

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

SÜRÛRÎ'NİN KİTÂBÜ'L-^ç ACÂİBÜ'L-ĞARÂİB'İ ÜZERİNE
GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

BETÛL BÛLBÛL OĞUZ

DANIŞMAN
PROF. DR. AYŞE İLKER

MANİSA

2014

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

SÜRŪRİ'NİN KİTĀBŪ'L-^ç ACĀİBŪ'L-ĠARĀİB'İ ÜZERİNE
GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

BETŪL BŪLBŪL OĖUZ

DANIŞMAN
PROF. DR. AYŞE İLKER

MANİSA

2014

ÖZET

Bu çalışmada 16. yüzyıla ait bir eser olan Kitābü'l-^çacāibü'l-^çgarāib ele alınmaktadır. Söz konusu eser dönemin önemli şairlerinden Sürürî tarafından, Şehzade Mustafa'nın isteği ile Arapça aslından tercüme edilmiştir. Bu eserin daha önce çeviri yazısı yapılmadığından, ilk olarak eserin çevri yazısı yapılmıştır. İkinci olarak ise, ortaya konan eser dilbilimi açısından ele alınmıştır. Bu noktada, inceleme yöntemi olarak göstergebilim seçilmiştir. Göstergebilim yöntemi ile incelenecek konu başlıkları temel dil birimleri olan fonetik, morfolojik ve sentaktik ve cümle üstü birimlerinden seçilmiştir. Fonetik açıdan metin ortografisi, morfolojik ve sentaktik öge bakımından birleşik fiiller ve cümle üstü birim olarak metin-dil-minyatür ilişkisi F. De. Saussure ve C.S Peirce'ün gösterge kuramları ile ele alınmıştır.

ABSTRACT

In this study, a sixteenth-century work, " Kitābü'l-acāibü'l-ġarāib " has been evaluated. This book was translated from Arabic by Sürürî, an important poet of his time, at Şehzade (Prince) Mustafa's request. Since a translation study has not been made on " Kitābü'l-acāibü'l-ġarāib " the inscription of the translation has been made initially. Secondly, the book has been examined from a linguistic perspective. At this point, semiotics has been used as a method. The titles to be analysed via semiotics have been chosen from the basic lingual elements such as phonetic, morphological, syntactical and superior clausal elements. The following topics, have been analysed in this work: the orthography of the text from the aspect of phonetics, the combined verbs from the aspect of the morphological and syntactical units, and the relationship between text-language-miniature as a superior clausal element from the semiotic theories of F.De. Saussure and C.S. Peirce.

Doktora tezi olarak sunduğum “**Sürüri'nin Kitābü'l-‘Acāibü'l-Ġarāib'i Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

31/01/2014

Betül BÜLBÜL OĞUZ

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 22/01/2014 tarih ve 2/2 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Betül BÜLBÜL OĞUZ'un "Süruri'nin Kitâbü'l-Acâibü'l-Garaib'i Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme" konulu tezi incelenmiş ve aday 31.01.2014 tarihinde saat 14:00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ¹²⁰ dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

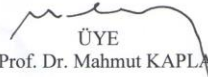
* Bu halde adaya 6 ay süre verilir.

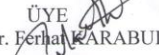
** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN
Prof. Dr. Ayşe İLKER
(Danışman)

ÜYE
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

ÜYE
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ

ÜYE
Prof. Dr. Mahmut KAPLAN

ÜYE
Doç. Dr. Ferhat KARABULUT

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

SÖZ BAŞI

Dil, insanın kendisi ve kendisi dışındaki evreni tanımlama, adlandırma ve anlamlandırmasını sağlayan temel yetilerinden biridir. Gramer kitaplarında da sıklıkla vurgulandığı gibi dil, elbette bir “iletişim aracı”dır. Ancak dil, *ötekiyle* iletişim kurmaktan önce insanın kendisini ifade etmesinin ve ortaya koymasının da en önemli yollarındandır. Bu sebeple insanın evrendeki varoluşunu dille devam ettirdiği söylenebilir. Dil, insanın kendisini ifade etmesinde ve iletişim kurmasında bir *araç* vazifesi görürken, kendisi de birçok *araca* ihtiyaç duymaktadır.

Bu noktada, konuşma dili, yazı dili, işaret dili, yapay diller, sembolik diller gibi birçok “*araç*” da dilin *vasıtası* durumundadır. Dilin bu denli geniş bir alanda kullanılması, dili inceleyen bilim alanlarının da sınırsız olmasını sağlamaktadır.

Bu noktada dilbilim, dünyadaki tüm konuları, alanları, kişileri, olayları, bilim dallarını ve sonuç olarak her şey dili incelemeye konu edebilmektedir. Dilbilimin temel amacı, inceleme konusu olan dil malzemesi üzerinde teşhiste bulunmaktır.

Dilbiliminin, incelediği dil malzemesinde konu sınırlılığı olmadığı gibi, zaman sınırı da bulunmamaktadır. Tarihî metinler de yazıldığı dönem ile ele alındığı zaman arasındaki boşluğu aşarak dilin temel malzemelerinden birini teşkil etmektedir. Yazı dili üzerindeki bu incelemelerde dilbilimi; sesten başlayarak yazı dilinin tüm birimlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Göstergebilim ise dilin var olan geniş alanını daha da çoğaltarak, anlamlı olan her şeyi inceleme konusu saymaktadır. Bu yönüyle dilbilim ile göstergebilim arasında kapsayıcılık soruları da gündeme gelmiştir. Göstergebilimin dilbilimin bir alt dalı olduğuna ilişkin görüşlerin yanı sıra dilbilimin göstergebilimin alt başlığı olacağını savunan dilbilimciler de bulunmaktadır. Tüm bu tartışmalar bir yana konulduğunda, dil malzemesi olarak ele alınan tarihî bir metin dilbilimi ve dolayısıyla göstergebilime sınırsız inceleme alanı sunmaktadır.

Bu çalışmada ise 16. yüzyıla ait bir eser olan Kitābü'l-‘acāibü'l-ġarāib ele alınacaktır. Bir tür olarak ise, ‘acāibü'l-mahlūkat ve/veya ‘acāibü'l-ġarāib gerek astroloji ve doğa olaylarına ait bilgileri vermesi gerekse, olağan üstü olay ve canlıları anlatması ile tercüme edildiği dönemde büyük ilgi görmüştür.

Tez ana başlıkları itibariyle dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan *Giriş* bölümünde tezin konusu, amacı, kapsamı, eser ve yönetime ilişkin literatür taraması hakkında bilgi verilmiştir. Yine aynı bölümde yönetime ilişkin tanım ve tasnif yapılmıştır.

Tezin ikinci kısmı *İnceleme* bölümüdür. İnceleme bölümü üç ana başlıktan oluşmuştur. Bu başlıklar; göstergebilim açısından metin ortografisi, birleşik fiillerin göstergebilim yöntemleri ile incelenmesi ve metindeki yer alan minyatürlerin resim dil ilişkisi bağlamında göstergebilim açısından incelenmesidir.

Tezin üçüncü bölümü ise *Metin*'dir. Ele alınan eserin çeviri yazısının bugüne kadar yapılmamış olması sebebiyle, bu bölümde metnin çeviri yazısı yapılmıştır. Bu bölümde eserin tıpkıbasımındaki satır ve şekil özellikleri dikkate alınarak tıpkıbasımla uyumlu bir sayfa düzenlemesi de yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, inceleme kısmında ele alınan konuların dikkat çekici ve temel noktaları sıralanmıştır.

Akademisyenliğin en önemli basamağı sayılabilecek doktora aşamasının tamamlanmasında yalnızca tez öğrencisinin değil, birçok kişinin emeği bulunmaktadır. Burada emeği geçen kişileri saymak da tarihe (belki de kimsenin fark etmeyeceği) küçük bir not düşmek kabilindedir.

Rahle-i tedrisin, usta-çırak ilişkisinin tarihî bir olgu olarak kaldığı günümüzde danışmanım olan Prof. Dr. Ayşe İlker'e yapmış olduğu akademik danışmanlıktan öte, rahle-i tedrisine kabul ettiği için teşekkür ederim.

Tezin tüm aşamalarında tez izleme komitesi üyelerim olan Prof. Dr. Gürer Gülsevin ve Doç. Dr. Ferhat Karabulut, ciddi ve titiz bir mesai harcadılar. Bu noktada sayın hocalarıma şükranlarımı sunmak isterim.

Ayrıca Doç. Dr. Ferhat Karabulut'a, hem yüksek lisans tezi ile başladığım dilbilim macerasında, hem de doktora tezimde göstergebilime girişimde verdiği cesaret ve söylediğim, yazdığım her cümleyi, en ufak bir detayı dahi atlamadan ciddiye aldığı için teşekkürlerimi sunmak isterim.

Prof. Dr. Mahmut Kaplan, İstanbul'da kapısını her çaldığımda saatlerce ve günlerce mesai harcayarak metnime destek verdi. En büyük dikkatsizliklerimi dahi "cancağızım"ları ile düzelten hocama teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, tez konusunun belirlenmesi, metnin seçilmesi ve inceleme yöntemi konularında gerek kendisini Ankara'da ziyaret ettiğimde, gerekse çeşitli bilimsel toplantılar vasıtası ile bir araya geldiğimizde yeni aydınlanma yolları açmıştır. Saygıdeğer hocam, danışman hocamın da doktora hocasıdır. Bu yönüyle yukarıda bahsettiğim rahle- i tedrisin yanı sıra bu silsilenin de bir parçası olmak benim için şeref vesilesidir.

Özellikle tezin son halini almasında desteğini esirgemeyen; Prof. Dr. Zeki Kaymaz ve Doç. Dr. Kerim Demirci'ye ve ayrıca teze yaptıkları katkılardan dolayı Pınar Kurt ve Tuğba Aydoğan'a teşekkür ederim.

Son olarak; tüm bu zaman diliminde eşim Kerem Oğuz iyi ki yanımdaydı.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
TEZ TUTANAĞI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İÇİNDEKİLER	VIII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. TEZİN KONUSU	2
1.2. TEZİN AMACI	2
1.3. TEZİN KAPSAMI	3
1.4. TEZİN YÖNTEMİ	4
1.4.1. Tezde Kullanılan Kavramlar Üzerine	5
1.5. LİTERATÜR TARAMASI.....	7
1.5.1. Metne İlişkin Literatür Taraması:	7
1.5.2. Yönteme İlişkin Literatür Taraması	9
1.6. ‘Acâibü’l- mahlūkāt Türü	10
1.6.1. Kitābü’l-‘acâibü’l-ġarāib’in Tanımı.....	10
1.6.2. Kitābü’l-‘acâibü’l-ġarāib’in Kısa Tarihi	11
1.7. Zekeriyya b. Muhammed Kazvini.....	12
1.7.1. Hayatı.....	12
1.7.2. Eserleri	13
1.8. Türkçe Kitābü’l-‘acâibü’l-ġarāib Tercümelere	14
1.8.1. Ali b. Abdurrahman Nüshası	14
1.8.2. Rükneddin Ahmed Nüshası	15
1.8.3. Yazıcıoğlu Ahmed Bican Tercümesi	16
1.8.4. Bosna Kadısı Gınai Nüshası	17
1.8.5. Eyyüb b. Halil Nüshası	17
1.8.6. Hüseyin b. Mehmed Efendi Nüshası.....	17
1.8.7. Topkapı Sarayı Nüshası	17
1.8.8. Hüseyin Efendi b. Muhammed Mustafa Nüshası	18

1.8.9.	Mahmud bin Kadı Manyas Nüshası.....	18
1.8.10.	Ömer b. Ahmed Nüshası.....	18
1.8.11.	Muhammed b. Hakkı Nüshası.....	18
1.8.12.	Ali el-Gınai el-istanbuli Nüshası.....	18
1.9.	SÜRURİ	19
1.9.1.	Hayatı.....	19
1.9.2.	Eserleri	19
1.10.	Sürürî ‘ye ait Kitâbü’l-‘acâibü’l-ğarâib Nüshaları	27
1.10.1.	Ayasofya Koleksiyonu Nüshası	28
1.10.2.	Fatih Koleksiyonu Nüshası	28
1.10.3.	İbrahim Efendi Koleksiyonu Nüshası	28
1.10.4.	Topkapı Sarayı (R.1088) Nüshası	28
1.10.5.	Topkapı Sarayı (H.405) Nüshası.....	29
1.10.6.	Topkapı Sarayı (H.409) Nüshası.....	29
1.10.7.	Topkapı Sarayı (R1662) Nüshası	30
1.10.8.	Topkapı Sarayı (R1663) Nüshası.....	30
1.10.9.	British Museum Nüshası.....	30
1.10.10.	Dâru’l-Kütüb Nüshası	31
1.10.11.	Manisa (nr. 5355) Nüshası	31
1.10.12.	Tübingen Nüshası	31
1.10.13.	Kahire Üniversitesi (Türki nr. 6278) Nüshası.....	32
1.10.14.	Kahire Üniversitesi (Türki nr 6803) Nüshası.....	32
1.10.15.	Bologna Nüshası	32
1.10.16.	Mısır Milli Kütüphane Nüshası.....	32
1.10.17.	Edirne Nüshası	32
1.10.18.	Topkapı Sarayı (A. 3632) Nüshası.....	33
1.10.19.	British Museum (add. nr. 7894) Nüshası	34
1.10.20.	Manisa (3109) Nüshası	34
1.11.	Rodosizadeye ait Kitâbü’l-‘acâibü’l-ğarâib Nüshaları	35
1.11.1.	Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası.....	35
1.11.2.	Schefer Nüshası.....	35
1.11.3.	Almanya Nüshası	35
1.11.4.	Kahire (124) Nüshası	35
1.11.5.	Kahire (008) Nüshası	36

1.11.6.	Kahire (023) Nüshası	36
1.11.7.	Beyazıd Kütüphanesi	36
1.11.8.	Ankara Üniversitesi Nüshası.....	36
1.12.	MİNYATÜR	37
1.13.	GÖSTERGEBİLİM.....	40
1.13.1.	Tanım.....	40
1.13.2.	Göstergebilim Tarihçesi.....	41
1.14.	SAUSSURE VE GÖSTERGE ANLAYIŞI	45
1.14.1.	Gösteren/ Gösterilen ve Gösterge	45
1.14.2.	Göstergenin Nedensizliği.....	48
1.14.3.	Göstergenin Uzlaşımına Dayalı Olması.....	49
1.14.4.	Göstergenin Değişebilirliği Ya Da Değişemezliği.....	50
1.14.5.	Dil ve Söz.....	52
1.14.6.	Dilin Yazı İle Gösterilmesi	53
1.14.7.	Göstergelerin Artzamanlı Ve Eş Zamanlı Olması.....	54
1.15.	CHARLES SANDERS PEIRCE VE GÖSTERGE ANLAYIŞI.....	56
1.15.1.	Birinci Üçlük.....	58
1.15.2.	İkinci Üçlük	59
1.15.3.	Üçüncü Üçlük	61
1.16.	YAPISALCILIK	61
2.	İNCELEME.....	65
2.1.	GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN ORTOGRAFI.....	65
2.1.1.	Ortografide Gösterge / Sembol ve Uzlaşım İlkesi	66
2.1.2.	Ortografik Açından İşaretlenmeyen Gösterge	67
2.1.3.	Adlara Gelen Bildirme Eki +DUr ve Fiillerde İhtimal/Kuvvetlendirme Eki – DUr’un Ortografisi.....	73
2.1.4.	Ortografik Açından Noktalama İşaretleri.....	77
2.1.5.	Ortografik Açından Kapalı é Sembolü.....	81
2.1.6.	Ortografik Açından Ünlü Uzunlukları	82
2.1.7.	Ortografik Açından Ünsüz İkizleşmesi.....	84
2.1.8.	Ortografik Açından Kısaltmalar.....	84
2.2.	GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN BİRLEŞİK FİİL	87
2.2.1.	Birleşik Fiil: Tanım-Teori-Tasnif	87

2.2.1.2.1.	Basit Fiil.....	94
2.2.1.2.2.	Türemiş Fiil.....	95
2.2.2.	Birleşik Fiiller Ve Teorik Düşünceler.....	101
2.2.3.	Gösterge Olarak Birleşik Fiil.....	104
2.2.4.	Göstergebilim Açısından Art Zamanlı (Diachronic) Eksende Birleşik Fiiller:..	105
2.2.5.	Gösterenlerini <i>Tam</i> Değiştiren Birleşik Fiiller.....	108
2.2.6.	Gösterenleri <i>Yer</i> Değiştirmeyen Birleşik Fiiller	109
2.2.7.	Bir İkonlaşma Örneği olarak Birleşik Fiiller:	110
2.2.8.	Gösterenleri Hem Değişen Hem de Değişmeyen Birleşik Fiiller	116
2.2.9.	Göstergebilim Açısından kıl- Fiili	118
2.2.10.	Göstergebilim Açısından Eş Zamanlı (Synchronic) Eksende Birleşik Fiiller...	119
2.2.11.	Göstergebilim Açısından Birleşik Fiillerde ol-	121
2.2.12.	Masterlarla Oluşturulan Birleşik Fiiller	122
2.3.	GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN MİNYATÜR-DİL İNCELEMESİ	124
2.3.1.	İkiz Bedenler	125
2.3.2.	Yarı At Yarı İnsan.....	132
2.3.3.	Öküzün Üzerindeki Dünya Tasviri	136
3.	SONUÇ.....	145
4.	KAYNAKÇA.....	149
5.	METİN.....	158
5.1.	Tıpkıbasım Örnekleri	158
5.1.1.	Manisa 3109 nüshasından örnekler.....	158
	162	
5.1.2.	Sloane 7894 nüshasından Örnekler.....	163
5.2.	Metnin Çeviri Yazısı	165

1. GİRİŞ

Tarihî metinler, dil malzemesi olarak hem filoloji hem de dilbilim açısından kullanılabilir. Günümüze kadar tarihî metinlerin çeviri yazı alfabesi ile ortaya konma çalışmaları neredeyse tamamlanmıştır. Bu çalışmalar neticesinde kronolojik olarak, Türkçenin Eski Türk Yazıtlarından itibaren günümüz Türkçesine kadar uğradığı değişimler, gramatikal olarak izlenebilmektedir.

Bu metinlere ilişkin yapılan ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi incelemeleri ve dizin- sözlük çalışmaları genel olarak klasik filolojik yöntemlere dayanmaktadır. Oysa Türkiye’de klasik dilbilgisi incelemeleri devam ederken, özellikle Avrupa ve Amerika’da modern anlamda dilbilim çalışmaları da süregelmiştir. Yeni bir bilim dalı olarak, dilbiliminin temelleri 19. yüzyılda Ferdinand de Saussure ’ün verdiği Genel Dil Bilim Dersleri ile atılmıştır. Dilbiliminin ana kuramlarının ortaya konulmasının ardından, felsefe ve dil mantığı ile de devam eden dil incelemeleri, kendi alt bilim dallarını da oluşturmuştur.

Ancak dilbiliminin Türkiye’de bilimsel olarak kabulü ve bilinirliği 20. yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. İlk eserlerde teorik olarak ele alınan dilbiliminin, konuşma dili ve yazılı metinler üzerinde uygulanışı ise yakın dönemlerde başlamıştır.

Örneğin, tezin başlığında da belirtilen göstergebilim 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış olmasına rağmen Türkiye’de bir tarihî metin üzerinde inceleme yöntemi olarak kullanılması yok denecek kadar azdır.

Bu noktada tarihî metinlerin, dile ilişkin güncel konuların, konuşma dilinin ve dilbiliminin ilişki kurabildiği diğer alanların yeni dilbilimsel yöntemlerle ele alınması büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada da tarihî bir metin, modern dilbilim yöntemleri ile ele alınacaktır.

Giriş bölümünde; konu, amaç, kapsam, literatür taraması gibi konuların yanı sıra tezde kullanılan kavramlar hakkında da bilgi verilecektir.

1.1. TEZİN KONUSU

Tezin konusu iki temele dayanmaktadır. Bunların birincisini, metnin çeviri yazısının yapılması, ikincisini ise ortaya konulan metindeki farklı konu başlıklarının dilbilimsel yöntemlerle incelenmesi oluşturmaktadır.

Bu çerçevede; 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın isteği ile hocası Sürürî tarafından Arapça aslından çevrilmiş olan Manisa El Yazmaları Kütüphanesi 45 HK 3109 numarada kayıtlı bulunan 1552 tarihli Kitâbü'l-‘acâibü'l-ğarâib isimli mensur eserin çeviri yazısı ve göstergebilim yöntemleri ile tahlil edilmesi tezin konusunu teşkil etmektedir.

İnceleme başlığının ise üç alt konu başlığı bulunmaktadır. Bu konular, metnin ortografisi, metinde yer alan birleşik fiiller ve son olarak metin içerisinde seçilen minyatürlerin anlatılış biçimlerini kapsayan minyatür-dil ilişkisidir. Tüm bu konular göstergebilim yöntemi ile incelenecektir.

Tezde bu üç konunun seçilmesinin sebebi, gramatikal düzeylerin farklı aşamalarında yöntemin uygulanabilirliğinin gösterilmek istenmesidir. Ortografi, fonetik düzeyi, birleşik fiiller morfolojik düzeyi ve son olarak metin-dil ilişkisi cümle ve cümle üstü parçaları temsil etmektedir.

1.2. TEZİN AMACI

Arap harfli metinlerin çeviri yazılarının ortaya konması, bu eserler üzerinde yapılacak analizler açısından önem taşımaktadır. Ancak tarihî bir metnin çeviri yazısının yapılması “tez” kavramı ile çelişmektedir. Dilimize Fransızcadan geçen tez kelimesi Yunanca bir kelimedir. Anlam olarak ise “*ortaya koyma, ileri sürme*” demektir. Bu sebeple bu çalışmada bir “*tezin*” ortaya konabilmesi için öncelikle Arap harfli eserin çeviri yazısı yapılacaktır.

Ortaya çıkan metnin soru ve bulgularla ele alınabilmesi için ise bir yöntem ihtiyacı duyulmaktadır. Bu noktada, çalışmada ele alınacak konular için evrensel dilbilimi yöntemlerinden faydalanılacaktır.

Sonuç olarak tezin amacı; dil malzemesi olarak görülen tarihî bir metin içerisinde yer alan ortografi, birleşik fiiller ve minyatür-dil ilişkisinin dilbilimi ve göstergebilim yöntemleri ile *sorgulanmasıdır*. Sosyal bilimlerde mutlak bir doğru ve mutlak bir yanlışın olmadığı bilinmektedir. Sorgulama kelimesi bu sebeple tercih

edilmiştir. Bir konuya belirlenen bir yöntemle soru yöneltilmesi her zaman bir cevap gerektirmemektedir. Metnin akla gelen sorulara cevap vermemesi de tez konusudur.

Konu olarak üç farklı başlığın belirlenmesinin de bir amacı bulunmaktadır. Tarihî metinler üzerinde tek bir konu belirlenerek çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalarda yapılan veri dökümü ve örnekleme kısımlarının genişliği bilinmemektedir. Bu durum belirlenen konuya ait kural dışı ve ilgi ekici örneklerin ön plana çıkmasını engellemektedir. Bu sebeple üç ayrı konu başlığının belirlenmesinde, farklı gramatikal düzeylerde ve daha küçük ölçekte örneklemeyle belirlenen konuların *sorgulanması* amaçlanmaktadır.

1.3. TEZİN KAPSAMI

Tez temel olarak iki ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlardan ilki metnin çeviri yazısı ile sunulması, ikincisi ise metnin incelenmesidir.

Tezin metin bölümü -ilgili bölümlerde ayrıntılı olarak izah edileceği üzere- Kitâbü'l-^çacâibü'l-ğarâib'in Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 1552 tarihli nüshasının (45 HK 3109) çeviri yazısı ile sınırlandırılmıştır. Yazma eserlerde her nüshanın bir ağız özelliği olduğu düşünüldüğünde nüsha mukayesesi kapsam dışı tutulmuştur. Ancak teze konu edilen nüshada 2 sayfa eksiktir. Söz konusu sayfaların yerine sonradan yenilerinin eklendiği, kullanılan kâğıt, yazının farklılığı, mürekkep değişikliği ve sayfalarda yer alan minyatürlerde kullanılan boyalardan açıkça görülmektedir. Bunun yanı sıra bazı sayfalarda ıslanma sebebiyle silinen satırlar vardır. Böyle durumlarda, British Museum'da 78294 numaraya kayıtlı ve eldeki eserle aynı tarihli olan nüsha kullanılmıştır. Ancak metnin inceleme bölümünde, olası bir sözcük biriminin değişmiş olma ihtimali sebebiyle, bu sayfalardan örnekleme yapılmamıştır. Esere sonradan ilave edilen 27a/27b numaralı sayfalar ise, British Museum nüshasında bulunmadığı için okunmamıştır.

Eserde bulunan fal tabloları, astronomik çizimler ve minyatürler eserin çeviri yazısına dâhil edilmemiştir. Ancak minyatürlerden, incelemeye konu edilenler ilgili bölümde verilmiştir.

Tezin inceleme bölümü göstergebilim yöntemi ile ortografinin, birleşik fillerin ve minyatür - dil ilişkisinin incelenmesini kapsamaktadır.

1.4. TEZİN YÖNTEMİ

Kitābü'l-^ç acāibü'l-ğarāib'in konu olarak seçilmesi; tez çalışmak için mensur bir tarihî metnin, evrensel dilbilim yöntemleri ile incelenmesi isteğinin bir sonucudur. Söz konusu metin elektronik ortamda el yazmalarının tematik ve kütüphane tabanlı taranması yöntemi ile bulunmuştur. Manisa'da Yazma Eserler Kütüphanesi'nin bulunması sebebiyle kütüphanelerde gerçekleştirilen katalog taramasına buradan başlanmıştır. Kitābü'l-^ç acāibü'l-ğarāib'in Manisa'da bulunan iki nüshasından en eski tarihli olanı seçilmiş ve eserin kendisi de bu kütüphanede görülerek incelenmiştir.

Tezin metin kısmında Arap harfli metinlerin çeviri yazısında geçerli olan çeviri yazı alfabesi kullanılmıştır. Tıpkıbasımda yer alan her varak, metin kısmında aynı sayfa numarasına ve satır sayısına uyularak verilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi çevir yazısı yapılmış metnin dilbilim açısından ele alınması tezle birlikte verilmiş bir karardır. Bilindiği gibi dilbiliminin alt dalları ve kuramları oldukça çeşitlidir¹. Bunlar arasından göstergebiliminin seçilmesinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan biri, dilbilim ve göstergebilim arasındaki ilişkidir. İleride ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere modern anlamda gösterge sisteminin oluşumu Saussure'un Genel Dilbilimi Dersleri'nde ortaya koyduğu kuramlarla başlamaktadır. Dilin göstergeler sisteminden oluşması, göstergebilimin dilbiliminin üstünde bir kapsayıcılığa ulaştığına dair fikirlere sebep olmuştur.

Bir diğer sebep ise, göstergebilimin yapısalcılık ve post-yapısalcılık/yapı bozumu (post-structuralism/de-construction) arasında yer alan gelişim sürecidir. Başlangıçta kronolojik olarak yapısalcılık içerisinde ortaya çıkan göstergebilim bugün post yapısalcılıkta ve yapı bozumunda da hem dil hem de dil dışı göstergeler bağlamında değişip gelişmektedir. Göstergebilim bu haliyle kuramsal olarak bir köprü durumundadır. Göstergebilime ilişkin bir okuma ve anlama süreci, yapısalcı ve post-yapısalcı bakış açılarını okuma gerekliliğini de beraberinde getirmektedir.

Tüm bu sebeplerin yanı sıra göstergebilim diğer dilbilim kuramlarından farklı olarak yalnızca dil ile sınırlı değildir. Moda, mimarî, iletişim, din, spor, sosyoloji, tıp ve endüstriyel tasarım gibi temel olarak birbirinden oldukça farklı olan disiplinlerde de

¹ Dilbilim alt başlıkları arasında; Toplumsal Dilbilimi, İşlevsel Dilbilimi, Uygulamalı Dilbilimi, Karşılaştırmalı Dilbilimi, Antropoloji Dilbilimi, Adli Dilbilimi sayılabilir.

uygulanabilmektedir. Dolayısıyla göstergebilim teorisine hâkim olmak başlı başına disiplinler arası bir alana girmek anlamını taşımaktadır.

Ayrıca teze konu olan eser minyatürlü bir nüshadır. Eldeki nüshanın minyatürlü olması da yöntem olarak göstergebilimin seçilmesinde etkili olmuştur. Göstergebilim, bir yöntem olarak incelediği nesneyi *anlamlar bütünü* olarak görmektedir. Dolayısıyla anlamı ileten aracın, yazı, resim, şekil, fotoğraf olmasının bir önemi yoktur.

İnceleme kısmında ise dilsel göstergeler bağlamında F. De Saussure ve Charles Sanders Peirce'ün göstergebilim yöntemleri kullanılmıştır. Minyatür ve dil ilişkisinin ele alındığı bölümde ise, dilsel ve dil dışı göstergeler bağlamında başta Roland Barthes olmak üzere Umberto Eco ve Algirdas Julien Greimass'ın eserlerinden faydalanılmıştır.

Göstergebilim yöntemine ilişkin net sınırları tarihsel olarak belirtmek amacıyla şu noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Gösterge (*semios - semio*) gibi adlandırmalarla Platon'dan itibaren dil, dil felsefesi ve mantıkçıların ele aldığı bir kavramdır. Ancak tezde Göstergebilim ve Yapısalcılık bağlantısı göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlantı genel hatları ile Ferdinand de Saussure' den Jacques Derrida'ya kadar olan süreci kapsamaktadır. Ele alınan süreç için, J. Derrida'nın bir sınır olarak kabul edilmesinin sebebi; göstergebilimin yapısalcı bir teori olarak başlamasıdır. Bilindiği gibi Derrida ile beraber yapı sökümü/yapı bozumu (deconstruction) başlamaktadır. Başka bir deyişle tezde kullanılan yöntem *yapısalcı/göstergebilim* olarak adlandırılabilir. Tezin inceleme değerlendirme kısmına geçmeden önce, gerek göstergebilim gerekse yapısalcılık ayrıntılarıyla ortaya konacaktır.

1.4.1. Tezde Kullanılan Kavramlar Üzerine

Yukarıda teze konu olan eserin inceleme yönteminin göstergebilim olduğu belirtilmişti. Göstergebilim teriminin kullanılmasının sebebi, *semyoloji* ve *semyotik* gibi iki ayrı coğrafya, bakış açısı ve alt dalları tek bir kavramla tanımlamasıdır. Zira *semyoloji* ve *semyotik* kesişen noktaları olmakla beraber iki farklı kümedir ve bu kümelerin günümüzdeki uzantıları ve bilimsel gelişim süreçleri de farklı kollarla devam etmektedir. Örneğin *semyoloji* kavramı; edebiyat ve sanat gibi alanlardaki *anlamı*, dil felsefesi bağlamında değerlendirmektedir. *Semyotik* kavramı ise, dille olan irtibatını daha güçlü tutmuş ve doğrudan *anlam ve metnin anlamını* -metin yazı olabileceği gibi

tabela, film, siyasî bir bildirge, reklam, gündelik konuşma dili gibi konuları da kapsamaktadır- ele almaktadır. Elbette kavramın ortaya çıkmasında öncelikle coğrafyanın konumlandırılması tesadüfî değildir, zira burada coğrafya kelimesi belki de tezin yöntemi ile söylemek gerekirse, sadece coğrafyayı “göstermemektedir.” Avrupa ve Anglo-sakson toplumların hadiselerle bakış açılarının ne denli farklı olduğu şimdiye kadar sosyal bilimlerin her alanında ele alınmış bir temel farklılıktır.

Bu noktada, hem *semyoloji* hem de *semyotik* kavramının Türkçede tek bir kavramla ifade edilmesi, gramatikal olarak ya da terim açısından yanlış olsa da, semantik olarak doğrudur. Herhangi bir konu göstergebilim yöntemi ile incelenmek istendiğinde bu inceleme, ne Saussure’ü dolayısıyla *semyolojiyi* ne de Peirce’ü dolayısıyla *semyotiği* konu etmeksizin gerçekleşebilir.

Dolayısıyla tezin inceleme yönteminde aslında iki ayrı bilimsel bakış açısı kullanılmıştır. Ancak bu iki kavram Türkçe’de tek bir kelime ile karşılanmaktadır.

Bilindiği gibi modern anlamda ne *semyoloji* ne de *semyotik* Türkçe düşünen bilim adamları tarafından üretilmiştir. Bu yüzden bu alanla ilgili terim ve kavramlar genel anlamıyla ifade edilirse, bu yöntemlerin söz varlıkları da Türkçe değildir. *Semyoloji* ve *semyotik* alanlarına ait tercüme kitaplar tüm tercümelerde olduğu gibi tercümanların kişisel, siyasî ve çevresel etkenlerle oluşan kelime ve terim varlıkları ile bize ulaşmaktadır. Yapılan bu tercümelerde yeni kavramlara getirilen karşılıklar gündelik dilde kullanılan kelimelerden seçilebildiği gibi zaman zaman yeni kelime yapımları ile de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin *gösterge* kelimesi bu alan dışında ve gündelik dilde *arabalarda benzininin depodaki seviyesini ortaya koyan ibre* ya da *istatistik, fen bilimleri* alanlarında farklı değerleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Oysa Türk Dil Kurumu Sözlüğünde *belirtke* kelimesi dilbilim terimi olarak *göstergenin* karşılığında verilmiştir. Aynı zamanda Peirce teorisinde yer alan *ikon* (icon) kelimesine karşılık olarak tercüme metinlerde kullanılan *görüntüsel gösterge* terimi de gündelik dilde yer almamaktadır.

Göstergebilimle ilgili tercüme metinlerde kullanılan *im, belirtke, töz* gibi yeni ve “öz Türkçe” kavramlar gündelik hayatta karşılıkları olmamaları sebebiyle, metinlerin anlaşılabilirliğini azaltarak okurun zihninde bir çağrışım alanı oluşturamamaktadır. Ana dili Türkçe olan birisinin daha önce hiç duymadığı *belirtke* kelimesi ile daha önce gündelik dilde hiç duymadığı *ikon* (icon) kelimesine mesafesi aynıdır. Ancak

“mesafenin aynı olması” sorunun da ta kendisidir. Yabancı bir kelimeyi anlamadığınızda o dilden kendi ana dilinize yazılmış bir sözlüğe bakarsınız. Ancak kendi ana dilinizde anlamadığınız bir kelime için ne yapılmalıdır? Örneğin *im* kelimesine Türkçe sözlük *işaret* derken *belirtke* kelimesine *gösterge* karşılığını vermektedir. *İşarete* baktığınızda ise *belirti*, *gösterge*, *alamet* anlamalarını bulursunuz. Oysa kullanılan bilimsel alan içerisinde kavramsal olarak bu kelimeler zaman zaman ne eş ne de *yakın anlam* taşımaktadır. Görüldüğü üzere hepsinde *işaret* kelimesi ortaktır. Buna rağmen *işaret* değil *belirtke* ve *im* gibi kelimeler de sıklıkla kullanılmaktadır.

Bilimin gündelik bir dille ortaya konulması zihinsel gelişimi ve işleyişi de açık ve sarıh bir hale getirmektedir. Nitekim İngilizcede *sign* kelimesi *imza atmak*, *tabela* ve *göstergebilim terimi* olarak kullanılmaktadır. Gündelik hayatta kullanılan bir kelimedir. Dolayısıyla bir Amerikalı *signifier*, *signified* ve *sign* kelimelerini duyduğunda yukarıda anlatılan süreci yaşamamaktadır. Elbette bu çalışmanın konusu göstergebilim terimlerinin yerine yeni terim teklifleri sunmak değildir. Teorik okuma sürecinde, göstergebilim terimlerinin Türkçeye yeterince yerleşmemesi ve tercüme eserlerin çok olmaması sebebiyle anlama ve kavrama sıkıntısı yaşanmıştır. Bu sebeple terimlerin kullanımıyla ilgili bir karar verme noktasına gelinmiştir.

Bu noktada, çalışmada Türkçede uzun yıllardır kullanılmakta olan temel göstergebilim terimleri *gösteren*, *gösterilen* ve *gösterge* kavramları dışındaki tüm terim ve / veya kavramlar alıntılı olduğu dildeki şekli ile kullanılacaktır.

1.5. LİTERATÜR TARAMASI

1.5.1. Metne İlişkin Literatür Taraması:

Tezin metin kısmı için eserin belirlenmesinin ardından TÜYOTAK² kapsamında yer alan genel ağ ortamında başta Sürürî çevirisine ait nüshalar olmak üzere “‘*acāib*”, “‘*ġarāib*”, “‘*mahlūkāt*” anahtar kelimeleri ile türe ilişkin taramalar yapılmıştır. Ayrıca Süleymaniye, İSAM³ ve Milli Kütüphane ’de bulunan basılı kataloglardan ve A.Ü/DTCF⁴, İstanbul’daki yazma eser kütüphaneleri, Atatürk Kitaplığı başta olmak

² TÜYOTAK: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu

³ İslam Araştırmaları Merkezi

⁴ Ankara Üniversitesi /Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

üzere çeşitli katalog ve kütüphanelerden aynı anahtar kelimelerle nüsha ve müstensih araştırması yapılmıştır.

Türkiye’de ‘Acāibü’l- mahlūkāt tercümeleri üzerinde üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri’nde özellikle son yıllarda yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri bulunmaktadır.

Yapılan bu çalışmalar tarih sırasıyla şöyledir:

Osman Nuri Açıkgöz, Ahmed Bican ‘Acāibü’l- mahlūkāt, Transkripsiyonlu Metin ve İndeks, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, 1974

Osman Yıldız, Ahmed-i Bican, ‘Acāibü’l- mahlūkāt (Dil Özellikleri-Metin-Seçmeli Sözlük), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1989

Engin Yılmaz, Rükneddin Ahmed’in ‘Acāibü’l- mahlūkāt Tercümesi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998

Osman Göl, Ali bin Abdurrahman ‘Acāibü’l- mahlūkāt (1-35. Varak), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008

Maksut Yıldırım, ‘Acāibü’l- mahlūkāt (106-140. Varak) (Transkripsiyonlu Metin- Giriş- İnceleme- Dizin- Sözlük), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010

Şerife Burcu Al, ‘Acāibü’l- mahlūkāt Giriş- Metin- İnceleme- Dizin- Sözlük, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010

Bekir Sarıkaya, Rükneddin Ahmed’in ‘Acāibü’l- mahlūkāt Tercümesi (Giriş- Metin- Sözlük), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010

Mehmet Gedizli, Aca’ibü’l-Mahlukat (2001-404a varaklar arası) (Giriş, Tanskripsiyonlu Metin, Dil-Yazım Özellikleri, Dizin-Sözlük), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilimdalı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2011

Sürürî’nin tercüme ettiği ‘Acāibü’l- ğarāib ise, sanat tarihi açısından bir yüksek lisans tezine konu olmuştur:

Gülhan Başkan, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 45 hk. 5355 No'da Kayıtlı Sürûri Çevirisi 'Acâibü'l- mahlûkât adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007

Bunun dışında yine sanat tarihi alanında 'Acâibü'l- mahlûkât türü ile ilgili olarak yapılmış iki çalışma bulunmaktadır.

Ayla Tuncer, 'Acâibü'l- mahlûkât Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A. 3632 No'lu Türkçe El Yazması, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Türk Sanatı Kürsüsü, Bitirme Tezi, 1980

Sünbül Keçecioğlu, Türkçe 'Acâibü'l- mahlûkât Yazmalarının Minyatürlerinde Üslup ve İkonografya, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997

'Acâibü'l- mahlûkât türü, kozmoloji, mitoloji, astroloji, coğrafya gibi birçok farklı bilim dalını da kapsar niteliktedir. Bu sebeple yapılan literatür taramasına Türkiye'de ve yurt dışında bu bağlamda yapılan çalışmalar da dahil edilmiştir.

Bunların yanı sıra, eserde anlatılan sıra dışı varlıklarla ilgili olarak, canavarlar, olağan üstü varlıklar, tıbbî anomalilere ilişkin kaynaklar da mümkün olduğunca görülmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda bir göstergebilimci olan Umberto Eco'nun yazmış olduğu Çirkinliğin Tarihi ve Güzelliğin Tarihi isimli eserleri saymak gerekmektedir.

1.5.2. Yönteme İlişkin Literatür Taraması

Bilindiği gibi dilbilimle ilgili olan teorik kitaplar Türkçede sayıca yetersiz durumdadır. Ancak söz konusu göstergebilim olduğunda, özellikle dilsel göstergeler bağlamında tercüme edilmiş kaynak yok denecek kadar azdır. Ancak göstergebilimin teorik kısmına ilişkin giriş niteliğinde birkaç eser bulunmaktadır. Bunların başında Fatma Erkman Akerson'un "Göstergebilime Giriş" isimli kitabı gelmektedir. Eserde göstergebilim kısa tarihçesi, temsilcileri ve uygulama alanları ele alınmaktadır.

Bunu yanı sıra, dilbilim kitaplarının göstergebilime ait bölümlerinden, bu alana ve temsilcilerine ilişkin genel bilgiler edinmek mümkündür.

Türkçe göstergebilim tercümelerinin ise büyük bir bölümü Mehmet Rifat'a ve Sema Rifat'a aittir. Göstergebilimin temsilcilerinden olan Roland Barthes 'in eserlerinin tercümeleleri de Mehmet ve Sema Rifat'a aittir.

Literatür taramasında ulaşılabilen İngilizce kaynakların yanı sıra, internet üzerinden pdf ve e-kitap formatında da göstergebilim taraması yapılmıştır.

İnceleme kısmına ilişkin literatür taraması; tezin inceleme yönteminin tarihsel gelişimine paralel olarak Saussure ve sonrasında Peirce ile başlamaktadır. Burada da *semiologia* ve *semiotic* anahtar kelimeleri başta olmak üzere “göstergebilim” , “gösterge” ve bu kelimelerin kavram alanları çevresinde yer alan diğer kavramlar ile internet üzerinden belge taraması yapılmıştır.

Minyatür ile ilgili olarak ansiklopedik bilgilerin yanı sıra yukarıda adı geçen kütüphanelerde bulunan temel eserler görülmüştür. Ayrıca minyatür konusunda Türkçe kaynakların yanı sıra yabancı dilde kaleme alınmış sanat tarihi kitapları da incelenmiştir. Minyatürlerin dile ait ve dil dışı gösterge olarak incelenmesinde ise özellikle Roland Barthes ve Umberto Eco'nun eserleri kullanılmıştır.

1.6. ‘Acāibü’l- mahlūkāt Türü

Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib’in çeviri yazısı ve göstergebilim yöntemleri ile incelenmesine geçilmeden önce eser, yazarı ve eserin nüshaları hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

1.6.1. Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib’in Tanımı

İçinde Sürürî'nin Tercüme ettiği eserin de bulunduğu ve Acaibü'l-Buldan, Ucūbu'l-‘Aceb Tuhfetü'l-acāib, Asarü'l-bilād gibi farklı başlıklarla adlandırılan tüm eserler bir “tür” ismi olarak “‘Acāibü’l- mahlūkāt” olarak adlandırılmaktadır. Bu kavramlaştırmanın sebebi tüm bu eserlerin ortak konu başlıklarına sahip olmalarıdır. Kitabın isminden de anlaşılacağı üzere bu türdeki eserler, temelde *acayip* ve *garip* mahlûklardan söz etmektedir. ‘Acāibü’l- mahlūkāt tüm bunların yanı sıra mitoloji, kozmoloji, astronomi ve coğrafyaya ilişkin bilgileri de içeren ansiklopedik bilgiler içeren bir eserdir.

Çalışmaya konu olan nüshanın kitabın tam adı, eserin 2a numaralı sayfasında “*Terceme-i Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib*” olarak verilmiştir. Dolayısıyla eserin yazarının ve müstensihlerinin *Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib* şeklindeki adlandırması bu çalışmada ‘*Acāibü’l- mahlūkāt* yerine *Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib* isminin kullanılmasına karar verilmesinde belirleyici olmuştur.

Diyanet İslam Ansiklopedisi, “‘Acāibü’l- mahlūkāt” maddesinde bu türü; “Yazıldığı devrin coğrafya ve kozmografya telakkisine göre hazırlanmış, ansiklopedik bilgiler ihtiva eden, İslami edebiyatın ortak eserlerinden biri.” (Kut 2002: 315) şeklinde tanımlamaktadır. Bu yüzden olsa gerek Türkiye’nin çeşitli yerlerindeki kütüphanelerde ve bazen de aynı kütüphane içerisindeki tasniflerde ‘Acāibü’l- mahlūkāt ‘ın *coğrafya- genel kültür- ansiklopedi- tarih- kozmografya- astronomi* konu başlıkları altında yer aldığı görülmektedir. İster terim olarak ‘*Acāibü’l- mahlūkāt* isterse *Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib* kullanılsın, bu tür eserlerin ele alınmasında ilk anahtar kelime ‘*acāib*’tir. ‘Acāib kelimesinin sözlük anlamı: “*çok tuhaf şey, anlaşılamaz*” (Devellioğlu 1970: 7) dir. ġarāib ise “*tuhaf, şaşılacak şey*” (Devellioğlu 1970: 332) anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yukarıda ‘Acāibü’l- mahlūkāt tasnif edilirken tercih edilen konu başlıklarının tümünün doğru olduğu söylenebilir.

1.6.2. *Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib*’in Kısa Tarihi

Yukarıda sıralanan coğrafya, kozmoloji, astronomi gibi konu başlıkları elbette ‘Acāibü’l- mahlūkāt türünün ortaya çıkmasından önce de farklı coğrafya ve kültürlerde de ele alınmıştır. Günay Kut “Türk Edebiyatında ‘Acāibü’l- mahlūkāt Tercümeleleri Üzerine” isimli makalesinde ‘Acāibü’l- mahlūkāt’ın konusunun Yunan’dan geldiğini ve bu tür eserlerde “gerek Arap Edebiyatında gerekse İran edebiyatında bu konuda eserler yazıldığını ve Teofrast’ın ve meşhur coğrafya bilgini Batlamyos’un eserlerinin bir özü”nün (Kut 1985: 184) verilmeye çalışıldığını belirtmiştir. Nitekim teze konu olan eserde de Batlamyus’tan ve eserlerinden söz edilmektedir. Bunların dışında Ebu Hamid el- Gırnati (*Kitābü’l-muġrib an bāzı acaibi’l-Maġrib*) ve Muhammed b. Mahmud et- Tūsī gibi birçok yazar yukarıda söz edilen konu başlıkları ile eserler vermişlerdir.

Abdurrahman es-Sūfī‘ye ait olan ve 984’te Adūdüdevle’ye sunulan ‘Acāibü’l-mahlūkāt bu türdeki eserler arasında ilk sayılabilir.

Bu eserlerin Osmanlı döneminde de oldukça ilgi gördüğü söylenebilir. Yazma eserlerle ilgili taramalarda ‘Acāibü’l-mahlūkāt türünde eserlerin çeşitliliği ve çokluğu bunun bir göstergesidir. ‘Acāibü’l-mahlūkāt türüne olan bu ilgi, temelde insanoğlunun bilinmeyene, farklı olana hatta mucizelere merakı ve kendisi dışında başka türlere, coğrafyalara olan düşkünlüğü ile açıklanabilir.

İslam coğrafyası için ‘Acāibü’l-mahlūkāt türünde Adūdüdevle sonrasında da sayıca fazla örnekler bulunmaktadır. Bu örnekler arasında; İbnü’l-Esir İzzeddin el-Cezeri’nin (ö. 630/1233) Tuhfetü’l-‘aca’ib ve tuhfetü’l-ğaraib adlı Arapça eseri ile “Kazvini’den bir asır önce Muhammed b. Mahmud et-Tusi es-Selmani’nin yazdığı” (Kut 2002: 315) aynı adı taşıyan eserler sayılabilir.

Ancak İran ve Türk edebiyatında en çok tercüme edilen ve bu çalışmaya da konu olan eserin çevrildiği metin Kazvini’nin (ö. 682/1238) “‘Acā’ibü’l-Maḥlūḳāt ve ḡarā’ibü’l-mevcūdāt” isimli Arapça eseridir. Kazvini’nin yazmış olduğu bu eser kendi türü içerisinde çok beğenilmiş, kısaltılarak veya aynen tercüme edilerek, bazen de ilavelerle İran ve Türk edebiyatlarına kazandırılmıştır.

1.7. Zekeriyya b. Muhammed Kazvini

1.7.1. Hayatı

Kitābü’l-‘acāibü’l-ğarāib, Arapça aslından tercümedir. Eserin Arapçası Ebu Yahya Cemalüddin Zekeriyya b. Muhammed b. Mahmud el-Kazvini (öl- 682/1283) ‘ye aittir. Kısa adıyla Kazvini, devrinin ünlü coğrafyacıları arasında sayılmaktadır. H. 598 yılında Kazvin’de doğmuştur. Gençlik yıllarında tahsil için Şam’a giden Kazvinî burada Muhyiddin İbn-i Arabi ile tanışmıştır (630/ 1233).

Kaynaklarda Kazvini’nin öğretim hayatı ile ilgili çok az bilgi bulunmaktadır. Kendisinin “Hille ve Vasıt kadılığı yaptığı bilinmektedir” (İzgi 2002: 160).

Kazvini Miladi 1283 yılında Vasıt’ta vefat etmiş ve cenazesi Bağdat’a götürülerek burada toprağa verilmiştir.

Batılılar'ın Arapların Plinus'u dedikleri Kazvini'nin eserlerini kaleme alırken kullandığı malzeme kendi gözlemlerinden çok, o dönemde yaygın olan ve Helenistik çağdan intikal eden bilgilere, ayrıca gezgin ve tacirlerden işittiklerine dayanmaktadır.

Kendisine ait olduğu bilinen iki eser vardır. Bu iki eser de coğrafya, iklimler, ilginç olaylar ve kişilerle ilgili ilgilidir.

1.7.2. Eserleri

1.7.2.1. Āsārū'l- bilad ve ahbārū'l-ibād

“Yedi iklimin ele alındığı bir coğrafya kitabıdır. Bir önsöz ve üç mukaddimeden sonra yedi iklimi anlatmaktadır. Kırk kadar kaynaktan istifade edilerek yazılmıştır” (DİA: 2002 160).

Bu noktada Kazvini'nin ve İran edebiyatındaki 'Acāibü'l- mahlūkāt türündeki eserlerin Türkçe 'ye yapılmış tercümelerinden bahsetmek gerekmektedir.

1.7.2.2. Acāibü'l-Mahlūkāt ve Garāibü'l-Mevcūdat

Kazvini'nin en meşhur eseridir. Kazvini bu eseri 1280 yılında Arapça olarak kaleme almıştır. (İA MEB VI) İlhanlı veziri Ata Melik Cüveyni'ye sunulmuştur. Kahire'de tarihsiz bir baskısı yapılan eser, Wüstenfeld tarafından 1848 yılında Göttingen'de neşredilmiştir. Eserin Farsça ve Türkçeye çevrilmiş birçok nüshası bulunmaktadır.

Eser, dört mukaddime ve bir makaleden oluşmaktadır. Eser içerisinde karada, havda ve denizde olan acayipler ayrı fasıllarla anlatmaktadır.

“Kazvini Eserini oluştururken Cāhiz'in Kitābü'l Heyevān'ından, Aristo'nun Historia Animalium adlı eserinin Arapça tercümesi olan Kitābü'l-Heyevān'dan, Ebu Hamid el-Gırnati ve Muhammed bin Mahmud et-Tūsī'nin eserleri başta olmak üzere yirmi kadar kitaptan yararlanmıştır.” (Kut 1988: 315).

1.8. Türkçe Kitābü'l-‘acāibü'l-‘garāib Tercümeleri

Türkçeye tercüme edilen ‘Acāibü’l- mahlūkāt nüshaları çoğunlukla yukarıda söz konusu ettiğimiz coğrafya bilgini Kazvini’den ve/veya Farsça nüshalardan yapılmıştır., Sürürî’nin tercüme ettiği Kitābü’l-‘acāibü’l-‘garāib dışında kalan ‘Acāibü’l- mahlūkāt nüshaları müellif ve/veya müstensih ismiyle aşağıdaki gibi tasnif edilebilir.⁵

1.8.1. Ali b. Abdurrahman Nüshası

Bu tercüme, Türkçe yapılmış en eski ‘Acāibü’l- mahlūkāt tercümesidir. Eser, 14.yy’ın sonunda kaleme alınmış ve Ali bin Abdurrahman tarafından tercüme edilmiştir. Elimizde bulunan nüshası “Hicri 1099’a (17. yüzyıl) aittir. Eserin müstensihine ait bir bilgi bulunmamaktadır” (Yıldırım: 2010 4). Eserin bilinen tek nüshası vardır. Bu nüsha İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY nr: 524 numarasında kayıtlı olan Acaibü’l-Mahlûkat’tır (DİA- 316) Eserin ölçüleri 22 x 15 cm ve satır sayısı 15’tir. Eserin tamamı 174 varaktır. Hattı harekesiz okunaklı nesihtir. Kâğıt krem renkli orta kalınlıkta aharlıdır. Eserin cildi deriden ve ebru kaplamalıdır.

Söz konusu eser belirli varak sayılarına ayrılarak Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Bu tez çalışmalarından ilki Osman Göl’e aittir. Söz konusu tez eserin 1-35 varaklarının çeviri yazısını kapsamaktadır. Tezin inceleme bölümünde metnin ses bilgisi ele alınmıştır. Tez, 2008 tarihinde yapılmıştır.

Aynı üniversitede 2010 yılında ise aynı eserin devamı niteliğinde üç yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bu tezler sırasıyla; Şerife Burcu Al 35-70 varak, Recai İnan 71-105 varak Maksut Yıldırım 106-140 varak şeklinde sıralanmaktadır. Bu çalışmalarda da çeviri yazılı metin ve ses bilgisi incelemesi bulunmaktadır.

Eser içerisindeki bilgilerden eserin İstanbul’un fethinden önce ancak Edirne’nin fethinden sonra tercüme edildiği anlaşılmaktadır. Eserde Edirne *paytaht* olarak geçmektedir.

Franz Taeschner bu eserin “Osmanlı coğrafyacılığının ilk eseri” (Taeschner 1928: 275) olduğunu belirtmektedir.

⁵ Burada yer alan tasnif, yapılan literatür taraması sonucunda yazılış tarihi sırasına göre verilmiştir.

1.8.2. Rükneddin Ahmed Nüshası

Rükneddin Ahmed⁶'e ait olan bu 'Acāibü'l- mahlūkāt nüshası 15. yüzyılın başlarında I. Mehmet zamanında kaleme alınmış ve eser Çelebi Mehmed'e sunulmuştur. Prof. Dr. Günay Kut bu eserin ayrıldığı bölümler ve kurgusu itibariyle "Kazvini'den değil Farsça bir 'Acāibü'l- mahlūkāt 'tan çevrildiğini" (Kut 1985: 189) belirtmektedir.

Rükneddin Ahmed'e ait 'Acāibü'l- mahlūkāt nüshalarının tasnifi aşağıda verilmiştir.

1.8.2.1. Ali Emiri Kütüphanesi Nüshası

Bu nüsha müstensih Alaüddin b. Abdülkerim tarafından H. 852'de istinsah edilmiştir. Türki Tarih nr. 897 arşiv numarası ile kayıtlıdır. 324 varaktan oluşan ve nesih hatla kaleme alınan nüshanın ölçüleri; 17,2 x 24,8'dir. Eserin her sayfasında 17 satır bulunmaktadır.

Bu nüsha üzerine yapılmış iki adet doktora tezi bulunmaktadır. Bu tezlerden ilki 1998 yılında Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Engin Yılmaz tarafından yapılmıştır. İkincisi ise 2010 yılında, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Bekir Sarıkaya tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

1.8.2.2. Nuri Arlasez Nüshası

Bu nüshanın istinsah tarihi H.1103'tür. Eserin müstensihi ise, Muhammed b. Muhammet'tir. Nüsha 403 varaktan oluşmaktadır. Eserin ölçüleri; 19 x 28,8 cm'dir ve her sayfada 15 satır bulunmaktadır. Eser, Nr.128 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

⁶ Başlıkta yer verdiğimiz Rükneddin Ahmed ismi üzerinde çeşitli tartışmalar sürmektedir. E. Blonchet, Adnan Adıvar ve İ. Hakkı Uzunçarşılı Rükneddin kelimesini isim olarak alırken Günay Kut bu kelimenin bir isim değil dua kelimesi olduğunu belirtmektedir. Konu merkezinde olmadığı için bu tartışmalar ayrıntılı olarak ele alınmamıştır. Ancak bu konu ile ilgili geniş bilgi için Rükneddin Ahmed'in Acaibü'l- Mahlukat nüshası üzerine yapılmış doktora çalışmasına bakılabilir. (Bekir Sarıkaya, Rükneddin Ahmed'in Acāibü'l-Mahlukāt Tercümesi giriş-Metin-Sözlük, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010 Basılmamış Doktora Tezi)

1.8.2.3. Dügümlü Baba Nüşası

Hicri 12. asırda istinsah edilen bu nüsha, 164 varaktan oluşmaktadır. Eserin her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Eserin ölçüleri; 14,5 x 20,05 cm'dir. Eserin arşiv numarası, Nr. 556'dır.

1.8.2.4. Beyazıt Umumi Kütüphanesi Nüşası

Nüşanın müstensihisi Osman b. Salih'tir. Eser, Hicri 1262 yılında istinsah edilmiştir. 404 varaktan oluşan eserin ölçüleri ise, 16,5 x 23,5 cm'dir. Nüşanın her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Eserin Arşiv numarası, Nr. 14124'tür.

1.8.2.5. Bibliotheque Nationale Nüşası

Hicri 12. Asırda istinsah edilmiştir. Eserin müstensihisi bilinmemektedir. 266 varaktan oluşmaktadır. Nüşanın ölçüleri, 20,5 x 30 cm'dir. Eserin arşiv numarası ise, TY 1338'dir.

1.8.3. Yazıcıoğlu Ahmed Bican Tercümesi

Türk Edebiyatında en çok bilinen 'Acâibü'l- mahlūkât tercümelerindendir. 1453 yılında Hacı Bayram Veli'nin isteği üzerine Kazvini 'den tercüme edilmiştir. İnternet üzerinden TÜYOTAK'ta '*acâib* ve *mahlūkât* anahtar kelimeleri ile yapılan aramalarda en çok nüshası bulunan tercümedir. Eserin yurt içinde ve dışında elliden fazla nüshası bulunmaktadır. Yazıcıoğlu Ahmet Bican'ın eserdeki ifadelerinden hocası Hacı Bayram Veli'nin isteği ile tercümeyle başladığı bilinmektedir.

“Müellif eser içine başka kitaplardan hikâyeler almış, orijinal eserin bazı kısımlarını atmıştır” (İhsanoğlu v.d 2000: 5)

Bu nüsha üzerinde 1974 yılında, Osman Nuri Açıkgöz tarafından İstanbul Üniversitesi'nde bir bitirme tezi hazırlanmıştır. Bu tez nüshanın çeviri yazısını ve indeksini içermektedir.

Nüsha üzerinde bir diğer çalışma ise, 1989 yılında Osman Yıldız tarafından İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmıştır. Bu çalışma aynı zamanda 'Acâibü'l- mahlūkât türü üzerinde dil açısından yapılmış ilk lisansüstü çalışma olma özelliğini de taşımaktadır.

1.8.4. Bosna Kadısı Gınai Nüshası

Bu esere ait bilgi Kâtip Çelebi'den öğrenilmiştir. Kâtip Çelebiye göre bu tercüme 956/1562 yılında yapılmıştır. Aslı İbnü'l-Esir'den alınan tercüme, Mir'at-ı Kâinat adıyla yapılmıştır.

Eserin biri Ankara'da olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır. Ankara Nüshası Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi'nde Nr. 492 arşiv numarasına kayıtlıdır. İkinci nüsha ise Berlin Devlet Kütüphanesi'ndedir. Arşiv numarası 3663'tür.

1.8.5. Eyyüb b. Halil Nüshası

1569 yılında tercüme edilmiştir. İslam Ansiklopedisi'ndeki Kazvini maddesinde bu tercümenin Viyana'da bir nüshası olduğu dışında bir bilgi bulunmamaktadır. Eserin arşiv numarası 1440'tır

1.8.6. Hüseyin b. Mehmed Efendi Nüshası

1697'de Kazvini'den yapılmış geniş bir tercümedir. Mir'at-ı Acâibü'l-Mahlûkat ve Keşf-i Garâibü'l-Mevcudât adındadır.

Eserin bilinen tek nüshası Almanya'da bulunmaktadır. Arşiv numarası Marburg 2562'dir.

1.8.7. Topkapı Sarayı Nüshası

Topkapı Sarayı H.400 arşiv numarasına kayıtlı olan bu nüshanın kimin tercümesinden istinsah edildiği bilinmemektedir. Bağdat'ta Taha b. Muhammed eliyle Hicri 1111 (1699-1700) de yazılmıştır. Nüsha 324 varaktır ve her sayfada 27 satır bulunmaktadır. Aharlı kâğıt üzerine, 350 mm. boy ve 240 mm. enindedir. Nesih hatla kaleme alınmıştır. Eser içerisinde 244 adet büyük ve küçük minyatür bulunmaktadır. "Cetveller yaldızlı, söz başları altın yaldızlıdır. Şemse ve mikleplidir ve kırmızı deri cilt kaplıdır. Kazvini'den tercümedir. Mısır valisi Hacı İsmail Paşanın Emriyle

yapılmıştır. (442-443) bu eserin diğerk nüshası R.1470'te kayıtlı (1556-1557) tarihinde Galata'da istinsah edilmiştir" (Karatay 1061: 543).

1.8.8. Hüseyin Efendi b. Muhammed Mustafa Nüshası

Eserle ilgili eldeki tek bilgi Miladi 1697 yılında istinsah edildiğidir.

1.8.9. Mahmud bin Kadı Manyas Nüshası

Mahmud bin Kadı Manyas'a aittir. Kayıtta eserin ismi 'Acaibü'l 'ucâb şeklinde geçmektedir. Tercüme Kazvini'den yapılmıştır.

1.8.10. Ömer b. Ahmed Nüshası

Bu nüsha, İstanbul'da Ali Emiri Koleksiyonunda bulunmaktadır. Hicri, 1254'te istinsah edilmiştir. 294 varaktan oluşmaktadır. 00004 demirbaş numarasına kayıtlıdır. Kayıtta yer alan ismi, Kitabü'l 'Acâib'tir.

1.8.11. Muhammed b. Hakkı Nüshası

Eser, Arslan Kaynardağ Koleksiyonuna aittir. Arşiv Numarası, 00002'dir. Hicri 1169 tarihinde istinsah edilmiştir. 122 varaktan oluşmaktadır. Eserin kayıt ismi, 'Acâibü'l- Mahlûkât'tır.

1.8.12. Ali el-Gımai el-istanbuli Nüshası

Bu nüsha Kazvini'den tercüme edilmiştir. Müstensihi, Hasan b. İbrahim'dir. İstinsah tarihi Hicri 1130'dur. Zooloji konu başlığı altında kaydedilmiştir. 154 yapraktan oluşmakta ve her sayfada 15 satır yer almaktadır. Eserin arşiv numarası, 00199'dur.

Bu tercümeleler dışında teze konu olan metni tercüme eden Sürûri'ye ait 'Acâibü'l- mahlûkât tercümeleleri mevcuttur. Bu noktada Sürûri'nin 'Acâibü'l-

Mahlūkāt tercümelerinin nüshalarının tanıtımına geçmeden önce, eserin mütercimi Sürûri hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

1.9. SÜRURİ

1.9.1. Hayatı

Osmanlı Döneminin âlimlerinden ve divan sahibi şairlerinden olan Sürûri'nin tam adı, Muslihuddin Mustafa b. Şaban Sürûri'dir. Hicri 897 (1492) yılında Gelibolu'da doğmuştur. Babası Amasya Defterdarlığı da yapmış olan Şaban Efendidir. Sürûri'nin edebi hayatında öğrenim gördüğü hocalarının etkisi büyüktür. Kendisi, devrin ileri gelen âlimlerinden “Kadri, Nihali, Cafer Çelebi, Bursa'da Kasımpaşa müderrisi Kara Davud Efendi, Kadri Efendi, İstanbul'da Taşköprülüzade Mustafa Efendi ve Abdülvasi Efendiden ders görmüş, Fenerizade Muhiddin Efendi'den medrese tahsilini bitirip icazet alarak mülazım olmuştur” (Güleç 2001:211-212). Tezkirecilik yaptığı dönemde “Şeyh Nakşibendi Mahmud Çelebi'den inabe alarak tasavvufa yönelmiş ve hacca gitmiştir” (Güleç 2002: 171). Sonrasında çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır.

1548 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle, oğlu Şehzade Mustafa'nın hocalığı görevine getirilmiştir. Şehzade Mustafa'nın öldürülmesine kadar hocalık görevini sürdürmüş ve çeşitli eserler vermiştir. Şehzade Mustafa'nın ölümü ile inzivaya çekilen Sürûri, resmi gelirleri kabul etmeyerek hayatını yardımlarla idame ettirmiştir. Sürûri bu inziva hayatını 1562'de kolera salgınında vefat edene kadar sürdürmüştür.

1.9.2. Eserleri

1.9.2.1. Bahrü'l-Maarif

Aruz, kafiye ve şiir üzerine kaleme alınmış Türk Edebiyatının ilk belagat kitabıdır. 1549 yılında kaleme alınmıştır. Eserin müellif hatlı nüshası Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde (Nr. 1638) bulunmaktadır. Söz konusu nüshanın müellif hattı olması ile ilgili görüş, eser üzerine Doktora tezi yapan Yakup Şafak'ın tezinde şöyle belirtilmiştir: “1a'da yer alan ibare değişik bir kalem ve yazıyla yazılmış, daha sonra bu ibareyle ilgili olarak farklı kalem ve yazılarla iki ayrı not düşülmüştür. Biz müellife ait olduğu öne sürülen bu yazıyı Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan ve

müellif hattıyla yazılmış olan 2043 numarayla kayıtlı Mesnevi şerhi ile karşılaştırdık ve iki hattın birbirine benzediği kanaatini edindik” (Şafak 1991: 25-26).

1.9.2.2. Şerh-i Mesnevi

Mesnevi'nin Anadolu sahasındaki Farsça ilk tam şerhidir. (DİA 171) Eser üzerinde Orhan Baştürk tarafından bir yüksek lisans tezi çalışması yapılmıştır.⁷ Eserin “müellif hattı nüshası Kayseri Raşid Efendi no. 1375’de kayıtlıdır” (Ünver 2010: 36). Eserin diğer nüshalarının yer aldığı kütüphaneler ise şöyledir: “Süleymaniye Ayasofya 1928, Carullah 1713, 1714, 1715, Esad Efendi 1562-1673, Hacı Mahmut Efendi 2210, 2246, Hasan Hüsnü Paşa 686, Hacı Bekir 2210, 2246, Kadızade 278, Murad Buhari 181, Nafiz Paşa 557-561, 562-568, Serez 1462, Turhan Sultan 185, Yozgat 888; İstanbul Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi 1256; İstanbul Beyazıt Ktb. 3579-3581, 3769-3770, 3771-3772, 3395; Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed 1361; İstanbul Üniversitesi Ktb. FY 674, FY 643; Konya Mevlana Müzesi 2043-2048, 2052-2055, 2057,2058, 2049-2051, 2059, 2056; Konya Yusuf Ağa Ktb. 5472-4896; Ankara Milli Ktb. 06 Hk 364, 1530, 1465, 1038, 06 Mil Yz B 15; Bursa İnebey Haraçcioğlu 919-924; Afyon Gedik Ahmed Paşa İl Halk Ktb. 992, 17772; Yozgat İl Halk Ktb. 888; İran-Tahran Kitabhane-i Melik 1154; Fransa Milli Ktb. Supp I. 684; İngiltere Bodleian Library, Laud. 248, Cambridge-Belonging (E.G.Browne), S.9” (Ünver 2010: 36)

1.9.2.3. Şerh-i Bostan

Sa‘di Şirazi’nin eserine yapılmış Farsça bir şerhidir. Şehzade Mustafa’ya ithafen hazırlanmıştır. Bulunduğu kütüphaneler şöyledir: “Şarih hattıyla Beyazıt Veliyüddin Efendi 2680, Millet Feyzullah Efendi 1638, Süleymaniye Serez 2568, Yazma Bağışlar 4228” (Güleç 2001: 219).

⁷ Orhan Baştürk, Sürürî’nin Mesnevi Şerhi (Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, Danışman: Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu, s.s.280 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya

1.9.2.4. Şerh-i Gülistan

Şeyh Sa‘di Şirāzī’nin eserine yapılmış bir şerhtir. Şehzade Mustafa’nın hocalığını yaptığı sırada Amasya’da öğrencileri için kaleme alınmıştır. Arapça bir eserdir. Eserin nüshalarının bulunduğu kütüphaneler şunlardır: “Bursa Yazma Eserler Ulucami 2638, Genel 1228-4166, Orhan 1169, Haraççı 989, Çorum İl Halk Kütüphanesi 2140, İ.Ü. Merkez Arapça Yazmalar 1453, 2902, 473, Edirne, Selimiye 1433, Kayseri Raşid Efendi Raşid Efendi 604, Tire Necip Paşa DV 138, Nuruosmaniye 3524/4044, 3525/4045, Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet K.85, Süleymaniye; İsmihan Sultan 324, İzmir 521, Amcazade Hüseyin 376, Ayasofya 4104-4106, Bağdadlı Vehbi 1753, Carullah 1707, Celal Ökten 538, Darülmesnevi 444, Hafid Efendi 310, Halet Efendi 182, 707, Lala İsmail 543, Pertevniyal 783, Serez 2545, 2576, Yazma Bağış 1190, Dügümlü Baba 138, İ.Ü.Merkez, Arapça, 1683, Hacı Selim Ağa Hacı Selim Ağa 970, Millet Farsça Eserler 959” (Güleç 2001: 220).

1.9.2.5. Şerh-i Divan-ı Hafız

Hafız Şirazi’nin eserinde kullandığı sanatlara dair bir şerhtir. Hafız Divanı’na yazılmış ilk Türkçe şerh olma özelliğini taşımaktadır. Eserin nüshalarının bulunduğu kütüphaneler şöyledir: Bursa Yazma Eserler Orhan 1193-1194, Haraççı 985, Çorum İl Halk Kütüphanesi 2000, İ.Ü. Merkez Farsça Yazmalar 181, Türkçe 1061, 163, 4710, 571, 9713, Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet K 250, Osman Ergin 582, Kayseri Raşid Efendi Küt. Raşid Efendi 1306, Nuruosmaniye 3444/3963, 3445/3964, 3443/3962, Süleymaniye; Çelebi Abdullah 181, İzmir 534, 616, A. Tekelioğlu 888, Ayasofya 4056, Carullah Efendi 1697, Esad Efendi 2774, Hafid Efendi 367, Halet Efendi 367, 716-717, Hamidiye 1143, Hekimoğlu 644, Hidiv İsmail 89, İzmir 534, 616, Kılıç Ali Paşa 802, 797, Mehmed Ağa 148, Yazma Bağışlar 571, 2639, Hacı Mahmut Efendi 3777, Serez 2675-2677, Beyazıd Veliyüddin Efendi 2685, Millet Ali Emiri Edebiyat 207/444.

Eser üzerine yapılmış iki yüksek lisans tezi bulunmaktadır.⁸

⁸ Meral (Ortaç) Oğuz, Süruri’nin Şerh-i Divan-ı Hafız’ı, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nezahat Öztekin, ss.100, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir

Ahmet Faruk Çelik, Süruri’nin Hafız Divanı Şerhinin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, 1996, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yakıp Şafak, ss.156 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya

1.9.2.6. Divan

Çoğu nazirelerden oluşan 585 şiiri kapsamaktadır. Bu şiirlerden 32'si Farsçadır. Şiirlerin muhtevası tasavvufî niteliktedir. Sürûri'nin Divan'ı üzerinde Niyazi Ünver'in doktora çalışması bulunmaktadır.⁹

1.9.2.7. Tefsirü'l-Kur'ani'l-'Aziz

Umur Paşa namına yazılmış Türkçe bir tefsirdir. Nur-u Osmaniye kütüphanesindedir.

1.9.2.8. Tefsir-i Sure-i Yusuf

Yusuf suresinin tefsiridir. Arapça bir eserdir. Eser içerisinde yüz kırk adet hikaye ve Mesnevi'den alınmış beyitler de yer almaktadır. Eserin nüshalarının bulunduğu kütüphaneler şöyledir: "İstanbul Süleymaniye Ktp. 105812, İsmihan Sultan 37, Kılıç Ali Paşa 82, Serez 251, Yazma Bağış 149/1, 23, Diyanet İşleri Başkanlığı 100, 49; İzmir Tire Necip Paşa Kütüphanesi NP 69; Ankara Milli Ktb. Yz. A 9654, 06 Hk 787, Samsun İl Halk Ktp. 499; Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktb. 160; Manisa İl Halk Ktb. 6689, 5336/4; Balıkesir Dursun Bey İlçe Halk Ktb. 57; Kastamonu İl Halk Ktb. 2474; İstanbul Üniversitesi 2053, 1753, 5012, 1945" (Ünver 2010: 44)

1.9.2.9. el-Hikâyetü'l-Garibe

Yusuf kıssasının küçük hikâyeler şeklinde anlatan bu eser Arapça olarak kaleme alınmıştır. Bir mecmua içerisinde müstakil bir eserdir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan bir yazmanın 130-137. varakları arasındadır.

⁹ Niyazi Ünver, Gelibolulu Sürûri ve Divanı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Danışman: Prof. Dr. Ahmet Mermer s.s. 631 (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara

1.9.2.10. Kaside

Bir mecmua içerisinde yer almaktadır. Edebi sanat örneklerine yer verilmiştir. Milli Kütüphane ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde nüshaları bulunmaktadır.

1.9.2.11. Kıssa-i Kārūn

Şerh-i Gülistan'dan bir bölümdür. Müstakil bir eser değildir. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Osman Huldi 35/3'te bulunmaktadır.

1.9.2.12. Terceme-i Risāle-i Çüb-i Çîni

Tıp ilmi ile ilgili bir eserdir. 16. yüzyılda ortaya çıkan bir ilaç hakkında Farsçadan tercüme bir eserdir. Bulunduğu kütüphaneler şunlardır: "Süleymaniye Lala İsmail 389/5 (123b-127a), Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet K. 430" (Güleç 2001: 221).

1.9.2.13. Ravzü'r-Reyyāhîn fi Hikāyeti's-Sālihîn Tercümesi

Tasavvufî menkıbelerin anlatıldığı bir eserin tercümesidir. İçerisinde beş yüz hikâye bulunmaktadır. 165 varaktan oluşur. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunmaktadır.

1.9.2.14. Tercüme-i Zahîretü'l-Mülûk

El-Hamedanî'nin siyasetnâmesinin Farsçadan tercümesidir. Bu eser de Acâibü'l-Mahlûkât gibi Şehzade Mustafa'nın isteği üzerine tercüme edilmiştir. "Eserin, müellif hattı Manisa İl Halk Ktb. 1484 ve Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. R. 403 numarada kayıtlıdır. Diğer nüshaların bulunduğu kütüphaneler şunlardır: İstanbul Süleymaniye Ktp. Ayasofya 2858, Hacı Mahmut Efendi 1584, Fatih 3472, Hekimoğlu 554; İstanbul Nuruosmaniye 1891, 2306, 3369, 3889; İstanbul Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet K 111; İstanbul Hacı Selim Ağa 796; İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. M.R.922; Ankara Milli Ktp. 06 Hk 4629 Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Ktb. Üniversite B 37; İtalya Vatikan Ktb. Türkçe yazmaları 303; Mısır Milli Ktb. Mecami Talat 1, el-Mektebetü'l-Hidiviyye 182; İngiltere Milli Ktb. Or. 13202" (Ünver 2010: 47)

1.9.2.15. Tarih-i Hıta vü Hotan ü Çin ü Maçin

Farsçadan tercüme bir eserdir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunmaktadır. Türk, İran Çin gibi ülkelerin coğrafya ve kültürel bilgilerini barındırmaktadır. Eserin tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 1852'de bulunmaktadır.

1.9.2.16. Şerh-i Mü'cez

Bir tıp kitabıdır. Hastalıklar, ilaçlar ve tedaviler hakkında bilgi vermektedir. Eserin İbn-i Sina'nın Kānūn isimli kitabının tercüme ve şerhi olduğu sanılmaktadır. Eserin nüshalarının bulunduğu kütüphaneler şöyledir: "Süleymaniye Fatih 3542, Kadızade Mehmet Efendi 347, Şehid Ali Paşa 2060, Ayasofya 3662, Hekimoğlu 576, Mihrişah Sultan 345/1, Serez 2741, Hamidiye 1018, Şehit Ali Paşa 2060" (Güleç 2001: 223)

1.9.2.17. Şerhü'l-Binā

Osmanlı döneminde medreselerde Binā ismiyle okutulan ve Arapça fiilleri anlatan bir kitaptır. Eser Üzerinde Rashadat Hidayatov yüksek Lisans çalışması yapmıştır.¹⁰

1.9.2.18. Şerhü'l-Emsile

Arapça bir eserdir. Arapça fiil çekim tablolarını içermektedir. Eserin ondan fazla nüshası bulunmaktadır. Nüshaların bulunduğu kütüphaneler şöyledir: "Bursa Yazma Eserler Ulucami 3293/4- 3250/6, Orhan 5896/2, 1404/2, Genel 4735/3, 544/3, Haraççı 1622/3, Süleymaniye Lala İsmail 3068, Şehit Ali Paşa 2583, Bağdatlı Vehbi 1842/3, Bağdatlı Vehbi 1838/3, Carullah 1928/10, 1976/3, Darülmünevi 532/4, Denizli 332/2, 328/4, 354/2, Fatih 4759, 4763, 5374/5, Hacı Mahmut 5955/4, 6069/2, 6100, Hafid Efendi 413/2, Hamidiye 1351/3, Harput 19/4, Hasip Efendi 486/6, Kılıç Ali Paşa 689, 975/2, 989/3, 1025/4, Kadızade 521/2, Laleli 3068, 3071/2, Mesih Paşa 108/1, Servili

¹⁰ Rashadat Hidayatov, Gelibolulu Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürürî'nin Şerhu'l-Bina Adlı Eserinin Tahkiki, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, Danışman: Doç. Dr. Rahmi Yaran Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

334/1, Tırnovalı 1694, 1695, Yazma Bağış 1047/7, 1772/4, 1756/2, 1759/4, Yozgat 462/2. Millet Ali Emiri Arabi 4033/2, 4049/1, 4050/1, 4021/8, Beyazıd Veliyüddin 3047/4 (290b-297a)” (Güleç 2001: 223).

1.9.2.19. Şerhü'l-Kâfiye

İbn-i Hacib'in nahivle ilgili Kafiye adlı eserinin şerhidir. “Bu kitap Hacı Selim Ağa Kem 585-586 numarada kayıtlıdır” (Güleç 2001: 223).

1.9.2.20. el-Miftâh fi şerh-i Merâhi'l- Ervâh

Ahmed. Ali b. Mesud'un eserine yapılmış bir şerhtir. Arap grameri ile ilgili bir kitaptır. Arapça kaleme alınmıştır. Bulunduğu kütüphaneler şöyledir: “Bursa Yazma Eserler Haraçcı 1606, Süleymaniye İbrahim Efendi 590/2, 777, Aşir Efendi 619, Darülmenevi 534, Fatih 4796, Kılıç Ali Paşa 987, Kasidecizâde 633, Laleli 3104, Serez 3413, Yahya Tevfik 1705, Hacı Beşir Ağa619” (Güleç 2001: 220)

1.9.2.21. Hâşiye ‘âla Şerhi Hüsâm el-Kâtî ‘âla İsâgüci

Mantık ile ilgili bir kitaptır. Esirüddin Mufaddal İbn Ömer el-Ebherî'nin İsâgoci adlı eserine yazılmış Hüsâm Kâtî şerhine yapılmış bir haşiye çalışmasıdır. Bulunduğu kütüphaneler şöyledir: “Bursa Yazma Eserler Genel 1357/1, Süleymaniye Ayasofya 2496 (68-135), Bağdatlı Vehbi 852/1, Fatih 3291, 3305/3, Millet Feyzullah Efendi 1881” (Güleç 2001: 220)

1.9.2.22. Şerh-i Mu‘ammayât-ı Mir Hüseyin

Türkçe bir şerhtir. Mir Hüseyin b. Muhammed eş-Şirâzi en-Nisaburi'nin Mu‘ammeyât isimli eseri üzerine yapılmış bir şerhtir.

1.9.2.23. Şerh-i Mu‘ammayât-ı Camî

Camî'nin Risale-i Mu‘ammâ isimli eserine yazılmış bir şerhtir. Türkçe yazılmıştır. Eserin nüshalarının bulunduğu kütüphaneler şöyledir: “Bursa Yazma Eserler Haraçcı 957, Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi 1707, Hacı Mahmut

Efendi 5194, Esad Efendi 2813, İzmir 442.Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi Yazmalar 175. Hacı Selim Ağa Kemankeş 461/2” (Güleç 2001: 223)

1.9.2.24. Şerh-i Şebistān-ı Hayāl

Nisaburi'nin Şebistān-ı Hayāl'ine yazılmış tek şerhtir. Eser üzerinde Bilal Elbir doktora çalışması yapmıştır.¹¹

1.9.2.25. Haşiye alā Envāri't-Tenzil ve Esrāri't-Te'vil

Arapça kaleme alınmıştır. Kadı Beyzāvī'nin tefsiri üzerine yazılmıştır. Aynı eseri büyük ve küçük olarak iki kez yazmıştır. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa 236/2 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır.

1.9.2.26. Hāşiyetü'l-Hidāye

Hanefi fikhına dair bir eser olan el-Hidāye'ye yapılmış şerhin haşiyesidir. Eserin tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan 128 numaraya kayıtlıdır.

1.9.2.27. Şerh-i Buhārī ilā Nısf

İmam Buhari'nin Camiu's-Sahih isimli hadis kitabının şerhidir. Eser Arapçadır ve tamamlanmamıştır.

1.9.2.28. Şerhü'l-Misbāh fi'n-Nahv

Arapça gramerinin ilk yazarlardan biri olan Mutarrizî'nin (v. 610/1214) Arap gramer kurallarını muhtasar bir şekilde anlatmış olduğu el-Misbāh adlı eseri üzerine yapılmış bir şerhtir.

Eser üzerinde Hüseyin Okur'un hazırladığı bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır.¹²

¹¹ Bilal Elbir, Sürürî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayāl'i Metin-İnceleme, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003,

¹² Hüseyin Okur, Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürürî'nin Şerhu'l-Misbah Adlı Eserinin Edisyon Kritiği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, Danışman: Doç. Dr. Ahmet Bostancı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

1.9.2.29. Kitābu’ş-Şehāde

Kelam ilmiyle ilgili olan eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere telif ve tercüme olmak üzere birçok eser veren Sürūrī özellikle “şerh hususunda hem edebi hem de tıp alanında şerhler yapmakla devrinin en velud şarihlerinden biri olmuştur” (Elbir 2005: 625).

Burada zikredilen eserlerinin yanı sıra bu çalışmaya konu olan Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib isimli tercümesi bulunmaktadır.

1.10. Sürūrī ‘ye ait Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib Nüshaları

Sürūrī, Şehzade Mustafa’nın Mekke’den aldığı eseri hocasına getirmesi ve tercüme etmesini istemesi ile tercümeye başlamıştır. İki bölümden oluşan eserin tercümesi, ikinci bölümün sonuna yakın bir yerde Şehzade Mustafa’nın Kanunî tarafından öldürülmesi sebebiyle yarım bırakılmış ve Sürūrī ölümüne kadar geçen dokuz sene boyunca inzivaya çekilmiştir. Yarım kalan bu tercümeyi Sürūrī ’den yaklaşık yüzyıl sonra Rodosizāde Mehmed b. Mehmed tamamlamıştır.

Sürūrī’ye ait Kitābü’l-‘acāibü’l-ġarāib tercümelerinin, başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelerde birçok nüshası bulunmaktadır. Türkçe ‘Acāibü’l- mahlūkāt tercümeleri içerisinde Sürūrī’nin tercümelerinin minyatürlü olması da dikkat çekicidir. Sürūrī’ye ait olan ‘Acāibü’l- mahlūkāt tercümesi gerek minyatürlü oluşu, gerekse Arapça aslından çevrilmesi sebebiyle birçok kaynakta “en önemli ‘Acāibü’l- mahlūkāt tercümesi” (Ak 2004: 165) olarak görülmüştür. Tercümenin minyatürlü olmasının önemsenmesinin sebebi ise, “‘Acāibü’l- mahlūkāt türündeki Arapça kopyaların resimlenişinin çok nadir” (Atıl 1975:115) olmasından kaynaklanmaktadır.

1.10.1. Ayasofya Koleksiyonu Nüshası

Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. 02934M demirbaş numarasına kayıtlıdır. Kayıtlarda eserin ismi Acāibü'l-Garāib olarak geçmektedir. 146 varaktan oluşan eserin her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Eserin ölçüleri, 140, 145 x 80 mm'dir. Eserin müstensihi bilinmemektedir ve eser Sürüri adıyla kayıtlıdır. İstinsah tarihi ise Hicri, Zilka' 1081'dir.

1.10.2. Fatih Koleksiyonu Nüshası

Eser Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Nüsha 221 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 25 satır bulunan eserin ölçüleri, 220 x 152, 180 x 80 mm'dir. Bu nüsha psikoloji konu başlığı ile tasnif edilmiştir. Arşiv numarası 04158'dir. Eserin ismi Terceme-i Acāibi'l-Mahlûkât şeklinde kayıtlıdır. Eserin müstensihi bilinmemektedir. Eserin yazarı kısmında ise hem Rodosizade hem de Muhammed b. Muhammed Sürüri isimleri yer almaktadır.

1.10.3. İbrahim Efendi Koleksiyonu Nüshası

Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi Koleksiyonunda bulunan bu nüshanın istinsah tarihi Hicri 1106'dır. Eserin arşivdeki kayıt numarası 00663-001'dir. Eserin ismi, Terceme-i Kitābü'l-Acāib ve'l-Ġarāib olarak kayıtlıdır. Nüshanın müstensihi Hasan b. İsa'dır. Eser, 219 varaktan oluşmaktadır. Eserin her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Eserin ölçüleri 200x141, 148x80 mm.'dir. Biyolojik İlimler konu başlığında tasnif edilmiştir. Nesih hatla kaleme alınmıştır.

1.10.4. Topkapı Sarayı (R.1088) Nüshası

Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar bölümünde bulunan eser, aharlı kağıt üzerine nesih hatla yazılmıştır. Yazmanın müstensihi Hanyalı İbrahim b. 'Ali'dir. Eser, 270 mm boy ve 150 mm enindedir. Sayfa sayısı 160 olan nüshanın her sayfasında 100 mm. uzunlukta 17 satır bulunmaktadır.

Nüsha, Hicri 1113 (1701-02) de istinsah edilmiştir. “Serlevhaları müzehhep, cedvelleri ise yaldızlıdır. Kaba bir surette yapılmış 147 adet resim ve eşkal vardır. Miklep ve şemseli vişneçürüğü deri ciltlidir” (Karatay 1961: 441).

Yazma, nesih hatla kaleme alınmıştır.

1.10.5. Topkapı Sarayı (H.405) Nüshası

Bu nüsha aharlı krem rengi kâğıt üzerine ve 390 mm. boy ve 250 mm. eninde ölçülerle hazırlanmıştır. Eser, 212 yapraktan oluşmaktadır. Her sahifede talik yazı ile 120. mm uzunluğunda 21 satır yer almaktadır. XVI asırda kopya edilmiştir. “Müzehhep iki zahriye, iki ser-levha, 127 nefis İrankari minyatür vardır” (Karatay 1961: 442). Sahife kenarları tamam halkari ile süslüdür. Kırmızı deri ve ebru cilt ile kaplanmıştır. Eser, Astroloji ve Astronomi İlmi konu başlığı ile kayıtlıdır.

Eserin arşiv numarası Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğunda TY Nr. 1327 ile kayıtlıdır. Ancak TÜYOTAK kapsamında verilen arşiv numarası H.405 şeklindedir.

1.10.6. Topkapı Sarayı (H.409) Nüshası

Eser, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Hazine bölümünde bulunmaktadır. Müstensihî Uncu-zade Şeyh Mehmed Emin Nafiz'dır. Yazma, aharlı kâğıt üzerine yazılmıştır. Eserin ölçüleri, 230 mm. boy ve 190 mm. enindedir. Yazma 160 yapraktan oluşmaktadır ve her sayfada “adi nesihle 110 mm. uzunluğunda 19 satır bulunmaktadır. Eserde, bir serlevha, iki zahriye ve 10 başlık müzehhep, 99 minyatür bulunmaktadır. Miklep, şemse ve köşelikli olan nüsha kahverengi deri cilt ile kaplanmıştır (Karatay 1961: 442).

Eserin istinsah tarihi Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğunda, Karatay tarafından Hicri 1108 olarak belirtilmiştir. Ancak TÜYOTAK'ta istinsah tarihi hicri 1198 (1783) olarak verilmiştir.

Buna benzer bir çelişki eserin arşiv numarası için de söz konusudur. Karatay ilgili eserinde yazmanın arşiv numarasını nr. 1328 olarak vermiştir. Ancak TÜYOTAK'ta eser Hazine bölümünde kayıtlıdır ve arşiv numarası H. 409'dur.

Eserin kayıtlı olduğu konu başlığı ise astroloji ve astronomi ilmidir.

1.10.7. Topkapı Sarayı (R1662) Nüshası

Topkapı Sarayı, Revan Köşkü arşivinde kayıtlı olan nüshanın istinsah tarihi 1697'dir (Hicri 1108). Eserin istinsahı Murād b. Hālil as-Sanṭuri tarafından yapılmıştır. İstinsah tarihi ise, Hicri 1108 (1696-1697)'dir. Kahverengi deri ve ebru cilt ile kaplı yazmanın kenarlarında kurt yenikleri mevcuttur. Eser, aharlı kağıt üzerine harekeli nesih hatla yazılmıştır. Eserin ölçüleri, 263 mm. boy ve 174 mm. enindedir. 243 yaprak olan eser, 100 mm. uzunluk 15 satırdan oluşmaktadır.

Söz konusu nüshanın kayıt numarası Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Kataloğunda, nr 1329 olarak verilmiştir (Karatay 1961: 542). Ancak TÜYOTAK kataloğunda eserin kaydı R1662 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yapılan incelemeler sırasında TÜYOTAK'ın vermiş olduğu arşiv numarasının doğru olduğu görülmektedir.

1.10.8. Topkapı Sarayı (R1663) Nüshası

Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmalar Kütüphanesi'nde bulunan yazmanın istinsah tarihi bilinmemektedir. Eser aharlı kâğıt üzerine, nesih hatla yazılmıştır. Eser, 250 mm. boy ve 145 mm. eninde ölçülere sahiptir. 170 yaprak olan eserin her sayfasında 110 mm. uzunluğunda 25 satır bulunmaktadır. Eser içerisinde “eşkal ve cetveller vardır ve miklepli kahverengi deri ve ebru ciltlidir” (Karatay 1961: 442).

Eser, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğunda Nr.1330 arşiv numarası ile kayıtlanmıştır. Ancak TÜYOTAK'ta arşiv numarası olarak R.1663 verilmiştir.

1.10.9. British Museum Nüshası

İngiltere, British Museum'da bulunan eser “144 yaprak ve 19 satırdır. İstinsah tarihi 1575tir (Hicri 983)” (Rieu 1978: 108).

Yazmanın ölçüleri, 203 x 152 mm.'dir. Eser, nestalik hatla yazılmıştır. Müstensihî bilinmemektedir. Eser, Sloane 24945 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

1.10.10. Dāru'l-Kütüb Nüshası

Nüshanın istinsahı “Mustafa b. Fazlullāh tarafından Hicri 1096’da” (Dağıstani 1888: 189-190) yapılmıştır. Eser Kahire’de bulunmaktadır. Eserin arşiv numarası Nr.8919’dur. Nesih hat ile kaleme alınmış bu nüsha, 179 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 19 satır yer almaktadır.

1.10.11. Manisa (nr. 5355) Nüshası

Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi’nde bulunan eser, “161 yaprak, 14,2 x 24,5 cm. ölçülerindedir. İstinsahı H.1112’de yapılmıştır” (Sezgin 1951: 619). Eser, İsmail bin Ali tarafından istinsah edilmiştir. Yıldız zencirekli, miklepli, bordo meşin kaplama olan eserin sırtı da kırmızı meşinle onarılmış mukavva cilt ile kaplanmıştır. Yazmanın ilk iki sayfa yıldız desenli, söz başları kırmızı ve sayfa cetvelleri de yıldızlıdır.

Söz konusu nüsha minyatürlü olması ile önem taşımaktadır. Bu nüshada yer alan minyatürler Erciyes Üniversitesi, Sanat Tarihi bölümünde yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.¹³Eserin minyatür olmayan sayfalarında satır sayısı 17’dir. Nüsha, abadi kâğıt üzerine nesih hatla kaleme alınmıştır.

Eserin istinsah tarihi kataloglarda Hicri 1112 (1699) olarak belirtilmiştir. Ancak tez sırasında elde edilen eserde istinsah tarihi 1701 olarak görülmektedir.

1.10.12. Tübingen Nüshası

Bu nüsha, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde Ms. Or. Quart. 1828 arşiv numarasında bulunmaktadır. İstinsahı “Hacı Ali Rıza Efendi tarafından 15 Zilkade 1270’te” (Flemming 1968: 239-240) yapılmıştır.

Eser coğrafya konu başlığı altında bulunmaktadır. Nesih hatla kaleme alınan nüshanın her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Eserin ölçüleri 26,5 x 19(21 x 12,5) cm.’dir Nüshanın sayfa sayısı ise 164’tür.

¹³ Gülhan Başkan, Manisa İl Halk Kütüphanesinde 45 Hk 5355 No’da Kayıtlı Sürürî Çevirisi Acâibü’l-Mahlûkât Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Yıldray Özbek, Kayseri 2007 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

1.10.13. Kahire Üniversitesi (Türki nr. 6278) Nüshası

Mısır'da¹⁴ bulunan bu nüsha 208 varaktan oluşmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihi bilinmemektedir. “Nesih hatla kaleme alınmıştır. Eserin ölçüleri 14 x 20,5 ‘tir. Eserin her sayfasında 21 satır bulunmaktadır” (İhsanoğlu vd. 2000: 33).

1.10.14. Kahire Üniversitesi (Türki nr 6803) Nüshası

“Mecmua içinde yer alan oldukça eksik bir nüshadır” (İhsanoğlu vd. 2000: 33) .

1.10.15. Bologna Nüshası

Bologna'da bulunan bu nüshanın istinsah tarihi ve müstensihi ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Eserin arşiv numarası Marsigli nr 3578'dir. Eser “191 varaktır” (İhsanoğlu vd. 2000: 33).

1.10.16. Mısır Milli Kütüphane Nüshası

Eserin bu nüshası Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde bulunmaktadır. Eserin arşiv numarası, Tarihî Türki 123 şeklindedir. Genel Ansiklopediler konu başlığı ile kayıt altına alınmıştır. Nüsha, 179 varaktan oluşmaktadır. 19 satır nesih hatla yazılmış olan eser, 60 x 250 mm ölçülerindedir.

1.10.17. Edirne Nüshası

Bu nüshanın müstensihi hakkında bilgi yoktur Eser, Edirne- Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır ve 22 Sel 676 arşiv numarası ile kayıtlıdır. 191 sayfadan oluşan nüshanın her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Nüsha kaleme alınırken kullanılan kâğıt ve boyalardan nüshanın geç tarihli olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁴ Bu nüsha ve Kahire'de bulunan diğer nüshalara 2011 yılının Ocak ayında başlayan süreçte Kahire'deki kütüphanelerin yağmalanması sebebiyle günümüzde ulaşılamaz durumdadır.

Yukarıda sayılan nüshalar dışında yine Sürûri 'ye ait olan birbirine yakın tarihler ile tarihlendirilmiş ve üzerlerinde müellif hattı olup olmadıkları ile ilgili tartışmalar bulunan üç nüsha daha bulunmaktadır. Teze konu olan nüsha da bunlar arasındadır.

1.10.18. Topkapı Sarayı (A. 3632) Nüshası

Bu nüshanın müstensihisi bilinmemektedir. Nüsha, aharlı kâğıt üzerine, 255 mm. boy ve 165 mm. eninde ölçülere sahiptir. Eser, 134 yapraktır. Divani kırması hat ile her satır 100 mm. uzunluğunda ve 19 satırdan oluşmaktadır. Şemse ve köşelikleri vişneçürüğü deri cilt ile kaplı olan yazmanın ölçüleri, 16,5 x 25,5 cm'dir.

Eserin, XVI. asırda kopya edilmiş olması muhtemeldir. Serlevha müzehhep, cetvelleri yaldızlı, söz başları kırmızı olarak yazılmıştır.

Nüshanın istinsah tarihi hususunda Topkapı Sarayı Müzesi kataloğunda "İstinsahı Hicri 10. asırda" ibaresi bulunmaktadır. Ancak Filiz Çağman ve Zeren Tanındı eser içerisinde yer alan minyatürleri değerlendirerek, "bu nüshanın tarihi yoktur 1595 civarına tarihlenen minyatürler Nakkaş Hasan Atölyesinden çıkmış olmalıdır." (Çağman- Tanındı 1979: 67) görüşündedirler.

Eser içerisinde "127 adet" (Tuncer 1980: 157) minyatür vardır. Türkçe 'Acâibü'l- mahlûkât nüshalarındaki minyatürleri yüksek lisans tezi olarak çalışan Sünbül Keçecioğlu bu nüshanın hem metin hem de minyatür bakımından eksik bir nüsha olduğunu belirtmektedir. (Keçecioğlu, 1997)

Bu nüsha üzerinde İstanbul Üniversitesi'nde yapılmış bir Sanat Tarihi, Bitirme Tezi bulunmaktadır.¹⁵

¹⁵ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Türk Sanatı Kürsüsü, Acaib-ül-Mahlukat Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A. 3632 nolu Türkçe El Yazması, Ayla Tuncer, Bitime tezi, 27 Ekim 1980

1.10.19. British Museum (add. nr. 7894) Nüshası

Eser, Terceme-i 'Acāibü'l- mahlūkāt ve ğarāib'ül-mevcūdāt ismi ile kayıtlıdır. Müstensihî bilinmemektedir. Genel Ansiklopediler konu başlığı altında bulunmaktadır. Yazma, nesih hatla yazılmıştır. "172 varaktan oluşan eserin ölçüleri, 9,8 x 6.5 (4) cm.'dir" (İhsanoğlu 2000: 32-33). Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Bu nüshayla ilgili olarak British Museum kataloğunda istinsah tarihinin "H. X. Asır" (Rieu 1978: 107-108) olduğuna dair bir bilgi yer almaktadır. Ancak bu eser, ilgili bölümde de belirtildiği üzere teze konu olan nüshada çeşitli sebeplerle oluşan okuma sorunlarında kullanılan ikinci nüsha olma özelliği taşımaktadır. Bu sebeple metin, British Museum'dan temin edilmiştir. Söz konusu nüshanın sonunda eserin istinsah tarihi ile ilgili, Hicri 960 (1552) tarihi yer almaktadır.

Nüsha, "Kapıcıbaşı Mehmed Ağa için istinsah edilmiştir" (Titley 1979: 69).

1.10.20. Manisa (3109) Nüshası

Bu nüsha teze konu olan nüshadır. Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Arşiv numarası 45 HK 3109'dur. Eser, 176 varaktan ve minyatürlerin ve tabloların olmadığı sayfalar dışında 19 satırdan oluşmaktadır. "Ölçüleri, 24,5 x 16 (16,5 x 10) cm'dir" (Gönültaş 1986:1).

Eser, salbek şemseli, zencirekli, kahverengi meşin ciltlidir. Sayfa kenarları yaldızlı mülevven, müzehheb mihrabiyelidir. Söz başları kırmızıdır. Nesih hatla kaleme alınmıştır.

Elde edilen nüshalar arasında Miladi 1552 tarihinde yazılmış bu iki nüshadan Manisa nüshasının müellif hattı bir nüsha olduğu sanılmaktadır. Eserde yazımın müellif hattı olabileceğini düşündüren noktaları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, iki nüsha arasında Manisa nüshasında anlatılan birçok *acāibin* Sloanae nüshasında yarısına kadar anlatılmış olmasıdır. Bir diğer husus ise, müellifin eserin sonunda, eseri yarım kaldığını anlattığı bölüm ile ilgilidir. Manisa nüshası dışında görülen ondan fazla nüshada eserin "*nā-tamām*" kaldığı belirtilirken bir tek Manisa 3109 numaralı nüshada, eserin "*itmām kıl*"ındığı belirtilmektedir.

Yukarıda Şehzade Mustafa'nın öldürülmesiyle Sürûri'nin eserini yazmaktan vazgeçtiğini ve Rodosizade'nin yaklaşık 100 yıl sonra eseri tamamladığını belirtilmişti. Rodosiza'deye ait olan nüshaları aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1.11. Rodosizadeye ait Kitâbü'l-^ç acâibü'l-ğarâib Nüshaları

1.11.1. Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası

Bu nüsha Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Koleksiyonunda bulunmaktadır. Arşiv numarası 02462'dir. Eserin kayıt altında bulunduğu fişte yazarı Rodosizade'dir ancak eserin Sorumlular kısmında Sururi ismi yer almaktadır. Eser 202 varaktan oluşmaktadır. Nestalik hatla kaleme alınmıştır. Eser, genel konular başlığı altında tasnif edilmiştir.

1.11.2. Schefer Nüshası

Bu nüsha Fransa Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. İsmail b. Ahmed b. Murtaza tarafından istinsah edilmiştir. İstinsah tarihi Hicri 1096 (1685)'dir. Türk tarzı kahverengi meşin gömme baskılı yaldızlı ciltlidir. Ölçüleri: 255 x 165 mm'dir. Nestalik hatla yazılmıştır.

1.11.3. Almanya Nüshası

Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe yazmalar bölümünde bulunmaktadır. Nüshanın arşiv numarası Ms.or.oct. 3047'dir. Başka bir eserin içerisinde 47b-86b varakları arasında yer alır. Eksik bir nüshadır. Eser Genel Ansiklopediler konu başlığı ile kayıtlıdır.

1.11.4. Kahire (124) Nüshası

Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde bulunmaktadır. Eserin arşiv numarası Tarih Türki 124 şeklindedir. 146 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. 180 x 275 mm. ölçülerindedir. Genel Ansiklopediler başlığı altında tasnif edilmiştir.

1.11.5. Kahire (008) Nüshası

Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde bulunmaktadır. Tarihî Türki Halil Ağa 008 numarası ile kayıtlıdır. 140 x 200 mm ölçülerindedir. Eserin istinsah tarihi ve müstensihi bilinmemektedir. Nüsha, 173 varaktan oluşmaktadır. Eserin her sayfasında 17 satır bulunmaktadır

1.11.6. Kahire (023) Nüshası

Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde bulunmaktadır. 120 x 190 mm ölçülerindedir. 236 varak olan bu nüsha 17 satırdır. Nesih hatla istinsah edilmiştir. Eserin arşiv numarası Fununi Mütenevvia Türki 023 şeklindedir.

1.11.7. Beyazıt Kütüphanesi

İstanbul Beyazıt Kütüphanesinde bulunmaktadır. V. 2461 arşiv numarası ile kayıtlanmıştır. Eser 202 varaktan oluşmaktadır. Eserin müstensihi ve istinsah tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

1.11.8. Ankara Üniversitesi Nüshası

Bu nüsha, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Eserin kayıtlarda yer alan ismi diğer nüshalardan farklıdır. Bu kütüphanede eserin ismi, Terceme-i 'acaibü'l mahlûkat ve garibü'l masnuad şeklindedir. Eserin arşiv numarası, M.Con.66 olarak kayıtlıdır.

Yukarıda Sürûri'ye ait 'Acâibü'l- mahlûkât nüshalarının minyatürlü olduğundan söz etmiştik. Elbette Sürûri'ye ait nüshalar arasında da minyatürsüz olanlar da vardır. Ancak hem 1552 yılına tarihlendirilen ve teze konu olan nüsha ve hem de ikincil nüsha olarak kullandığımız British Museum 7894 numarada kayıtlı olan nüsha minyatürlüdür. Söz konusu nüsha bu yönüyle göstergebilim ile doğrudan ilgilidir. Göstergebilim de metin ve resim ilişkisi ile doğrudan ilgilidir. Elbette göstergebilim açısından resim ve

yazı ilişkisi başlı başına bir tez konusudur. Bu konuya ana konumuz olan dil incelemeleri çerçevesinde gerektiğinde değinilmiş ve inceleme başlıklarından biri olmuştur. Bu sebeple burada minyatür hakkında kısa bir bilgi vermek gerekmektedir.

1.12. MİNYATÜR

Minyatür, Ortaçağ Avrupasında hazırlanan el yazmalarının bölüm başlarında metnin ilk harfini daha belirgin kılmak için baş harfin etrafına, sülüğen, sülyen ve kırmızı kurşun tozu ile hazırlanmış kızıl-turuncu renkte *minium* ile yapılan *miniatura* adlı tezhipten gelmekte ve “sülüğenle boyanmış” anlamını taşımaktadır (Mahir 2002: 118). Ancak terim, etimolojik açıdan yanlış olarak Latince *minus* (küçük) sözcüğüne dayandırılarak da açıklanmaya çalışılmaktadır.

Minyatür kelimesinin geniş anlamı ise *el yazmalarına metni aydınlatmak amacıyla yerleştirilen açıklayıcı resimlerdir*. Minyatür aynı zamanda “hikâye şiir ve tarihin canlı bir tercümesidir. Bir minyatüre bakıldığında, o eseri ortaya koymuş olan sanatkârın içinden yetiştiği cemiyetin ahlak ve adetlerini, o devir insanının giyiniş tarzını, tarihî hadiseleri günümüze kadar getirdiği görülür” (Binark 1970: 532).

Batı’da kökeni Antik Çağ’a, Doğu’daysa İslam öncesi dönemlere kadar inen el yazması ressamlığı, ortaçağ boyunca yaygın bir sanat dalı olmuştur. İslam dünyasında hat sanatıyla birlikte gelişen bu sanat, 13. yüzyıldan 19. yüzyıla değin egemen resim türü haline gelmiştir. Özellikle 16 ve 19. yüzyılda küçük boyutlu portreler, manzaralar ve figürlü sahneler için kullanılmıştır.

Türk İslam sanatına ait minyatür örneklerine ait bilinen en eski örnekler, 8. ve 10. yüzyıllarda Uygur döneminde görülmektedir. Uygur başkenti Hoço’da (Doğu Türkistan) ortaya çıkarılan, 1923’te Alman bilim adamı A. von Le Coq tarafından yayımlanan ve Manî dinindeki metinleri resimleyen “Uygur minyatürleri 9. ve 10. yüzyıl Türk resim sanatı hakkında bilgi vermektedir. Bunlarda dikkati çeken insan tipleri, kompozisyon anlayışı ve bazı tasvirler daha sonra Selçuklu Dönemi minyatür sanatında da görülmektedir.”¹⁶

Anadolu sahasında en erken minyatür örneği 13. yüzyılda resmedilen “Varka ve Gülşah mesnevilerine aittir” (Atasoy-Çağman 1974: 14)

¹⁶ Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2.cilt, İstanbul 1997s.1262

Selçuklu döneminin ardından, Osmanlı döneminde de minyatür diğer sanat dalları içerisinde saray çevresinin de desteği ile büyük bir yer edinmiştir. “Sanat değeri olan yazma eserlerin hazırlanabilmesi her şeyden önce sanat koruyucusunun varlığını gerektiriyordu. Sultanın yanı sıra vezirler, eyalet valileri, şehzadeler veya hanım sultanlar, yüksek rütbeli devlet adamları sanatın koruyuculuğunu yapmış kişilerdir. Bu kişilerin zenginlikleri, ilgilerinin derecesi ve sonra sanatçının yeteneği üretilen eserlerin kalitesinde etkin rol oynamıştır” (Tanındı 1989: 25).

Özellikle 15 ve 16.yüzyıllar minyatürlerin olgunlaşma dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu dönem eserlerinde renk uyumunun nesnelere asıllarına benzetilme kaygısının üstünde tutulduğu görülmektedir.

Osmanlı minyatürü içerisinde özellikle kutsal kitapların resimlenişi önemli yer tutmaktadır. “Osmanlı kitap resminin ilk parlak dönemi Kanuni Sultan Süleyman’ın uzun süren saltanat yıllarına rastlar (1520-1566). Bu dönemde Osmanlı sarayındaki çeşitli sanat akımlarını yansıtan birçok minyatürlü eser hazırlanmıştır” (Çağman-Tanındı 1979: 53).

Türkiye’de minyatür sanatının ele alınması çok geç bir dönemde başlamıştır. “Türk minyatür sanatı tarihini inceleyen eserler 1960’lardan sonra yayın alanına girmeye başlamıştır” (Atasoy 1972: 11).

Osmanlı minyatür sanatı aynı zamanda İslam sanatları içerisinde de değerlendirilmektedir. İslam minyatür sanatında minyatür *tasvir*, minyatürü resmeden kişi ise *musavvir* ya da *nakkaş* olarak adlandırılmıştır.

Nakkaşın görevi, hazırlanan yazmayı metne sadık kalarak resimlemektir. Öte yandan İslam minyatürçüsü, İslam öğretisinin öngördüğü soyut dünya görüşünün İslam sanatının tüm dallarına getirdiği bazı kurallara da uymak zorundadır. Nakkaş metinde geçen olayları resimlerken ışık-gölge, perspektif ya da renk değerleri gibi öğelere dayanan batı resim geleneğinin tersine, nesnelere gibi canlıları da doğadan soyutlamaktadır. Yapılar ağaçlar yan yan yatar, atlar maviye, tepeler eflatuna, gökyüzü altın yaldıza boyanabilir; gölge oyunundaki gibi iki boyutlu bir kalıba dönüşen insan figürü, çevresindeki nesnelere hiç de orantılı olmayabilir.

Minyatüre bakmak ve figürlerin dizilişinin mantığını anlamak aşinalık gerektirmektedir. “Minyatürün estetiğine yabancı olanlar, minyatürdeki figürlerin arka arkaya sıralanacakları yerde üst üste yığılmalarını görünce şaşırırlar, fakat arka arkaya

sırlandığı takdirde geri planlardaki figür veya bitkilerin küçülerek renk ve desen zenginliğini kaybedeceklerini düşünmezler. Yerde serili duran bir halının karşımıza bir levha gibi asılması da aynı estetik zaruretin ifadesidir” (Yetkin1953: 4).

Elbette bu noktada resmin İslamiyet’te yasak olduğuna ilişkin fikre de değinmek gerekmektedir. Bu algı, Kuran-ı Kerim’de resmin yasak olduğuna dair açık bir hüküm bulunmamasına rağmen oldukça geniş bir coğrafyada hüküm sürmüştür. “Fukaha daha sonra mesele hakkında re‘y ve içtihatlarını bildirmek lüzumunu hissetmişlerdir. Resim ve tasvir hakkında görüşlerini beyan eden fukaha kendilerine delil olarak bazı hadis-i şerifler zikretmektedirler. İşte resim yasağı bu hadislere dayanmaktadır. Fakat bu hadisler haram diyenlere delil olmaktan uzak olduğu gibi hükmün illetini de belirtemiyorlar” (Keskiöglü 1961: 11)

Yukarıda söz edildiği gibi Osmanlı minyatürü aynı zamanda İslam Sanatı içerisinde değerlendirilmektedir. Osmanlı’da minyatür sanatı yasak veya haram olarak yer almamıştır. “XVI. yüzyılda saray için çalışan sanatkârlar topluluğu olan Ehl-i Hiref içerisinde en büyük çoğunluğu nakkaşlar bölümü oluşturuyordu. Saray nakkaşhanesinde birlikte çalışan bu sanatkârlar Klasik Osmanlı Sanatının doğuşunun ve gelişmesini hazırlamışlardır” (Aslanapa 2000: 648).

Osmanlı minyatür sanatı içerisinde Kazvinî’nin kaleme aldığı ‘Acâibü’l-mahlûkât nüshaları önemli bir yer tutmaktadır. Kazvinî’nin yazdığı eser sadece bir metin türü olarak Türk edebiyatındaki ‘Acâibü’l-mahlûkât’ların gelişime katkı sunmamış aynı zamanda resim sanatı içerisinde de başvuru kaynağı olan bir eser olmuştur. Türk resim sanatı içerisinde görülmemiş, hayali yerler, hayvanlar doğa olayları gibi unsurların tasvirinde Kazvinî’nin ‘Acâibü’l-mahlûkât’ı “ana kaynak” (2006: 201) olarak değerlendirilmektedir.

Kazvinî yapılan tercümeelerde “tasvirlerden önce gelen bölümlerin sonunda genellikle “... *bu şekil üzere tasvir itmişler*” ve benzeri ifadeler bulunması, tercüme edilen eserlerin resimli olduğunu gösterir” (Bağcı-Çağman-Renda-Tanıncı 2006: 188-189).

Bu nüshalar aynı zamanda ‘Acâibü’l-mahlûkât türü ile yaygınlaşan “*acâib*” kültürü ve görsel yorumlarına ait geleneğin de temsilcisi durumundadır.

1.13. GÖSTERGEBİLİM

Günümüzde modern anlamda dilbilim çalışmaları F. De Saussure ile başlamaktadır. Saussure, basılı bir kitabı olmamasına rağmen ortaya koyduğu teorisiyle başta dilbilim olmak üzere sosyoloji, antropoloji, tarih gibi doğrudan dille ilgili olmayan birçok alanda da çığır açmıştır. Saussure ‘ün dili bir *yapı* ve *dizge* olarak görmesi önemlidir. Saussure’e göre bu yapının oluşması göstergelerle doğrudan ilgilidir. Ona göre göstergeler olmadan, bir yapı ya da dizgeden söz edilemez.

Saussure ‘ün göstergeleri temel alarak *yapı* ve *dizge* teorisini ortaya atması ile *yapısalcılık* (structuralism) başlamıştır. Bu sebeple burada önce göstergebilim daha sonra yapısalcılık anlatılacaktır.

1.13.1. Tanım

Göstergebilim (*Alm. Semiologie, Semiotik. Fr. Semiologie, İng. Semiotics*) bir dilbilimi terimi olarak, “1. Toplum yaşamı içinde ele alınan gösterge dizgelerini inceleyen dal. 2. Anlamlamayı ele alan dal” (Vardar 2002: 106) anlamına gelmektedir.

Elbette burada göstergebilimin kurucularından biri olan Saussure’ün göstergebilim tanımına yer vermek gerekmektedir. “Dil fikirleri anlatan bir göstergeler sistemidir; bundan dolayı, yazı sistemiyle, sağır- dilsiz alfabesi ile simgesel ritüellerle, nezaket kuralları ile askeri işaretlerle karşılaştırılabilir. Fakat dil bu sistemlerin hepsinden önemlidir. Toplum içindeki göstergelerin hayatı ve canlılığı üzerinde duran bir bilim dalı düşünülebilir. Bu bilim dalı sosyal psikolojinin dolayısıyla da genel psikolojinin bir kısmı olacaktır. Ben buna (Yunanca Semeion) gösterge sözcüğünden kaynaklanarak semiyoloji adını vereceğim. Semiyoloji, göstergelerin nelerin karşılığı olduğunu, onlara hangi yasaların hâkim olduğunu gösterecektir. Bilim henüz mevcut olmadığından semiyolojinin ne olacağı hakkında hiç kimse bir şey söyleyemez, ama ortaya çıkmaya hakkı vardır.” (Saussure 1976: 36)

Görüldüğü gibi Saussure, gösterge kavramlarından oluşturduğu kuramı ile her ne kadar göstergebilimin kurucusu olarak görülse de kendisi göstergebilimin henüz mevcut olmadığını belirtmektedir.

Hem Saussure hem de Peirce'ün göstergebilim anlayışına göre dil ve dil dışı anlam taşıyan ögeler göstergebilim çalışmalarının öznesi durumundadır. Hjelmslev de göstergebilimi tanımlarken, göstergebilimin ele aldığı konular bağlamında bir değerlendirme yapmaktadır. L. Hjelmslev göstergebilimi, konusu dili bilimsel olmayan bir üst dil olarak tanımlamaktadır.

A.J Greimass ise göstergebilimi “hem dünyanın insan hem de insanın insan için taşıdığı anlamı araştıran dal” (Vardar 2002: 107) şeklinde tanımlamaktadır.

1.13.2. Göstergebilim Tarihçesi

Göstergebilim adından da anlaşılacağı üzere göstergeleri inceleyen bilim dalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi göstergebilimin modern bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı 20. Yüzyılın başında gerçekleşmiştir. Ancak gösterge kavramına ve bu kavramın kapsadığı anlam alanına ilişkin fikirlerin izi antik çağlara kadar gitmektedir.

Göstergebilim, ilk ortaya çıktığında dilbilim içerisinde kuramsallaşmıştır. Ancak anlamın temsili, ifade ediliş biçimi, şekli, içeriği ve biçimine dair sorular ilk çağ felsefecilerinden beri sorulmaktadır. Gösterge kavramının kendisi de ilk çağlardan beri kullanılmaktadır. *Semiotic*, *semiologie* terimleri eski Yunanca *semeion* fiilinden gelmektedir. Eski Yunan'da bu kelime Tıp dilinde kullanılmıştır. “Bergama'daki ünlü hastaneyi, Asklepion'u kuran Hippokrates (İ.Ö 460-370) gibi hekimler için, örneğin mide ağrısı şeklindeki bir *semeion*, hastalığın kendisi değil belirtisiydi. Gene Bergamalı ünlü bir hekim olan Galenos (İ.S 139-199) tanı koyma süreci için *semeiosis* terimini kullanıyordu. Günümüzde Türkiye'deki tıp fakültelerinde hala *semyoloji* adlı, hastalık belirtilerini deşifre etmeyi öğreten bir ders okutulmaktadır” (Akerson 2005: 49).

Bir gösterge tarihçesi yazılacaksa Aristo ve Eflatun ile başlayan *idealar* ve *gerçekler* dünyasından bahsetmek gerekmektedir. Eflatun ve Aristo arasındaki temel fark, anlamlandırma ve algılamının duygu mu yoksa akılla mı yapıldığı sorusudur. Eflatun temel ve öz olarak ideaları görür. Bu yüzden kavram varlıktan önce gelir. Dolayısıyla idealar da nesnenin ya da kavramın özüdür. Tanrı'nın oluşturduğu ilk ve eksiksiz idealar dışında dil, sanat yapıtları ve eşyanın kendisi ikincil veya üçüncül kopyalar olmaktan başka bir şey değildir.

Aristo ise henüz modern göstergebilim yokken adeta göstergenin göstergesini ifade etmiştir. Zira sözcükler insan zihnindeki göstergelerin işaretleri, yazı ise seslerin göstergeleridir.

Antik Yunan'da Stoacıların gösterge kavramı üzerine düşündükleri ve bu kavramı dil-mantık ilişkisi içerisinde ele aldıkları bilinmektedir. Platon'un dili bir "araç"¹⁷ olarak görmesi ve "şey"lerin adlandırılmasına ilişkin görüşleri bu noktada ilk olarak kabul edilebilir. Stoacılar da gösterge (semion) ve anlam arasındaki farkı ortaya koyarak konuya dil mantığı çerçevesinden bakmışlardır.

Ortaçağda ise gösterge kavramı, anlam ve şekil arasındaki ilgi ile ele alınmıştır. 13.yüzyılda Roger Bacon'un "tüm dillerin birbirlerine benzer gramer yapılarına sahip olduğunu" (Nöth 1995: 15) söylemesi ve gösterge, gönderim, yorumlayan ayrımlarını yapması göstergebilimin temel ayrımlarından birini oluşturmaktadır.

Ayrıca yine orta çağda skolastik felsefeciler hala sürmekte olan biçim ve içerik tartışması üzerinde durmuşlar ve anlamlandırmanın ve anlamının biçimleri ile ilgilenmişlerdir.

Elbette bu noktada göstergebilim tartışmalarının din tarihi ile de yakından ilgili olduğunu belirtmek gerekmektedir. Göstergelerin ontolojik varlıklarının yanı sıra değer ve anlam katmanları da doğrudan dinin konusunu da teşkil etmektedir.

Terim olarak göstergebilimi ilk kullanan kişi ise 17.yüzyılda "Essay Concerning humane Understanding" (İnsan Anlayışı Üzerine Bir Deneme) isimli kitabında "semeiotike" kavramına yer veren John Locke'tur. Locke bu eserinde göstergeleri bir "öğreti olarak görür ve bilimin temel alanlarından biri olması gerektiğini" (Deely 1990: 114) belirtir. Locke ayrıca, bugünkü dil yetisine benzer bir tanımlama ile göstergelerin zihindeki imajların sesleri olduğunu ve her bireyin gösterge evreninin toplamı ile toplumsal olan göstergeleri yani dili meydana getirdiğini anlatmıştır.

18.yüzyılda ise J. Locke'un teorisinden büyük ölçüde etkilenen Lambert, düşüncelerin dil ile aktarılması ve adlandırılması ile ilgili çeşitli görüşler ortaya koymaktadır. Lambert, Neues Organon (Yeni Organon) isimli eserinde bir bölümün başlığını semiyotik şeklide isimlendirmiştir. Bu bölümde Lambert dilsel göstergelerin yanı sıra müzik, mimari ve törenler üzerinde de durmuştur.

¹⁷ Retrospect: History And Theory In Semiotics,

<http://carbon.ucdenver.edu/~mryder/deely/basics/ch7.html> (12.12.2013)

19. yüzyıla gelindiğinde ise, “Polonyalı Joseph Marie Hoene-Wronski’nin ölümünden sonra yayınlanan Philosophie du Langage (Dil Felsefesi) başlıklı çalışması, İtalyan asıllı Çek Matematikçisi (Bernhardt Bolzano’nun Wissenschaftslehre (Bilim Öğretisi adlı yapıtı ve Edmund Husserl’in yazdığı “Göstergelerin Mantığı Üzerine” başlıklı incelemesi dilsel göstergeler ve gösterge kuramları ile ilgili” (Rifat 2008: 116) önemli eserler arasında sayılabilir.

20. yüzyılda ise göstergebilim bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Modern anlamda göstergebilimin iki ayrı kurucusu olduğu söylenebilir. Bu kurucular aynı dönemde yaşamalarına ve aynı konu etrafına çalışmalarına rağmen teorilerini, “birbirlerinden habersiz” (Rifat 2013: 100) olarak ortaya koymuşlardır. Bu kuruculardan Charles S. Peirce, Amerika’da hem dile ait hem de dil dışı göstergeleri incelemiş ve terim olarak *semiotic* kavramını kullanmıştır. F. De Saussure ise aynı zaman diliminde Avrupa’da çıkış noktasını konuşma ve yazı dili üzerinden yaparak bir gösterge sistemi kuramını ortaya koymuş ve *semiologie* terimini kullanmıştır.

Göstergebilim, Saussure ve Peirce ’ün teorileri ile beraber hem Avrupa ve Rusya’da hem de Amerika’da yapılan dil, edebiyat, sosyoloji ve diğer sosyal bilim alanlarında büyük yankı uyandırmıştır. Rus biçimcileri bu durumun ilk örneklerinden sayılabilir. Propp ile başlayan masal incelemelerinde farklı masalarda ve masalların kurgulanışında ortak noktalar ortaya konmuş ve dildekine benzer bir yapının olduğu tespit edilmiştir. Bu incelemeler masal ile beraber öykü, roman ve şiir üzerine de devam etmiş ve edebiyatta göstergebilimin ilk uygulamaları sayılmıştır. Propp ’un yanı sıra, R. Jakobson, B. Eyhenbaum, V. Şklovski, Y. Tınyanov da Rus biçimciliğinin önemli temsilcileri arasında sayılmaktadır.

Charles Morris 1938’te yazdığı Foundations of the Theory of Signs (Göstergeler Kuramının Temelleri) isimli kitabıyla göstergebilimi üç ana başlığa ayırmıştır: “1. Syntax (Sözdizim) 2. Semantics (Anlambilim) 3. Pragmatics (Edimbilim). Bu ayırım gösterge ile özne arasındaki ilişki incelenerek ortaya konmuştur” (Rifat 2013: 453).

1960’larda göstergebilim artık bir bilim dalı olarak kabul edilmiş ve kuramsal ve uygulama örnekleri oldukça artmıştır. L. Hjelmslev, Jean Baudrillard, Julia Krsteva, C. Levi-Strauss, Christian Metz, Roland Barthes ve Algirdas Greimas bu dönemin önemli temsilcilerindendir.

Bu isimler arasında Hjelmslev, anlam yerine yapıyı önelemesi ile dikkat çekmektedir. Saussure'ün *gösteren-gösterilen* ayrımına karşın anlatım-içerik düzlemini ortaya koymuştur. Hjelmslev, dili mantık açısından ele aldığı teorisinde nesnelere bir yapıdan soyutlayıp ayrı ayrı ele almanın bir soyutlama olacağını ve bulguların dilin doğal yapısında uzaklaşacağını ileri sürmüştür. Bu mantık evresinde tüm dilleri bir yapı olarak gören Hjelmslev dil yapılarının ilişkilerini “dil cebiri” (Işık 1999: 169) ile izah etmiştir.

A.J. Greimass ise kendisinden sonra “Greimass Göstergebilimi” olarak anılan kuramı ile gösterge ve anlam dizgeleri üzerine çalışmıştır. Greimass, 1966'da yayımlanan Yapısal Anlambilim isimli kitabında anlam üretiminin süreçlerini ele almıştır. Greimass'ın göstergebilim üzerine geliştirdiği kuramı ile Paris Göstergebilim Okulu kurulmuştur.

Modern göstergebilimin önemli temsilcilerinden biri ise Roland Barthes 'tır. Barthes göstergebilimin gündelik yaşamdaki uygulamaları yapısalcı bir yaklaşımla ele almıştır. Barthes için anlamın peşine düştüğü söylenebilir. Roland Barthes anlamlama (signification) kavramını ortaya koymuş ve hem insanın anlamı üretimi sürecini hem de bir iletişim aracı olarak dil ve dil dışı anlamları ele almıştır. Beatles'ın göstergebilimi uygulama alanı modadan, mimariye, dilden, mitolojiye geniş bir alanı kapsamaktadır.

Günümüze gelindiğinde ise, Umberto Eco'dan söz etmek gerekmektedir. Eco, evreni bir gösterge ve göstergeleri de bir evren olarak görmektedir. Umberto Eco, A Theory of Semiotics (Bir Göstergebilim Teorisi) isimli eserinde göstergelerin gerçekleşme biçimlerini incelemektedir. Eco'nun kuramını geliştirmesinde Peirce'ün gösterge anlayışından etkilendiği görülmektedir.

İster dile ait ister dil dışı göstergeler üzerinde, *göstergebilimsel* bir uygulama yapılmak istendiğinde yukarıda sayılan tüm teoriler bir yöntem olarak kullanılabilir. Ancak Giriş bölümünde de belirtildiği gibi bu çalışmada göstergebilim iki kurucusu sayılan Saussure ve Peirce'ün gösterge anlayışı temel alınmıştır. Bu noktada metne ilişkin değerlendirmelere geçmeden önce Saussure ve Peirce'ün gösterge teorilerinden söz etmek gerekmektedir.

1.14. SAUSSURE VE GÖSTERGE ANLAYIŞI

Ferdinand de Saussure 1857 yılında Cenevre’de doğmuştur. Öğrenim hayatını Almanya’da geçiren Saussure, Fransa’da üniversitede dersler vermiştir ve 1913 yılında ölmüştür. Saussure’ün *gösterge teorisini* ortaya koyan eseri *Cours de Linguistique Generale* (Genel Dil Bilim Dersleri) üniversitede verdiği ders notlarının ölümünden sonra öğrencileri¹⁸ tarafından toplanarak basılmasından oluşur. Saussure, her ne kadar günümüzde göstergebilimin kurucusu olarak anılsa da, kendisi göstergebilimin “gelecekte” kurulacak bir bilim dalı olduğunu belirtmiştir.

Saussure yukarıda da belirtildiği gibi dili bir *dizge* olarak ele almıştır. “Saussure’e göre dil bir terimler dizini değil, bir göstergeler dizgesidir” (Aksan 2003: 13). Bu ele alışı dizgenin içerisini *gösterge*, *gösteren*, *gösterilen* gibi temel kavramlarla doldurmuştur. Elbette bunların yanı sıra *değer*, *eş zamanlılık*, *art zamanlılık*, *nedensizlik*, *ortak uzlaşım* gibi kavramlar da Saussure’ün teorisi içerisinde önemli yer tutmaktadır.

1.14.1. Gösteren/ Gösterilen ve Gösterge

Herhangi bir dilde konuşan bir kişi, bir kavramı söylemeden önce, zihninde bu kavram soyut olarak var olur. Bu kavramın zihinden dışarı vurulması çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir. Bu dışarı vurma ile zihindeki *imaj*; ses, yazı, işaret, iz gibi somut bir alana geçmiş sayılır. Örneğin, kişi bardak kavramını düşünür ve bu kavramı boş bir kâğıda çizer. Bu noktada bardak çizimi, kişinin zihnindeki imajın somut hale gelmesi anlamını taşımaktadır.

Bu durumda insan zihnindeki kavram ile o kavramın somut nesnesi ya da soyut kavramı çağrıştıran durumun birbiriyle ilgili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla insan zihni bir nesneyle bir adı birleştirmez, bir kavramla bir ses imajını birleştirir. Burada ses imajı sadece duyulan sesi belirtmez. Kavramı zihinde canlandıran herhangi bir duyuyla algılanabilecek hali de içermektedir. Bu yüzden de Saussure kavram ve ses imajının göstergeyi oluşturduğunu ve birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtir. Saussure göre bu bağıllık, bir beyaz sayfanın ön ve arka yüzü kadar ayrılamaz boyuttur.

¹⁸ Bu öğrenciler; Charles Bally ve Albert Sechehaye’dir.

Kavramın karşısına ses imajını koyan Saussure buradan sadece sesbirim gibi gramatikal bir sonuç çıkmasını da önlemek için “*kavramı gösteren (signifier) ile ses imajını da gösterilen (signified)*” (Saussure 1998: 109) ile ifade etmektedir.

Konuyu örneklemek gerekirse, konuşma dilinde *elma* kelimesi söylendiği andan itibaren zihinde oluşan kavram **E. L. M. A.** seslerinde kendini bulur. Bu durumda insan zihnindeki elma imajı *gösterilen (signified)* **E. L. M. A.** seslerinde oluşan sözcük ise *gösterendir (signifier)*.

**Kavram/Gösterilen
(Signifier)**

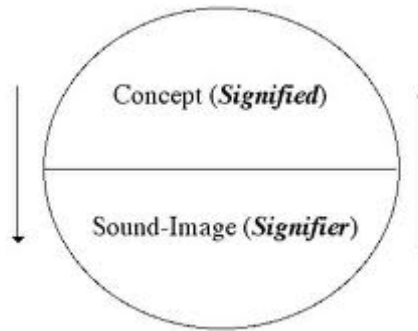

**Ses İmajı/Gösteren
(Signified)**

E. L. M. A

“Masanın üzerindeki elmayı bana uzatır mısın?” cümlesini duyan bir kişi, **E. L. M. A.** gösterenini zihnindeki karşılığı olan elma gösterileni ile birleştirir ve masanın üzerinde duran elmayı uzatır. Sesler ya da gösterenler bir nesneyi işaret ederler. Bu sebeple kişi **E. L. M. A** seslerini duyduğunda portakalı uzatmaz. Saussure bu noktada, gösteren ve gösterilenin karşılıklı etkileşiminden *gösterenin (sign)* ortaya çıktığını belirtmektedir.

Aşağıdaki tabloda *kavram/gösterilen* ve *ses imajı/gösteren* ilişkisinin birbiri ile ilgisi görülebilmektedir.

Bu tablonun yanında yer alan ok işaretleri önemlidir. Bu iki işaretleri gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin hem iç içe geçmişliğini hem de iki yönde de olabileceğini göstermektedir. Yani, kişi **E. L. M. A** seslerini duyunca elmayı uzatabildiği gibi, masanın üzerinde duran meyvenin ne olduğu sorulduğunda da elmayı görüp **E. L. M. A** seslerinden oluşan kelimeyi söyler. Bu ilişki hangi yönde olursa olsun gösterge değişmez. Gösteren ve gösterilenin karşılıklı ilişkisi her zaman herhangi bir şeyi belirtir ve işaret eder. İşaret edilen şey de göstergedir.

Bu noktada gösteren ve gösterilen kavramları ile beraber gösterge kavramını da ele almak gerekmektedir.

Gösterge, temel olarak *bir şeyin yerine geçen* ve/veya *bir şeyi temsil eden şey* demektir. Bu bir harf olabileceği gibi bir *kelime, tabela, renk* de olabilir. Burada bir şeyin gösterge olabilmesinin şartı *iletişim* ve *anlamdır*. Yolda giderken göze çarpan çatal ve bıçak çizimi olan bir tabela, o tabelayı gören kişiye lokanta, yemek, gibi bir kavramı çağrıştırıyorsa burada bir *göstergeden* söz edilebilir. Tabela, üzerindeki çizimle bir şeyi *gösterir*, tabelayı gören kişi tabelanın gösterdiği *gösterileni* zihninde tasavvur eder ve ortaya *gösterge* çıkar. Bu şekilde kişiye bir kavram iletilmiş olur. Aynı zamanda kişide bunun bir karşılığının olması yukarıda da söz edildiği gibi doğrudan *anlamla* ilgilidir

Tek tek göstergeler birbirleriyle kurdukları ilişkiler neticesinde bir yapıyı meydana getirirler. Ancak bu *yapı/dizge* içerisinde göstergelerin sıralanışı ya da birbirlerinin yerlerine geçebilmesi de söz konusudur. Tüm bu işleyiş ise dizgenin kurallarını ortaya çıkartır. *Yapı/dizgenin* kurallarının olması *gösterenin* işaret ettiği gösterilenin alıcıya geçişi açısından önemlidir. Dizgenin *kuralları* anlaşmanın temelini oluşturmaktadır.

İnsan dili, bir *göstergeler dizgesidir*. Bu nedenle de dilsel gösterge dizgesini inceleme görevini yüklenmiş olan dilbilimin, yeryüzündeki tüm göstergeleri inceleyen göstergebilimin temel alanlarından biri olduğu söylenebilir. “Göstergebilim etrafımızı saran göstergelerin neden ve nasıl oluştuklarını ve birbirleri ile ilişkisini incelemektedir. Bu noktada her şeyin göstergebilimi olabilir. Yaşamın her alanı, hatta biyolojik alan bile göstergebilimin konusudur” (Akerson 2005: 13).

Ancak “insan dili, diğer göstergelere oranla çok daha karmaşık, binlerce yıldan beri en çok araştırılıp incelenmiş, üzerine düşünülmüş gösterge dizgesi olduğundan,

“dilbilim göstergebilimin diğer dallarına göre çok daha ilerlemiş ve bu özellikleriyle de onlardan ayrılmış bir bilim dalıdır. Bu gelişmişliğiyle de diğer göstergelerin incelenmesinde de örnek olmuştur” (Gross-Pelz 1998: 36-37).

1.14.2. Göstergenin Nedensizliği

Saussure’ün gösterge anlayışına göre göstergelerin ortaya çıkışı nedensizdir (arbitrary). Göstergenin ortaya çıkabilmesi için gösteren ve gösterilene ihtiyaç duyulduğuna göre, bu durumda gösterenin gösterilenle kurduğu ilişkinin nedensiz olduğunu söylemek mümkündür. Elma kavramının E.L.M. A. seslerinden oluşması toplumsal bir sözleşmeye dayalıdır.

Saussure göstergelerin nedensiz olduğunu belirtirken birçok farklı dilde göstergelerin ayrı seslerle ifade edilmesini örnek verir. “Öküz gösterilenin göstereni sınırın bir yanında (Fransa) b-ö-f (boeuf), bir yanında ise (Almanya) o-k-s (ochs)” (Saussure 1998: 110).

Elbette Saussure’ün burada bahsettiği gösterge sadece dil göstergesidir. Saussure dil dışı göstergeleri simge olarak niteler ve bunlarda *nedensizlik* olabileceği gibi zaman zaman kısmi olarak *nedensizlik* unsurunun da oluşabileceğini belirtir.

Saussure göstergenin nedensizliği konusuna gelebilecek eleştirileri de düşünerek birkaç noktaya değinmektedir. Bunlarda ilki yansıma sözcüklerdir. Saussure yansıma sözcüklerin sayıca az olduğunu belirterek bu sözcüklerde yer alan seslerin kısmi nedensiz bir nitelik taşıdığı görüşüne yer verir. Yansımaların Saussure’ün teorisini destekleyen bir diğer yanı ise yansıma olmayan sözcükler gibi dillere göre farklılık göstermesidir.

Saussure’ün yansımalar dışında ele aldığı diğer konu ise ünlemlerdir. Saussure ünlemlerin de kendi fikri için büyük bir sakınca oluşturmadığını belirtir. Buna örnek olarak ünlemlerin çoğunda gösterilenle gösterenin zorunlu bir kurduğunun yadsınabilir olduğunu belirterek, tıpkı yansıma sözcüklerde olduğu gibi dillere göre değişen ünlemleri örnek olarak gösterir.

Saussure’ün nedensizlik ilkesine çeşitli sebeplerle karşı çıkanlar da olmuştur. E. Benveniste, “dil işleyişi açısından, gösteren ile gösterilen arasında zorunlu bir ilişki kurulduğuna”, Hjelmslev ise, “gösteren ile gösterilen arasında yine dilin işleyişi açısından karşılıklı bir ön varsayım ilişkisi” (Rifat 2012: 167) olduğu ileri sürmüş ve

Saussure'ün tamamıyla nedensiz bulduğu ilişkide nedenlilik olabileceğini belirtmişlerdir.

1.14.3. Gösterenin Uzlaşma Dayalı Olması

Yukarıda da görüldüğü gibi, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki nedenli ya da nedensiz olarak kabul edilebilir. Ancak herkesin üzerinde kabule vardığı bir konu göstergelerin uzlaşım üzerine oluştuğudur. Saussure gösterge teorisinde gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiyi uzlaşım sal olarak tanımlamaktadır.

Örneğin, yukarıda verilen örnek üzerinden gidilecek olursa; Türkiye Türkçesi konuşan ve yabancı dil bilmeyen birisi **A.P.P.L.E** seslerinden oluşan göstereni duyduğunda kafasında herhangi bir nesne ya da kavram yani gösterilen oluşturamaz. Oysa bu gösterenin bir gösterileni vardır. Ancak bu gösteren İngilizce işitim imgelerinden oluşmuştur. Türkiye Türkçesi konuşanlar aynı gösterilen için **A.P.P.L. E** değil **E.L.M. A** gösterenini kullanmaktadırlar. Her iki gösteren de (apple ve elma) farklı toplumlarda ve farklı dillerde toplumsal uzlaşım sonucu meydana gelmiştir.

Toplumsal kabul olmaksızın kelimelerin ortak bir zihin dünyasında karşılık bulması mümkün değildir. Gösterenlerin kullanımında temel dil bilim prensiplerinden olan ekonomik ve anlaşılabilir olanın kazanması, göstergeler üzerinde toplumsal bir sözleşme olduğunu gösteren ilkelerden bazılarıdır.

Uzlaşım, kendi içerisinde de parçalara ayrılabilir. Örneğin, Türkiye Türkçesi bir uzlaşım sonucu konuşulmaktadır. Aynı zamanda Türkiye Türkçesi ile konuşan bireylerden doktor olanlar kendi aralarında terim ve kavramlarla örölü, mesleki bir uzlaşım sonucu ortaya çıkmış bir dil kullanmaktadırlar.

Bu sebeple yapay diller, argo, jargon, diyalektler gizli diller gibi dilin alt başlıkları ayrı ayrı uzlaşım saların sonucunda meydana gelmişlerdir.

Dil içerisinde zamanla çeşitli değişiklikler meydana gelebilmektedir. Aynı zaman diliminde bir dil içerisindeki diyalektler arasında da farklılıklar oluşabilmektedir. Saussure bu durumu göstergelerin değişebilirliği ya da değişmezliği ilkesi ile izah etmektedir.

1.14.4. Göstergenin Değişebilirliği Ya Da Değişemezliği

Saussure'e göre gösterge, kendisini oluşturan gösteren ve gösterilenleri ile çeşitli şartlara da bağlı olarak değişebilir veya değişemez niteliklere sahiptir. Bu ikili karşılıklı bir çelişkidir çok koşulların ve dile etki eden çevresel durumların gösterge üzerindeki etkisi ile ilgilidir.

1.14.4.1. Göstergenin Değişemezliği

Daha önce de belirtildiği gibi Saussure 'ün ortaya koyduğu gösterge teorisine göre dil bir göstergeler sistemidir. Bu sistem veya dizge içerisinde gösterilenlerin gösterenlerle kurduğu ilişki, toplumsal bir kabul ve uzlaşımaya dayanmaktadır.

Öyle ise bu toplumsal uzlaşımın bir parçası olan bireyin dil üzerinde bir etkisi olup olmadığı sorgulanmalıdır. Burada bahsedilen uzlaşım, toplumsal olarak bir antlaşmaya dayanmaz. Örneğin, Türkiye Türkçesi konuşan bireyler

gösterilenini **E.L.M. A** göstereni ile işaretleyeceklerine dair bit metin imzalamamışlardır. Ancak bu dili konuşan herkes söz konusu gösteren ve gösterilen arasında bir ilişki kurabilir ve zihninde bir gösterge elde edebilir. Bu durumda göstergeler bütününde bireyin etkisinin yok denecek kadar az olduğu söylenebilir. Saussure de bu durumu “zorunlu seçim” olarak tanımlar, çünkü topluma kullandığı göstergelerle ilgili görüşü sorulmaz. Birey ve hatta toplum bu seçimden memnun olmayıp değiştirmek istese de başarılı olamaz.

Günümüzde hangi dili ele alırsak alalım bir dilde kullanılan göstergelerin tarihi bir arka planının olduğu açıktır. Bugün Türkçeyi ele alırsak *parmak* kelimesini kullanan insanların bir gösteren olarak *parmak* yerine başka bir gösterileni kullanmaları gibi bir durum söz konusu olamaz. Dili tüm toplum konuşur. Bu yönüyle dil kendisini kullanan toplumun tüm bireylerinin etkisi altındadır ama aynı zamanda bağımsız bir nitelik de sergilemektedir. Bireyin ya da toplumun dil göstergeleri üzerindeki etkisinin oldukça sınırlı olması Saussure için göstergenin değişmez niteliğidir.

Göstergelerin değişmezliği sadece sözcük birimler için geçerli değildir. Saussure dili bir dizge olarak görmektedir ve bu dizgenin e birey ya da toplum tarafında değiştirilebilmesi söz konusu değildir. Örneğin, Türkçenin sondan eklemeli bir dil

olması ya da sentaktik olarak cümle kuruluşunda yüklemde sonda yer alması da o dili konuşan bireyler tarafından kararlaştırılıp değiştirilmez.

1.14.4.2. Göstergenin Değişebilirliği

Yukarıda ele aldığımız göstergenin değişmezliği ilkesinde tarihin etkisi bu ilkeyi kanıtlar durumunda iken, burada ise göstergenin değişmesi için etkin bir unsur durumundadır. Dilin dizgesinin tarihî bir seyir içerisinde kullanımı, dili dışarıdan gelen etkenlere karşı savunmasız bir durumda bırakmaktadır.

Bu sebeple, dil dizgesinde yer alan göstergeler zaman içerisinde Saussure'e göre "bozulma" eğilimindedirler. Geçmişten kopuş olarak da adlandırılan bu sürecin ana sebebi göstergelerin "sürüp gitmesi"dir.(Saussure 1998: 18)

Saussure 'ün burada bozulma sözcüğünden gösterilen ile gösteren arasındaki bağın değişmesi anlamını taşımaktadır. Zaman sebebi ile gösteren ve gösterilen hem ses açısından hem de anlam açısından değişime uğrayabilirler. Bu değişim elbette gösterge sistemini oluşturan gösteren ve gösterilenin değişmesi ile gerçekleşir.

Göstergeler bu seyir içerisinde, doğal olarak değişebilecekleri gibi bir iktidar vasıtası ile de değişime uğrayabilirler. Devletlerin izledikleri dil politikaları, dilin tarihi seyri içerisinde kesinti yapan bir etki olarak görülebilir.

1.14.4.3. Gösteren Değişir

Gösterenin değişmesi; göstereni oluşturan sesin yani işitimi imgesinin değişmesi ile gerçekleşmektedir. Eski Türkçe 'de kullanılan *edgü* göstereni zaman içerisinde ses değişmesi ile *iyi* şeklini almıştır ve günümüzde bu şekliyle kullanılmaktadır.

Edgü > eygü > eyü > eyi > iyi

Burada gösteren bir anlam değişmesine uğramamış, dolayısıyla gösterenin gösterileni değişmemiştir.

1.14.4.4. Gösterilen Değişir

Yukarıdaki değişimde gerçekleşen ses değişmesi burada gerçekleşmez ve göstereni oluşturan işitimi imgeleri korunur. Bu değişimde gösterenin işaretlediği gösterilen değişmektedir. "Bu duruma örnek olarak da 'hıyar' sözcüğü verilebilir. Daha

önce sözcük sadece bir sebzenin ismi olarak anlamını yüklüken, zamanla gösterilenin değişmesi sonucu hakaret taşıyan bir anlam kazanmıştır” (Bülbül Oğuz 2005: 56).

Anahtar göstereni için de aynı durum söz konusudur. Yunanca “açmak, açacak” anlamına gelen kelime, Türkiye Türkçesinde bir nesnenin adını işaretlemektedir.

Gösterilenin değişmesi kavramın ve anlamın değişmesi demektir. Bu sebeple göstergebilim içerisinde geniş bir yeri olan anlambilim bu değişimleri tasnif etmiştir. Buna göre anlamın dolayısıyla gösterilenin değişmesi iki ana başlık altında incelenmektedir. “1. Anlam daralması ve anlam genişlemesi 2. Anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi” (Toklu 2003: 92).

Gösterilenin değişimi aynı zamanda sosyal alışkanlıkların da değişimine sebep olabilmektedir. Örneğin, Dede Korkut’ta da görülen bir insan ismi olarak *deli* göstereni bugün, gösterilen değişmesinin sosyal yönünü temsil etmektedir. Göstergede meydana gelen değişiklik, bir ad verme geleneğini de etkilemiştir. Bu sebeple günümüzde *deli* göstereni bir insan ismi olarak kullanılmamaktadır.

1.14.4.5. Hem Gösteren Hem de Gösterilen Değişir

Burada ise göstergeyi oluşturan iki öge olan gösteren ve gösterilenin ikisinin de değişmesi söz konusudur. Davar kelimesi de aynı şekilde hem gösteren hem gösterilen bakımından değişime uğramıştır.” T.A.V.A.R. göstereni her türlü mal mülk gösterilenini karşılarken, zamanla D.A.V.A.R. göstereni ve küçükbaş hayvanı karşılayan gösterilene sahip olmuştur” (Bülbül Oğuz 2005: 57).

Tarih içerisinde *yavuz* göstereninin de hem gösteren hem de gösterileni değişmiştir. Eski Türkçede “*kötü, fena hırsız*” anlamlarını işaretleyen *yabız* göstereni, gösteren değişmesi ile *yavuz* iştirim imgesine dönüşmüş ve bu gösterenin gösterileni de değişerek “*iyi, yiğit insan*” gösterilenini edinmiştir.

1.14.5. Dil ve Söz

Saussure’ün teorisinde *dil* (lingua) ve *söz* (parole) ayrımı büyük önem taşımaktadır. Saussure dil ve sözü bir kâğıdın iki yüzü gibi ayrılmaz bir bütünlük içerisinde değerlendirir. Bu ayrımın temelini oluşturan dil ve söz ise şöyle açıklanabilir. Saussure’e göre dil göstergeler dizgesinin toplumsal alanını temsil etmektedir. Söz ise,

bireyin dil içerisinde kendi zihnindeki sözlüğü oluşturan göstergeler toplamıdır. Bireysel olan söz aynı zamanda bireyin egemenliği altındadır.

Bir dilin anlaşılması, dil gösterenlerinin zihinde karşılık bulması bireyseldir. Yabancı bir dilde konuşulanların anlaşılmaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Tamamıyla hafıza ve zihin ile gerçekleşen söz bu yüzden bireysel olmak durumundadır.

Aynı zamanda *dil* içerisinde *söze* sahip olan bireylerin fiziksel, sosyal ve coğrafi nitelikleri de kendi sözleri üzerinde belirleyicidir. Kişinin kekeme ve/veya peltek olması ya da dişleri ile ilgili sağlık problemleri ve bulunduğu coğrafyaya bağlı ses özellikleri elbette *sözüne* etki etmektedir. Ancak tüm bu etkilerle ortaya çıkan *sözün dil* üzerinde bir etkisi yoktur. Ayrıca *söz* kişinin dil yetisi sayesinde istemsiz olarak oluşturduğu bir bütündür. Bir *dili* konuşan hiç kimse zihninde oluşturduğu *söze* ihtiyari olarak sözcük ekleyemez ya da çıkaramaz.

Saussure'e göre dili sözden ayırmak demek: "1.Toplumsal olguyu bireysel olgudan 2.Temel olguyu ikincil, az çok da rastlantısal nitelikli olgudan ayırmak demektir. (Saussure 1998: 43)"

Saussure dışında Roland Barthes için de dil ve söz ayrımı göstergebilim incelemelerinin temel ayrımı niteliğindedir.

1.14.6. Dilin Yazı İle Gösterilmesi

Saussure dil göstergelerini bir dizge ve yapı olarak tasarladığında bu teoriyi konuşma dili üzerinden yapmıştır. Dilin yazı ile gösterilmesini ve dili bu açıdan ele almayı bir zorunluluk olarak nitelemektedir. Bu zorunluluğu doğuran sebeplerin başında dilin toplumdan topluma değişmesi ve değişen bu göstergelerin yazı ile daha somut hale gelmesidir. Bir diğer sebep ise ölü diller ile ilgili eldeki tüm bilgilerin yazıya dayanma zorunluluğudur. Tüm bu durumlar Saussure açısından yazılı dilin konuşulan dilin iç dizgesine özü bakımından yabancı olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu yüzden dil ve yazı birbirinden ayrı iki göstergeler dizgesidir (Saussure 1998: 56)

Saussure yazının, konuşulan dile bazı bakımlardan üstün olduğunu kabul eder ve bu durumu şu cümlesiyle çarpıcı bir biçimde ifade eder: "Yazılı sözcük, görüntüsü olduğu sesli sözcükle öylesine kaynaşır ki, sonunda başkөşeye kuruluverir; sesli göstergenin görüntüsüne kendisinden daha çok önem verir. Sanki birini tanımak için

onun yüzüne bakmaktansa resmine bakmak daha geçerli bir yolmuş gibi” (Saussure 1998: 56).

Saussure’e göre dilin, yazıdan ayrı ve yazının kendisinden çok daha durağan bir sözlü geleneği vardır. Yazının ortaya çıkış sebebi dili göstermektir. İnsan ana dilini öğrenirken hiçbir çaba sarf etmezken yazı için aynı durum söz konusu değildir. Tüm bu olgular sebebiyle Saussure için konuşma dili yazılı dilden üstün bir konumdadır.

Saussure yazılı göstergeleri yazı dizgesi olarak adlandırır ve bunları iki başlık altında inceler:

1.14.6.1. Kavramsal Yazı Dizgesi

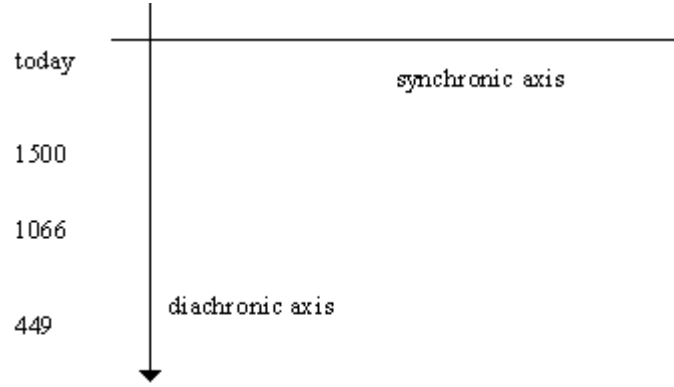
“Burada sözcük, kendisini oluşturan seslerle ilişkisiz bir tek göstergeyle belirtir. (Saussure 1998: 58)” bu tip yazı dizgesinde gösterge seslerin bir araya gelmesi ile oluşmaz. Bir bütün halinde gösterilenini temsil eder. Kavramsal yazı dizgesine örnek olarak Çin yazısı gösterilebilir.

1.14.6.2. Seslerin Oluşturduğu Yazı Dizgesi

Burada Kavramsal yazı dizgesinin aksine gösterenler seslerden örülüdür. Dil dizgesine benzer bir biçimde sesler bir araya gelerek, bir dizge oluşturur ve gösterenin ortaya çıkmasını sağlar. Seslerin oluşturduğu yazı dizgesi sözün en küçük yapı taşlarıdır.

1.14.7. Göstergelerin Artzamanlı Ve Eş Zamanlı Olması

Saussure göstergelerin iki ayrı biçimde incelenebileceğinden söz etmektedir. Dilbilimcinin durduğu nokta ve tarihten ele alacağı konu Saussure ‘ün başlığını koyduğu iki şekilde gerçekleşebilir: *artzamanlı* ve *eşzamanlı* inceleme ile. An itibariyle konuşulan dil, ortaya çıktığı ilk günden itibaren bir çizgi çizildiğinde ancak tarihî bir durumu temsil etmektedir: şimdi, geçmişten bu güne ve yarın. Bu durum, şu anda konuşulan dili ele alarak inceleyecek olan dilbilimci için ise *o günden bugününün* ifadesidir. Dilin artzamanlı ve eşzamanlı olma niteliği, göstergelerin dolayısıyla dilin değişmesi ile doğrudan ilgilidir. Saussure eşzamanlılığı yatay bir eksen üzerinde, artzamanlılığı ise dikey bir eksen üzerinde göstermektedir.

1.14.7.1. Artzamanlılık

Artzamanlılık dilin devingen ve hareketli yapısını göstermektedir. Dil dizgesi içerisinde yer alan göstergeler zaman içerisinde yukarıda belirtilen gerek gösterenleri gerekse de gösterilenleri ile değişime uğrarlar. Bu değişimin tarih içerisinde ele alınması söz konusu dilin artzamanlı incelenmesidir. Dikey eksen dilin dizge olma özelliği kısmi olarak kaybolmaktadır. Saussure için dil bir göstergeler ve dizgeler bütünüdür. Oysa tarihî bir bakış açısıyla dili dikey eksen ele almak dilin toplumsal bir dizge olma özelliğini kaybettirmektedir. Burada incelenen dizge değil birbirinin yerini alan ardışık öğelerdir. Üstelik dilin tarihî olarak dikey eksen ele alınması, yazının durağan yapısı sebebiyle konuşma dili kadar sağlıklı sonuçlara ulaşılamaması anlamına gelmektedir. Bu duruma en iyi örneklerden biri Arap harfli Türkçe metinlerde karşılaşılan imla ve harflerin nasıl okunacağına dair sorunlardır. Saussure'ün de belirttiği gibi yazı dili korumacı yapısı ile çoğu zaman konuşma dilindeki değişimleri eş zamanlı olarak yansıtamamaktadır. Türkçede de örneğin; *-Ip* zarf fiil ekinin Arap harfli metinlerde çoğu zaman *-Ib* biçimdeki yazımı, konuşma dilinin devingenliğine karşın yazı dilinin durağanlığını gözler önüne sermektedir.

1.14.7.2. Eşzamanlılık

Dilin eşzamanlı olarak ele alınması öncelikle “*şimdiyi ve an*”ı kapsamaktadır. Örneğin, günümüzde Türkiye Türkçesinin internet üzerinde yer alan kullanım biçimleri eş zamanlı bir incelemedir. Bunun yanı sıra tarihî metinler üzerinde de eş zamanlı bir inceleme yapmak mümkündür. Türkçe de kullanılan zamirlerin örneğin, 15.yüzyılda

Türkçenin tüm lehçelerinde incelenmesi de eşzamanlı bir inceleme olarak kabul edilmektedir.

Dolayısıyla, eşzamanlı incelemede ele alınan kesit kendi zamandaşı olan yatay ekseninde ele alınmaktadır. Dilin belli bir zamanda yatay ekseninde ele alınması Saussure için önemlidir. Saussure dili bir dizge olarak ele almasından dolayı dildeki göstergelerin öncesi ya da sonrasının yatay eksene göre daha az değerli olduğunu belirtmektedir. Eşzamanlı inceleme belirlenen zaman diliminde toplumun zihinsel arka planını ortaya koyması bakımından da önem taşımaktadır. Saussure bunu bir toplumsal bilinci ele almak olarak algılamaktadır.

Buraya kadar Saussure'ün gösterge anlayışı ele alınmaya çalışılmıştır. Şimdi ise, Peirce'n gösterge sistemini nasıl kurguladığı ele alınmaya çalışılacaktır.

1.15. CHARLES SANDERS PEIRCE VE GÖSTERGE ANLAYIŞI

Charles Sanders Peirce, Saussure ile çağdaştır. Amerika'da yetişen Peirce, felsefecidir. Saussure'le ortak olan yanları aynı konuyu farklı coğrafyalarda ele almalarıdır. Peirce 1839- 1914 yılları arasında yaşamıştır. Peirce, erken yaşlarında felsefi okumalarına Hegel ve Kant ile başlamıştır.

Saussure göstergebilimi dil içi alan için kurgularken, Peirce dil göstergeleri ile beraber dil dışı göstergeleri de tanımlamış ve tasnif etmiştir. Peirce'ün gösterge anlayışı Saussure'e göre daha kapsayıcıdır. Saussure için göstergebilim dilbilimin bir dalı iken, Peirce'e göre göstergebilim tüm alanları kapsamaktadır. Elbette bir gösterge diğer göstergelerle kurduğu anlam bağıntısı sebebiyle birbiriyle sürekli etkileşim hâindedir. Bu noktada Peirce'e göre insanın göstergelerden çevrili bir evrende yaşadığından söz edebiliriz.

Peirce göstergeleri tanımlar ve tasnif ederken bunu üçlü gruplar şeklinde yapmıştır. Başta mantık olmak üzere birçok alanda eser vermiş bir düşünür olarak, dile bakışında da mantık ve felsefe izlerini görmek mümkündür.

Peirce insanın özünde göstergelerle (semiotic) çevrili bir varlık olduğunu belirtir. Nasıl bir göstergenin oluşabilmesi için gösterenin gösterilen ile bir bağ kurması gerekiyorsa, anlam dizgesi içerisinde bir gösterge her zaman başka bir göstergeyi işaret etmektedir. Her gösterge bir diğer göstergeden kaynaklanmaktadır. "Bizim artık, bir ilk

göstergeye (eğer tarihte öyle bir şey olmuşsa) ulaşabilmemiz söz konusu olamaz. Dolayısıyla insanı insan yapan da, bu geçmişten gelen, birbirine takılmış, muazzam göstergeler zinciridir. Sonuçta insan da bu göstergeler zincirinin bir halkası olup çıkar” (Erkman Akerson 2005: 62).

Bu durumda göstergelerin bu zinciri ya da dizgeyi oluşturması ile gösterge olmayanlarla ayrılması güçleşmektedir. Öyle ki, dil ve anlamın da göstergebilim içerisindeki yeri de düşünülürse, insanın göstergelerle çevrili bir evrende yaşadığını söylemek mümkündür. Bu sebeple Peirce, “bütün bilimlere ve uğraş alanlarına göstergebilimin gözüyle bakmanın mümkün ve hatta gerekli olduğunu söyler. Göstergebilimi, tüm yaşam alanlarını kapsayan evrensel bir bilim dalı sayar” (Erkman Akerson 2005: 62-63).

Yukarıda da görüldüğü gibi Saussure ’ün gösterge anlayışı *ikili* (dyadic) bir sistem üzerine kurulmuştur. Peirce ise teorisini *üç düzlemlili* (triadic) bir biçimde ele almaktadır. Bu üç düzlemlili yapının birinci düzlemi, *ilklik* olarak tercüme edilen “*firstness*”dır. Birey bu düzlemde somut bir biçimle (*representamen*) karşı karşıyadır. Herhangi bir şeyi görür ya da duyar. Bu da ilk düzlemin duyularla algılanabildiğini göstermektedir. Elbette bu somut olan “şey” başka bir şeyin de işaretidir. Burada Saussure ’ün gösterge tanımını içeren biçimde temsil edilen “şey”e (thing, object) ihtiyaç duyulmaktadır. İlklik ile temsil edilen arasında kurulan bağ ise *ikinci düzlem* (*secondness*) ifade etmektedir. Ancak ortaya göstergenin çıkabilmesi için *üçüncü bir düzlem* (*thirdness*) ihtiyaç duyulmaktadır. “İşin can alıcı noktası da buradadır. Neyin temsil edildiğini *anlama* ve *bilme* (*cognition*), yani temsil edenle temsil edilen arasındaki bağıntıyı tanıma, bir yorumlama sürecidir. İşte, üçüncülük, bu *yorumlayıcı* (*interpretant*) süreçtir. Yorumlayıcı sürecin gerçekleşmesi, anımsama, değerlendirme, alışkanlıklara başvurma gibi yetilerimizi kullanmakla gerçekleşir” (Erkman Akerson 2005 63-64).

Peirce üçlüklerle çizdiği çerçeve ile gösterge evrenini genişletmektedir. Peirce’e göre bir şeyin yerini tutan ve zihinde bir yorumlamaya sebep olan şey ne ise; resim, koku, ses, müzik, görüntü gibi neredeyse her şey gösterge olarak kabul edilebilmektedir.

Burada Peirce’ün gösterge anlayışının Saussure ile benzeşen noktalarını da görmüş oluyoruz. Peirce Saussure’den farklı olarak ise nesnenin kendisini bir benzerlik ögesi olarak görmez. Nesnenin kavramla olan uyumu ve yorumlayanın göstergeyi

okuyabilirliği göstergenin oluşmasında belirleyicidir. Yorumlayanın da katıldığı bu üçlü düzlem ile anlamın ortaya çıkması sağlanmaktadır.

Peirce göstergenin kendisini de üçlü gruplardan oluşan üçlüklere ayırmaktadır.

1.15.1. Birinci Üçlük

1.15.1.1. Nitel Gösterge- Qualisign

Göstergenin bir niteliğe bağlı olması ya da bir nitelik olarak ifade edilmesidir. Nitel gösterge, kendinden menkul ve varoluşla ilgili değildir. Bir evin dış duvarlarının sarı renkte olması bu türden bir göstergeye örnektir.

1.15.1.2. Tek(il) Gösterge- Sinsign

Tekil gösterge nitelikleri vasıtası ile oluşur. Bu sebeple bir yere kadar *qualisign* da içerir. Tekil gösterge basit ve temel olan gösterge türüdür.

1.15.1.3. Kural Gösterge- Legisign

Kural gösterge ise göstergenin kural olmasıdır. Kural olmaklık özelliği varoluşuna bağlı değildir. İnsanların belirledikleri uzlaşma dayalı olan göstergelerdir. X işareti bir yere giremeyeceğinizi bildiriyorsa kural göstergedir. Elbette bir sembol olarak ses alfabede bir harf değer taşıdığında da gösterge olarak okunmaktadır. Ancak, bir yasak ya/ya da kuralı betimlediğinde hem sembol hem de kural gösterge olarak nitelendirilir. Kural göstergenin, tekil göstergeyi ve nitel göstergeyi içerip içermediği ise Peirce üzerine çalışan araştırmacılar açısından tartışmalı bir konudur.

Peirce 'ün teorisinde yer alan ikinci üçlük ise dil felsefecileri ve mantıkçılar tarafından en çok kabul gören üçlüktür. Bu üçlüklerin diğerlerine göre kullanım ve bir yöntem olarak uygulama sıklığıının fazla olmasının sebebi tanımların ve tasnifin daha net olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci üçlük hem dil hem de dil dışı göstergeler için uygulama imkânı sunmaktadır.

1.15.2. İkinci Üçlük

1.15.2.1. İkon (İcon)

İkon, “dış gerçekle bir benzerlik bağıntısı (ya da bir mimesis ilişkisi) içindedir ve belirttiği nesneyle aynı özelliği taşımaktadır” (Rifat 2013: 96). Bu sebeple ikonun temel niteliği temsildir. Temsil tüm göstergelerin temel özelliği olmasına rağmen burada belirleyicidir. Bir göstergenin ikon olabilmesi için göstergenin kendisi ile birebir benzerlik ilgisini kurması gerekmektedir.

Örneğin; kişinin fotoğrafı kendisinin ikonudur. Ancak kendisi değildir. İkonun Türkçe tercümesi olarak görüntüsel gösterge isminin seçilmesi de bu durumdan kaynaklanmaktadır. İkona ana nokta fizyolojik ya da görüntü benzerliğidir. Bundan dolayı dil dışı göstergeler kapsamında değerlendirilebilir.

İkonun en büyük özelliklerinden birisi de yazı diline ihtiyaç duymaksızın anlamı aktarabilmesidir. Örneğin bir mağazada satılan şeyler, mağazanın kapısına yazılabilir. Bu durumda dil göstergesi kullanılmıştır. Aynı zamanda bu mağaza sandalye satıyorsa camına sandalye resmi koyması, sandalyenin ikonlaşması anlamına gelir. Bu durumda müşteri “burada sandalye satılıyor” bilgisine bu ikon ile ulaşmış olur.

Dil dışı ikonlar benzerlik ilkesi sebebiyle sonradan üretilmek durumundadır. Dolayısıyla doğal göstergeler değildirler.

1.15.2.2. İndeks (İndex)

İndeks, “varlığına işaret ettiği nesneyle bir bitişiklik, bir yakınlık ilişkisi içindedir, nesneden doğrudan etkilenmiştir” (Rifat 2013: 44). Örneğin, duman ateşin ikonudur.

Peirce her ne kadar gösterge sistemini dil dışı unsurlar üzerine kurmuş olsa da indeks kavramı, “ilk olarak sesbilim alanında ortaya çıkmış, giderek dilbilim başka dallarında da kullanılmaya başlanmıştır” (Vardar 2002: 37)

Nesnesi ortadan kaybolduğunda göstergeyi gösterge yapan nitelikler de ortadan kalkmış oluyorsa, bu tip göstergeler Peirce teorisi içerisinde *indeks* olarak adlandırılmaktadır. Bu sebeple indeks, ikonun aksine yapay değil doğal göstergeleri temsil etmektedir.

İndeksin oluşması için nesneye ve nesnenin özelliklerinin birey tarafından hem okunmasına hem de aynı zamanda yorumlanmasına da ihtiyaç vardır. Örneğin;

gökyüzündeki yoğun bulutlar yağacak yağmurun habercisidir. Bu durum göstergebilim tarafından ele alındığında bulutlar yağmurun indeksidir. Burada yorumlayan yok ise bulutların yağmurun habercisi olup olmamasının da bir önemi yoktur.

1.15.2.3. Sembol (Symbol)

Sembol, “göstereniyle gösterileni arasında belli oranda nedenlilik ilişkisi kurabilen, çoğu kez görüntüsel nitelik taşıyan ama yine de uzlaşım özelliği bulunan gösterge türüdür” (Vardar 2002: 177).

Sembol, ikon ve indekse göre uzlaşım dayalı olma ilkesini en çok barındıran gösterge çeşididir. Saussure’ün belirttiği doğal diller toplumsal uzlaşım dayalı olması ile birer semboldür. Örneğin; beyaz bir zemin üzerinde kırmızı bir yuvarlağın olması varoluşsal olarak ya da benzerlik ögesi ile Japon olmaklıkla ilişkilendirilemez. Ancak sonradan ve saymaca bir biçimde bu anlamı/gösterileni ona verilir ve artık beyaz zemin üzerinde kırmızı yuvarlak görülmesi Japon bayrağı olduğunu da okumak ve semantik olarak kavramak anlamına gelmektedir.

Semboller uzlaşım özellikleri sebebiyle toplumlar arasında değişebilir. Örneğin alfabe bir semboldür, çünkü üzerinde toplumsal bir uzlaşım söz konusudur. Ancak Latin alfabesi ile kril alfabesi üzerindeki uzlaşım toplumsal olarak farklılık göstermektedir. Genel olarak ise, toplumsal kabullerin göstergeleri (bayraklar, terazinin adaletin sembolü olması gibi, markaların logoları) sembol başlığı altındaki gösterge çeşitleri olarak değerlendirilebilir.

Bu noktada sembolde uzlaşım dışındaki en önemli özellik yorumlanmasıdır. Bu yönüyle sembol, yorumlayıcı olmadığından olmayan gösterge çeşididir.

Üçüncü üçlükte yer alan tasnif öğeleri özellikle dil açısından değerlendirilen sınıflamalardır. Bunun sebebi Peirce’ün bu sınıflandırmayı mantık temeli ile oluşturmasıdır.

1.15.3. Üçüncü Üçlük

1.15.3.1. Sözcebirim (Rheme)

Bir dildeki kelimelerin tek tek ele alınmasıdır. Bu kelimeler bir bilgi sağlayıcısı olabilir ve olmayabilir. Bilgi taşıyıcısı olmaması sözce birim olma özelliğini kaybettirmez. Bu tip göstergeler doğru ve yanlış olarak ele alınamazlar. Nesnesini sadece özellikleri açısından temsil etmektedirler.

1.15.3.2. Önerme (Dicisign)

Sözce birimlerin bir gerçeklik taşıması durumuna önerme denebilir. Bir yerde yangın olduğunda birisinin yangın diye bağırması sözce birimin önerme olmuş halidir. Doğruluk, gerçeklik ve bilgi taşıma özelliklerini barındırması beklenmektedir.

1.15.3.3. Kanıt Gösterge (Argument)

Yorumlayıcı açısından kural göstergedir. Bu yönüyle Peirce üzerine çalışanlar bu gösterge çeşidinin kural göstergenin ayrı bir tanımı olarak değerlendirerek yeterince açık olmadığını savunmuşlardır. Peirce de argümanın açıklamasını diğer gösterge türleri gibi açık bir biçimde ele almamıştır.

1.16. YAPISALCILIK

Yapısalcılık (Os. Bünyeviyye, Fr. Sructuralisme, Al. Strukturalismus, İng. Structuralism, İt. Sturutturalismo), “inceleme konusu olarak yapıyı ele almak gerektiğini ileri süren çeşitli bilim dallarındaki ortak görüşün adı” (Hançerlioğlu 1993: 451) şeklinde tanımlanmaktadır.

Yapısalcılığın ortaya çıkması F. De Saussure’ün dilbilimi alanındaki çalışmaları ile başlamıştır. Yapısalcılık her ne kadar dilbilim ile başlatılsa da sonrasında antropoloji, mimari, felsefe, sosyoloji ve hatta sibernetik gibi alanlarda da kullanılmıştır. Göstergeleri ve onların oluşturduğu dizgeleri *yapı* kavramı ile açıklayan yapısalcılık, tam da bu geniş bir alana yayılması nedeniyle farklı bakış açıları ile tanımlanmıştır. M. Foucault da bu durumu; “*yapısalcı akımdaki öncülerden hiçbiri ama gönüllü olsun olmasın yapısalcı diye adlandırılanlardan hiçbiri yapısalcılığın bütünüyle ne hakkında olduğunu açıkça bilmiyorlardı. Doğrusu linguistik, karşılaştırmalı mitoloji gibi çok kesin disiplinlerde yapısal yöntemleri uygulayanlar yapısalcılığın ne olduğunu şüphesiz*

biliyorlardı fakat hiçbiri bu çok kesin disiplinlerden ayrılır ayrılmaz yapısalcılığın ne olduğunu tam olarak bilmiyorlardı” (Foucault 2001: 9-10) şeklinde vurgular. Yapısalcılık bir mesele olarak temelde *göstergelerin ele alınış biçimidir*. Bu noktada Piaget yapısalcılığı “*yöntem*” olarak tanımlamaktadır (Piaget 1999: 129).

Yapısal yöntemde yapı içerisinde yer alan öğeler tek başlarına değil birbirleriyle kurdukları ilişki bağlamında “anlam” (Yüksel 1995: 30) kazanmaktadır. Dolayısıyla yapısal bir incelemede incelemeye konu olan yapının dışına çıkmamak önemlidir. “Hangi alanda, hangi dalda olursa olsun inceleme yapı düzleminde yürütülmedi mi, iç inceleme ilkesine uyulmadı mı gerçeğin özüne ulaşmak, aldatıcı görünüşleri aşar temele inmek olanaksızdır” (Vardar 2001: 9).

Yapısalcılıkla ilgili olarak Türkiye’de yapılan çalışmalarda Tahsin Yücel’in “Yapısalcılık” isimli eseri önemlidir. Yücel, yapısalcılığın özelliklerini altı maddede özetlemektedir:

1. Ele alınan nesnenin “kendi başına ve kendi kendisi için” incelenmesi;
2. Nesnenin kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir “dizge” olarak ele alınması;
3. Söz konusu dizge içinde her zaman işlevi göz önünde bulundurma ve her olguyu bağlı olduğu dizgeye dayandırma zorunluluğunun sonucu olarak, nesnenin art süremlilik içinde değil, eş süremlilik içinde ele alınması;
4. Bunun sonucu olarak, köken, gelişim, etkileşim vb. gibi art süremsel sorunlara ancak nesnenin elden geldiğince eksiksiz bir çözümlenmesi yapıldıktan sonra ve bunların da eş süremsel olgular gibi dizgesel olarak ele alınmalarını sağlayacak yöntemler geliştirildiği ölçüde yer verilmesi;
5. Nesnenin “kendi başına ve kendi kendisi için” incelenmesinin sonucu olarak “doğa ötesel” değil, “özdekçi” bir yaklaşım biçiminde tanımlanması;

6. Bu yaklaşımın felsefi, siyasal ya da sanatsal bir öğreti değil, tutarlı bir çözümleme yöntemi oluşturmaya yönelmesi, dolayısıyla erimcilikle hiçbir ilgisi bulunmaması gerekmektedir. (Yücel 1982: 10-11).

Yapısalcılık teorisinde anahtar kelimeler *gösterge* ve *anlamdır*. Bildirişim görevi taşıyan ya da taşımasının “her anlamlı bütün çeşitli birimlerden oluşan bir dizgedir” (Guiraud 1994: 86). Dolayısıyla, bir anlamdan söz ediliyorsa bunun en az iki¹⁹ tarafı olduğu sonucuna varılabilir; *anlamın kendisi* ve anlamın zihindeki oluşumunu sağlayan *şey*. Yapısalcılık ele aldığı “şey”i bir dizge olarak görmesi sonucu “hangi karmaşık durum olursa olsun onu yalın bir formüle indirgemeyi ülkü edinmiştir” (Durak 205: 95).

Saussure *yapı* sözcüğünden söz etmez. Bunun yerine Saussure *sistemden* söz etmiştir. Ancak Saussure’ den sonra gelen dilciler, özellikle Prag Okulu temsilcileri yapı kavramını kullanmışlardır. Elbette “yapısalcılık yönteminin dilbilim dışında farklı bilim alanlarında kullanılması, yapı kavramının kendisinin de farklı anlamlarla tanımlanmasına yol açmıştır” (Bayrav 1998: 34).

Yapısalcılığın gelişiminde; semiyotik ve edebiyat kuramı alanında Roland Barthes, Julia Kristeva, Marxizm ve sosyolojide Althusser, Poulantzas, iktisat konusunda Godelier ve felsefe ve bilim tarihinde Foucault gibi isimlere ait çalışmaların önemli etkisi olmuştur. Bu teorisyenler yapısalcılığa dair bir görüş birliği içinde olmamakla beraber, aralarında yapısalcılığın bütünlüğünü, yapısal dönüşüm fikri ve öz düzenleme kavramını içerme konularında ortak bir görüşe sahiptirler. “Yapısal yaklaşımın gerek pozitif bilimde gerek dilbilimde benimsediği öncüller, kavram ve tanımlar, kendi içinde kullandığı dil, kısacası bilimsel kipi süzülüp geldiği çağın bilimsel ve felsefi konumuyla da yakından ilintilidir. Özellikle Levi-Strauss’la birlikte yeni bir ivme kazanan yapısalcılık, bir post-yapısalcı olan Derrida’nın söke söke bitiremediği, post-yapısalcı eleştiriye maruz kalmıştır” (Koyuncu 2011: 254).

¹⁹ Yapısal dilbilimde daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi alıcı-verici, gösteren-gösterilen gibi iki seviyeli bir biçim söz konusudur. Ancak Saussure’den sonra yapısalcılık teorisi ile uğraşan bazı bilim adamları (Ogden-Richards, Bloomfield) bu ikilikleri üçlü şekilde de ele almışlardır. Esas olarak, ana ikili yapıların kırılması Derrida’nın *yorumlayan* kavramı ile başlar ve bu noktada yapısalcılık sonrası dönem olarak da ele alınabilecek olan yapı sökülme/yapı bozum (deconstruction) ortaya çıkmış olur.

Zaman içerisinde yapısalcılığa ait teorilerde farklı yöntemler geliştirilmiştir. Bu farklı bakış açıları gelişmişlikleri ile ekol haline gelmişlerdir. Yapısalcılık yönteminde temel olarak iki ekolden söz edilebilir. Bunlardan ilki Saussure ile başlayan ve Rus biçimcilerin görüşlerini geliştiren Prag Okulu ve Kopenhag okuludur. İkincisi ise Amerika’da gelişmiştir ve Amerikan yapısalcılığı olarak da adlandırılır. “Bu akımın ilk temsilcisi ise L. Bloomfield’dir. Amerikan yapısalcılığı dil olgusuna anlamı dışlayarak, biçimsel açıdan (ses ve söz dizimi) yaklaşmıştır” (Rifat 2013: 238).

Dilbilim açısından yapısalcılık; inceleme konusunu /nesnesini *yapı* olarak değerlendirir. Daha sonra söz konusu *yapı* üzerinde *biçim* ve *anlam* açısından ele alır. Saussure *dizge* kavramını ortaya koyarken dizge içerisinde yer alan kavramlaştırmalarını *gösterge* sistemi ile açıklamaktadır. Bu noktada daha sonra yine yapısalcılık gibi dilbilimi temel alan ancak dil dışı öğelerin de bir konu olarak benimsediği göstergebilim de ortaya çıkmış olur.

Yapısalcılığın dilbilimi dışındaki “ilk temsilcisi” (Parsa-Parsa 2004: 87) ise, antropolog Claude Levi-Strauss olmuştur. Levi-Strauss, Saussure ‘ün dil içerisinde yaptığı dizge, sistem ve dolayısıyla yapıyı çözümlene çalışmaları antropolojiye uygulamış ve “Yapısalcı Antropoloji”yi başlatmıştır. Levi-Strauss, incelemelerini eş zamanlılık üzerine kurmuş ve yapının temelde tarihsel olana karşı olduğunu ileri sürmüştür. Eş zamanlı anlayışla yapılan incelemelerde, insanın günlük yaşamdaki alışkanlıkları ve farkında olarak ya da olmayarak yaptığı; evlenme adetleri, mitler, yemek pişirme şekilleri gibi kültürel süreçler ele alınmıştır. Levi-Strauss, bu incelemeler sonucunda coğrafi ve/veya etnik olarak birbirinde farklı toplumların hayatı anlamlandırma yollarının evrensel olduğunu ortaya çıkarmıştır. Levi-Strauss’a göre, “anlamlar üretildikleri kültüre özgüdür, ancak bunların üretilme biçimleri tüm insanlar için evrenseldir” (Fiske 1996: 152).

Sonuç olarak yapısalcılık, ister dilbilim içerisinde, ister dil dışındaki alanlarda kullanılan bir yöntem olarak kullanılmış olsun, “her iki durumda da benimsediği ilke, amaçlanan bilgi, nesnesinin öğeler ya da sınıflar değil, bağıntı (ya da yapı) olduğudur” (Rifat 2013: 238).

2. İNCELEME

2.1. GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN ORTOGRAFI

Ortografi kelimesi, Yunanca *ortos*: “doğru, düzgün” ve *grafi*:²⁰ “yazı” kelimelerinin birleşmesi ile oluşmuştur. *ortografi* (ortografia) kelimesi Türkçeye “*düzgün yazı*” şeklinde tercüme edilebilir. Ortografi, bir dilin yazım kurallarının, alfabesinin kullanım şeklini ve hangi seslerin yazıda hangi işaret veya çizim ve sembollerle ifade edildiği gibi konuları kapsamaktadır. Ortografi bu yönüyle ses bilimi de ilgilidir.

Türkiye’de Arap harfli Türkçe metinlere ilişkin dil çalışmalarında ortografi yerine imla kavramı kullanılmaktadır. Dil incelemelerindeki “imla” başlığı, yazılı metnin dâhil olduğu dönemin yazım kurallarına uygun olup olmadığının değerlendirilmesini kapsamaktadır. Türkçeye Arapçadan geçmiş *imla* kelimesinin anlamı ise; “söyleyip yazdırma, yazdırılma ve bir dilin cümlelerini kelimelerini doğru yazmak bilgisidir” (Devellioğlu 1978: 517). Günümüz ölçünlü Türkçesinde, imla kelimesi ile beraber “*yazım kuralı*” ifadesi de kullanılmaktadır.

Dilbilim çalışmalarında ise kavramın kapsayıcılığı sebebiyle, ortografi kavramı kullanılmaktadır.

Ortografik inceleme, herhangi bir dilde yazılı olan bir metnin, söz konusu dilin yazım özelliklerini yazıda gösterip göstermediğini ele almaktadır. Matbaanın olmadığı dönemde ortaya konan el yazması eserler için ise yazım özelliklerinin ele alınmasına ilave olarak müellif ve/veya müstensih’in yazma eğilimleri ile ilgili özellikler de dil incelemelerine dolayısıyla ortografinin alanına dâhil edilmiştir.

İncelenen Kitâbü’l-acâibü’l-ğarâib 16. yüzyılda yazılmış Arap harfli Türkçe bir metindir. 16. yüzyıl gösterdiği dil özellikleri ile birçok araştırmacı tarafından “*Klasik Osmanlı Türkçesi*” (Ercilasun 2004: 442) dönemi içerisinde değerlendirilmiştir. Ancak hiçbir dilde bir dönemden bir başka döneme geçiş kesin olarak tarihlendirilemediği gibi Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi arasındaki geçiş de kesin hatlarla belirlenememektedir. Buradaki “klasik” kelimesi yazılı metinlerde yer alan imla/ortografi kurallarının yerleşmiş ve kalıplaşmış olması ile ilgilidir. Ayrıca üslup ve cümle yapısı da klasikliğin ölçüleridir.

²⁰ <https://www.nisanyansozluk.com/?k=ortografi&x=0&y=0> (10.07.2013)

Türklerin Uygur yazısının ardından Arap harfli yazı sistemine geçmeleri ile yazılı dilin kullanımı ve ortografik kurallar da elbette değişmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin erken dönemlerinde kaleme alınmış eserlerde, sonraki dönemlere oranla hareke ve okutucu işaretlerin tam ve eksiksiz olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durum yeni bir alfabe ve yazı sistemine geçen yazar ve okur için olağan bir durumdur. Yeni alfabe sistemi ile bilmediği bir yapı ve dizge ile karşı karşıya kalan yazar ve okur, bu yapıdaki tüm öğeleri kullanmaktadır.

2.1.1. Ortografide Gösterge / Sembol ve Uzlaşım İlkesi

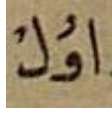
Göstergebilim açısından değerlendirildiğinde; bir göstergenin gösterge olabilmesi için en önemli şartlardan biri göstergeyi okumayı bilen bir muhatabının olmasıdır. Bu noktada, seslerin işaretlenmiş şekli olan harflerin ve harflerden oluşan bir dizge olan alfabenin yapay bir gösterge olarak öğrenilmiş olması gerekmektedir. Yukarıda göstergelerin toplumsal bir uzlaşmaya dayalı olduğu belirtilmişti. Barthes, yapay bir gösterge olan harfler için, “harf, tam da başka hiçbir şeye benzemeyen şeydir: varoluşu, sadece ve sadece, her türlü benzerlikten kaçma üzerine kuruludur: harfin tüm çabası benzerlik-karşılığı yolundadır” (Barthes 2007: 49) demektedir. Bu sebeple harfler hiçbir şeye benzemezken, toplumsal bir uzlaşım sonucu harfe benzemektedirler ve bu şekilde bir dizge kurarak alfabe oluştururlar. Yine bu *benzemezlik* ilkesi sebebiyle her alfabe ayrı bir *benzetme becerisini* yani, toplumsal uzlaşımın bir parçası olmayı gerektirmektedir.

Arap harfli yazıya geçiş de, dilin gösterge sisteminin yazıdaki gösteriminin tamamen değişmesi anlamına gelmektedir. Bu yeni gösterge sisteminin dil kullanıcıları tarafından öğrenilmesi süreci, yazılı dildeki tüm göstergelerin, gündelik kullanımda yerleşene kadar tam olarak kullanılmış olmasını sağlamıştır. Ancak Arap harfli metinlerde zamanla gösterge olarak hareke ve okutucu işaret kullanımı azalmış “sadece gerektiği zaman birkaç kelimedede” (Timurtaş 1999: 95) kullanılmıştır. Harekelerin azalışı aynı zamanda Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş sürecinin de bir özelliğidir.

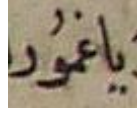
Osmanlı Türkçesi ve özellikle Klasik Osmanlı Türkçesi döneminin ardından harekelerin ve okutucu işaretlerin kullanılmaması metinde bir eksikliğe ya da okunamama durumuna yol açmamıştır.

2.1.2. Ortografik Açıdan İşaretlenmeyen Gösterge

Bir gösterge, gösterge olabilmek için bir gösterene ve bir gösterilene ve bunların karşılıklı ilişkisine ihtiyaç duymaktadır. Örneğin و göstereninin v- u- ü- o- ö gibi gösterilenlere sahip olduğu bilinmektedir. Bir başka deyişle, و şekline toplumsal bir kabul ile yukarıdaki gösterilenleri ve dolayısıyla anlam parçacıklarını yükleyen toplumdur. و hem bir gösteren hem de bir semboldür. Bir sembol olarak و , gösteren olarak onu okumayı bilen kişi tarafından neyi işaretliyorsa, işaretlediği gösterilen olarak anlaşılır. Bu şekilde gösterge ortaya çıkmış olur.

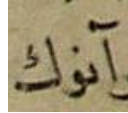
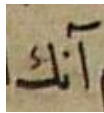
(ol)

(yağmur)

Örneğin burada ol zamirini ve *yağmur* ismini bir gösterilen olarak okuyabilmek için sembollerin karşılıklarını bilmek gerekmektedir. ا sembolünün a-e gibi bir fonemin göstereni olduğunu bilmeyen bir kişi bir sembol/gösteren değil düz siyah bir çizgi görmektedir.

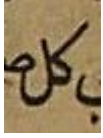
Peki, bir *gösterilen göstereni* olmaksızın nasıl karşılık bulur? Eğer karşılık bulursa, bu durumda gösterilmeyen/işaretlenmeyen gösteren ile ilişkiye girerek göstergeyi nasıl oluşturur? Örneğin; *anuñ* göstereni 16. yüzyılın ortalarından itibaren و sembolü kullanılmadan yazılmıştır, ancak *anıñ* değil *anuñ* gösterenini işaretler. Kitābü'l-^çacāibü'l-ğarāib 'de de *anuñ* göstereninin hem و sembolü ile hem de و sembolü yazılmaksızın iki farklı göstereni bulunmaktadır.

Bir oranlamaya gidildiğinde و sembolü olmadan yazılan şekiller oldukça fazladır. Dolayısıyla metinde و sembolü olmayan şekillerin *anın* biçiminde okunmasına bir engel yoktur. Ancak bu duruma rağmen metin kısmında bir tercih yapılarak, kelime *anuñ* şeklinde okunmuştur. Bunun sebebi bünyesinde *anuñ* kelimesini de barındıran

anuñçün edatının yazımından kaynaklanmaktadır. Metinde, *anuñçün* kelimesi birkaç istisna dışında, standart olarak *anuñ* şekli و sembolü ile yazılmıştır. Bu durum da *anuñ* kelimesinin yazımında işaretlenmeyen bir gösteren/sembol olduğunu göstermektedir.

Gül kelimesi için de aynı durum geçerlidir. ك ve ل harflerinin arasında و sembolü yoktur ama metni okuyan *kel*, *gil* ya da *gel* değil *gül* şeklinde okur.

(57b-8)

Ayrıca okur, metinde yer alan و sembolünün v sesini mi, yoksa o-ü-ö-u ses birimlerinden (fonem) birisini mi işaretlediğini bilerek okur. Burada, dilbilimde sıklıkla başvurulan *bağlam*²¹ kavramından bahsetmek gerekmektedir. İnceleme metni yazılı bir eser olduğu için, yazı üzerinden ifade edecek olursak; bir metnin okuyucuyu bağlı kıldığı düşünce evreni, dolayısıyla kavram alanı okurun metne karşı duruşunda belirleyici bir etkidir.

Bu ilişki metnin ait olduğu tür, yazılı olduğu kaynak, metnin fiziksel niteliği gibi öğelerle başlar. Ardından metnin ait olduğu kelime dünyası, söz konusu bağlam içerisinde şekillenir. Dolayısıyla sevgiliye yazılmış bir gazeli okuyan bir okur, *kef* (ك) ve *lam* (ل) sembollerini gördüğünde bağlam gereği kelimeyi *kel* okuyamaz.

Bu durumu göstergebilim açısından kavramlaştırmak gerekirse; Türkçenin Arap harfleriyle gösterildiği metinlerde 15. yüzyıldan itibaren giderek azalan ve en sonunda “iyi bilinmeyen kelimelerde karışmayı ve yanlış okumayı önlemek maksadının” dışında (Timurtaş 1999: 98) neredeyse tamamıyla ortadan kalkan hareke ve okutucu işaretler için “gösterilmemiş gösteren ya da işaretlenmemiş gösteren” denebilir.

Aşağıda yazılmış *beyt* kelimesi için de aynı durum söz konusudur. *b.y.t.* sembolleri yan yana geldiklerinde, sembolik açıdan tek bir göstereni oluştururlar. Ancak aynı gösterene sahip olan birden fazla gösterilen söz konusudur. ب ت ئ sembolleri, bir araya gelerek *bît* ve/veya *bit* gösterenini işaretleyebilmektedir. Bu durumda okur,

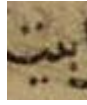
²¹ “Bağlam: (*Alm. Kontext, Fr. Contexe, İng. Context*) Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü” (VARDAR 2002: 31)

işaretlenmeyen göstereni de okuyabilmektedir. Ayrıca bu okuma sırasında söz konusu gösterenin birden fazla gösterileni olsa da bunlardan hangisini *gösterdiğini* bilebilmektedir.

SEMBOL

GÖSTEREN

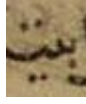
GÖSTERİLEN

1- beyt	Ev
2- beyt	Mısra
3- bīt	kuvvet, gıda
4- bit	bir cins küçük böcek

Beyt kelimesi, Arapça *mesken, hane, ev, oda* anlamına gelmektedir. Aynı sembollerle işaretlenen bir diğer gösteren olan *beyt* kelimesi ise yine Arapça, *iki mısradan oluşan şiir* anlamını taşımaktadır.

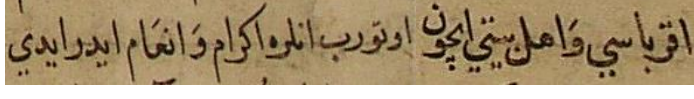
Aşağıda bu iki kullanımın örnekleri söz konusudur. Bağlamı verilmediğinde iki gösteren de aynı şekilde okunabilmesinden dolayı, aynı gösterilene sahip olduğu düşünülebilir. Oysa (1) numaralı resimdeki semboller *beyt* gösterenine ve *ev* gösterilenine sahiptir. (2) numaralı semboller ise *beyt* gösterenine ve *mısra* gösterilenine sahiptir.

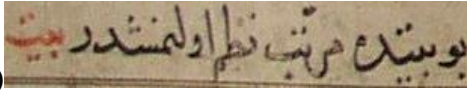
(1)

(2)

(1):

akrabası ve ehl-i beyti için oturup anlara ikrām ve in‘ām ider idi

(2)

bu beytde müretteb nazm olunmuşdur **beyt**

b.y.t. (ت ب) göstereninin akla getirdiği bir diğer soru ise, bir gösterenin birden fazla gösterileni işaretleyip işaretleyemeyeceğidir. Yukarıda verilen iki örnekte de işaretleyebildiği görülmektedir. Öyleyse gösterge *bir şeyin temsili ya da yerine geçen şekli* değil, *en az bir şeyin* yerine geçen şeydir. Pierre Guirard “sözcüklerin anlamları yoktur kullanımları vardır” (Guiraud 1999: 34) demektedir. Guiraud her ne kadar burada sözcüklerden söz etmiş olsa da, bu durumun ses birimler için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Göstergeler de ister *ikon* ya da *sembol* veya *indeks* olarak kullanılınsınlar her kullanımlarında farklı bir *gösteren* olarak tekrar bir *gösterilenin* işaretleyicisi olabilirler.

Yazılı bir metinde bir *gösterenin* birden fazla *gösterileni* işaretleyebilmesi yazının tarihî gelişimi ile de ilgilidir ve başka dillerde de karşılaşılan bir durumdur. Bu sebeple yazının tarihî gelişimi hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

Fonetik sesletimler günümüzde *sembol* ile karşılanmaktadır. Fonetik alfabeler; ilk olarak bir nesne ya da varlığa gönderme yapan *piktogramlardan* (resim yazısı) oluşuyordu. Birden fazla *piktogramın* bir araya gelmesi bir fikrin ifade edildiği anlamına gelmektedir. Bu tür birlikteliklerle gözler önüne serilen düşüncelerin ortaya konduğu yazılar ise *ideogram* (simge-yazı) olarak adlandırılmaktadır. *Piktogramların* uzun zaman boyunca kullanılmalarıyla beraber anlam değişimleri meydana gelmiş ve bir *piktogramın* gösterdiği gösterilen artık o *piktogramın* bağlamından uzaklaşmıştır. Bu durum *piktogramların* değişimine sebep olmuştur. Yazı tarihindeki en büyük

ilerlemelerden biri her bir gösterenin dildeki bir kavrama gönderme yapması durumudur.

Piktogramın ardından çivi yazısının kullanımı başlamıştır. Coğrafi olarak Mezopotamya’da doğan çivi yazısı bu havzadaki birçok medeniyet tarafından kullanılmıştır. Mezopotamya’da gelişen çivi yazısıyla benzer zamanlarda Mısır’da da *hiyeroglif* kullanılmıştır.

Yazının kurgulanması, yazılması ve okunabilirliğinin kısıtlı olması yazıya kutsiyet atfedilmesini sağlamıştır. *Hiyeroglif* de kelime anlamıyla bu durumu ortaya koymaktadır. “*Tanrıların yazısı*” anlamına gelen *hiyeroglif* kelimesi Yunanca “*kutsal*” anlamına gelen *hieros* ve “*kazımak*” anlamına gelen *gluphein* sözcükleri ile oluşturulmuştur (Jean 2012: 27).

Konuya dönmek gerekirse; yukarıda belirtilen, Arap harfli metinlerde bir gösterenin birden fazla gösterilene işaretlemesi durumu tarihî dönemlerde Çin yazısında da görülmüştür. Örneğin “*ş*” sesi yerine göre “*bilgi*”, “*varlık*”, “*güç*”, “*dünya*”, “*yemin*”, “*terk etmek*”, “*koymak*”, “*mesele*”, “*sevmek*”, “*görmek*”, “*göz kulak olmak*”, “*güvenmek*”, “*yürümek*”, “*denemek*”, “*açıklamak*” ve “*ev*” (Jean 2012: 49) gibi gösterilenleri işaretleyerek, çok farklı anlamları karşılayabilmiştir.

Tüm bunların yanı sıra yazıda seslerin temsili ve gösterilişi de ayrı bir başlık oluşturmaktadır. Alfabenin ilk modeli olan Fenike Alfabesinde ünlüleri işaretleyen harfler bulunmamaktadır. Bunun sebebi ancak “*çınladıklarında*” (Jean 2012: 53), bir başka deyişle ünlülerle birlikte kullanıldıklarında duyulan seslerden ya da ses birimlerinden oluşmasıdır. Fenike yazısına benzer biçimde, İbranice ve Arapça gibi Sami dillerinin de özelliği çok az ünlüleri gösteren işaretleri içermeleridir. Ünlü harflerin ilk alfabelerde yer almamasının sebebi gösterge çokluğuna da bağlanmaktadır.

Ünlü harflerin yazıya ilk girişi, Yunanlıların Aram alfabesinden aldıkları ünsüz harfleri ünlü harf sembolü olarak kullanmaları ile başlamıştır. Bu ana kadar yazıyı okumayı öğrenen birisi, ünlüleri bağlamla beraber araya katmayı da öğrenmek durumunda kalmıştır. Yunanca gibi çok sayıda ünlü ses içeren bir dil için, Sami dillerinin ünlü harf sembolü olmayan alfabeleri kullanışlı olmamıştır. Bu yüzden Yunanlılar *A* “*alfa*”, *E* “*epsilon*”, *O* “*omikron*”, *Y* “*upsilon*”, *I* “*iota*” gösterenlerini türetmişler ve dünya yazı tarihi açısından büyük bir devrim yapmışlardır. İ.Ö 9. yüzyılda 19 harflik Latin alfabesi ortaya çıkmış ve Cicero döneminde bu alfabeyle *X* ve

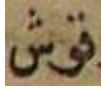
Y sembolleri eklenmiştir. İ.Ö V. yüzyılda ise artık Yunan alfabesinde 17 ünsüz ve 7 ünlü harften oluşan 24 gösteren/sembol bulunmaktadır. Bugün kullanılan Latin alfabesinin kökeni de Fenike ve Yunan alfabesine dayanmaktadır.

Türk alfabe tarihine gelindiğinde ise, Orhun yazıtlarında kullanılan alfabede ünlü harflerin işaretleyicilerinin şartlı durumlarda kullanıldığı bilinmektedir. Buna göre ünlülerin olmadığı yer kısa, ünlü harf sembollerinin olduğu yerler ise uzun okunmaktadır. Uygur döneminde ise hem okutucu işaretler hem de harekeler alfabeğe eklenmiştir.

Arap harfli Türkçe metinlerde, Türkçenin ses özelliklerinin sembollerle dolayısıyla yazıyla gösterilmesinde ünlü harflerin bir soru/sorun olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi, hazır bir alfabe sisteminin alınarak Türkçenin fonetik yapısına uyarlanmaya çalışılmasıdır. Bilindiği gibi Arapça daha çok ünsüzlerin kullanıldığı bir dildir. Arap Harfli fonetik yazı sisteminde, ünlü gösterenlerinin okunabilirliği ya da işaretlenmesi de, yukarıda söz edilen bir *gösterenin/sembolün* birden fazla gösterileni işaretlenmesine ve işaretlenmeyen gösterenlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu durum Peirce'ün gösterge teorisi bağlamında bir *ikonlaşma* olarak yorumlanabilir. و (vav) olmadan ك (kef) ve ل (lam) sembollerinin *gül* olarak okunabilmesi, zihnin contex içerisinde bu iki sembolün fotoğrafını çekmesidir. İki sembol zihinde bir gösterileni işaretler. Bu şekilde oluşan semboller toplamı, bir *ikon* olarak *gül* gösterilenin algılanmasını ve anlamlandırılmasını sağlamaktadır. Daha açık bir ifade ile zihin bir boşluğun fotoğrafını çekmektedir.

Gösterge sisteminde birkaç sembolün bir araya gelerek bir göstereni oluşturması bir şeyin temsilidir. “şey” gösterilenin yerine geçer ve orada nesne olmadan da olmayan nesneye ilişkin zihinsel bir işlem yapılmasını sağlar. Bu durum, tıpkı m.a.s.a sesletiminin, somut olarak masa nesnesi ortada olmadığına dahi zihinde karşılık bulması gibidir.

Metinden örnek vermek gerekirse, (ش و ق) k.u.ş göstereni görüldüğünde ve okunduğunda, kuşun kendisi görülmeden bir canlı olarak kuş gösterileni algılanmaktadır.

Her gösterge için geçerli olan bu kural, tek bir sembol için de geçerli durumdadır. Yukarıda ele alınmaya çalışılan işaretlenmemiş gösteren ya da birden fazla gösterilene işaretleyen tek bir gösteren de bu şekilde ele alınabilir.

İşaretlenmemiş gösterenin, gösterilen ile kurduğu ilişki biçimi N. Chomsky'nin "Üretimsel Dönüşümlü Dilbilgisi (Generative Grammar) içerisinde yer alan *boşluk kuramını* akla getirmektedir. Bu teoriye göre sentaks içerisinde yüzey yapıda kullanılmayan öğelerin derin yapıda var olduğu kabul edilir. Elbette Chomsky'nin söz ettiği taşınan boşluklar harf/sembol için değil sentaktik yapılar için geçerlidir. Ancak bu durum burada sözü edilen okutucu işaretler yani sembol ve gösterenler için söylenebilir. İşaretlenmemiş gösterenler de derin yapıda aslında oradadırlar, ancak yazar, yüzey yapıda yani metinde bunu göstermeyebilir.

Chomsky kuramında söz ettiği sentaktik düzeydeki boşluklar için asıl olanın anlamın kendisi olduğunu belirtmektedir. Burada da benzer şekilde anlam bir contex içerisinde kendini bulur. Bu yüzden okur ك ve ل sembollerini bağlamı içerisinde *gül* veya *kel* şeklinde okur. Yüzey yapıdaki *gösteren* ne olursa olsun, Chomsky'nin belirttiği *asıl olan anlam* derin yapıda contex ile birleşerek meydana gelmektedir.

2.1.3. Adlara Gelen Bildirme Eki +DÜr ve Fiillerde İhtimal/Kuvvetlendirme Eki -DÜr'un Ortografisi

16.yüzyılda istinsah edilmiş ve günümüzde çeviri yazısı yapılan metinlerde bildirme eki +DÜr neredeyse istisnasız olarak, yuvarlak biçimiyle okunmuştur. Söz konusu ekin yazımı دور göstereniyle yapılabildiği gibi, imlanın kalıplaşması sonucu در göstereniyle de işaretlenebilmektedir. Ayrıca harekeli metinlerde و sembolü eklenmeksizin sadece hareke ile gösterilmesi de نُز söz konusudur.

Kitābü'l-^çacāibü'l-ğarāib' de söz konusu ekler için, yukarıda işaretlenen tüm yazım şekilleri bulunmaktadır. Arap harfli Türkçe metinlerde seslerin yazıda

gösteriminde aynı eser hatta aynı satırda dahi farklılık gösterebildiği bilinmektedir²². Bu durumun sebebi “telaffuzdaki kararsızlık ve farklılıklar” (Kartallıoğlu 2005: 7) dır.

Yukarıda aynı zamanda imlanın korucu yapısında söz edilmişti. Bu sebeple Arap harfli bir metinde DUr eklerinin yazımında kural dışı kullanımlarla olsa da bu kural dışı kullanımlarda dahi bir tutarlılık olması gerekmektedir. Örneğin, yukarıda da gösterildiği gibi harekeli metinlerde +DUr ekinin yazımında و sembolü işaretlenmediğinde bunun yerine hareke kullanılmaktadır. Böylece, söz konusu sembolün gösterileni olarak U sesi işaretlenebilmektedir.

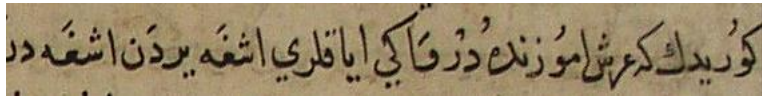
Kitābü'l-‘acāibü'l-ġarāib’ de ise, söz konu ekler hem vav sembolü ile hem de vav sembolü olmaksızın yazılmıştır. Ayrıca eklerin yazımında vav sembolü kullanılmadığında hem hareke ile işaretlenmiş hem de işaretlenmemiş örnekleri bulunmaktadır.

2.1.3.1. +DUr Bildirme Eki

+DUr eki Eski Türkçe Döneminden itibaren yuvarlak şekilde kullanılmıştır.

Kitābü'l-‘acāibü'l-ġarāib ‘de ise bu ekin hem +dır () hem de +dur (ve) sembolleri ile işaretlendiği görülmüştür. Öncelikle eser içerisinde bu iki farklı yazımın sebebinin bir kurala bağlı olup olmadığı kalınlık incelik, ekin geldiği kelimenin düzlük yuvarlaklığı gibi fonetik durumların taranması ile ele alınmış, ancak her iki durumun da eşdeğer biçimde işaretlendiği görülmüştür.

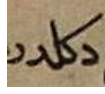
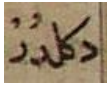
+DUr ekinin eserde +dır ve +dur’lu biçimleri aynı satırda dahi görülebilmektedir.

göreydüñ ki ‘ arş omuzundadır ve iki ayakları aşağı yerden aşağıdır

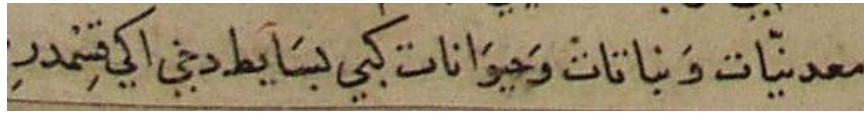
²² 16.yüzyılda seslerin yazıda gösterimine ilişkin ayrıntılı bilgi için Yavuz Kartallıoğlu’nun 2005 yılında Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlamış olduğu “Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16., 17. Ve 18. yüzyıl) isimli tezine bakılabilir.

Ayrıca aynı kelimenin yazımında da ortografik olarak farklı işaretlemeler görülebilmektedir.

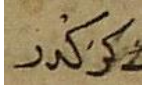
Yavuz Kartallıoğlu hazırlamış olduğu doktora tezinde +DUr bildirme ekinin 16.yüzyılda hangi sembollerle işaretlendiğini ele almıştır. Kartallıoğlu, söz konusu ekin düz şeklinin sadece bir kelimedede görüldüğünü belirtmiştir. Ekin düz şekli, 1555 yılında yazılmış olan Maḳālāt isimli eserde yer almaktadır. Düz biçimde yazılan ise “nedir” kelimesidir. Kartallıoğlu bu örnekten yola çıkarak “düztabanlardan sonra uyumlu şekil, 16.yüzyıldaki bu eserde görülmektedir ve dudak uyumu buradan başlatılabilir” (Kartallıoğlu 2005: 394) sonucuna varmıştır. Ayrıca Yine Kartallıoğlu 16. Yüzyılda yazılmış olan Latince bir kaynak olan Regolada +DUr ekinin %60 oranında dudak uyumuna bağlı olduğunu, *nedir gerekir* gibi kelimeleri yazımını örnekleyerek belirtmektedir. (Kartallıoğlu 2005: 395)

Kitābü'l-‘acāibü'l-ġarāib’ de de +DUr ekinin iki farklı gösteren ile işaretlendiğini ve gösterenlerin kullanım sıklığının birbirine denk olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, eserde ekin düzlük yuvarlaklık uyumuna girdiğinin okutucu işaretler olan hareketlerle işaretlendiği bir örneği vermek gerekmektedir. Aşağıda görüldüğü gibi +DUr eki burada و göstereni olmadan yazılmış ve esre sembolü ile işaretlenmiştir.

6-ma‘ deniyyāt ve nebātāt ve ḥayvānāt gibi besāiṭ daḫı iki kısmdır

Başka bir örnek ise hareke işaretlenmiş bir kelimedede sadece +DUr ekinin harekelenmemiş olmasıdır.

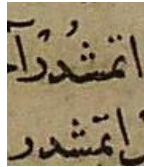
Bu örnekle de +DUr bildirme ekinin 16. yüzyılda düzlük yuvarlaklık uyumuna henüz girmekte olduğu ve eserde yer alan sembollerin de ortografik açıdan yeni bir sürecin göstergesi olduğunu söylemek mümkündür.

Bu sebeple, Metnin çeviri yazısı yapılırken, +DUr eki و göstereni ya da okutucu işaret olan ötre ile işaretlendiğinde +dur ancak و sembolü yazılmadığında +dır biçiminde okunmuştur.

2.1.3.2. -DUr Kuvvetlendirme/İhtimal Eki

Türkçede –DUr eki Kutadgu Bilig’den itibaren görülmektedir. A.B.Ercilasun Kutadgu Bilig’de *gu* gelecek zaman ekine eklenmiş olan *tur-* fiilini, “(keçgü turur, ölgü turur) örneklerin çoğunda *turur* bildiricisinin kullanılması; *-gu*, *-gü*’lü şekillerin henüz isim halini koruduğunu düşündürüyor” (Ercilasun1984: 129) şeklinde yorumlamaktadır. Sonraki dönemlerde –DUr göstereninin eklendiği yapılar yaygınlık kazanmıştır. –DUr eki eklendiği fiilin zamanını değiştirmedeği ve fiilin anlamını pekiştirdiği için kuvvetlendirme eki denilmiştir.

-DUr ekinin Kitābü'l-‘acāibü'l-ğarāib’de işaretlenmesi +DUr ekine benzer biçimde hem harekeli hem de harekesiz olarak kullanılmıştır. Bu iki kullanım arasında bir oranlamaya gidildiğinde her iki durumun da eşit olarak kullanıldığı görülmektedir.

Burada verilen örnekte de görüldüğü gibi –DUr eki aynı sayfada, alt alta satırlarda ve aynı kelimedede farklı sembollerle işaretlenmiştir.

Kartallıoğlu, -DUr ekinin 16.yüzyılda “düz tabanlardan sonra uyumlu şekillerin görülmeye” (Kartallıoğlu 2005: 409) başladığını ve fakat yuvarlak şekillerinin hakim olduğunu belirtmektedir.

Bilindiği gibi bu çalışmada bir yöntem olarak yapısalcı göstergebilim uygulanmaktadır. Bu çerçevede yapının yani metnin sunduğu veriler, eş zamanlı diğer metinlerde yer alan verilerden daha büyük bir öneme sahiptir. Bu sebeple, herhangi bir sesin yazıda bir *sembol* ile işaretlenmesinde, devrin genel ses özelliklerini göz önünde bulundurmakla beraber, değerlendirmede “*yapı*”nın yani metnin sunduğu örneklere öncelik verilmiştir.

2.1.4. Ortografik Açıdan Noktalama İşaretleri

Noktalama işaretlerinin bir sistem ve düzen içerisinde kullanılmadığı bu dönem yazılı eserlerinde²³, toplumsal bir kabul olan işaretler değil, her müstensihin kendi yazı dünyasındaki birimleri gösteren kullanımlar söz konusudur. Elbette bu durum bir erk tarafından²⁴ belirlenmiş yazılı imla ve yazım kuralları olmayan bir dönemde olağan karşılanmaktadır. Bu sebeple her nüsha, genel yazım alışkanlıklarının yanı sıra müstensihinin yazı yoluyla dil, estetik ve düşünce yapısını aktarmaktadır.

Kitābü'l-^çacāibü'l-ğarāib ‘de metnin başında daha sık kullanılmakla beraber alıntılanan resimde de görüldüğü üzere üç kırmızı nokta kullanılmıştır. Kitābü'l-^çacāibü'l-ğarāib’in bu türden üç noktanın bir gösteren olarak yer aldığı tek metin olmadığı söylenebilir²⁵. Ancak, bu türden işaretlemelerin yer aldığı metinler ayrı ayrı

²³ Bilindiği gibi Orhun Türkçesi dönemi eserlerinde kelimeleri birbirinden ayıran ve nasıl okunacağını belirten iki nokta şeklinde (:) bir noktalama işareti kullanılmıştır. Uygur döneminde de yan yana konulan iki nokta (..) bir işaret olarak yer almaktadır. Ancak Anadolu sahasında dini metinlerde yer alan ayet sonu işaretçileri ve divan metinlerinde (ve başka manzum eserlerde) yer alan birkaç noktalama işareti dışında standartlaşmış bir noktalama sistemi bulunmamaktadır. Özellikle Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi döneminde kaleme alınmış mensur metinler için ortak bir noktalama işareti sistemi bulunmamaktadır. Bu durum, Tanzimat dönemine kadar devam etmiştir. Ölçünlü olarak noktalama işaretlerinin temeli, batıdan yapılan tercüme eserlere dayanmaktadır. İlk örneği ise, kullanımı Şinasi’nin Şair Evlenmesi’nde bulunan üç noktalama işaretidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Koç 2008)

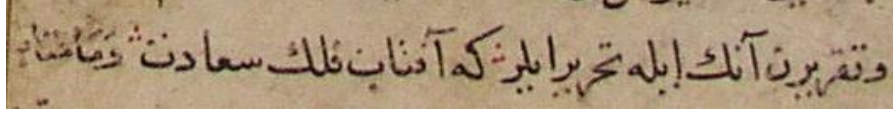
²⁴ Burada *erk* kelimesinin kullanılmasının sebebi, günümüzde imla ve noktalama kurallarının Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurum’u gibi devlet kurumları tarafından belirlenmesidir.

²⁵ Çalışma konusu Arap harfli Türkçe metinlerde noktalama işaretleri olmaması sebebiyle bu yönlü bir tarama yapılmamıştır. Ancak örneğin, Yusuf u Züleyha ve Gazavat-name gibi eserlerde aynı satırlarda yer alan satırların arasına konulan işaretler görülebilmektedir.

tek olma özelliği taşımaktadır. Üç kırmızı noktada neden kırmızı renk kullanıldığı ve neden üç noktadan oluştuğuna dair bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Üç nokta göstereni metin içerisinde sıklıkla bir yargının ardından kullanılmaktadır. Ancak burada *yargı* kelimesinin yüklemden ayırt edici bir tarafı bulunmaktadır.

Bilindiği gibi Türk dilinde yüklem, söz diziminde cümlenin sonunda konumlandırılmaktadır. Bu sebeple noktalama işaretleri açısından, nokta yargıdan, yüklem olan fiilden sonra cümlenin sonuna konulur. Ancak incelenen eserde üç nokta göstereni zaman zaman *nokta* görevi görürken, aynı zamanda *virgül* yerine de kullanılmıştır. Ayrıca Arapça ayet, hadis veya çeşitli cümlelerin başına ve sonuna konularak *üst tırnak* işlevi de görmektedir.

Aşağıdaki örnekte üç kırmızı nokta göstereninin, aynı satırda hem nokta hem de virgül olarak kullanımı görülmektedir.

ve taḥrīrin anuñ ile taḥrīr eyler * ki āf-tāb-ı felek-i sa' ādet * ve māh-tāb-ı

Üç kırmızı nokta göstereni ❖ yukarıda sayılan işlevlerinin dışında, (birkaç istisna ile) her –İp zarf fiilinden sonra da kullanılmıştır. Bu durumu en sık biçimde örnekleyen bir hikâyeden alınmış örnek aşağıda verilmektedir.

مجیدہ حکایت ایدیدرو بوندن در بو حکایت موسیٰ علیہ السلام حضرت
 وحی الہی نازل اولدی کہ فلان یرده بر چشمه وارد راندن آبدست آلوب
 طاغ اور زنده واروب نمازہ مشغول اولاسن موسیٰ علیہ السلام او بیله
 المدی اتفاق براتلو کینسه کلوب اول چشمه دن صوا چوب و آند کینسه
 ایلچہ سن فراموش ایدوب آند نضکره بر چوبان کلوب کینسه آند
 آلوب و کیدوب و آند نضکره بر پیر کلور که ارفه سند بر قوجاق
 اودن وار و کندوده آثار فقر ظاهر اودن بندنی آند توب سودن
 کوب راحت اولق اچون بر لحظه اوتوب آتلا اچہ سن اکوب استعمال
 ایل کوب اچہ کینسه سن بولما بوب اول پیردن سوال ایدوب اول پیر
 بولور مذم و المدم دیوب اول آند غضبہ کلوب پیری اولوب هلا
 ایلوب موسیٰ م بواحوالی مشاهد ایدوب جناب حقہ مناجات
 ایدوب دیر که یارب بونجه عدلدر حضرت حق وحی کوندردی که اول پیر

8- mecidde hikāyet idipdür ve bundandır bu hikāyet mūsā ‘aleyhi’sselām hazretine

9- vahy-i ilāhī nāzil oldı ki falan yerde bir çeşme vardır andan ābdest alup *

10- tağ üzerine varup * namāza meşğul olasin mūsā ‘āleyhi’s-selām öyle

11- eyledi ittifāk bir atlu kimesne gelüp * ol çeşmeden şu içüp * ve anda kīse

12- ile aqçasın ferāmūş idüp * andanşoñra bir çoban gelüp * kīseyi anda

13- bilüp alup ve gidüp * ve andanşoñra bir pīr gelür ki arqasında bir kucak

14- odun var ve kendüde āşār-ı faqr zāhir odun bendini anda qoyup * şudan

15- içüp * rāhat olmaq için bir lahza oturup * atlu aqçasın añup isti‘ cāl

16- ile gelüp * aqçe kīsesin bulmayup * ol pīrden su ’āl idüp * ol pīr

17- ben görmedim ve almadum deyüp * ol atlu ğazaba gelüp * p̄iri öldürüp *
helāk

18-eyleyüp * mūsā ‘ a.m bu ahvāli müşāhide idüp * cenāb-ı haḫḫa münācāt

19- idüp * dir ki yā rabb bu nice ‘ adldir ḫazret-i haḫḫ vahyi gönderdi ki ol p̄ir-i

Gösterge sistemi içerisinde göstergelerin tek tek ve ayrı ayrı mı yoksa bir dizge içerisinde bir bütün olarak mı öğrenildiği konusu bir kesinlik kazanmış değildir. Fakat üç kırmızı nokta gibi standartlaşmamış gösterenlerin, metin bağlamında ayrı ayrı olarak öğrenildiği söylenebilir. Gösterenler bir şeyin aslı değildir. “şeylerin” yerine gelerek, temsili bir değere sahip olurlar. Bu sebeple göstergeler nesnelere ve/veya “şey”lerin yerini tutmakla nesnelere kendinden uzaklaştırıcı bir unsurdur. Kırmızı üç nokta gösterenin ise neyin temsili olduğu metinde açıklanmamaktadır. Öyle ise, metinde sıklıkla yer alan kırmızı üç nokta gösterenine ilişkin sorulacak ilk soru; bu gösterenin bir dil göstereni mi yoksa dil dışı bir gösteren mi olduğudur.

Elbette dil gösterenleri denildiğinde öncelikle seslerin temsili ve sembolü olarak harfler düşünülebilir. Öyle ise, günümüzde ölçünlü olarak kullanılan noktalama işaretleri bir ortografik öge olarak dil göstergesi şeklinde mi değerlendirilmelidir? Kelimelerin hangi vurgu, hız ve seslerin uzun ya da kısa mı okunacağı gibi konular noktalama işaretleri vasıtasıyla bilinebilmektedir. Bu sebeple metinde yer alan noktalama işaretleri gösterenleri, ortografik ve göstergebilimsel açıdan dil içi bir unsur olarak ele alınabilir. Ancak şu ayrımı da belirtmek gerekmektedir. Her gösteren zihinde en az bir gösterilene karşılık gelmektedir. Noktalama işaretlerinin gösterenleri ise ünlülerin ya da ünsüzlerin gösterilmesinden öte, gösterge dizgesinin “nasıl” okunacağına dair bir semboldür.

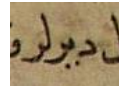
Tek bir gösterilene karşılık gelmeseler dahi metinde yer alan noktalama işaretleri ve çeşitli işaretleyiciler birer sembol olarak değerlendirilebilir. Zira sembol sonradan ortak bir kabulle oluşturulan bir gösterge biçimidir. Ancak yukarıda da değinildiği gibi Arap harfli el yazması eserlerde yer alan noktalama işaretleri denebilecek gösterenler, toplumsal bir uzlaşımaya dayanmamaktadır. El yazması olması sebebi ile müstensihlerin tasarrufundaki bu işaretlemelerde, genel bir temayülden söz edilip edilmeyeceği ise yazmalar arasında bu gözle bir taramanın gerçekleşmesi ile ortaya konabilir.

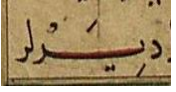
2.1.5. Ortografik Açıdan Kapalı ê Sembolü

Eski Anadolu Türkçesi'nden itibaren Arap harfli metinlerin imla bölümlerinde neredeyse istisnasız olarak ele alınan hususların başında kapalı e ve Türkçede ünlü uzunlukları meseleleri gelmektedir. Bu iki meseleyi ayrı olarak ele almadan önce, her iki meselenin de işaretlemelerin dolayısıyla doğrudan göstergebilimin konusu olabileceğini belirtmek gerekmektedir.

Kapalı e (è), e ve i arasında olduğu düşünülen ve birçok bilim adamı tarafından Türkçe'nin dokuzuncu ünlüsü olarak kabul edilen bir sestir.²⁶ Kapalı e sesi, ilk olarak V. Thomsen tarafından Orhun abidelerinde e-i ünlülerinin bazı kelimelerde yazıldığı bazılarında ise yazılmadığının farkına varması ile ortaya atılmıştır. Bu durum Thomsen'ı Türkçede e ve i sesi arasında bir sesin olduğu kanaatine ulaştırmıştır (Thomsen 1993: 26). Sonrasında Uygur ve Arap harfli metinlerle beraber bu tartışma sürmüştür.

Eski Anadolu Türkçesinden itibaren Arap harfli Türkçe metinlerde *kapalı e (è)*, *esre*, *esreli ye* gibi harekeler ve okutucu işaretler ile gösterilmektedir. Kitâbü'l- 'acâibü'l-garâib 'de *kapalı e (è)* fonemi bir gösteren olarak ölçünlü şekilde gösterilmemiştir. Burada, *kapalı e (è)* olduğu düşünülen bir sesin işaretlemesi söz konusudur. Bu noktada, sözü edilen gösterenin *kapalı e* olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Metin içerisinde *dirler* kelimesi hem *dal ye* ve *re* ile hem de *dal ye* ve

üzerinde *esre* ve *ye* şeklinde yazılmıştır. Bu yazılış biçimi bir gösteren farklılığı olarak *kapalı e (è)*'yi işaretlesin ya da işaretlemesin ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Bir müellif ya da müstensihin bir göstereni iki farklı biçimde işaretlemesinin sebebi nedir?

²⁶ Kapalı e hakkında yapılan tanım, tasnif ve bilimsel görüşlerin tartışılması konumuzun merkezi dışında kaldığından burada yer verilmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.

Emine Yılmaz, "Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü", Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi, 1991, 151-165

Mehmet Dursun Erdem, Münteha Gül, "Kapalı e Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi- Anadolu Ağızları İlişkisi", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı 11 (Güz 2006), 111-148

İmlanın değişime karşı koruyucu ve önceden konmuş bir kuralı muhafaza eden bir yapısı olduğu bilinmektedir. Bu koruyucu yapı varlığını sürdürürken aynı metinde adeta standartlaşmış bir ikiliğin olması akla *kapalı e* olma ihtimalini getirmektedir. Yukarıda dile getirildiği gibi, müstensihlerin elinde ölçünleşmiş bir semboller bütünü olmaması sebebiyle kişisel tasarrufları²⁷ söz konusudur.

2.1.6. Ortografik Açıdan Ünlü Uzunlukları

Göstergebilim açısından eğer herhangi bir yazıda iki farklı işaretleme var ise iki farklı gösteren ve gösterilen var demektir. Burada da *ye* ünsüzü tek başına bir sembol/gösteren olarak *i* gösterilenini işaretlemektedir. *Esre* göstereni ise *e* gösterilenini temsil eder. Hem ortografik hem de fonetik açıdan *ye* ve *esre* gösterenlerinin iki ayrı gösterileni işaretlemesi mümkün görünmemektedir.

Öyle ise, *ye* ve *esre* gösterenlerinin beraber yer aldığı bir sözcükte gösterilenin ne olacağı bir soru olarak kabul edilebilir²⁸.

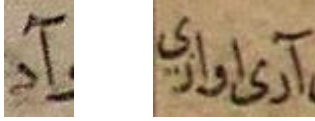
Türkçede uzun ünlülerin varlığı Orhun Türkçesinden başlayarak büyük ölçüde kabul görmüş bir konudur. Orhun Türkçesinde ünlülerin özellikle ilk hecedeki yazımlarının ünlü uzun oldukları yönünde yorumlandığı²⁹ bilinmektedir. Arap harfli metinlerde de biçimsel olarak semboller değişmiş olmasına rağmen uzun ünlünün işaretlendiği düşünölen yerler, çeşitli sembol ve gösterenler ile tespit edilebilmektedir.

²⁷ Burada *kışisel tasarruflarda* kimi belirleyici etkiler söz konusudur. Saussure'ün dil/söz ayırımına paralel olarak, her müstensih öncelikle ait olduğu coğrafyanın ve dili edindiği çevrenin ağız özelliklerini kullanmaktadır. Bu hususlar dışında; aldığı eğitim, sosyal çevresi, ideolojik kimliği gibi durumlar da kullandığı dilde belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır.

²⁸ Bu noktada eserin yazılış zamanı ile incelendiği dönem arasındaki farka dikkat çekmek gerekmektedir. Burada söz konusu edilen, işaretlemelerin eserin yazıldığı dönemde söz konusu gösterenlerle karşılaşan okuru böylesine bir çelişkiye düşürüp düşürmediği bilinmemektedir.

²⁹ Türkiye'de ünlü uzunlukları ile ilgili ilk çalışmalardan biri Talat Tekin'in kaleme aldığı "Ana Türkçede Asli Uzun Ünlüler" (Tekin 1975) kitabıdır. Tekin burada Ana Türkçeden itibaren ünlü uzunluklarının var olduğunu ve söz konusu ünlü uzunluklarının sistemli olarak Yakut ve Türkmen Türkçelerinde devam ettiğini belirtmektedir. Bu eser dışında ünlü uzunlukları üzerine yapılan tartışmaları ayrıntılı biçimde vermesi bakımından Mehmet Dursun Erdem'in "Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmale" isimli makalesi önem taşımaktadır (Erdem 2008).

Bu tür durumlarda, Arap harfli metinlerde uzun ünlü barındırdığı düşünülen kelimeler Eski Türkçedeki biçimleri ile karşılaştırılmaktadır. Ele aldığımız metinde, *ad* ve *arı* gibi bazı kelimeler *üstün(med)* göstereni/sembolü ile işaretlenmiştir.

Elif sembolü ile başlayan bu kelimeler *üstün* göstereni/sembolü yazılmaksızın da aynı biçimde okunmaktadır. Öyle ise müstensih bu kelimeleri yazarken aynı işlevi görecekle bir başka gösterene neden ihtiyaç duymuştur?

Bu durum metnin Latin alfabesi ile yazıldığını düşünürsek kelimelerin *aad* veya *aarı* şeklinde, uzun okunacak biçimde yazılması anlamına gelmektedir.

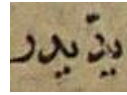
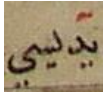
Metinde yer alan uzun ünlü olabileceği düşünülen bir diğer örnek ise *süd* ve *od* kelimeleridir. Aşağıda verilen tıpkıbasımdan verilen biçiminde de görüldüğü gibi her iki kelimedede de o ve ü sesinin işaretlenmesi için و sembolü yeterlidir. Oysa müellif burada و sembolünün yanı sıra okutucu işaretleri de bir gösteren olarak kullanmıştır. Elbette burada hem و sembolünün hem de harekelerin kullanımının kesin olarak bir ünlü uzunluğuna delalet ettiği söylenemez. Ancak burada sorulması gereken soru, müellifin bir “şey”i gösteren bir sembol varken, yine aynı şeyi gösteren bir başka sembole neden ihtiyaç duyduğudur. و sembolünün o ve ü seslerinin göstereni olduğu düşünüldüğünde, ötre okutucu işaretinin artık o ve/veya ü seslerinin değil, ünlü uzunluğunun da göstereni olduğu düşünülebilir.

Bu iki kelimedede ünlü uzunluğunun varlığını düşündüren bir diğer “gösterge” ise, her iki kelimenin de *d* fonemi ile bitmesidir. Tek heceli bu sözcüklerde kelime sonunda yer alan *d* fonemi, kelimelerin uzun olarak okunabildiğini göstermektedir.

2.1.7. Ortografik Açıdan Ünsüz İkizleşmesi

Kitābü'l-^çacāibü'l-ğarāib'de, ortografik bakımdan dikkat çeken bir düğer örnek ise ünsüz ikizleşmesidir. Bu durum eserde bir kelimedede görülmektedir. Yedi sayı adı Kitābü'l-^çacāibü'l-ğarāib'de Y.E.D.İ sembolleri ile işaretlendiği gibi aynı zamanda bir okutucu işaret olan şedde göstereni ile de kullanılmıştır.

Arap alfabesinde şedde sembolünün üzerine konulan sesin iki kez söylenmesi/okunmasını işaretlediği bilinmektedir. Burada şedde sembolü Türkçe bir kelimenin üzerine konulmuştur. Arap alfabesinin gösterge sisteminin bilen okur bu yazım sebebiyle yedi kelimesini yeddi biçiminde okumak durumundadır. Arap harfli Türkçe bir metin yazan müellif, yedi kelimesindeki d sesini iki kez işaretlemek için d sesini iki kez arka arkaya da yazabilirdi. Ancak müellif tarafından şedde sembolü tercih edilmiştir.

Bu yazım bize ortografik ve göstergebilim açısından bir ağız özelliğini gösterebildiği gibi aynı zamanda ünsüz ikizleşmesinin de bir göstergesidir.

2.1.8. Ortografik Açıdan Kısaltmalar

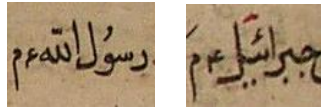
Giriş bölümünde dilin özelliklerinde biri olarak ekonomik olanın kazandığını belirtmiştik. Dilin temel kullanımı anlaşma ve iletişim temelli olduğu için, dili kullanan bireyler zamana zaman gramer kurallarını da hiçe sayarak en anlaşılabilir ve kolay biçimi tercih etmektedir. Konuşma dilinde sıklıkla rastlanan bu durum en az çaba yasası olarak adlandırılmaktadır.

Yazı dilinde ise bu ekonomik ve en az çaba yasasının göstergelerini görmek mümkündür. Yazılı dilde yer alan kısaltmalar da bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. Örneğin; Türkiye Büyük Millet Meclisi yazmak yerine TBMM yazmak hem ekonomik hem de daha az çaba yasasına uygundur.

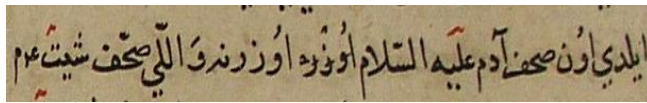
Kısaltmalar göstergebilim açısından önemlidir. Bunun sebebi bir araya geldiklerinde fonetik olarak anlamlı bir kavram oluşturmayan gösterenler, uzlaşımsal olarak bir gösterileni işaretlemektedirler. Örneğin, TC seslerinin bir araya gelmesinin bir gösteren olarak bir şeyi göstermemesi beklenebilir. Ancak toplumsal bir uzlaşının sonucu bu iki ses Türkiye Cumhuriyeti gösterilenini işaretlemektedir.

Kitābü'l-ʿacāibü'l-ġarāib'de peygamber ve melek isimlerinin ardından ʿaleyhi's-selām cümlesi kullanılmaktadır. Bilindiği gibi, bu ve buna benzer saygı ve selam ifadesi olan cümleler tarihten günümüze neredeyse tüm dini metinlerde yer almaktadır.

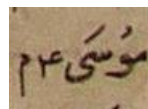
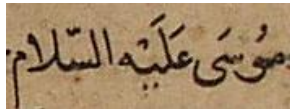
Bu cümle, Kitābü'l-ʿacāibü'l-ġarāib'de uzun olarak yazıldığı gibi kısaltılmış biçimde de kullanılmıştır.

Bu kısaltmanın eserde düzenli olarak kullanılmadığını belirtmek gerekmektedir. Kısaltılmış ya da kısaltılmamış örnekler aynı satır içerisinde ya da aynı peygamberin isminin ardından görülebilmektedir.

eyledi on şuhuf âdem ʿaleyhi's-selām üzre üzerine ve elli şuhuf şit ʿa.m

Ortografik ve gösterge sistemi açısından bu kullanım bir kaç şekilde değerlendirilebilir. Bunardan birincisi, kısaltmaların bir gösteren olarak değerlendirilebileceğidir. Daha önce de belirtildiği gibi gösteregebilim, anlamlı olan her şeyi inceleme konusu olarak görmektedir. Bu açıdan *a.m* sembolleri yanayana gelmekle

anlamalı bir gösteren olmaktadır. Bir gösteren olarak *a.m*'nin gösterileni ise '*aleyhi's-selām'dır*. Bu şekilde tek bir sembolün sadece ait olduğu ses birimin işaretleyicisi olmadığı ve bir kavramın göstereni olarak da kullanılabileceği görülmektedir.

Bir diğer husus ise, *a.m* kısaltmasının art zamanlı bir şekilde ele alınabileceğidir. Günümüzde '*aleyhi's-selām* cümlesinin kısaltması *a.s* sembolleri ile yapılmaktadır. Bu durumda 16.yüzyıldan günümüze gelinen süreçte '*aleyhi's-selām* cümlesinin göstereninin değiştiği görülmektedir.

Metinde Hz. Muhammed için de kullanılan *a.m* göstereni günümüzde Hz Muhammed dışındaki peygamberler için de kullanıldığı belirtilmişti. Eserde Hz. Muhammed için ayrıca *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* cümlesi de yer almaktadır. Bu noktadan bakıldığında *a.m* göstereninin gösterileni olan '*aleyhi's-selām* cümlesinin anlamında daralma olduğunu söylemek mümkündür.

Son olarak, *a.m* göstereni yukarıda da söz edildiği gibi bir kelime değildir. Buna rağmen bir uzlaşma sonucu anlam yüküdür. Kelime olmamasına rağmen kalıplaşarak kalması Peirce teorisi içerisinde yer alan *ikon* kavramı ile açıklanabilir. *a.m* sembollerini gören okur, örneğin metni sesli okuduğunda *a.m* değil '*aleyhi's-selām* demektedir. Bu sebeple *a.m* sembolleri *iki sembolün bir araya gelmesi* değil, anlamalı bir kelime olarak görülmektedir.³⁰

³⁰ Kısaltmaların dilsel açıdan ikonlaşmasının örnekleri günümüzde daha yaygın biçimde görülebilmektedir. Örneğin Bankaların para çekme ya da yatırma makinesi halk arasında ateme göstereni ile adlandırılmaktadır. Oysa Türkçede ateme diye bir kelimenin olmadığı bilinmektedir. Ateme göstereni Automatic Transfer Money ifadesinin ilk harflerinin Türkçe olarak sesletimi ile oluşmuştur. Bu sebeple Türkiye Türkçesi kullanan bireyler ateme gösterenini duyduklarında zihinlerinde aautomatic ya da Money kavramları canlanmamaktadır.

2.2. GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN BİRLEŞİK FİİL

2.2.1. Birleşik Fiil: Tanım-Teori-Tasnif

Birleşik fiil, cümle ve cümle üstü birimlerin bir parçası olarak söz diziminin ana başlıklarından birisidir. Bir gramer terimi olarak birleşik fiil; (*Alm. Zusammengesetztes Verbum, komplexes Verbum; Fr. Verbe compose verbe comples; İng. Compound verb, complex verb; Osm. Mürekkep fiil.*) “ad soylu bir kelimeyle yardımcı fiillerinin birleşmesinden veya birer sıfat fiil ve zarf-fiil ekleriyle birbirine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türü” (Korkmaz 2003: 46) ve “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğu” (Karahan 2009: 73) şeklinde tanımlanmaktadır³¹.

Birden fazla sözün bir araya gelerek yeni ve başka bir anlamı oluşturması elbette sadece fiiller için geçerli bir durum değildir. *Birleşik isimler* ya da genel olarak *birleşik kelimeler* de aynı yöntem ile meydana gelmektedir. Gerek birleşik isim gerekse birleşik fiil söz konusu olduğunda yeni bir anlamı meydana getirme biçiminin *birleşme* ile ortaya çıktığı görülmektedir. Yeni bir kelime ve dolayısıyla anlam üretme yolu olarak *birleşmenin* kullanılması Türkçe dışında birçok başka dilde de yaygın olarak yer almaktadır.³²

Bu noktada birleşik fiilin gramatik ve semantik açıdan ne ifade ettiğini anlamak için *birleşiklik* ve *fiil* terimlerini ele almak gerekmektedir.

³¹ Burada konuya giriş yapmak amacıyla yalnızca terimin tanımı verilmiştir. İlerleyen bölümlerde konunun tasnifi ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

³² Birleştirme yolu ile yeni kelime ve dolayısıyla anlam üretimi konusunda aşağıdaki örnekler verilebilir:

Çince: Çin fei ‘uçmak’ + wön ‘makine’ > uçak

Far. Niru ‘güç’ + ye ‘tamlama eki’ + derya ‘deniz’ > güc-ü deniz > deniz gücü

İng. Open ‘açık’ + minded ‘fikirli’ > open minded ‘açık fikirli’

Far. Rowşen ‘aydın’ + fekr ‘fikir’ > rowşenfekr ‘açık/ aydın fikirli’

İng. Prime ‘ilk; esas’ + minister ‘bakan’ > primeminister ‘başbakan’ (Eker 2003: 325–326)

2.2.1.1. Birleşiklik Kavramı:

Yukarıda da belirtildiği gibi, gramer kitaplarında *birleşik fiil* kavramı en genel ifade ile *bir isim ya da fiil unsurunun bir fiille birleşerek yeni bir anlam meydana getirmesi* şeklinde tanımlanmaktadır. Birleşik fiil kavramı anlam açısından, fiil unsurunun *birleştiğini* ifade etmektedir. Dolayısıyla birleşik fiil kavramının tanım ve tasnifinde en önemli unsur *birleşiklik* ve *fiildir*. Bu noktada *birleşiklik* kavramının ele alınması gerekmektedir. Güncel Türkçe Sözlük birleşik kavramını “bir araya gelmiş, birleşmiş olan, müttehit” (Tdk: 2009: 186) olarak tanımlamaktadır.

Göstergebilim açısından, *birleşik fiil* göstereninin, işaretlediği kavram alanının sınırlarına dair ortak bir kanı bulunmamaktadır³³. Yukarıda da belirtildiği üzere *birleşik fiil* kavramı ele alındığında *birleşen* temel ögenin fiil olduğu görülmektedir. Bu sebeple birleşik olan yapıda temel unsurun fiil olduğu söylenebilir. Ancak birleşen fiilin ne ile ve hangi gramatikal düzeyde birleştiği³⁴ açık olmadığından birleşik fiilin tanım ve tasnifinde *yorumlama* önemli bir yer tutmaktadır.

Birleşik fiil, hem yapısal hem de anlamsal bir dizgidir. Yapısal olarak birleşen en az iki unsur semantik değişmeyi oluşturmaktadır. Birleşik fiilin meydana gelmesinde *birleşen* unsurlar yeni bir yapıyı ve müstakil bir anlamı (fiili) meydana getirmektedir. Bu durumda birleşen unsurlardan en az biri, birleşirken değişmektedir. *Git-* fiilinin *gidiver-*, *kayıp* isminin *kaybol-* olması gibi.

Bu değişim morfolojik olmanın yanında anlam açısından da gerçekleşebilmektedir. Örneğin *kafayı bul-* birleşik fiilinde *kafa* ve *bul-* gösterenleri ik ayrı gösterendir. Dolayısıyla ayrı ayrı gösterilenleri işaretlemektedirler. Ancak, bu iki

³³ Birleşik fiilin tanım ve tasnifine yer veren bölümde konuya ilişkin olarak ayrıntılı bilgi verilecektir.

³⁴ Birleşik kelimesinin bir gramer terimi olarak tanımı ve anlam alanı Ferhat Karabulut'un UTEK 2007 kapsamında sunduğu bildiriye ayrıntılı biçimde tartışılmıştır. Karabulut bu bildirisinde birleşik kelimesinin dil bilgisi ve bilimi dışında diğer bilim alanlarındaki anlamını verir ve birleşmenin gerçekleşmesi için gerekli en az iki ögenin kaynaşması gerektiğini belirtir. Kaynaşmada iki ögeden birinin “taviz” vermesi gerekmektedir. “tavizsiz birleşmeler yanyanalığı ifade eder. Bu şekilde birleşmeler ayrılmayı da kolaylaştırır. Bu durumda oluşan birlikteliğe geçici diziliş demek daha uygundur.” (Karabulut 2007: 287-289)

farklı gösteren bir araya geldiklerinde yani birleştiklerinde *sarhoş ol-* gösterilenini temsil etmektedirler³⁵. Bu durum aşağıda tablo şeklinde gösterilmiştir.

GÖSTEREN

kafa:

GÖSTERİLEN

vücudun parçası

GÖSTEREN

kafayı bul -

GÖSTERİLEN

sarhoş ol-

GÖSTEREN

bul-:

GÖSTERİLEN

arayarak ya da
aramadan bir şeyle
karşılaşmak

Her birleşik fiil yeni bir yapı olmasının yanı sıra yeni bir fiil, dolayısıyla yeni bir anlam ve gösterilendir. Daha önce belirtildiği gibi gösterge sisteminde *gösteren*, *gösterilen* ya da hem *gösteren* hem de *gösterilen* değişebilmektedir. Aynı ayrı isim ve/veya fiil ögesinin bir fiille birleşmesinde, gösterilen ilk gösterileninden ne kadar uzaklaşır ve bir başka gösterilene evrilirse birleşiklik de o kadar sağlam olmaktadır.

Herhangi bir değişime uğramayan birleşmelerin, tam bir birleşmeyi değil yan yana gelmeyi ya da sıralı olmayı ifade ettiğini söylemek mümkündür.

“Çayımdeki şeker *çok oldu*” cümlesindeki *çok oldu* ifadesi ile “Bu çocuk da artık *çok oldu*.” Cümlesindeki *çok* ve *ol-* kelimeleri söz diziminde yan yana sıralanmalarına rağmen aynı anlamı ifade etmemektedir. Aynı sesletimlere sahip bu iki ayrı gösterenin farklı gösterilenleri işaretledikleri görülmektedir. *Çok ol-* yapısına “tahammül sınırlarını zorlamak” anlamını veren şey değişerek ortaya çıkan birleşmedir. *Çok ol-* bir birleşik fiildir. Oysa “çayımdeki şeker *çok oldu*” cümlesindeki *çok* birleşik fiilin bir unsuru değil miktar zarfıdır. Bu sebeple “Çayımdeki şeker *çok oldu*.” cümlesinin yüklemi *ol-* fiilidir. “Bu çocuk da artık *çok oldu*” cümlesinde ise cümlenin

³⁵ Burada ayrı kafayı bul- birleşik fiilinin işaretlediği gösterilen olan sarhoş- gösterileni de bir birleşik fiildir. bu gösteren ve gösterilen döngüsü için ilginç bir durumdur. Bu durumda sarhoş ol- kafayı bul-’ın gösterileni iken, “çok fazla alkol alarak kendinden geçme” gösterilenin ise gösterenidir.

yüklemi *çok ol-* birleşik fiildir³⁶. Birleşik fiilin tek bir fiili ifade etmesi cümlelerin yüklemi olmasını da sağlamaktadır. Her iki cümlede de, isim soylu iki kelime ve bir fiil aralarına herhangi bir kelime ya da ek almaksızın yan yana gelmekte ve cümlelerin söz dizimi sıralamasında aynı yerde bulunmaktadır. Ancak burada *yan yana olmanın* birleşik fiili oluşturmaya yeterli olmadığı görülmektedir.

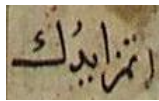
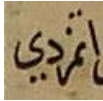
Birleşmede yapısal ve semantik değişimin önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu noktada *değişimin* ve *birleşmenin* bir sınırı ve şartı bulunmaktadır. Bu da *birleşen* unsurların bağımsız morphem olma gerekliliğidir. Aksi halde tarihî dönemlerde bağımsız bir morphem iken zamanla çeşitli ses ve anlam değişimleri ile eklenen yapıların da *birleşik* olarak görülmesi söz konusu olabilir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde birleşik kelimesinin anlamında “*bir araya gelme*” ifadesine yer verildiği belirtilmişti. *Bir araya gelmenin* kalıcı ya da geçici olabilmesi söz konusudur. Oysa ekleşmede bir araya geliş tek başına anlamlı bir morfemin hem anlam/gösterilen hem de şekil/gösteren olarak değişmesi ile daha kalıcıdır. Dolayısıyla ekleşmiş morfemlerin birleşik olarak kabul edilmesi doğru olmayabilir.³⁷ Bağımsız morfemlerin ekleşmesi *birleşiklik* kavramı çerçevesinden bakıldığında tam bir birleşmeyi göstermektedirler, ancak bu birleşiklik gramatikal olarak birleşik isim ya da birleşik fiil olarak adlandırılmamaktadır. Ekleşmiş yapıların birleşik fiil olarak kabul edilmemesinin bir diğer sebebi ise daha önce tek başına bir anlamı olan fiilin, birleşme ile fiil vasfını yitirmiş olmasıdır. Şimdiki zaman eki *-yor* birleştiği kelimenin yüzey yapısında ne anlam ne de yapı olarak bir fiil vasfı taşımaktadır. *geliyorum* kelimesinde fiil *gel-* dir. *-yor* eki fiilin gerçekleşme zamanını bildirme görevini üstlenmiştir. Bunda *-yor* gösterenindeki morfolojik değişiminde *yörü-* fiilinin *-yor* olmasının da payı bulunmaktadır.

³⁶ Dikkat edilirse burada cümlelerin yüklemi olarak gördüğümüz *çok ol-* yapısı birleşik fiil olarak kabul edilmiştir. Daha sonra ayrıntılı biçimde izah edileceği üzere birleşik fiiller kabaca *isim + fiil* ve *fiil + fiil* yapısından meydana gelmektedirler. Oysa *çok ol-* birleşik fiil olarak kabul edildiğinde farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Çok’un zarf olduğu düşünüldüğünde zarf + fiil kuruluşunda bir birleşik fiilden de söz edilebileceği görülmektedir. (Bu konuyla ilgili en açık bilgi Johanson tarafından verilmektedir. Johanson’un konuya ilişkin görüşleri ilgili bölümde verilecektir.) Burada *çok* kelimesinin zarf olarak isim soylu bir kelime olduğu söylenebilir. Ancak bu durumda zarfların mutlak olarak isim mi oldukları konusu tartışılmalıdır.

³⁷ Bu konuya daha ayrıntılı biçimde *gramatikleşme* konusu içerisinde yer verilecektir.

Sonuç olarak hem kaynaşma hem de morfolojik değişiklik sebebi ile *geliyor* kelimesi ile *geliver* kelimesinin dilbilgisi açısından değerlendirilmeleri aynı kavramlarla yapılmamaktadır. *Geliver* kelimesi gramer kitaplarında tasvir fiili olarak yer almaktadır.³⁸ *Ver* ve *-yor* gösterenleri arasındaki fark zaman içerisinde birleşme ve bütünleşmedir. Bu kaynaşma ve birleşme gramerleşmeyi meydana getirerek bir yapının tasvir fiili diğer yapının ise zaman eki olmasını sağlamıştır.

Bilindiği gibi, günümüz Türkiye Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki olan –DI eki, eski Türkçede bağımsız bir morfem olan *er-* fiilinin eklenmiş şeklidir. Kitâbü'l-‘acâibü'l-ğarâib ise, bu eklenmenin tam olarak gerçekleşmediği bir dönemi örneklemektedir. Metin içerisinde *er->i-* fiilini eklenmiş ve eklenmemiş şekliyle görmek mümkündür.

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi *i-* fiili bir ara dönemi temsil etmektedir. *etmez idüñ* örneğinde iki bağımsız morfem görülmektedir. Ancak bu durum gramatikal olarak bir birleşikliği ifade etmemektedir. Bunun sebebi, *etmezdin* ile *etmez idüñ* arasında gösterilen açıdan bir fark bulunmamasıdır.

Bu sebeple, dildeki birçok farklı yapıda olduğu gibi birleşik fillerde de birleşmenin yükü ve seviyesi *anlam* ile belirlenmektedir. *geliver-*, *kafa bul-* gibi örneklerde de görüldüğü üzere dildeki semantik parçalar morfoloji üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. İki farklı gösteren yeni bir gösterileni işaretliyorsa morfolojik olarak birleşik ya da ayrı yazılmalarının da bir önemi kalmamaktadır. Zira yazımı birleşik de olsa bazı morfolojik “birleşmeler” semantik açıdan bu *birleşmeyi* göstermediği için birleşik sayılmamaktadır.

³⁸ Zarf fiilli yapılar ile tasvir fiillerin birleşik fiil olup olmadığı konusu birleşik fiil başlığında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.2.1.2. Fiil Kavramı:

Yukarıda da belirtildiği gibi yapısal ve semantik olarak en az biri fiil olmak üzere iki farklı unsurun bir araya gelmesi birleşik fiili oluşturmaktadır. Dolayısıyla birleşik fiil kavramında birleşiklik kadar önemli bir diğer unsur fiildir.

Fiil kelimesinin sözlük anlamı, “*iş, davranış*”tır. Gramer terimi olarak fiil kavramı ise “*olumlu veya olumsuz olarak çekimli durumda zaman kavramı taşıyan veya zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı veren kelime, eylem*”i ifade etmektedir. (TDK 2000: 186)

Fiil kavramı, hem dilbilgisi hem de dilbilimi içerisinde en temel kavramlardan biridir. Antik çağlarda felsefecilerle başlayan dil incelemelerinde ilk tasniflerden biri, bir dilin söz varlığındaki kelimelerin *isim* ve *fiil* olarak ayrılmasıdır. Bu ayrım aynı zamanda dilin yapısal olarak ilk incelemesini de oluşturmaktadır.³⁹

Dildeki sözcüklerin ilk tasnifi Aristo tarafından yapılmıştır. Aristo M.Ö. 3. yüzyılda kelimeleri isim, fiil ve bağ olarak bölümlendirmiştir. Filozof, *ad (onoma)* ve *eylem (rhema)* kavramlarını diğer dilbilim kategorilerinden (bağ) ayrı tutmuştur. Bunun sebebi ise “bu kavramların, yalnızca düşünme işlemlerinde bağlantıyı sağlayan *öteki öğelerin (syndesmio)* tersine, kendiliklerinden anlam taşıyan öğeler olmasıdır” (Aksan 1995: 18).

Kelimeleri isim/nesne ve fiil/hareket olarak görmek cümleyi anlamanın da ilk adımı sayılabilir. İsim ve fiil arasındaki ilişki aynı zamanda özne ve yüklem arasındaki bağ anlamına da gelmektedir. Dilbiliminde yer alan bir görüşe göre, insanoğlu ilk olarak somut nesnelere adlandırmıştır⁴⁰. Dolayısıyla bu iddiaya göre isimlerin fiillerden önce

³⁹ Erken dilbilim çalışmalarında yapısal inceleme ve tasnifin oluşmasında ana etken dilin nasıl oluştuğu sorusu ile doğrudan ilgilidir. Sokrat, Platon ve Heraklitios gibi düşünürlerin kelimelerin, idea evreninin bir parçası olup olmadığına dair tartışmaları kelimelerin incelenmesinde temel konulardan biridir.

⁴⁰ Somut nesnelere adlandırılması dilin doğuşuna dair teorilerle ilgili bir konudur. Dilin doğuşunun Tanrı tarafından eşyanın var edilmesi ve eşyanın adlandırılmasına dair yetinin insana bahşedilmesi görüşüne göre Kutsal kitaplarda verilen örneklerin tümü somut nesnelere ilişkindir. Kuran-ı Kerim’de “ve o Âdem’e her şeyin ismini öğretti” (Bakara Suresi 31. Ayet), Tevrat’ta “ve Rab Allah, her kır hayvanını ve göklerin her kuşunu topraktan yaptı ve onlara ne ad koyacağını görmek için Âdeme getirdi ve Âdem her birinin adını ne koydu ise, canlı mahlûkun adı o oldu. Ve Âdem bütün sığırlara ve göklerin kuşlarına ve

adlandırıldıkları söylenebilir. Hareketin nesnelere göre somut göstergeler olmadıkları düşünülebilir. Elbette burada, hareketlerin somut göstergeler olmadıklarından kasıt; *şey* ve *nesne* olmayışlarıdır. Çeşitli fiil göstergeleri ile ifade edilen hareketlerin bir kısmı nesnelere gibi dokunulmasa da görülebilmekte ve duyulabilmektedir. Örneğin, *korku*, *acıma* ve *sevme* gibi kavramlar görülemezken *konuşma*, *yürüme*, *yeme* gibi kavramlar somut nesnelere olmamalarına rağmen görülebilmektedir. Ancak Aristo'nun da değindiği gibi *varoluşsal*⁴¹ olarak anlam yüklüdürler. Bu ise fiilin kökü olarak adlandırılmaktadır.

Fiillerin kök anlamları aynı zamanda temel anlamıdır. Türkçe gibi eklemeli dillerde fiillerden yapım ekleriyle yeni fiiller türetilmektedir. Bu yapım ekleriyle yeni anlamlarda ve yeni görevlerde fiiller meydana getirilir. Meydana getirilen bu fiiller de yapısal olarak; *Basit Fiil*, *Türemiş Fiil* ve *Birleşik Fiil* olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir.

kır hayvanına ad koydu.” (Tevrat /Yaratılış 2: 19-20) ve İncil’de “Başlangıçta söz vardı. Söz Tanrıyla birlikteydi ve söz tanrıydı” (İncil Yuhanna 1/1) şeklinde geçmektedir.

Ayrıca Herodot Tarihi’nde yer alan ve dilin doğuşu teorilerinde sıklıkla geçen Mısır kralı Psammetikos’un ilk insanın nasıl konuştuğunu öğrenmek istemesi üzerine gerçekleştirdiği deney de örnek olarak verilebilir. Mısır Kralı Psammetikos iki yeni doğmuş çocuğun bir ağılda tutulmasını ve çocukların yanında kimsenin konuşmamasını emreder. Herhangi bir kimseye konuşmadan büyüyecek olan çocukların kullanacakları ilk kelime, ilk insanın nasıl konuştuğunun delili olarak kabul edilecektir. Çocuklar 2 yaşına geldiklerinde kullandıkları sözcük “*bekos*” olur. Bekos Frigyalıların dilinde “ekmek” anlamına gelmektedir. (Ökmen 2002: 90) Burada da ilk kullanılan sözcüğün somut olduğu görülmektedir. Sözcüklerin anlamlarının genişlemesinde de somuttan soyuta doğru bir gidiş söz konusudur. Kelimenin somut anlamı aynı zamanda ilk anlamıdır. Bundan sonra kazandığı anlamlar temel anlamdan uzaklaşırken nesnenin kendisinden de uzaklaşmış olmaktadır. Piaget’in çocukların gelişim sürecini ele aldığı teorisinde de çocukların dil edinim süreçleri somut nesnelere başlamaktadır.

⁴¹ Bilindiği gibi varoluş bir felsefi terimdir. Anlamı, “insanın, nesnelere ya da şeylerin özgül var olması ve varlığın somut biçimi” (Hançerlioğlu 1993: 442) dir. Söz konusu kavram burada, fiillerin kendiliğinde ve adeta doğdukları andan itibaren, hiçbir çekime girmeksizin anlamın taşıyıcısı olduklarını belirtmek için kullanılmıştır.

2.2.1.2.1. Basit Fiil

(*Alm. Einfaches Verb; Fr. Verbe simple; İng. Simple verb*)

Gramer kitaplarında, “yapı ve anlam bakımından daha basit ögelere ayrılamayan, tek veya iki heceli kök durumundaki” (Korkmaz 2003: 37) fiiller, kök fiil ya da basit fiil olarak adlandırılırlar. Bu yönüyle basit fiil, dilde hareket ve anlam ifade eden kelimelerin anlam barındıran en küçük birimidir. N. Hacıeminoğlu basit fiillerin *hiçbir ek almaksızın hareket ve eylemi* barındırdığını belirterek, basit fiilin en net tanımlarından birini yapmaktadır. Basit fiil yerine kök fiil terimini kullanan Hacıeminoğlu kök fiilleri, “Türkçeye fiil olarak doğmuş sözlere” (Hacıeminoğlu 1984: 15) şeklinde tanımlamaktadır. Basit fiiller genel olarak⁴² hiçbir ek almamaktadırlar. Bu sebeple tek heceye kadar indirgenebilmektedirler.⁴³

Türkçede tek heceden oluşan basit fiiller, *ünsüz + ünlü* ya da *ünlü + ünsüz* şeklinde oluşmaktadır. Türkçenin söz varlığı içerisinde *ünsüz + ünlü* ile kurulmuş basit fiiller sayıca sınırlıdır. *ti-*, *yi-*, *sı-*, *ba-*, *yu-* gibi sayıca az olan fiiller “şüpheye yer bırakmayacak şekilde” (Ercilasun 1984: 11) basit fiillerdir.

Ünlü + ünsüz şeklinde olan kök fiillerin ise henüz kanıtlanamamış olsa da kök fiil olmama ihtimalleri söz konusudur. (Ercilasun 1984: 11) *Ünlü + ünsüz* kuruluşundaki kök fiillere örnek olarak, *aç-*, *öt-*, *et* verilebilir. *Ünlü + ünsüz* şeklinde olan birleşik fiillerin sayısı, *ünsüz + ünlü* şeklinde olan kök fiillere daha fazladır.

Bunların dışında yine tek heceden oluşan ancak ikiden fazla ses barındıran kök fiiller de bulunmaktadır. *Tart-*, *tik-*, *teg-*, *ert-* gibi fiiller buna örnek olarak gösterilebilir.

Ayrıca tek sestemden oluşan kök fiiller de bulunmaktadır. Elbette bu kök fiiller sayıca yukarıda sayılan diğer basit fiillerde oldukça azdır. Burada, *ö-* “düşünmek”, *u-* “muktedir olmak”, *i-* “takip etmek” (Arat 1955: 396) gibi örnekler sıralanabilir.

⁴² Burada “genel olarak” ifadesinin kullanılmasının nedeni basit fiil olarak görülen bazı fiillerin etimolojik olarak basit olup olmadığı konusunda çeşitli teorilerin olmasıdır. Örneğin *yap-* fiilinin *yap-* köküne mi yoksa *ya-* gibi bir köke mi dayandığı kanıtlanabilmiş değildir.

⁴³ Türkçede kök fiillerin tek heceden oluşup oluşmadığı konusu teorik olarak Türk gramerinin tartışmalı konularındandır. Örneğin Ramstedt, Türkçede kök fiillerin iki heceli olduğunu savunmaktadır. Kök fiillerdeki hece sayısının ele alınan konunun kapsamı dışındadır. Bu sebeple bu konu ele alınmayacaktır. Ancak söz konusu tartışmayla ilgili olarak bkz. (Ercilasun 1984)

2.2.1.2.2. Türemiş Fiil

(Alm. *Abgeleitetes Verbum*; Fr. *Verbe derive*; İng. *Derived Verb*; Osm. *Müştak fiil*)

Türemiş fiil, yapım eki almak suretiyle “fiil gövdesini”⁴⁴ oluşturan fiillerdir. Türemiş fiiller isim ya da fiil soylu olabilirler. Bu sebeple türemiş fiiller kendi içerisinde; *isimden türemiş fiiller* (başla-, tüne-, koyul-) ve *fiilden türemiş fiiller* (kılın-, kesil-, yıkan-) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

N. Hacıeminoğlu Türkçede “*fiil köklerinin sınırlı sayıda*” olduklarını ancak türetme imkânı ile “*geniş sayıda*” fiil oluşturulabildiğini belirtmektedir. (Hacıeminoğlu 1991: 20-21) Hacıeminoğlu’nun da değindiği gibi Türkçenin eklemeli bir dil olması basit fiillerden yeni fiillerin türetilmesini sağlamaktadır.

Yukarıda fiillerin *varoluşsal* olarak anlam yüklü oldukları belirtilmişti. Ancak fiillerin cümle içerisinde kullanılabilmesi için *anlam yüklü olmaları* yeterli değildir. Bu sebeple çekime girmeleri gerekmektedir. Fiillerin çekime girmeleri ve/veya türetilmeleri cümlenin yüklemi olmalarını sağlamaktadır.

2.2.1.3. Birleşik Fiil

(İng. *compound verb, complex verb*; Alm. *zusammengesetztes verbum, komplexes verbum*; Fr. *verbe composé, verbe complex*)

Birleşik Fiil yukarı da belirtildiği gibi, “*bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime gurubudur*” (Ergin, 1986: 523). Birleşik fiillerin kelime grubu olarak kabul edilmesi, onu aynı zamanda söz diziminin de ana başlıklarından biri haline getirir.

Birleşik fiiller tıpkı dilde yer alan diğer yapılar gibi bir ihtiyaç sonucu ortaya çıkmıştır. Dilin söz hazinesini zenginleştirmenin yollarında birisi *yaratım* (*creationdur*)’dır. Diğer bir yaratım süreci ise *birleştirme* (*composition*) (Tekin 2005:

⁴⁴ Buradaki fiil gövdesi ifadesi Muharrem Ergin’e aittir. Ergin bu kavramlaştırmayı kullanmasının sebebini fiil gövdelerinin anlam ve kullanım bakımından kökle arasında bir fark olmaması ve fiil gövdelerinin de fiil kökleri gibi hareketi karşılamalarına bağlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Ergin 1986: 144)

234) ⁴⁵ yöntemi ile oluşturulmaktadır. Birleşik fiiller de şekil ve anlam bakımından birleştirme başlığı altında yer almaktadır.

J. Deny, tek kelimededen fazla kelime ile oluşan fiilleri *Karmaşık Fiiller* ve *Mürekkep Fiiller* olmak üzere iki ana başlık altında incelemektedir. Karmaşık fiiller “ikincisi yardımcı olarak kullanılan iki fiili bir küme suretindeki” fiillerdir (Deny 1941: 465). Karmaşık fiiller bugün yapısal olarak fiil + fiil yapısında oluşan birleşik fiilleri karşılamaktadır. Mürekkep fiiller ise “bir isimle onun ardınca gelen bir fiilden teşkil edilmiş olanlar”dır. *Yardım et-, namaz kıl-* gibi (Deny 1941: 468). Deny, tasvir fiillerini de fiil + fiil şeklindeki birleşik fiilleri sınıflandırdığı karmaşık fiiller içerisine dâhil etmektedir.

L. Johanson birleşik fiillerin oluşum sürecini, “bir sözcük birimin sentaks zincirindeki komşu bir başka sözcük birimi yavaş yavaş yutması yoluyla bitişken yapının genişletilmesi, birlik bünyesinde değişik içerikteki kelimelerin sözlüksel bir bütün olarak sık sık bir arada kullanılması ve birliğin yaygınlaşması yoluyla başlar” (Johanson 2007: 89) şeklinde açıklamaktadır. Johanson birleşik fiilleri “ekleşik fiil birlikleri” olarak adlandırmaktadır. Johanson birleşik fiilleri kavramını ise; “ bir fiil sözcük birimle kendisinden hemen sonra gelen gramatikalleşmiş bir fiilin çok genel bir işlevle birleşmesi” olarak tanımlamaktadır. Johanson da Deny gibi karmaşık birleşik fiillerden de söz eder ve zarf + fiil biçiminde ortaya çıkan tasvir fiillerini de bu başlık altında inceler. Ancak Johanson birleşik fiil tasnifinde *isim + fiil* kuruluşunda olan yapıları birleşik fiil olarak değerlendirmez ve birleşik fiilleri sadece *fiil + fiil* kuruluşunda olanlarla sınırlandırır.

Johanson’un isim + fiil şeklinde oluşan yapıları birleşik olarak görmemesi Rus ve Slav gramercilerinin de kabul ettiği bir durumdur. Rus ve Slav gramerciler “esas birleşik fiil olarak iki fiilin birleşmesinden doğan yapıları” (Dağıstanlıoğlu 2009: 5) birleşik fiil olarak tanımlamaktadırlar.

Tahsin Banguoğlu birleşik fiilleri, *söz dizimindeki belirtme öbeklerinden biri* olarak görmektedir. Banguoğlu Birleşik Fiilleri üç ana başlık altında incelemektedir. **1-Zarf Öbeği Kalıbında** (Fiillere gelen zarfların fiillerle belirli bir anlamda kaynaşması sonucu ortaya çıkmaktadır: *ileri sürmek, hoş görmek, yan bakmak*). **2-Çekim Öbeği**

⁴⁵ Burada yer verilen *creationdur* ve *composition* tanımlamaları ve Türkçeleri Talat Tekin’e ait kavramlaştırmalardır.

Kalıbında (Bunlar daima çekim halinde ve cümlenin kimsesi, nesnesi veya isimlemesi olan bir adla fiilin kaynaşması şeklinde görülür: *kar yağmak, yolda kalmak, baştan çıkmak*). **3-Bağlam Öbeği Kalıbında** (Bağlam öbeği kalıbındaki birleşik fiil tabanları aynı kalıpta birleşik isim tabanları gibi anlam ve şekil ilişkilerine göre yapılmıştır: *sayıp dökmek, saçıp savurmak*).

Bağlam öbeği kalıbındaki birleşik fiiller türlü çatı görünüşlerinde de aynı anlamı sürdürebilirler. Bu takdirde ekseri iki fiil aynı zamanda çatı ekleri alır: *yendi içildi, yaptırıp ettirdi, döğüştüler sövüştüler* (Banguoğlu 1986: 310-317)

Banguoğlu ayrıca fiil başlığı altında *karmaşık fiilleri* ve *tasvir fiillerini* ele almaktadır. Banguoğlu burada *er-* ve *ol-* yardımcı fiillerinin işleyişi ile birleşikliklerin kurulduğunu ve bu birleşiklerin fiilin kılımlarının zamanı ve tarzıyla ilgili özellikleri bildirdiğini belirtir. *Er-* ve *ol-* fiillerinin Türkçenin en eski dönemlerinden itibaren gerek ana gerekse yardımcı fiil olarak en sık kullanılan fiiller olduğu bilinmektedir. Birleşik fiiller içerisinde de *er-* ve *ol-* fiilleri ile kurulmuş yapıların fazlalığı bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu yönüyle *ol-* ve *er-* fiillerinin, Türkçenin ontolojik fiilleri olduğunu söylemek mümkündür.

Banguoğlu *karmaşık fiilleri* dört ana başlık altında incelemektedir: **1.Öncelik fiilleri** (Bu başlık altında yer alan birleşik fiiller konuşurun kastettiği zamanda olup bitmiştir. *Ziyaret etmiş ol-, soğumuş ol-*). **2-Başlama Fiilleri** (Başlama fiilleri geniş zaman çekimi ile kurulurlar ve alışkanlık bildirirler *İçer ol-, uğrar ol-*)ve **3-Niyet Fiilleri** (Gelecek sıfat fiilleri ve -ici hal sıfat fiili ile yapılırlar: *oturacak oldular, isteyecek ol-*) **4-Çekimsiz Fiil Tabanları** (Yardımcı fiil yerine her türlü isim çekim ekleri kullanılabilir: *bitirmiş olmak, uğramaz ol-, kaçacak ol-, anlatmış ol-*) (Banguoğlu 1986: 482-488)

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* isimli eserinde birleşik fiilleri oldukça ayrıntılı bir biçimde tanımlayarak tasnif etmektedir. Korkmaz'a göre birleşik fiiller; "bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir" (Korkmaz 2003: 150).

Zeynep Korkmaz birleşik fiilleri 4 ana başlık altında değerlendirmektedir.

1-Bir ad ya da bir sıfat ile et-, ol- yardımcı fiillerinin veya esas fiil olmaz dışında, yardımcı fiil olarak da kullanılan *bul-, bulun-, buyur-, eyle-, kıl-, yap-* fiillerinin birleştirilmesi yoluyla kurulan birleşik fiillerdir.

2-Karmaşık fiil diye adlandırılan birleşik fiillerdir. Bunlar değişik zaman kesimi içindeki sıfat-fiillerin, *ol-* yardımcı fiili ile birleşmesinden oluşmuştur. Karmaşık fiiller *ol-* yardımcı fiilinden önce gelen sıfat fiilin bağlı bulunduğu zamana ve yüklendiği işlev ayrılığına göre üçe ayrılır:

Öncelik Filleri (*miş ol-*)

Birleşik fiilin içinde bulunduğu zamandan daha önce gerçekleşen bir oluşu gösterir.

Alışkanlık Fiilleri (*-Ir ol-, -mAz ol-*)

Bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda ya da gelecekte alışkanlık olarak sürdüğünü veya süreceğini gösteren birleşiklerdir.

Niyet Fiilleri (*-AcAk ol-, -IcI ol-, -AsI ol-, -(I)msAr ol-*)

Bu sıfat-fiil ekleri yardımcı ile kurulan karmaşık fiiller, bir oluş ve kılışın düşünce ve niyet halinde olduğunu gösterir.

3-Fiil + Fiil Burada birinci fiil bir zarf fiil kuruluşundadır. Buna esas fiilin anlamını tasvir eden ve ona yeni bir anlam özelliği katan yardımcı fiil eklenir. Bu türlü birleşik fiiller tasvir edici yardımcı fiil olarak kullanılan *bil-, ver-, dur-, yaz-, gel-, gör-, kal-*, fiilleri ile karşılanır. Korkmaz burada yeterlilik, tezlik, süreklilik, yaklaşma ve uzaklaşma fiillerini birleşik fiil çatısı altında incelemektedir.

4-İkili birleşik fiiller. İki ayrı fiilin belirli biçim kalıpları içinde bir araya gelip kaynaşmasından oluşmuştur. Anlamca birbirine yakın ya da zıt fiillerin oluşturduğu bu birleşiklerde, esas fiil genellikle *-(y)Ip* zarf fiil yapısındadır

Korkmaz bir başka ana başlık altında birleşik fiilleri **Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller** adlandırması ile de ele almaktadır. Bu gruptaki birleşik fiiller, ad ya da ad soylu bir veya birden çok kelimenin, belirli şekil bilgisi kalıpları içinde, bir esas fiil ile birleşerek anlam kayma ve kalıplaşmasına uğramasından oluşmuştur. Bu gruptaki birleşik fiillerin diğer birleşik fiillerden ayrılan yanı fiilden önceki ad ögesinin sabit kalmaması, yalnız olarak kullanılabildiği gibi, bir ad grubu biçimiyle de bulunabilmesi ve işletme ekleriyle genişletilebilmesidir.

Bu özellikleri ile fiilden önce gelen ad ögesi, fiile bir özne, bir nesne bir yer tamlayıcısı veya zarf görevi ile bağlanmıştır.(Korkmaz 2003 150-153)

Eski Türkçenin gramerini de kaleme almış olan A.V. Gabain fiil birleşmesini, *iki fiil şeklinin sıkı surette birleşmesi ile tek bir olayı anlatması* olarak tanımlamaktadır. Gabain ayrıca aynı çalışmasında *Eski Türkçe döneminde fiil birleşmelerinin sıklıkla kullanıldığını* ifade etmektedir. (Gabain 1953: 16-28) Gabain, fiil birleşmelerinin İslamiyet öncesi yazıtlarda kullanım sıklığı ve oranının Türkçenin Eski Anadolu Türkçesi sonrasındaki dönemlerinde azaldığını ve Türkiye Türkçesi döneminde bazı *nominal* şekillere dönüştüğünü belirtmektedir. Türkiye ağızlarında ise ölçünlü Türkçeye benzer şekilde birleşik fiillerin gittikçe azaldığına dikkat çekmektedir. Gabain'nin birleşik fiillerin kullanım sıklığı ile ilgili tespiti önemlidir⁴⁶.

Gabain birleşik fiilleri üç başlık altında tasnif etmektedir:

1-Esas manayı taşıyan bir fiil ile bir yardımcı fiilden oluşanlar

Burada et-, ol- ve tur- gibi fiillerin kullanımları yer almaktadır. Bu fiiller Eski Türkçe döneminde ekleşmemiş durumda iken sonradan ekleşmişlerdir. *Sevmişim turur › sevmişim tur › sevmişimdir*

2-Bir esas fiil bir deskriptif fiil oluşanlar

Burada esas fiil bir zarf fiil özelliği de taşıyabilmektedir. Gabain deskriptif fiillerin hareket ve duraklama bildirdiklerini belirtir. Gabain, deskriptif fiil olarak; dur-, gel-, git-, var-, kal-, düş- fiillerinin birleşik fiil örneklerini sıralamıştır.

Oturup dururken, yat-a düş-, baş-a düş-, öt-e geç-, ol-a gel-en, bin-ip git-, al-ı ko-, at-ıp tut-, yaz-ı ver-

3-Bir esas fiil ile bir modal yardımcı fiilden oluşanlar

Gabain bu başlık altında yer verdiği birleşik fiillerin diğerlerine göre daha az kullanıldığını belirtmektedir. “Özellikle bir hareket ya da durma bildiren bir dizi fiil kendi özel anlamını kaybedebilir ve bağlı fiil olarak kullanılabilir. Bu fiiller böylece kılımlı, yani mantıkî asıl fiilin ifade ettiği eylemin tarzını ifade ederler. Bunlara tasvir fiilleri denir: qal- (ET) ‘kal-’, ama: yaz-a qal-ır sen (ET) ‘sürekli yazarsın’; tur- (ET) ‘dur-’, ama : alta-yu tur-dı (ET) ‘ aldatıp durdu’; yürü- (ET) ‘yürü-’ ama: yat-ıp yürü-

⁴⁶ Birleşik fiillerin kullanım sıklığı ve azalması konusu “dilbilgiselleşme” başlığı altında değerlendirilecektir.

yür siz (ET) ‘yatıp durdunuz’. Bu örneklerde görüldüğü gibi tasvir fiillerinin önündeki mantıkî asıl fiiller zarf-fiil biçimindedirler.” (Gabain 2007: 324)

Şinasi Tekin birleşik fiilleri, birleşik yapıda ikinci unsur olan fiilden yola çıkarak bir ayırma tabii tutmaktadır. Tekin Eski Türkçe’de *esas yardımcı fiiller* olarak nitelendirdiği; *er-*, *bol-* ve *tur-* doğrudan isim cümlelerinin yüklemine teşkil etmek üzere isim ve benzerleri ile birleştiklerini belirtmektedir. Ayrıca tarifi (= tasviri) yardımcı fiillerin de esas fiillerin manalarını yakından “tarif, tayin ve tasvir ettiklerini” ifade etmektedir. Tekin *u- fiilinin (kıl-u udum “yapabildim”, id-u yara- “gönderilmesi uygun olmak) ana fiile yeterlilik anlamını katan yardımcı fiil olduğunu bil- yardımcı fiilinin de aynı fonksiyonda kullanıldığını* belirtmiştir (Tekin 2002: 98)

Şinasi Tekin Eski Türkçe döneminde kullanılan bazı yardımcı fiillerin asıl manalarını kaybedip esas fiilin manasında değişiklik yaptığına dikkat çekerek bu tip fiil yapılarını şu şekilde örneklendirmektedir:

Altayu tur- (aldatıp durmak), ayu bir- (bildirmek), ölüp bar- (ölüp gitmek), ölgeli yat- (ölmek üzere olmak)

Burada Şinasi Tekin’in de değindiği zarf fiilli yapıların birleşik fiil olarak kabul edilmesi ile ilgili olarak Ahmet Bican Ercilasun’un görüşlerine yer vermek gerekmektedir. A. B. Ercilasun Kutadgu Bilig’de Fiil isimli çalışmasında Kutadgu Bilig’de yer alan *-p zarf fiil ekinin* bağlama özelliğinden bahsederek; *katlıp yori, turup bar-* gibi örneklerde ortaya çıkan yapının *bir birleşik fiil havasında olsa da bunların tam birleşik fiil değil -p zarf fiil ekinin bağlama fonksiyonunda kullanıldığı yapılar* olduğunu belirtmektedir. (Ercilasun 1984: 178-179)

Talat Tekin ise birleşik fiilleri iki ana başlık altında incelemiştir. U- yardımcı fiili bu başlıklardan birinde yer almaktadır. “*bir eylem zarfı ile onu izleyen tasvir eyleminden oluşan birleşik eylemler*” başlığında -A, -I, ve -U ekleri ile türetilen yapıların birleşik fiil olduğunu belirtmektedir. (Tekin 2003: 98-100)

Necmettin Hacıeminoğlu birleşik fiilleri kelime grubu olarak tanımlar ve “her birleşik fiilin bir tek kavramı karşıladığını” dikkat çeker. (Hacıeminoğlu 2003: 176)

Hacıeminoğlu Karahanlı dönemindeki birleşik fiilleri üç başlık altında incelemektedir:

1-İsim + Yardımcı fiil şeklinde olan Birleşik Fiiller

2-İsim + Fiil Şeklinde Olan birleşik Fiiller

3-Fiil + Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller:

Harezmi-Kıpçak Türkçesinde birleşik fiiller yaygın olarak kullanılmıştır.⁴⁷ Harezmi-Kıpçak döneminde birleşik fiiller de diğer tarihî dönemlerde örneklendiği gibi kabaca iki ana başlık altında toplanmıştır:

1-İsim + Fiil *Aciz bol-, borç al-, selam bar-* 2-Fiil + Fiil Bu başlık altında zarf fiillerin de yer alması ile tasvir fiilleri örneklendirilmiştir. *Çık-a kel-, aytu ber-, köre yaz-, baka kal-*

Çağatay Türkçesinde de birleşik fiiller sıklıkla kullanılmaktadır. J. Eckmann bu durumu Farsça ile kıyaslayarak Çağatayca'da *bazı fiillerin (çek-, tart-, tap-, ur-, ye-, yut-) Farsçanın taklit edilmesi ile birleşik fiil yapımında yardımcı fiil olarak kullanıldığını* (Eckmann 2003: 58-59) belirtmektedir.

Yukarıda verilen tarihî seyir, Eski Anadolu Türkçesinde de sürmektedir. F.K. Timurtaş birleşik fiilleri dört ana başlık altında ele almaktadır. “1. Birleşik Sigalar 2. Yardımcı Fiillerle Yapılan birleşik fiiller (it- kıl-, eyle, ol- fiilleri ile) 3. Tasvirî Fiiller 4. İsim, sıfat ve zarflarla meydana getirilenler” (Timurtaş 2005: 159)

Hatice Şahin ise Eski Anadolu Türkçesinde yer alan birleşik fiilleri, isim + fiil ve fiil + fiil şeklinde iki ana başlık altında incelemektedir. Şahin tasvir fiillerini de fiil + fiil kuruluşunda olan birleşik fiiller başlığı altında değerlendirmektedir. Şahin, bu durumu “bu yapılarda kendi anlamının dışında bir tasvir anlamı üstlenen ve asıl fiili anlamıyla tasvir eden, açıklayan bu yolla anlatıma çeşitlilik katan fiiller” (Şahin 2003: 66) ifadesi ile açıklamaktadır.

2.2.2. Birleşik Fiiller Ve Teorik Düşünceler

Yukarıda verilen birleşik fiil tanımlarında konuyu ele alırken üzerinde uzlaşılan nokta, *bir fiilin bir isim ya da fiil ile birleşmesidir*. Bu yönlü bir tanımda konunun yapı yönünün öncelendiği görülmektedir. Ancak fiilin bir fiil ya da isim ile *birleşmesinin* birleşik fiili tanımlamak için yetersiz olduğu söylenebilir.

Oluşan bir birleşimde, anlamın yapıya ihtiyaç duyduğu görülmektedir. İki farklı gramatikal unsur yan yana geldiği için değil, anlamı oluşturabilmek için

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. ARGUNŞAH Mustafa- SAĞOL YÜKSEKKAYA Gülden-TABAKLAR Özcan, Karahanlıca, Harezmi, Kıpçakça Dersleri, Kesit Yayıncılık, İstanbul 2012, s.139-140/239-240

birleşmektedirler. Bu yaklaşım göstergebilim açısından da önemlidir. Göstergebilim, gerek dile ait gerekse dil dışı göstergeler söz konusu olduğunda yapıdan önce anlamı incelemektedir. Birleşik fiiller de dâhil olmak üzere çoğu gramatikal birleşikte *yapımın*, anlamın elde edilebilmesi için bir araç olduğu söylenebilir.

Birleşik fiillerle ilgili diğer bir konu ise yukarıda yer verilen ve Gabin'in belirttiği birleşik fiillerin kullanım sıklığıdır. Birleşik fiillerin azalması, Eski Türkçe döneminde kullanılan bazı birleşik fiil yapılarının günümüz ölçünlü Türkiye Türkçesinde kullanılmadığını göstermektedir. Dilin ihtiyacı olan yapıları ürettiği ve/veya ödünç aldığı bilinmektedir. Dolayısıyla sosyoloji, ekonomi, tarih ve coğrafya gibi iç ve dış etkenlerin dilin üzerindeki tesiri ile tarih içerisinde birçok birleşik fiil yapısı kullanımdan düşerken, yerini yeni birleşik fiil yapılarına bırakmaktadır. Türkçenin ortaya çıktığı dönemde teorik olarak birleşik fiillerin olmaması muhtemeldir.

Birleşik fiil yapılarının Eski Türkçeye oranla azalmasında en önemli etkenin, ekleşme⁴⁸ olduğu kabul edilebilir. Ekleşme, dilbilim açısından **dilbilgiselleşme** (Alm. *Grammatikalisierung*, Fr. *Grammaticalisation*, İng. *Grammaticalisation*) kavramı ile adlandırılmaktadır. Söz konusu terim, dilbilimi içerisinde A. Meillet'nin kavramlaştırması ile yer almıştır. Dilbilgiselleşme “daha önce bağımsız olan bir kelimenin dil bilgisel karakter yüklenmesi”dir (Demirci 2008: 45). Dilbilgiselleşmenin gerçekleşebilmesi için ilk olarak bağımsız bir anlam ifade eden morfemin anlamından uzaklaşması gerekmektedir. Daha sonra kelime üzerinde fonetik eksilme ya da değişme meydana gelmektedir.

Dilbilgiselleşmede Gabain'in fiil birleşmelerindeki azalmayı Eski Türkçeyi merkez olarak değerlendirdiği göz önüne alındığında dilbilgiselleşen öğelerin varlığı kaçınılmazdır. Örneğin Eski Türkçede *yoru-* fiili bağımsız bir morfemdir. Oysa Günümüz Türkiye Türkçesi'nde *geli-yor-um* kelimesi içerisinde bağımlı bir morfem olarak şimdiki zaman eki görevinde dilbilgiselleşmiştir. Dolayısıyla Eski Türkçede *kele yorur men* cümlesinde *kele yoru-* ifadesi birleşik fiil iken *geliyorum* kelimesi birleşik fiil olarak değerlendirilmemektedir. Yine, *i-* fiilinin yer aldığı kelimeler birleşik fiil olarak değerlendirilebilir. Bu durum *fil + fil* yapısında bir birleşik fiil görünümündedir. *-dur*

⁴⁸ Türkçede eklerin oluşma yolları ile geniş bilgi için bkz. HATİBOĞLU, Vecihe (1974). “Türkçede Eklerin Kökeni” Türk Dili, C. XXIX, Ocak S. 268, Ankara: TDK Yayınları, s. 331-340

ekinin *tur-* fiilinden geldiği düşünülürken *isim + fiil* yapıları kelimeleşmelerde de birleşik yapı göze çarpmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi dil ihtiyacı olan yapıları üretmektedir. Birleşik fiiller de Türkçede ve “farklı dil ailelerinden gelmelerine rağmen birçok dünya dilinde” birden fazla unsuru birleştirerek “dilbilimsel olarak bir cümlenin yüklemi yapma özelliğine sahiptir.” (Demirci 2006: 123)

Bilinen dillerin yanı sıra örneğin, bir Asya dili olan Hmong-Mien dilinde de birleşik yapılar rastlanmaktadır. Söz konusu dilde “bir şeyi bir yerden başka bir yere taşımak” anlamını ifade etmek için *npuav*, *nqa* ve *dua* kelimeleri birleştirilmektedir:

“Ob tus dais muab cov menyuam

iki CL ayı aldı CL yavru

npuav nqa dua nram kwj-hav

taşıdı taşıdı geçti içine vadi ağzıyla

İki ayı ağzıyla yavrularını aldı ve onları vadinin içine taşıdı” (Strazny 2005: 474)

Ekleşmenin birleşik olarak kabul edilmesi eklemeli dillerdeki kök + ek olan her yapının birleşik olarak kabul edilmesine kadar gidebilecek bir sürecin başlatılması anlamına gelmektedir⁴⁹.

Bu noktada birleşik fiillerde sadece *yapının* ayırt edici bir özellik olmadığı düşünülebilir. Şekil olarak ya da gramatik açıdan biri fiil olmak üzere iki şeyin yan yana gelmesi isim/fiil + fiil ögesinin anlamı ile doğrudan ilgilidir. Giriş bölümünde göstergenin en basit şekli ile tanımı *gösterenin gösterilen ile kurduğu ilişki sonucu ortaya çıkan şey* şeklinde yapılmıştı. Aynı durumun ve şartların birleşik fiilin tanımlaması için de geçerli olduğu görülmektedir. Gösterenin tek başına belirleyici

⁴⁹ Dillerin yapısal olarak gelişim ve değişim süreçleri farklı dinamiklerle işlemektedir. Örneğin yukarıda söz edilen dilbilgiselleşme bu noktada örnek olarak verilebilir. Türkçenin tarihî seyri içerisinde bağımsız bir morfem olan bağlama edatı *ile* ekleşerek *-la* haline gelmiştir. Dolayısıyla daha önce iki ayrı kelime ile ifade edilen yapılar tek bir kelime ile ifade edilir olmuştur. (Bu mektubu *kalem ile* yazdım. / Bu mektubu *kalemle* yazdım). Oysa Örneğin Çince yapısal olarak sadece kelimelerden oluşan bir dildir. Ancak yapısal olarak bu denli bir farklılığa rağmen diğer dillerle morfolojik ve sentaktik benzerlikleri bulunmaktadır. Bu durumlar bir konu olarak dil tipolojileri kapsamında değerlendirilmektedir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Karabulut 2011: 3)

olmadığı noktada belirleyici unsurun *anlam* olduğu görülmektedir⁵⁰. Birleşik fiilde *birleşen* ya da sözlük karşılığı ile *bir araya gelen* şeyler aslında yapısal olarak gösterenden çok gösterilen dolayısıyla anlamdır. Birleşik fiil kuruluşunda Türkçe söz dizimi kuralına göre sonda yer alan fiilin, kendi anlamı ile kurduğu bağın derecesi önemlidir. Fiilin kendisinden önceki isim ya da fiil ile birleşmesinin seviyesi, birleşik fiil olarak adlandırılıp adlandırılmayacağına önemli bir yer tutmaktadır.

2.2.3. Gösterge Olarak Birleşik Fiil

Bilindiği gibi gerek gramer kitaplarında gerekse birleşik fiiller üzerine yapılan tezlerde birleşik fiillerin tasnifi yardımcı fiilin önüne gelen kelimeye göre yapılmıştır. Göstergebilim anlamlı olan her şeyi inceleme konusu saymaktadır. Anlamın bu denli anahtar olduğu bu yöntem sebebiyle, inceleme sırasında yapılacak tasnif de morfolojik kurgulardan önce anlam temelli olacaktır.

Yapısalcılık adından da anlaşılacağı gibi konu edindiği “şeyi” bir “çerçeve” içerisinde görür ve kendi “yapısı” dışında tartışmaz. Bu noktada eserde kullanılan birleşik fiillerin anlamları da *çerçeve* içerisinde değerlendirilerek, kullanıldığı cümle, konu ve son olarak bağlam (context) açısından ele alınacaktır.

Ercilasun birleşik fiilleri kelime grubu olarak saymakta ve; “*Kelime gruplarında esas; manaca bir bütünlük teşkil etmek ve cümle içinde tek bir kelime muamelesi görmektir*” (Ercilasun 1984: 77) şeklinde bir tanımlama yapmaktadır. Ercilasun’un belirttiği “*cümle içerisinde tek bir kelime muamelesi görmek*” ifadesi önemlidir. Bu aynı zamanda yine Ercilasun’un belirttiği ve daha önceki bölümlerde de ele alındığı üzere iki farklı anlamın bütünleşmesi demektir. İki farklı gösterilene sahip gösterenin bir araya gelmesi

⁵⁰ Dilde anlam ve yapı sıralaması Antik Yunan’dan itibaren tartışılmaktadır. Helenistik dönemde Trakyalı Dionysios Grekçe üzerinde yaptığı incelemelerde kelimeleri sınıflandırmıştır. Dionysios bu sınıflandırmasında kelimelerin biçimlerini anlamlarından üstün tutmuştur. Bu durumu kişinin kelimeyi ilk olarak duyduğunda biçimle karşılaştığı ile izah eden Dionysios, biçimin anlamdan değerli olduğunu ifade etmektedir. V. yy’da Priscianus ise Dionysios’un fikirlerinden etkilenmekle birlikte, onun biçimi öncesine karşı çıkararak ölçü olarak anlamı esas almıştır. Priscianus’un anlam temelli olarak yazdığı Latince grameri de kendinden sonra batı Avrupa’da etkili olmuş ve uzun yıllar bu coğrafyada yapılan gramerlerde anlamın esas alınmasını sağlamıştır. (Başkan 2003: 29-31)

2 gösteren + 2 gösterilen = 1 gösterge biçiminde verilebilir.

Bir gösterge olarak birleşik fiilin iki göstereni vardır. Bunlardan isim ya da fiil göstereninden sonra gelen mutlaka fiil olmalıdır ki, gösterilen olarak da fiili karşılayabilsin. Bu fiil bir dilbilgisi terimi olarak “yardımcı fiil” olarak adlandırılmaktadır. Birleşik fiilin oluşmasını sağlayan yardımcı fiiller, yukarıda da örneklenen birçok gramer kitabında sıralanmıştır.

Yardımcı fiiller başlangıçta “*ana fiil*” olarak var olmuştur. Türkçede hem yardımcı fiil haline gelmiş fiillerle hem de henüz yardımcı fiil olmamış asıl fiiller ile oluşmuş birleşik fiil yapıları bulunmaktadır.

Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller (*ol-, i-, kıl-, et-, eyle-*) *var olma, olma* durum ve halini bildirmektedir. Birleşik fiillerde, *ol-* yardımcı fiili kullanılmasa dahi anlam açısından ismin eyleminin *var olma* ve *olma* halini karşılanmaktadır.

*seyr eyledi *nazar etdi *sayd kılmak

Dolayısıyla gösteren olarak *ol-* fiilinden farklı sembollerle oluşmalarına rağmen gösterilen ve semantik açıdan *olmayı* ifade ederler⁵¹.

Göstergebilim açısından birleşik fiiller, öncelikle art ve eş zamanlı olarak ele alınacaktır.

2.2.4. Göstergebilim Açısından Art Zamanlı (Diachronic) Eksende Birleşik

Filler:

Kitâbü'l-^çacâibü'l-ğarâib'de yer alan birleşik fiillerin art zamanlı incelenmesinin iki alt başlığı vardır. Bunlardan birincisi tarihsel süreçte morfolojik ve/veya semantik bakımdan değişen göstergeleri ele alırken ikinci başlık ise art sürem içerisinde gösterge olarak değişmeyen birleşik fiil yapılarının incelenmesini içermektedir.

⁵¹ Burada *ol-* fiili ontolojik bir fiil olarak kullanılmıştır. Hem isim + fiil hem de fiil + fiil kuruluşunda olan birleşik fiiller, yardımcı fiil olarak hangi fiil alırsa alsın ontolojik olarak bir *olma* durumunun ifadesini karşılamaktadır.

2.2.4.1. Gösterenleri Değişen Birleşik Fiillerde Gösterenin Belirlenmesi

Saussure'e göre bir dilde yer alan göstergeler hem değişebilir hem de değişemez.(Saussure 1998: 114) Göstergelerin art zamanlı (diachronic) ve eş zamanlı (synhronic) değişmesi ve /veya değişmemesi göstergeyi oluşturan morfolojik – semantik birimlerle sağlanmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi gösterge gösteren ve gösterilenin karşılıklı ilişkisi ile oluşmaktadır. Bir göstergenin değişip değişmeyeceğinin belirlenebilmesi mümkün değildir. Dilbilimsel bir gerçek olarak kelimelerin bir ömrü olduğu bilinmektedir. Ancak bu süre de tıpkı göstergenin değişmesi ve/veya değişmemesi gibi kestirilebilir değildir. Dilin olağan seyri içerisinde birçok farklı etken göstergenin hem *göstereni* (morfolojik) hem de *gösterileni* (semantik) üzerinde tesir göstermektedir.

Kitâbü'l-^çacâibü'l-ğarâib'da bu değişim unsurunu görmek mümkündür. İsim+fiil yapısındaki birleşik fiillerin değişebilecek olan ögesi kelimenin sıralanışında ikinci unsur olan fiildir. Fiilin önüne gelen *isim unsurunun* değişmesi gösterge değişimi olarak ele alınamaz. Bunun sebebi anlam taşıyıcısının *fiil* olmasıdır. Örneğin *yemek ye-* birleşik fiilinde yemeğin *yenilen* bir şey olduğu görülmektedir. Dilde bulunan seçme (paradigma) ekseninden *yemek* göstereni için neden *ye-* fiilinin tercih edildiği bilinmemektedir. Saussure bunu *nedensizlik* ilkesi ile açıklamaktadır.⁵² Oysa *bir şeyi ağız yoluyla mideye iletme* anlamını sağlayacak birçok başka gösterge bulunabilmektedir. Örneğin *yemek ye-* yerine *yemek yut-* diye bir birleşik fiil üretilerek, tarih boyu kullanılmış olsaydı bugün *yemek ye-* yerine *yemek yut-* kullanılabilirdi. Dolayısıyla isim + fiil kuruluşundaki birleşik fiil yapılarında değişebilen gösterenden söz edilecekse bunun birleşik fiilin ikinci unsuru olan fiil olduğu açıktır.

Bu noktada konuya, N. Chomsky'nin geliştirmiş olduğu Yönetim Bağlama kuramı çerçevesinden de bakmak gerekmektedir. Chomsky teorisinde birbiriyle ilgili olan kelimelerin derin yapıda yöneten ve yönetilen ilişkisinde olduğunu belirtmektedir. Cümle içerisinde yer alan kelime birlikleri çeşitli öbekler oluşturmaktadırlar. Derin yapı anlamsal ve yapısal bir kökten türeyen bu yapılar budaklanarak yüzey yapıya çıkar ve cümlenin son halini oluşturlar. Bir kökten budaklanan cümle parçalarından hangisi

⁵² Elbette bu durumun kura dışı uygulamaları vardır. Başka dillerden tercüme vasıtasıyla sağlanan ödünclemelerde fiilin seçilmesinde kelimenin alıntılındığı dilin anlamsal hükmü söz konusudur.

“dilbilgisel özelliğini kendisini dallandıran budağa yansıtıyorsa, bu budak baştır ve diğeri onun tümlecidir” (Uzun 2000: 171). Bir örnek üzerinden gitmek gerekirse, *emr et-* birleşik fiilinde asıl olan yapı *et-* fiilidir. *Et-* fiilinin anlam alanı, yanına alacağı kelimenin ne olacağı konusunda belirleyicidir. Ayrıca yönetici olan unsur içerisinde olduğu öbeğe de adını vermektedir. Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması sebebiyle, yönetici unsurlar her zaman sağda yer almaktadır. İngilizce, Arapça ve Farsça gibi dillerde ise solda yer almaktadır (Karabulut 2009: 97) Chomsky de dilleri öbeklerin yönetim yönüne doğru sınıflandırmaktadır. Bu sebeple Türkçe cümle kuruluşunda yüklemden geriye doğru bir yönetim şeması çizmektedir.

Ancak, fiil+fiil kuruluşundaki birleşik fiil yapılarında bu durum değişmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkçenin söz dizimi yapısına göre yönetici sondadır ve geriye doğru dallanmaktadır. Fiil+fiil yapısında ise, yönetici unsurun ilk fiil olduğu görülmektedir.

* pare pare idüp helāk eyleyüp ıarnını **ayrup ııkardı**

* ıanadların salkup **uıup gitdi**

* lâkin ibtidâ şabâvetinden âdem bu ‘acâibi **göre gelmişdür**

Yukarıda verilen örnekler ele alındığında bu durum net olarak görülmektedir. “*ıarnını ayrup ııkardı*” cümlesinde *ayır-* ve *ııkar-* fiillerinden herhangi birisini sildiğimizde cümlenin anlamı değişmektedir. Bu durumda *ayrup ııkardı* yapısı birleşik olarak kabul edilmektedir. Türkçenin söz dizimine göre ııkarmak fiilinin *ayrup* üzerinde yönetici olması gerekmektedir. Morfolojik olarak zaman ekini alması ile yüklem ııkarmak olduğu düşünülebilir. Ancak, “*ıarnını ııkardı*” cümlesi, “*ayrup ııkardı*”nın anlamını vermemektedir. Bunun sebebi iki fiilin dizilişindeki sıranın önemidir. *Ayırmak* ilk eylemdir, *ııkarmak* ise ikinci eylemdir. Birleşik gösterenin anlamına göre *ayırmadan ııkarmak* mümkün değildir. *Ayır-* fiiline gelen –İp zarf fiil eki ise eylemin hızını ve tarzını işaretlemektedir.

Göre gelmişdür örneğinde fiilin yöneticiliği unsurunun belirlenmesi daha açık biçimde görülmektedir. Burada *gelmek* göstereni sözlük karşılığı olan gösterileni işaretlememektedir. Fiilin buradaki fonksiyonu *görmek* göstereninin gösterilenini kuvvetlendirmek ve bu gösterilenin süresini bildirmektir.

Görüldüğü gibi burada fiil *görmektir*. Ancak Türkçenin söz diziminde zaman ve şahıs ekini yüklem almasına rağmen, burada yardımcı unsur almıştır. Yukarıda isim +

fiil yapılarında yönetici unsurun fiil olduğu belirtilmişti. Dolayısıyla burada zaman eki, fiillere eklenmekteydi. Burada ise yönetici unsur birinci fiil olmasına rağmen ekler ikinci gösteren üzerine gelmektedir.

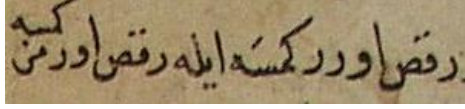
2.2.5. Gösterenlerini *Tam Değiştiren Birleşik Fiiller*

Saussure gösteren değişmesinde elbette sesletimi işaretlemektedir. Dolayısıyla günümüz ölçünlü Türkçesinde *et-* fiilinin 16. yüzyılda Batı Türkçesinin tarihî gelişimine paralel olarak darlaşma ile *it-* olduğu bilinmektedir. Bu ve buna benzer tüm ses değişimleri Saussure'ün teorisine göre gösterenin değişmesine örneklerdir. Ancak bu tip ses değişmelerinin anlama etkisi olmadığı düşünüldüğünde Türkiye Türkçesi için bir *gösteren değişimi* olarak ele alınıp alınamayacağı tartışılmalıdır.

Saussure 'ün teorisini kendi anadili Fransızca üzerinden ortaya koyduğu bilinmektedir. Bu sebeple eklemeli bir dil olan Türkçenin içerdiği yapısal bu durum Saussure'ün teorisi ile çelişmektedir. Ancak yukarıda birleşik fiil göstereninin içerisinde gösteren olarak *fiil* unsurunun kabul edildiği belirtilmişti. Bu sebeple Saussure 'ün kavramlaştırmasına ek olarak bu durumu *gösteren değişmesi* değil *gösterenin tam değişmesi* olarak adlandırmak daha doğru olacaktır.

Kitâbü'l-'acâibü'l-ğarâib'de yer alan birleşik fiiller içerisinde 16. yüzyılda kullanılan ancak günümüz ölçünlü Türkiye Türkçesinde kullanılmayan birleşik fiil gösterenleri bulunmaktadır.

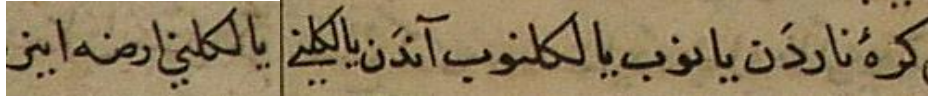
(Yabancı) isim + fiil yapısında olan "*raks ur-*" bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Günümüz ölçünlü Türkçesinde *raks* kelimesi fiilleştirilmek istendiğinde *et-* gösterileni kullanılmaktadır. *Raks* kelimesinin yardımcı fiil olarak *ur-* 'ı ya da *et-* 'i alması arasında gösterilen açısından hangi farkın bulunduğu da önemlidir. 16. yüzyıl metni olan Kitâbü'l-'acâibü'l-ğarâib'de *raks urulan* bir şey iken 21. yüzyıla gelindiğinde *edilen* bir şey haline dönüşmüştür. Saussure'ün nedensizlik ilkesine rağmen burada *ur-* fiili ile ritim tutmanın bir ilgisi olduğu düşünülebilir. Bu noktada birleşik yapının bağlamını göz önüne almak gerekmektedir. Metinde Keykavus yıldızını anlatırken kullanılan *raks ur-* yapısı,

“*raks urur kimse ile raks urmaz*”

cümlesi ile kullanılmıştır. Cümleden anlaşıldığı gibi birleşik fiil tam anlamıyla *dans etmek* gösterilenini işaretlemektedir.

Bir diğer örnek ise fiil+fiil kuruluşunda bir birleşik fiilde görülmektedir.

küre-i nârdan **yanup yalıñlanup** andan yalıñlanı yalıñlanı arza iner

yanup yalıñlan- göstereni biçimiyle günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır. Bunun yerine, *yanıp tutuş-*, *yanıp yakıl-* birleşik gösterenleri bulunmaktadır. Dolayısıyla burada ikinci fiil üzerinden bir gösterenin tam olarak değiştiği söylenebilir.

Ancak burada değişen tek unsur fiil göstereni değildir. Türkçe sözlükte *yanıp tutuşmanın* ve *yanıp yakılma* birleşik gösterenlerinin kelimelerin sözlük anlamları ile ilgili bir gösterilenleri bulunmamaktadır. *Yanıp tutuşmak* “1. Güçlü bir aşk ile sevmek. 2. bir şeyi elde etmek için güçlü istek duymak 3. elde edemediği bir şey için büyük üzüntü duymak”, *yanıp yakılmak* ise, “sızlanmak şikâyet etmek” anlamları ile verilmiştir. Oysa metinden verilen örnekte sözlük anlamı ile *yanmak* göstereni işaretlenmektedir.

Bu durumda *yanup yalıñlanmak* birleşik göstereni için hem gösteren hem de gösterilen değişimine uğradığı söylenebilir.

2.2.6. Gösterenleri Yer Değiştirmeyen Birleşik Fiiller

Kitâbü'l-^çacâibü'l-garâib'de günümüz ölçünlü Türkiye Türkçesinden bakıldığında gösterileni yer değiştirmeyen birleşik fiiller oldukça sık bulunmaktadır. *Terk et-*, *satun al-* *seyr et-* gibi birleşik yapılar bu durum için örnek olarak gösterilebilir.

Art zamanlı inceleme çerçevesinde birleşik fiillerin gösterenlerinin yer değiştirmesi ya da değiştirmemesinin sebepleri üzerinde düşünmek *dil bu değişime ya da değişmezliğe niçin ihtiyaç duymaktadır* sorusunu akla getirmektedir. Bu sorudan

hareketle bu birleşik fiil yapılarının *dondduğu* söylenebilir. Göstergebilim açısından bu *donma* durumu ikonun özelliklerinden biridir. Bu sebeple bu tip yapıları ikonlaşma ile ele almak gerekmektedir.

2.2.7. Bir İkonlaşma Örneği olarak Birleşik Filler:

Daha önceki bölümlerde ele alındığı gibi Peirce'ün gösterge sistemi üçlüklerden oluşmaktadır. Bu üçlüklerden biri de; *İkon (İcon)/İndeks (İndex)/Sembol (Symbol)*'dür. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi ikonlaşmada temel ilke *benzerliktir*. Herhangi bir şeyin ikon sayılabilmesi için nesnenin kendisine olabildiğince benzemesi gerekmektedir. İkonun örneklenmesi konusunda en yaygın ve basit örnek vesikalık fotoğraftır.

Peirce'ün ikon kavramını başlangıçta dil dışı bir gösterge olarak ortaya koyduğu bilinmektedir. Ancak yukarıda de belirtildiği gibi *benzerlik* ilkesi ile “*resimleşme*” dil için de söz konusudur. Dil içerisinde gerek yazı ve gerekse gramatik öğeler de zamanla ikonlaşabilirler.

Örneğin; Coca Cola firmasının ürün logosu yazı biçimi, yazı karakterleri ve logo rengi hem görsel hem de dilsel bir ikonlaşma örneğidir.

Bu sebeple yukarıdaki logoda dilin resimleştirildiği görülmektedir. İçilen içecek ile logonun tasarımı arasındaki ilişki tüketicinin zihninde bir resim olarak yer alır ve adeta donar. Ürün ismindeki bu ikonlaşma Coca Cola firmasının, aynı ürününün farklı yazı karakterleriyle hazırlanmış bir logo ile satılmasını imkansız hale getirmiştir. Bu durum aşağıda verilen örneklerde de görülebilmektedir. Coca-Cola marka adını aşağıda gördüğümüz yazı karakteriyle okuduğumuzda kişinin zihninde markanı kendi logosundaki *resimleştirme* oluşmaz.

Coca-Cola

Coca-Cola

Coca-Cola

Coca-Cola

Coca-Cola

COCA-COLA

İkonlaşmada zihnin nesneyi resim olarak algılaması diğer bir çarpıcı örnek ise Nike firması için geçerlidir.

Nike firması ürün tanıtımlarında ve ürünlerinin üzerinde harf sembolleri ile Nike yazmaya gerek dahi duymadan yalnızca logosunu kullanmaktadır.

Tüketici dilsel bir öge olmayan yukarıdaki ikon ile karşılaştığında zihninde beliren bir sözcük ve dolayısıyla bir gösterilen olan Nike kelimesidir.

Dili kullanan her bireyin bir dil fanusunda yaşadığı söylenebilir. Dilin bir anlama ve iletişim aracı olduğu düşünüldüğünde, bu iletişim ve anlama konuşma ve yazı gibi araçlarla sağlanabildiği gibi, bunların olmadığı durumlarda da sağlanabilmektedir.

Daha önce belirtildiği gibi Saussure'ün gösterge anlayışı sesletime dayalıdır ve daha çok dilsel göstergelerle temellendirilmiştir. Peirce ise, hem dilsel hem de görsel göstergeleri ele alsa da görsel göstergelere ilişkin incelemeleri daha ön plandadır.

Saussure ve Peirce'ün gösterge anlayışı, iki ayrı kümeye benzetilebilir. İkon söz konusu olduğunda bu iki kümenin iç içe geçtiği görülmektedir. Resim görsel bir ikonken, yazı dilsel bir ikondur. Ancak değişik yazı stilleri ile yazılan gösterenler ise hem dilsel hem de görsel ikon olma özelliği taşımaktadır.

Ayrıca konuya iletişim ve anlama temelinden bakılacak olursa resmin de tek başına bir anlamı işaretleyebilmesi ile dilsel bir ikon da olduğu söylenebilir.

Bu sebeple, uzun zaman boyunca marka adının aynı yazı karakteri, renk ve sembol ile gören tüketici bir sonra yazı ya da marka ismin görmese dahi logoyu yani resmi bir kelime olarak okumaya başlamaktadır. Aşağıda çeşitli ürün gruplarından

markaların isimleri olmaksızın sadece logoları verilmiştir. Logoda yazı sembolü olmamasına rağmen tüketici logoyu görüp marka adını söyler.

Dilde de buna benzer resimleşme ve ikonlaşma örnekleri bulunmaktadır. İkonlaşmada söz ettiğimiz *donmak* ve *resimleşmek* gibi durumlar, *değişmezliği* de karşılamaktadır. Bu noktada dillerin söz dizimi bir ikonlaşma örneği olarak gösterilebilir.

Harfler göstergebilim açısından birer semboldürler. Ancak hangi dilde olursa olsun her yazı aynı zamanda bir ikondur. A harfi *a* sesinin ikonudur. Çeşitli sembollerin bir araya gelerek kullanımları ile başlangıçta görsel bir ikon olan harf sembolleri bir süre sonra dilsel ikonlar haline dönüşmüşlerdir.

İngilizce konuşan bir birey *I came today* cümlesini bu sıralanış ile kullanmak durumundadır. *Came today ı* gibi bir yapının kurulabilmesi ve dolayısıyla kullanılabilmesi mümkün değildir.

⁵³ Logoları verilen markalar sırası ile aşağıda verilmiştir.

- 1.Polo Assange
- 2.Starbucks
- 3.Google Chrome
- 4.Shell
- 5.Apple
- 6.Lacoste
- 7.Olimpiyat Federasyonu

Türkçeden bir örnek verilirse; Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması bir ikonlaşma örneğidir. Ana dili Türkçe olsun ya da olmasın Türkçe konuşabilen her birey, ekleri kelimenin sonuna getirerek kullanmak durumundadır.

Yine Türkçede *kök + yapım eki + çekim eki* sıralanışı da *değiştirilemez* ve *donmuş* bir gramatik yapıdır. Bu sebeple ikon olarak ele alınabilir.

Sıfat ve zarfların kullanımında da ikonlaşma söz konusudur. Türkçede sıfatlar mutlaka ismin önüne ve zarflar mutlaka fiilin önüne gelmek zorundadır. Bu “*donuk*” ve “*resimleşmiş*” yapının değişmesi söz konusu değildir. Türkçede *kırmızı evi gördüm* cümlesinin *ev kırmızıyı gördüm* şeklinde oluşturulamamasının sebebi de sıfat yapılarının ikonlaşmasıdır.

Eserde yer alan birleşik fiiller incelendiğinde de ikonik öğelere rastlanmaktadır. Bunların ilki göstereni değişmeyen birleşik fiillerdir.

Örneğin *satın al-* birleşik fiili görüldüğü gibi art zamanlı ve eş zamanlı ekseninde gösteren ve gösterilen açısından hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Bu yönüyle *satın* ismi ile *al-* fiilinin *kalıplaşmasından* ve *resimleşmesinden* söz edilebilir⁵⁴. Yine yukarıda örneklediğimiz *terk et-* birleşik fiili için de aynı durum söz konusudur.

Dil bir eylem ile o eylemi karşılayan göstereni tıpkı vesikalık resmin sahibine benzemesi gibi ve benzemesi kadar birbiriyle eş tutarak yardımcı fiil olarak başka bir yapıyı üretme ihtiyacı hissetmemektedir.

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde manzum ya da mensur eserlerin başlangıçlarının ve bitişlerinde çeşitli kalıplaşmalar söz konusudur. Bu dönem eserlerinde eserin başlangıcında Allaha hamt peygamberlere ve devrin sultanına övgü donuk öğelerdir. Yine eserin bitişinde yer alan ketebe kaydı ve müellifin dini öğelerle dua etmesi de kalıplaşmış dilsel ikon olarak kabul edilebilir.

İncelenen eserin başlangıcı dilsel bir ikon olarak yukarıda saydığımız geleneği devam ettirmektedir.

⁵⁴ Satın al- birleşik birleşik fiilinde semantik olarak da ikonlaşma söz konusudur. Sat- ve al- eylemlerinin bir araya gelmesi başlangıçta hem satmak hem de almak eylemlerini karşılıyordu. Türkçede en erken örneği 1341’de Tezkiretü’l-Evliya’da görülmektedir. “*ben Belh iklimin vérdüm, satın aldum*” örnekte alış verişin mübadeleli olduğu görülmektedir. Bu noktada satmak ve almak yerine günümüz Türkiye Türkçesinde sadece *alma* gösterilenini karşılamaktadır.

1b-ḥamd ol mübdi‘-i ḥakīme ki āsmānı bünyād kıldı * ve şükür ol muḥteri‘-i kerīme ki zemīni mihād kıldı * ve anı ecrām-ı ‘ulviyyāt ile rüſen eyledi * ve bunı ecsām-ı süfliyyāt birle müzeyyen eyledi **beyt**. ey ḥāl-ı arz u semā ḥamd u ſenā olsun saña ſun‘ında ḥayrāndır ‘ūkul-u zātīn . ve efdāl-ı taḥiyyāt-ı ‘ālem-i aḥkām * nice mā‘lūm ola ve ‘ālemü’l-ḥukkām muḥammed resūlullāh ‘aleyhi’l-ſālavat ve ‘s-selām * ḥazretine olsunkim vāḳıf-ı esrār-ı semavāt ve’l arz . ve muṭṭali‘-i aḥvāl idi bi’ṭ-ṭūl-i ve’l ‘arz **beyt** oldur felek niżāmını tencīmsiz bilen. oldır melek maḳāmını ta‘līmsiz bilen ve ekmel-i teslīmāt āline ve aſḥābına olsunkim bir burūc-ı din * ve nücūm-ı yaḳīn * idiler **beyt** ālinden on ikisi burūc-ı zemin idi. aſḥābınuñ cemī‘ si ḥod necm-i dīn idi

Bir biçimin ikonlaşması resimleşmesinin yanı sıra değişmezliğinden de kaynaklanmaktadır. Örneğin, *resim* üzerinde değişiklik yapılabilir. Örneğin bıyıksız ve kel olan bir *erkek resmine* sakal, bıyık ve saç eklenebilir. Oysa *fotoğrafta* bu durum söz konusu değildir. Bu yönüyle yukarıda verilen eserin başlama bitişinde yer alan kalıplaşmalara benzer şekilde şiir metinleri de dilsel ikondurlar. Herhangi bir şairin yazdığı bir metin ikonik bir metindir.

“Korkma! Sönmez bu şafaklarda” diye başlayan istiklal marşını tedirgin olma, ürkme, endişelenme kelimeleri ile başlatmak ve bu yönde bir değişikliğe gitmek mümkün değildir.

İkonla dil göstergesi arasındaki fark, dilin art süremlilik (başlangıç zamanı, gelişimi ve bitiş) ile oluşması ancak resmin ise nokta zamanının⁵⁵ olmasıdır. “Korkma! Sönmez bu şafaklarda” cümlesi dil açısından bir art süremlilik ifadesi taşıırken, mısranın tamamı ikonlaşmıştır. İstiklal Marşının on kıta halinde bir çerçeve içine yerleşmiş hali de görsel açıdan bir ikondur.

Bir kişi resmi dairelerde duvarda asılı bulunan levhaları gördüğünde, tabloda yazılış ve çerçeveye yerleşme şekli metinleri okumadan bunların Atatürk resmi, İstiklal Marşı ve Gençliğe Hitabe olduğunu bilir.

⁵⁵ Burada nokta zamanı ifadesi, ikonun görüldüğü anda öncesi ve sonrası gibi art zamanlı bir eksen değerlendirilememesini ve sadece görüldüğü anın dikkate alınmasını belirtmektedir.

Dilsel ikonlaşmada değişmezlik kadar önemli olan bir diğer unsur sıralı olmaktır. Gösterenlerin dolayısıyla gösterenlerin sıralı olması hem görsel hem de dilsel bir durumdur. Örneğin uzun yolda seyahat edilirken yol boyunca karşılaşılan görsel göstergeler bulunmaktadır. Aşağıda farklı ülkelerden alınmış görsel göstergeler yer almaktadır.

Dört farklı göstergede de dinlenme tesislerinde yapılabilecek şeylerin bir listesi niteliğini taşımaktadır. Ancak görsellerdeki sıralama yapılabilecek şeylerin hangi sıra ile yapılması gerektiğini de işaretlemektedir. Bu durumda kişi bir dinlenme tesisine gittiğinde öncelikle bir şeyler yiyip ya da içerek dinlenir, ardından aracının ihtiyaçlarını karşılar ve isterse bu tesislerde konaklayabilir. Farklı ülkelerde olmasına rağmen sürekli aynı sıralama ile karşılaşılan kişi isteyerek ya da istemeyerek bu sıralamayı uygulamaktadır. Bu tabelalar aynı zamanda dil ikonu olma özelliği de taşımaktadırlar. Zira ikonları gören kişi zihninde gösterilen yapılabilecek eylemlerin sırasına göre bir cümle kurar: “500 metre sonra durabileceğim bir yer var bu yerde yemek yiyebilir, arabama benzin koyabilirim.”

Benzer göstereler sadece uzun yollarda değil havaalanı, restoranlar ve diğer kalabalık yerlerde de farklı görsellerle kullanılmaktadır.

İkonların sıralı olması dildeki söz dizimi yapılarını çağrıştırmaktadır. Bu noktada dilsel ikonlaşmada en önemli öğelerden biri de atasözleri ve deyimlerdir. Atasözleri ve deyimler “kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyimın sözcükleri değiştirilip yerlerine – aynı anlamda da olsa-başka sözcükler konulamaz ve deyimın söz dizimi bozulamaz” (Aksoy 1988: 38).

*hayaletden *ümid kesdim* aħşam gerü ol ağaca çıkdım

* ziyāde *elem çekdüm* diledüm

* evler ve ağaclar yanmış *kül olmuş*

*pādişāhımız katında yüzümüz *aķ ola*

Örneğinde ak ol- birleşik yapısı deyimleşmiştir. Göstergebilim açısından ise ikonlaşan bu yapıda ne isim ne de fiil değiştirilebilir. Yüzümüz beyaz oldu. Yüzümüz ak edildi. Gibi değişiklikler gramatikal olarak yapılabilsede semantik açıdan aynı gösterileni işaret etmezler.

2.2.8. Gösterenleri Hem Değişen Hem de Değişmeyen Birleşik Fiiller

Eserde göstergebilim açısından birleşik fiillerin gösterenlerinin hem değişip hem de değişmediği durumlar da bulunmaktadır. Burada göstergenin değişmesi ve/veya değişmemesi birleşik fiilin dizilişinde birinci öge olan isim ya da fiilin sabit kalması ancak birleştiği fiilin değişmesi olarak tanımlanmaktadır.

Örneğin *emr* ismi metin içerisinde birden fazla fiil ile bir araya gelerek birleşmektedir.

emr eyledi:

* şikāyet etdiler *emr eyledi* ki iki şıgırın derisin bozdurup içine zift ve kibrit ve zerreniç ile demürden çengeller ile toldurup her gün iki şıgır kōdukları yire kōdılar

* reis *emr eyledi* urğanları kesüp selāmet yaķaya çıķup hālāş olduk

emr ol- /olun-:

* isrāfīl ol şūrı hāzırlamışdur ve ˆ arş cānibine nazar etmişdür kaçan *emr ola* tā nefh idem diyü muntazardur

* ˆ azrāil didi baña zamān-ı karībde anıñ rūhın hindde kabz etmek *emr olunmuş idi* anı bunda görüp taˆ accüb etmiş idim

emr kıl:

* baña çok nazār kıldı kırqarın ki baña kırşd ide yele **emr kıl** tā ben-i aksa bilad-ı hinde ilete öyle eyledi

emr idüp:

* kırk te‘ālā bir nesne’-i icād etmek istese kırleme **emr ider** ki anı levh-i maḥfūzda yazar

* kırk te‘ālā 16-tırşı ‘aşā ile kırarb etmek **emr idüp** ol daḡı kırşı kırarb eyleyüp bir kırşdan on iki kırşme kırāhir oldu

Bu durumda, aynı dönem içerisinde birden fazla fiil ile kurulan birleşiklerin gösteren açısından farklılaştığı açıktır. Ancak bir birleşik fiilde gösterenlerin farklılaşmasının, işaret ettiği gösterilenlerde de bir farklılık oluşturup oluşturmadığı sorusu önem taşımaktadır. Teorik olarak bir dilde yer alan her kelimenin farklı ihtiyacı karşıladığı düşünüldüğünde, ayrı ayrı madde başı olan fiillerin de ayrı gösterilenlere sahip olduğu ve olması gerektiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla, *emr eyle-*, *emr kıl-*, *emr ol* ve *emr et-* yapılarının her birinin ayrı anlamları ve gösterilenleri karşılaması gerekmektedir.

Örneğin *emr* ismi *et-* yardımcı fiili ile birleştiğinde cümlenin ve yargının devamının geleceği anlaşılmaktadır. Etken bir kuruluştaki olan *emr et-* birleşik fiilinde konuşur, *emr edilen şey* hakkında cümlenin başında veya sonunda bilgi sahibi olacaktır. Ayrıca *emr etme* yapısında bir emri veren kişi ve emredilen kişi olmak üzere birden fazla şahsın muhatap olduğu bir gösterilen bulunmaktadır. Metinde bir örnek dışında *et-* yardımcı fiili ile kurulan tüm *emr* birleşik fiilleri geniş zamanda çekimlenmişlerdir.

Buna karşın *eyle-* yardımcı fiiliyle kurulan *emr* birleşik fiilleri ise sadece görülen geçmiş zaman örneklerinde kullanılmaktadır. Bu sebeple birleşik fiillerin yardımcı fiillerinin, eş zamanlı olarak değişmesinde eylemin gerçekleştiği ve anlatıldığı zamanı ifade etmesinin etkisi olduğu görülmektedir.

Ayrıca *emr ol-* yapılarının tümü edilgen yapı örneklerini vermektedir.

Metinde *emr kıl-* birleşik fiili bir kez geçmektedir. Yukarıda örneğini verdiğimiz kullanım 2. Teklik şahsa emir olması sebebiyle önemlidir. *emr kıl-* dışındaki diğer

birleşik yapılarda 2. Teklik şahsın kullanımı söz konusu değildir. Eserde bu örnek dışındaki tüm *emr* birleşik fiilleri 3. Teklik şahsa aittir.

Türkiye Türkçesine baktığımızda *emr* ismi *al-* ve *ver-* yardımcı fiilleri ile birleşmektedir. Bir de bunların dışında kelimenin imlasında birleşmiş şekli ile emretmek birleşik yapısı bulunmaktadır. *emir al-* birleşik fiili öznenin bir muhatapla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu sebeple sebebi ile *et-* ve *ver-* yardımcı fiillerinden ayrılmaktadır.

2.2.9. Göstergibilim Açısından *kıl-* Fiili

Yukarıda *emr + fil*, birleşik fiili bağlamında kısaca değinilen *kıl-* yardımcı fiilinin birleşik fiillerdeki kullanımından söz etmek gerekmektedir. Bilindiği gibi *kıl-* göstereni Türkçenin en eski fiillerindendir. Bu fiilinin geçtiği en eski örnek Orhun Kitabeleridir.

“Bilge Tonyukuk ben özüm tabgaç iline kıluntım

üze kök tngri asra yağız yir kılindukta” (Orkun 1987: 27/100).

Günümüzde yalnızca isim + fiil yapısındaki birleşik fiillerde, yardımcı fiil olarak kullanılan *kıl-* fiili, örneklerde de görüldüğü gibi Eski Türkçe döneminde ana fiil olarak kullanılmaktadır. Buna benzer ana fiil kullanımları Batı Türkçesinde de devam etmiştir. Örneğin Süheyl ü Nevbahar’da “*bana kılduğun hiç ata kılmadı/ya ben bulduğum hiç oğul bulmadı*” (Dilçin 1991: 239) örneğinde *kıl-* fiilinin birleşik kullanım dışında “*et-, yap-*” anlamıyla kullanıldığı görülmektedir.

Kitabü’l- acāibü’l- ġarāib’te de *kıl-* fiili hem esas fiil hem de yardımcı fiil olarak sıklıkla kullanılmıştır.

Esas Fiil olarak *kıl-*: “*anı şu hazinesi kıldı*”

Yardımcı Fiil olarak *kıl-*: *nazar kıl-, tegallüb kıl-, taleb kıl-, havadis kıl-, sayd kıl-, bünyad kıl-, mihad kıl-, sual kıl-, dua kıl-, muhtaç kıl-, bahş kıl-*.

Birleşik fiil olarak *kıl-* göstereninin yaygın olan bu kullanım biçimi “Batı Türkçesinin son evrelerinde giderek azalmıştır” (Uysal 2010: 26). Türkçe sözlükte *kıl-* fiili “*etmek, yapmak*” anlamı ile verilmiştir.

Bu noktada, *kıl-* göstereninin art zamanlı ekseninde, hem gösteren hem de gösterilen olarak değişmediğini söylemek mümkündür. Buradaki değişim gösterenin kendisinde ve öğelerinde değil, gösterenin işlevi ve kullanım alanındadır.

Kıl- göstereni, bugün ölçünlü Türkiye Türkçesinde kalıplaşmış olarak “*namaz kıl-*, *mutlu kıl-*, *mecbur kıl-*” birleşik fiillerinde yer almaktadır. Ancak bilindiği gibi bu örneklerden *namaz kıl-* dışındaki birleşik fiiller, gündelik konuşma dilinde *kıl-* yerine *et-* yardımcı fiili ile kullanılmaktadır. Bu durumda *kıl-* yardımcı fiilinin *namaz* ismi ile kalıplaşmış olduğunu söylemek mümkündür.

Bu durumda, *kıl-* göstereninin Türkiye Türkçesinde işlevsel açıdan daralmasının sebebi nedir? Gramer kitaplarında *kalıplaşma* olarak kavramlaştırılan bu örneğin, göstergebilim açısından dilsel bir *ikonlaşma* olduğu söylenebilir. *kıl-* fiilinin kullanım alanının daralmasında da *namaz kıl-* yapısının sıklıkla kullanılmasının etkisi bulunmaktadır. *kıl-* fiilinin kullanımında *namaz kıl-* yapısının sıklıkla kullanılarak öne çıkması, morfolojik olarak ikonlaşmanın yanı sıra anlamın da donmasını sağlamaktadır. Bu şekilde, *kıl-* göstereni, gösterilen olan “*etmek ve yapmak*” anlamlarından sıyrılmaktadır. Gösteren olarak *kıl-*’ın gösterenini “*kaybettiğini*”, *kıl-* yerine *et-* ve *yap-* gösterenlerini koyulduğunda görülebilmektedir. Bu sebeple *namaz kıl* yerine *namaz et*, *namaz et* gibi yapıların kullanılması mümkün değildir. *Namaz kıl-* birleşik fiilindeki *kıl-* bu sebeple, neredeyse gösteren olma özelliğini yitirmiş ve ikonik olarak *namaz kıl-* gösterenine dönüşmüştür.

Dilsel ikonların da tıpkı görsel ikonlar gibi değiştirilemediği düşünüldüğünde, *namaz kılmayı* ifade etmek için *kıl-* dışında başka bir yapı kullanılmak istendiğinde, *namaz* isminin mutlaka bir ek alması gerekmektedir. Nitekim daha edebi bir anlatım olarak kullanılan *namazı eda etmek*, bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

2.2.10. Göstergebilim Açısından Eş Zamanlı (Synchronic) Eksende Birleşik

Filler

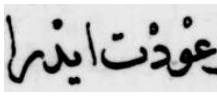
Yukarıda da belirtildiği gibi gösterge sisteminde eş zamanlılık, zaman çizgisindeki yatay dizgeyi belirtmektedir. Tarihî bir metin için ise eş zamanlı inceleme, metnin yazıldığı dönemin dil özellikleri bağlamında ele alınması anlamına gelmektedir. Burada ise, eş zamanlı inceleme, aynı tarihte istinsah edilmiş iki nüsha arasında uygulanacaktır.

Giriş bölümünde eldeki nüshanın çeşitli sebeplerle okunamayan yerleri için ikinci bir nüsha olarak British Museum’da bulunan Sloane 7894 numaralı nüshasının kullanılacağı belirtilmişti. Bu okumalar sırasında birleşik fiillerin bazı kullanımlarında ik nüsha arasında farklı tercihlerin olduğu görülmüştür.

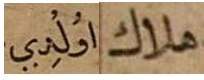
Bu farklılardan bir kısmı aşağıda verilmiştir.

(1)ve çün sirke ile yusalar hâşşiyeti gerü ‘*avdet kıtur*’ / ‘*avdet ider*

Manisa

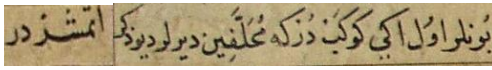
Solane

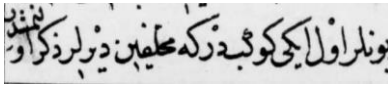
(2)erbaā yılında afrikiyyede bir bulut zāhir olmuş ra‘ d-ı muḥkem ve berḫ-i ḳavī birle andansoñra çok t̄aş yağdı her kime kim doḳındı ise *helāk oldı* / *helāk ḳaldı*

Manisa

Sloane

(3)bunlar ol iki kevkebdür ki muḫallefeyn dirler *diyü zıkr etmişizdür* / *dirler zıkr olunmuşdur*

Manisa

Sloane

Eş zamanlı bir incelemede yukarıdaki tüm birleşik fiil gösterenlerinin birbirilerinin yerine kullanılabilmesi dolayısıyla aynı gösterileni işaretleyecek olmaları akla eş anlamlılık kavramını getirmektedir.

Dilde eş anlamlılığın olup olmaması tartışmalı bir konudur. Doğan Aksan, dilde eş anlamlılığın terimden başlayarak hatalı olduğunu ve bir dilde eş anlamlı kelimelerin olmayacağını belirtmektedir. Aksan, “Tam aynı anlamda olduğu varsayılabilir öğeler

de aslında ayrı köklerden gelen, değişik gelişmeler sonucunda anlamca birbirine yaklaşmış sözcüklerdir. Dilemek/istemek, çevirmek/döndürmek gibi eşanlamlıları “yakın anlamlı öğeler” olarak düşünmek gerekir” diyerek, eşanlamlı sanılan kelimelerin aynı gösterileni işaretlediğini belirtmektedir.

Öyle ise, burada da gösterilenleri aynı “*olamayacak*” gösterenlerin, aynı bağlamda kullanıldıkları görülmektedir.

Ayrıca 2. ve 3. örnekte dikkate değer bir başka hususu belirtmek gerekmektedir. 2. örnekte *helak kaldı* birleşik göstereninde, gösterilmeyen bir gösterge bulunmaktadır. bu durum akla daha önce de söz edilen Chomsky'nin taşınan boşluklar kuramını akla getirmektedir. *Helak kaldı* birleşik göstereninin işaretlediği gösterilen *helal olup kaldı* yapısıdır.

Benzer biçimde, 3. örnekte de *diyü* göstereninin kullanıldığı ve kullanılmadığı örnekler arasındaki fark, bu durumu destekler niteliktedir. Sloane nüshasından alınan dirler *zıkr olunmuşdur* yapısında *diyü* göstereni bulunmamaktadır. Bu sebeple birleşik gösterenin fiil çatısı edilgenlik ifade etmektedir. Burada derin yapıda bir gösterenin kaldırılmasının, yüzey yapıdaki fiile gösteren ve gösterilen bakımından etkilediği görülmektedir.

2.2.11. Göstergebilim Açısından Birleşik Fiillerde ol-

Eser içerisinde ol- yardımcı fiilinin Türkçenin her döneminde olduğu gibi geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Ol- fiili hem İsim + fiil hem de Fiil + fiil kuruluşundaki birleşik fiilin göstereni konumundadır.

Ancak fiil + fiil yapısında olan ve ol- fiilini gösteren olarak alan birleşik fiiller dikkat çekicidir. Ol- yardımcı fiili bu tip yapılarda bir yardımcı fiil olmanın yanı sıra anlamın etkisini arttıran bir gösterileni karşılamaktadır.

Örneğin *devr et-/devr etdiril-* yapısı bir birleşik fiildir. Ancak metinde *devr et-/etdiril-* ifadesinin üzerine ol- fiilini getirilmesi söz konusudur.

*şemsden bir h̄att̄-ı müstaḳīm çekülüp oñ eczādan birine gelüp ba‘dehu **devr etdürülür olsa** pergār gibi her birinüñ üzerine vāḳi‘ ola

Ba'de devr etdürülse denmesi ile *etdürülür olsa* denmesi arasında gösterilen açılarından bir fark bulunmaktadır. Burada iki ayrı birleşik yapıdan söz etmek mümkündür. Birincisi *devr etdürül-*, ikincisi ise *etdürülür ol-*.

Eserde bu örneğe benzer örneklere oldukça sık rastlanmaktadır.

* *bir zamānda bir ejderhā zāhir olup halkıñ tavarların çok yudar olup pes böyle tedbīr etdiler ki ol ejderhāniñ çıkcağ yerinde her gün iki şığır qorlar idi*

* *zīrā ne deñlü yer görünmez olursa ol deñlü yer zāhir olup görnür olur her on toğuz fersahda bir derece zāhir olur*

Burada yer verilen örneklerde *ol-* gösterileninin kullanılmasının zaman ile ilgili olduğu düşünülebilir. Örneklerdeki tüm fiil yapıları zaman içerisinde kısa bir anda olup bitmeyi işaretlemektedir. *Devr et-*, *yut-*, *görün-* fiillerinin zamanın uzaması *ol-* göstereninin eklenmesi ise sağlanmaktadır. Dolayısıyla örneklerde olan *ol* fiili bir nokta zaman ifadesini donuklaştırarak adeta ikonlaştırmakta ve bir başlangıç ve süreç zamanını ilave etmektedir. Bunun neticesinde *yutar* ile *yudar olup* arasında fiilin gerçekleşme süresine dikkat çekilmektedir.

Ol- fiilini benzer işlevde mastarlarla kurulan birleşik fiillerde de görmek mümkündür.

2.2.12. Mastarlarla Oluşturulan Birleşik Fiiller

***ve bilgil ki** cum'a gün sefere çıkmak eyü degüldür meger cum'a namāzdan soñra ola ve evvel bid' at ki islāmda hādīs oldı **cum'aya giç varmağ oldı** zīrā ibtidā-i islāmda şabağ namāzın cāmi' de kı lup ānda qalup cum'a namāzın kılmayınca çıkmazlar idi

*bir ufukda olsa deñize anda medd ya' ni **şuyı ziyāde olmağ olur**

* çün sāl eseb gele türkistan tarafında **cenk ve kan dökülmek olur** ve kış muhkem olur

Buradaki öreklerde de yukarıda değinilen kalıplaşmanın örneklerini görmek mümkündür. Bu kalıplaşma *ve/veya donma* neticesinde *ol-* göstereninin yönettiği birleşik fiiller gramatikal olarak birleşik fiil olsalar da bir yönleriyle isim grubu işlevi

altındadır. İkonlaşan birleşik fiil gösterenleri zaman içerisinde *var olma* ve *gerçekleşme* durumlarını ol- göstereni ile sağlamaktadırlar.

Fiilin gerçekleşme zamanında ol- gösterenin etkisi oldukça fazladır.

*aşhâb tecârib-i hâle huşûşunda dimişlerdür hâle *yel olmayacak olur* ve kaçan hâle her tarafından bozulsa açıklığa delâlet ider

Yıldızların ve havanın anlatıldığı bölümde yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi *hale olduğunda yel esmez/esmeyebilir/esmeyiverir* ifadesini karşılamak için *olmayacak olur* birleşik göstereni kullanılmıştır. Burada geleceğe ait bir kullanımına ihtimal unsurunun da eklendiği görülmektedir. *Yel olmaz* ya da *yel esmez* yerine *yel olmayacak olur* yapısının üretilmesinin zamanla ilgisi olduğu düşünülebilir.

yel olmayacak olur birleşik göstereninde *-acak* sıfat fiili dolayısıyla bir kalıplaşmadan söz edilebilir. *-acak* sıfat fiil eki olmamak fiilini isimleştirmiştir. Dolayısıyla Chomsky'nin derin yapı kavramıyla ele almak gerekirse *olmayacak* ile *olur* arasında bir boşluktan söz edilebilir. Aslında birleşik yapıda işaretlenen şey, *yel olmayacak bir şey olur* ifadesidir.

Ol- göstereninin kullanımında bir diğer örnek ise *varur turur ol-* birleşik gösterenidir.

*on birinci güninde hamsîn temâm olur ve on ikinci gün âftâb hâmel burcuna *varur turur olup* gice ve gündüz berâber olup her biri on iki sâ'at olur

Burada yapının *varur ve turur olur* mu yoksa *varur turur olur* şeklinde mi okunması sorusu önemlidir. *Varur turur* yapısı günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılan *gide dur-* yapısını akla getirmektedir. *Gide dur-* ile *varur tur-* arasındaki yapısal benzerlik açıktır. Ancak iki yapının kullanımında *aspekt* açısından farklılık bulunmaktadır.

Eserde *tur-* fiili ile oluşturulmuş *çıkarp dur-*, *olup dur-* gibi birleşik yapılar bulunmaktadır. Bu sebeple burada yer alan birleşik yapının da olmak fiilinin ontolojik anlamı ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla *varur turur olmak* yapısını bir bütün gösteren olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

2.3. GÖSTERGEBİLİM AÇISINDAN MİNYATÜR-DİL İNCELEMESİ

Giriş bölümünden bu yana, sıklıkla belirtildiği gibi göstergebilim hem dil hem de dil dışı tüm unsurları konusu saymaktadır. Anlamın temel alındığı bu bakış açısı ile insanın göstergelerle çevrili bir evrende yaşadığı söylenebilir. “Toplum bulunan her yerde, her kullanım kendisinin göstergesine dönüşür. Yağmurluk yağmura karşı korunmak için kullanılır; ama bu kullanım, belli bir hava durumunu belirten göstergeden ayrılmaz” (Barthes 2009: 49).

Herhangi bir gösterge içerdiği gösteren ve gösterileniyle beraber, iletişim ögesini de barındırmaktadır. Görsel göstergeler ise dil göstergelerinden farklı olarak bu iletişim ve anlam parçalarını bir bütün olarak sergilemektedir. Elbette bu görsel göstergelerin bir dizge üzerine oturduğu gerçeğini değiştirmez. Ancak dildeki dizgide, iletişim karşılıklı olduğu için sürdürülebilirlik söz konusudur. Oysa örneğin resimde, ressam fırçasını bıraktığı anda “cümle”nin bittiği ve karşına geçip ne denilirse denilsin bir cevap veremeyeceği açıktır.

Bu sebeple olsa gerek, “antik resimlerde, ressamın resmetme umudunu kaybettikleri konuşmaları yazılı karakterlerle nakleden antik resimlerde, resmedilen kişilerin ağızlarında küçük yazılı adlar vardır” (Mitchell 2005: 58).

İnsanın kendisini ya da burada olduğu gibi eser içerisinde yer alan anlatı parçalarını resmetmesi bir anlamı aktarma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

Burada yapılmak istenen de minyatürün “göstermek istediği” anlamın dil ile ilişkisini ortaya koymaktır. Bu bölümün yazılması, metnin okunması sırasında dil, gösterge, metin, minyatür kavramları ile ilintili birçok soru olduğunun fark edilmesiyle oraya çıkmıştır.

Bilindiği gibi bu eserde *acaib* ve *garib* olanlar anlatılmaktadır. Dil ile ifade edilen bu *acaib* ve *garibler*, minyatürde nasıl tasvir edilmiştir? Tasvir edilen minyatürde “gösterenler”, metinde hangi “gösterenlerle” işaretlenmiştir? Dildeki dizgi ve sistem minyatürde nasıl işaretlenmektedir? Soyutlaması olmayan minyatürün, soyutları ima edebilme ya da (göstergebilimin terimiyle ifade edilirse) indeksleme becerisi var mıdır?

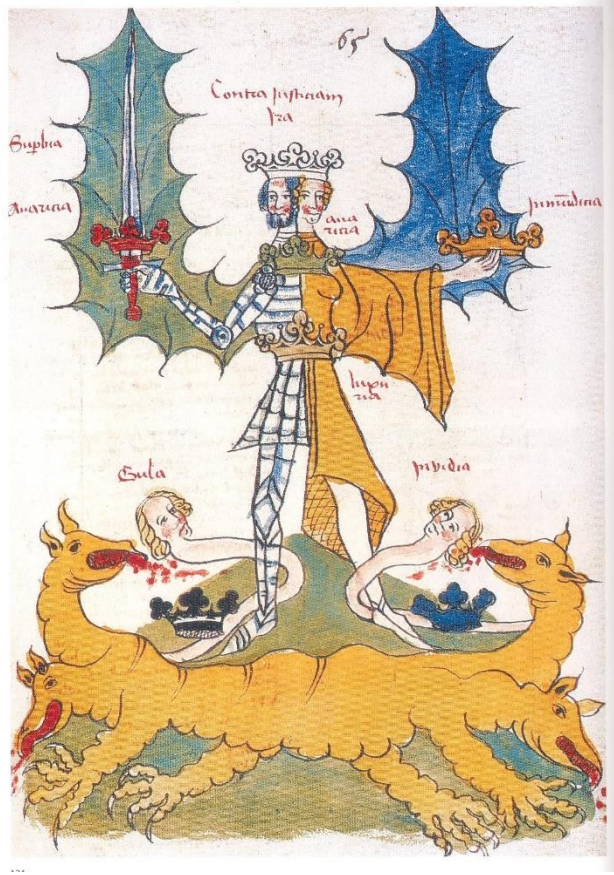
Bu bölümde yukardaki sorularda hareketle ve göstergebilim yöntemiyle, minyatür-dil ilişkisi ele alınmaya çalışılacaktır.

2.3.1. İkiz Bedenler

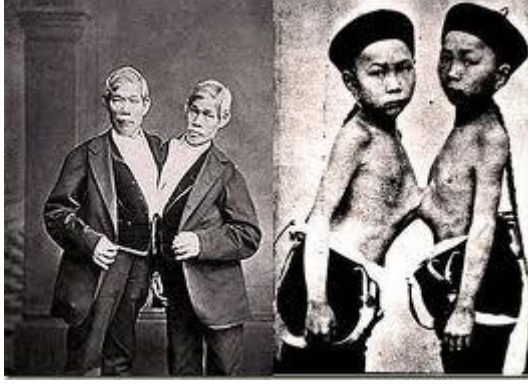
Eserde yer alan ilk minyatür “*belinden aşağısı bir yukarısı iki insan*” figürüne aittir. Minyatür yer aldığı varağın sol tarafında yer almaktadır. Minyatüre ilişkin açıklama ise sayfanın sağ tarafında yer almaktadır. Belinden aşağısı bir olan bu “*garib*” insan figürü antik çağdan itibaren çeşitli düşünür ve ressamlar tarafından tasvir edilmiştir.

Aşağıda ikiz bedenlerle ilgili olarak 15. yüzyılda yapılmış bir tasviri görmek mümkündür.

İkiz bedenler, ikiz ucubeler, yapışık ikizler ya da günümüzdeki adlandırmasıyla Siyam ikizleri, tıbbi bilgilerin yetersiz olduğu dönemlerde doğaüstü bir doğum olarak görülmüştür. Tıbbi olarak açıklanamayan bu doğaüstü durumdan dolayı da korkulan ve hatta korkulacak olaylara işaret eden bir gösterge olarak yorumlanmıştır. 19. Yüzyıla kadar bir lanet ya da günah olarak algılanan ikizler 1811 yılında kavrama adını veren Siyam ikizlerinin doğmasıyla yeni bir anlam kazanmıştır.

Söz konusu siyam ikizleri Ceng ve Eng Siyam'da (Tayland) dünyaya gelmişlerdir. Bu doğum elbette sıra dışı olan her hadisenin ceza ve tehdit olarak algılanması sebebiyle çevrelerini ve ülkenin kralını korkutmuştur. Ancak halk tarafından beklenen bir felaket olmaması sebebiyle yaşamalarına izin verilmiştir. Siyam ikizlerinin sekiz yaşında ailelerini kaybetmelerinin ardından geçimlerini sağlamak için bedenleri kullanmışlardır. Ucube olan bu ikiz bedenler gittikleri ülkelerde oldukça yoğun bir ilgi gördü. Zamanla sıradanlaşan bu ikiz bedenler günümüzde ameliyatla ayrılabilir bir tıbbi durum halini almıştır.

Ceng ve Eng Siyam İkizlerinin Fotoğrafi

Kitābü'l-‘acāibü'l-ġarāib’da da bu ikiz bedenlerin tasviri aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

*umūr-i arziyyedendir ve insān doğmak ki şekli ġarīb ola*¹⁵*-hikāyet imām şāfi‘i rađiallāhü ‘anhu dimiş arz-ı yemende bir insān gördüm belinden aşağısı bir ‘avret teni belinden yukarusı iki beden dört eli ve iki baş ve iki yüzi var yerler ve içerler ve birbiri ile ġāh çekişürler ġāh barşurlar birinüñ yüzi er ve birinüñ yüzi ‘avretdür ve rivāyet olmuş ki belġ vilāyetinde bir ‘avret bir oġlan doğurmuş ki bir eli ve bir ayağı ve yarım yüzi var nesnās böyle olur yemen vilāyetinde münteġā-yı baġrda görnür ve rivāyet olunur ki bir ‘avret bir kerre daġı bir kız doğurmuş ki iki baş var ve hūkemā dimişler ġarīb için üç ma‘ni bulunmuşdur her birine bir nām konulmuşdur evvel āsār-ı nefsanıyyedür eger ġayra şarf iderse mu‘cize dirler enbiyādan şādır olıcaġ kerāmet dirler evliyādan sādır olıcaġ ve eger şerre şarf iderse siġrdür ki şādır olur nüfūs-ı şerriyedenden ikinci umūr-i ġarībe ki ġādīs olur ecrām-ı semāviyyesi ve özr-ü maġşüş ile eşkālden ve evġātdan aña tılsım dirler üçüncü umūr-i ġarībe ki ecsām-ı arziyye sebebi ile ġādīs olur mıġnātıs demüri ġapduġı gibi aña taranc dirler*

Kitābü'l-‘acāibü'l-ġarāib’de yer alan “acāib ve ġarīb” “şeyler” den ilki olan bu durum “umur-i arziyye” (arzin işleri) olarak açıklanmaktadır. Bunun sebebi eserde yer alan “acaiblerin” karada, havada ve denizde olmak üzere üç ana başlıkta tasnif edilmesidir. Ancak burada “umur-i arziyye” dendiği sırada okurun bu tasniften haberi yoktur. Bu tasnif dört varak sonra ayrıntıları ve fasılları ile anlatılacaktır.

Yazar/mütercimim tasniften önce bir *acaibi* anlatmasının sebebi ise; daha sonra anlatacaklarına dayanak sağlamak istemesidir.

“*insan doğmak ki şekli gârib ola*”: mak-/mek mastar eki hem mastar olarak hem de sıfat fiil yapısı ile sıklıkla kullanılmaktadır. *Ki* bağlacı ile kurulan cümlenin devrik bir yapıda olduğu görülmektedir. Burada kullanılan *doğmak* fiili ilk okunduğunda, *doğmak* fiilinin Azerbaycan Türkçesi gibi birçok Türk lehçesindeki “*doğurmak*” anlamı da akla gelmektedir. Hatta bu haliyle cümle daha anlaşılabilir sayılabilmektedir: *İnsan doğurmak ki şekli garib ola*. Ancak bu cümlenin ardından gelen satırlarda *doğurmak* fiilinin de kullanılmış olması bu ihtimali azaltmaktadır. “*bir avret bir oğlan dogurmuş ki...*”

Dolayısıyla bu cümle günümüz Türkçesine “*acaib bir insan olarak doğmuş olmak*” olarak aktarılabilir. Bu da anlatımın *özne* üzerinden değil *nesne* üzerinden yapıldığını gösterir. Bu şekilde anlatılan, tasvir edilen nesne veya tasvir ile yazar arasındaki mesafenin daraltılmış olur.

‘Acâibü’l- mahlûkât gibi yazar/mütercimim kendi ifadesi ile belirtilecek olursa “*adete muhalif*” varlık ve hadiselerin anlatıldığı bir eserde, anlatılanların inandırıcılığı için kanıt ve tanık kullanımı önemlidir. Kullanılan tanıklar içerisinde dini şahsiyetlerin olması güvenilirliği sağlamlaştırmaktadır. Burada İmam Şafi’nin dediğini nerde dediği belirtilmemiştir. Oysa eser içerisinde yer alan başka tanıklıklarda kitap ismi verilen durumlar da söz konusudur. Bu örneklerin en ilginç, *galib* ve *mağlub* olmak için nelerin yapılması gerektiğinden bahsedilen bir bölümde (113a) İskender’in yaptıkları anlatılırken izlediği yolun inandırıcılığını arttırmak amacıyla, bu yolları Aristo’nun “Kitab-ı Siyaset” isimli eserinden öğrendiğinden bahsedilmesidir.

Eserin tercüme olması birçok yerde basit cümle, birleşik cümle ve cümle yüklemi ile ilgili kural dışı kullanımların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Elbette bu durumların tek sebebi eserin tercüme olması ile açıklanamaz. Zira eserin bir şehzadeye sunulmak üzere hazırlandığı ve ayrıca divan sahibi bir kişi tarafından tercüme edildiği düşünüldüğünde bu tip durumlar daha dikkat çekici olmaktadır.

Burada yer alan *di-* fiilinin cümlenin yüklemi olarak kullanılmadığı durumlar konuya örnek olarak gösterilebilir. Eserde herhangi birisinden yapılan alıntılarda kullanılan *d(e)imiş / d(e)imişler* ifadeleri hiçbir zaman cümlenin yüklemi olarak kullanılmamıştır. “*imam şafi (r.a) dimiş arz-ı yemende bir insan gördüm*” örneğinde de

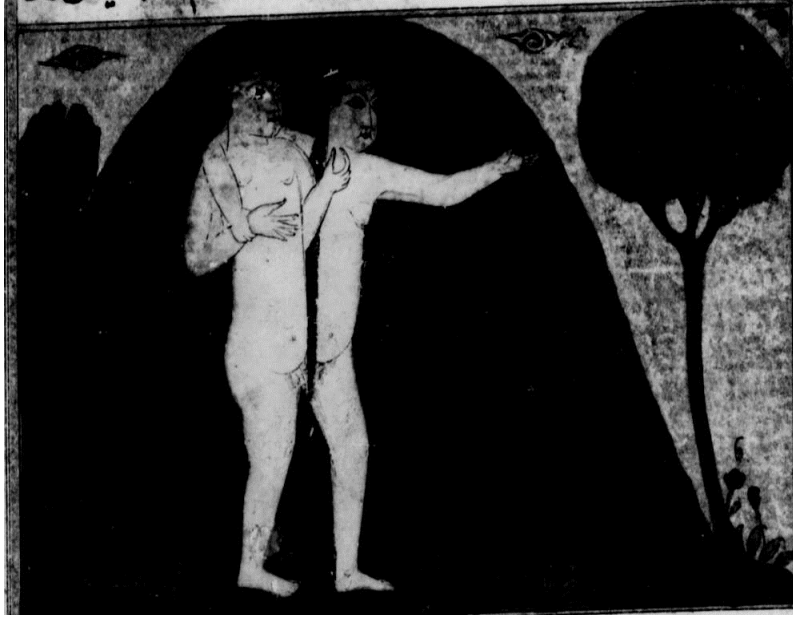
görüldüğü gibi söz dizimine uygun olmayan bir kullanım söz konusudur. Arapça'da *di-* fiilinin cümlenin başında yer aldığı bilinmektedir. Dolayısıyla eserin tercüme olması bu duruma sebep olarak gösterilebilir.

Minyatürün anlatımında vücudun belden aşağı kısmı için *ten* belden yukarısı için ise *beden* kelimeleri kullanılmaktadır. *Ten* Farsça (tan) bir kelimedir, anlamı “*beden vücut*” tur. *Beden* kelimesi ise Arapçadır. *Ten* kelimesi Kamus-i Türki'de “*deri*” anlamında kullanılmaktadır. Bundan önceki kullanımları ise *beden* anlamında olmuştur. Bu durumda kelimenin *deri* anlamını 19. yüzyılda kazandığı söylenebilir.

Bir resmin, fotoğrafın, minyatürün kısacası metin dışı bir “şey”in ele alınmasındaki temel sorun; göstergenin hangisi olduğudur. R. Barthes; fotoğrafı bir gösterge kabul eder ve “*bir fotoğrafın göndergesinden hiç ayırt edilemeyeceğini*” (Barthes 1997: 17) belirtir. Karşılaşılan şey sadece bir resim olsaydı Barthes'ın fotoğrafı gösteren addetmesi kabul edilebilirdi. Ancak burada hem bir resim (minyatür) hem de yazı söz konusudur. Öyle ise bu ikisi arasında hangisinin gösteren ve hangisinin *gösterilen* (gönderge) olduğu sorusunu sormak gerekmektedir.

Giriş bölümünde eserin incelenmesinde Manisa'da bulunan 1552 tarihli nüshada eksikler bulunması durumunda İngiltere British Museum'da bulunan yine 1552 tarihli bir nüshadan faydalandığı belirtilmişti. Söz konusu bu nüsha da minyatürlü bir nüshadır. Sloane 7894 numaralı bu nüshada “*belinden aşağısı bir yukarısı iki insan*” tasviri minyatürle gösterilmiştir. Bu minyatürde Manisa nüshasının aksine tasvir çıplak olarak tasvir edilmiştir.

Eserde bu *acaip* varlığın cinsiyeti *belinden aşağısı avret teni ifadesiyle kadın* olarak anlatılmaktadır. Oysa British Museum nüshasında tasvirin cinsel organı kadının saçı ile örtülmüş ve cinsiyetsiz bir form ortaya çıkmıştır. Bu durum eserin Manisa'da bulunan 18.yüzyılda istinsah edilmiş bir nüshasında da aynıdır. Manisa nüshasında yer alan minyatürde de söz konusu “*ucube*”nin belinden aşağısı bedeninin yukarısında başlayan kıyafetin devamı olarak kız ve erkeğin elbiselerinin devamı ile oluşur. Ancak bacağı giyilmiş olan şalvar/pantolon ise ikisi için de aynıdır. Tarihte kızın etek, erkeğin ise pantolon giydiği tasvirlerin yer aldığı bilinmektedir. Bu sebeple metin bir gösteren olarak kabul edildiğinde gösterileniyle çelişmektedir.

Brtitish Museum Nüshası

Manisa (45 Hk 5355) Nüshası

Daha sonra metinde minyatürde gördüklerimizin anlatılması ya da metni gösteren olarak kabul ettiğimizde gösterilenin yazılı tasviri yer almaktadır. Burada minyatür göndergesinde de gördüğümüz fiziksel özellikler sıralanmaktadır. “*acaib*”in *dört eli, iki başı ve iki yüzünün* olduğu belirtilmektedir. Burada dikkat çeken bir diğer nokta ise, *baş ve yüzün* ayrı ayrı vurgulanmasıdır. İlk olarak başın yüzü de kapsadığı

düşünülebilir. Ancak bunun sebebi metnin ilerleyen bölümlerinde, başı olmasına rağmen yüzün olmadığı durumların anlatılacak olmasıdır. Dolayısıyla *acaib mahluklar* için başın olması yüzün de olduğu anlamına gelmemektedir.

Bu sebeple minyatürde açıkça görülen fiziksel özellik iki ayrı gösterge olarak *baş* ve *yüz* ile ifade edilmiştir. İlerleyen satırlarda yüzlerin cinsiyeti de belirtilerek; “*birinin yüzi er ve birinin yüzi avretdür*” ifadesi kullanılmıştır. Burada daha önceki satırlarda kullanılan “*beden*” göstereninin, bir cinsiyeti işaret eden bir gösteren olmadığı sonucu çıkartılabilir. “*belinden yukarısı iki beden*” demek; bu iki “*beden*”in cinsiyetinin belirsizliğinin ifadesidir.

Minyatürde söz konusu “*acaib*” birbirine sarılmış şekilde resmedilmiştir. Bu tasvir akla *âşık* ve *maşuk* göndermelerini getirmektedir. Aynı batından olan bu *acaibin* kardeş olması gerekirken metinde bu vurgulanmaz. Fiziksel özelliklerinin sıralanmasından sonra gündelik hayatlarının diğer “*acaib*” olmayan varlıklar gibi olduğu anlatılarak zihinde sıradan hale getirilir. Gündelik hayatlarının varlığı “*yerler ve içerler, birbirleri ile kâh çekisürler kâh baruşurlar*” cümlesi ile anlatılır. Günümüzde siyam ikizleri olarak adlandırılan dönemin *acaibinin* de gündelik hayatlarında birlikte uzun yıllar yaşayabildikleri bilinmektedir.

Tüm anlatım içerisinde bu *acaibin* Yemen vilayetinde olması da dikkat çekicidir. Eserin aslının Yemen’de yazılmadığı bilinmektedir. Buna rağmen şehir olarak Yemen’in zikredilmesi, söz konusu edilen *acaiblerin* eserin yazıldığı coğrafyadan uzakta bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bu aynı zamanda sosyolojik bir durumdur. Anlatılan coğrafyada insanlar normaldir ve korkulacak, tehdit oluşturabilecek unsurlar daima yaşayan toplumun “*habitus*”undan uzakta var olmaktadır ve olmalıdır.⁵⁶

⁵⁶ İnsanı ve toplumu rahatsız eden unsurların toplumun dışında kabul edilmesini en iyi açıklayan örneklerin başında Foucault gelmektedir. Foucault mezarlıkların, fahişelerin ve delilerin “şehirin” dışında tutulmasının sebeplerini açıkladığı eseri “Deliliğin Tarihi” nde bu uzak ve kendinden olmadığına inanma durumunu anlatmaktadır.

2.3.2. Yarı At Yarı İnsan

Bu minyatürün seçilmesinin sebebi Kitābü'l-‘acāibü'l-ġarāib’da iki kez tasvir edilmesidir. Bu tasvirlerden ilki burçların anlatımında yer almaktadır. Qavs burcu anlatılırken bu *acaibten* bahsedilmiş ve hemen arkasından aynı varağın sol tarafında minyatürü verilmiştir.

- 3-**qavs** buña rāhī dağı dirler bunuñ kevākibi otuz birdür bu bir
- 4-**canlu şuretindedür ki merkebdür âdem ile atdan ki boynına varıncaya dek**
- 5-**atdur ve boynından yukarusı ademdür elinde yayı dutup okı**
- 6-**doldurup mağrib cānibine çeker** ve ‘ arab ol kevkeb ki qamer üzredür
- 7-ve ol kevkeb ki qabza-i kemāñ üzredür ve ol kevkeb ki
- 8-**taraf-ı cenüb üzredür ve ol kevkeb ki sağ eli tarafınadır**
- 9-**ne‘ ayim ve arda dirler mecerreyi ırmağa beñzetmişlerdir güyiyā anlar deve**
- 10-**kuşlarudur şu içmege gelmişlerdür ve ol kevkeb ki okuñ denī üzredür**
- 11-ve ol kevkeb ki şol omzı üzredür ve ol ki qoltığı altındadır
- 12-**anlara na‘ ayim-i şadıra dirler keenne-hu şu içüp dönüp gitmişlerdür ve ol**
- 13-**iki yıldız ki kemanuñ küşe-i şimālinedir tälimiñ dirler ve ol kevkeb**
- 14-**ki şol uyluğı üzre ve incigi üzredir merdīn derler**

Yukarıda verilen çeviri yazıda koyu olarak işaretlenen yerler minyatürde görülen bölümlerdir. Kavs yay burcunu temsil etmektedir. Bu burcun/gezegenin otuz bir tane küçük gezegeni, yıldızı vardır. Metinde minyatürde yer alan öğeler tasvir edildikten sonra bu *kevkebler* sayılmaktadır. Ebette kevkeblerin kavs burcu üzerinde olması sebebi ile yerleştirilmesi gerekmektedir. Müellif de söz konusu kevkebleri uygun olduğu yerlere yerleştirir. Müellifin okura bu kevkebleri ima etmesi göstergebilim açısından kelimeleri indeks olarak kullanması şeklinde yorumlanabilir. Okur resimde bir kevkeb görmemektedir. Ancak yazarın bu kevkebleri ima etmesinden dolayı okur kevkebleri oradaymışlar gibi algılar bu algıyla beraber yazar gösterenini bir gösterilenle birleştirmiş olmaktadır.

Metne dönmek gerekirse, kavs yay burcunu anlatmaktadır. Metinde ise ilk olarak burcun temsili olan yarı at yarı insan tasviri anlatılmaktadır. İlk cümle; “*canlu suretindedir ki merkebdür*” cümlesidir. Bu cümlenin, yazarın ilerleyen cümlelerde anlatacaklarına okuru hazırlayan bir bilgiyi işaretlediği söylenebilir. *canlı suretindedir* ifadesinden sonra *ki* bağlacı ve *merkebdür* ifadesi yer almaktadır. Bu durumda merkebin Arapça binek olduğu düşünüldüğünde bu ifade bineğin canlı ve cansız olabileceği de göstermektedir. Metnin geneline hâkim olan devrik cümle yapısı burada da açıkça görülmektedir. “*adem ile atdan canlı suretinde bir merkeptir*” şeklinde kurallı bir cümlenin kurulmamasının ve sürekli +DUr eki ile biten kısa kesik ifadelerin metnin okunma hızını arttırarak, metne hareket kattığı düşünülebilir. Burada boynuna *varıncaya dek* ifadesinde kullanılan *varmak* göstereni ile anlatı hızının yavaşlatıldığı söylenebilir. Okur bu ifadeyi okuyup sol taraftaki at minyatürüne baktığında, atın boynuna kadar göz gezdirme ihtiyacı hissetmektedir.

Daha önce dile getirildiği gibi minyatürde perspektif ögesi yer almaz. Ancak bu minyatürde at resminin arkasın çizilmiş ağacın yamuk olması ve yoldaki küçük bir vadi imajı ağacın boyutu perspektife uygun olmasa da ima etmektedir. Atın da sol ön ve arka ayaklarının kıvrılmış olması minyatürü gören kişide hareketin algılanmasına sebep olmaktadır bu yönüyle bir indeks olduğu söylenebilir.

- 1-**ḳantūris** bunuñ kevākibi otuz yedidür bunuñ şüreti **başından beline dek**
- 2-**âdem şüretidir** ve belinden aşığa at şüretidür yüzi maşrıḳ cānibine
- 3-**ardı mağrib tarafınadır** ve bir elinde iki şalḳım var ve bir elinde sebu' ayaḳların
- 4-**dutmuş** ve ol at ḳarnı üzre bir kevkeb-i neyyir var ki baṭnü 'l-ḥüt dirler
- 5-ve şağ tırnağı üzre bir kevkeb var ki aña ḥazār dirler ve bir elinde daḡı bir kevkeb
- 6-var ki aña vezn dirler ve bunlar ol iki kevkebdür ki muḥallefeyn dirler diyü zıkr
- 7-etmişizdir

Bir önceki minyatürde atın insana döndüğü yerin anlatımı aşağıdan yukarıya doğru yapılmaktayken bu minyatürde ise, başından beline dek ifadesi ile önce insan figürü anlatılmakta ve yukarıdan aşağıya doğru bir yön çizilmektedir. Ardından at figürünün anlatımında da bu yön devam ederek, *belinden aşığa at suretidir* denilmektedir. Diğer minyatürden farklı olarak burada yön bildirimini de yapılmaktadır. Minyatürdeki figür her iki elinde de bir nesne tutmaktadır. Metinde sağ elde tutulan

şeyin *iki salkım*, sol elde tutulmanın ise *sebu* ‘ ayakların denilmek suretiyle *yırtıcı bir cānverin ayakları* olduğu bildirilmektedir.

Bu minyatürde de diğer minyatürde olduğu gibi resmin sol üst köşesinde uzaklığı işaretlediği düşünülen ağaç ve yol gösterenleri bulunmaktadır.

Dilsel ikonlaşma anlatıldığında, ikonların donuk yapılar olduğu söylenmişti. Buradaki minyatürler de bu yönüyle bir ikondur. Sembollerle örülü yazı ise tamamlanmış bir metin olası ile bir ikon haline gelmiştir. Bu iki ikonlaşma sürecinde benzer süreçler işlemektedir. “fırça vuruşlarının bir resmi kurması gibi, ifadeler dizisi de, yavaş yavaş durağanlaşacak durumun tamamını inşa etmeye hizmet” (Arnheim 2012: 278) etmektedir.

Resim ve yazı arasında farklı olan süreç ise, resmin birden bir bütün olarak görülmesidir. Bu durum da kendi içinde bir eş zamanlılığı göstermektedir. Yazı da ise dizgeyi, sıralı olduğu biçimiyle okunur. Gösterenler yazıda aşama aşama zihindeki gösterilenlerini işaretlemektedir.

Belinden aşağısı at, yukarısı adem figürü yunan mitolojisine dayanmaktadır. Yunan mitolojisinde de bu iki farklı figür bulunmaktadır. Yunan mitolojisinde yarı insan yarı at olan yaratıkların genel adı *Centaur*’dur. Kelimenin Türkçeye çevirisi ise *Sentor* biçimindedir. Burada ikinci olarak verilen minyatürün isminin *kanturis* olması da buradan gelmektedir.

Birinci minyatürdeki *kavs* ise Yunanca *chiron* ya da *cheiron* olarak adlandırılan varlıkla aynı göstereni temsil etmektedir.

Burada, her iki minyatürde de yönün varağın sağ tarafına bakması ve metinde de yön gösterenlerinin kullanılması, resmin yönünün olup olmayacağı sorusunu akla getirmektedir. Yukarıda resmin kişi tarafından bir bütün olarak görüldüğü belirtilmişti. Ancak minyatürü gören bir kişi, nesnelere dildekine benzer bir dizge ile görmektedir. Burada dildekine benzer denilmesini sebebi, resme bakışta yazının etkili olmasındandır. Göstergebilim açısından “okuma yazma alışkanlıkları resmin izlenme yönünü ve resim yapma tarzını da etkilemektedir” (Akerson 2005: 238).

Burada metnin Arap harfli olduğu düşünüldüğünde, resmin görülmesi çerçevenin sağ tarafından başlamaktadır. Bu durumda yay burcunun anlatıldığı bu bölümde okur, yazının okunma yönüne göre metne baktığında ilk göreceği gösteren yay tasviridir.

2.3.3. Öküzün Üzerindeki Dünya Tasviri

Dünyanın bir öküzün üzerinde asılı durduğuna dair inanış ve görüşler, hem dini hem de mitolojik bir konu olarak tartışılmıştır. Çeşitli milletlerin yaradılış destanlarında dünyanın; balık, yılan, öküz gibi hayvanlarla ilgisi görülmektedir.⁵⁷ Örneğin Altay yaradılış destanında öküz ve balığın dünya ile olan ilgisi şu şekilde verilmiştir:

Tanrı Ülgen durmamış, ayrıca vermiş salık,
Bu dünyanın yanına yaratılmış üç balık.
Bu büyük balıkların üstüne dünya konmuş,
Balıklar çok büyümüş dünyaya destek olmuş.
Dünyanın yanlarına iki de balık konmuş,
Dünya gezer olmamış, bir yerde kalıp donmuş. (Ögel 1995: 434)

Yukarıdaki destanda yer alan balık ve öküz gibi sembolik unsurlar Çin ve Hint mitolojisi gibi, “dünyanın çeşitli yerlerindeki mitlerle paralellikler göstermekte veya bağlantılar içermektedir” (Çoruhlu 2011: 107)

Görüldüğü gibi neredeyse tüm mitolojilerde yaygın olan bu tasvir, Kitâbü'l-‘acâibü'l-ğarâib ’de de anlatılmış ve bir minyatür ile tasvir edilmiştir. Ancak söz konusu minyatürün tasviri, nüshalar arasında farklı şekillerde tasvir edilmiştir.

Bu sebeple, dünyanın öküzün üzerinde tasvir edildiği minyatürün incelenmesinde karşılaştırmalı bir görsel gösterge dizgesi ele alınacaktır. Bu sebeple, söz konusu minyatürün eserin diğer minyatürlü nüshalarında nasıl tasvir edildiği ve bu tasvirin anlatı ile ilişkisi incelenecektir.

Bu noktada ilk olarak minyatür değil, çeviri yazıda minyatürün anlatıldığı bölümün verilmesi daha doğrudur. Zira nüshalar arasında tasvirler farklılaşsa da metin aynıdır.

***bilgi ki** zıkr etdigimiz aḥkām ve küre-i arz vasaṭ-ı havāda mu‘allaḥ durduḡı ḥükemā kavlincedür ammā ‘abdullāh bin ‘abbās raḡiyallahu ‘anḥümādan mervīdür ki dimiş ḥaḳ te‘ālā arzı öküz üzerinde vaz‘ eylemişdür ve öküz balıḳ üzerindedür ve balıḳ şu

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için: Bahaddin Ögel’in Türk Mitolojisi eserine bakılabilir.

içindedür ve şu taş üzerindedür ve taş ferişte arkasındadır ve ol ferişte yel üstündedür ya' ni havâda mu' allakdur.

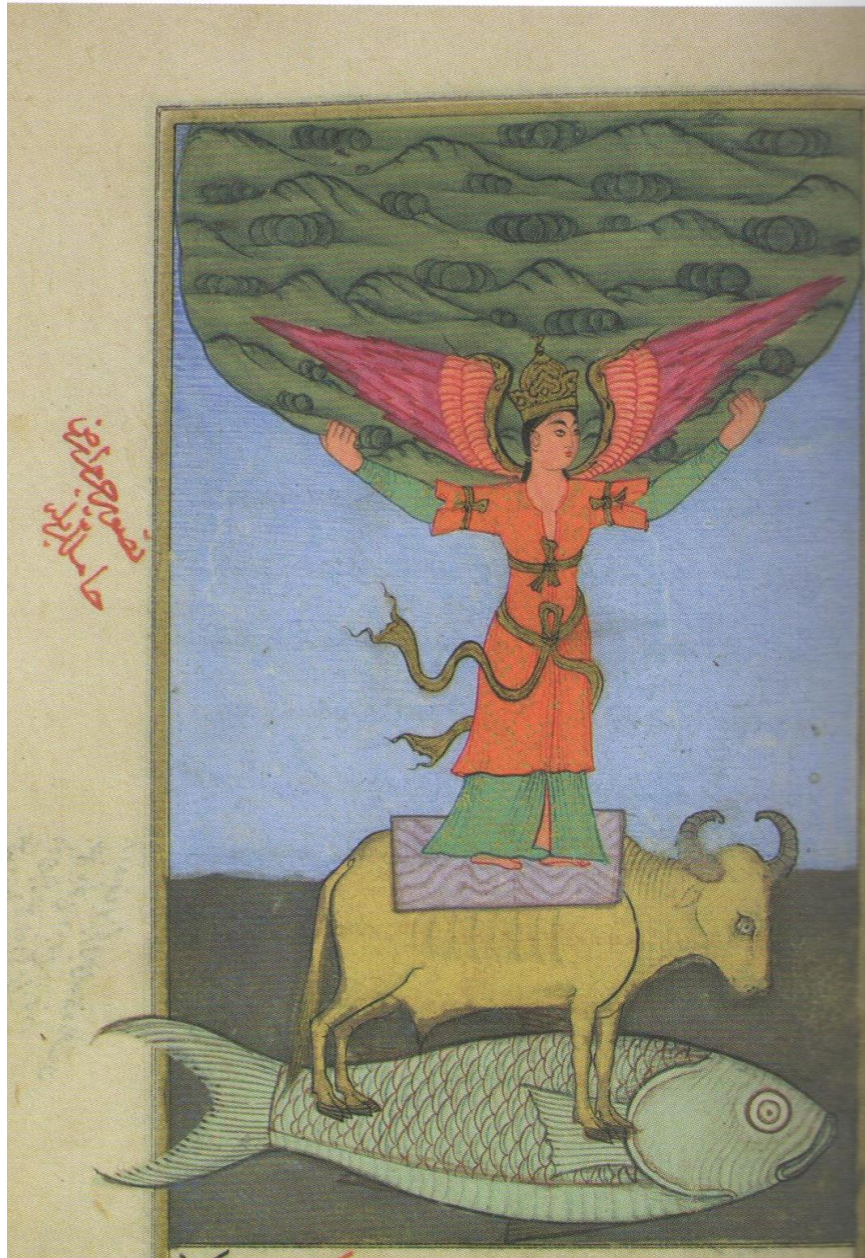
Görüldüğü gibi metinde, dünyanın öküz üzerinde olması anlatılırken bir sıralama yapılmıştır. Dolayısıyla dilin dizgiselliği ile anlatının dizgiselliği bir arada bulunmaktadır. Burada ele alınmak istenen de, bu dizgenin ve dizimin minyatüre yansıtılıp yansıtılmayacağıdır.

Metnin bir bütün olarak gösteren olduğu düşünüldüğünde, gösterilen olarak da minyatürü görmek mümkündür. Öyle ise, yukarıda görülen dizgenin metinde de olması gerekmektedir.

Aşağıda bu dizgenin varlığını ele almak amacıyla, başta tezde incelenen nüsha olmak üzere, yine Surûri'nin Kitâbü'l-'acâibü'l-ğarâib 'ine ait farklı nüshalarda öküzün üstündeki dünya tasviri sıralanmıştır.

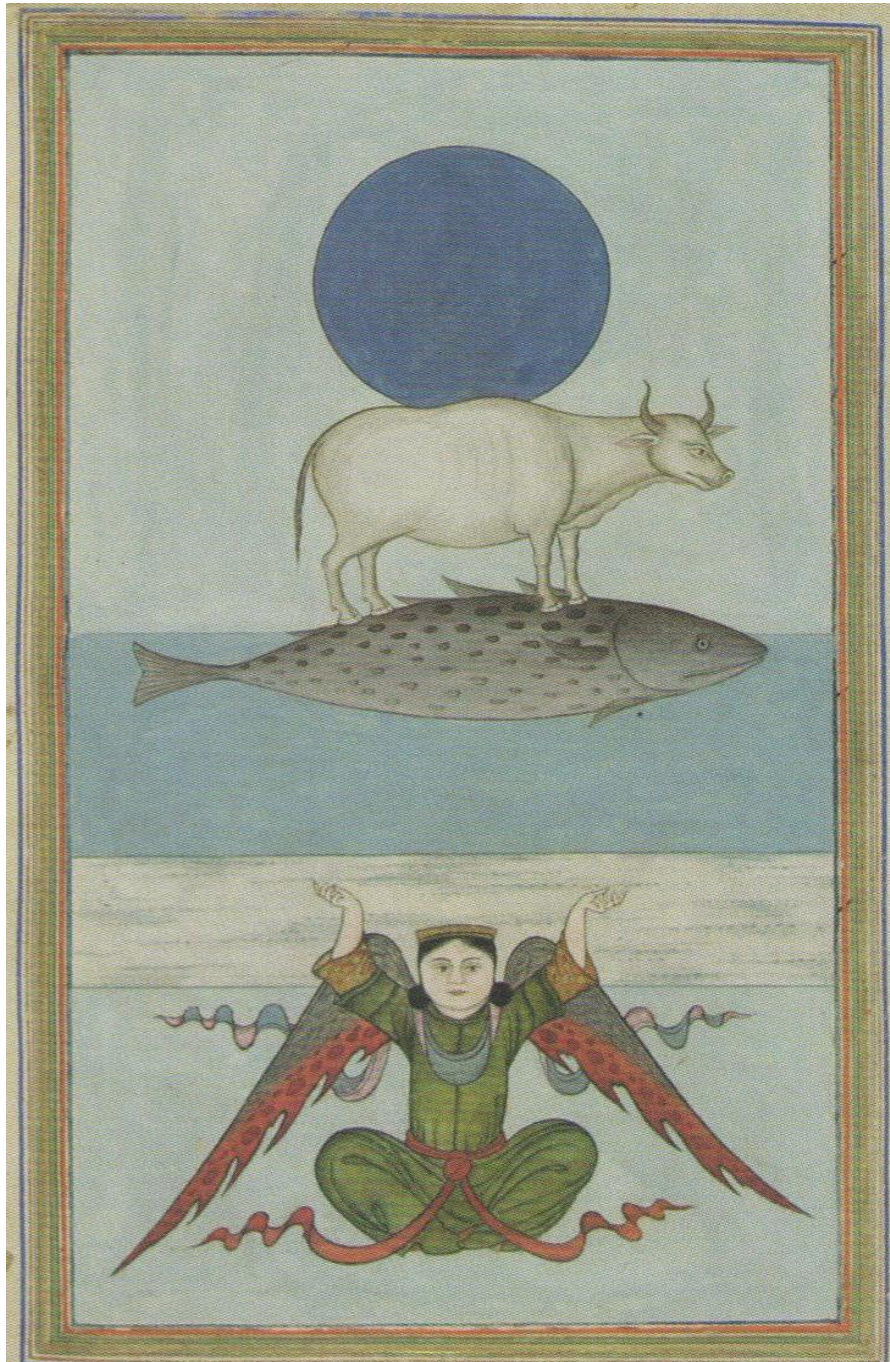
(1) Manisa

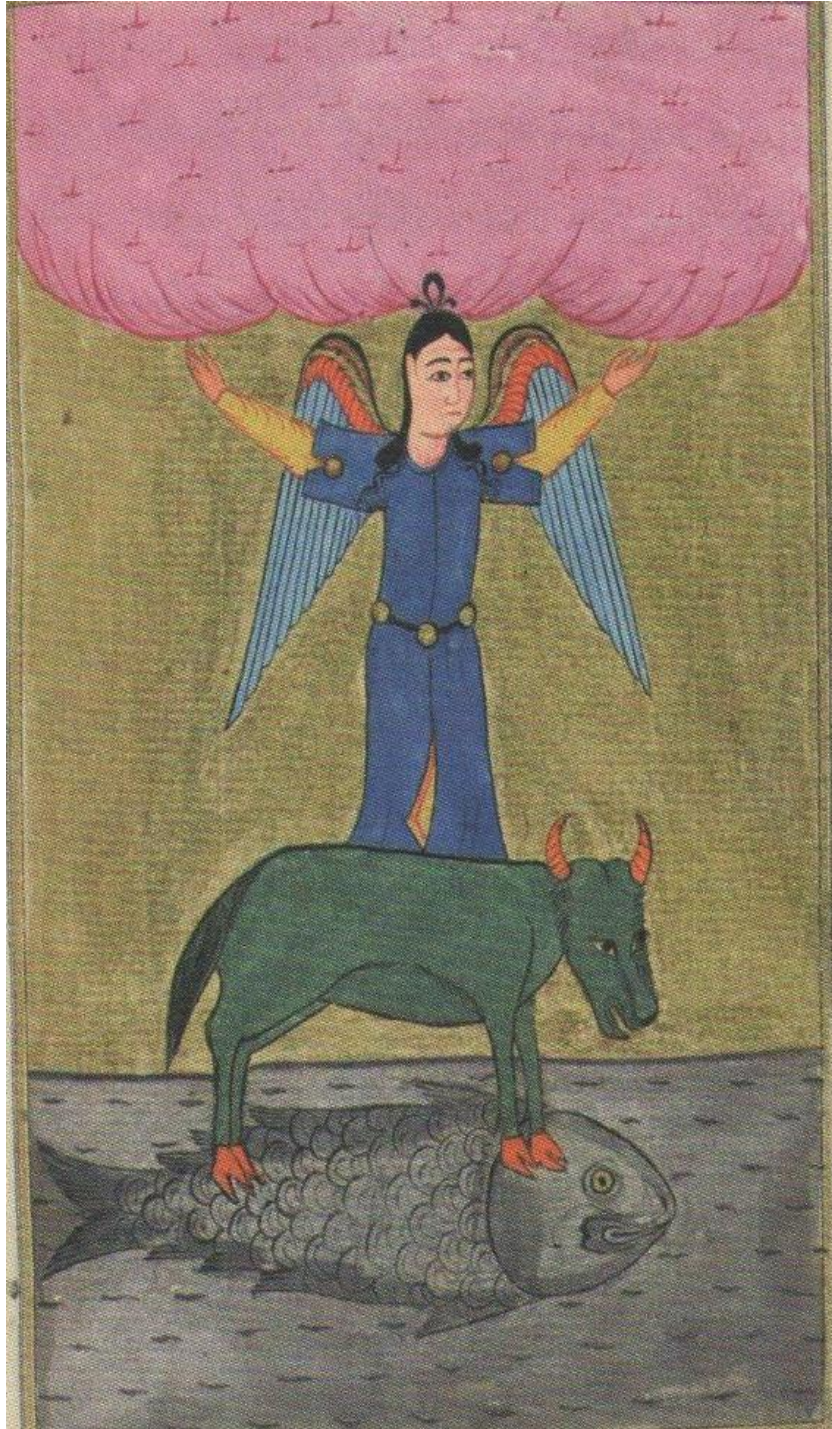
(2)Ayasofya A3632

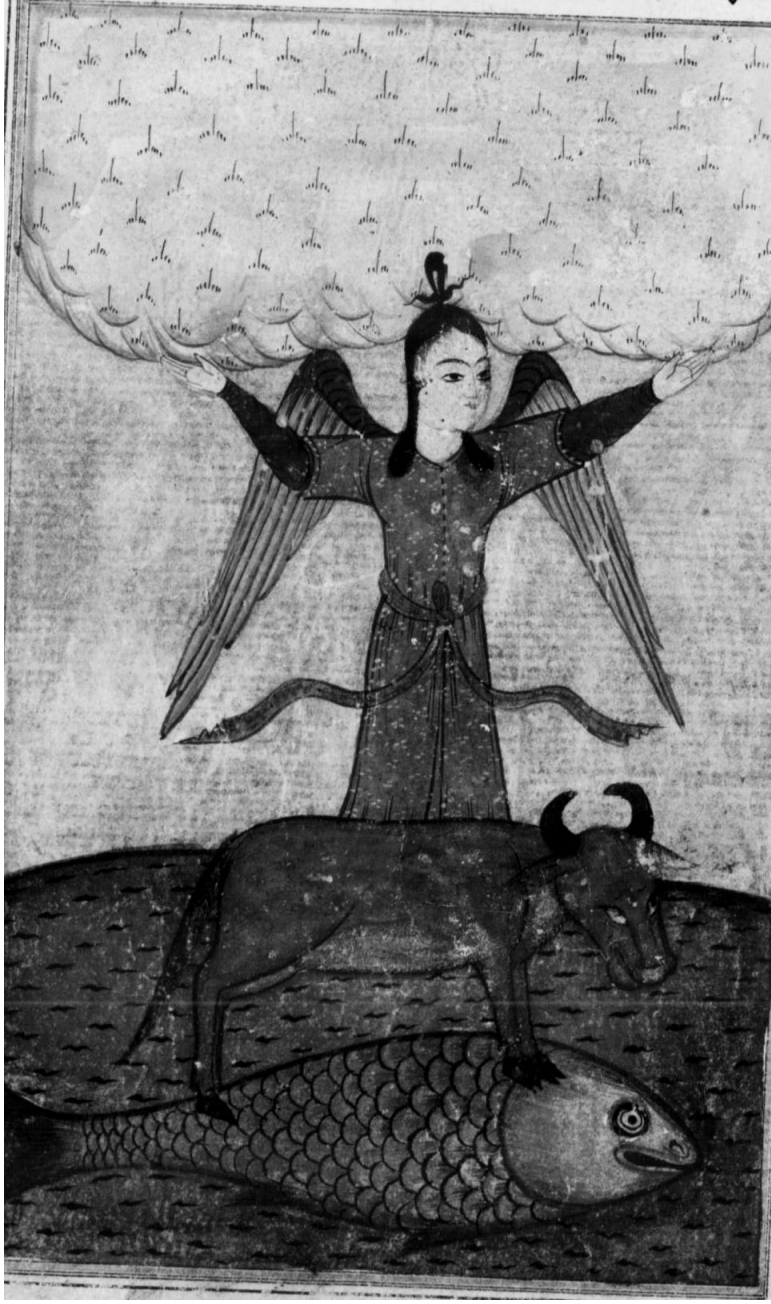
(3)R.1088

(4)H409

(5)H405

(6)Sloane 7894

Yazılı bir metinde anlatılan somut varlıkların aynı sayfada tasvir edilmesi, göndergenin tıpkı bir fotoğrafta olduğu gibi tasvirde de karşılık bulacağı beklentisini sağlamaktadır. Anlatıda verilen sıralılık, bir söz diziminin parçalarına benzer bir dizge ile işaretlenmiştir. Anlatıdaki dizgeye rağmen, minyatürlerde bu sıranın bozulması yapının değiştirildiğinin göstergesidir. Barthes, yapısalılık bağlamında dizgenin

özelliklerini sıralarken, “dizge nesnelere varlığından üstündür” (Rifat 2008: 15) demektedir. Eserde de minyatürü gören okurun, bu minyatürün gösterileni için metni okuması gerektiği düşünüldüğünde burada asıl dizgenin, anlatı göstereni olduğu görülmektedir.

Metinde, +DUr bildirme ekinin sıkça kullanılması ve *üzerindedür* kelimesinin tekrar edilmesinin sebebi de hem anlatımı güçlendirmek hem de sıralılığı vurgulamaktır. Ancak metnin göndergesi yukarıda verilen bazı minyatürlerde (H.405, Sloane 7894, A. 3632) aynı sıra ile yer almamaktadır. Bu durumda metnin göstereni ile gösterileni arasında tam bir ilişki olduğu söylenemez.

Üzerindedür kelimesi aynı zamanda, minyatürün doğru biçimde okunabilmesi için bir yön gösterici göstereni olma görevini de üstlenmektedir. Bu algı kelimenin gösterileni ile ters bir ilişki içerisindedir. Üzerinde olmak göstereni dilsel bir gösterge olarak yukarıyı işaretlerken, minyatürün “*okunması*”nın ise en aşağıdan başlanmasına sebep olmaktadır.

Metinde yer alan çoğu gösteren somut gösterenlerdir. Dolayısıyla kolaylıkla resmedilebilir öğelerdir. Ancak, bu noktada ele alınması gereken bir diğer konu ise *ferište yel üstündedir* ifadesidir. *Yel üstünde olmak* ifadesinin tasviri, figüratif bir tasvir biçimi olan minyatürde ancak *indeks* ile gerçekleştirilebilir. Yani nakkaş okura *yeli* ancak ima edebilir. Burada da yel göstereninin görsel olarak gösterileni uçuşan nesnelere ile işaretlenmiş, dolayısıyla nakkaş tarafından bir indeks oluşturulmuştur.

Ayrıca *yel üstünde olmak* bir dil göstergesi olarak da dikkat çekicidir. Bu kelime grubunun ölçünlü bir kullanımının olmadığı, yazarın *yel üstündedir* demesinin hemen ardından bu göstereni bir başka gösteren ile (havada muallâk) işaretlemesinden anlaşılabilir.

3. SONUÇ

Bu çalışmada, dilbilimi ile birlikte oldukça geniş bir muhtevası bulunan ancak Türkiye’de üzerinde yeterli kaynağın oluşturulmadığı göstergebilimin ve ardından yapısalcılığın teorik yapısı ve gelişim süreci ortaya konmuştur.

Eser, göstergebilim yöntemi ile gramatikal olarak *fonetik*, *morfoloji* ve *sentaks* düzeyinde, üç ana başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklardan elde edilen bulgular, göstergebilimin temel kaynak ve ilkeleri açısından şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Ortografik düzeyde yapılan art zamanlı incelemede, Cumhuriyet’in kurulmasının ardından alfabenin değişmesi ile tüm sembollerin dolayısıyla gösterenlerin de değiştiği görülmektedir. Bu durum noktalama işaretleri ve yazım kuralları için de geçerlidir. Osmanlı imlâsında bugünkü anlamıyla noktalama işaretleri bulunmamaktadır. Ancak eserde cümlenin değişik yerlerinde yazara ait kırmızı üç nokta işaretlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen bu noktaların, bazen nokta ve virgül, bazen de vurguyu arttırmak için kullanıldığı gözlenmiştir. Aynı zamanda yazar bu noktaları kullanarak okura, okunuş biçimiyle ilgili olarak, örneğin üç noktayı nokta yerine kullandığında “burada durulacak” ve virgül yerine kullandığında “burada ara verilecek” gibi hususiyetleri ima etmektedir. Bu durum da Peirce gösterge sistemi açısından bir *indeks* oluşturmaktadır.

Birleşik fiilerin art zamanlı incelenmesinde ise, *dua et-*, *namaz kıl-* gibi örnekler ile gösterenin değişmediği durumlar tespit edilmiştir. Ancak *emr kıl-*, *raks ur-* gibi birleşik fiil örneklerinde ise gösterilenin değiştiği gözlemlenmiştir.

Minyatür- dil ilişkisinde ise, eserin yazıldığı dönemde iki boyutlu olan minyatürün günümüzde soyut varlıklarında resmedilebildiği modern resme gelinmesi göz önüne alındığında gösterenlerin tamamıyla değiştiğini söylemek mümkündür. Ancak rüzgarı ifade etmek için resmedilen nesnelere uçan detayları ya da mevsimlerin çiçeklerin varlığı ile belirgin hale getirilmesi gibi örnekler gösterilenin değişmediğini göstermektedir.

Yazım kurallarının eş zamanlı incelenmesinde ise *+DÜr* ekinin kullanımını dikkat çekicidir. Bu eklerin yazımında *vav* sembolünün kullanılması ve yazımda *+DÜr* ekinin harekeli ve harekesiz olarak işaretlenmesi gibi ikili durumlar oldukça fazladır. Bu sebeple eser kendi içerisinde dahi sembolik açıdan gösteren değişimini barındırmaktadır. Bu gösteren değişiminin, *dır* ve *dur* gibi iki farklı gösterileni

işaretlediği tespit edilmiştir. Bu ise, yine eş zamanlı bir değişimi göstermektedir. Bu durum için daha sağlıklı bir yargıya varabilmek ise, aynı yüzyılda yazılmış diğer eserlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi ile mümkün olacaktır.

Eş zamanlı ekseninde birleşik fiiller değerlendirildiğinde de gösterge değişimi sıklıkla görülmektedir. Bu durumu gözler önüne sermek için eserde yer alan birleşik fiiller, aynı yüzyılda yazılmış Sloanae nüshası ile karşılaştırılmıştır. Bu konuda değişimin hem gösteren hem de gösterilen açısından gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu değişimde, eserin tercüme olmasının etkili olabileceği görülmüştür.

Minyatürlerde de eş zamanlı değişim bir kaç istisna dışında sıklıkla gözlemlenmiştir. Figürlerin çıplak ve giyinik olarak resmedilmesi, aynı gösterilenin yönü farklı figürlerle çizilmesi gösterenin eş zamanlı olarak değiştiğini göstermektedir. Eserde bir sıraya göre anlatılan figürlerin gösterilen olarak minyatürlerde farklı sıra ile verilmesi ise gösterilenin eş zamanlı olarak değişmesinin tespit edilmesini sağlamıştır.

Saussure'e göre tüm gösterenlerin gösterenle kurdukları ilişki nedensizdir. Bu çerçevede yazarın bir gösteren olarak üç kırmızı noktayı seçmesinin ancak iki mavi nokta kullanmamasının bir sebebi yoktur. Önemli olan seçtiği sembol ve gösterene yüklediği anlamdır.

Birleşik fiil açısından da *kıl-* fiilini oluşturan seslerin fiilin gösterileniyle nedenli bir ilişki kurmadığını söylemek mümkündür. Ancak burada günümüzde sesin anlamı ile ilgili olarak da çalışmalar yapıldığını belirtmek gerekmektedir.

İncelemede, göstergelerin açık olarak nedenli olduğu nokta minyatürler için söz konusudur. Metinde anlatılanların, gösterilen olarak resimde aynı varlıkların tasviri ile resmedilmesi, nedenli bir durumu belirtmektedir. Ancak bu durum yalnızca figürlerin çiziliş biçimi ile ilgili bir nedenliliktir. Yoksa rüzgarın renginin belirlenmesi nedensiz bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Nakkaş rüzgarı pembe yerine mavi olarak resmetmiş olsaydı da anlatılan gösterenin, gösterileninin değişmesi mümkün olmayacaktı.

Saussure'ün ileri sürdüğü bu görüş incelemede iki farklı şekilde ele alınmıştır. Bunlarda ilki toplumsal uzlaşımır. Kullanılan alfabe, kullanılan dilin söz varlığı, birleşik fiillerin sıralanışı toplumsal bir uzlaşısı sonucu gösterge niteliği kazanmıştır.

Ancak eserde kişisel olarak yazar ve okur arasındaki uzlaşısı da tespit edilmiştir. Ortografik açıdan bu uzlaşısı, noktalama işaretleridir. Üç nokta göstereninin, eserin

Arapça aslında ve ikinci nüsha olarak kullanılan Sloane 7894 numaralı nüshada da olmaması, yazarın gösterenlere kişisel olarak anlam yüklemesinden kaynaklanmaktadır.

Minyatürlerde ise acaip mahlûkların resmedilişi kişisel uzlaşımaya dayalıdır. Acaip mahlûkların gündelik hayatta görülmesi mümkün değildir. Bu sebeple nakkaşın elinden çıkan resimler, o resmi ilk kez gören okur için kişisel bir uzlaşımın göstergesidir. Ancak meleklerin uçabildiğine ya da yer değiştirebildiğine dair kanaatin, kanatlar ile resmedilmesi okuru şaşırtmaz. Bu durum ise toplumsal bir uzlaşım olarak değerlendirilebilir.

Peirce'ün ortaya koyduğu dil ve dil dışı olarak iki farklı biçimde değerlendirilen bu kavramlar, eserde farklı anlam düzeylerde tespit edilmiştir.

İkon, **indeks** ve **sembol** doğal gösterge değildirler. Bir uzlaşımaya dayalı olarak ortaya çıkmışlardır. Yapay göstergeleri, doğal göstergelerden ayıran en önemli özellikler de, bu tip göstergelerin tecrübeye dayalı olması ve bir bilgi sonucu kullanılabilmesidir.

Bu noktada yapay bir gösterge sistemi olan, Arap harfli alfabede yer alan tüm harfler ve hareketler birer semboldür.

Ortografik açıdan incelenen kırmızı üç nokta göstereni hem görsel hem de dilsel bir **ikondur**. Bir şekil olması ile **görsel ikon** olarak değerlendirilen üç nokta, okur tarafından görüldüğünde bir ses işareti olarak değerlendirilmez. Eserin okunma biçimine ilişkin bir gösterileni işaretlemektedir ve bu yönüyle **ikonik bir gösterge**dir.

Ünlü uzunluklarının işaretlenmesi de **dilsel ikon** örneğidir. Yazıda farklı okutucu işaret sembolleri ile işaretlenen yazımların, eserin yazıldığı dönemde söyleyişte de ünlü uzunluğuna tekabül edip etmediğini kesin olarak saptamak mümkün değildir. Bu durumda da ünlü uzunluğunu işaret eden sembollerin kalıplaşması **ikonik bir gösterge** olduğunu göstermektedir.

Birleşik fiillerde de ikonik kullanımlar söz konusudur. Eserde yer alan *namaz kıl-*, *haset et-*, *nazar et-*, *itibar et-* gibi birleşik yapılarda hem gösteren hem de gösterilen açısından bir kalıplaşma ve bu gösterenlerin işaretlendiği anlam olan gösterilenlerin donması söz konusudur. Bu sebeple, art zamanlı ekseninde değişmeyen birleşik fiil yapıları **ikon** olarak değerlendirilmiştir.

Burada ortaya konan çalışma neticesinde elde edilen sonuçlar, elbette uygulanan yöntem ile elde edilen sonuçlardır. Aynı dil malzemesinin, farklı bir dilbilimi yöntemi ile incelendiğinde başka sonuçların elde edilmesi mümkündür. Saussure bu durumu, “*Bakış açısı konuyu yaratır*” cümlesi ile özetlemektedir.

Göstergebilim bize, gördüğümüz şeylerin mutlaka bir başka şeyi işaretlediğini göstermektedir. Latince de yer alan “*laliquid stat pro aliquo*”, “her şey başka bir şeyi gösterir” (Demirci 2013: 11) deyimi bu durumu özetlemektedir. Klasik yöntemlerle bakılan tarihî metinler de birer gösterge olarak kabul edilirse, bunların farklı dilbilimi yöntemleri ile incelenmesinde şimdiye kadar görülen “şeyler” dışında başka göstergeler ortaya çıkabilecektir.

4. KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ, Osman Nuri (1974). Ahmed Bican Acaibü'l-Mahlukat, Transkripsiyonlu Metin ve İndeks, İstanbul Üniversitesi Basılmamış Bitirme Tezi

AK, Mahmut (2004). Osmanlı Coğrafya Çalışmaları, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, cilt.2, Sayı:4 s.163-211

AKAR, Ali (2009). Bodrum Ağızlarında Şimdiki Zamanda Süreklilik Bildiren Bir Tasvir Fiili (-I gat-), Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008-Şanlıurfa), Ankara: TDK Yay, s. 27-33

AKSAN, Doğan (1999). En Eski Türkçe'nin İzlerinde/Following the Traces of Pre-Turkic, Multilingual Yayınları

AL, Şerife Burcu (2010). Acaibü'l-Mahlukat Giriş- Metin- İnceleme- Dizin Sözlük, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

ANCET, Pierre (2010). Ucube Bedenlerin Fenomenolojisi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları/Cogito Düşünce

ARAT, Reşit Rahmeti (1955). "Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı", Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, (Nisan, C: IV, S: 43, s. 396-401

ARGUNŞAH, Mustafa - SAĞOL YÜKSEKKAYA, Gülden -TABAKLAR Özcan (2012). Karahanlıca, Harezmece, Kıpçakça Dersleri, İstanbul: Kesit Yayıncılık, s.139-140/239-240

ARNHEİM, Rudolf (2012). Görsel Düşünme, İstanbul: Metis Yayınları

ASLANAPA, Oktay (2000). "Osmanlı Minyatür Sanatı", Yeni Türkiye Dergisi, (Osmanlı Özel Sayısı 4 Kültür ve Sanat), Sayı: 34, Temmuz-Ağustos, s,648

ATASOY, Nurhan (1972). Türk Minyatür Sanatı Bibliyografyası, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

ATASOY, Nurhan- ÇAĞMAN, Filiz (1974). Turkish Miniature Painting, İstanbul: Publications Of The R.C.D Cultural Institute No:44

ATIL, Esin (1975). Art of the Arap World, Washington D.C: Frear Gallery of Art, Smithsonian

BAĞCI, Serpil – ÇAĞMAN, Filiz – RENDA, Günsel – TANINDI, Zeren (2006). Osmanlı Resim Sanatı, İstanbul: T.C Kültür Bakanlığı

BANGUOĞLU, Tahsin (1986). Türkçenin Grameri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

BARTHES, Roland (2007). Yazı Üzerine Çeşitlemeler/Metnin Hazzı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları

BARTHES, Roland (2009). Göstergibilimsel Serüven, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

BAŞKAN, Gülhan (2007). Manisa İl Halk Kütüphanesinde 45 Hk 5355 No'da Kayıtlı Sürürî Çevirisi Acaibü'i-Mahlukat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

BAŞKAN, Özcan (2003). Lenguistik Metodu, İstanbul: Multilingual Yayınları

BAYRAV, Süheyla (1998). Yapısal Dilbilim, İstanbul: Multilingual Yayınları

BİNARK, İsmet (1970). Türklerde Minyatür Sanatı, Türk Kültürü Aylık Dergi, no: 92 s. 532

BAŞTÜRK, Orhan (1997). Sürürî'nin Mesnevi Şerhi (Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

BÜLBÜL OĞUZ, Betül (2005). Türk Dilinde Yol Kavramının Toplumsal Dilbilim Açısından İncelenmesi, Manisa: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

ÇAĞMAN, Filiz - TANINDI Zeren (1979). Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri, İstanbul, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları

ÇAĞMAN, Filiz - TANINDI Zeren (1979). T.S.M. İslam Minyatürleri, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÇETİN, Engin (2012). "Uygurcada tut- Fiiliyle Kurulan Birleşik Sözler", Dil Araştırmaları Sayı: 11 Güz 2012, 8s. 1-104

ÇORUHLU, Yaşar (2011). Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Ankara: Kabalıcı Yayınevi

DAĞISTANI, Hilmi (1888). Fihristü'l-kütübi't-Türkiye el-mevcûde bi'l-Kütübhaneti'l-Hidiviyye, Kahire: Matbaatü'l-Osmaniyye

DAĞISTANLIOĞLU, Bilal Erdem (2009). Kısasü'l-Enbiya'da Birleşik Fiiller, Adana Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

- DEELY, John (1990). Basics of Semiotics, Bloomington: Indiana University Press
- DEMİRCİ, Kerim (200). “Japonca’daki Birleşik Fiiller ve Türkçedeki Fiillere Benzerlikleri: fiil+fiil”, Bilig Dergisi, Yaz/2006, Sayı: 38, s. 123-136
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1970). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara: Aydın Kitabevi
- DİLÇİN, Cem (1991). Mes’ud Bin Ahmed-Süheyl ü Nevbahar, İnceleme- Metin Sözlük, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- ECKMANN, Janos (2003). Çağatayca El Kitabı (Çev: Günay Karaağaç), Ankara: Akçağ Yayınları
- ECO, Umberto (1979). Theory of Semiotics, Bloomington: Indiana Universty Press
- ECO, Umberto (2009). Çirkinliğin Tarihi, İstanbul: Doğan Kitap
- EKER, Süer (2003). Çağdaş Türk Dili, Ankara: Grafiker Yayınları
- ELBİR, Bilal (2005). “XVI. Yüzyıl Şerh Edebiyatı İçinde Şerh-i Şebistân-ı Hayâl’in Önemi”, Kastamonu Eğitim Dergisi, cilt: 13 No: 2, s. 625.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (1984). Kutadgu Bilig Grameri -Fiil-, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2004). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara: Akçağ Yayınları
- ERDEM, Mehmet Dursun - GÜL, Münteha (2006). “Kapalı e Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi- Anadolu Ağızları İlişkisi”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı 11 (Güz 2006), 111-148
- ERDEM, Mehmet Dursun (2008). “Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmâle”, Turkish Studies, Volume 3/6 Fall 2008
- ERGİN, Muharrem (1986). Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- ERKMAN AKERSON, Fatma (2005). Göstergibilime Giriş, İstanbul Multilingual Yayınları
- FISKE, John (1996). İletişim Çalışmalarına Giriş, Çev. Süleyman İrvan, Ankara: Ark Yayınları
- FLEMMİNG, Barbara (1968). Türkische Handschriften, (1. Kısım XV) Wiesbaden: Franz Steiner Verlag

- FOUCAULT, Michel (1992). Deliliğin Tarihi, İstanbul: İmge Kitabevi
- FOUCAULT, Michel (2001). Yapısalcılık ve Post Yapısalcılık, İstanbul: Birey Yayınları
- GABAİN, A.V (2000). Eski Türkçe'nin Grameri, Çev: Mehmet Akalın, Ankara: TDK Yayınları
- GABAİN, A.V (2007). Türk Dillerinin Tipik Özellikleri, Çev: Mevlüt Gültekin, Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Volume 2/2 Spring 2007
- GHAZY, Muhammed Ezzat Said (2001). Harezmi ve Kıpçak Türkçesinde Birleşik Fiiller, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi
- GÖL, Osman (2008). Ali bin Abdurrahman Acaibü'l Mahlukat (1-35.varak), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- GÖNÜLTAS, Güler (1986). Manisa İl Halk Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Katalogu, Manisa: Türk Kütüphaneciler Derneği Manisa Şubesi Yayınları
- GROSS, Harro (1998). Einführung in die germanistische Linguistik, München: Iudicium Verlag, s. 36-67
- GÜLEÇ, İsmail (2001). Gelibolulu Muslihiddin Sürürî, Hayatı, Kişiliği Eserleri ve Bahrü'l- Ma'arif İsimli Eseri, Osmanlı Araştırmaları sayı: XXI s.211-236
- GÜLEÇ, İsmail (2002) Sürürî Maddesi DİA 38. Cilt 170-172)
- GÜLENSOY, Tuncer (2011). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1984). Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller, Ankara: Cönk Yayınları
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (2003). Karahanlı Türkçesi Grameri, Ankara: TDK
- GABAİN, A.V. (1953). Türkçede Fiil Birleşmeleri, TDAY Belleten, s.16-28,
- HATİBOĞLU, Vecihe (1974). "Türkçede Eklerin Kökeni" Türk Dili Dergisi, C. XXIX, S. 268, Ankara: TDK Yayınları
- HERODOTOS (2002). Herodot Tarihi (II. Kitap), Çev. Müntekim Ökmen, İstanbul: İş Bankası Yayınları
- HEYET (1997). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2.cilt

HİDAYATOV, Rashadat (2009). Gelibolulu Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürürî'nin Şerhu'l-Bina Adlı Eserinin Tahkiki, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

İHSANOĞLU, İhsanoğlu-ŞEŞEN, Ramazan-BEKAR, Serdar-GÜNDÜZ, Gülcan-FIRAT, A. Hamdi (2000). Osmanlı Coğrafya Literatürü (2 Cilt), İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi IRCICA

İLHAN, Nadir (2001). "Birleşik Fiil Kuruluşunda A/I/U Ünlüleri", Türk Dili Dergisi, S.596, s.177-182, Ağustos

İNAN, Recai (2010) Acaibü'l Mahlukat Giriş Transkripsiyon İnceleme,Dizin, Sözlük Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

İZGİ, Cevat (2002). "Kazvini", İslam Ansiklopedisi, Cilt: 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı

JEAN, Georges (2012). Yazı İnsanlığın Belleği, İstanbul: YKY

JOHANSON, Lars (2007) , Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler (Çev: Nurettin Demir), Ankara: TDK

KANAR, Mehmet (2003). Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, İstanbul: Derin Yayınları

KARABULUT, Ferhat (2009). "Fiilimsi Yapıların Adlandırılması ve Sınıflandırılması Meselesi", İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslar Arası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, 27-28 Ağustos 2007, c.1, Editör: Hayati Develi İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları İstanbul, s.261-298

KARABULUT, Ferhat (2009). "Köktürkçenin Sıfat Fiilli Yapı Tipolojisi", Bilig Dergisi, Kış/2009, Sayı: 48: s. 91-118

KARABULUT, Ferhat (2011). Türk Dilinde ve Dünya Dillerinde Edilgen Yapı Tipolojisi- Dilbilimsel Bir İnceleme, Ankara: Grafiker Yayınları

KARAHAN, Leyla (2009). Türkçede Söz Dizimi, Ankara: Akçağ Yayınları

KARATAY, Fehmi Ethem (1961). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları

KARTALLIOĞLU, Yavuz (2005). Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16., 17. Ve 18. Yüzyıl), Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

- KEÇELİOĞLU, Sünbül (1997). “Türkçe Aca’ibü’l-Mahlūkāt Yazmalarının Minyatürlerinde Üslup ve İkonografya” (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- KESKİOĞLU, Osman (1961). İslam’da Tasvir ve Minyatürler, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi cilt:9
- KOÇ, Aylın (2008). “Noktalama İşaretlerinin Tarihçesi”, Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler (Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Erdal Şahin), İstanbul: Picus Yayınları
- KORKMAZ, Zeynep (2003). Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK Yay.
- KORKMAZ, Zeynep (2003). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Ankara: TDK Yay.
- KOYUNCU, Ahmet (2011). Levi Stratuss Yapısalcılığı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 26, s.253-262
- KUT, Günay (1985). “Türk Edebiyatında ‘Acaibü’l-Mahlūkāt Tercümelere Üzerine” (1985), 5. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler: II Türk Edebiyatı (23-28 Eylül 1985: İstanbul) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırmaları Merkezi, 1985, s278
- KUT, Günay (2002). “Acaibü’l-Mahlūkāt”, İslam Ansiklopedisi, Cilt: 1, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- LIKE, Angelika ve diğerleri (1994). Studienbuch Linguistik, Neyermer, Tübingen, s.17-42
- MAHİR, F. Banu (2002). “Minyatür”, İslam Ansiklopedisi, Cilt: 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- MITCHELL, W.J.T. (2005). İkonoloji İmaj, Metin, İdeoloji, İstanbul: Paradigma Yayıncılık
- NÖTH, Winfried (1995). Handbook Of Semiotics, Bloomington: İndiana Universty Press
- OKUR Hüseyin (2011). Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürürî’nin Şerhu’l-Misbah Adlı Eserinin Edisyon Kritiği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ORKUN, Hüseyin Namık (1987). Eski Türk Yazıtları, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

- ÖZMAKAS, Utku (2009). “Charles Sanders Peirce’ün Gösterge Kavramı”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2009) 2/1, 32-45
- PAÇACIOĞLU, Burhan (2006). VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı, Ankara: Bizim Büro Basımevi
- PARSA, Seyide /PARSA, Alev Fatoş (2004). Göstergebilim Çözümlemeleri, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi
- PELZ, Heidrun (1998). Linguistik, Eine einföhrung, Berlin: Campe Paperback Verlag,
- PHİLİPP, Strazny (2005). Encyclopedia of Linguistics, New York-Oxon: Fitzroy Dearborn
- PİAGET, Jean (1999). Yapısalcılık, Ankara: Doruk Yayınları
- REDHOUSE, Sır James (2011). Turkish And English Lexicon, İstanbul: Çağrı Yayınları
- RİFAT, Ahmet (2004). Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye, Ankara: Keygar Neşriyat
- RİEU, Charles (1978). Catalogue of the Turkish Manuscripts İn The British Museum, Osnabrück: Otto Zeller Verlag
- RİFAT, Mehmet (2008). Roland Barthes: Yazma Arzusu, İstanbul: Sel Yayıncılık
- RİFAT, Mehmet (2013). XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, İstanbul: YKY
- RİFAT, Mehmet (2013). Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü (Kavramlar-Yöntemler- Kuramcılar-Okullar), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- SAMİ, Şemseddin (2002). Kāmūs-ı Türkî, İstanbul: Çağrı Yayınları
- SAMİ, Şemseddin (1891). Kāmusu’l-Alam, 5. Cilt, İstanbul: Mihran Matbaası
- SARIKAYA, Bekir (2010). Rükneddin Ahmed’in Acaibü’l Mahlukat Tercümesi (Giriş-Metin-Sözlük) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi)
- SAVRAN, Hülya (2000). “Türkçe Sözlükteki Örneklerden Hareketle Dönüşlü ve İşteş Fiillerin Geçişlilik Durumları”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 3, Sayı:4, s.365-370

- STEINGASS, Francis (2005). A Comprehensive Persian-English Dictionary, İstanbul: Çağrı Yayınları
- ŞAHİN, Hatice (2003). Eski Anadolu Türkçesi, Ankara: Akçağ Yayınları
- ŞÜKÜN, Ziya (1984). Farsça-Türkçe Lugat, Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziya, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- TAECHNER, Franz (1926). Osmanlılarda Coğrafya, İstanbul: Türkiyat Mecmuası II, s: 271-314
- TANINDI, Zeren (1989). “Osmanlı Döneminde Türk Minyatürü”, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl: 1 Sayı:3
- TEKİN, Talat (1975). Ana Türkçede Asli Uzun Ünlüler, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları
- TEKİN, Şinasi (2002). “Eski Türkçe”, Türk Dünyası El Kitabı, İkinci Cilt Dil-Kültür-Sanat, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s.69-119.
- TEKİN, Talat (2003). Orhun Türkçesi Grameri, İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi
- TEKİN, Talat (2005). Makaleler III (Çağdaş Türk Dilleri), (Yayıma Haz: Emine Yılmaz-Nurettin Demir), Ankara: Grafiker Yayınları
- THOMSEN, Vilhelm (1993). Orhon ve Yenisey Yazıtlarının Çözümü İlk Bildiri Çözülmüş Orhon Yazıtlar, Çev: Vedat Köken, Ankara: TDK Yay.
- TITLEY, Norah M. (1979). Miniatures From Turkish Manuscripts, London: The British Library
- TOKMAK, A. Naci (2001). Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü, İstanbul: Simurg Yayınları
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (2005). Eski Türkiye Türkçesi (XV. Yüzyıl Gramer-Metin- Sözlük), Ankara: Akçağ Yayınları
- TOKLU, Osman (2003). Dilbilime Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s. 14
- TUNCER, Ayla (1980). Acaib-ül-Mahlukat Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi A. 3632 nolu Türkçe El Yazması, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Türk Sanatı Kürsüsü, Basılmamış Bitirme Tezi
- UYSAL, Seçkin (2010). Nehcü'l-Feradis'te kıl- Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

ÜNVER, Niyazi (2010). Gelibolulu Sürûrî ve Divanı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi)

VARDAR, Berke (2001). Dilbilimden Yaşama Yapısalcılık, İstanbul: Multilingual Yayınları

VARDAR, Berke (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları

YETKİN, Suut Kemal (1953). “İslam Minyatürünün Estetiği”, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1

YILDIRAN, Maksut (2010). Acaibü'l-Mahlukat (106-140 varak) Transkripsiyonlu Metin-Girişi-İnceleme-Metin-Sözlük Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

YILMAZ, Emine (1991). “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”, Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi, 1991, 151-165

YÜCEL, Tahsin (1982). Yapısalcılık, İstanbul: Ada Yayınları

YÜKSEL, Ayşegül (1995). Yapısalcılık ve Bir Uygulama, Ankara: Gündoğan Yayınları

----- (1994). “İslam Ansiklopedisi”, (Cilt:6) Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

----- (1998). Türkçe Sözlük, 2 Cilt, Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları

<http://www.nisanyansozluk.com/>?

<http://www.isa-sari.com/osmanli-turkcesi-osmanlica-transkripsiyon-alfabesi/>

5. METİN

5.1. Tıpkıbasım Örnekleri

5.1.1. Manisa 3109 nüshasından örnekler

كتاب في معرفة الحروف المعجمة

كتاب في معرفة الحروف المعجمة

صورتك مني كان كذا... اولها في الحروف المعجمة... كتاب في معرفة الحروف المعجمة

2

سابقا الى التواتر... اولها في الحروف المعجمة... كتاب في معرفة الحروف المعجمة

3

كتاب في معرفة الحروف المعجمة

كتاب في معرفة الحروف المعجمة

کتاب بر عمل باسرا و لیدی و اهل اللو سعادت و کوزد حاصل
 اولدی کتاب مزبور است ایضا کتاب ایضا کتاب ایضا کتاب ایضا
 مزاج قلوب عارفان اولان صاحب الشفاء العیض حضرت
 سلطان مصطفی بقصر آبی علی قریب ایضا کتاب ایضا
 یوسفی که مدعا عال زمانه و اول الشفاء ایضا کتاب ایضا
 خوب ایضا کتاب مزبور تفریح کوزده و دیگر اولی ایضا کتاب ایضا
 مزاج قلوب کتاب ایضا کتاب ایضا کتاب ایضا کتاب ایضا

کتاب
 ۱۷۷
 ایضا ایضا ایضا ایضا
 ایضا ایضا ایضا ایضا
 ایضا ایضا ایضا ایضا

۱۸۳۵
 ۹۸۰
 ۳۹۵
 ۷۳۶
 ۳۹۵
 ۷۳۶

۶۵۱

۶۵۱

کتاب بر عمل باسرا و لیدی و اهل اللو سعادت و کوزد حاصل
 اولدی کتاب مزبور است ایضا کتاب ایضا کتاب ایضا کتاب ایضا
 مزاج قلوب عارفان اولان صاحب الشفاء العیض حضرت
 سلطان مصطفی بقصر آبی علی قریب ایضا کتاب ایضا
 یوسفی که مدعا عال زمانه و اول الشفاء ایضا کتاب ایضا
 خوب ایضا کتاب مزبور تفریح کوزده و دیگر اولی ایضا کتاب ایضا
 مزاج قلوب کتاب ایضا کتاب ایضا کتاب ایضا کتاب ایضا

کتاب
 ۱۷۷
 ایضا ایضا ایضا ایضا
 ایضا ایضا ایضا ایضا
 ایضا ایضا ایضا ایضا

۱۸۳۵
 ۹۸۰
 ۳۹۵
 ۷۳۶
 ۳۹۵
 ۷۳۶

۶۵۱

۶۵۱

فردی که با او در یک روز در یک کوه در آنجا است و آنجا که
 نشانی از او در کوه در آنجا است و آنجا که
 سلام بر این کوه که در کوه در آنجا است و آنجا که
 سلام بر این کوه که در کوه در آنجا است و آنجا که
 سلام بر این کوه که در کوه در آنجا است و آنجا که
 سلام بر این کوه که در کوه در آنجا است و آنجا که
 سلام بر این کوه که در کوه در آنجا است و آنجا که
 سلام بر این کوه که در کوه در آنجا است و آنجا که

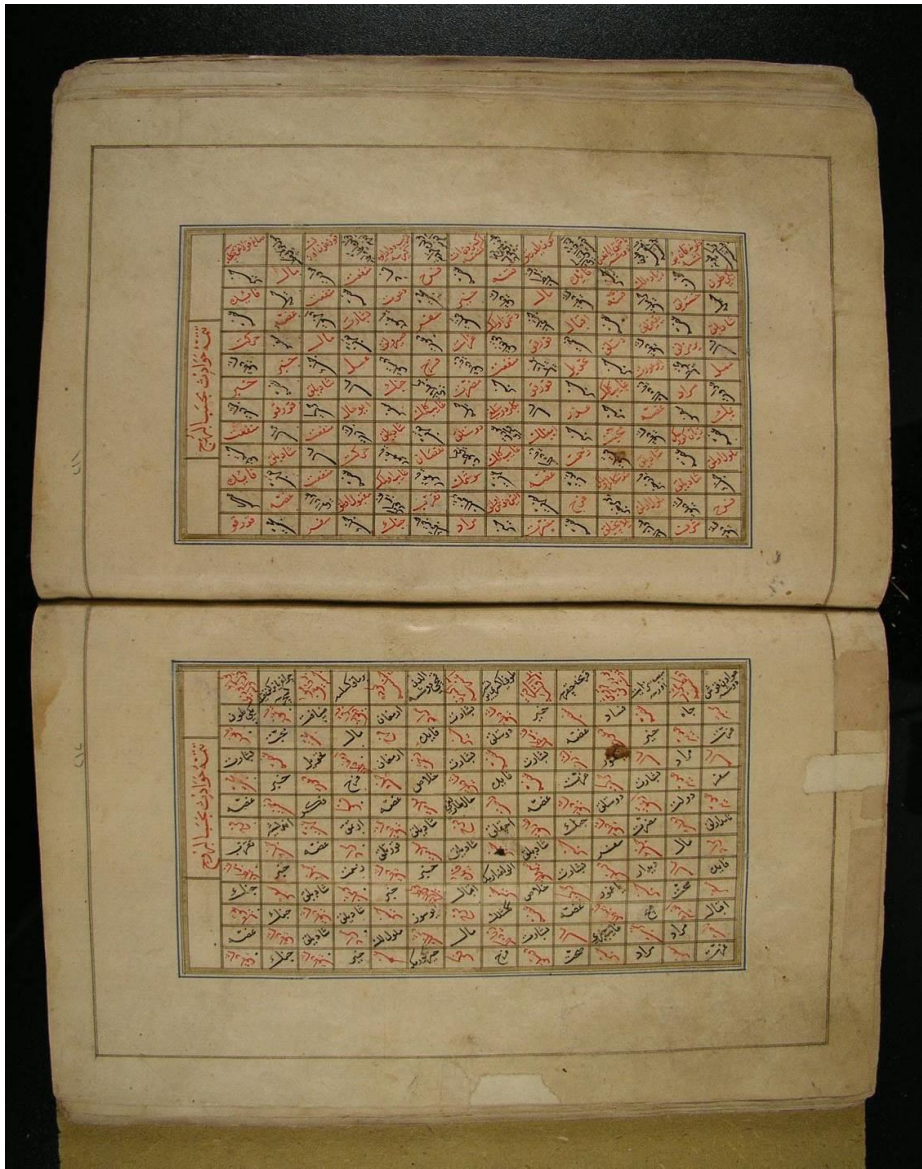
دری که در کوه در آنجا است و آنجا که

چیزی که در کوه در آنجا است و آنجا که
 خواب در کوه در آنجا است و آنجا که
 زنا و هجرت در کوه در آنجا است و آنجا که
 جان خود را در کوه در آنجا است و آنجا که
 جان خود را در کوه در آنجا است و آنجا که
 جان خود را در کوه در آنجا است و آنجا که
 جان خود را در کوه در آنجا است و آنجا که

دری که در کوه در آنجا است و آنجا که
 در کوه در آنجا است و آنجا که
 در کوه در آنجا است و آنجا که
 در کوه در آنجا است و آنجا که
 در کوه در آنجا است و آنجا که
 در کوه در آنجا است و آنجا که
 در کوه در آنجا است و آنجا که
 در کوه در آنجا است و آنجا که

دری که در کوه در آنجا است و آنجا که

هور و دودم و انا دایمی او روز و شب با سر و در و پسته و در وقت
 خونا ت عیب الی لوز و زین و در دهه کی بودی که در کتبی بودی هر روز
 اکتا بز و اوان الهه نینیل غیری دایره الهه بگری سخی اوان
 ششی علی الخور او روز اندر میدا بدیل اما زاده و در دن
 و ستلا در دن و ششیدین سوله اولوک با شیخ و بیانی کخ
 در توبه و غیره نیری کی و در نیلاری غیری کی در دوزخی بلان
 در نیی کی بدیده بالاری اکتان با بالاری کی بدیده و در تندرکی
 مشطر بالاری کی در دن و غیری غیری کی در دوزخی بودی با در اولدن
 اولد بالاری اوزون و فیض بالاری قصه دوزخ زاده امان اولدی
 مذن ایکی بعضی ایچ و تصویر یا شنه در حیات بیان اولدی
 حیات ذکر ایله کردد ادر ایچ چوز تالیف کتاب و عیاله
 و اصل اولدی و اصل ایچ مکتا رفا من کنه حاضر اولدی
 کتاب بوز تالیف مابعت اولان و تخریصا در تالیف
 تلویح حارت اولدن مباح استقامه الیق فی حضرت سلطان
 مطلق تغیر الی مظهر تغیر یا شاو باغ اولوب و نیشن
 الامدن اجمال و مابعد و ازالتا مة انتقال الی بی جرمه
 اولان سوز و غیره و ایسوزون و ایسوزون اولوب تا ایسوزون
 سوز تالیف کتبا تا اقامه اولوب کرا کتبه خیر و با
 اولوب چون تا حیات او لندی بولان دعا و غیره

ایده جو صلا و حلا لمیون و الفاعل من التالیف فی شفا
 ذوالعین سنه سنیین و رفع پایه
 علیه السلام لایح الا حرم علیه السلام
 محمد بن ابراهیم

5.2. Metnin Çeviri Yazısı

Çeviri Yazı Alfabetesi¹

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	ç
ث	ş	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	h	ك	k, g, (ñ)
خ	h	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	o

¹ <http://www.isa-sari.com/osmanli-turkcesi-osmanlica-transkripsiyon-alfabeti/>

1b

1-ḥamd ol mübdî' -i ḥakîme ki âsmânı bünyâd kıldı * ve şükür ol muhterî' -i kerîme ki

2- zemîni mihâd kıldı * ve anı ecrâm-ı 'ulviyyât ile rüşen eyledi * ve bunı ecsâm-ı

3-süfliyyât birle müzeyyen eyledi **beyt** . ey ḥalîk-ı arz u semâ ḥamd u şenâ olsun saña

4-şun'ında ḥayrândır 'ukûl-ı zâtîñ . ve efdâl-ı taḥiyyât-ı 'âlem-i aḥkâm *
nice ma'lûm ola ve 'âlemü'l-ḥükkâm

5-muḥammed resûlullâh 'aleyhi's-şâlâtu ves'selâm * ḥazretine olsunkim vâkıf-ı esrâr-ı semavât

6- ve'l arz . ve muṭṭalî' -i aḥvâl idi bi't-ṭûl-i ve'l 'arz **beyt**

7- oldur felek nizâmını tencîmsiz bilen . oldur melek maḳâmını ta'lîmsiz bilen

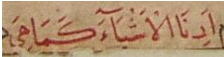
8- ve ekmel-i teslîmât âline ve aşḥâbına olsunkim bir burûc-ı din * ve nücûm-ı yaḳîn *
idiler **beyt**

9- âlinden on ikisi burûc-ı zemîn idi . aşḥâbınuñ cemî' si ḥod necm-i dîn idi

10- **ammâ ba'd** bu 'abd-i keşîrû'l-taḳşîr * eḳallü'l verâ' sürûrî faḳîr * zebân-ı ḳâlem
birle şöyle

11-taḳrîr ider * ve taḳrîrin anuñ ile taḳrîr eyler * ki âfitâb-ı felek-i sa'âdet * ve mâh-
tâb-ı

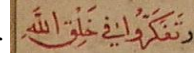
12-burc-ı siyâdet * uṭârid-i 'akl u pervîz-fiṭnat * zühre cebîn ü müşteri' ṭâl' at * murğ-ı

2a	
1- heybet * ve keyvân-rif at kıt'a	. ya' ni sultân muştafa kim yarşur
2- yeddi eķālime ger ol sulţân ola	. rub' -ı meskûnı ķamu ma' mûr idüp
3- cümle derviş ü ğanı yek-sân ola	. her vechile ķulûb-ı nâsda merĝûb * u maĥbûb
4- belki vücûd-ı şerîfi miķnâţisü'l ķulûb * olup kıt'a	
5- muĥib olur aña her ķalb-i ĥâliş	. anı sevmez şü dil kim ol ola ķalb
6- ve kâmil * ve ųalıb-i kemâl * fâzıl * ve ehl-i ĥâl * oldıĝıçün aña 'arz-ı kemâl idi beyt	
7- bilmez kemâl-i ķadrin illâ kemâl ehli	. ĥâl bilmeyene dimez sırrını ĥâl ehli
8- lâ-cerem mekke-i mûkerremede zümre-i tüccârdan bir recül-i buzurĝvâr * ve fırķa-i aĥyârdan bir <i>merd-i</i>	
9- 'âlî- miķdâr * bu ma' den-i me'ârib * ve maţlâb-ı şavbına kitâbü'l-'acâib ve'l-ĝarâib gönderüp	
10- pes bu ehl-i fazl ve fazîlet * her 'ilmi tekmiâl etmeĝe 'inân-ı himmet * döndürüp kıt'a	
11- . diler kim yerde gökde her nekim var	. ola ' ilm-i muĥîţi aña şâmil
12-imdi bu emre binâen bende-i kemînesine fermân eyledi * bu kitâbı şerĥ ve beyân eyle didi <i>mesnevi</i>	
13- pes şurû' etdim kitâbuñ şerĥine	. zâ'îd olanın içinden ųarĥına
14- daĥı zamm idem fevâi'd-i ĝayrdan	. tâ ki ĥaz ide anı her seyr iden
15- bilgil kim zâhir âsmân u zemîni 'ayn-ı behâyim daĥı görür * ammâ ehl-i nazâr ķatında ol	
16-nazâr mu' teber degüldür * belki fikr-i şariĥ ve nazâr-ı şaĥîĥ oldur ki bunlaruñ heyâti ve aĥvâli	
17-ma' lûm olup * ve her vaz'ında esrâr-ı ilâhiyye mefhûm olup * ĥikmet-i şâni'-i <i>mutlak</i>	
18- zâhir olup * 'âķil olan ni' mete şâkir ola * anuñiçün resûlullâĥ 'aleyhi's-şalât u	
19- ve's-selâm deyü du' â ider idi * ve her ne deñlü ki ĥaķ <i>te'âlâ</i>	

2b

1- h azretin n maşnu‘  tında fikr ziy de ola * yaq n ve  m n ve tahkik ve iz‘  n ziy de

2- olur * anu n n reşulullah ş llallah  ‘ aleyhi ve sellem buyurur

3- ve ta‘ aqq l-ı ma‘ k l t  ol kimesne itm m ider ki ‘ ul m ve riy z ttan haberd r ola

4- ve ahl k m  hasene eylemiş ve tehz b-i nefis etmiş ola * andanşo ra anu n başireti

5- g zi a ılır pes her neye naz r eylese andan ‘ ac b nesnelere g r r * eger andan

6- ba‘ z n  bir  ayra şerh eylese ki ol ma‘ n den haberi olmasa m nkir olur *

7-ve bu c mledendir h zr ve m s  ‘ aleyhim ’s-sel m kışsas  ki haq celle ve ‘ al  kur‘  n-ı

8- mec dde hik yet id pdir ve bundandır bu hik yet m s  ‘ aleyhi ’s-sel m h zretine

9- vahy-i il h  n zil oldu ki falan yerde bir  eşme vardır andan  bdest alup *

10- ta   zerine varup * nam za meş ul olas n m s  ‘  leyhi ’s-sel m  yle

11- eyledi ittifaq bir atlu kimesne gel p * ol  eşmeden şu i  p * ve anda k se

12- ile aq as n fer m ş id p * andanşo ra bir  oban gel p * k seyi anda

13- bulup alup ve gid p * ve andanşo ra bir p r gel r ki arqasında bir kucaq

14- odun var ve kend de  s r-ı faqr z hir odun bendini anda koyup * şudan

15- i  p * r hat olmak i  n bir lahz  oturup * atlu aq as n a up isti‘ c l

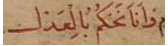
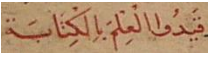
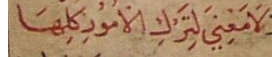
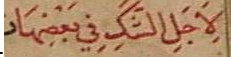
16- ile gel p * aq e k sesin bulmayup * ol p rden su ’ l id p * ol p r

17- ben g rmedim ve almadum dey p * ol atlu  azaba gel p * p ri  ld r p * hel k

18-eyley p * m s  ‘ a.m bu ahy li m ş hede id p * cen b-ı haqqa m n c t

19- id p * dir ki y  rabb bu nice ‘ adldir h zret-i haq vahy g nderdi ki ol p r

3a

- 1- sâbıka ol atlunuñ babasın qatlı idüp qışaş olunmayup * qalmış idi ve
- 2- ol atlu kimse de çobanuñ babasınıñ ol kisede olan mıqdarı
- 3- mâlı olup * qalmış idi atluya unutturup * çobana buldurup her birinüñ
- 4- haqqı dünyâda şâhibine işâl etdim bundan ma' lûm oldu
- 5- ki esrâr-ı ilâhîyye her kimseye zâhir olmaz ammâ mü'ellif-i kitâb sem' ve başar ve fikr
- 6- ve nazar-ı tarîq ile ba' zı hikem-i ' acibe ve havaşş-ı ğaribe hâşıl etmiş idi anları
- 7- kitâbet ile muqarrer ve şâbit dutmağ diledi ki resüllullâh ' aleyhi 's-şâlâtu ve sellem
- 8- buyurmuşdur pes ' ilm yazılmağ ile şâbit olur ve
- 9- ğayrilere dağı fâide olur * ve bu kitâbda ba' zı nesnelere vardır ki zihn-i gevden
- 10- aña mütehammil olmayup inkâr ider * ammâ zihindeki anlardan birine münkir olmaz zîrâ
- 11- hağ te' âlâ kudreti qavîdir her mümkün olanı iyi dâ 'ire bilür ve ol nesnelere ki
- 12- bu kitâbda mezkûr olur * yâ ' acâ 'ib-i şun' -ı bârî te' âlâdır ki ba' zı maħsûs olup
- 13- ve ba' zı delîl-i ' aqlî ile ma' lûm olup * ve ba' zı râvîden mesmû' olup
- 14- yazılmışdır yâ havaşş-ı ğaribedir ki tecrübe ile ma' lûm itmişlerdir bir kişi her birin
- 15- tecrübe idüp bilmek dilese ' ömr aña vefâ itmez ve eger hâliyâ tecrübe ile ba' zında
- 16- tağallûf vâki' olsa inkâr etmek olmaz
- 17- zîrâ ğâh olur * tağallûf bir şart bulunmaduğundan olur *
- 18- veya bir mâni' olduğundan olur * gerekdür ki anı mıqnâtı ile demür hâline
- 19- kıyâs idesin eger şarımşağ qoqusı mıqnâtısa erişse hâşşiyet-i

3b

- 1-mıknāṭıs bāṭıl olur * ve çün sirke ile yusalar ḥāşşıyyeti gerü ' avdet
- 2- kıılır * imdi eger bir mıknāṭıs görseñ ki demür kıapmaz dimeyesin ki mıknāṭıs
- 3-demür kıapmaz belki teftiṣ idüp görmek gerek tā ma' lūm ola ki māni' nedir
- 4-ve evvelā dört muḳaddimededen lābüddür maḳşūd-ı kitāb ma' lūm ola imdi
- 5-ol muḳaddemātüñ beyānına şurū' idelüm
- 6- 'aceb şol teğayyüddür ki insāna ' arız olur bir nesneden anuñ ma' rifetine kıuşırı
- 7-içün yā mü'essirüñ eşerinde keyfiyyet-i te'sīrini bilmedügi için mişāli eger bir kimse
- 8-zenbūr ḥānesin görmemiş olsa anı göricek ḥayret gelür * ol cihetden
- 9-ki bilmez anı ki bu ' acib şekli kim düzmişdür * ve eger anuñ ma' lūmı olsa
- 10-ki bunu zenbūr etmişdir * bir ḥayret daḥı ḥāşıl olur * ki bu ḥayvān-ı za' if
- 11-bu müseddes ḥāneleri dāla' ları birbirine müsāvī nice düzmişdür *
- 12-ki mühendisler ki kāmil olalar * ālāt ile anı böyle idemezler * ve bu mumı
- 13-қandan taḥşil etmişdir * ve anı nice kıismet etmişdir * ki bir ḥāne bir ḥāneye
- 14-muḥālif degüldür * güyyiā bir ḳālība dökülmüşdür * ve ol ' aselī қandan getürmişdir *
- 15-ol ḥānelerde ḳomışdır * ve anı kış zaḥīresi olmak için şaḳlamışdır *
- 16-zirā anı bilür ki çün kış ola şaḥrāda ğıdā bulunmaz pes kış için zaḥīre
- 17-gerekdir ve bunu nice bilmişdir * ki bu ḥāneleri bir ince perde ile örtmek
- 18-gerekdir tā havā ' aselī kıapmaya ve aña toz irşüp * fāsıd itmeye pes anı ağızı
- 19-örtülmüş desti gibi etmişdir bu ma' ni ' acibdir * ve her nesne ki ' ālemde görürsen

4a

1-böyledür lâkin ibtidâ şabâvetinden âdem bu 'acâibi göre gelmişdür tâ 'aqlı temâm

2-olup ma'âş emrine meşğül * olup lezzât-ı şehvâniyyeye t̄alib ve bu ma'kûle

3-'acâ'ibi görmege me'nûs olup * emr-i 'acibler nazârından sâkıt olup te'accüb idemez

4-olmuşdur çün bir 'aceb hayvân ya 'âdete muhâlif bir fi'l görse ta'accüb idüp *

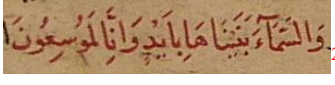
5- subhânallâh lâ ilâhe illâllah dir ammâ cemî' -i ömrinde niçe nesnelere müşâhede ider ki

6-'uqûl-ı 'ukâlâ 'aql ve nüfûs-ı ezkiyâ andan medhûş olur * eger bu ma'ni saña muşavver olsun

7-dirseñ nazâr kıll eflâke ki bunun gibi ecsâm-ı refi'a bu kadar ve vüs'ati ve bu deñlü

8-şalâbeti ile hâk te'âlâ nice hıfz ider teğayyür ve fesâddan 'ömr-i dünyâ temâm olincaya dek

9- ve zemîn ve havâ eflâke nisbet bir hâlka gibidür şahrâda düşmüş hâk te'âlâ

10-buyurur ² andanşoñra nazâr kıll bunun devrân-ı

11-muhtelifine ki ba'zı bize nisbet rahâvidir * ve ba'zı dolâbîdir * ve ba'zı

12-hamâ'ilîdir * ve ba'zının hareketi serî' ve ba'zının ba'îdir * andan şoñra nazâr devâm-ı

13-hareketine ki hiç yorulması ve durması yokdur * andanşoñra nazâr kıll ki nice yerinde

14-bâkîdir direksiz ve 'alâkasız ve andanşoñra nazâr kıll yıldızlarının ve vaz'ına

15-ve şems ve kamere ve bunların ihtilâf-ı meşâriğ ve meğâribine ki ihtilâf-ı

16-evkât sebebi ile hayvânât ve nebâtât nâşî olur * andanşoñra nazâr kıll kevâkibün

17-seyrine ve anın menâziline ki hisâbi muqarrerdir * hiç tehlûf etmez ve noğşân

18-ve ziyâde olmaz * ve nazâr kıll kevâkibünün 'adedine ve keşretine ve sevenlerinin

19-ihtilâfına ki ba'zı kızılığa mâ'il ve ba'zı aqlığa mâ'il ve ba'zı qalay

² Zariyat,47

4b

1-rengindedir andanşoñra nazār kııl Őemsüñ felekde seyrine ki bir yılda devrin temām

2-ider ve her gün Őulü‘ ider ve ğurüb ider ve gicenüñ ve gündüzüñ ħāline

3-ki vaĳt-i ma‘āş ve vaĳt-i istirāĳat içündür ve gicenüñ ve gündüzüñ uzanmasına

4-ve kışsasına ki Őemsüñ vasat-ı semādan meyli ile olur * ve bunuñ ile

5-fuşul-u erba‘a ħāşıl olur * ve aşĳāb-ı ‘ilm-i hey’et ittifāĳ etmişlerdir cirm-i Őemsüñ

6-‘izāmına küre-i arzdan ve felek-i a‘zam cümle ‘ālemi muĳĳt iken anuñ sür‘at-i ĳareketine

7-ve bu sözüñ mışdāķıdır bu ĳikāyet **ĳikāyet** resülullāĳ ‘a.m bir vaĳt-i zuhr

8-ĳarīb olduĳı zamānda ki cebrā’il ‘a.m ĳāzır idi didi yā cebrā’il

9-zuhr namāzınuñ vaĳti oldu mı cebrā’il ‘a.m lā-na‘am didi resül ‘āleyhi’s-selām

10-didi yā cebrā’il bu kelām nedir cebrā’il didi yoĳ ya resülallah su’āl

11-etdigüñ vaĳitde daĳı zuhr olmamış idi ben lā deyinceye dek Şems beşyüz

12-yıllıĳ yol seyr eyledi ve andanşoñra nazār kııl cirm-i ĳamere ki ĳabül-ı nūr ider āfitābdan

13-tā gicede ĳā’im maĳām-ı āfitāb olur ba‘dehū giceden giceye noĳşān ĳabül

14-idüp muĳāķa mübtelā olur ve andanşoñra nazār kııl Őemsüñ küşufuna ve ĳamerüñ

15-ĳusufuna ve nazār kııl ĳamer yüzünde olan ĳaralıĳa ki ĳābil-i nūr degüldür ve nazār kııl

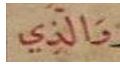
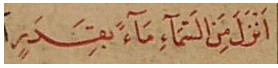
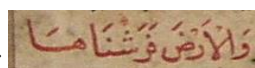

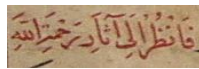
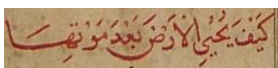
16-aña ki ‘arablar mecerre ve ‘acemler rāĳ-i keĳkeşān ve rüm ehli ĳacılar yolu ve şamān

17-uĳrısı dirler ve bunlaruñ sebebi beyān olınsa gerekdir ve ‘acāib-i semavāta

18-ĳıdr yoĳdur andanşoñra nazār kııl ‘acāibe ki āsmān ve zemīn ortasındadır

19-şihāb atılmaĳ ve seĳāb ĳādiş olmaĳ ve gök ĳürlemek ve şimşek belürmek

5a

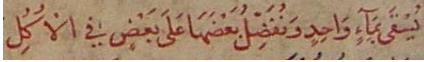
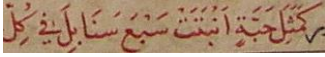
- 1-ve yıldırım olmak ve yağmur yağmak ve muhtelif yeller esmek ve şaķıl bulutlar hādis
- 2-olmak havā-yı şāfīde ve ol bulutlar musahħar olmak yellere ki yeller anları sürer *
- 3-ħaķ te‘ālā buyurduğı yerlere ve andan yağmur yağdurur * ve yağmur kaçreleri birbirine
- 4-ulaşmayup kaçre kaçre yere inmek ve yerler anı yudup * nebāt bitmek eger birbirine
- 5-muttaşıl olup oluğdan dōklür gibi dōküleydi yeri yırtar ve ekinleri ħarāb
- 6-ider idi ve eger ħācet miķdārından eksik olaydı nebātāt ħāşıl
- 7-olmaz idi ħur‘ān-ı mecīdde buña işāret vardır ki ħaķ te‘ālā buyurur
- 8- ³ andanşoñra nazār ħıl yellereñ iħtilāfına ki nicesine
- 9-bulutları sürer ve yeller ba‘zı bulutları tağıdır * ve ba‘zını cem‘ ider ve ba‘zı
- 10-ekinleri ve yemişleri besler ve ba‘zı ħurıdır * ve nazār ħıl yellereñ iħtilāfına
- 11-ki yerde ve nebātta niçe dürlü taşarruf ider * ve nazār ħıl yire ki nice firāş ve miħād
- 12-olmuşdur ve nedeñlü dōşenmiş ve nice vāsı‘ dir * şöyle ki ādemī dükeli ‘ ömrinde
- 13-gezse anuñ eġrāfına eremez ve ħaķ te‘ālā buyurur
- 14- ⁴ ve yeruñ üzerin mesken iħyā ve için maķarr-ı emvāt eyledi ve nazār
- 15-ħıl yere ki ħurı toprak iken çün aña yāğmur ider nebātadan ma‘denden ve
- 16- ħayvāndan ‘acāib hādis olur ve ħaķ te‘ālā buyurur
- 17- ⁵ andanşoñra nazār ħıl yeruñ cevānibine ki
- 18-ağır dağlar çādır mıħı gibi anı men‘ ider ħareketden ve andanşoñra anı şu ħazīnesi
- 19-ķıldı ki şular ve yağmurlar mađāralarda ve göllerde irkülür ve az az anlardan

³ Mü‘minün, 18

⁴ Zariyat, 48

⁵ Rum, 50

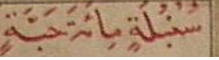
5b

- 1-çıkır ve anlardan eşmeler ve ırmaqlar zāhir olur * ki sebab-i nebāt ve hayvān olur
- 2-tā gelecek kışa dek ki şulara meded ola ve bu şularuñ zā'id kalanı deñizlere
- 3-dökülür andanşoñra nazır kııl deñizler ve tağlar * ve ma' mūr yerler küre-i āba nisbet bir küçücek
- 4-cezīre gibidir bir büyük baħr içinde ve bākī yer şu altında kalmışdur * andanşoñra
- 5-nazır kııl deñizleruñ ' acāibine ki ' acīb şekil hayvānlar vardır ve her hayvān ki kıuruda
- 6-vardır anuñ mişli deñizde vardır ve şuda hayvānāt olur ki kıuruda anuñ
- 7-mişli olmaz andanşoñra nazır kııl deñizuñ cevherlerine ve deñizde şādef içinde
- 8-incu hādīs olduğına ve nazır kııl kııymetlü taşlar ve ' anber ve nefā'is-i a'yān ki deñiz
- 9-anları kenāra iter ve nazır kııl ağır yüklü gemilere ve anlaruñ sür'at-i seyrine yel kıuvveti
- 10-ile ve deñizuñ ' acāibi bī-haddir cem' ve beyān olunmağa kıābil degüldür andanşoñra
- 11-nazır kııl envā' i ma' ādene ki ba' zı yumşayup * terkīb ve taħmīr kıılınmağa kıābilidir
- 12- altun ve gümüş ve baķır ve kıalay ve demür gibi ve ba' zı yumşayup terkīb
- 13-olunmađa kıābil degüldür * yāķūt ve zeberced ve pīrūze gibi ve nazır kııl yeruñ
- 14-ma' denlerinüñ ba' zına ki neft ve kıbrīt ve kıaťran hādīs olur * ve cümle ma' denlerinüñ
- 15-ednāsı tuźdur eger bir řeħr halkı tuźsuz ta' ām yiseler anuñ ehline fesād
- 16-ider andanşoñra nazır kııl meyvelerüñ eřnāfına ki şekilleri ve levnlere ve lezzetleri
- 17-ve rāyihaları birbirine muħālifdir bā-vücūd ki bir řudan hāřıl olur *
- 18- ⁶ ve bir dāneden niçe dāne
- 19-hāřıl olur ki haķ te' ālā buyurur

⁶ Ra'd, 4

⁷ Bakara, 261

6a

1- ⁸ andanşoñra nażar kıl kırı yere ki yağmur bulıcağ hareket ider

2-ve büyür ve büyütür her cins nebâtı nitekim hağ te' ālā buyurur

3- ⁹ andanşoñra nebātātūñ

4-çoğlığı ile ve evrākınıñ ve eşkālınıñ ve ʔa' āmlarınıñ ve rāyiğalarınıñ iğtilāfi

5-ile ' acīb haşşaları ve ġarīb menfa' atleri vardır ki hiç bir ot yoğdur ki

6-anda bir menfa' at belki bir niçe menfa' at olmaya ki ba' zını ādem bilür ve ba' zını

7-ancağ hağ te' ālā bilür andanşoñra nażar kıl hayvānātıñ envā' ına ki ba' zı havāda

8-uçar ve ba' zı şuda yüzer ve ba' zı yer üzerinde yürür kimi iki ayağ üzre

9-ve kimi dört ayağ üzerine kimi bir niçe ayağ üzerine kimi kırmı üzerine

10- andanşoñra nażar kıl hayvānlaruñ şekillerine ve huylarınıñ ve fi' illeriniñ iğtilāfına ki

11-' acāib vardır tā şol ġadde ki ' uğul-ı ' uğalā anda müteğayyir olur * belki sivri

12-siñekde ve kırmıcada ve arıda ve örümcekte ki bunlar hayvānlaruñ cümlesinden za' ifdir

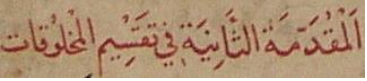
13-bunlaruñ ' acāib fikr kıl ki nice ġāne binā ider ve ġıdāyı nice cem' iderler *

14-ve anı nice zağire iderler * ve örümcek nice ağ ider * ki tā şayd aña düşer

15- ve hiç bir za' if hayvān yoğdur * ki anda çoğluk ' acāib olmaya ve hağ te' ālā

16-buyurur ¹⁰ pes hağ te' ālā ġazretiniñ ġağ

17- itdüğü eşyānuñ ' acāibine ġad yoğdur * ve bu bir bağrdur ki kenarı ġörünmez

18- mağlūğ ki hağ te' ālā ġazretiniñ ġayrına

19- dirler şundan ġālī degüldür ki yā kıim bi' zātihi ola veya kıim bi' zātihi olmaya

⁸ Bakara, 261

⁹ Hac, 5

¹⁰ Yunus, 5

6b

1-ķāim-bi 'zātihi olan dağı yā mütēhayyiz ola yā mütēhayyiz olmaya eger mütēhayyiz olursa aña

2-cism dirler ve eger mütēhayyiz olmazsa aña cevher-i rūḥānī dirler eger cevher-i rūḥānī

3-cisme mütē'alliķ olursa te'alluķ-ı tedbīr ile aña nefis dirler ve eger cisme mütē'alliķ

4-olmayup selīm olursa Őhvvetden ve ğāzabdan aña melek dirler ve eger selīm

5-olmazsa bunlardan aña cin dirler ķāim bi 'zātihi olmayup ğayrla ķāim olan

6-eger mütēhayyiz olanlar ile ķāim olursa aña ā'raz-ı cismāniyye dirler eger mütēhayyiz

7-olmayanlar mefārikāt ile ķāim olursa aña ā'raz-ı rūḥāniyye dirler

8-ilm ve ķudret ve irādet gibi ve a'raz-ı cismāniyye dağı ķābil-i nisbet ola ya ķābil-i

9-ķismet ola ya ne öyle ola ve ne böyle ola ve ķābil-i nisbet olan eger

10-nisbet-i mekānda ḥuṣūl ile olursa aña **eyne** dirler eger nisbet-i zamānda

11-ḥuṣūl ile olursa aña **meta** dirler eger nisbet mütēkerrir olur aña **izāfet**

12-dirler ve eger bir nesnenün bir nesnede te'şiri ile olursa aña **en yef'āl**

13-dirler ve eger bir nesnenün bir nesneden te'şiri ile olursa aña **en yenfā'il**

14-dirler ve eger bir nesnenün bir nesneye ihātası ile ola Öyle ki

15-muḥiṭ olan ihāta olunanun intikāli ile muntaķil ola aña **milk**

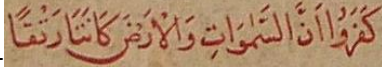
16-dirler ve eger hey'āt ḥāşıla ola cism eczāsınun ba'zınun ba'zına nisbeti

17-ile ya cism eczāsınun umūr-u ḥāriceyeye nisbeti ile aña **vaz'** dirler ve ķābil-i

18-ķismeti olan yā meṣrūṭ ola ḥayvāt ile yā olmaya meṣrūṭ ola yā

19-mevķūf ola meyle yā nefrete yā olmaya eger mevķūf olursa aña **taḥrik**

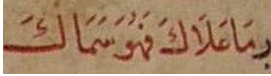
7a

- 1-ve hareket dirler ve eger mevķūf olmazsa aña idrāk dirler ve idrāk dahı eger
- 2-küllī olursa ʿulūm ve zūnūn ve ceħālātdır eger cūzvī olursa idrāk
- 3-ħavās-ı ħamsdır ve ħayāt ile meşrūṭ olmaya āʿ raż-ı maħsūsa dirler ki eger ħavās-ı
- 4-ħams ile maħsūs olur ki kuvvet-i bāşıra ile maħsūs olur şekiller ve zav'lar ve levnler
- 5- kuvvet-i sāmiʿ a ile maħsūs olur şavtlar ve ħarfler kuvvet-i şämme ile maħsūs olur
- 6-rāyiħalar kuvve-i zāiħa ile maħsūs olur * taʿ āmlardır ki toķuz kısmdur kuvvet-i
- 7-lāmise ile maħsūs olur ħarāret ve bürüdet ve ruṭūbet ve yubūset ve sıķıl ve
- 8-ħıffet ve berklik ve yumşaklık ve irilik ve tayrancaķlık gibi bunlar ne ķābil-i
- 9-nisbet ve ne ķābil-i kısmetdir * ve bu zıkr olunan aķsām-ı mümkinātdır icmālen
- 10-faşl ehl-i siyer getürmişlerdir ki sifr-i evvelinde tevritūn yazılmış ki ħaķ
- 11-celle ve ʿalā bir cevher yaratdı aña heybet nazarı ile nazār etdi ol heybetden
- 12-eriyüp ve andan duħān ķalkup ħaķ teʿālā ol duħāndan āsmānı ħaķ eyledi
- 13-ve aşığa çökeninden zemīnı ħaķ eyledi buña işāret için dir
- 14- ¹¹ ve bunların ħaķı altı günde oldu
- 15-murād oldur ki altı gün miķdārı zamānda tedric ile ħaķ eyledi ve illā yevm
- 16-semāvāt ve şems ħaķ olunmazdan evvel muttaşavver degüldür zīrā şemsün ṭulūʿı
- 17-ve ħurūbı ʿitibār ile olur ve baʿzı ʿulemā dimişler ki bir günde mādde-i arz ve bir günde
- 18-şüret-i arz ve bir günde mādde-i āsmān ve bir günde şüret-i āsmān ve bir günde
- 19-mükemmelāt-ı zemīn yaʿni tağlar ve bir günde muħassenāt-ı semā yaʿni kevākib ve nüfūs

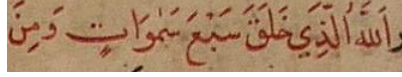
¹¹ Enbiya, 30

7b

1-halk eyledi ve **bilgi** ki her nesne ki yerden yukarudur lügatde aña semâ dirler zîrâ

2-^c arab dir ve her nesne ki felek kamerden aşagadur feleke

3-nisbet ol arzdir haq te^c âlâ buyurur

4- ¹² semāvât yidi idügi zâhir ammâ arz yidi idügin bir niçe

5-veçhile beyân etmişlerdir muşannef ihtiyâr etdügi budur ki **evvel** küre-i nâr **ikinci**

6-küre-i havâ **üçüncü** küre-i âbdır **dördüncü** küre-i hâk ve üç şabağa imtizâc i^c tibârî iledir

7-bu dört şabağa ortasında şabağa-i **evvel** nâr ile havâdan memzûcdur **ikinci**

8-havâ ve abdan memzûcdur **üçüncü** âb ve hâkden memzûcdur ve andanşoñra hikmet-i

9-ilâhîyye arzda ma^c âden ve nebâtât ve hayvânât halk etmek iktizâ eylemişdür

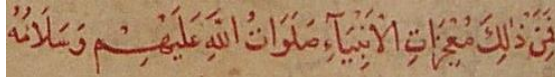
10-budur kul külli maḥlûkât beyânında ve bundansoñra cüz^c iyyâtı zıkr olunsa gerekdir

11-maḳâlatdan inşâllâhu te^c âlâ ğarîb bir emr-i

12-ĝarîbe dirler ki kâlîlü³ l-vuḳû^c olup ^c âdete muḥâlîf ola bu ya nüfus-ı ḳaviyyenüñ

13-te³şîrinden olur ya umûr-ı felekiyye ya ecrâm-ı ^c unşûriyyeden olur haq te^c âlâ
ḳudreti

14-ve irâdeti ile

15- ya^c ni bundandur enbiyânüñ ^c a.m mu^c cizâtı muḥammed resüllullâh ^c aleyhi³ s-selâm
şakḳ-ı ḳamer

16-etdügi ve mûsâ ^c aleyhi³ s-selâm bahrı yarduĝı ve ^c aşâsinuñ ejderhâ olduĝı

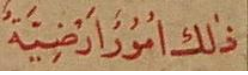
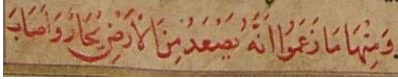
17-ve ibrahim ^c a.m için âteş-i ^c azîm berd ü selâm olduĝı ve şâlih ^c aleyhi³ s-selâm

18-taşdan nâḳa çıkardıĝı ve ^c isâ ^c a.m meyyiti ḥayy idüp ^c ama ve beraşı zâ³ il ḳılduĝı

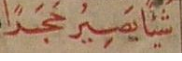
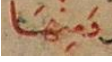
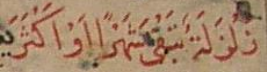

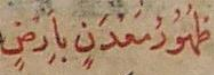
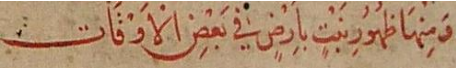
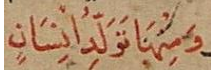
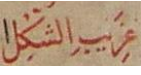
19-gibi bundandur evliyânüñ ḳuddise şirrahum kerâmeti

¹² Talak, 12

8a

- 1-bunların nefesleri kavıyye olup onların tâbir-i ğayr-ı ebed anda zâhir olur ta bir
- 2-ħadde ki eger dilerlerse bunların du‘ âsı ile ĥaste şifâ bulur ve
- 3-yağmur yağmaz ve yer yutmak ve zelzele ve tûfân ve andan ğayrı niçe umûr vâkı‘
- 4- olur ve emrâz ve belâ ĥalkdan mündeffi‘ olur ve büyük tolu yağup ĥayvânâtı
- 5-ve nebâtâtı helâk etmek ve zerd-âlû kış içinde ĥazvinde vâkı‘ oldı
- 6- ve taş yağmak demür ve bakır gibi ki diyâr-ı çîn ve mâçinde olur **hikâyet**
- 7-ebu’l ĥasan bin eşîrû’l cevzî kitâb-ı tevâriħde getürmiş ki ihdâ‘ aşar
- 8-ve erbaâ yılında afriķıyyede bir bulut zâhir olmuş ra‘ d-ı muħkem ve berķ-i ĥavî
- 9-birle andansoñra çok taş yağdı her kime kim doķındı ise helâk
- 10-oldı bundan ağrebdür ki işfaħan ile mûristân ortasında bir
- 11-şehr vardır ki aña idec dirler bir bulut zâhir olup andan arı âvâzı
- 12-gibi âvâz işideler idi andansoñra yâğmur yağdurmağâ başladı ki ıssı
- 13-idi şöyle ki âdemi yaķar idi ve yağmur içinde ķurbağa ve büyük
- 14-balıķlar yağdı ĥalk ol balıķlardan alup yidiler ve tuzladılar
- 15- nitekim ķuru yer deñiz olur yunan zemîn şehrler ve
- 16-ma‘ müreler idi şimdi şudur ve zemin-i yunanuñ ĥâsiyyeti oldur ki
- 17-anda âdem nesne unutmaz ve bazağânlar ĥikâyet iderler çün ol diyâra
- 18-varalar unuttuķları nesnelere ĥâtırına gelür ve ba‘ zı diğere ķurıyup ķurı
- 19-yer olmak bundandır

8b

- 1- ya' ni umūr-ı arzıyyedendir şol zu' m etdikleri ki yerden
- 2-buḥār qalkar yine irşürse taş olur ve anuñ āşarı diyār-ı mışırda zāhirdir
- 3-şol mekānda ki aña tışba dirler ve şol yerde ki aña peşm dirler
- 4- ya' ni umūr-ı arzıyyedendir zelzele ki bākī olur bir
- 5-ay yā daḥı ziyāde ve bu nişāburda ve rey şehrinde müşāhede olmışdur
- 6-**hikāyet** şeyḥ imām ebu'l kāsım rafi' dimiş kazvin şehrinde bir gice
- 7-zelzele olup evüñ saḫfi yarlıp ol yarıqdan kevākib-i āsmānı
- 8-gördüm andansoñra gerü bitşüp hiç yarıq belürmez oldı
- 9- ya' ni umūr-ı arzıyyedendür ma' den zāhir olmak
- 10-yerde nitekim hikāyet iderler ismā' iliyān arzında āltun ma' deni zāhir
- 11-oldı umūr-ı
- 12-arzıyyedendir ot zāhir olmak bir yerde ba' zı evḳātda şöyle işitdim
- 13-ki her otuz yılda sāde zemininde terencübin biter
- 14- umūr-ı arzıyyedendir ve insān doğmak ki şekli ġarīb ola
- 15-**hikāyet** imām şāfi' raḍiyallāhu ' anhu dimiş arz-ı yemende bir insān gördüm
- 16-belinden aşağası bir ' avret teni belinden yukarusı iki
- 17-beden dört eli ve iki baş ve iki yüzi var yerler ve içerler
- 18-ve birbiri ile gāḥ çekişürler gāḥ barşurlar birinüñ
- 19-yüzi er ve birinüñ yüzi ' avretdür

9a

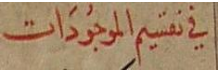
MİNYATÜR

- 1-ve rivāyet olmuş ki belh vilāyetinde bir ʿavret bir oğlan doğurmuş ki bir
- 2-eli ve bir ayađı ve yarım yūzi var nesnās böyle olur yemen vilāyetinde
- 3-müntehā-yı baħrda görnür ve rivāyet olunur ki bir ʿavret bir kerre dağı bir
- 4-kız doğurmuş ki iki baş var **ve hükemā** demişler ğarīb için üç maʿ nī
- 5-bulunmuşdur her birine bir nām konulmuşdur **evvel** āsar-ı nefسانیyyedür eger ğayra şarf
- 6-iderse muʿ cize dirler enbiyādan şadır olıcağ kerāmet dirler evliyādan
- 7-sadır olıcağ ve eger şerre şarf iderse siħrdir ki şadır olur nüfūs-ı
- 8- şerriyeden **ikinci** umūr-ı ğarībe ki ğādiş olur ecrām-ı semāviyyesi ve
- 9-özr-ü maşşūş ile eşkālden ve evğātdan añā tılsım dirler **üçüncü** umūr-ı
- 10-ğarībe ki ecsām-ı arzıyye sebebi ile ğādiş olur mığnātıs demüri
- 11-ğapduğı gibi añā terenc dirler budur kelām-ı icmāli ve külli ğarīb beyānında

9b

1-cüziyyâtı dahı zıkr olunsa gerekdir inşâ' allâh te' âlâ

المقدمة الرابعة

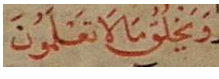
2- her mevcûd ki hağ te' âlâ hazretinüñ gayrıdır mağlûğdur

3-ve her zerre ki vardur cevherden ve ' arazdan şıfâtdan ve mevşûfâtdan anda

4-niçe ' acâib ve ğarâib vardır her kimse anı kendü ' ağılı miğdârınca idrâk

5-ider ve anuñ zıkrı be-ğarîğ-i icmâlî mezkûr olsa gerekdir ve mevcûdât

6-münğasım olur iki kısmı bir kısmı ħâricdir idrâk-i beşerden nitekim hağ te' âlâ

7-buyurur ¹³ ve kısm-ı şâninüñ bir nev' i oldur ki beşer anı

8- bilür ammâ başar anı idrâk idemez ' arş ve kürsî ve melek ve cin gibi ve bu

9-kısmda denilemez illâ ol nesne' i delâil ile şâbit olmuş ola ve bu kısmdan

10-bir nev' i oldur ki başar anı idrâk ider semavât ve kevâkib ve zemîn

11-ve anda olanlar ve zemîn ve âsmân ortasında olanlar gibi her biri yerlü

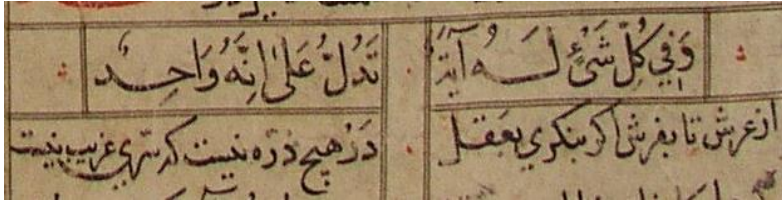
12-yerinde zıkr olunsa gerekdür inşâ' allâhu te' âlâ budur ecnâs-ı ' acâib ki

13-bizim kitâbımız anuñ şadedindedir ve her bir cins anlardan envâ-i münğasım olur

14-ve her nev' eşnâfa münğasım olur ve anları ħaşr etmek müyesser degildir ve her

15-birinde bir hikmet belki on ve yüz ve bin ħikmet vardır ve cümlesi ħazret-i

16-ğakğıñ vağdâniyyetine ve ħudretine ve a' zametine delîldür şî' r

19-ger cümle kâinâta nazâr idesin dağığ * bir zerre yoğdur anda ki sırr-ı ğarîb yoğ

¹³ Nahl, 8

10a

- 1-min ba‘d fihrist-i kitābı beyān idelim ki iki maqāledir **el-maqāletü ’l-ulā**
- 2- **fi ’l-‘ulviyyāt** ve bunda naẓar ve beyān bir niçe umurdadır **en-naẓarü ’l-evvel**
- 3-eflākde ve anlaruñ eşkālinde ve evzā‘ında ve harekātındadır icmāl
- 4-ṭarīķı ile **en-naẓarü ’s-ṣānī** felek kamerdedir ve anda bir kaç faşl vardır
- 5-**faşl-ı evvel** nefsi felek kamerdedir **faşl-ı ṣānī** cirm-i kamerdedir
- 6- **faşlı ṣālise** kamerüñ nurunuñ ziyādesinde ve noḡşānındadır **faşl-ı**
- 7-**rābi‘** ḡusūfdadır **faşl-ı ḡāmis** ḡavaşş-ı kamerdedir **ḡātıme** mücerreddir
- 8-**en-naẓarü ’s-ṣālīs** felek-i ‘utāriddedir ve bunda iki faşl vardır **faşl-ı**
- 9-**evvel** felegündedir **faşl-ı ṣānī** kevākibindedir **en-naẓarü ’r-rābi‘** felek-i zührede
- 10-dür ve bunda daḡı iki faşl vardır **faşl-ı evvel** felegindedür **faşl-ı ṣānī**
- 11-kevkebindedir **en-naẓarü ’l-ḡāmis** felek-i şemsdedür ve bunda bir kaç faşl vardır
- 12-**faşl-ı evvel** felegindedür **faşl-ı ṣānī** şemsdedür **faşl-ı ṣālīs**
- 13-küsūfdadır **faşl-ı rābi‘** ḡavāşş-ı şemsdedür **en-naẓarü ’s-sādīs** felek-i
- 14-mirriḡdedür bunda daḡı iki faşl vardır **faşl-ı evvel** felegindedür
- 15- **faşl-ı ṣānī** kevkebindedir **en-naẓarü ’s-sābi‘** felek-i müşteridedir bunda
- 16-daḡı iki faşl vardır **faşl-ı evvel** felegündedir **faşl-ı ṣānī**
- 17-kevkebindedir **en-naẓarü ’s-sāmīn** felek-i zuḡāldedir bunda daḡı iki faşl
- 18-vardır **faşl-ı evvel** felegindedir **faşl-ı ṣānī** kevkebindedir **faşl-ı āḡir** rücū‘ı
- 19-kevākibde ve anlaruñ istiḡāmetindedür **en-naẓarü ’t-tāsi‘** felek-i şevābitdedir

10b

- 1-ve bunda bir kaç faşl vardır **faşl-ı evvel** feleklerindedir **faşl-ı şānī**
- 2- kevkeblerindedir **faşl-ı şālis** kevākib-i şimāliyye ve cenūbiyye ve mıntıka şūret
- 3-lerindedir **faşl-ı rābi** fevāid-i kuṭb-ı şimālīde ve cenūbundadır **en-naẓarü**'l-**aşar**
- 4- felek bürücdadır hāşşeten **en-naẓarü**'l-**hādi** **aşar** felekü'l eflākdedir **en-naẓar**
- 5- **ü**'s-**şānī** **aşar** semāvātda sākin olanlardadır **en-naẓarü**'s-**şālis** **aşar**
- 6- zamāndadır bunda bir kaç faşl vardır **faşl-ı evvelde** haḳīḳat zamāndadır
- 7-**faşl-ı şānī** leyālī ve eyyāmdadır **faşl-ı şālis** fezāil eyyāmda ve eyyamuñ
- 8-ḥuşūşundadır **faşl-ı rābi** arab aylarındadır **faşl-ı hāmis** rüm
- 9-aylarındadır **faşl-ı sādīs** fars aylarındadır **faşl-ı sābi** sene aylarındadır
- 10- **faşl-ı şāmin** senelere müte'allik olan acāibdedir **el-māḳaletü**'s-**şāniye**
- 11- **fi**'s-**süfliyyāt** ve bunda naẓar bir niçe emürdedir **en-naẓarü**'l-**evvel**
- 12- anaşurdadır bunda iki faşl vardır **faşl-ı evvel** haḳīḳat anaşırdadır
- 13- **faşl-ı şānī** anaşırın ba'zınuñ ba'zına inḳılabındadır **en-naẓarü**'s-**şānī**
- 14- küre-i nārdadır bunda iki faşl vardır **faşl-ı evvel** haḳīḳat nārdadır
- 15-**faşl-ı şānī** şihāblarda ve yıldız atlamakdadır **en-naẓarü**'s-**şālis**
- 16-küre-i havādadır bunda bir kaç faşl vardır **faşl-ı evvel** haḳīḳat-i havādadır
- 17-**faşl-ı şānī** seḥābda ve maṭardadır **faşl-ı şālis** yellersedir **faşl-ı rābi**
- 18-ra'dda ve berḳdadır **faşl-ı rābi** **hāmis** hālede¹⁴ ve ḳavs-i ḳuzaḥdedir¹⁵ **en-naẓar**
- 19- **ü**'r-**rābi** küre-i mādadır bunda daḥı bir kaç faşl vardır **faşl-ı evvel**

¹⁴ ay ağlanmak

¹⁵ ineğim sağmal

11a

- 1-ḥaḳīḳat-i mādadır **faşl-ı şānī** baḥr-i ḥādīs olmaḳdadır arzuñ bir cānibine
- 2- **faşl-ı şālis** baḥr u seb' adadır **faşl-ı rābi'** ḥayvānāt-ı baḥrdadır
- 3- **en-naẓarü 'l-ḥāmis** küre-i arzdadır bunda daḫı bir kaç faşl vardır **faşl-ı**
- 4- **evvel** ḥaḳīḳat-i arzdadır **faşl-ı şānī** hey'et-i arzdadır **faşl-ı şālis**
- 5-miḳdār-ı cirm-i arzdadır **faşl-ı rābi'** arzuñ rub' larındadır **faşl-ı ḥāmis**
- 6- eḳālīm-i arzdadır **faşl-ı sādīs** arza 'ārız olan zelzele ve ḥusūfdadır
- 7-**faşl-ı sābi'** yumşaq toprak taḡ olup taḡ yumşaq toprak olmaḳdadır
- 8- **faşl-ı şāmin** fevāid-i cibāldedir **faşl-ı tāsi'** ba' zı cebelūñ ḥavaşındadır
- 9-**faşl-ı 'aşar** nehr tevellüdündedir **faşl-ı ḥādi 'aşar** 'aynlar ve birler tevellüdünde
- 10- ve anlaruñ 'acāibindedir **bilgi** ki bir baḥş şol kāinātdadır ki mütevellid ve ḥādīs
- 11-olur ve bunda daḫı naẓar bir niçe emürdedir **en-naẓarü 'l-evvel** terkiḫ-i
- 12- ecsāmdadır **en-naẓarü 's-şānī** ma' deniyyātdadır bunda bir kaç faşl
- 13-vardır **faşl-ı evvel** ecsām-ı ma' deniyyenūñ tevellüdünüñ keyfiyyetinde **faşl-ı**
- 14-**şānī** tevellüd-i aḥcārdadır **faşl-ı şālis** tevellüd-i aḥcār-ı zehebiyyededir **en-naẓar**
- 15- **ü 's-sālis** nebātātdadır bunda bir kaç faşl vardır **faşl-ı evvel** ḥaḳīḳat-i
- 16-nebātdadır **faşl-ı şānī** nev' i şecerdedir **faşl-ı şālis** ḥāşiyet-i ba' zı aḥcār
- 17-dadır **faşl-ı rābi'** nev' -i necmde ya' ni baldırı olmayan nebātdadır ve anlardan
- 18-ba' zınuñ ḥāşiyetlerindedir **en-naẓarü 'r-rābi'** ḥayvāndadır bunda iki faşl
- 19-vardır **faşl-ı evvel** ḥaḳīḳat-i ḥayvāndadır **faşl-ı şānī** envā' -ı ḥayvānātdadır

11b

- 1-en-nev'ü'l-evvel insandır bunda dağı bir kaç faşl vardır faşl-1 evvel
- 2-ħaķıķat-i insandadır faşl-1 şānī nefes-i nāṭıķadadır faşl-1 şāliş
- 3-aĥlākdadır faşl-1 rābi' ba' zı nüfūs-ı ķaviyyenüñ te'şirindedir faşl-1
- 4-ĥāmis ma' rifet-i insandadır ve bunda nazar bir niçe emirdedir el-emrū'l-evvel
- 5-cenīn tekvinindedir el-emrū's-şānī mevzi' -i cenīindedir raĥmde el-emrū's-şāliş
- 6-aĥvāl-i nuṭfededir el-emrū's-sādis aĥvāl-i beden-i cenīindir el-emrū's-sābi'
- 7-ĥayzı ğıdālandığındadır el-emrū's-sādis aĥvāl-i beden cenīindir el-emrū's-sābi'
- 8-sebeb-i zükūr ve ünüşundadır el-emrū's-şāmin ekiz olmak sebebindedir
- 9-el-emrū't-tāsi' vaż' -ı ĥamldedir faşl-1 sādīs teşriĥ-i a' zā-i insandadır
- 10-bu dağı iki kısmdır el-evvel a' zā-i basıtededir bunda dağı nazar bir niçe
- 11-emürdedir el-emrū'l-evvel ķavl-i küllidedür a' zā-i basıtede el-emrū's-şānī
- 12-şerĥ-i a' zā-i basıtededir bu dağı bir niçe nev' dir en-nev'ü'l-evvel ' azimelerdir
- 13-en-nev'ü's-şānī kemürdikleridir en-nev'ü's-şāliş sekrlerdir en-nev'ü'r-rābi' ribātet
- 14-veleĥūm ve şeĥūm ve ' urūķ ve cildedir el-emrū's-şāliş a' zā-i mürekkebededir
- 15-ve bu iki kısmdır el-ķısmu'l-evvel a' zā-i zāhiredir ve bu bir niçe nev' dür
- 16-en-nev'ü'l-evvel re'isedir ve bunda bir niçe faşl vardır faşl-1 evvel
- 17-fāide-i re'sdedir faşl-1 şānī ' ayndadır faşl-1 şāliş üzndedir faşl-1 rābi'
- 18-enfdedir faşl-1 ĥāmis şefededir faşl-1 sādīs femdedür faşl-1 sābi'
- 19-cebīindedir faşl-1 şāmin şı' rdedir en-nev'ü's-şānī ' anıķdedir en-nev'ü's-şāliş

12a

- 1-şadrdadır **en-nev'ü'r-râbi'** yeddedir **en-nev'ü'l-hâmis** batındadır **en-nev'ü's-sâdis**
- 2- zâhrdedir **en-nev'ü's-sâbi'** cenbdedir **en-nev'ü's-sâmin** ricldedir **el-kısm-ı şânî** a' zâ-i bâtına
- 3-dadır ve bu dağı bir niçe nev' dir **en-nev'ü'l-evvel** dimağdır **en-nev'ü's-şânî** reyhde
- 4-öykendir **en-nev'ü's-şâliş** kâlbdedir **en-nev'ü's-sâbi'** kebeddedir **en-nev'ü'l-hâmis** merâre
- 5-öddedir **en-nev'ü's-sâdis** tihâldedir **en-nev'ü's-sâbi'** mi' dededir **en-nev'ü's-sâmis**
- 6-em' âdadır **en-nev'ü't-tâsi'** kilyededir¹⁶ **en-nev'ü'l-âşar** meşânededir¹⁷ **el-kısm-ı şâlis**
- 7-kuvâydedir ve bu bir niçe nev' dür **en-nev'ü'l-evvel** kuvâ-i zâhiredir ve bu
- 8-bir kaç sınıfdır **es-şımıfu'l-evvel** başıradır **es-şımıfu's-şânî** sâmia' dır
- 9-**es-şımıfu's-şâliş** şâmmedir **es-şımıfu'r-râbi'** zâikadır **es-şımıfu'l-hâmis**
- 10-lâmisedir **en-nev'ü's-şânî** kuvvâ-i bâtınadır ve bu iki kısımdur **el-kısmu'l-evvel**
- 11-hâdimedir ve bu dördür **evvel** câzibedir **şânî** mäsikedir **şâliş** hâzımadır
- 12-**râbi'** dâfi' adir **el-kısmu's-şânî** mağdūmedir ve bu dağı dördür **evvel**
- 13-gâdiyedir **şânî** nâmiyedir **şâliş** müvellededir **râbi'** muşavviredir **en-nev'ü's-şâliş**
- 14-kuva-i 'aqliyyedir ve bunun merâtibi dördür **el-evvel** 'aql-ı heyülânîdir **es-şânî**
- 15-'aql-ı bi'l-melekedir **es-şâliş** 'aql-ı bi'l-fa'âldir **er-râbi'** 'aql-ı müstefâddır **en-nev'ü'l-râbi'**
- 16- havâşş-ı eczâ-i insandadır **en-nev'ü'l-hâmis** hayvândan cindedir ve bunda
- 17-nazar iki emrdedir **el-emrü'l-evvel** haqîkat cindedir **el-emrü's-şânî** ba' zı
- 18-vaşşîdedir **en-nev'ü's-sâdis** dört ayaklu cânverlerdedir ve bunda dağı
- 19-nazar iki emrdedir **el-emrü'l-evvel** kavlı-i küllîdedir bunda **el-emrü's-şânî** bunun

¹⁶ yügrek

¹⁷ kavuğ

12b

1-şınıflarındadır **en-nev'ü's-şāmin** ne' amdadır bunda dağı nazar iki emrdedir **el-emrū'l-evvel**

2-ğavl-i küllidedür bunda **el-emrū's-şānī** bunuñ şınıflarındadır **en-nev'ü'l-tāsi'**

3-sibā'dadır bunda dağı nazar iki emrdedür **el-emrū'l-evvel** ğavl-i küllidedir

4-bunlarda **el-emrū's-şānī** bunlaruñ şınıflarındadır **hātīme** şol ğayvānlardadır

5-ki ğālīlü'l-vücūd ve ' acīb şüretlerdir **el-mağāletü'l-ūla-fi'l-'ulviyyāt** nitekim

6-işitdūñ ki nazar bunda bir niçe emrdedir **el-evvel** eflākūñ ğağīğatında

7-ve şekillerinde ve vazīalarında ve ğareketlerindedir bi-ğarīkü'l-icmāl **bilğil** ki

8-ğükemā dirler felek bir cism-i basit küredir ki müstemildir vasağī mütēğarrikdir

9-anuñ üzerine ve ne ğafīfdır ve ne şağīldır ve ne ğārdır ve ne bāriddir

10-ve ne rağbdır ve ne yābisdir ve yırtılmağā ve bitişmeğē ğābil degildir ve ğükemānuñ

11-bunlardan her birine delīlleri vardır kütüb-i ğığmetde ğetürmişlerdir ve

12-bizüm kitābımız anuñ şadedinde degüldir ve eflāk-i kürīlerdir ba' zısı ba' zını

13-muğīğdir ve cümlesinden bir küre ğāşıl olur ki añā ' ālem dirler ve cümle eflākden

14-' anāşıra-ı ağrebi felek-i ğamerdir andan soğra felek-i ' uğāriddir andan soğra felek-i

15- zühredir andan soğra felek-i āfitābdır andansoğra felek-i mirriğdir andan soğra

16-felek-i müşterīdir andan soğra felek-i zuğāldır ve her felekūñ bir mekānı vardır

17-anda ğareket ider ve ol mekāndan intiğāl etmez ve ğareketden yorulmaz ve felekūñ

18- serī' olanınuñ sür' atını bir nesneye nisbet etmek olmaz ādem bildüğü ğareketlerden

19-ta biri ğayetdedir ki ilm-i hendesede şābit olmuğdır ki at ğayet sür' atle seğırtse

13a

- 1-ayağın kaldırup gerü yere koyunça dek felek-i a' zam biñ fersah kadar kat'-ı
- 2- mesāfe ider ve eflākden ba' zınuñ hāreketi maşrıqdan mağribedür felek-i a' zam gibi
- 3-ve ba' zınuñ hāreketi mağribden maşrıqadır felek-i şevābit ve eflāk-i seyyārāt gibi
- 4-ve ba' zınuñ hāreketi bize nisbet dolābī ve ba' zınuñ rehevī ve ba' zınuñ hamāilīdir
- 5-nitekim yukaruda zıkr olındı ve ba' zı felek müstemildir vasatı ve anuñ merkezi
- 6-merkez-i 'ālemdir toköz eflāk böyledir ve ba' zınuñ merkezi merkez-i 'ālem degüldir
- 7-hāricü'l-merkez olan felekler gibi ve ba' zı müstemil degüldir vasatı eflak-i tedāvīr
- 8-gibi ve bunlardan herbirisi şerh ve beyān olunsa gerekdir inşā' allāhü te'ālā
- 9-çün bildüñ yedi felekler kevākib-i seb'a-i seyyārenüñ felekleridir ve bir felek
- 10-dahı felek-i şevābitdir bilgil ki şevābit şol seyyāre olmayup mıh gibi berk
- 11-mıhlanmış yıldızlardır ki anlarıñ adedin bilmez illallāhu te'ālā ve bir felek ki cemī' -
i
- 12-eflāki müstemildir aña felekü'l eflāk dirler ve anda hiç yıldız yokdur anuñçün
- 13- aña felek-i aṭlās dirler ve bu kitābda tertīb bize qarīb olan kevākib-i seb'a-i
- 14-seyyāre i' tibār ile olmuşdır ki bu beytde müretteb nazm olunmuşdır **beyt**
- 15-
- 16-nazar-ı evvel ki felek-i kamede idi ve anda bir kaç faşl var idi hāliyā anuñ
- 17- beyānına geldik **faşl-ı evvel** ki nefis felek-i kamededür bilgil ki felek-i kamerüñ iki
- 18-saṭhı vardır saṭh-ı a' lāsı ki aña muḥaddeb dirler felek 'uṭāridin iç yanına
- 19-mümāss ve muttaşıldır ve saṭh-ı esfeli ki aña muḳā'ar dirler küre-i nāruñ muḥaddebine

13b

- 1-mümäsşdır ve felek-i kamerũn merkezi 'alemũn merkezidir ve kamerũn bir devri yigirmi
- 2- sekiz gũnde temãm olur ve ol devr ki aña maşşũşdur mağribden maşşıkadır
- 3- ve felek-i tedvĩr on dũrt gũnde bir devr ider devr-i evvelinde ayuñ mũnevver
- 4- olan yũzi arz cãnibine olur ve devr-i şãnĩde ayuñ mezãlim olan yũzi
- 5-arz cãnibine olur ve kamerũn felek-i kũllĩsi dũrt kısma mũnkasım olur
- 6-ũçi mũştemildũr vasaıı biri kũcũcekdir mũştemil degildir vasaıı-ı felek
- 7-evveline cevvi-zũhre dirler ki ol mũmäsşdır felek-i 'uıãride felek-i şãnĩsi mũmäsşdır
- 8-felek-i cevvi-zũhre felek-i şãlişĩ hãric-i merkezdir ammã kũcũcek olan felegi ki felek-i
- 9-hãricũ'l-merkezũn şaııındadır aña felek-i tedvĩr dirler ve kamer anda merkũzdur ve hareket-i
- 10-kamer anuñ hareketi ile olur faşl-ı şãnĩ ki cirm-i kamerdedir bilgil ki kamer bir kevkeb
- 11-dir ki anuñ mekãnı felek-i esfeldir ve anuñ cirmi hadd-i zãtında mezãlimdir ammã şemsden
- 12-nur kabũl ider eşkãl-i muhtelifle ile şemsden bu' d sebebi ile ve cũmle felegi bir ayda
- 13-kaı' ider ve kamer cũmle yıldızlarũn kũcũcegidir aşıa felekde olup bize aıreb
- 14-olduğıcũn bũyũk gũrinũr ve kamer cemĩ' kevãkibden esra' dır anuñiıcũn iki peyk-i
- 15-felek dirler ve kamerũn cirmi yerũn otuz toıuz cũzũnden bir cũz ve rub'-ı cũzdũr ve kamerũn
- 16- dã'iresi dũrtyũz elli iki mĩldir ve dã'irenũn ıııtrı yũz kırık dũrt mĩldir
- 17-takrĩb ile ve allãhũ'l-a'lem faşl-ı şãlis ki zav'-ı kamerũn ziyãdesinde ve noışãnındadır
- 18-nitekim şimdi bildũn ki cirm-i kamer hadd-i zãtında muzlimdir ammã kabĩl-i nũrdur illã bir miıdãr
- 19-bir anuñ yũzinde nũra kabĩl degũldũr ki kara gũrnũr ve kamerũn şems tarafına

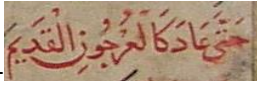
14a

- 1-olan nişfi dâ'imâ bedr ve rûşendür çün kamer şemse muķārin ola ol nişfi
- 2- ki şems cānibinedir rûşendir ve ol nişfi ki arz cānibinedür müzlimdir çün kamer
- 3-münharif ola şemsden maşriķ cānibine nūrı ziyāde olur ve ne deñlü şemsden baīd
- 4-olursa nūrı ziyāde olur ol vaķt nişfi münevver ve bedr olur şemse
- 5-temām muķābil olur pes arz tarafına olan nişfi münevver olup semā tarafına olan
- 6-nişfi müzlim olur ki bu şekl-i ğarīb içinde taşvīr ve tafşīl olınmışdır

TABLO

14b

- 1-ve kamer her gece bir menzilde olur yigirmi sekiz menzilden ve eger ay nâkış olursa
- 2-yigirmi sekizinci gece kamer müstetir olup görünmez ve eger ay temâm olursa yigirmi
- 3-çokuzuncu gece müstetir olup görünmez çün kamer şemsi gece ya' ni şems gürüb
- 4-etdikde kamer ufukda andan yukaruda bulunup rü'yete gelir ya' ni kamerün bir kenârcuğı
- 5-görnür aña hilâl deyü ad virürler giceden geceye şemsden bu' dı ziyâde
- 6-olduqça münevver olan yeri artacaq görünür on dördi gicesinde şems
- 7-mağrib tarafına gürüb idüp kamer maşrıq cânibinde anuñ muqâbelesinde bulunup
- 8-istifâde-i nür temâm olup münevver görünür aña bedr dirler ve bu' dı eksildikce
- 9-nürü eksik görünür nitekim dâ'ire-i mezkûreden zâhirdir ve haq te'âlâ buyurur

- 10-¹⁸ lâ cerem bu minvâl üzre devr ider ta kıyâmete dek
- 11-**faşl-ı râbi'** ki huşûf kamerdedir bilgil ki kamer bu şûretde şâhib cemâl ve tâbân iken
- 12-aña huşûf vâki' olup ya kellâ veya ba' zen zulmetde qalup mükedder olur

MİNYATÜR

¹⁸ Yasin, 39

15a

1-sebeeb-i husûf-ı cirm-i arz cirm-i şems ile cirm-i kamer ortasında hâ'il olmağdır çün

2-cirm-i arz cirm-i şems ile cirm-i kamer ortasında hâ'il ola kamer arzuñ gölgesinde vâki'

3-olup nûr-ı şems aña ırmeyüp kamerüñ aşl qaralığı zâhir olup kamer dutulmuş görünür

4-ve cirm-i şems cirm-i arzdan büyükdür öyleye zıll-i arz şekl-i maħrûṭı hâdiş olur ki kâ'idesi

5-şafha-i arz dâ'iresi olur zîrâ huṭṭ-ı şu'âiyye ki cirm-i arza irişür arzuñ

6-cevânibinden tecâvüz ider pes zıll-i arz şekl-i maħrûṭa zâhir olur eger cümle kamer zıll-i

7-maħrûṭı içinde vâki' olursa cümle kamer münhasif görünür ba'zında vâki' olursa

8-ba'zı münhasif görünür husûf-ı kamerüñ sebebi haylûlet-i arz olduğıçün kamer şemse

9- muqâbil olıcağ vâki' olur zîrâ arz hâ'il olmağ o vağt mutaşavverdür

TABLO

15b

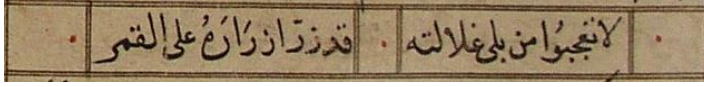
- 1-**faşl-ı hāmis** ki havāşş-ı kamerdedir bilgil ki kamerüñ te 'şirātı ruṭūbet sebebi
- 2- iledir nitekim şemsüñ te 'şirātı harāret sebebi iledir imdi çün kamer āfākdan
- 3-bir ufukda olsa deñize anda medd ya' ni şuyı ziyāde olmaḵ olur kamerüñ
- 4-seyrine muvāfiḵ çün kamer ol mevzi' de vasaṭ-ı semāya vara ol zamānda
- 5-ğāyet medd olur çün kamer vasaṭ-ı semādan muḥiṭ olup aşığa inmekde ola
- 6-cezr ya' ni şu eksilmekde olur ta oña dek ki kamer ol mekānuñ maḡribine
- 7-irşür ol zamānda ğāyet cezr olur çün kamer ol mekānuñ maḡribinden
- 8-zā'il ola gerü medd zāhir olur ol vaḳt ki kamer veted-i arza ere ol vaḳt
- 9-ğāyet medd olur ve çün kamer veted-i arzdan zā'il ola ğāyet cezr olur ve eger
- 10-gerü mede şurū' ide tā aña dek ki kamer āfāk-ı şarḳiyye ere ol mevzi' de gerü
- 11-ğāyet medd olur ve her gice ve gündüz ol mekānda iki medd ve iki cezr olur
- 12-**ve havāşş-ı** kamerdendir ki hayvānātuñ bedenleri kamer ziyāde olduğı vaḳtde aḳvā
- 13-olup nümüvv ğālib olur ve ādemīyanuñ bedeninde aḫlāt-ı zāhire meyl ider ve
- 14-ṭamarlar ṭolu olur çün kamer noḳşānda ola bedenler za'if ve nümüvv ḳalil olup
- 15-aḫlātuñ meyli bātına olup ṭamarlar çendān mümtelī olmazlar ve bu emr zāhirdir
- 16-ṭib ehline **ve havāşş-ı** kamerdendir ki eṭibbā dimişlerdir baḫr anlarda ki baḫrān kamerüñ
- 17-ziyādesine ve noḳşānına mebnīdir nitekim mücez şerḫinde behrān beyānında
- 18-taḫşil etmişiz ve eṭibbā dirler ki her ḫaste ki ayuñ nişf-ı evvelinde mariz
- 19-ola anuñ ṭabi' atı def' -i marazda aḳder olur nişf-ı şānide ḫaste olandan

16a

- 1-zirā nısf-1 evvelde kamerüñ nûrı ziyāde olmaqdadır pes tabi' ata kuvvet
- 2-virir ve havāşş-1 kamerdendir ki kamerüñ nûrı ziyāde oldıça hayvānātuñ bedeninde
- 3-ķıl tizcek bitüp ziyāde olur ve ķıl kavî ve muħkem olur ve çün kamerüñ
- 4- nûrı noķşānında ola bunuñ hilāfı olur ve havāşş-1 kamerdendir ki çün
- 5-ķamerüñ nûrı ziyāde olmaķda ola hayvānuñ memesinde süd ziyāde olur
- 6-ve çün kamerüñ nûrı noķşānda ola eksik olur hayvānātuñ benyisi
- 7-ve yumurdanuñ ağı dahı böyledir ve havāşş-1 kamerdendir üşüp tizcek fāsıd
- 8-olur ay aydınında ziyāde ruṭubet sebebi ile ve çün ādem ay aydınında
- 9-çok otursa ruṭubet ziyāde olup uyķu ğālebe ider ve kāhillik
- 10-ziyāde olur ve a' zā geñsek olur ve zükām ve şudā' hāşıl olur
- 11-ve atı ay aydınında ķosalar anda tağayyür-i ta'ām zāhir olur ve havāşş-1 kamerdendir
- 12-ki ayuñ nısf-1 evvelinde deñizlerde ve ırmāķlarda ve göllerde bālık ziyāde
- 13-olup semüz olur ve havāşş-1 kamerdendir ki ayuñ nısf-1 evvelinde haşerāt-1
- 14-arz ya' ni yılan ve çiyān ve böcekler yerden taşraya çok çıkarlar ve muħkem
- 15-şoķarlar ve zehirlerinüñ te'siri ziyāde olur ve havāşş-1 kamerdendir ki yırtıcı
- 16-cānverler ayuñ nısf-1 evvelinde ziyāde şayd idici olup aķdāmları
- 17-ķavî olur ve havāşş-1 kamerdendir ki aģaĉları ayuñ nısf-1 evvelinde dikseler
- 18-dutar ve biter ve yemiş çok olur ve çiçek açup yemiş dutmaķ ayuñ
- 19-nûrı ziyāde olduğı zamānda olsa eyü olur ve eger ol zamānda

16b

- 1- olsa ki ayuñ nūrı eksilmekte ola ya vasaṭ-ı semādan zā'il olduđı vaḳtde
- 2-olsa eyü olmayup yemiş gıc virir belki dutmayup ḳurur ve ḥavāşş-ı ḳamerdendir
- 3-ki yemişler ve otlar ve ekinler ve üzümmler ayuñ evvelinden bedr olıncaya dek büyümesi
- 4-ziyāde olur bedr olındıkdansoñra muḥāḳa varıncaya dek büyümesi eksik
- 5-olur ve bu emr ekinciler ve bostāncılar ḳatında zāhir ve müşāheddir ḥuşūşān
- 6-şeftālū ve sūsam ve ḳāvun ve ḳārpuz ve ḥıyār ve ḳabāḳ ay aydınında büyüdüđi
- 7-azherdir ve ḥavāşş-ı ḳamerdendir yemişlü levn virmek çün nūr-ı ḳamer yemişler üzerine
- 8-vāḳi' ola ol yemişüñ ḳābiliyyetine göre renk virir kıızıl ve yeşil ve şaru
- 9-ve bunlardan ğayrı ve ayuñ nışf-ı evvelinde olan renk nışf-ı aḥirinde
- 10-olan renkten aḥsendir ve ḥavāşş-ı ḳamerdendir ki ay aydınında ketān bezi
- 11- ve ipliği ḳonsa tezcek eskir nitekim şā'ir dimiş şı'r

- 12-
- 13- ve bunuñ gibi teşīr-i ḳamerüñ nışf-ı evvelinde zāhir olan nışf-ı şānīsinden
- 14-ve ḥavāşş-ı ḳamerdendir ki ayuñ nışf-ı evvelinde zāhir olan ma' deniyyātüñ cevheri
- 15-ve şafāsı nışf-ı aḥirinde zāhir olandan ziyāde olur ve böyle ider ki
- 16-ehl-i ma' den ḳatında zāhirdir ve ḳamere 'avāmu'n-nās ve kāzibler ve ğammāzlar ve ḥasūdlar
- 17-mensūbdur ḥātıme ki mecerre beyānındadır ba'zılar dimişlerdür ki bu ihtirāḳdan ḥādiş
- 18- olmuşdur şiddet-i ḥarāret-i şemsden ba'zı ezmān-ı sābıḳada ammā bu ol vaḳt
- 19-şahīh olur ki şems ḥarāret ve iḥrāḳ ile mevşūf olup ve felek te'şīre ve ihtirāḳa

17a

- 1-ķābil ola ve ba' zılar dimişlerdür buķār duķānı havāda vāķi' olur ammā buña
- 2-vārid olur ki öyleye muhtelif olmaķ gerek idi şayf ve şitā iħtilāfı ile
- 3-ve ba' zılar dimişler ħurde yıldızlardır ki ' arab aña ümmü 'n-nücüm dirler ya' ni ħurde yıldızlardır
- 4-birbirine ķarīb şöyle ki ħiss-i başar anları birbirinden temyīz idemez lā-cerem şamān
- 5-dökülmüş gibi şaru ve aķ görünür ve bi 'l-cümle muşannıf dimiş biz ħükemādan bunuñ
- 6-ħuşūşunda bir ķavl-i şāfī iştmedik vallāhü 'l-' ālem ve gicenüñ evvelinde semānuñ
- 7-ortasında olur şimālden cenūba çekilmiş ve bi 'n-nisbet degirmen gibi döner
- 8- ve gicenüñ nişfinda maġribde görünür ve āħirinde cenūbdan şimāle çekilmiş
- 9- görünür **en-nazarü 's-şālis** ki felek ' uťaridedir ve bunda iki faşl vardır
- 10- **faşl-ı evvel** ki felegindedür bilgil ki felek-i ' uťaridüñ merkezi merkez-i ' ālemdir
- 11-ve anuñ muħaddebi ya' ni saťı-ı a' lāsı felek-i zūhrenüñ muķa' arına mümāssdır muķa' arı
- 12-ya' ni saťı-ı ednāsı felek-i ķamerüñ muħaddebine mümāssdır ve ol devr ki aña maħşūşdur
- 13-maġribden maşrıķadır ve bir yılda devrin temām ider ve ' uťaridiñ bir felegi daķı vardır
- 14-ħāricü 'l-merkez ve aña felek-i tedvīr dirler ve ol felek-i tedvīrden bir felek-i
- 15-ħāricü 'l-merkez daķı munfaşıl olur aña ħāricü 'l-merkez-i şānī dirler ve ' uťarid
- 16-felek-i tedvīrde merkūzdur pes lazım olur ki felek-i ' uťaridüñ iki ucu
- 17- ola biri felek-i küllīde biri felek-i müdürde ve iki ħazīzi ola bunlarda ve felek-i
- 18-' uťaridüñ şāĥnı üç yüz biñ sekiz yüz seksen biñ dörtyüz seksen mīldir
- 19- **faşl-ı şānī** ki ' uťaridüñ kendü beyānındadır bilgil ki ' uťarid bir kevkebdir muhtelif

17b

1-ve münecimler buña münāfık dirler zīrā yıldız ile sa‘d ve naḥs-ı yıldız ile naḥsdir münecimler

2-zu‘ mı üzre ve anuñ cirmi cirm-i arzuñ yigirmi iki cüzinden bir cüzdür ve cirminüñ

3-dâiresi ikiyüz seksen altı fersaḥdır ve ḳuṭrı ikiyüz yetmiş üç mīldir ve her

4-bir burcda yigirmi yedi gün eglenür ve anuñ rücū‘ı ve istiḳāmeti çoḳdur

5-ve muttaşıl güneş etrāfın dolanur ve ‘uṭāride ehl-i divān ve kātibler ve ‘ameldārlar

6-ve bāzargānlar ve mu‘allimler mensūbdur ve ‘uṭāridüñ felegi ve kendüsi miḳdār-ı mezkūr

7-üzre uyması baṭlamyus re‘yi üzredir ve ol ḥükemā-i rümdan bir ḥekīmüñ

8-ismidir ki ḳudemā otuz yılda bir raşad çıkarırlar idi ol ṭoksan yılda üç

9-rasad çıkardı ve kitāblarda anuñ raşadına i‘timād vardır diyü taşriḥ olunur

10- ve rasad ḳuyu gibi yer içinde oturup eflāke ve kevākibe nazar etmege dirler

MİNYATÜR

18a

- 1-**en-nazarü 'r-rābi'** ki felek-i zührededir ve bunda dağı iki faşl vardır **faşl-ı**
- 2-**evvel** ki felegindedür bilgil ki felek-i zühre mağdüddür iki had ile ki anuñ
- 3-merkezi merkez-i 'ālemdir ve hadd-i a' lāsı mümāşşdır felek-i şemsün muķa' arına
- 4-ve had-i ednāsı mümāşşdır felek-i ' uťaridin muhaddebine ve aña maşşūs olan devr
- 5-mağribden maşrıķadır bir yılda devrin temām ider felek-i şems devri gibi illā
- 6- bu ķadar vardır ki zührenüñ felek-i tedviri anı seyr etdirmesi seyr-i āfitābuñ
- 7-muĥālifidir vaķtā ki müstaķim ola zühre öñe düşer vaķtā ki rāci' ola
- 8-gerüye düşer ve felek-i zühre felek-i ķamere ve felek-i şemse müşābihdir ve eger
- 9-felek şemsün tedviri olaydı hiç fark olunmazdı ve felek-i zührenüñ
- 10-cirmi üç yüz biñ yedi yüz toksān beş biñdir **faşl-ı sāni'** ki zührenüñ kendü
- 11-beyānındadır bilgil ki zühre bir kevkebdir sa' d ki müneccimler aña sa' d-ı aşğar dirler
- 12-anuñiķün aşğar dirler ki müşteriđen eksikdir sa' d-ı ulūda ve lehv ü řarab
- 13-ve sürür aña müte' āliķdir ve cirm-i zühre cirm-i arzuñ otuz dōrt cüzinden
- 14-bir cüzdür ve anuñ ķuťrı dōrtyüz kırķ toķuz mīl dađı südüs mīldir ve
- 15-zühre her bir burcda otuz yedi gün eglenür **ve havāşş-ı** zühredendir ki aña nazar-ı
- 16-feriķ ve sürür virür ve eger bir kimsede şuriş-i ' aşķ olsa zühreye nazar etmek
- 17-ile ĥiffet ĥāşıl olur ve muĥabbet ve ülfet ve cimā' aña müte' allıķdır ve eger bir kimse ' avreti
- 18-zühre hüsn-i ĥāl olduğı vaķtde nikāĥlansa er ile ' avret ortasında
- 19-' aceb muĥabbetler olur ve zühreye sāzende-i felek dirler ve zühreye ĥātunlar

18b

1-ve hādimler ve çalçılar ve ehl-i ʿıyş u ʿiṣret ve erbāb-ı havā mensūbdur

MİNYATÜR

2-en-naẓarü ʿl-hāmis ki felek-i şemsdedir ve bunda bir kaç faşl vardır faşl-ı

3- evvel ki felegindedür bilgil ki felek-i şems maḥdūddur iki saḥ-ı mütevāzī kürevī ile

4-ki merkezi merkez-i ʿālemdür saḥ-ı aʿlāsı mümāşş-ı felek-i mirriḥūñ muḥaʿarına ve saḥ-ı

5-ednāsı mümāşşdır felek-i zührenūñ muḥaddebine ve aña maḥşūş olan devri maḡribden

6-maşrıḳadır üçyüz altmış daḡı rubʿ-ı yevmde devrin temām ider ve andan bir

7-felek munfaşıl olur ki müştemildir vasaṭı ve anuñ merkezi ḡāricdir merkez-i

8-ʿālemden ve felek-i şems kendüden aşıḡa kevkeblerüñ eflāki gibidir illā bu ḡadar vardır

9-ki cirm-i şems felek-i tedvīr meşābesinde soñra şemsüñ felek-i tedvīri yoḡdur ḡaḡ

10-celle ve ʿalā ḡāyet luḡfundan ve ʿibādına kemāl-i ʿināyetinden şems için felek-i tedvīr ḡalḡ etmiş

19a

1-eger şemsün felek-i tedviri olaydı çünki rāci' olurdu şayfa

2-ḥarāret mütezāif olurdu ve şitāda ve bürüdet müştedd olup ve her biri altı

3- ay mümtedd olup ḥayvānāt ve nebātāt helāk olur idi ve felek-i şemsün

4- tahtı ya' ni saḥ-ı 'ālīsinden saḥ-ı esfeline dek mesāfe üçyüz elli biş biñ

5-yetmiş dört mīldir faşl-ı şānī ki şemsün kendü beyānındadır bilgil ki şems

6-cümle kevākibün ekberidir nūrda ve anuñ mekāmı felek-i rābi' dir ve müneccimler dirler

7-şems yıldızlaruñ pādişāhıdır ve kamer veziri ve 'uṭārid kātibi ve mirrīḥ şāhib-i

8-ceyş ve müştēri kādısı ve zuḥal ḥazīnedārı ve zühre cāriyyesidir ve eflāk

9-iḳlīmler ve burclar şehrlər ve dereceler ḳaryeler ve daḳıḳalar maḥalleler gibidir ve bu teşbih

10-teşbih-i meliḥdir

MİNYATÜR

19b

- 1-ve 'acāib-i şun' -ı ilāhiden biri budur ki şemsi kevākib ortasında taqdir eyledi
- 2-ta ki tabāyi' ve maṭbu'āt anuñ harekātı ile ḥadd-i i'tidāl üzre ola zīrā eger şems
- 3- felek-i şevābitde olsa kâināt şiddet-i bürüdetden fâsid olur idi ve eger felek
- 4-ķamerde olsa kâināt şiddet-i ḥarāretten yanar idi ve ḥazret-i ḥaḳķuñ bir luṭfi oldu
- 5-ki şemsi şeyyāre eyledi ve illā eger bir maķāmda vāķfe olaydı bir mekānda bürüdet
- 6-ziyāde olur idi ve bir mekānda ḥarāret ifrāt olur idi böyle olıcaķ
- 7-fesād nice olcağı zāhirdir ve hikmet-i ilāhīyye böyle iķtizā eyledi ki her gün
- 8-şems maşrıķdan ṭālī' olup mağribde ğurūb ide ta her nesne ki yeryüzünde
- 9-ola anuñ şu'āından behre-mend ola ve ḥaḳ te'ālā şems için her yıl iki meyl ḥaḳ
- 10-eyledi biri şimāl cānibine biri cenūb cānibine ta iki cānib bilgil andan
- 11-fāidelene ve cirm-i şems yüz altmış altı cirm-i arz ķadardır *anuñ cirminūñ*
- 12- ķuṭrı kırķ bir biñ ṭoķuz yüz ṭoksan sekiz mīldir **faşl-ı sālīs** ki anuñ
- 13-kūsūfundadır bilgil ki sebep-i kūsūf ķamer ḥāil olmaķdır şems ile bizüm ortamızda
- 14-zīrā cirm-i ķamer mezālimdir şems bizüm başarımızdan ḥicāb ider çün şemse muķārīn
- 15-ola zīrā şu'āı başar ki gözden çıkar ve mubaşşıra irer şekl-i maḥrūtī üzredir çün
- 16-ķamer ḥāil ola bizüm ile şems ortasında şu'āı maḥrūtī evvel cirm-i ķamere irer pes
- 17-*bu* şemsün rüyetine ḥā'il olur yā küllen veyā ba'zen amma çün şems münkesif
- 18-ola zamān-ı kūsūf mümted olmaz zīrā şekl-i maḥrūtīnūñ ḳā'idesi kaçan muntabaķ
- 19- olsa şafḥa-i ķamere andan fi'l-ḥāl münḥarif olur öyleye 'ale'l-fevr açılmağa

20a

- 1-başlar lâkin miqdâr-ı kūsûf muhtelif olur evzâ' -i mesâkin ihtilâfı ile ihtilâf-ı
- 2-manzar sebebi ile gâh olur ba' zı vilâyetde kūsûf vâki' olur ba' zı vilâyetde
- 3-vâki' olmaz ol vilâyet ehline haylûlet-i kamer olmaduğıçün vallâhü 'l-' âlem

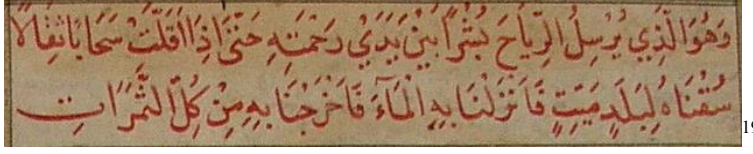
MİNYATÜR

- 4-faşl-ı râbi' ki havâşş-ı şemsdedir bilgil ki şemsün te 'şirâtı ' ulvîyyâtda ve
- 5-süflîyyâtda zâhirdir ammâ ' ulvîyyâtda te 'şiri budur ki kemâl-i nûrı ile cemî'
- 6-yıldızları nâ-bedîd ider her bir yıldız tâbân iken şemsün zuhûrı ile
- 7-pinhân olur ve kamere nûr virir nitekim baḡş-i kamerde beyân olındı ki kamerün
- 8-nûrunuñ noḡşân ve ziyâdesi anuñ şemse ḡurbu ve bu' di sebebi ile olur
- 9-ammâ süflîyyât te 'şiri baḡrde ve berde ve cemâdda ve hayvânda olur baḡrde
- 10-te 'şirinüñ eḡeri budur ki şemsün ḡarâreti ile âb-ı deryâda buḡâr ḡalkar
- 11-ki ol buḡâr mürekkebdir eczâ-i nâriyye ve eczâ-i mü 'iyye pes eczâ-i nâriye kendü
- 12-merkezine ḡaşd ider çün havâ-i bâride irer mütekâşif olup seḡâb
- 13-ḡâdiş olur ve andan yaḡmur peydâ olup ḡaḡ te' âlâ diledüğü yerlere nâzil

20b

1-olup ḥayāt-ı bilād ve ʿibāda sebep olur ve andan ırmaqlar ve eşmeler

2-zāhir olup meyvelere ve ekinlere sebep olur nitekim ḥaḳ teʿālā buyurur

5-ve berde ve cemādda de teʿšīrāt ve ḥavāşş-ı şemsdendir emr-i māʿādin zīrā çün eczā-i

6-āb eczā-i arz ile muhteliḫ ola bāḫın-ı arzda aʿşārāt zāhir olur ve

7-ḥarāret-i şems añā nazc virür ve andan ecsām-ı maʿdeniyye mütevellid olur her mevziʿ üñ

8-istiʿdādı ḥasebince altun ve gümüş ve sāir filizzāt gibi ve yāḳut ve zeberced

9-ve bunlardan ğayrıları jive ve kibriş ve zırnıḫ nişādır ve bunlardan ğayrılar

10-dahı ve ḥavāşş-ı teʿšīrāt-ı şemsdendir otlar ve ekinler ve ağaclar zīrā nebātātın

11-cümlesi ḥarāret-i şems ile biter ve her mekân ki anda şuʿā-ı şems olmaya anda

12-nesne bitmez ve eger dilerseñ ki nebātātta teʿšīr-i şemsi bilesin nazār kıl ki ḥarekāt-ı

13-yevmiyye ḥasebi ile nilüfere ve ḥaḫmiye ve kene otuna ki evvel nehārda çün

14-şems irtifāʿ ıda ola nice kuvvetlenür ve bülend olur ve çün şems ḥadd-i zevāle

15-irişe bunlarda şolmaḫ eşeri zāhir olur çün şems ğārib ol zaʿīf

16-olup şular çün niye şems ḫulūʿ ıde girer evvelki ḥāline rücūʿ ıder ve

17-ḥayvānda teʿšīrāt ve ḥavāşş-ı şemsdendir kuvvet-i ḳalb ki çün şubḫ zāhir ola

18-andan ḥayvānda kuvvet ve neşāt peydā olur şems ḫulūʿ ıdüp mürtefiʿ olduḫça

19-ol kuvvet ziyāde olur tā ol vaḫte dek ki vasaḫ-ı semāya varır andan soñra

¹⁹ Araf, 57

21a

- 1- kuvvet ve neşâ't za'îf olur şems ğurūba qarīb olıncaya dek za'îf ziyâde olur
- 2- çün şems ğurūb ide hayvânât meskene rücū' idüp insân dağı za'îf
- 3- ü'l-ķalb olup nevme teveccüh ider ve şemsün havaşş-ı ğarībesindeendir ki şol
- 4- ķavim ki şems anlaruñ semt-i re'isinden devr ider evvel anlaruñ yüzleri içine
- 5- ve levnlere siyâh ve bedenleri za'îf ve hulkaları yırtıcılar gibi olur bunlar
- 6- bilâd-i sūdân halkıdır ve ol ķavim ki şems anlaruñ semt-i re'isinden ba'îd
- 7- evvela anlaruñ yüzleri beyz ve levnlere aķ ve bedenleri ğalîz ve hulkaları
- 8- bahâyim hulkaları gibi olur hâdım oldukları için ve bunlar bilâd-i rus
- 9- ve şakâlibe halkıdır ve havaşş ve te'sîrât-ı şemsdendir ekinler sarartmak
- 10- ve yemişler göynütmek ve berâhime zu'm etmişler ki evc-i şems her bir burcda üç biñ
- 11- yıl eklenür öyleye cümle felegi otuz altı biñ yılda temâm devr ider ve şöyle
- 12- dirler ki çün şems büruc-u cenūbiyyeye irüşe heyât-ı zemîn mütebeddil olup
- 13- abâdân ğarâb ve ğarâb abâdan olup ve cenūb şimâl ve şimâl cenūb ve
- 14- deñizler ķurı ve ķurılar deñiz olur vallâhü'l-a'lem be şihhate zâlik eger vâkı' olursa
- 15- ğaşşa-i 'acibe ve te'sîr-i ğarībdir ve bizim i' tikkadımız ğaķ te'âlâ kelâm-ı mecîdinde
- 16- buyurdugınadır
- 17- ²⁰ ve hükemânüñ kelâmı şahîh olduğı taķdîrce
- 18- bâre de allahdır **en-nazarü'l-sâdis** ki felek mirrihdedir ve bunda dağı iki
- 19- faşl vardır **faşl-ı evvel** ki felegindedir bilgil ki felek-i mirrihi dağı iki saţh

²⁰ İbrahim, 48

21b

- 1-maḥdūddur ve anuñ merkezi ʿālemdir saḥ-ı aʿlāsı felek-i müşteriye
- 2-mümāssdır ve saḥ-ı ednāsı şemse mümāssdır ve saḥ-ı ednāsı felek-i şemse
- 3-mümāssdır devr-i ḥāşşı mağribden maşrıqadır ve bir yıl iki ay yigirmi iki günde
- 4-devrin temām ider ve felek-i mirriḥ ve vazıʿda felek-i kamere ve felek-i zühreye müşābihdir
- 5-ammā anlardan ekberdir kalınlığı yigirmi biñ kez biñ ve üç yüz biñ toḫuz yüz
- 6-toḫsān sekiz mīldir faşl-ı şānī mirriḥüñ kendü ve beyānındadır bilgil ki mirriḥ
- 7-bir kevkeb-i naḥsdır ki müneccimler buna naḥs-ı aşğar dirler zīrā ki nuḥūsetde zühalden
- 8-eksikdir ve anı vaşf iderler ḳaḥr ve ğālebe ile ve mirriḥe cellādlar ve yol
- 9-kesiciler ve fesād işleyenler mensūbdur ve cirm-i mirriḥ bir bucuḳ cirm-i arz ḳadardır
- 10-ve ḳuḫrını toḫuz yüz biñ daḫı seksen biñ otuz beş mīldir ve bir ḳolda
- 11-toḫuz yüz biñ sekiz yüz otuz beş mīldir ve baʿzılar yüz biñ
- 12-sekiz yüz otuz beş mīldir dirler vallāhü ʿl-aʿlem

MİNYATÜR

22a

1-*en-nazarü 's-sābī'* ki felek müşteridedür ve bunda dağı iki faşl vardır *faşl-ı evvel* ki feleginde

2-dir bilgil ki felek-i müşterinün dağı iki saçı vardır . saçı 'ālāsı felek-i zuhāle mümāss

3-dır ve saçı ednāsı felek-i mirriḥe mümāssdır . ve anuñ merkezi merkez-i 'ālemdir . ve devri

4-mağribden maşrıqadır . ve devrini on beşyıl ve iki ay ve on beş

5-günde temām ider . ve bir qolda on bir yıl ve on bir yıl ve on ay ve on

6-beş günde temām ider . felek-i müşteri ve felek-i mirriḥ ve felek-i zühre

7- gibidir . ve anuñ cirminün sağını yigirmi biñ kez biñ ve üçyüz

8-otuz iki biñ ve dörtyüz otuz iki mıldır . ve bir qolda biñ

9-kez biñ ve üç yüz otuz iki biñ mıldır . bi-takrīb *faşl-ı*

10-*şānī* ki müşterinün kendü beyānındadır . bilgil ki müşteri bir kevkeb-i . sa' ddir ki

11-müneccimler aña sa' d-ı ekber dırlar . zırā zühreden sa' ddir ve çok ḥabirātı ve 'azīm

12-sa' ādeti aña isnād iderler ve müşteriye 'ulemā-yı 'azām ve vezir-i kirām mensūbdur . ve cirm-i

13-müşteri seksen ve dört dağı şāliş ve rub' cirm-i arz qadardır . ve qutrı dört

14-dağı rub' ve sedis qutr cirm-i arz qadardır . ve her gün beş daқиқа hareket ider .

MİNYATÜR

22b

1-*en-nazarü 's-şāmin* ki felek zuhāldedir ve bunda dāhı iki faşl vardır *faşl-ı evvel* ki feleginde

2-dir bilgil ki felek zuhāl için dāhı iki had vardır . saḥı a' lāsı mümāss

3-felek-i şevābetdir . ve saḥı-ı ednāsı mümāss felek-i müşterīdir ve devr-i hāşşı

4-mağribden maşrıkadur . ve devrini yigirmi toköz yıl ve beş ay ve

5-üç günde temām ider . ve baḥlamiyus rābī üzre felek-i zuhal

6-cirminün şaḥını yigirmi bir biñ kez biñ ve altıyüz otuz altı

7-yüz altı mīldir . zīrā nahvesi mirriḥdir ziyāde var . ve harebeligi

8-ve helāki ve fesādı ve ḥavfi ve ḥarnı aña isnād iderler . ve

9-zuhāle terkler ve 'avāneler mensūbdur ve cirm-i zuhāl seksen bir cirm-i arz

10-ḳadardır . ve ḳuḥrı kırk dāhı şālisen ḳuḥr-ı arz ḳadardır . ve der

11-ler ki zuhāle nazar etmek ḳasāvet getürür . nitekim zühre nazar sürür

12-virür her bir burcda iki yıl seyr eyler vallāhu 'l- 'ālem .

MİNYATÜR

23a

- 1-faşl-ı āhir ki rücū' ı kevākibde ve anlaruñ istiķāmetindedir bilgil ki kevākibūñ
- 2-rücū' ı ve istiķāmeti felek-i tedvīre nisbetdir şol vaķt ki felek-i tedvīriñ
- 3-ķareketi aña ħāvī olan felegiñ ķareketine muvāfiķ ola ķareket-i kevākib ziyāde olur
- 4-zīrā iki ķareketūñ iķtimā' i olur biri felek-i ħāvī ķareketi biri felek-i tedvīr
- 5-ķareketi bu ħālde müstaķīm olur ve ibtidāi ve istiķāmet-i felek tedvīr-i ā' lāsından
- 6-olur ve şol vaķt ki felek tedvīriñ aña ħāvī olan felekler ķareketine muĥālif
- 7-ola mādem ki ķareket-i felek tedvīri eķāll ola felek ħāvī ķareketinden müstaķīm
- 8-görnür illā bu ķadar vardır ki ol ħāletde anuñ seyri eksikrek olur
- 9-ve çün anuñ ķareketi felek-i ħāvī ķareketinden ziyāde ola rāci' olur zīrā
- 10-ķareket-i felek-i ħāvī egerçe felek-i tedvīri döndürür lakin felek-i tedvīr ķareketi
- 11-esra' dır felek-i ħāvī ķareketinden zīrā felek-i ħāvī bir cüz ķareket ider felek-i
- 12- tedvīr iki cüz ķareket ider öyleye bir cüz bir cüz muķābil olup bir cüz ziyāde
- 13-ķalur öyleye rāci' görnür çün bildūñ ki yedi felegūñ her birinde seb' a-i
- 14-seyyāreden biri vardır şimden gerü sekizinci felegi beyān idelim ki aña
- 15-felek-i şevābet dirler en-nazarū's-sānī' ki felek-i şevābetdedir ve birinde bir niçe
- 16- faşl vardır faşl-ı evvel ki nefis felek-i şevābetdedir bilgil ki felek-i şevābet
- 17-içün daĥı iki saķı vardır saķı-ı a' lāsı mümāss felek a' zamdır ve saķı-ı ednāsı
- 18-mümāss felek zūĥāldır ve anuñ merkezi daĥı merkez-i ' ālemdir ve devr-i ĥāşşı
- 19-maĥribden maşrıķadır ve her yüz yılda bir daķikā ķaķ' ider ve otuz altı biñ

23b

1-yılda devr ider ve bu felegün kutbu kuşbu daire-i bürücdür ve tafşîli gelse gerekdir

2-ve cümle kevâkib-i şâbite bu felekde merkûzdur anuñçün kevâkib-i şâbitenün seyrleri

3-muhtelif degüldür ve felek-i şevâbetün şahını olur dört biñ kez biñ ve yedi yüz

4- kırk dört mîldir ve cirm-i a' zam kevâkib-i şâbite toksan dört kere ve hams cirm-i

5-arz kadardır ve cirm-i asgar kevâkib-i şâbite on sekiz kerre cirm-i arz kadardır ve kuṭr-ı

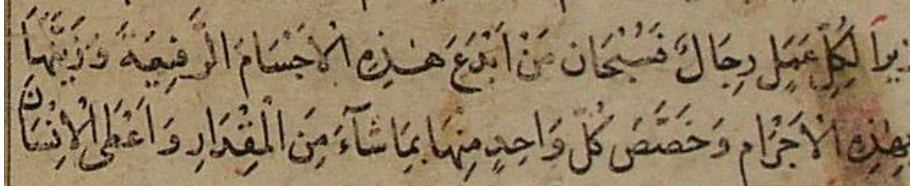
6-felek kevâkib-i şâbite ki maḥûr felekü'l-bürücdür yüz elli bir biñ kez biñ ve

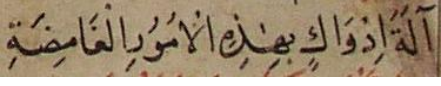
7-beş yüz otuz yedi biñ yüz seksen dört mîldir şol kimse ki ilm-i

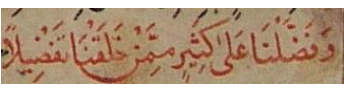
8-hendeseden ḥaberdâr olmaya bu ecrâmuñ maḳâdirine münker olur ve dir ki

9-yer üzerinde olan kimse felek-i şâmî nice ölçer ve ecrâm-ı kevâkibiñ

10-muḳâdirin nice bilür ammâ 'ilm-i hendeseye 'âlim olan ḳâtında müsneba' d degildür

13- nitekim ḥaḳ te'âlâ buyurur

14- ²¹ ḥuşûşâ 'âlem-i nücûm idrîs peygâmbere 'a.m

15-vahy-i ilâhî ile ma'lûm olmuştur **bilgi** ki çok kevâkib-i seb'a-i seyyâre bildün

16-ise gerekdir ki gündüzde ve gicede her vaḳt ḳanğı kevkebdür anı daḥı bilesin

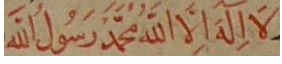
17-ve ol vaḳtde neñ gibi 'amel itmek gerek ve neñ gibi 'amel etmemek gerek

18-ma'lûm idünüp aña göre 'amel olasin pes hafte ki yedi gündür her

19- bir günü yedi vaḳt i'tibâr idüp her vaḳti bir kevkebe nisbet etmişlerdir

²¹ İsrâ, 70

24a

- 1-ve cezāyir-i hinddendir cezāre-i verd bunda bir dürlü kızıl olur üzerinde
- 2-yazılmışdır ve bu baħr-i hindde daħı cezāyir
- 3-ve ba' zı cānāvarlar vardır anlarıñ deñzinde çok fāide añlañmayup gelmeſe
- 4-ſehādet ile ħatm olındı **baħr-i fārs** buña baħr-ı iħzār daħı dirler ve bu
- 5-bir büyük budağdır baħr-ı hindden ve bu baħr-i mübārek ve keſirü'l-baħrdır dāimā anda
- 6- sefer olunur ve mevci ve ıztırābı eħalldir sāir baħardan ve baħr-i muħitüñ
- 7-cezr ve meddi bir yılda iki kerre olur nitekim yukaruda zıkr olınmışdır ammā
- 8-baħr-i hinddeñ ve baħr-i ħinüñ ve baħr-i fārsuñ her vaħt olur nitekim ħavaſſ-ı kamerde
- 9-beyān olunmuşdur ve egerçe baħr-i fārs baħr-i hindde muħtaſıldır ammā ħālleri muħtelifdir
- 10- zırā baħr-i fārsuñ mevcleri çok olur baħr-i hind sākin olcağ ve baħr-i hindüñ
- 11-mevcleri çok olur baħr-i fārs sākin olıcağ ve baħr-i fārsuñ ſiddetinüñ evveli
- 12- ſems sünbüle burcuna varıncaya dek ve istivā-i zarīfiye qarīb olıcağdır
- 13-ba' de muħtaſıl ıztırābı arta ta ſems ħüt burcuna varıncaya dek ve ğāyetde
- 14-eſ'ab olduğı ħarīfiñ aħirinde ſems ħavs burcuna varıcağdır ve ħün
- 15- istiva' -i rebī' ye qarīb ola sonuna 'avdet ider ve ğāyetde iſhāl olduğı
- 16- rebī' nün āħirinde ſems cevzā' burcuna varıcağdır ve ebū 'abdullāh ħini demiſ
- 17-ħağ te' ālā baħr-i fārsda çok menfa'at ħomuſdır ki ekſer sevāħili ve aħaları
- 18-kurbunda incü ħıkar yerler vardır ve aħalarında yāğut ve altun ve ğümüſ ve demür
- 19- ve baħır ve picāde ve 'aķiğ ve dürlü dürlü ħoğulu otlar ve 'anber ħāſıl olur

24b

- 1-ve bunuñ cezîreleri çokdur ve şuhûrlarından biri cezîre-i tekâlûs dür buña gencâlûs
- 2-dahı dirler ve bu atada çok halk vardır ammâ ‘üryân yürürler ‘avretleri
- 3-‘avret olan yirlerin ağaç yaprağı ile örter gıdaları muz ve balık ve kuş
- 4-etleri ve narçıldır ve malları demürdür anuñ ile şatu ve bazar iderler
- 5-ve demürden olmuş nesne ile zînetlenürler ğayr vilâyet ehli altun ile
- 6-zînetlendiği gibi bâzargânlar bu ataya gelürler ‘anber alurlar demür virirler
- 7- bu baħr-i farsuñ cezîre-i meşhûresindedir tinnîn bu bir büyük
- 8-cezîre-i ma‘müredir ve anda tağlar ve ağaçlar ve ‘âlî kâl‘aları vardır
- 9- ve anda bir zamânda bir ejderhâ zâhir olup halkıñ tavarların çok
- 10-yudar olup pes böyle tedbîr etdiler ki ol ejderhânuñ
- 11-çıkcağ yerinde her gün iki şıgır korlar idi bular gibi çıkup
- 12- gözleri şimşek gibi yalayup ağzından od yalıñları zâhir olup
- 13-ol iki şıgırı yudup döner gider idi iskendere şikâyet
- 14- etdiler emr eyledi ki iki şıgırınñ derisin yüzdürüp içine zift ve kibrit
- 15- ve zerreniç ile demürden çengeller ile taldurup her gün iki
- 16-şıgır kudukları yire kodalr ejderha gerü ‘âdet üzre çıkup
- 17-anları iki gerçekden şıgır şanup yudup içrüye gidüp
- 18-içi yanup ve çengeller batup ikinci günde nâs anuñ çıkmasına muntazır
- 19-olup eşer zâhir olmayup halk girip görürler ağzın açup ölmüş

25a

MİNYATÜR

- 1-çün ejdehānuñ öldigin gördiler iskendere çok armağan iletdiler
- 2- cümleden biri mu' cirāc idi ki taṣvīri yuḡaruda yazılmıṣdur ve bir kuṣ
- 3- daḡı iletdiler aña **fünūn** dirler ol nev' i kuṣun ḡāṣiyyetidür ki atasına
- 4-ve anasına ikrām ider kaçan biri pīr olup uçmaḡdan ḡalsa yavrılarından
- 5-ikisi anı ḡoltuḡuna alup getürüp bir yirde aña yuva yapup her gün yavrı
- 6-besler gibi beslerler bir rivāyetde iki yavrısı bunı getürürler otlaḡdan
- 7-otlaḡa ve ṣudan ṣuya ve yemiṣden yemiṣe ta gice yataḡına getürür ta
- 8- ölinceye dek ṣöyle ḡıdmet iderler ve ḡükemā dimiṣler ki bu kuṣ atasına
- 9-ve anasına ikrām etdiḡiçün ḡaḡ te' ālā aña ikram idüp deñizi musaḡḡar
- 10-eyledi ki anuñ yımırdayacaḡı vaḡt deñiz on dört gün sākin olur
- 11-ol on dört günde hem yımırklar hem yavrılar çıḡarır giceler deñiz sākin
- 12-olduḡun görirler funūn dedikleri kuṣ yaradılmıṣdır dirler yāḡūd

25b

1-deñizün üstünde yımırda görüp deñiz sâkin olcağın bilüp ıztırabdan

2-emîn olurlar ve anda bir balık olur yüzi âdem yüzi gibi teni balık teni gibi

3-ve teninde yir yir kıara beñler var gâh deñizden çıkar görünür gâh deñize batar

MİNYATÜR

4-ve anda bir dürlü balık olur kuş gibi iki kanadı ve ayakları var gice

5-olıcağ uçar taşraya çıkar ot yer gün toğmazdan evvel

6-gerü uçar deñizde gider her gün böyle ider

MİNYATÜR

7- ve anda bir dürlü balık olur şu üstüne gelüp gezer kaçan bir ağızı açuğ

26a

- 1-didiler deñiz yüzünde qara quşlar görmür oldu ol a' mā re'is dögnüp
- 2-aqlamağa başladı su 'āl etdiler didi Şimdi göresen biz niye aqladık pes
- 3-az zamān geçdi ki bizüm gemimiz ol girdāba düşdi ol qara quşlar gibi görünenler
- 4-ol girdāba düşen gemiler imiş içlerinde olan ādemleri helāk olmuş
- 5-cümlemiz müteḥayyir ve müteḥayyir ve bī-ḥuzūr olduq ol a' mā re'is didi fiŐk maliñuz baña
- 6-virirseñiz sizi bundan ḥalāŐ ideyin cümlemiz rāzı olduq ve ol gemi
- 7-içinde Őürāḥīler ve ŐiŐeler var idi yağ ile taldurdup urġanlara
- 8-baqladıp deñize aŐdırdı ta ki anda bī-nihāyet balıqlar cem' oldu andan
- 9-soñra didi ol gemilerde olan meyyitleri pāre pāre idüp urġanlara
- 10-baqladılar ve deñize bıraqldılar balıqlar bunları yutdular pes a' mā re'is didi
- 11-na' ralar uruñ ve tāvul çalıñ ve taḥta qaḫıñ öyle etdiler balıqlar belinleyüp
- 12-çekünüp gemi ḥarekete gelüp girdāb olan maḥalden çıkup andan soñra a' mā
- 13-re'is emr eyledi urġanları kesüp selāmet yaqaya çıkup ḥalāŐ
- 14-olduq bertāyil bu bir baḥr-i ' aẓīmdür menāfi' -i keşir ve ḥazar-ı kebīrdir ve bu baḥr
- 15-deryāyı muḥīte muttaşıldır ammā kimesne ittiŐālen bilmemiŐdir büyüklüğünden kitāblarda
- 16-yazılan budur ammā bizüm zamānımızda pūrtakāl dimek ile ma' ruf olan
- 17-memleketiñ kāfir pādiŐāhı kenārlarda ḥaŐār binā ide ide bölüp hind
- 18-vilāyetinüñ ba' zı yirlerin zabt idüp teġāllüb kıldı bilgil ki Őems ḥūt
- 19-burcuna varıp gice ve gündüz berāber olmağa qarīb olur tā sūnbüle burcuna

26b

- 1-varıncaya dek bu baħr-i hindi zŭlmet açılıp mevcleri sâkin olup gemiler
- 2-sefer iderler ve ŧems-i kavş bir ħabbe varıcağ ğayetde mŭlâyim olur ve bunuñ
- 3-içündür bu baħriñ seferi yılda bir kerre olur çŭnki hind deñizinŭñ ba' zı
- 4-aħvâlin zıkr etdik min-ba' d cezirelerin ve ba' zı ' acâibin zıkr idelim **bilgil ki** bu
- 5- deñizde aħalar çoğdur ba' zılar yigirmi biñden ziyâdedir dirler cŭmleden
- 6-biri cezire-i birġâildir ve bu zâic aħasına ħaribdir ğâyetde büyük aħadır
- 7-ve bunda bir ħavm vardır yüzleri günden ħalkın gibi yaşşdır ve saçları
- 8-atġuyruğına benzer ğalizdür

MİNYATÜR

- 9-ve bunlarıñ libâsı lŭf didikleri ağac yaprağdır ve ğidâları ol ağacıñ
- 10-yemiş ve ħaranfil ve narçil ve balığdır ve gergedân bu aħada çoğ olur
- 11-ve sŭnbŭl-i hindi anda olur ve ħaranfil bu aħadan alınur ħariġi budur ki
- 12-bazargânlar gemiler ile anda varurlar ħumâşların ve metâ' ların deñiz kenârında

27a- -27b- Bu iki sayfa Sloane Nüshasında bulunmadığından dolayı okunamamıştır.

28a

- 1-bir delüğe girer anuñ eṭrāfına saçrın şuları taş olur gündüz saçrın aḳ
- 2-taş olur gice saçrın ḳara taş olur ve bu aṭanuñ ortasından bir
- 3-ot çıkar mināre gibi havaya atlur ve cezāyir-i baḫr-i hindden biri cezāre-i ḳaşr dır
- 4-ki bu aṭada bir ḳaşr vardır aḳ billūrdan ırāḳdan görnür kimi ehilleri
- 5-ol ḳaşrı göricek şād olurlar zīrā ki delīl-i selāmetdir ve dirler ki
- 6-pādişāhlardan biri ‘ askeri ile bu aṭaya gemiler gelüp ol ḳaşra
- 7-girip girene uyḳu ḡalebe idüp bunlarıñ ba‘ zı bu ḫāli görüp tizcek
- 8-çıḳup ve ba‘ zı ḳalup helāk oldular ve seyrāfī dimiş ḳaçan ki iskender
- 9- bu aṭaya geldi bir ṭayfa gördiler bu ḳaşra girerler çıkarlar bedenleri ādem
- 10-gibi başları kelb başı gibi ve dişleri var kelb dişi gibi ve ba‘ zı dişleri
- 11-aḡızlarından çıḳmış iskenderüñ ‘ askeri ile cenk etdiler ve iskenderiñ
- 12-‘ askeri istediler ki varalar ol ḳaşra gireler behrām feylesof ki heḳīm-i
- 13-hinddir men‘ idüp didi her kimki bu ḳaşra gire añā üşimeḳ ve uyḳu
- 14-ḡālib olur çıḳamaz helāk olur anuñ kelāmı ile ‘ amel idüp girmediler
- 15- ve gice ile bu ḳaşrıñ küngürelerinden ḳandil gibi nūr görnür gündüz görünmez
- 16-ve cezāyir-i baḫr-i hindden biri cezāre-i cābedür anda büyük ṭaḡ vardır ki anuñ
- 17-üzerinde gice büyük od görnür gündüz tütün görnür kimse anuñ
- 18-yanına varmaḡa ḳādir olmaz ve anda üd ve mūz ve narçıl ve şeker ḳamışı ve pirinç
- 19-çok olur ve anda bir balıḳ olur anuñ içinden ḳīse ile ruṭūbet çıkar

28b

1-ve ol ruḩ̄bet ile mektūb yazarlar gūndūzūn kağıd ūzerinde yazı gōrūnmez

2-gice olıcaḩ̄ rūṣ̄en ḩ̄aḩ̄ gōrnūr ṣ̄ol kimse ki yazduḒına kimse

3-muḩḩ̄ali' olmamaḩ̄ istese anuñ ruḩ̄beti ile mektūb yazar ve anda

4-bir ḩ̄avm vardır ki ādem ṣ̄ūretinde ammā yūzleri s̄īnelerindedūr

MĪNYATŪR

5-ve bu cezīrenūñ bir ḩ̄arafında bir ḩ̄alḩ̄ vardır s̄ā'ir benī ādem gibi pādīṣ̄āhlarınuñ

6-adı cābedūr altūndan tāc ve libās giyer ve cevāhir incū ile muraṣṣa' ve aḩḩ̄esinūñ

7-sikkesi kendū ṣ̄ūretidir ve kendūsi būt-perestdir ve būtlerinūñ adı bedrdir

8-ve ol cezīrenūñ ehli ol būt ḩ̄arṣ̄usunda ṩ̄ururlar ve oynarlar ve el ḩ̄alarlar

9-ve raḩṣ̄ iderler ve anı 'ibādete ṣ̄ayarlar ve cezāyir baḩ̄r-i hinddendir **cezāyir-i ṣ̄ālīs**

10-bunlar ūḩ̄ aḩ̄adır birbirine ḩ̄arīb birinde muḩḩ̄aṣ̄ıl ṣ̄emsiñ ve yıldırım zāhir

11-olur ve birinde 'ale't-tevālī elli yıl eser ve birinde her vaḩṩ̄t yaḒ̄mur yaḒ̄ar birinde olan

12- birinde olmaz ve cezāyir-i baḩ̄r-i hinddendir cezīre-i ṣ̄aydūn bu aḩ̄anuñ uzunluḒı

13- bir aylıḩ̄ yoldur ve bunda 'acīb āḒ̄aclaḩ̄ ve Ḓ̄arīb oḩ̄lar vardır ve ṣ̄aydūn

29a

- 1-bir pādīshāh imiş ki bu aṭa anuñ imiş ve anuñ bu aṭanuñ ortasında bir
- 2-taḥtı var imiş altundur ve billūrdur güller üzerine binā olınmış ve envā[‘]-ı
- 3-cevāhir ile muraşşa[‘] ve bu şaydūn pādīshāh sāḥir imiş kaçan anda bir gemi uğrasa
- 4-siḥr ider gemi gidemez döner imiş süleymān [‘]aleyhi[’]s-selām [‘]asker gönderip
- 5-anı dutup helāk etmiş ve andan soñra her kimki padşāh olsa ol
- 6-taḥt üzerine oturmaz andan aşağa vezīr oturduğı yerde oturur imiş
- 7- ve cezāyir-i baḥr-i hinddendir cezīre-i **ḳās** bu daḥı bir büyük aṭadır ve ḳās bir
- 8-cānverdir bu aṭada olur dört bacağı teni var işkenbe gibi başı ve gözi
- 9-ve ağzı ḳandadır bilinmez ve ḡāyetde heybetlü āvāzı var ve kimse bilmez ki
- 10-āvāzı neresinden çıkar altı ay bu aṭada āşikare olur ve altı ayı
- 11- görünmez kimse bilmez ki ḳanda gider ve ne ekl ider

MİNYATÜR

- 12-ve cezāyir-i baḥr-i hinddendir cezīre-i **ḳimār** bu aṭanuñ cemī[‘] ağacı şandal ve [‘]ūd
- 13-ve bunuñ [‘]ūdı ḡāyetde eyūdür ḳumārı dimek ile meşhūrdur ve cezāyir

29b

1-baħr-i hinddendir cezāre-i şayka bu daħı bir büyük aħadur Őureti ve Şuyı vāfir ve envā^ç-ı

2-eŐcār ve ıssı otlar ve kāfūr ve birinc ve mūz ve narçıl ve Őeker ŐamıŐı ve Őandal

3-ve baħum ħayziran aėacı anda ok olur ve anda ^çūd daħı olur ^çūd Őıkı

4-dirler ve bu aħanuñ ħalkı ħayvānāt boğazlamadı ħaram bilürler ve ħayvānāt etin

5-yemezler ve anda bir balığ vardır yeşil renklü ve başı var yılan başı gibi

6- her kimki etinden ekl eylese bir müddet göñli yemek istemez

MİNYATÜR

7-ve anda bir balıė olur degirmi ortasında bir gönder gibi ^çamūd var ucu

8-keskin buña kav-i māhī dirler hiç bir cānvere uğramaz illā anuñ ile anı ħatlı etdirir

MİNYATÜR

30a

1-ve anda bir cānver vardır ki iki şūreti var biri ādem şūreti gibi biri

2-kelb şūreti gibi ve iki ayağı var ve balık kıuyruğı gibi kıuyrığı var

MİNYATÜR

3-ve anda bir hayvān vardır rengi şarudur şekli kıurd gibidir başında bir kıara

4-boynızı vardır adı mi' cirācdır haşıyyeti budur ki cemi' sibā' bundan kıaçarlar

MİNYATÜR

5-ve anda bir balık olur ki aña sināne dirler uzunluğı yüz arşun ve yaşşısı

6-elli arşundur ve arқasında bıçku gibi şadef var kıaçan geminüñ altına girse

7-keser ve ol etinden çölmege kıoyalar cümle yağ olur ve ol vilāyet halkı

30b

1-bunuñ ile gemi yağlarlar ve cezāyir-i baħr-i hinddendür cezīre-i serendib ehl-i hind dirler

2-anda bir tağ vardır ki aña duhūd dirler ādem ‘aleyhi ’s-selām anda hebūṭ eyledi

3-ve anda ādem peygamberüñ izi vardur muḳaddem ādem deyü ziyāret iderler ve dirler ki

4-her izi yetmiş zirā‘ dur ve ol tağ üzerinde gice ve gündüz nūr görnür

5-ve ādem ‘aleyhi ’s-selām deñize bir adım atmış ki iki günlük yoldur ve anuñ etrafında

6-elvān yāḳūt olur ve ol tağda dürlü dürlü çiçekler ve hoş ḳoḳu otlar

7- biter ol iziñ bir katında dāimā hurremdur ve dirler ki deñizden aña iki mīl

8-bir miḳdārıdır her gice deñiz tarafından bir yağmur yağdurur

9-ğayri yerde yağmur yoḳ iken ve cezāyir-i baħr-i hinddendir cezīre-i tenlüne

10-anda bir er ki mārnin dirler idi ve bir ‘avret ki mārnine dirler idi

11-ikisi bir ḥiṣār ve bir niçe köşk ve ḳubbe ve çardaḳ binā etmişlerdir

12-ki her bir taşı bir büyük gemiye yüklense ğarḳ ider idi

MİNYATÜR

31a

1-yevmü'l-eḥad

2-evvel nehār . ikinci ƙuşluk . ƙaba ƙuşluk . öyle vaḳti . beyne'ş-şālateyn . 'aşr vaḳti .
āḥir nehār

şems zühre 'uṭārid ƙamer zuḥāl müşteri mirriḥ

3- yevmü'l-işneyn

4- evvel nehār . genc ƙuşluk . ƙaba ƙuşluk . öyle vaḳti . beyne'ş-şālateyn . 'aşr vaḳti .
āḥir nehār

ƙāmer 'uṭārid müşteri mirriḥ şems zuḥāl zühre

5-yevmü's-sūlaşe

6- evvel nehār . ikinci ƙuşluk . ƙaba ƙuşluk . öyle vaḳti . beyne'ş-şālateyn . 'aşr vaḳti .
āḥir nehār

mirriḥ şems zühre 'uṭārid ƙamer zuḥāl müşteri

7-yevmü'l-erba' ā

8- evvel nehār . ikinci ƙuşluk . ƙaba ƙuşluk . öyle vaḳti . beyne'ş-şālateyn . 'aşr vaḳti .
aḥir nehār

'uṭārid ƙamer zuḥāl müşteri mirriḥ şems zühre

9-yevmü'l-ḥamīs

10- evvel nehār . ikinci ƙuşluk . ƙaba ƙuşluk . öyle vaḳti . beyne'ş-şālateyn . 'aşr vaḳti .
āḥir nehār

müşteri mirriḥ şems zühre 'uṭārid ƙamer zuḥāl

11-yevmü'l-cum'a

12- evvel nehār . ikinci ƙuşluk . ƙaba ƙuşluk . öyle vaḳti . beyne'ş-şālateyn . 'aşr vaḳti .
āḥir nehār

zühre 'uṭārid ƙamer zuḥāl müşteri mirriḥ şems

13-yevmü's-sadis

31b

1- evvel nehār . ikinci kuşluk . kaba kuşluk . öyle vaḳti . beyne`ş-şālateyn . `aşr vaḳti . āḫir nehār

2-zuḫāl müşteri mirriḥ şems zühre `uṭārid ḳamer

3-ba`zılar haftenuñ yedi gicesinuñ her birini bir kevkebe nisbet idüp sâ`ate taḳsım itmişlerdir

4-şeb yekşenbe . şeb düşenbe . şeb seşenbe . şeb çeḫârşenbe . şeb pençşenbe . şeb cum`a . şeb şenbe

5-`uṭārid müşteri zühre zuḫāl şems ḳamer mirriḥ

6-ve ba`zılar dimişlerdir ki gice ve gündüz ki yigirmi dört sâ`atdır her sâ`at ki

7-ferddir dişidir ve her sâ`at ki zevcdir erkekdir ve bu sâ`atlerden her birinuñ

8-şaçı bir yıldızdır nitekim şeb yekşenbenüñ sâ`ati `uṭāridüñdür ve

9-ikinci sâ`ati ayındır ve cümlesi bu cedvelde beyân olunmuşdır

TABLO

32a

- 1-çün sâ' at şemse irişe eyüdür sefer etmek ve büyük işlere başlamak ve yeñi
- 2-biçmek ve geymek ve bey' u şirâ etmek ve taleb ve ülfet ammâ eyü degüldür muhâşara-i hişâr
- 3- ve tılsım yazmak ve her veled ki bu sâ' atde doğar ' ömri uzun olup maqbûl-ı
- 4-aşhâb ve şahib-i devlet olur ve şaruşın ve semüz ve büyük başlu ve degirmi
- 5-yüzlü ve açuq kaşlu mu' tedil kametlü olup ammâ mütekebbir ve müte' accil olup
- 6-kendüden ba' id olanlara menfa' ati ve qarib olanlara mazarratı irşür ola
- 7-ve çün sâ' at zühreye irişe eyüdür nikâh etmek ve tılsım yazmak ülfet
- 8-taleb kılmak ve didâr-ı zenân ve cim' a ve faşd-ı muâ' lece bostan dikmek
- 9- ve yeñi biçmek ve sâir a' mâl ammâ eyü degüldür oğlan mektebe virmek ve ibtidâi
- 10-ta' lîm ve tılsım ve her veled ki bu sâ' atde doğar ' ıyş u ' işret ehli ve bahâdır
- 11-olur ve aq beñizlü ve pak yüzlü ve kara gözlü ve küçücek burunlu ve açuq
- 12-yüzlü ve kıvrıcık saçlu ve ince tudaqlu ve şefkatlü ve degirmi başlu
- 13-ve çatık kaşlu ve ince barmaklu ve eyü huylu ve dostlığı muhkem ve fikri şahih
- 14-olup lehv ve tarab ve ' işret ehli ve ' aşık meşreb ve hûb libâslara ve eyü
- 15- gıdâlara mâil olup kimseye yaramazlık etmeye ve çün sâ' at ' uţaride irişe
- 16- eyüdür haber ve mektûb irsâl etmek ve oğlanı mektebe virmek ibtidâi
- 17-ta' lîm ve taleb-i hâcât ve tılsım ammâ eyü degüldür faşd ve hacâmat ve muâ' lece
- 18- ve gizlü işler ve nikâh ve her veled ki bu sâ' atde doğar buğday eñlü tatlu
- 19- dillü ve güzel yüzlü ve büyük kulaqlu ve büyük ağızlu ve hurde dişlü ve çatık

32b

- 1-kaşlu ve ariş tenlü ve ‘ālim ve nīk-baht ve meḥāsib olur ve çün sâ‘ at kamere irüşe
- 2-eyüdüür muā‘ lece ve esbāb zīrā‘ at almaş ve ‘ imāret bağa ve büyük işlere mübāşāret
- 3-şılmaş ve şuyu şazmaş ve yeñi bişmek ve geymek ve dīdār-ı ekābir ve tılsım ammā eyü degüldür
- 4- gizlü işler ve ḥasūdlar ile muşāḥabat ve her veled ki bu sâ‘ atde doęar aş
- 5-beñizlü ve güzel yüzlü ve çok ḥareketlü ve ḥoş şab‘ ve ḥüsn-i zindegānī ehli
- 6-velikin ‘ ilimden ‘ āri ve çok ḥaste olıca ve kezzāb ve keşīrū‘l-‘ adüvv olur
- 7-ve çün sâ‘ at zuḥāle irüşe eyüdüür nikāḥ ve büyük işler ve zīrā‘ at ve binā
- 8- ve gizlü işler ve tılsım ve bey‘ u şirā‘ ve her veled ki bu sâ‘ atde doğar buğday eñlü
- 9-ve kalın şudaşlu ve büyük gözlü kıvrıcık saşlu ve ‘ abūsü‘l-vech ve
- 10- aşıęa başıcı ve kalīlü‘l-kešām ve müntaşim ve bahīl ve ḥasūd ve ḥalk ile iḥşilāt
- 11-etmek sevmeyüp lākin ‘ ömri uzun ve metā‘ -i dünyādan behre-mend olur ve bu
- 12-sā‘ atde eyü degüldür şaleb-i ḥācet ve faşd ve ḥacāmat ve sefer ve dīdār-ı mülük
- 13- ve ālet-i ḥarb almaş ve yeñini bişmek ve geymek ve çün sâ‘ at müşteriye irüşe
- 14-eyüdüür nikāḥ ve şaleb-i ḥacāt ve sefer ve dīdār-ı mülük ve büyük işler ve ziyāret
- 15- eşrāf ve yeñi bişmek ve geymek ve faşd ve ḥacāmat ammā eyü degüldür gizlü işler
- 16- ve fesād etmek ve müfsidler görmek ve her veled ki bu sâ‘ atde doğar aş
- 17-beñizlü ve büyük gözlü ve eyü yüzlü ve kıvrıcık saşlu ve pāk yüzlü ve burnunuñ
- 18-ucı büyük ve müsta‘ cil ve lehv-i şādī muḥibbi ve zühde şālib ve ‘ āşıl ve dānā
- 19-ve ehli-i şālāḥ ve emn olur kimesneye yaramazlık etmez ve kimse-i kimseye yaramazlık

33a

- 1-etmege omaz ve el le m il ve her kimki a a mu arin olsa ayr ve al h g r r
- 2- n s ' at mirrie irue ey d r  let-i arb almak ve ılsım-ı a' d  etmek
- 3- ve fad ve ac mat amm  ey  deg ld r d d r-ı m l k ve ek bir ve aleb-i ac t
- 4-ve tic ret ve yeni bimek ve geymek ve her veled ki bu s ' atde doar aır yaar ab l
- 5-olup b y k balu ve burnı b y k ve g k g zly ve uzun boylu
- 6-ve f sık ve ar m-h r ve fitne-eng z ve bah dır ve alk azar ve her kimki a a
- 7-mu arin olur errinden em n olmaz ve kend si gevden ve ari olur
- 8-ve **bilgil ki** azret-i a celle ve ' al  arek t-i efl ki ve evz ' -i kev kib v sita-i
- 9-ud r-u av di ılmıdur nitekim seabi sebep-i n z l maar eylemid r **ı' a**
- 10-' ilm-i n c m  n nie esr r bildirir . ekse  rev dır anui n ayli zameti
- 11-an etme likin enc m   efl k ider ' amel . her k rı eyleyen durur all h azreti
- 12- **ve bilgil ki** kev kib-i seb' anu her birine e l m-i seb' anu biri m te' allikd r
- 13-i l m-i evvel zu le mens bdur ki ol bil d-i hinddir il m-i  n  m teriye mens bdur
- 14-ki ol bil d-i  nd r il m-i  lis mirrie mens bdur ki ol bil d-i t rk
- 15-ya' ni  n ve m  nd r il m-i r ci' emse mens bdur ki ol bil d-i or s ndur
- 16-il m-i  mis z hreye mens bdur ki ol bil d-i m ver u' n-nehrd r il m-i s dis
- 17-' u ride mens bdur ki ol bil d-i r mdur il m-i seb' amere mens bdur ki
- 18-ol bil d-i bulardır **ve bilgil ki** emse neyyir-i a' am ve amere neyyir-i aar dirler ve bundan
- 19-b   bi yıldıza amse-i m teayyire dirler **ve bilgil ki** ems ile amer bir burcda olsa

33b

- 1-aña ictimā' dirler ve kamerden ğayri yıldız şems ile bir burcda olsa aña
- 2-ihtirāk dirler ve sâ'ir yıldızlardan ikisi bir burcda olsa aña kırān dirler
- 3-ve bu seb' a-i seyyārenüñ biri biri ile vaz'-ı maşşūşları vāki' olur ki ya
- 4- nef' e delālet ider yā zararā delālet ider meşelā muķārenet ve muķābele ve teslīs
- 5-ve terbi' ve tesdīs olsa her birinüñ aḥkāmı vardır evvelā zıkr olan akzağı
- 6-beyān idelüm şāniyān aḥkāmını zıkr idelüm imdi **bilgil ki** felek üçyüz
- 7-altmış derecedir zīrā her bir burc otuz derecedür pes iki yıldız ortasında
- 8-altmış derece olsa aña tesdīs dirler zīrā altmış üçyüz altmışuñ
- 9- süsidir ve iki yıldız ortasında toķsan derece olsa aña terbi'
- 10-dirler zīrā toķsan üçyüz altmışuñ rub' ıdır ve iki yıldız ortasında
- 11-yüz yigirmi derece olsa aña teslīs dirler zīrā yüz yigirmi üçyüz altmışuñ
- 12-şülşidir ve iki yıldız ortasında yüz seksen derece olsa aña mukābele
- 13-dirler zīrā yüz seksen üçyüz altmışuñ nişfidir ve iki yıldız ortasında
- 14-hiç derece olmasa aña muķārine dirler iki yıldız birbirine qarīn olduğıçün
- 15-imdi şāniyen kevākibden kameriñ bāki' kevākib ile olan evzā' inuñ
- 16-aḥkāmını beyān idelim **bilgil ki** kaçan kamer zuḥāl ile kırān etse eyü degüldür taleb-i
- 17-ḥacāt ve kul ve cāriye bey' u şirā' etmek ve ḥacāmat ve istiḥmām ve eger tesdīs
- 18-olsa eyüdür mülk almaḳ ve zīrā' at etmek ve taḥıl ölçmek ve ağac dikmek
- 19-ve meşāyiḫ görmek ve eger terbi' olsa eyü degüldür sefer ve ḥareket ve ibtidā'

34a

- 1-‘ amel ve binā ve eger teslīs olsa eyüdüür binā etmek ve ağac dikmek ve kıuyu kıazmak
- 2-ve ħammāma girmek ve ‘ imāret etmek ve kıul ve cāriye almak ve eger mukābele olsa
- 3-eyüdüür cemī‘ ħarekāt ve a‘ māl ħaleb-i ħācāt ve ekābir görmek ve ibtidā-i kār
- 4-ve nesne Şatun almak ve da‘ vā ve faşd ve ħacāmat ve ba‘ zılar dimiş eyü
- 5-degüldür ħāŐŐaten sefer **kıaçan** kamer müşteri ile muķārine gelse eyüdüür ‘ ulemā
- 6-ve kıuzāt görmek ve müħālebāt-ı Şer‘ iyye ve eger tesdīs olsa eyüdüür
- 7-ibtidā-i a‘ māl ve nikāh ve yeñi biçmek ve geymek ve eger terbī‘ olsa eyüdüür
- 8-muħālebāt ħuķūķ ve ħuŐümet ve da‘ vā ve eger teslīs olsa eyüdüür
- 9-sefer ve mekātibe-i mülük ve erkān ve ibtidā-i kār ve eger mukābele olsa
- 10-eyüdüür ħaleb-i ħuķūķ mirāŐ ve da‘ vā **kıaçan** kamer mirriħ ile muķārine kıalsa
- 11-eyü degüldür cemī‘ ħarekāt ve ibtidāāt ve ħaleb ħācāt meger siyāset ve eger
- 12-tesdīs olsa eyüdüür faşd ve ħacāmat ve cenk ve ālet-i ħarb Şatun almak
- 13- ve süvār olmak ve Şayd kıılmaķ ve dīdār-ı ümerā tırnaķ kesmek ve sac gidermek
- 14-ve eger terbī‘ olsa eyü degüldür sefer ve ħareket ve binā ve ibtidā-i kār ve bi‘l-
cümle
- 15-her ‘ amelden perħiz gerek meger kıaŐd düŐmen kıılına ve eger teslīs olsa eyüdüür
- 16-begler görmek ve cenk ve ħaleb-i ‘ amel ve süvār olmak ve Şayd kıılmaķ ve eger
- 17-mukābele olsa eyü degüldür sefer ve ħareket ve ibtidā-i kār meger ıŐlāħ-ı sālāħ
- 18-**kıaçan** kamer Őems ile muķārine olsa eyü degüldür cümle ‘ amel illā cāsūs
göndermek
- 19-ve ħaber bildürmek ve eger tesdīs olsa eyüdüür dīdār-ı ekābir ve cülūs

34b

- 1-manşıb ve ibtidā-i kārḥā-yi büzürg ve eger terbī̄c̄ olsa eyü degüldür sefer
- 2-ve ḥareket ve ibtidā-i kār illā āteş işleri ve eger teslīs̄ olsa eyüdü
- 3-‘ amel ve ṭaleb-i ḥacāt ve dīdār-ı ekābir ve eger mukābelē olsa eyü degüldür cemī̄c̄
- 4-işler illā teccessüs-i ḥaber ve intikām-ı a‘ dā **kaçan**̄ kamer zühre ile muḳārine olsa
- 5-eyüdü sefer ve ḥareket ve nikāḥ ve cenk ve saz öğrenmek ve eger tesdīs̄ olsa
- 6-eyüdü yeñi biçmek ve geymek ve nikāḥ ve dīdār-ı ḥavātin ve ḥuddām ve zīnet ve
- 7-eger terbī̄c̄ olsa eyüdü binā ve ‘ imāret ve sefer ve ḥareket ve ḳul ve cāriye
- 8-şatun almak ve semā‘ āvāz ve eger teslīs̄ olsa eyüdü nikāḥ ve ṭaleb-i
- 9-ḥacāt ve ibtidā-i kār ve yeñi biçmek ve şoḥbet ve eger mukābelē olsa eyü degüldür
- 10-ceng ve ibtidā-i kār illā revādır dīdār-ı zenān ve lehv u ṭarab **kaçan**̄ kamer ‘ uṭārid
- 11-ile muḳārine olsa eyüdü ḥaṭ ta‘ līm ḳılmaḳ ve ‘ ilm-i müsīḳi öğrenmek.
- 12-ve ibtidā-i ‘ ulūm ve hāl-i müşkilāt ve muḥāsebe yazmaḳ ve dīdār-ı ehl-i dīvān ve
- 13-eger tesdīs̄ olsa eyüdü şayd etmek ve ṭavar şatun almak ve şatranc
- 14-oynamaḳ ve ehl-i ḳalemnden ḥacet dilemek ve oḒlan mektebe virmek ve eger
- 15-terbī̄c̄ olsa eyüdü süvār olmaḳ ve çevgān oynamaḳ ve irsāl-i resūl
- 16-ve nāme ve mübāḥaşe ve muḥāsebe ve eger teslīs̄ olsa eyüdü dīdār-ı vüzerā
- 17-ve küttāb ve ‘ āmel ḥesāb ve ṭaleb-i ḥacāt ve ‘ ilm öğrenmek ve dīdār-ı vüzerā
- 18-ve eger mukābelē olsa eyüdü cidāl ve ḥuşūmet ve münāzara ve ta‘ līm-i tuyūr
- 19- **bilgil**̄ ki kevākib-i seb‘ a-i seyyārenüñ her birinüñ ṭabī̄c̄ ati vardır **zuḥāl**̄

35a

1-bārid ve yābisdır **müşteri** hār ve raṭbdur **mirriḥ** hār ve yābisdır **şems** hār ve yābisdır

2-zühre bārid ve raṭbdur ‘**uṭārid** mümtezicdir **kamer** bārid ve raṭbdur ve **ehl-i nücūm**

3-bunlardan ba‘zına müzekker ve ba‘zına müenneş ve ba‘zına mümtezicdir dirler

4-zuḥāl müzekkerdir **müşteri** müzekkerdir **mirriḥ** gündüz müzekker ve gice müenneşdür **şems**

5-müzekkerdir **zühre** müenneşdir ‘**uṭārid** mümtezicdir **kamer** kamer müenneşdir **ve** **bilgil** ki her

6-yılduzuñ bir burcda kırānuñ hükemā kavline aḥkāmı vardır anı daḥı ‘ala veçhü’l-

7-iḥtişār beyān idelüm tā ki müneccimler taqvimlerinde yazdıklarındandır

8-ma‘lūm ola **qırān-ı naḥseyñ** ḥamel burcunda olsa delālet ider fesāda ve

9-ḥuşūmete zemīn-i maşriḳda ve ḥorāsānda ve rūmda ve bu vilāyetlerüñ

10-pađşāhlarınuñ birbiri ile kıtāline ve bu vilāyetlerde ḥarḳ-i ‘azīm vāki‘

11-olmağa ve emrāzdan şudā‘ ve kabarcıḳ ve seḫūbād olmağına ve eger bu kırān

12-ayıñ müşterinün ḥüsn-ü ḥāli ile olursa delālet ider pađşāhlarıñ

13-re‘āyāsına ‘adl ve ḥimāyetine ḥalkıñ ḥayr ve tā‘ate meylne **qırān-ı naḥseyñ**

14-şevr burcunda olsa delālet ider dört ayaklu ḥayvānlarıñ helākine

15-ve ekinleriñ fesādına ve pađşāhlarıñ seferine koyı marazlarıñ vuḳū‘una

16-ve ḥātūnlarıñ vefātına vilāyet-i māverāü’n-nehrde ve firistānda ve eger

17-bu kırān ayıñ ve güneşiñ ve zührenüñ ve müşterinün ḥüsn-i ḥāli ile

18-olursa delālet ider yalan ḥaberlere ve yağmurun keşretine ve eşrāfiñ

19-mevtine ve ḥāricileriñ ḥurūcuna ve cenk ve ḥuşūmete ve vilāyetiñ

35b

- 1-ħarablıđına ve   avretleriň tas lluđuna ve fes d ve zin nuň keŐretine ve d rt ayaklı
- 2-ħayv nlarıň fes d ħ line ve  ok  an d kmegine ve zararlı yellere esmegine
- 3-** ır n-ı naĥseyn** cevz  burcunda olsa del let ider fitneye ve zaĥmete mağrib
- 4-vil yetinde ve Őim l serĥadlerinde ve r m Şehirlerinde ve hav  ħ linin fes dına
- 5-ve yađmurun  illetine ve hav da   al m tiň zuĥ runa ve zararlı yellere ve d rt
- 6- ayaklı ħayv nlarıň hel kine ve eger bu  ır n ayıň ve z hren ň ve   uđaridiň
- 7-ĥ sn-i ħ li ile olursa del let ider ĥ l iň ziy nına ve baz rg nleriň
- 8-sefer ve ĥareketine ve bunlarıň ħ lin ň fes dına ve   askeriň padŐ ha
- 9-   isy nına ve  uŐlarıň hel kine ve narĥlarıň  ızillıđına ve baz rlarıň
- 10-kes dına  ır n-ı naĥseyn seređ n burcunda olsa del let ider harbiň vu  una
- 11- ermeniyye ehline ve   arab vil yetinde ve zem n-i   ir da ve ĥor s nda ve k ff riň
- 12-serhadlerinde g lebesine varıca  iĥb riň keŐretine ve Őularıň killetine
- 13-ve dery  mis firleriň ň ħ lin ň feŐ dına ve Őu ĥayv nlarınuň hel kine ** ır n-ı naĥseyn**
- 14- esed burcunda olsa del let ider ceniň vef tınıň vu  una t rkist n ve
- 15-   arab ve ĥor s n vil yetlerinde ve padŐ hdan re  ay ya z lm va  a olmağına
- 16-ve ĥ l iň ĥavfına ve   al m t-i sem viyyeden ateŐ ve Ő  i a miŐill  z hir
- 17-olmađına ve zelzele olmađına ve ekinleriň ve meyveleriň fes dına ve hav niň
- 18-ħar retine ve ziy nk r c navarlarıň g lebesine ve eger bu  ır n iki ĥ sn-i
- 19-ĥ li ile olursa del let ider p dŐ hleriň cengine birbirini  atlı etmege

36a

- 1-**ķırān-ı naħseyñ** sūnbūle burcunda olsa delālet ider ħarb ve kıtālīñ vuķū‘ una arz-ı
- 2-mısrda ve ‘ arab ve ‘ acem diyārınıñ ekşerinde ve berber zemīnde ve mūhallik marāzlarıñ
- 3-keşretine ve havānīñ yūbūsetine ve şularuñ ķilletine ve aķrabadan ğam irişmege
- 4-ve muşībetler görūlmegine ve eger ‘ uťāridiñ ħūsn-i ħāli ile olursa delālet
- 5-ider ekinlerin ve meyveleriñ āfetine ve eger şemsiñ ħūsn-i ħāli ile olursa delālet
- 6- ile olursa delālet ider zūlmiñ keşretine aĝniyādan müşādere ve aħz-ı māl
- 7-olmaĝına ve ‘ avratlarıñ fesādına ve zinānuñ fāş olmasına **ķırān-ı naħseyñ** mīzān
- 8- burcunda olsa delālet ider fitnenūñ vuķū‘ una maĝrib zemīnde ve ‘ arab
- 9-vilāyetinde ve rūm şehrlerinde ve ğāret ve mülūk maşrıka ħārılık irişmegine
- 10-ve ķārīleriñ fesād-ı ħāline ve muĝannīleriñ raĝbetine ve marāzlarıñ vefretine
- 11-ve ķaħť olmaĝına ve havāda ‘ alāmātiñ zuħūruna ve havānīñ iħtilāfına ve
- 12- yūbūsetine ve eger ‘ uťāridūñ ya müşterinūñ şehādeti ile olursa delālet
- 13-ider ehl-i şirkiñ ve ehl-i lehv ve ŧarīk-i fesād ħāline ve eger şehādet zūhre ile
- 14-olursa delālet ider pađşāhuñ zūlmüne ve re‘ āyā renc u miħnet çekmegine
- 15-ve ħalkıñ ħastalıĝına **ķırān-ı naħseyñ** ‘ aķreb burcunda olsa delālet ider ħarb
- 16-ve fitnenūñ vuķū‘ na maĝrib vilāyetinde ve deñiz yüzünde ve deñiz ķurbinde olan
- 17-şehrlerde ve pađşāhıñ zūlmüne ve eger müşteri ve ‘ uťārid-i naħseyñ ile bile
- 18- olsa delālet ider pādşāh tarafından olan ‘ avratlarıñ zūlmüne ve bāzargānlarıñ
- 19-fāidesizliğine ve ‘ acem pādşāhıñ ĝuşşāsına oĝulları cihetinden ve eger

36b

- 1-şems ve kamer bunlar ile olsa delâlet ider bârid yellerin keşretine yağmuruñ
- 2-ve fırtına ve havânıñ ruṭûbetine ve ihtilâfına ve pâdşâha âfet irmegine ve
- 3-deryânuñ hareketine ve havânıñ bulanıqlığına ve eger zühre bunlar ile olsa delâlet
- 4-ider zehirli hayvânıñ zarar etmegine ve hâtûnlara âfet irmegine kırân-ı nahseyñ
- 5-ķavs burcunda olsa delalet ģarb ve fitnenüñ vuķû‘ atına türkistân
- 6-vilâyetinde ve ‘acem şehirlerinde ve baģdâd ve hind ve kaşģar ve ģoten vilâyetlerinde ve
- 7-ģâret ve âşûbun keşretine ve ģalkıñ kendü vaṭanların terk etmegine ve cānavarlarıñ
- 8-ģalebesine ve zehürlü cānavarlarıñ zarar itmegine ve eger müşteri ve ‘uṭârid bile
- 9-olsa delâlet ider cenge ve pâdşâhlarıñ ģazretine ve eşrâfiñ ģâlinüñ
- 10-rif‘atine ve eger şehâdet zühre ile olursa delâlet ider ‘avratlarıñ fesâdına
- 11-ve zinânüñ şüyü‘una ve ģıyânetiñ zuģûruna ve eger şemsiñ şehâdeti ile olursa
- 12-delâlet ider eşrâfiñ seferine ve mekr ve ģilelerine ve anlarda marazıñ zuģûruna
- 13-ķırân-ı nahseyñ cedy burcunda olsa delâlet ider pâdşâhlarıñ ģarbine ģabs
- 14-ve zeng ve berber ve hind ve yemen vilâyetlerinde ve ekinleriñ fesâdına ve koyunlara âfet
- 15-irişmeģe ve eger şehâdet şemsle olsa delâlet ider ve kışıñ şiddetine ve mühlik
- 16-marazlarıñ keşretine ģaşşeten pâdşâhlara irişmeģine úuvvetlü yeller esmeģine ve
- 17-bulutlar ģâdiş olmaģına ve havânıñ ihtilâfına ve berķ zâhir olmaģına ve otlar
- 18-noķşânına ve ģırsızlarıñ ģalebesine ve eger şehâdet mâh ve müşteri ile olsa
- 19-delâlet ider ‘avâmıñ za‘fına ve ‘ulemâ ve eşrâfiñ ģam-nâķ olmasına ve eger şehâdet

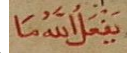
37a

- 1-zühre ile olursa delâlet ider pādşāhın ḥālinüñ kuvvetine ve ‘adl
- 2-ve inşāf etmegine kırān-ı nahseyñ delv burcunda olsa delâlet ider fitnenüñ vuķū‘ una
- 3-bādiye-i ‘ arabda ve kūfede ve tābiristānda ve pādşāhlaruñ ve eşrāfiñ seferine ve
- 4-muḥālif yeller esmegine ve deñiziñ ḥareketine ve gemileriñ helākine ve deryā seferlerinde
- 5-ḥālī fāsīd olmađına ve ra‘ d ve berú vāfir olmađına ve eger şehādet māh ‘ uťārid
- 6-ile olursa delâlet ider bārānuñ noķşānına ve bārid yeller esüp yağmursuz
- 7-bulutlar olmađına ve mühlik marazlarıñ keşretine ve havāda ‘ alāmātuñ zuhūruna
- 8-ve kıťā‘ -ı तरीķiñ ğalebesine ve eger şehādet şems ile olursa delâlet ider
- 9-cenge ve kıan dökülmegine ve eger şehādet müşteri ve zühre ile olursa delâlet
- 10-ider bāđ ve bostān ḥarāb olmasına ve bāzār kenārıñ ziyānına ve leşker ortasında
- 11-ḥilāf olmađına kırān-ı nahseyñ ḥūt burcunda olsa delâlet ider ḥarb ve fitnenüñ
- 12-zuhūruna turan ve çin ve řaberistān ve iskenderiyye ve keşāñ vilāyetlerinde
- 13-ve kaḥť ve ziyāñ olmađına ve düşmenlerden ḥavf irmegine ve eger şehādet şems ile
- 14-olursa delâlet ider ve mevt-i eşrāfa ve anlarıñ fesād-ı ḥāline ve eger şehādet
- 15-‘ uťārid ile olursa delâlet ider pādşāhuñ mevtine ya marazına ve yađmuruñ
- 16-kılletine ve şu ḥayvānlarınuñ keşretine ve çekirge ḥareketine ve eger şehādet zühre ile
- 17-olursa delâlet ider ‘ avratlarıñ āfetine ve misāfiriñ zaḥmetine ḥükemāniñ
- 18-her harekāt-ı eflāk ve evzā‘ kevākib ḥasbınca bu maķūle aḥkām zuḥūruna mufaşşal
- 19-kelāmları çoķdur ammā bunlarıñ ‘ ilimleri zānniyātdur elbette vuķū‘ una kıť‘ yoķdur

37b

1-anuñiçun diger etdikleri aḥkāmda teḥāllūf çok vāqī‘ olur ve bizim ‘itiḳādımız

2-ḳurān-ı ‘azīmde ve kelām-ı resūl-u kerīmde vāqī‘ olan üzre derki

3- ²² ve bilgil ki ḥükemā-i felek-i ṣāmīni ki aña felek

4-ü’l-burūc dirler on iki ḳısıma taḳṣīm etdiler her bir ḳısmına bir burc dirler ve burclarıñ

5-isimleri bu nazmda ‘ale’ṭ-tertīb mezkūrdur **beyt**

6-çün ḥaml çün ṣevr çün cevzā seretān esed . sūnbüle mīzān ve ‘aḳreb ḳavis ve cecdi ve delv ve ḥūt

7-ve her bir burcı otuz baḥş ḳıldılar her bir ḳısma bir derece didiler pes felekü’l-burūc

8-üç yüz altmış derece olur ve her derece-i altmışa taḳṣīm itdiler her birine bir daḳīḳa

9-didiler pes felek el burūc on biñ sekiz yüz daḳīḳa olur ve bu on iki burcuñ

10-her üçi bir faşdır meselā ḥamel ve ṣevr ve cevzā bahārdır ve seretān ve esed ve sūnbüle

11-şayfdır ve mīzān ve ‘aḳreb ve ḳavs güzdür ve cecdi ve delv şitādır ve bu

12-dört faşla bir yıl dirler ve bir yılda şemsiñ iki inḳilābı vardır ve ḥamleden mīzāna

13-varıncaya dek şimāl dirler ve andan āḥirine dek cenūb dirler ve felek-i ṣāmīnde

14-farz olunan dāire-i ‘azīmeye mıntıka-i el burc dirler **ve bilgil ki** bir i‘tibār ile

15-müşelleṣātdır ve bir i‘tibār ile murabbā‘ātdır ve bir ‘itibār ile müseddesātdır müşelleṣāt

16-her üç burcdur ki ṭab‘ da müttefiḳlerdür **evvel** müşelleṣāt āteşīdir ki ol ḥamel

17-ve esed ve ḳavsdır ki her birinüñ ṭab‘ ı ḥār ve yābisdir **ṣānī** müşelleṣāt-i ḥākīdir ki

18-ol ṣevr sūnbüle ve cedyidir ki her birinüñ ṭabi‘ ḥār ve raṭbdır **ṣālīs**

19müşelleṣāt-ı bādīdir ki ol cevzā ve mīzān delvdür **rābi‘** müşelleṣāt-ı ābīdür ki ol

²² Bakara, 284

38a

- 1-sereṭān ve ʿaḳreb ve ḥūtdur her birinüñ ṭabʿı bārid ve raṭbdur **evvel** murabbaʿāt
- 2-ḥamel ve sereṭān ve mīzān ve cedyidir bunlar munḳālib ve ʿulvīdir **ṣānī** murabbaʿāt
- 3-ṣevr ve esed ve ʿaḳreb ve delv bunlar ṣābit ve süflīdir **ṣālis** murabbaʿāt cevzā ve
- 4-sünbüle ve ḳavs ve ḥūtdur ki ʿulvī ve süflī ortasında meyānedir **evvel meseddesāt**
- 5-ḥamel ve cevzā ve esed ve mīzān ve ḳavs ve delvdir ki rüşenāyi felek bunlardandır
- 6-zīrā bunlar āteṣī ve bādīdir **ṣānī** meseddesat ṣevr ve seratān sünbüle ve
- 7-ʿaḳreb ve cedy ve ḥūtdur bunlardan rüşenālık az olur zīrā bunlar ābı ve
- 8-ḥākīdir **ve bilgil ki** bu on iki burca şehirler mensūbdur ki bu cedvelde mezkūrdur
- 9-**ḥamel** paris . bābil . ʿasker . zengān . filistin . enṭākiyye . ḳālsariyye
- 10-**ṣevr** başra . ḥenān . ṣirāz . hemedān . nihāvend . şehir-i zūr . dinur . sahin . **nevāhi u**
- 11-**cevzā** mısr . kenʿān . raḳḳa . āml . ḳum . kāṣan . ḳazvin . kerkan . muḳan .
iskenderiyye
- 12-**sereṭān** merv . merverd . ṭalīḳan . belḡ . buḡārā . sicāb . naḥıvān . tıflis . ve eṭrāf-ı u
- 13-**esed** niṣābūr . sogd . ḥıffe . damḡan . ṭūs . iran . şehir-i yezid . dāmḡac . ve envahi-i u
- 14-**sünbüle** dimaṣḳ . muṣul . nuṣaybin . dān . ʿumūriyye . ṭarsus . ḡaleb . ve eṭrāf-ı u
- 15-**mizān** kābil . kirman . cireft . toḡārsitan . ḳayṣeriyye . ḳāli ḳale . rūmiyye
- 16-ʿ**aḳreb** mekke . medine . yemen . ṭāif . ḳus . rey . dehistan . ḡarrān . gence
- 17-**ḳavs** baḡdād . vāsıṭ . sıpāhān . merāḡa . ḡālāṭa . erzen . mālāṭya . imed . ḳarahid
- 18-**cedy** . mikrān . ʿummān . ahvāz . ʿaden . sūri . baʿzı ez şehir-i ḡāyi hind
- 19-**delv** küfe . hille . seyrāf . muḡammediyye . ıṣṭāḡr . ṭarār . ḳonya . ḳonṣṭanṭiniyye

38b

- 1-**hüt** kâşğar . semerçand . kebrân . havrân . melâz . ba' zı ez-şehrâ-yi rûm
- 2-**ve bilgil ki** hâmel ve 'ağreb hâne-i mirrihdir . sevr ve mizân hâne-i zühredir . cevâsinuñ
- 3-hâne-i 'uțâriddir . kavv ve hüt hâne-i müşteriğir . cedyi ve delv hâne-i zuhâldür .
- 4-esed hâne-i şemsdür . sereten hâne-i kamerdür **ve bilgil ki** her burcı üçe kısmet etmişlerdür
- 5-ve her bir kısma ve cedyiler ve her ve cem' i on derece i' tibâr etmişler öyleye her bir
- 6-burc otuz derece olur her on derece bir kevkebdür bu tertîb üzre ki zıkr
- 7-ideriz **hâmel** mirrih ve şems ve zühre **sevr** 'uțârid ve kamer ve zuhâl **cevzâ** müşteri ve mirrih
- 8-ve şems **serețân** zühre ve 'uțârid ve kamer **esed** zuhâl ve müşteri ve mirrih **sünbüle** şems ve zühre
- 9-ve 'uțârid **mizân** kamer ve zuhâl ve müşteri 'ağreb mirrih ve şems ve zühre **kavv** 'uțârid ve
- 10-kamer ve zuhâl **cedy** müşteri ve behrâm ve şems **delv** zühre ve 'uțârid ve kamer **hüt** zuhâl
- 11-ve müşteri ve mirrih **ve bilgil ki** kevâkib-i seb'a-i seyyarenüñ hâne-i sürürı vardır **zuhâl**
- 12-cedyide sürürdadır **müşteri** kavvda sürürdadır **zühre** sevrde sürürdadır
- 13-**mirrih** hâmelde sürürdadır 'uțârid sünbülede sürürdadır **şems** esedde sürürdadır
- 14-**kamer** serețânde sürürdadır **çünkü** kevâkib-i seb'a-i seyyâre aḥvâlinde ve münecimler
- 15-ıştılahâtından bu deñlü aḥkâm ve elfâz-ı beledüñ ile şemsden gerü felek-i şâmin
- 16-hâvî olduğı kevâkib-i şevâbeti beyân idelüm evvela kevâkib-i şâbitenüñ ba' zı
- 17-aḥvâlin zıkr idelüm **bilgil ki** kevâkib-i şevâbit miqđârda beraber degüllerdür ba' zı
- 18-ekber ve ba' zı aşğardır pes bu san' atıñ ehli altı mertebe i' tibâr etmişlerdür ve ol
- 19-mertebe-i aqđâr ve 'azm diyü ad virmişlerdür 'âynda ekber olanlara kadar evvelde

39a

- 1-ve ‘azm-i evvelde’ ve andan küçücek olanlara ‘azm-i şāniyede’ ve andan küçücek olanlar
- 2-‘azm-i şāli’de ve andan küçük olanlara ‘azm-i rābi’ dedür ve andan küçücek
- 3-olanlara ‘azm-i hāmisede’ ve andan küçük olanlara ‘azm-i sādisede’ diyü
- 4-ıstılah etmişlerdür ‘azm-i evvelde’ on beş yıldızdur ‘azm-i şānīde’ olan
- 5- kırk biş yıldızdur ‘aôm-i şāli’de olan iki yüz sekiz yıldızdur ‘azm-i rābi’ de olan
- 6-dört yüz yetmiş dört yıldızdur ‘azm-i hāmisede’ olan iki yüz on yedi yıldızdur
- 7-‘azm-i sādisede’ olan kırk toköz yıldızdur bunuñ cümlesi biñ sekiz yıldızdur
- 8-ve bu merātibden hāric on dört yıldız dağı vardır ki gāyetde küçüceklerdür
- 9-toköz nüh-ı hafıyye dirler batlamyus müzlime dimiş ve beşine şahābiye dirler pes
- 10-cem‘ an biñ yigirmi iki olur ve şimden girü muşannif kelāmına şürü‘ idelüm
- 11-faşl-ı şānī ki kevākib-i şābite beyānındadır bilgil ki ‘aded kevākib şābite andan
- 12-ziyādedür ki anı beşer zabt idebile lākin mecmū‘ı kevākib-i şābiteden biñ yigirmi
- 13-iki kevākibi zabt eylemişlerdür nitekim şimdi zikr olındı ve bunlardan ba‘ zı
- 14-şüretlerdedür ki ol şüretler yıldızları müştēmildür ve ol şüretleri batlamyus
- 15-kitāb-ı micestī şebt eylemişdür ba‘ zı bunların nısf-ı şimālidedür ve ba‘ zı
- 16-mınṭikatü‘ l-burūc üzredür ki tariḫ-i kevākib-i seyyāredür ve ba‘ zı nısf-ı cenūbda
- 17-dur ve her şüreti bir nesneye şābite tevehhüm itmüşdür ki aña beñzer ba‘ zı şüret
- 18-insādadur ve ba‘ zı hayvān baḫr şüretindedür sereṭān gibi ba‘ zı hayvān
- 19-ber şüretindedür ḫamel gibi ve ba‘ zı kuş şüretindedür ‘uḫāb gibi ve ba‘ zı

39b

- 1-cānsız nesnelər şūretindedür mīzān gibi ve ba' zını ba' zı nesneye şebīh
- 2-tevehhüm eylemişdür ki temām olmuşdur kıt' atü'l-feres gibi ve ba' zı cānlulardan
- 3-ba' zınıñ nişfına ve ba' zı andan ğayrı bir cānlunuñ nişfına beñzer ve қаnṭures
- 4-gibi ve ba' zı ol şūretlerden temām olmaz tā ki ğayrı şūretten ekber nesne
- 5-zamm iderse mümsikü'l- inān gibi ve bu şūretleri anuñiçün taşvīr etmişlerdür
- 6-ki tā yıldızları anlar ile bileler ve ğayrile bildireler ve çün yıldızları zıkr
- 7-itmek dileyeler dirler ki filān şūretiñ filān ' uzvunda şimāl üzerinde
- 8-ya mınṭıqatü'l- bürūc üzerinde ya cenūb üzerinde öyleye sāmi' ve müstefīd
- 9-olana fi'l-ḥāl ma' lūm olur ve çün ṭālī' vaḳtini bilmek dileyeler andan
- 10-ma' lūm iderler ve bunlardan ğayrı kevkebleri ki ol şūretlerüñ
- 11-ḳurbinde ola қаnğı şūret-i ḳarīb ise aña izāfet iderler ve anlara ḥāric
- 12-ü's-şūre dirler şol yıldız ki ḥamel başundan yuḳarudur ' arab nāṭıḥ dirler
- 13-faṣl ki bunlardadır **bilgi** ki şūretleriñ ' adedi kırık sekizdür ki cānib-i
- 14-şimālde yigirmi birdür ve mınṭıqatü'l-burc üzerinde on ikidür ve cānib-i
- 15-cenūbda on beşdür şimden gerü her şūreti kevkeb ile zıkr idelüm
- 16-inşāallāh te' ālā ve ol yıldızlar ki şūretten ḥāriclerdir anları daḥı
- 17-zıkr idelüm bilgi ki evvel cānib-i şimālde olan şūretleri zıkr ideriz
- 18-ki ol şūretler yigirmi birdür nitekim şimdi zıkr olındı ve bunlarıñ kevākibi
- 19-üç yüz otuz birdür ve ḥāric şūret olan kevākib yigirmi ṭoḳuzdur

40a

- 1-ki cümle cānib-i şimālde olan kevākib üç yüz altmışdur **şūret-i ūlā** yigirmi
- 2-bir şūretten **dübb-i aşğar** dur bu aqreb şeydür qutb-u şimālīye bunuñ nısf-ı
- 3-şūretde olan kevkebleri yedidür ve hāric-i şūret olan birdür ve ğārb
- 4-bu yedi kevkebe benātü 'n-na' ş-ı şuğrā dirler ol dört yıldız ki murabba' üzredür
- 5-anlara na' ş dirler ve ol üç yıldız ki quyruğı üzredür anlara bināt
- 6-dirler ve ol dört yıldızñ iki neyyīrine ferqadān dirler ve ol kevkeb-i
- 7-neyyīr ki quyruğınuñ ucındadır aña cedy dirler ve kıbleyi anuñ ile
- 8-bulurlar ve qutb-i mu' addelü 'n-nehār aqrebdır cedyde

MİNYATÜR

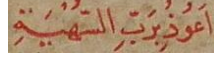
- 9-**şūret-i sāniyye** yigirmi br şūretten **dübb-i ekber** dūr bunuñ nıfs-ı şūretde olan
- 10-kevkebleri yigirmi yedidür ve hāric-i şūrette olan sekizdür ve ' arab ol dört
- 11-kevkeb-i neyyire ki murabba' üzredür ve üç kevkeb ki quyruğı üzerindedür benāt-ı
- 12-na' ş-ı kübrā dirler dördü na' ş üçü benāt ve ol kevkeb ki quyruğı
- 13-ucındadır qāyid dirler ve ol kevkeb ki ve vasaşındadır ' ināk diyerler

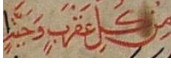
40b

1-ve ol kevkeb ki na' ş qurbinde kıuyruq dibindedür cevn dirler ve 'inäk üzerinde

2-bir küçük yıldız vardır aña sühä dirler anuñ ile gözüñ hiddetin imtiñan

3-iderler ve her kim ki bu kevkebe nazar idüp dise

4- ol gice zühreler cānaverlerden emin ola ve ol altı

5-kevkeb ki üçü ayağındadır qafzāt-ı zibā dirler her ikisine bir qafza dirler ve

6-evvelki qafza ki sağ ayağı üzredür aña tābi' olur şarfa ve şarfa ol kevkeb-i

7-neyyiredür ki esed kıuyruğı üzredür ve ' arab dirler

8- ve ol yedi kevkeb ki boynı üzre ve gögsi üzre ve iki

9-dizleri üzeredir keenne-hu nışf-ı dāiredir serir-i na' ş dirler ve ba' zılar aña havz

10-dirler ve ol kevkebler ki qaşları ve gözleri ve kıulağı ve burnı üzredür zibā

11-dirler ki arslandan qaçdı varıp havzdan şu içer ve ol kevkeb ki şarfa

12-üzre cem' olmuşdur anlara hülbe dirler ve ol sekiz kevkeb ki ikisi hülbe ile

13-qayd ortasındadır ki biri ziyāde rüşendür aña kebed

14-ü'l-esed dirler ve altı kevkeb ki üçüncü qatre altında

15- ve şol el üstündedür üçü anlardan ziyāde rüşendür zibā

16-dirler bākīsine evvelā zibā diyerler **ve bilgil ki** dübb-i ekber

17-bir büyük ayu şüretindedür ki dört ayağı üzre

18-durur ammā başın aşığa şalmış ve kıuyruğın uzatmış

19-âdem kıolı gibi uzanmış durur

41a

MİNYATÜR

1-**şūret-i şālīse** yigirmi bir şūretten tinnīndür yıldızları otuz birdür ʿ arab dübbi

2-üstünde olan kevkebe rāfīz dirler ve dört kevkeb ki başı üzredür ʿ avāid

3-dirler ve ol dört kevkeb ortasında bir kevkeb-i şaġīr vardır aña reyʿ dirler ki

4-yavrusı maʿ nāsınadur ve ol iki kevkeb-i rūšen ki aġir-i tinnīndedür zenebeyn

5-dirler ve ol iki kevkeb ki ol iki kevkeb rūšen ħurbündedir eôfâr-ı zeneb

6-dirler ve ħuyruġı dibinde bir kevkeb vardır aña denc dirler erkek sırtlan

7-maʿ nāsına ve tinnīn ejderhā dirler büklüm büklüm bu şūretde meşelā

MİNYATÜR

41b

1-şüret-i rābi‘a yigirmi bir şüretten keykāvus dur buña mülteḥab dirler bir ricāl

2-şüretindedür ki başında taḳyesi var raḳş urur kimse ile raḳş urmaz kimse

3-ortasında iki ellerin açmış ve anuñ iki ayakları kevkeb-i cedyi ile şekl-i

4-şālīşdür bunuñ daḥil şüretde olan kevākibi on birdür ve ḥāric şüretde

5-olan iki kevkebdür ve ‘ arab sinesinde olan kevkebe ḳarḥa dirler ve şağ omuz

6-üzre olan kevkebe farḳ dirler ve ol kevkeb ki şol ayağı üzredür aña

7-rā‘ī dirler ve iki ayakları ortasında bir küçük yıldız vardur aña kelbü ‘l-rā‘ī

8-ü ‘l-rā‘ī diyerler ve anuñ ayakları ile kevkeb-i cedy ortasında küçücek

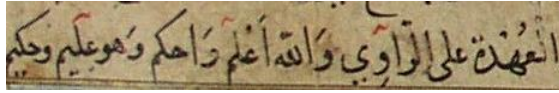
9-kevkebler vardur anlara aḡnām dirler

MİNYATÜR

42a

- 1-**şüret-i hāmise** yigirmi bir şüretten ‘**avvā** dūr buña naḳḳār dirler ve şannāc dirler
- 2-bunuñ dāḥil şüretinde olan kevkebleri yigirmi ikidir ve ḥāric şüretinde
- 3-olan birdür bu bir ricāl şüretindedür ki iki ellerin uzatmış ve sağ elinde
- 4-‘aşā vardur ve bu kevākib-i fekke ve kevākib-i benāti `n-na‘ş-i kübrā ortasındadır başında
- 5-ve omuzlarında ve ‘asāşında olan kevkeblere źibā‘ dirler ve şol eli ortasında
- 6-ve anuñ bileginde ve elinüñ eṭrafında olan ḥurde yıldızlara evlād-ı źibā‘ dirler
- 7-ve ol ḥāric şürette olan bir yıldız ki aḥmer ve neyyirdir o uyluğı ortasındadır
- 8-aña semmāk-ı rāmiḥ dirler ve ḥārisü `s-semā ve ḥārisü `s-şimāl daḥı dirler zīrā
- 9-ğāyetde rüşen yıldızdur nā-bedid olmaz illā şu‘ā-ı āfitāb ile nā-bedīd olup
- 10-ve şol baldırında olan kevkebe rāmiḥ dirler ve ol semāk-ı rāmiḥ aḳsam-ı şevābitde

11-ḳadr-i evveldendür

MİNYATÜR

42b

- 1-**şûret-i sādise** yigirmi bir şûretten **fekke** dür bunuñ yıldızı sekizdür buña
- 2-iklîl-i şimâli dağı dirler ve ‘avamdur ve dişler çenağı dirler ki degirmiliginde
- 3-bir pāre gedügi vardur kenārı gedik faqirler çenağı gibidir ve ol sekiz
- 4-kevkebün biri ‘āyetde rüşendür yalnız aña dağı fekke dirler

MİNYATÜR

- 5-**şûret-i sābia** yigirmi bir şûretten **çāşi** dür buña raqış dağı
- 6-dirler bunuñ dağıl şûretde olan kevākibi yigirmi sekizdür ve bu kevkeb
- 7-hāric-i şûretdür ve bu bir ricāl şûretindedür ki iki ellerin açmışdur ve iki
- 8-dizi üzerinde çökmüşdür sağ ayağı ‘avva cānibine ve şol ayağı
- 9-şol dört yıldız cānibinedür ki tinnin başı üzerinde
- 10-ki anlara ‘avāid dirler

43a

MİNYATÜR

- 1-şüret-i şāmine yigirmi bir şüretten şelyak dur buña sülehfāt dahı dirler
- 2-bunuñ yıldızları ondur ve kevkeb-i neyyirine nesr-i vāki‘ dirler zīrā
- 3-anuñ ile iki kevkeb-i saġīr vardur gūyiyā anlar қanadlarıdur kendü
- 4-nefesine zamm idüp қonmuşdur pes şol kerkese beñzer ki iki
- 5-қanadını dürmüş bir yere қonmuşdur ve ol neyyir ile bu iki
- 6-kevkeb-i şaġīre ‘ avām-ı āşāfi dirler sac ayak ma‘ nāsına ki ‘ acemler
- 7-dik pāy dirler zīrā anlaruñ üçi gūyiyā üç taşdur
- 8-ki üç yere қonmuşdur üzerlerine çömlek қonmaq içün ve bu şüretiñ
- 9-қaplubāġa gibi arқası yumrı oldıġıçün sülehfāt dirler
- 10-қaplubāġa ma‘ nasına ki ‘ acemler seng-püşt dirler ve ol
- 11-kevkeb-i neyyirden ġayrı kevākibüñ ism-i hāşşı yoқdur

43b

MİNYATÜR

- 1-**şūreti tāsi‘a** yigirmi bir şūretten **dicābe** dūr bu bir boynı uzun ördek
- 2-gibidūr ki **қанadların açmış ola bunuñ kevkebi dāhil şūretde on yedidūr**
- 3-ve **hāric şūretde ikidūr ve қанadları üstünde olan yıldızlara fevāris dirler**

MİNYATÜR

- 4-**şūret-i ‘aşire** yigirmi bir şūretten **zātü’l-kürsī** dūr bu bir ‘avret
- 5-**şūretindedūr ki bir kürsī üzerinde oturmuşdur ve ol kürsīnün**
- 6-**ayaқları vardur minber ayaқları gibi ve ol ‘avret arқasın mesnete tayımış**
- 7-ve **ayaқların aшаға қatmışdur ve mecra ortasındadur keyқāvusuñ başı**

44a

1-üstündeki kevkebden yukarudadur ve bunuñ kevākibi on üçdür ‘ arab ol

2-kevkebün neyyirine ki vasat-ı mesnetedür keyfü ’l-ḥaḍīb dirler ‘ arab bu kevkebi kaff-i

3-mebşūte teşbīh etmişlerdür ve senāmü’n-nāḳa ya‘ ni deve örgici dimek ile daḥı

4-meşhūrdur kaçan keffü ’l-ḥaḍīb nıṣf-ı nehāra ve aṣl olsa ol vaḳt

5-du‘ ā müstecāb olur illā zālinden degül ve şā‘ irler bunu

6-maḥcūblarıñ altına teşbīh iderler münevver oldığıçün

MİNYATÜR

7-şūreti ḥādiyete ‘ aşar yigirmi bir şūretten ḥāmil-i re’sü ’l-ḡül dur

8-buña bir saveş daḥı dirler bu bir recdül şūretindedür ki şol ayağı üzre

9-durur sağ ayağı ḳaldurmuş sağ elini başı üzre ḳomış şol elinde

10-bir ḡül başı kendinden kesilmişdür ve anuñ dāḥil şūretinde kevākibi

44b

1-yigirmi altıdır ve hāric şūretinde üçdür ve ol kesik başda bir kevkeb-i neyyire

2-vardur ki añā re'sü'l-ğul dağı dirler tesmiyetü'l-hāl be-ismi'l-maḥāl ve bu kevkeb kadar

3-şānīdendür ğul yaban ādemi dimekdür nitekim ḥāce-i ḥāfız dimiş **beyt**

5-ve ol kesik baş şūreti ḳabīḥ ve mekrūh olduğıçün be-ṭarīūu'l-teşbīḥ re'is

6-ü'l-ğul dirler ve bu teşbīḥ egerçi ḳabīḥde vāḳi' olmuşdur ammā melihdür

MİNYATÜR

7-**şūret-i şāniyyete 'aşar** yigirmi bir şūretten mümsikü'l-inān dur bu *bir recül*

8-şūretindedür ḳāim ki bir elinde ḳaçı dutmuş ve bir elinde oyan dutmuş

9-ve anuñ yıldızları on dördür ve ol kevkeb-i neyyire ki şol omuzunda

10- ayyuḳ dirler ki ḳadr-i evveldendür ve ol yıldız ki şol dirsegindedür 'ayn dirler

45a

1-dirler ve iki kevkeb ki Şol beliñdedür cedyān dirler ve ol yıldız ki Şağ

2-menkibindedür ve iki kevkeb ki topuğlarındadır tevābi‘-i ‘ayyuğa dirler vallāhu
a‘lem

MİNYATÜR

3-Şüret-i Őālisa ‘aşar yigirmi bir Şüretten havādur bu bir recül Şüretinde

4-dür kām ve iki elleri ile bir yılan dutar ve bunuñ dağıl Şüretde olan

5-kevākibi yigirmi dördür ve hāric Şüretde olan bişdür ve cümle

6-kevākibden birinüñ ism-i mađŐüşü ma‘rūf degüldür

MİNYATÜR

45b

- 1-**şûret-i rabi' ata 'aşar** yigirmi bir şûretten **hayyedür** bu ol yilandur ki
 - 2-**havvâ** anı dutmuşdur ve ol yılan başı ve kuyruğunu kaldırmışdur ve bunuñ
 - 3-yıldızları on sekizdür meşhûr olan ' unku 'l-hayye didikleri yıldızdur ki
 - 4-**qadr-i şâlişendür** va ol şaḡf-ı kevâkib ki hıyyenüñ başı üzredür anlara
 - 5-nısq-i şâmî dirler ve ol şaḡf-ı kevâkib ki boynı altındadır anlara nısq-ı
 - 6-yemânî dirler bu iki şaffuñ ortasında olan meydana ravza dirler ve ol
 - 7-kevkib ki ravzadır aḡnâm dirler ve ol kevkib ki havvânuñ başı üzredür
 - 8-aña râ' i dirler ve ol kevkib ki çası başı üzredür kelbü 'l-râ' i dirler ve ol
 - 9-kevkib ki tinnînuñ şaḡ omuzundadır aña daḡı kelbü 'l-râ' i dirler ve hayyenüñ
 - 10-şûreti aḡvâlinden taşvîr olunmuşdur **şûret-i hâmise 'aşar** yigirmi bir
 - 11-şûretten **sehm** dür bunuñ kevkibi bişdür minḡâr-ı dücâce ile nesr-i
 - 12-ḡâir ortasında mücerre-i ' azîmede ve bu bir oḡ şûretindedür ki temreni
 - 13- maşriḡ cānibine ve gezi maḡrib ḡarafınadır ve uzunluḡı ikidür ay ḡadar görmür
- MİNYATÜR
- 14-**şûret-i sâdis 'aşar** yigirmi bir şûretten ' iḡabdür buña nesr-i ḡâir daḡı
 - 15-dirler ḡanadın açmış uçar kerkese beñzediḡi içün dâḡil şûretde olan

46a

- 1-kevākibi toquzdur ve hāric şūretde olan altıdur ve bir qanatı üstünde
- 2-bir kevkeb-i neyyir vardur aña dağı nesr-i t̄air dirler iki tarafındaki kevkebler
- 3-gūyiyā qanadlarıdur pes bu qanadların açmış tayaranda gibidür ve buna nesr-i
- 4-t̄air demek nesr vāki[‘] muqābelesine vāki[‘] olduğıçündür ki ol qonmuşdur
- 5-bu uçar şūret-i sābi[‘] ate[‘] aşar yigirmi bir şūretten **dolfin** dūr bunuñ
- 6-kevākibi ondur nesr-i t̄aire tābi[‘] ve ol kevkeb ki quyruğındadır aña zeneb-i
- 7-dolfin dirler ve dört kevkeb ki vasağındadır [‘] arab anlara [‘] uqūd dirler
- 8-ve quyruğı üzerinde olana [‘] amūd dirler [‘] avām toquz balığı
- 9-didikleridir insānı sever gemiler yanınca bile gider ve gark olan insānı qurtarır

MİNYATÜR

- 10-şūret-i sāminete [‘] aşar yigirmi şūretten **qıt[‘] atü[‘] l-feres** dūr
- 11-buña dağı muqaddemü[‘] l-feres dirler zīrā nısf-ı ah̄iri kesilmiş nısf-ı
- 12-muqaddemi qalmış feres gibidir ve kevākibi dördür beden-i minvāl

46b

MİNYATÜR

- 1-şūret-i tāsi' ate ' aşar yigirmi bir şūretten feres-i a' zam dur bu bir at şūretinde
- 2-dür ki başı var ve iki ayağı var ve teni var ammā şāğrısı ve iki kıc
- 3-ayaqları yok ve birinūñ kevākibi yigirmidür ve ol kevkeb ki sağ omuzunda
- 4-dur menkibü 'l-feres dirler ve şol omuzunda cenāhü 'l-feres ve andan
- 5-soñra dört kevkeb vardur kevākib-i müşteri-i delv dirler iki muqaddemine ' urqū
- 6-dirler ve iki kevkeb ki başı üzredür sa' dü 'l-behāyim dirler ve iki kevkeb
- 7-ki şadı uzundur sa' dü 'l-bāri' dirler ve iki kevkeb
- 8-ki dizi uzundur sa' adü 'l-maṭar dirler vallāhü 'l-ā' lem

MİNYATÜR

47a

1-**şūret-i ʿiṣrin** yigirmi bir şūretten **merāʾ-i silsiledür** dūr bu bir ʿavret

2-şūretindedür **ḳāime** ellerin açmış iki ayaklarında **zencīr** var gibi ve bu ʿavretiñ

3-şağ eli şimal cānibine açılmış ve şol eli cenūb tarafına açılmış ve iki ayakları

4-ortasında çok **kevākib cemʿ** olmuş **gūyiyā** ayağında **zencīr** vardır anuñiçün

5-silsile dirler **baʿ zılar** ellerinde **zencīr** vardır didiler ve bunuñ **kevkebi** yigirmi

6-üçdür ve ol **kevkeb-i neyyir** ki **meyzeri** yanındadır **baṭnūʾl-ḥūt** diyerler

MİNYATÜR

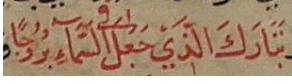
7-**şūret-i ḥādiyete ve ʾl-ʿiṣrin** cānib-i şimālde olan şūretleriñ āḫiri **müşelleş** bunuñ

8-kevkebi dördür **müşelleş** şūretinde **ucı ḳāʾide-i müşelleşde** biri ki **ḳadr-i şālişdendür**

9-reʾsindedür

MİNYATÜR

47b

- 1-şimdiye dek cānib-i şimālde olan kevākib beyān olındı ki cem' an üç yüz
- 2-altmış kevkebdür şimden gerü mıntıkaṭü 'l-bürūc olan kevākibi beyān
- 3-idelüm ki anlar on iki şüretdedür ki on iki burcdadır ve on iki burc
- 4-ḳurān-ı' azīm nātıḳdur ²³ ve bu on iki burc yukarıda
- 5-nazm ile zıkr olunmuşdur ve bunlarıñ kevākibi iki yüz seksen toḳuzdur ve ḥāric
- 6-şüret olan elli yedidür ki cümle üç yüz kırık altıdır ve bu on iki
- 7-burcuñ şüretleri ḳarībdür şol dāireye ki evsāṭ-ı burūc üzre mürūr
- 8-ider felek-i māil üzerinde ki ṭarīḳ-i seyyaredür her burc ne şürete maḥāl ise
- 9-anuñ ismi ile mezkūr olur ve kevākibi daḫı beyān ḳılınur ḥamel erkek ḳuzıdur
- 10-bunuñ dāḫil şüretinde olan kevākibi on üçdür ve ḥāric şüretinde olan
- 11-biṣḍür ve bu bir iki boyunlı ḳuzı şüretindedür ki öñi maḡrib
- 12-cānibine ardı maşrıḳ ṭarafına arḳası şimāl cānibine ayakları
- 13-cenūb ṭarafınadır dönüp ardına baḳar aḡzı ile arḳasın ḳaşır
- 14-gibidir ve iki kevākib-i neyyir ki boynızı üzredür anlara şurṭeyn
- 15-dirler ve şol iki yıldız ki uyluḡı üzerindedür müşelleş şekildür
- 16-ḍal' aları beraberdür bunlara buṭayn dirler şurṭeyn ve buṭayn menāzil-i
- 17-ḳamerdedür tafsili aşaḡada zıkr olunsa gerekdir ve ḥamel
- 18-kevākibinde bunlardan ḡayrınıñ ismi meşḥūr degüldür anuñçün
- 19-bunlar zıkr olundı

²³ Furkan, 61

48a

MİNYATÜR

1-**şevr** erkek sığırdur bunuñ dahil şüretinde olan kevākibi otuz ikidür

2-hāric şüretinde olan birdür bu bir şıgırñ nışf-ı muḳaddemidür ki

3-kevkebdeñ ve o andan soñrası yokdur başın aşığa atmışdur

4-susmak ister gibi öñi maşriḳ cānibine ardı maḡrib ṫarafınadır anuñ

5-kevākibindendür şerbān ve debrān ki menāzil-i ḳamerdendür ve debrān cenūb cānibinde

6-olan gözi uzun olan kızıl kevkeb-i neyyirdür ve buña ‘aynü ’ş-şevr dahil dirler

7-ve şāli ’l-necr tābi‘ -i şüreyyā ve ‘ayyūḳ dirler ve anuñ etrafında olanlara ḳalas

8-dirler ve şüreyyā baḡrında olan kevkeblerdür cümlesi üzüm salkımı gibi

9-oldığıçün bir yıldız yerine ḳoyup en-nücum dirler şüreyyā didiklerinüñ

10-vechi beyān olunsa gerekdür ve iki birbirine ḳarīb olan kevkebler

11-ki ḳulaḡı üzredür kelbeyn dirler şol zu ’ma bināen ki

12-anlar debrānñ kelbleridür ba‘ zı tafşıl gelse gerekdür

48b

MİNYATÜR

1-**cevzā** buña tevemān daħı dirler bunuñ daħıl ŗūreti nde olan kevākibi on

2-sekizdür ve ħāric ŗūretinde olan yedidür bu iki ođlancık ŗūretinde

3-dür ki birbirinüñ boynına ęolın ŗalmıŗlardur baŗları maŗrık ve ŗimāl

4-cānibine ve ayaęları mađrib ve cenūb tarafınadur ve iki neyyire yılduz

5- ki bunlarıñ baŗı ŗzredür zīrā^ç -ı mebsūd dērler

MİNYATÜR

49a

1-**seretān** bunuñ daħıl ŗūreti nde olan kevākibi toħuzdur ħāric ŗūretinde

2-olan dördür ve bu yengec ŗūretindedür ki muħaddemi maŗrıħ cānibine

3-ve muaħħarı mağrib ŗarafınadır ve bunuñ kevkeb-i neyyirine baŗra dirler ve anuñ ardında

4-olan iki kevkebe ħāmarin dirler ve ol kevkeb ki cenūb ŗarafına olan ayāğındadır

MİNYATÜR

5-**esed** bunuñ dāħil ŗūretinde olan kevākibi yigirmi yedidür ħāric

6-ŗūretde olan biŗdür ammā baŗlamyus üç daħı vardır diyüp

7-aña ŗağire diyü ad virmiş ve bu arslan ŗūretindedür ve ol

8-kevkeb ki arslanuñ yüzindedür ŗūret-i seretāndan ħāric

9-olan ile tarağ dirler ve ol dört kevkeb ki boynında ve ħalbindedür

10-cebhe dirler ve ol kevkeb ki çuħurdadır zübde

11-dirler ve ol ki muaħħar zenebdedür zenebü¹-esed dirler ve ŗırfa

12-daħı dirler vech-i tesmiyesi aŗağada beyān olunsa gerek

49b

MİNYATÜR

- 1-sünbüle buña azrā daḥı dirler bunuñ dāḥil şūretinde olan kevākibi
- 2-yigirmi altıdır ve ḥāric şūretinde olan altıdır bu bir kız şūretindedür
- 3-ki iki ḳanadları var etegi salurmuş ve şol elini aşığa şarkıtmuş ve şağ
- 4-elini omuzuna beraber ḳaldırılmış ve anuñ ile bir sünbüle dutmuşdur ve başı şarfenüñ
- 5-cenūbunadır ve iki ayaḳları birbirinden ırāḳdur ve şol menkibi üzre
- 6-olan kevkeb-i neyyire ‘avvā dirler ve ol on üçünci menzildür menāzil-i ḳamerden ba‘ zılar
- 7-‘avvā ol kevkebe dirler ki ḳarnı üzredür keenne-hu kelblerdür esed ardınca
- 8-ürürler ve ‘avvā el-bert daḥı dirler zırā çün ṭulu‘ ide ıssı sākıṭ olup
- 9-ḳış zāhir olur ve ol kevkeb-i neyyir ki şol eline yaḳındur ki sünbülesi
- 10- vardur semāk-ı aḡrıl dērler zırā ıslāḥı yoḳdur ve anuñ muḳābelesinde semāk-i
- 11-rāmiḥdür ve müneccimler bu iki semāke şaḳḳu ‘l-esed dirler aşığada tafşil olunsa
- 12-gerekdir ve şol ayaḳı üstündekine ḡafir dirler vech-i temiye zıkr olunsa gerekdir

50a

MİNYATÜR

1-**mizān** bunuñ dāhıl şūretinde olan kevākibi sekizdür ve hāric şūretde

2-olan toquzdur ve bu terāzū şūretindedür ʿ amūdī şarq cānibine

3-ve kefeleri mağrib tarafinadur kevkeb-i meşhūr yoqdur

MİNYATÜR

4-ʿ **aqreb** bunuñ dāhıl şūretinde olan kevākibi yigirmi birdür

5-ve hāric şūretinde olan üçdür ʿ aqreb şūretindedür

6-ve ol üç kevkeb ki alını üzerinedür iklīl dەرler

50b

1-ve ol kevkeb-i neyyir-i aḥmer ki bedeni üzredür ǧalbü 'l-ʿ aḳreb

2-dirler ve kuyruǧı cānibinde olan iki kevkebe ŧevle dērler

MİNYATÜR

3-**ḳavs** buña rāhī daḥı dirler bunuñ kevākibi otuz birdür bu bir

4-cānlu ŧūretindedür ki merkebdür ādem ile atdan ki boynına varıncaya dek

5-atdur ve boynından yuḳarusı ademdür elinde yayı dutup oḳı

6-doldurup maǧrib cānibine çeker ve ʿ arab ol kevkeb ki ǧamer üzredür

7-ve ol kevkeb ki ǧabza-i kemāñ üzredür ve ol kevkeb ki

8-ḫaraf-ı cenūb üzredür ve ol kevkeb ki ŧaǧ eli ḫarafınadır

9-neʿ āyim ve arda dirler mecerreyi ırmaǧa beñzetmişlerdir gūyiyā anlar deve

10-ḳuŧlarudur ŧu içmege gelmişlerdür ve ol kevkeb ki okuñ denī üzredür

11-ve ol kevkeb ki ŧol omzı üzredür ve ol ki ǧoltıǧı altındadır

12-anlara naʿ ayim-i ŧadıra dirler keenne-hu ŧu içüp dönüp gitmişlerdür ve ol

13-iki yıldız ki kemanuñ kūŧe-i ŧimālinedir ḫālīmın dirler ve ol kevkeb

14-ki ŧol uyluǧı üzre ve incıǧı üzredir merdīn dērler

51a

MİNYATÜR

1-**cedy** erkek oğlağdur ve bunuñ kevākibi yigirmi sekizdür ve bu nişfina dek

2-oğlağ şüretindedür iki boynızı var ve nişf-ı āhri balıq nişfi gibidir

3-ve ol iki kevkeb ki boynızı üzeredir sa^ç d-ı zābiḥ daḥı dirler ve anuñ kevkeb-i

4-neyyirini zābiḥe teşbīḥ etdiler ve kevkeb-i sağırini qoyuna beñzettiler ki ol

5-bunu boğazlar ve ol iki kevkeb-i neyyir ki quyruğı üzredür ^ç acin derler

MİNYATÜR

51b

- 1-**delv** buña sākibü 'l-mā dahı dirler bunuñ dāhıl şūretde olan kevākibi
- 2- **kırık** ikidür ve hāric şūretde olan üçdür bu bir recül şūretindedür
- 3- **kâim** başı şimāl cānibine ayakları cenūb tarafına maşrıķ cānibine müteveccih
- 4-olmuş iki ellerin uzatmış bir elinde bardāk var baş aşığa etmiş şu iki
- 5-ayaklarına dökülmüş ve şol ayağı altından hūt ağızına aķmış ve ol kevkeb ki şāğ
- 6-omuzundadır sa' dül-mülk dirler ve ol iki kevkeb ki şol omuzundadır
- 7-sa' de 's-su' üd dirler ve ol üç kevkeb ki şol eli üzredür sa' d-ı bel'
- 8-dirler ve anı teşbīh etmişler şol açılmış ağza ki bir nesneyi yutmaķ ister ve ol
- 9-kevkeb ki sa' dındadır dür ve ol kevkeb ki şāğ eli üzredür sa' dül-ecniye
- 10-dirler zīrā çün tülū' ide haşarat-ı arz yer altında gizlenürler kışdan sa' d-ı zābiḥ
- 11-ve sa' de 's-su' üd sa' d el-*bel'* ve sa' d-ı *ecniyye* menāzil-i kamedendir aşığada tafşīli olunsa gerekdir

MİNYATÜR

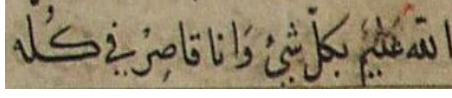
52a

1-**hüt** buña kevkebetü 's-semekeyn dahı dirler bunuñ dāhıl şūretinde olan

2-kevākibi otuz dördür ve hāric şūretinde olan dördür ve bu iki balık

3-şūretindedür ki birinüñ kıyruğı birine bağlanmıştır iplik ile ki ol

4-iplige haytü 'l-kettān dirler

MİNYATÜR

5-**ve çün** mınṭıkatü 'l-burūc üzerinde olan şūretler ve kevākibi beyān olındı

6-ki dāhıl şūretde ve hāric şūretde olan cümle kevākibi üç yüz kırk altı

7-dır şimden gerü cānib-i cenūbda olan şūretleri ve kevākibi beyān idelüm

8-ki şūretler on beşdir ve dāhıl şūretde olan kevākibi iki yüz toksan

9-yedi ve hāric şūretde olan on toksuzdur ki cem' an üç yüz on altı olur

10-ba' zılar şūretlerüñ zıkrinde evvelā mınṭıkatü 'l-burūcda olanları ba' dehu şimālde

11-ba' dehu cenūbda olanları zıkr idelüm mınṭıkatü 'l-burūc vasaṭda ve vāқи' olup

12-şūretleri eşher oldığıçün pes bunları şadr-ı şimāl ve cenūb ve aña cenāheyn

52b

1-olduğun mülâhaza etdiler ammâ bizim zıkr etdigimizde şimâl evc-i muḳaddem ve mınṭıḳat

2-ü 'l-burūc-ı şānī ve muahḫar ve cenūb-ı esfel idügi mülâhaza olunmuşdur kıyṭas

3-bunuñ kevākibi yigirmi ikidir bu bir ḫayvān-ı baḫri şüretindedir iki ayağı var ve

4-ḫuyruğı var ḫuş ḫuyruğı gibi öñi maşrıḳ cānibine ardı mağrib ṭarafına ' arab

5-başında olan kevkebe keffü 'l-cezmâ dērler zirā imtidādı keffü 'l-ḫaḏīb imtidādından

6-eksikdir ve biş kevkeb ki ellerindedür ne' âmāt dirler ve ol kevkebe ki ḫuyruğında

7-dır nizām dirler ve ol kevkeb ki ḫuyruğının çatālındadır dıfda' -i şānī dirler

8-buña dıfda' -i şānī anuñıçun dirler ki fem-i ḫūt-ı cenūbide olan dıfda' -i evveldir

MİNYATÜR

9-**cebbār** buña cevzâ daḫı dirler kevākibi aḳ oldığıçün bunuñ kevākibi otuz

10-sekizdir ve bu recül şüretindedir ḳāim elinde ' aṣā var ve belinde ḳılıc ve ḫuşaḳ

11-var ' arab yüzünde olan üç kevkebe ḫaḳ' a dirler eṣāfi daḫı dirler ki menāzil-i

53a

1-ķamerdendir ve beyān olunsa gerekdir ve ol neyyir-i a' zam ki şağ o(m)uzundadır menkibi 'l-

2-cevzā dirler ķadr-i evveldendir ve ol kevkeb-i neyyir ki şol omuzundadır nācid

3-dirler ve ol üç kevkeb ki birbine mütēķāribdir seyfü 'l-cebbār dirler ve ol

4-neyyir-i a' zam ki şol ayağı üzredir recülü 'l-cebbār dirler bu dağı ķadr-i evveldendir

5-ve ol toğuz kevkeb ki şekl-i muķavvīdir yeņi üzerinde tācü 'l-cevzā dirler ve zevāib

6- ü 'l cevzā dağı dirler

MİNYATÜR

7-**nehr** bunuń kevākibi otuz dördür bu bir ırmaķ řüretindedir ibtidā ider

8-cebbār ayağı üzerinde olan kevākibi-i neyyirden ve mürür ider mağrib cānibine

9-büklüm büklüm ta ol dört kevkeb ķurbuna varur ki ķaę sīnesi üzeredir

10-pes mürür ider cenūb řarafına üç kevkeb üzre gerü rücü' ider maşrıķ

11-cānibine üç kevkeb üzre andan rücü' ider cenūb řavbına üç kevkeb-i müctemi'

53b

- 1-üzre andan munқаtı' olur ve mürür ider cenüb üzre ol iki yıldıza ki
- 2-ki birbirine qarībdir andan mürür ider üç kevkeb-i mütekaribe andansoñra
- 3-irşür bir kevkeb ki ahir-i nehirde қadri evveldendir ve anuñ adı ahiri'n-nehrdür
- 4-ve evvelkiye ' örf ve ikinciye ve üçinciye kürsiyü'l-cevzâ dirler ve ol dört ki nehr
- 5-üstündedir ol dört ile ki cānib-i ahirindedir uḡ-ina' ām ya' ni deve
- 6-қуşı yuvası dirler ve ol kevkebler ki anuñ etrafındadır ve beyz dirler
- 7-ve ol neyyir ki ahir-i nehrdedir tālīm dirler ve bu tılsım ile femü'l- ḡūt ortasında
- 8-olan çok kevākibe rumāl dirler deve қуşı yumurdası ma' nāsına

MİNYATÜR

- 9-**erneb** bunuñ kevākibi on ikidir ve ' arab ol dört kevkeb ki ikisi bedeni
- 10-üzre ikisi ayağı üzredir kürsü'l-cevzâ dirler ve ' arş-u'l-cevzâ daḡı dirler
- 11-ve bu cabbārın ayağı altındadır ve bu tavşan şüretindedür öñi
- 12-maḡrib cānibine ardı maşrıқ tarafındadır ve dıışı ardına dönmüşdir

54a

MİNYATÜR

- 1-kelb-i ekber bunuñ dāhil şūretinde olan kevākibi on sekizdir ve hāric şūretinde
- 2-olan on birdür bu bir kelb şeklindedir ki kevkeb-i cevzā ardındadır anuñçün
- 3-buña kelb dirler ve ‘ arab ol kevkebe ki kelb ağzı üzredir şi‘ re’l-‘ abūr
- 4-ve şi‘ re’l-yemānī dirler ki ẓadr-i evveldendür ve bu ẓavm-i cāhiliyyetden buña ‘ibādet
- 5-iderler idi zīrā bu kevkeb felegi ‘ arzā kat‘ ider hīlāf-ı sāyir kevākibiñ
- 6-anuñçün haḫ te‘ ālā buyurur ²⁴ ve şi‘ re’l-‘ abūr
- 7-anuñçün dirler ki mücerreden ‘ubūr ider süheyl ẓatında ve ol kevkeb ki ẓengel-i kelbdür
- 8-mirzemü’l-ẓubūr dirler ve ol dört kevkeb ki şaff-ı müstaḫim üzredir şūretde
- 9-hāric-i fūrūd dirler ve ol dört kevkeb ki yağında ve uyluḫda ve ẓuyruḫdadır
- 10-ğadāri dirler ve iki kevkeb-i neyyir ki hāric şūretdedir ḫazār dirler ve muḫāllifeyn
- 11-daḫı dirler iki kimse bunlarıñ biri iẓün yemin eylemişler zīrā bunlar süheylden
- 12-evvel ẓulū‘ iderler pes bir kimse yemin eylemiş ki bu süheyldir bir kimse ki andan
- 13-ḫabīr imiş yemin eylemiş ki bu süheyl degüldir pes ḫālef ya‘ nī yemīn olunduḫıçün

²⁴ Necm, 49

54b

1-muḥāllifeyn dimişler buña evvel ‘ibādet iden ebu kebşe idi ki resūlullāh ‘aleyhi’s-selām

2-ḥazretininüñ ecdādındandır anuñıçun resūllallāh ‘aleyhi’s-selam ḥazretine ibn-i

3- ebi kebşe dirler idi murādları bu idi ki ceddi şaneme ‘ibādeti terk idüp

4-dīn-i cedīd iḥdāş itdügi gibi bu daḥı dīn-i cedīd iḥdāş eyledi

MİNYATÜR

5-**kelb-i sağır** muḥaddem daḥı dirler bunuñ kevkebi ikidür biri birinden neyyirdür

6-ol neyyirine şi‘rū’ş-şāmī dirler ḳadr-i evvelindendür ve şi‘rül- ğamīza

7-daḥı dirler zīrā ol süheylñ kız *ḳarındaşıdur ve şi‘rül-ubūr mecerreden ‘ubūr* süheyl

8- ḳatında mecerreden ‘ubūr idüp ol *şimāl-i şarḳīde ḳalup* süheyl için

9-ağladı pes ‘arab dirler ḥattā *ğamīzet ‘aynāhā ol birine* mirzem ğamzet dirler ve bu

10-iki kevkebe zīra‘-ı *maḳbūz dirler zīra‘-ı āḥirden müteāḥḥirdir* ve bunlaruñ

11-evvel iki neyyirdir ki tevemeyn üzerinde dururlar

55a

MİNYATÜR

- 1-**sefine** bununı kevākibi kırk beşdir ve bu bir sefine dir iki kanadlu kelb-i
- 2-ekber ‘ akabince doğru batlamyus dimiş ol kevkeb-i neyyir ki cenūb cānibinde
- 3-olan kanad üzerindedir süheyl dirler qadr-i evvelinden bir rūşen kızıl
- 4-yıldızdır ve rūm diyārında görünmez yemen tarafında görünür

MİNYATÜR

- 5-**şeca**‘ bununı dāhil şūretinde *olan* kevākibi yigirmi bişdir ve hāric
- 6- şūretinde olan ikidir ve bu *şirü l-gayza* ile qalbü l-esed ortasındadır
- 7-cānib-i cenūba māil bu bir ince uzun yılan şūretindedir büküm büküm

55b

MİNYATÜR

1-**bāṭye** buña ke's daḥı dirler bunuñ kevākibi yedidir ve bu bir şekl-i

2-müstedīrdır çanaḡ gibi ve bu kevākibe aczü'l-esed ve arşü's-semāk dirler

MİNYATÜR

3-**ḡurāb** bunuñ kevākibi yedidir ve bu bir qarḡadur şecā' arḡası üzre ve kevākib-i

4-şecā' dān bir kevkeb minḡarı ile dutmuşdır ve ol kevkeb-i minḡarü'l-ḡurāb dirler

ḡadr-i şālişdendir

MİNYATÜR

56a

- 1-**ḳantūris** bunuñ kevākibi otuz yedidür bunuñ şūreti başından beline dek
- 2-ādem şūretidir ve belinden aşığa at şūretidür yüzi maşrıḳ cānibine
- 3-ardı mağrib taraḳınadır ve bir elinde iki şalkım var ve bir elinde sebu‘ ayaḳların
- 4-dutmuş ve ol at ḳarnı üzre bir kevkeb-i neyyir var ki batnü’l-ḥūt dirler
- 5-ve şağ tırnağı üzre bir kevkeb var ki aña ḥazār dirler ve bir elinde daḫı bir kevkeb
- 6-var ki aña vezn dirler ve bunlar ol iki kevkebdür ki muḥallefeyn dirler diyü zıkr
- 7-etmişizdir

MİNYATÜR

- 8-**sebu‘** bunuñ kevākibi on toḳuzdır ve ‘ arab kevākib ḳanlu sebu‘ ane semāih dirler

56b

MİNYATÜR

1- **micmere** kesr-i mim-i ula ve fetḥ-i şāniye ile buḥūrdān ma' nāsınadır bunun

2-kevākibi daḥı yeddidir bu şol micmere beñzer ki yalıñı vardır *

MİNYATÜR

3- **iklīl-i cenūbi** bunun kevākibi on üçdür ve bu cenūbi ile kayd olındı

4-zīrā fekkeye iklīl-i şimāli dirler ve yūnus şekli üzredür ki

57a

1-‘ arab aña febbe dirler

MİNYATÜR

2-**hūt** bunuñ dāhil şūretinde olan kevākibi on birdür va hāric şūretinde

3-olan altıdur ve bu bir büyük balık şūretindedür başı maşrık cānibine

4-ķuyruğı mağrib tarafına ve ol kevkeb-i neyyir ki ağızındadır aña femül-hūt dirler

5- ķadr-i evveldendir bürūcuñ on ikincisi vāķi‘ olan hūt

6-iki balıķdır pes bu anuñ ğayridir mücerred hūt isminden ğālaķ olınmaya

MİNYATÜR

57b

- 1-**cānib** cenūbda olan şüretler ve kevākibi daḥı beyān olındı ki dāḥil
- 2- şüretde olan kevākib iki yüz toḡsan yedi ve ḥāric şüretde olan
- 3- kevākib on toḡzudur ki cümle üçyüz on altıdur cemī^ç kırḡ sekiz şüretler
- 4-ile olan kevākib biñ yigirmi iki olur **faşl-ı** rābi^ç ki fevāid-i ḡuṡb-u
- 5-şimālīde ve ḡuṡb-u cenūbīdedir **bilgil ki** fevāid-i ḡuṡb-u şimāli bir niçedir biri
- 6-oldur ki aña nazar ve dubb-ı aşğara nazar şifā virür remede nazarıñ
- 7-keyfiyyeti budur ki gözünde bu marāzlar olan kimesne yekşenbe gicesi
- 8-ḡuṡb-u şimāli beraberinde ṡura ve aña nazar ide ve gümüş mili gül şüyuna
- 9-ṡaldırıp iki gözüne bile çeke egerçe marāz gözünde ise daḥı bir هفته
- 10-buña müdāvemet ide ya^ç ni yekşenbe gicesinden bir yekşenbe gicesine dek
- 11-her ne deñlü ziyāde çekse gözi eyü olup remed ve cereb zāil olur
- 12-ammā remed tizcek zāil olur bāzen allah teā^ç lā **biri** oldır ki kaçan arslan
- 13-ve ḡaplan ve bebr ve ayu ḡaste olsalar ḡuṡb-u şimāli berāberinde dürerler
- 14-ve aña çok nazar iderler marāzları zāil olur **biri** oldur ki kaçan dişi arslan
- 15- gebe olsa göñli bulanur niçe gün nesne yemez andanşoñra aḡar şu içine girer
- 16- durur ḡuṡb-ı şimāliye nazar ḡılır ol marāz andan zāil olur **bilgil ki** fevāid-i
- 17-ḡuṡb-u cenūbi daḥı bir niçedir **biri** oldur ki her ḡamil ki vaż^ç -ı ḡaml etmekde
- 18-zaḡmet çekse ḡuṡb-u cenūbiye ve süheyle nazar etse fi'l-ḡāl ḡaml ider
- 19-biri oldur ki bir kimsenüñ şeḡvet-i cimā^ç -ı münḡatı^ç olsa şurb-u devāsın bir niçe

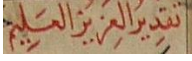
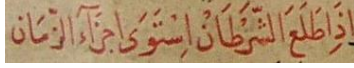

58a

- 1-gice biri biri ardınca ub-u cenbiye ve sheyle nazr eylese Ővet-i cim'ı
- 2-gelr biri oldur ki bir kimsenn sigilleri olsa ol sigilleri adedince
- 3-gice avk aacından yaprak koparsa her birin opardıça sheyl ve ub-ı cenbiye
- 4-iŐret idp kırk iki kerre sigil oparmak iündür dise andanŐra ol
- 5-yapraqları havanda dgse ve sigiller zerine osa urıdır dŐrr
- 6-biri oldır ki bir kimsede m-i hly olsa gerekdir ki sheyle ve ub-u cenbiye
- 7-o nazr ide t ki andan ol m-i hly marazı zil ola biri oldur ki
- 8-sheyl ve ub-u cenbiye nazr arab ve srr ihdŐ ider anunun zengiler
- 9-ziyde arab ile olurlar zir medr-ı ub-u cenbi ve sheyl anların semt-i
- 10-re 'si zredir biri oldur ki bir kimsenn gzinde zfre olsa ub-u
- 11-cenbiye ve sheyle o nazr eylese ki ibtidsı Şenbe gicesinde
- 12-olsa kırk iki ya kırk okuz giceye dek temm mnatı' olur bilgil ki amerin
- 13-yigirmi sekiz menzilin tafşil idelim ta ki aşlı ile ma' lm ola ve tafŐilin
- 14-aşlı budur ki n yıl ' arab ve beybnda skin olanlar atında hell itibarı
- 15-ile oldu ise yıl evveli mutelif olur idi kh Şayf iinde kh Őit
- 16-iinde olup zb-ı sl in sene-i Şemsiye i' tibrına mutc oldular
- 17-ta ki senenn fuŐlını bileler ve her faŐlda neye meŐgl olmak gerek ve yaylada
- 18-ve kŐlada ne yerde skin olmak gerek anun zerine olalar pes amerin
- 19-hline nazr etdiler anı Őyle buldular ki felegi otuz gn ve gicede at' ider

58b

- 1-ve ayıñ ahirinde bir iki gice görünmez lâ-cerem ol iki günü hesabdan isķāt
 - 2-idüp yigirmi sekiz günü gicesi ile i‘tibār etdiler pes devr-i felegi yigirmi sekize
 - 3- kısmet etdiler ve her kısma bir menzil dirler ve ay her gün gicesi ile bu menzillerden
 - 4-birinde olur didiler ve her menzile bir ‘ālāmet vaz‘ etdiler tā anı ğayrıdan temyīz
 - 5-ideler ve bu ‘ālāmetleri kevākib-i şevābitden i‘tibār eylediler ki tariķ-ı kāmere kārībdir
 - 6-ve bu yigirmi sekiz menziliñ her gice on dördi yerden yukāru olur ve on
 - 7-dördi yer altında olur ve her gāh ki yürür bir maşrıķdan tūlū‘ idüp maġribde
 - 8-ġurūb iderler tūlū‘ idecek tālī‘ ve ġurūb idecek ġārib dirler ve rakīb
 - 9-dirler ve ‘ arab on dört menzile şāmī ve on dört menzile yemānī dirler ve
 - 10-fecr ve kātında birinūñ maġribde sākīl olup birinūñ maşrıķda tālī‘ olmasına
 - 11- nev’ dirler ve her nesne ki bir menziliñ nev’inde vāķi‘ olur yağmurdan ve kardan
 - 12- ve yelden ve ıssıdan ve soġuķdan aña nisbet iderler ve çün nev’ temām ola
 - 13-leyl-i ahire irmiş olur ve ol menāzil-i şāmī şarteyn ve āhir-i semāk-i a‘ zel
 - 14-dır ve ol menāzil-i yemānī ġafr ve āhiri rişādur ve çün bu menāzilden biri
 - 15-maşrıķda tūlū‘ ide biri maġribde ġurūb ider ve bu mebhāsī bu takrīr ile daġı
 - 16-bilgil ki hūkemā devr-i felegi on iki kısma taķsīm etdiler her kısma bir burc diyü ad
 - 17-virdiler bu hālın devr-i felegi yigirmi sekiz kısma taķsīm etdiler her kısma bir menzil didiler
 - 18-kameriñ bunlarda nüzūli içün ve nitekim burc içün kevākib-i şevābitden şūretler
 - 19-tevehhüm etdiler buncalayın menāzil-i kamer içün şūretler tevehhüm etdiler belki
- zalek

59a

- 1- ²⁵ hasebince hazret-i haq celle ve 'alā böyle halk eyledi ve
- 2-nitekim nokta-i i'tidāl rub' i 'aḳabince bürücundan ḥamel vāḳi' olur buncalayın menāzilden
- 3-şarṭeyn vāḳi' olur pes kevākib-i şevābit ki mınṭıḳatü'l- bürüca ḳarīb ola ki ḳamer
- 4-ḳamere ḳarīb ya muḥāzidür menzil-i ḳamer didiler **şimden gerü** menāziliñ isimlerin ve vech-i
- 5-ḳısmiyyelerin ve ba' zı aḥvālın ve şekillerin ve ba' zı aḥḳāmın beyān ide ki evvelki
- 6-**şeratān** dür şıḡa-i teşniyedür gāh böyle ḥālet-i ref' ile isti' māl olur gāh
- 7- şarṭeyn dirler ḥālet-i naşb ve cer ile isti' mal olunur ve bu lafz-ı feth-i şın ve
- 8-rā ile teşniye-i şaraṭadur 'alāmet ma' nāsına zīrā bu menzil 'alāmet-i aḥvāl-i sinin
- 9-ve imāret-i tebeddül-ü zemīndir ve şarṭeyn iki kevkeb-i neyyirdir bunlaruñ maḥalli ḳarnı
- 10-ḥamldir ve ikisinüñ ortasında bu' d bir yayın başı ḳadar gönrür çün
- 11-vasaṭ-ı semāya ireler biri şimāl nāḥiyesinde biri cenüb nāḥiyesinde
- 12-olur çün şems bunlara irişe zamān mu' tedil olur ve gice ve gündüz
- 13-berāber olur ve ' arab dirler
- 14-ve bunlaruñ birisinüñ berāberinde bir kevkeb-i ḥafī vardır ba' zı ' arab anı bunlar
- 15-ile bile ' itibār idüp eşrāṭ dirler şekli budur ve bu menziliñ
- 16-ṭulū' i nisān ayınuñ on altısında olur suḳūṭi teşrīn-i evveliñ
- 17-on sekizinde olur ve bunuñ nevi maḥmūddır zamān ve havā eyü olur ve
- 18-yumşaq yel deprenür ve şular ziyāde olur ve bunuñ raḳībi ḡafirdir ve ikincisi
- 19-**baṭın** dur taşḡir-i baṭındur ki ol baṭın baṭın-ı ḥameldir ve taşḡir olundı zīrā

²⁵ En'am, 96

59b

1-ḥūta nisbet aşğardır ve üç kevkeb-i ḥafīdır şol üç taş gibi ki sac ayak

2-ḳonlur şekli budur nisāndan bir gice ḳalıcaḳ doğar ve teşrīn-i evvelden

3-bir gice ḳalıcaḳ sākıḫ olur çün ol sākıḫ ola deñiz muzḍarib olur ve ḳartal

4-ve ḳırlağuç sevāhile ve ḳarınca yer altına girer ve bunuñ nev'ı mezmūmdur ki yağmur

5-yağsa ol yıl kıdlık olur ' arab buña şere'l-neva' dirler ve bunuñ nev'inde

6-otlar ḳurur ve arpa ḥaşadı irşür ve bunuñ raḳībi zebānādır ve üçüncisi

7-**şüreyyādır** ve buña aletü'l-ḥaml dirler altı yıldızdır ki ortalarında ḥurde yıldızlar

8-vardır buña şüreyyā dirler keşret-i kevkebi için ya anuñ nev'inde yağmur olsa

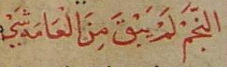
9-serve ya'ni ğinā olur zira şüreyyā taşğīr-i servīdür ve servī te'niş-i servādır

10-keşirü'l-māl dimekdir şekli budur eyārīñ on üçünde doğar ve teşrīn-i

11-aḥiriñ on üçünde sākıḫ olur çün maşrıḳdan ḫulū' ide ḳış

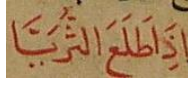
12-zāhir olur ve her gice yukarı ḳalkar ta vasaḫ-ı semāya irer ve ḳış kemālin bulur

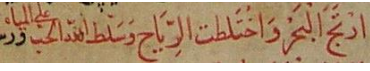
13-şular toñar ve ḫulū'-i mübārekdir resūlallāḫ 'āleyhi's-selām buyurur

14- ya'ni ḳaçan şüreyyā ḫulū' eylese bāḳī ḳalmaz āfete

15-meyveden bir nesne ve ' arab bunuñ nev'ini maḥmūd dutarlar ve yağmurı ğayetde

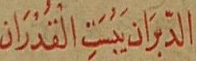

16-nāfi' olur zirā ol vaḳt arz ḳurur ve şuya muḫtāc olur ve bunuñ

17-ḫulū' undan şoñra ḳış zāhir olduğıçün ' arab dirler

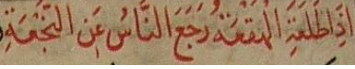

18- ve resūlullāḫ 'āleyhi's-selām buyurur

19- ya'ni bir kimesne gemiye

60a

- 1-binse şüreyyâ tülû' undan şoñra haq te'âlâ hıfzından çıkmış olur şüreyyānuñ
- 2-nev'inde havada ıssı belürür ve meyveler irer ve āhirinde nıl artar ve hayvānlarda
- 3-süd ziyāde olur ve bunuñ raq̄ibi ikıldür ve dördinci **debrāndur** ba' zılar
- 4-zammeteyn ile okuyup vech-i tesmiye beyān idüp şüreyyānıñ ardında olındığıçün
- 5-böyle tesmiye olındı ve ba' zılar fethateyn ile okuyup vech-i tesmiye beyān
- 6-idüp şevriñ bağı gibidür didiler ve bu bir kızıl kevkebdür şüreyyādan şoñra
- 7-tülû' ider ve buña tābi' -i şüreyyā dağı dirler ve anuñ ile kevākibi hafıyye vardır
- 8-muhaffe hey'eti üzredür bunlarıñ mevki' i şevr arqasıdur şekli budır
- 9-ve bunuñ nev' i maħmūd degüldür kaçan yağmur çok yağsa ol yıl kıdık olur
- 10-ve otlar kurur ve bunuñ nev'inde ıssı ziyāde olur ve ' arab dirler
- 11- kaçan tülû' eylese debrān küleceklerde ıssı yeller
- 12-eser ve bād-ı semūn zāhir olur ve üzüm irişir ve bunuñ tülû' ı eyāruñ on
- 13-altısındadır ve suķūti teşrīn-i evveliñ yigirmi altısındadır ve bunuñ
- 14-ķatında olan kevkeblere debrān kelbleri dirler ve ba' zılar ol kızıl kevkebe
- 15- fahl dirler ve eķrafında olan ĥurde kevkeblere kılaş dirler ve bunuñ raq̄ibi
- 16-ķalbdır ve beşinci haq' adir at gögsündeki dāireye dirler ve bu cevzā başıdur
- 17-ve bu üç kevkebdır ba' zı ba' zına qarīb buķeyn gibi şekli budur vech-i
- 18-tesmiye biķarīķü'l-tesmiyedür bunuñ tülû' -ı ħarīr anuñ toķuzunda ve suķūtı
- 19-ķānūn-u evveliñ toķuzundadır ve bunuñ nev' i ħarizdır ' arab dērler

60b

- 1- ve bunuñ nev`inde kavun vesāir
- 2-fevākih irür ve ıssı ziyāde olur ve bad-ı semūm eser ve raķıbi şevledür ve
- 3-altıncı **heni` adır** boyun altında olan nişāne dirler ve bu cevzenüñ şol
- 4- kaçmcı kadar yere
- 5-var görünür birine rez birine misā dirler ve üç yıldız daķı vardır ki bunları
- 6-muħıtdür pes mecmū` ı biş yıldız ki şekli ĥaṭṭ-ı kũfī ile yazılmış elif gibidir
- 7-ve ba` zılar dimişler şol el ile yazılmış lam gibidir ki şekli budır
- 8-bunuñ ṭulū` đarir anuñ yigirmi ikisindedir suķūt-i kānūn-i evveliñ ikisindedir
- 9-bunuñ nev` i envā` i cevzādandır bunda ıssı nihāyete irür ve ĥurma ve incir irşür
- 10-ve şular müteğayyir olur ve bunuñ raķıbi neā` imdür ve yedinci **zirā` dur** bilgil ki
- 11-zerā` esed deyü iki yıldıza dirler biri maķbuż biri mesbūṭ maķbūż şam
- 12- cānibinedir müsbeṭ yemen ṭarafınadır menzil kamer olan zirā` maķbūzdır ve bu
- 13-iki kevkeb-i neyyirdir bunlarıñ ortasında bir kaçmcı kadar yer görünür şekli budur
- 14- bunuñ ṭulū` temmuzuñ dördüne ve suķūṭi kānūn-u şaniyenüñ dördünde
- 15-dür ve bunuñ nev`i maķmūddır nādir vāki` olur ki bunuñ nev` inde yağmur
- 16-yağmaya ` arab dirler
- 17-ve bunuñ raķıbi beledir ve sekizinci **neşre** dür aşlında bu iki bıyık ortasında
- 18-burun direği altında olan çuķurca yere dirler ve bu iki kevkebdür ki
- 19-ikisinüñ birbirinden bu` dı bir qarış kadar görünür ve ikisinüñ

61a

- 1-ortasında bulut geyregi gibi beyaz görünür ve buña arslan burnı diregi
- 2-dirler ki şekli budur bunuñ tülû' ı temuzuñ on yedisinde ve suķūti
- 3-kānūn-u āhiriñ on yedisindedir bunuñ nev' -i mezmūmdır zurū' a ve şemāra
- 4-fesād irer bunuñ raķibi sa' d-ı zābihdür ve *toķuzıncı turfadır* buña turf
- 5-dağı dirler göz ma' nasına bu iki kevkebdür farķadān gibi bir miķdara egriligi
- 6-vardır bunlara arslan gözleri dirler şekli budur tülû' ı āb ayınuñ
- 7-evvelinde ve suķūti kānūn-u şāniyenūñ evvelindedir ve bunuñ nev' i maħmūddır yağmur
- 8-yağsa çok fāide ider ve ħurma ve üzüm kesilür ve ıssı eksilür gice ve
- 9-gündüz beraber olup gice uzamağa başlar ve ibtida-i fażl żarif olur
- 10-ve bunuñ raķibi sa' d-ı bel' dirler onuncı *cebhedür* buña cebhe-i esed dirler bu
- 11-dört yıldızdur ki anlarda eñlülük vardır her iki yıldızıñ ortası bir ķamçı
- 12-miķdarı görünür şekli budur tülû' āb ayınuñ ondördünde
- 13-ve suķūti şubatıñ on dördündedir bunuñ nev' i maħmūddır yağmur yağsa
- 14-nebat çok biter ve aģačlari yapraķlanmağa meyl ider ve bunuñ raķibi sa' d' üs-sadūr
- 15-ve on birinci *zübde*dir żam zā' ile demür paresi dimekdir bu bir kevkeb yeridir
- 16-yanında bir kevkeb-i aşğar vardır ikisinūñ ortası bir ķamçı uzunluğı ķadar
- 17-görnür iħkām va şubat mūlaħaza olunup zūbre denilmişdir bunlara kāhil-i
- 18-esed dirler şekli budur tülû' eylülün ikisindedir ve suķūti
- 19-ażarıñ ikisindedür bunuñ nev' i maħmūddır yağmur çok yağar giceler soğuk

61b

- 1-olur ve bunuñ raķibi aķbiyedür ve on ikinci şarfedir bu bir kevkeb-i neyyirdir
- 2-zubreye mülāķi olur şekli budur buña şarfe dirler zīrā bunuñ ʔulūʕi
- 3-ile bürüdet münşarīf olur ve suķūʔı ile ĥarāret daķı münşarīf olur
- 4-ve buña ķalbü ʔl-esed daķı dirler ʔulūʕı eylül ayınuñ on beşinde ve suķūʔı
- 5-azeriñ on beşindedir bunuñ nev ʔinde nīl artar ve eyyām-ı berd-i ʕ acuz köpürür
- 6-ve bunuñ raķibi ferʕi muķaddemdir ve on üçüncü ʕavvadır medd ile ve ķaşr ile
- 7-urucu maʕ nasınadır biş yıldızdur şol el ile yazılmış lam gibi nitekim
- 8- henʕ a öyledir ve bunu kelblere teşbīh etmişlerdür ki arslan ardınca
- 9-ururlar anuñķun ʕavva demişler ve derkü ʔl-esed dirler ʔulūʕı eylül
- 10-ayınuñ yigirmi sekizinde ve suķūʔı azarıñ yigirmi sekizindedir bunuñ nevʕı
- 11-maķmüddir ve bunuñ raķibi ferʕ-i muaķķardır ve on dördüncü semākdur buña
- 12-semāk-i aķrıl dirler yaraķsız maʕ nasınadır bunuñ yanında bir kevkeb daķı
- 13-yoķdır ve ammā semāk-i ramihʕ yanında bir kevkeb daķı vardur ol anuñ remhidür
- 14-dirler pes semāk-i aķrıl semak-i rāmiķ nisbet yaraķsuzdur ve ʕ arab iki semāka
- 15-esediñ iki sāķīdür dirler semāk-i aķrıl ĥaʔı-ı istivā ķurbundadır ve bu bir kevkeb-i
- 16-neyyirdir şarf gibi şekli budur ve bunuñ ʔulūʕı teşrīn-i evveliñ beşinde ve
- 17-suķūʔı nisāniñ dördünde olur ve bunuñ nevʕı ʕ azizdür nadir vākiʕ olur
- 18-ki yağmur yağmaya ve bunuñ raķibi baʔnul-ķūtdır ve on beşinci ģafrdur
- 19-feth-i ģayn ve sūkūn-u fā ile örtmek maʕ nāsınadır ve bu üç kevākib-i ĥafiyedir

62a

1-teşbihdir kıvası ki ka' i mizandır ve şekli budur ve buña gafr dirler zira

2-bu tuluc idecek yirini tazeliği örtülür yahud kendusi kevakib hafiyedir

3-nazardan örtülür tuluc tesrin-i evvelini on sekizindedir ve sukuti nisani

4-on altısında ve bunun rakibi sereandır ve on altıncı zebanadır

5-feth-i za ve ba ile boynuzdur ve bu iki kevk-i neyirdür bunlara akreb boynuz dirler bu

6-iki kevk-i ortası beş arşun miqdari şekli budur tuluc

7-tesrin-i evvelinde ahirinde ve sukuti nisani ahirindedir bunun nev'inde

8-yel eser ve iklim-i babilde halk evlerine girerler ve siddet-i sita irur ve bunun

9-rakibi buteyn ve on yedinci ikilidir tac ma' nasınadır bu dört

10-dür üçü reis-i akreb üzredür anuñün ikil dirler şekli budur

11-tuluc i tesrin ahirini on tokuzunda ve sukuti ayini on tokuzundadır

12-ve anuñ nev'inde şular yere batar ta batn-ı hut dogmayınca şular artmaz ve bunun

13-rakibi sureyyadur ve on sekizinci kalbdür bu bir kevk-i ahmer neyirdür bunun ile

14-iki kevk-i sagir dahı vardır biri andan yukaru biri andan asagadır şekli

15-budur buña kalb-i akreb dirler bunun ve nesr vaki an tuluc i tesrin ahirin

16-yigirmi altısında ve sukuti ayyaruñ yigirmi altısında ve bunun nev' i

17-mazmundur katı soguk olup ayaçların şuyı kurur ve bunun rakibi

18-debrandır ve on tokuzuncu şevle dür feth-i şin ve sukun-u vav ile akreb

19-kuyruğı ma' nasınadır ve bu iki kevk-i neyirdür birbirine tekarub buña şevle

62b

1-ya' ni ' aqreb quyruğı anuñçün didiler ki mürtefi' dir Őeele bizenbihidendür

2-Şekli budır ũlũ' ı kãnũn-ı evvelinde yigirmi beşinde ve suķũti ĥazırãnuñ

3-yigirmi beşindedir bunuñ nev' inde ađaclarıñ yaprağı dökũlür ve yağmur çok

4- yağar ve bunuñ raķıbi ĥaķ' adır ve yigirminci **ne'ãyımdür** ve bu cem' -i ne'ãmedür

5-ve ne'ãme deve kuŐuna dirler ve kıyunuñ çarĥı ağacına dirler ve bu sekiz

6-kevkebdür Şevle beraberinde dördü mecerrededir anlara ne'ãyım ve arda dirler
gũyiyã

7-mecerreden Şu içerler ve dördü mecerreden ĥãricdir anlara ne'ãyım-i Őãdre dirler

8-zırã bunlar mercerreden taşra olduđıçũn gũyiyã Şu içũp taşra gitmiŐlerdir Şekli

9- budır ũlũ' ı kãnũn-ı evvelinde yigirmi ikisinde ve suķũti zarırãnuñ

10-yigirmi ikisindedir bunuñ nev' i kış evvelinde olur gice ve gũndũz beraber

11-olduğda ve bunuñ raķıbi hen' adır ve yigirmi birinci **beldedir** bu bir meydãdır

12-ne'ãyım ile sa' d-ı zãbih dağı ortasında ve anda kevkeb yokdur illã bir kevkeb-i ĥafĩ
var

13-dur ki güc ile görnür ve ba' zılar bunu kevkebdür úavis gibi ve Şekli budır

14-didiler ũlũ' ı kãnũn-ı aĥiriñ dördünde ve suķũti temmuzuñ dördünde

15-dir bunuñ nev' inde Şular tonar ve bunuñ raķıbi zãbihdir ve yigirmi ikinci **sa' d-ı**

16- **zãbihdir** bu iki kevkeb-i Őađırdır ikisinũñ ortası bir zerã' yigrağdır görnür

17-biri yuķarıdır cãnib-i Őimãlde biri aŐađadır cãnib-i cenũbda ve anuñ

18-yanında bir kevkeb-i Őađır vardır ' arab aña bunuñ ĥanĩmidir diyu anı zebh eylemek
ister

19-dirler Şekli budır ũlũ' i kãnũn-ı aĥiriñ on yedisinde ve suķũti

63a

- 1-temmuzuñ on yedisindedir bunuñ nev' inde ağaclara şu yürür badem ve ceviz
- 2-ağacı harekete gelür ve bunuñ raķıbi neşredür ve yigirmi üçüncü sa' d-ı bula' dır
- 3-bu iki kevkebdür harekette beraber ammā birisi birinden büyükdür güyyiā birin budur
- 4-nūrını maḥv ider şekli budur bundan vech-i tesmiye zāhirdir ki anı yutmağa
- 5-ağzın açmışdır ve ṭulū' i kānūn-i şānīnūñ bir gicesi ḳalıcaḳdır ve suḳūṭı
- 6-āb ayıñ bir gicesi geçiçektir bunuñ nev' inde yağmur çok yağar ve ḳurbağa
- 7-ötmege başlar ve serçe cimā' a gelür ve ba' d-ı cenūb eser ve bunuñ raķıbi ṭarabdır
- 8-ve yigirmi dördüncü sa' dü's-su' üddur ve bu üç kevkebdür biri neyyir ikisi ḥafīdir
- 9-şekli budur - bunuñ vaḳtinde vech-i me' āş zāhir olur insāna
- 10-ve ḥayvāna ve ' arab bunı mübārek ' ad iderler ançün bu ism ile tesmiye
- 11-olundı ve ṭulū' i şubatıñ on ikisinde ve suḳūṭı āb ayıñ on
- 12-dördüncüdür bunuñ nev' i maḥmūddur ki otlar biter ḳuşlar öter ağaclar
- 13-yapraḳlanur kırлагuc gelür ve reyāhīn irer ve bunuñ raķıbi cebhedir ve yigirmi
- 14-beşinci sa' dül-ahbiyye cem' -i ḥıbā' dur çadır ma' nasına ve kızılığıñ ma' nāsına
- 15-dır bu dört kevkebdür üçü ḥayā şüretinde birisi vaşatında güyyiā bu üç
- 16-anuñ çadırıdır şekli budur vech-i tesmiye bundan zāhirdir ve
- 17-ḥaşerāt-i arz yer altında gizlenür ḳışdan anuñçün bu ism ile tesmiye olundı
- 18-ṭulū' ı şubatıñ yigirmi beşinde ve suḳūṭı ayıñ dördüncüdür bunuñ nev' i maḥmūd
- 19-değüldir yağmur çok olur ve bağlar kesilür ve bunuñ raķıbi zübdedir ve

63b

1-yigirmi altıncı **ferğ-i evvel**dir buña ferğ-i delv-i muqaddem dağı dirler ve yigirmi yedinci

2-**ferğ**dir ferağ-i delv-i muaḥḥar dağı dirler ve ferğ-i kogadan şu dökülen yere dirler

3-bunların her birisi iki kevkebdür her kevkebin ortası beş zerā^c yer kadar görünür

4-şekilleri budur bunlar bu ism ile tesmiye olındılar zīrā bunların

5-ve qatında yağmur çok olur ferğ-i evvelinün ṭulū^c i azarın toquzunda ve suqūṭı

6-eylülün toquzundadır ve bunun nev^c i maḥmūddur ve bunda üçüncü cemre düşer

7-ve bunun raqıbi şarfadur ve ferğ-i şanınun ṭulū^c i azarın yigirmi ikisinde

8-ve suqūṭı eylülün yigirmi ikisindedür bunun nev^c i maḥmūddur ve raqıbi

9-^c avvadar yigirmi sekizinci reşadur koğa urğanı ma^c nāsınadır bu bir

10-kevkeb neyyirdür ki on ikinci vāqı^c olan ḥūt burcunun batnında anuñçün

11-buña batn-i ḥūt dağı dirler ammā raşā didikleri ol cihetdendir ki şol

12-ḥurde yıldızlar ki anlardan cism ḥūt tevehhüm olunmuşdur anı qavğaya ve bunı

13-qavğa organına teşbīh iderler ki şüreti budur

14-ṭulū^c i tesniyenün dördünde ve suqūṭı teşrīn-i evvelinün beşinde olur

15-ve nev^c inde şular taşar ve otlar biter ve çiçekler açılır ve arpa yaşlanmağa

16-başlar ve bunun raqıbi semākdur ve **bilgil** ki ebu isḥaḳ-ı züccāc dimiş yıl

17-dört cüzdür her cüz yedi nev^c ve her nev^c on üç gündür ve biri ya^c ni cebhe

18-bir gün ziyādedür öyle ide temāmı sene üçyüz altmış beş gün olur

19-ve bu miqdār-ı zamānda şems-i felek burūcı qaṭ^c ider ve **bilgil ki** şüreyyā ezher-i

64a

- 1-menāzil ve a' ref-i menāzildir şol kimse ki menāzili bilmek dileye gerekdür ki
- 2-evvel şüreyyādan ibtidā ide ki ʔarīḳ-i ʔamer üzredür ve andan ʔalebi debrān ʔala ki
- 3-anuñ cānib-i şarḳiyyesinde bir gündür miḳdārı yerededür ve andan ʔaleb-i şarateyn
- 4-ʔala ki cānib-i ğarbīsinde iki gündür miḳdārı yerededür ve andan ʔaleb-i buṭayn
- 5-ʔala ki şüreyya ve şarateyn ortasındadır bu menāzil-i erba' a ma' lūm olduḳdan
- 6-soñra ʔādir olur bāḳī menāzili bilmege ki ʔarīḳ-i ʔamer üzredür nāhiyye şarḳ
- 7-ve ğarbde ve maḥfī degüldür ki menzil bilincek on iki burc daḳı bilnür ve
- 8-yuḳaruda zıkr olındı ki ʔamer yigirmi sekiz menzilden her birinde olur ammā
- 9-seyri müteşābih degüldür gāh seri' hareket ider gāh baṭy hareket ider gāh olur
- 10-bir gün nişf-ı nehārda bir menziliñ evvelinde olur ve yevm-i şānī nişf-ı nehārda
- 11-menzil-i şālisde olur ve gāh olur bir gün nişf-ı nehārda bir menziliñ evvelinde
- 12-olur yevm-i şānī nişf-ı nehārda ol menziliñ aḳirinde olur ve vaktaki
- 13-devr-i felek gāh on iki burc i' tibarı ile münḳasım olup ve gāh yigirmi
- 14-sekiz menzil ḥasebince münḳasım oldı ise öyle ise her bir burcuñ ḥāşşası
- 15-menāzil-i mezkūreden iki menzil ve şülüş-i menzil oldı **ve çün** menāzil-i ʔameri
- 16-bildiñ ise bilgil ki ʔamer menazil-i mezkūreden her birinde
- 17-oldıḳı vaḳtin nenüñ gibi ' amel etmek gerek ve nenüñ gibi ' amel etmemek
- 18-gerek anı daḳı beyān idelüm ta ki fāide-i 'ām ve 'aide-i
- 19-temām ola pes her birinüñ aḳkāmın bir satırda zıkr ideriz çün ʔamer

64b

1-**şarteynde** ola eyüdür sefer ve yeñi biçmek ve geymek ve süvâr olmak ve ağac dikmek eyü degüldür bey^ç ü şirā

2-**buṭaynda** eyü degüldür sefer ve ^çilāc ve taḫarrüb ve ülfet ve ziyāret eyü degüldür bey^ç ü şirā tezvīc ve şirket

3-**şüreyyāda** eyüdür ticāret ve şayd ve kār ateşi ve şoḫbet-i zenān eyü degüldür gemiye binmek bey^ç u şirā

4-**debrānde** eyüdür binā ve çarpa ve mülk almak ve ekābir görmek eyü degüldür ^çilāc ve ^çişret ve sefer-i deryā

5-**haḫ^çada** eyüdür tezvīc ve bey^ç ü şirā ve şayd eyü degüldür ve yeñi giymek ve ^çilāc etmek ve şirket kılmak

6-**hen^çada** eyüdür seferdir ya ve ḫul almak ve ağac dikmek eyü degüldür bina ve ḫul şatmak ve ḫumaş almak

7-**zerā^çda** eyüdür yeñi ḫaftan giymek ve ticāret ve ḫul şatun almak eyü degüldür sahiliçmek ve ṭabībe marāz göstermek

8-**neşrāda** eyüdür ^çilāc ve şoḫbet ve safir ve yeñi biçmek ve giymek ve eyü degüldür nesne almak ve tezvīc ve kār-ı zenān

9-**tarfede** eyüdür cenk ve seferdir zekūt-ı māl virmek eyü degüldür şirket ve tezvīc ve yeñi giymek ve istiḫmām

10-**cebhede** eyüdür zirā^çat ve bostan dikmek ve bey^ç ü şirā ve şoḫbet eyü degüldür yeñi giymek ve sefer ve emānet

11-**zübrede** eyüdür ağac dikmek ve bey^ç ü şirā şirket eyü degüldür ḫacāmat ve yeñi giymek ve sefer emānet

12-**şarfada** eyüdür binā ve zirā^çat ve düğün ve zīnet ve parça almak eyü degüldür seferdir yāv ḡulām almak

13-**avvada** eyüdür binā ve zirā^çat ve ^çimāret ve ^çilāc eyü degüldür sefer ve baḫr ve ḡulām bey^ç itmege

14-**simākde** eyüdür seferdir ve ʿamel sir ve mekr ve hile eyü degüldür ticāret ve ʿaleb-i hācet ve cāriye almak

15-**ġafrede** eyüdür ʿkul ve ʿarpa almak ve ʿarab ve ʿerbet ve taʿlīm eyü degüldür tezvīc ve sefer ve ʿirket istiḳrāz

16-**zubānada** eyüdür yeñi libas ve ʿkul ve cūb almak eyü degüldür sefer ve beyʿ ü ʿirā ticāret ve ʿiṣret

17-**iklīlde** eyüdür at almak ve ʿarab ve ʿerbet ve seferdir yā eyü degüldür beyʿ ü ʿirāʿ irsāl-i ʿasker ve cenk

18-**ḳalbde** eyüdür yer ʿatun almak ve bostan dikmek eyü degüldür ve ʿkul ve mülk ʿatmak ve hareket etmek

19-**ṣevlede** eyüdür ağac dikmek ve ʿarab ve ʿerbet ve ʿarpa almak eyü degüldür yeñi giymek ve sefer ve ʿirket

65a

1-**ne'āimde** eyüdir bey' ü şirā ve ḥalvet ve 'işret eyü degüldür sefer etmek ve şirket kılmak

2-**beldede** eyüdir kul ve kumaş ve at almak ve zirā'at ve 'imāret eyü degüldür sefer ve bey'-i ḡulām ve ḥuşūmet

3-**zabiḥde** eyüdir 'ilāc ve ticāret ve 'imāret ve zirā'at ve kul almak eyü degüldür yeñi giymek ve tezvīc

4-**bula'da** eyüdür sefer ve 'işret ve mücāma'at eyü degüldür karz almak ve vedi'at virmek ve ḥuşūmet

5-**su'ūdda** eyüdür 'ilāc ve 'işret ve binā ve kul almak eyü degüldür sefer ve kul satmak ve yeñi giymek

6-**aḥbiyede** eyüdir 'ilāc-ı çeşm ve ekābir görmek ve zirā'at ve tezvīc eyü degüldür sefer ve çarpa almak

7-**muḥaddemde** eyüdir zirā'at ve tezvīc ve 'işret ve ḥükümet eyü degüldür sefer ticāret ve istikrāz

8-**muahḥarda** eyüdir 'ilāc ve ibtidāi her 'amel eyü degüldür sefer-i deryā ve şu işleri ve istikrāz

9-**rişāde** eyüdür yeñi biçmek ve daru içmek ve taleb-i ḥacāt ve 'işret eyü degüldür ḥuşūmet

10-**en-naẓarū'l-'aşir** ki felek-i burūcdadır bilgil ki felek-i burūc bir felek-i müstaḫil degüldür

11-saīr eflak gibi bilki ol emr-i mevḥūmdur ve bundan evvel zıkr olundu ki her bir

12-kevkebiñ felek-i maḥşūşı vardır ve ol felegiñ iki kaṭı vardır ve kevkebleriñ

13-her biri feleginde merkūzdir ve çün felek bir kerre devr ide ol kevkeb ki feleginde

14-merkūzdir andan bir dāire ḥāşıl olur ve kevākibiñ maşrıḳdan maḡribe ḥarekātı

15-kaşriyyedir zīrā ol ḥareket ki kevākibiñ eflakine maḥşūşdır ve maḡribden maşrıḳa

16-dır meşela şemsüñ iki seyri vardır biri seyr-i zātī ve biri seyr-i kaşrīdir

17-bir yıldan bir yıla kaṭ' etdügi seyr-i zātīdir gicede ve gündüzde bir kerre devr etdi

18-felek-i a'zam döndürmesi ile qasrîdir imdi kaçan felek-i şems bir kerre devr ide

19-mağribden maşrıka bir dâire-i 'azime tevehhüm olunur merkez-i şemsden ve ol
dâire-i 'âlemi

65b

- 1-ķātı' olur ve ol dāireye felekü'l-burūc dirler andanşoñra bir dāire daħı farz
- 2-iderüz devāir-i ' izāmdan anuñ merkezi merkez-i ' ālemdir ve anuñ iki ķat'ı şimāl
- 3-ve cenūb olur ol dāireye mu' addelü'n-nehār dirler ve çün farz *idevüz* daire-i felek
- 4-ü'l-burūc daire-i mu' addelü'n-nehārı ķat' ide nişfisine iki noķta-i mütekābil üzre
- 5-birine noķta-i i' tidal-i rabi' i dirler ve birine noķta-i żarīfi dirler andanşoñra
- 6-bir dāire daħı farz iderüz ki noķta-i mu' addelü'n-nehār üzerine ve noķta-i felek
- 7-ü'l-burūc üzerinde geçer iki noķta-i mütekābil ile biri şimāli biri cenūb-i şimālīye
- 8-noķta-i inķılāb şayfī ve cenūbiye noķta-i inķılāb-i şatvī dirler pes bu
- 9-iki dāire-i felekü'l-burūcı dört kısım-ı mütesāviye münķasım ķılır rub' -ı evvel ki
- 10-noķta-i i' tidāl rabi' i ve noķta-i inķılāb şayfı ortasındadır zamān-ı rabi' c
- 11-dirler zīrā şems mādem ki feleginde bu ķavsa musāmıt ola zamān rabi' c olur
- 12-ve rub' -ı sāniye ki noķta-i inķılāb şayfı ve noķta-i i' tidāl-i żarīfi ortasındadır
- 13-zamān-ı şayf dirler zīrā şems mādem ki feleginde bu ķavsa müsāmıt ola
- 14-zamān-ı şayf olur ve rub' -ı şālise ki noķta-i i' tidal-i żarīfi ve noķta-i inķılāb-ı
- 15- şatvī ortasındadır zaman-ı żarīf dirler zīrā şems mādem ki feleginde bu ķavsa
- 16-musamıt ola zamān-ı żarīf olur ve rub' -ı rabi' a ki noķta-i inķılāb şatvī
- 17-ve noķta-i i' tidal-i rabi' i ortasındadır zamān-ı şitā dirler zīrā şems mādem
- 18-ki feleginde bu ķavsa musāmıt ola zamān şitā olur ve andan şoñra iki
- 19-dāire-i ' azime farz ideriz ķuṭb-ı felekü'l-burūcdan ħurūc ider rub' -ı rabi' i

66a

- 1-ve anuñ muḳābili şayfiden her birini üç kısım-ı mütesāvīye münḳasım ider cümle devāir
- 2-altı olur ve çün tevehhüm idevüz altı dāire ki ‘ālemi ḳaṭ’ ider iki noḳṭa-i müteḳābil
- 3-üzre her biri eflākiñ on iki kısım olur her bir kısmı bir burc dirler ve her bir burc
- 4-otuz kısım iderler her kısma bir derece dirler pes dāire-i ‘azime cem’an üç yüz
- 5-altmış derece olur nitekim yukarıda daḥı zıkr olunmuşdur ve çün bu i’tibar ma’lūm
- 6-oldı imdi bilgil ki felek-i şevābiti anuñ ile i’tibar iderler on iki kısım
- 7-olur ve her kısmda kevākib vardur eşkāl-i muḥtelife ile bir kısmında olan kevākib
- 8-şüret-i ḥamel ile birinde olan şüret şevr ile bir kısma anuñ şekli ile
- 9-ad virdiler aḥir aḳsāma dek çün dirler felan kevkeb felan burcdadır bunuñ
- 10-ma’ nāsı oldur ki eger bir ḥaṭṭ-ı müstaḳīm farz eyleseñ merkez-i arzdan geçüp
- 11-kevākibe irişse ve kevākibden geçüp felek-i şevābite irişse ol kısmda vāḳi’ olur
- 12-baṭlamyus dimiş her bir burcuñ dāiresi dörtyüz seksen altı biñ ve iki yüz
- 13-elli ṭoḳuz biñ yedi yüz yigirmi bir mīl ve seb’ i mīldir her burcuñ ṭulū’ı otuz
- 14-ṭoḳuz biñ kez biñ ve üç yüz seksen sekiz biñ ve üçyüz on mīl ve nısf
- 15-ve suds mīldir ve ‘ arzı biñ kez biñ ve üç yüz yigirmi iki biñ ve ṭoḳuz
- 16-yüz kırk üç mīl ve şüls-i mīldir **en-naẓarü’l-ḥādi’ aşar** ki felekü’l-eḳlākedir
- 17-ve aña anuñçün felekü’l-eḳlāk dirler ki cemī’ eḳlāki muḥīṭdir ve aña felek-i
- 18-a’ zam daḥı dirler zīrā cemī’-i eḳlākden büyükdir ve felek-i aṭlas daḥı dirler zīrā
- 19-anda hiç kevkeb yoḳdur ve bu felek ḥareketi maşrıḳdan maḡribedir ḥilāf-ı bāḳi eḳlākiñ

66b

- 1-ve felek-i atlas iki birbirine muqābil nokta üzerine hareket ider biri k̄uṭb-ı cenūbīdir
- 2-biri k̄uṭb-ı şimālīdür ve devrini yigirmi dört sâ' atde temām ider ve anuñ hareketi
- 3-ile cemī' eflāk ve kevākib hareket iderler ba' zılar dimişler zīrā felek-i a' zam
- 4-zarfdır zarfuñ hareketi mazrūfiñ hareketini müstelzemdür buña vārid olur ki ol
- 5-didigñ hareket ayniyededir eflākiñ hareketi hareket ve za' iyyedir ve bu didigñ
- 6-şahīh oldığı taqdirce ' anāşır ve arz dağı müteharrik olmak gerek idi imdi
- 7-şavāb-ı ta' lilde budur ki sebep-i hareket-i nefsāniyyedir cismānī degüldür ya' ni haq
- 8-te' ālā felek-i a' zamda bir kuvvet k̄omışdır ki ol kuvvet felek-i a' zamiñ kendünün
- 9-ve sāir eflākiñ ve anlarda olan felekiyyātñ taḥrīkine k̄ādirdür ancak andan
- 10-tecāvüz etmez ve felek-i a' zamiñ sür' at-i hareketi insan müşāhede itdği her nesnenün
- 11-hareketinde esra' dur ki hendesede şābitdir ki şems hareket-i k̄asriyyesi ile hareket
- 12-ider insān ayağıñ kaldırıp koyuncaya dek sekiz yüz fersah miqdar yer ve bu
- 13-ma' ninün şatḥına delīl oldur ki revāyetde vārid olmuşdır resullullāh cebrāilden
- 14-' aleyhimā' selām su'āl eyledi duḥūl-u vaqt-i şālatdan cebrāil ' aleyhi 's-selām
- 15-lā na' am didi ve beyān eyledi ki ben lā deyince şems bişyüz fersah miqdarı
- 16-hareket eyledi ve **bilgil ki** şems hareket-i zātiyesi ile mağribden maşriḳa hareket
- 17-idüp bir yılda devrin temām ider ammā felek-i a' zam anı maşriḳdan mağribe
- 18-hareket-i k̄asrī ile hareket etdirip yigirmi dört sâ' atde ṭaraf-ı ḥilāfa devrin
- 19-temām etdirir bu temşili budur ki bir degirmen sür' at ile şağdan şola dönse

67a

1-ve bir qarınca anuñ üzerinde şoldan sağa gitse şübhe yoqdur ki ol

2-қарınca kendü hareketi ile degirmeni bir kerre dolanınca degirmen anı niçe kerre hilāfına

3-döndürür ve hendesede şābit olmuşdur ki hūdūs-ı leyl ü neḥār felek-i a‘ zamiñ

4-hareketi ile olur çün şems tūlū‘ ide bu felegiñ deverānı ile arzıñ

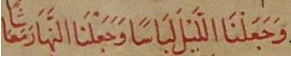
5-ol cānibi rūşen olur ve havāsı muḏī olur ve ol taraflıñ ḥayvānātı harekete

6-gelür ve nebātātı tazelenür ve gökcek yeller eser ve çün bu cānibden gāib

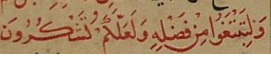
7-ola bu felek devāranı ile gāib olduğı tarafınuñ arzı qorku ve havāsı muḏlim

8-olur ve ḥayvānātı sākin olur ve nebātātı şolar mādem ki bu felek

9-hareketi bākīdir ḥāl-i ‘ālem bu nizam üzre olup aḥval-i insān muntazım

10-olur nitekim ḥaḳ te‘ālā buyurur ²⁶

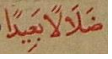
11-ve mevzu‘-u āḥirde buyurur ²⁷

12- ²⁸ ve ḥükemānuñ ekşeri felek-i a‘ zamı

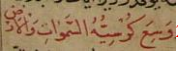
13-müceddid-i cihātdır andan öte nesne yoqdur dirler bu i‘tikād-i fāsidler ne binā ki

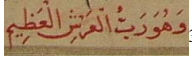
14-andan öte lā ḥalā‘i velā melā‘i dirler ammā efzalü’l-müteahḥirīn ebū abdullāh muḥammed er- rāzī

15-raḥmetullāh dimiş

16- va ba‘zı ḥükemā-i islāmiyūn dimişler kürsī-i felek-i şāmindir ve ‘arş

17-felek-i tāsi‘dir ve bunlarıñ vücūdunda şübhe yoqdur zīrā āyāt ve aḥbār bunuñ

18-üzerinde vāriddir nitekim ḥaḳ te‘ālā buyurur ²⁹

19-ve buyurur ³⁰ ve ebū derdā raḏiyallāhu ‘anhu resūlullāh

²⁶ Nebe, 10

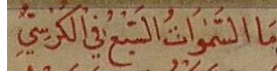
²⁷ Kasas, 73

²⁸ Nahl, 14

²⁹ Bakara, 255

67b

1- aleyhi 's-selâmdan rivâyet ider ki dimiş

2-

3-

4-celle ve 'alâ anı kıble-i ehl-i semâvat kılmışdur nitekim ka'be-i kıble-i ehl-i arz eylemiştir

5-ve ca'fer-i şâdıqdan rağiyallâhu 'anhu menkûldır ki dimiş hiçbir mümin yokdur illâ

6-anuñ mişâli vardır 'arşda kaçan mü' min arzda rükû'a ve sücûda meşgûl

7-olsa anuñ mişâli 'arşda öyle ider melâike anı görerler ol mü' min

8-tışlaya tışlaya ve istigfâr iderler ya' ni anuñün mağfîret taleb iderler

9-ammâ kaçan mü' min arzda ma'şiyete meşgûl olsa haq' celle ve 'alâ mişâli üstünde

10-bir perde açar anı melâikeden setr ider tâ melekler ol mü' minüñ günâhına

11-muḥṭali' olmazlar budır resûllullâh 'aleyhi 's-selâm kelâmınıñ ma'nası

12-

13-maḥlûkâta ma'lûm degüldür ve taḥkîk-i maḥâm bunda budur ki felek-i tâsi' daḥı

14-iki ḥad ile maḥdûddur muḥa'ar felek-i şevâbitiñ muḥaddebine temâsdir

15-ammâ muḥaddebi neye mümâss idüğini ve mesâḥatini allâh te'âlâdan ğayri

16-kimse bilmez ve aşığa saḥı dörtyüz biñ kez biñ ve iki yüz on sekiz

17-biñ dört yüz seksen iki mîldir ve bu felek-i a'zam cemi' eflâki ve küre-i

18-nârı ve küre-i havâyı ve küre-i mâi ve küre-i arzı müstemildir cümle on üç keredir

19-birbirini muḥîṭ ve aḥsenü'l-eşkâl şekl-i müstedîr olduğıçün ḥazret-i

³⁰ Tevbe, 129

68a

1-ḥaḳ zıkr olan ecsāmı küri ḥālḳ eylemişdür ki bu şūretdedür

2-taḥḳīḳ maḳāmında ve tedḳīḳ-i merāmda bir tafşīl daḫı zıkr idelim ki anı bilmek

3-ile ḥavātır-ı atırñ ‘avālim-i ecsāmı muḥīṭ olsun imdi bilgil ki ecsām iki

4-ḳısmdır bir ḳısmı besāiddir ya‘ni ecsām-ı muḥtelifetü ‘t-ṭibā‘ dan mürekkeb olmayanlardır

5-ve bir ḳısmı mürekkebâtdır ya‘ni ecsām-ı muḥtelifetü ‘t-ṭibā‘ dan mürekkeb olanlardır

6-ma‘deniyyât ve nebâtât ve ḥayvânât gibi besāit daḫı iki ḳısmdır bir ḳısmı ‘anāşırđır

TABLO

68b

1-ya' ni arz ve mā ve havā ve nārdır ve bir kısmı ecrām-ı eşiriyye ya' ni eflāk ve anda

2-olanlardır ve her cism-i basīṭ kendü tabi' atı muḳtezāsınca küriyyü 'ş-şekldür imdi

3-cümle ' anāşır ve ecrām eşiriyye küriyyü 'l-eşkaldür illā bu kadar vardur ki arz

4-teşkilāta ḳābil olduḡuḡün anuñ saḡında tezāris zāhir oldu mişāl

5-şahrılar ve taḡlar ve depeler diş diş küre-i mādan taşra ḳıḳdı tā ki ḡayvānāt

6-bir ve insān ma'āş ideler ammā bunlar cümle arziñ küriyyetine māni' degüldür nitekim

7-yımırdaya arpa dāneleri yapışdurulsa küreteyn-i ḳadeh etmez ve küre-i mā daḡı müstedir

8-degüldür zirā arzdan mürtefi' olup ḳıḳan dişler taḡlardan ve ḡayriden müdevverligin

9- bozmuşdır küre-i havānuñ muḳa' arı daḡı ol tezāris-i arz ile temām küriyyetden

10- ḳıḳmışdır ammā geri küri-i nār saḡıḡatu 'l-istidratdur ve eflāküñ cemi' si küriyyetü'

11- l-eşkaldür ve bunlar birbirini muḡıḡdır ve arz temām vasaḡdadır andan soñra

12-küre-i mādır andansoñra küre-i havādur andansoñra küre-i nārdur andansoñra felek-i

13-ḳamerdir andansoñra ' uḡariddir andansoñra felek-i zühredir andansoñra felek-i

14-şemsdir andansoñra felek-i mirriḡdir andansoñra felek-i müşteridir andansoñra

15-felek-i zuḡaldır andansoñra felek-i şevābitdir andansoñra felekü 'l-eflākdir nitekim yazılan

16-şüretde dāireden zāhirdir **şimdiye dek** mezkūr olan tafşılden ma' lüm

17-oldı ki kevākib bir gün bir gicede maşrıḡdan ḡulū' idüp maḡribde ḡurüb

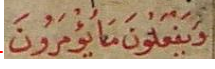
18-iderler ve kevākib kendüsi balıḡ deñizde yüzer gibi eflākde yüzmezler zirā

19-eflāk-i ḡaraḳa ve iltiyāma ya' ni yırtılıp bitişmege ḳābil degüllerdür ve eflāk

69a

- 1-basīte olduğıün anlardan āşār-ı muhtelife şadır olmaz pes ma' lūm
- 2-oldı ki kevākib kürīlerdir muşmetlerdir eflākde berkinmişlerdir yüzük
- 3-kaşı gibi ve eflāk arzı ihāta idüp dolanurlar ve
- 4-kevākibi dahı dolandururlar ve hareket-i eflāk hareket-i devriyyedir
- 5-felege ya' ni çıkırık hareketi gibi ve kevākib iki kısmdur bir kısmı
- 6-seyyārātdur ve bir kısmı şevābitdür seyyārāt yedir ki her
- 7-biri bir felekdedür bunu andan bildiler ki her birinūñ hareketi āhiriñ
- 8-hareketine muhālifdir iki hareket bir felekden şadır olmağa
- 9-ķābil degüldür nitekim şimdi zıkr olındı ki basītden aşār-ı muhtelife
- 10şadır olmaz ve kevākib-i seb' anuñ tertibi andan bildiler ki
- 11-ķamer ile ' uťārid münkesif olur ve ' uťārid ile zühre münkesif
- 12-olur ve zühre ile mirrih münkesif olur ve mirrih ile müşteri
- 13-münkesif olur ve müşteri ile zuhāl münkesif olur pes
- 14-ma' lūm oldı ki felek kāsif-i felek münkesifden aşāğadır
- 15-ve bilgil ki hükemā-i türk ve hıfāy ve hoten şükūr adlu bir yıldız istihrac
- 16-itmişlerdür bu yıldızın seyri seri' dür şöyle ki bir ayda
- 17-cemī' ' ālemi seyr ider kaçan bir mühim ' amel vāki' olsa bu yıldızı
- 18-görmek gerekdir ki ol kişinūñ ardında olana ki ğālib olup
- 19-murādı hāşıl ola ve her gün ne maħalde olduğı bundan ma' lūmdur

69b

- 1-en-naẓarü 's-şānī ' aşar ki semāvātta sākin olanlardadır **bilgi** ki semāvātta
- 2-sākin olanlar meleklerdir ve melek bir cevher-i bāsīṭdir şāhib-i ḥayat ve şāhib-i
- 3-nuṭḫ ve pākḏır zūlmāt-ı şehevāniyyeden ve kedurāt-ı nef sāniyyeden ğazab ve ' işyān
- 4-gibi meşela nitekim ḥaḫ te' ālā vaşf-ı melāikede buyurur
- 5- ³¹ ve bunlarda yemek ve içmek ve uyumaḫ olmaz ve ṭā' atler
- 6-tesbīḥ ve şarabları taḫdīs ve üns ve istirāḫatları ḥaḫ te' ālā zikri iledir
- 7-ve sürürleri ' ibādet iledür ve maḥlūḫlardır muḫtelif şūretler üzre ve
- 8-miḫdārleri mütefaviddir böyle maḥlūḫ oldukları ıslāḫ-ı maḥlūkāt
- 9-içündür ve feleklerde melekler var idügi delīl naḫli ile ḥod şābitdür

TABLO

³¹ Tahrim, 6

70a

1-ve ba' zı melâike sücûddadır ve anlardan sücûd câizdir belki vâkı' dur ve buña

2-ħaķ te'âlâ kelâmı delîl-i şarîħdür ki buyurur

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا

3-

لَأَدْمُ فَسْجُدُوا لِآلِ اللَّهِ إِنِّي وَاسْتَغْفِرُكَ إِن مِّنْ كَافِرٍ

32

4-ammâ bu istidlâl-i secdeden murâd ma' nâ-i sırrı 'îsâ olup

5-ve melâikeden murâd cümlesi olduğı taķdircedür

MİNYATÜR

6-va ba' zı melâike ķu'üddadır pes şol kimse ki şalavâta müdâvemet ide

³² Bakara, 34

70b

1-cümle melâike şevâbın bulur **hikâyet** üveysü 'l-ğarānī rahmetullāh dir imiş hağ te' ālā

2-yerde şöyle ' ibâdet ideyin ki gökde melekler iderler pes bir gice dir idi

3-bu gice kıyām gicesüdür ol gice şabâha dek kıyāmda olur idi

4-ve bir gice dir idi bu gice rukū' gicesidir ol gice şabâha dek

5-rukū' da olur idi ve bir gice sücüd gicesidir ol gice şabâha dek

6-sücüdda olup her gice bir dürlü ' ibâdet ider idi

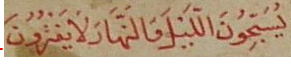
MİNYATÜR

7-ve hükemâ dimişler ki melâike cevâhir-i mecerrededir nüfus-ı nâtıqaya muğâliflerdir

71a

1-ḥaḳīḳatda ve münḳasımlardır iki kısma bir kısmunuñ ḥāli istifrāḳdır ma‘ rifet

2-ḥaḳda ve tenezzühdür ğayra iştiğalden nitekim ḥazret-i ḥaḳ celle ve ‘alā buyurur

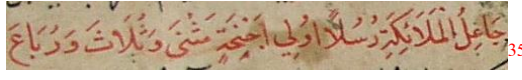
3- ³³ bunlar ‘ulviyyāt ya‘ ni melāike-i muḳarrebūndır

4-ve bir kısmınıñ ḥāli taşarruf ve tedbīrdir semādan arza ḳaḳa-i azli vāḳi‘

5-olduğı üzre nitekim ḥaḳ te‘ālā buyurur

6- ³⁴ ve melāike aşḫāb-ı

7- ecniḥadur ki her birinüñ müte‘addid ḳanadları vardır nitekim ḥazret-i bārī celle

8-zikre buyurur ³⁵

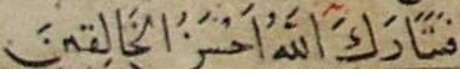
9-ednā-i meretebe iki ḳanadlu olmaḳdır ve cebrāilüñ altı yüz ḳanadı vardır

10-ve **bilgi** ki melāikenüñ ya‘ ni semāviyyedür ve ba‘zı arzıyyedir enbiyā ‘aleyhi’s-selām

11-melāike-i arzıyyeden efzal idiklerinde niza‘ yoḳdır ammā melāike-i semāviyyeden

12-efzal idükleri ihtilāfīdir ve ba‘zı melāike şüretleri burāḳ şekli

13-bunlardır taḥrīr ḳılındı tā‘ acāib-i şun‘-ı bārī te‘ālā müşāhede ḳılına ki neñ

14-gibi ḥüb şüretleriñ şāni‘dir

MİNYATÜR

³³ Enbiya, 20

³⁴ Nazi’at, 3

³⁵ Nisa, 3

71b

1-ve bilgil ki cümle melâikeden cümle ‘ arş dört melekdir biri beni âdem şüretindedür

2-dâimâ beni âdem için şefâ‘ at idüp rızıqların dileyüp hazret-i haqqâ du‘â ıder

MİNYATÜR

3-ve biri öküz şüretindedür dâimâ beḥâyim için du‘â idüp rızıqların diler

MİNYATÜR

72a

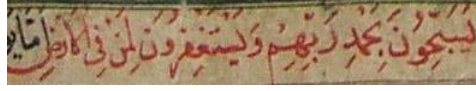
1-ve biri arslan şüretindedür dâimâ yırtıcı cânver için du‘ â idüp rızıkların diler

MİNYATÜR

2-ve biri kerkes şüretindedür dâimâ kuşlar için du‘ â idüp rızıkların diler

MİNYATÜR

3-nitekim haq te‘âlâ buyurur

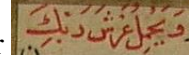

³⁶ ammâ yevm-i

³⁶ Zümer, 75

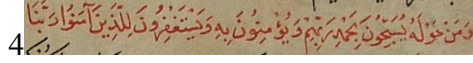
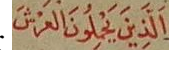
72b

1- kıyâmetde sekiz olsalar gerekdür nitekim hâzret-i hağ buyurur

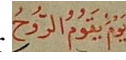
2- ³⁷وَيَسْأَلُونَ عَن آيَاتِنَا ve bilgil ki cümle hamle-i ‘arş ve melâike-i muğarrebün mü‘ minler için

3- taleb-i mağfîret iderler nitekim hâzret-i hağ celle celâle buyurur

5- ³⁸وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةٌ وَعَلَى ve cümle melâikeden biri rûh didikleri melekdür ki

6- ol yalnız bir şaf olur sâir melâike bir şaf olur

7- ³⁹وَاللَّائِكَةُ صُنًا âyetinün tefsirinde ba‘zı müfessîrin buña zâhib almışlardır ve buña

8- rûh diyü tesmiye olındı zirâ her nefis anuñ enfâsından bir rûh olur

9- ve dirler ki bu melek müvekkildir felekleri döndürmege ve kevâkibi hareket etdirmege ve

10- felek-i kamer altında olan ‘anâsıra ve ma‘âdene ve nebâtâta ve hayvânâta ve bu melek-i

11- ekber ve aqva ve a‘zam ve eşrefdir feleklerden ve a‘lâdır cismâniyyetden kâdirdür

12- felekleri sâkin qalmağa tahriike kâdir olduğı gibi ba‘zılar dimişler eger seb‘-i semavâtı

13- ve arzı ekl etmek istese bir loğma olurdu aña ve ‘abdullâh bin ‘abbas radıyallâhu

14- ‘anhumâdan rivâyet olunur ki rûh didikleri melekiñ biñ yüzi vardır

15- ve her yüzünde biñ ağızı vardır her ağızında biñ dili vardır ve her dili ile

16- yetmiş iki dürlü luğat ile hağ te‘âlâya tesbiğ ider va gâyetde heybetlü âvâzı

17- vardır eger anuñ âvâzı ehl-i arzıñ sem‘ına erişse cümlesi helâk olur

18- lar idi ve kaçan zıkr eylese her ağızından tığlar gibi nûr çıkar eger ol vaqıtde

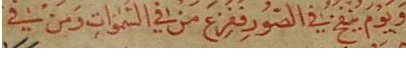
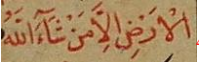
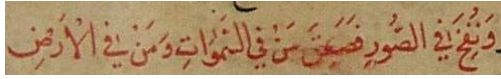
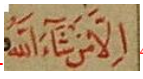
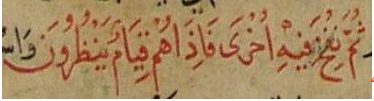
19- melekler tesbiğ ve tehliil etmekde olsalar cemî‘ si anuñ nûrından yüzerler idi

³⁷ Hakka, 17

³⁸ Mü‘min, 7

³⁹ Nebe, 38

73a

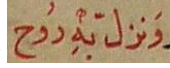
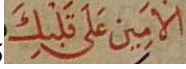
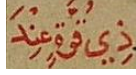
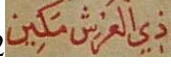
- 1-ve anuñ qademi başduğı yer yedi biñ yıllık mesāfe olur ve anuñ biñ kez
- 2-biñ qanadı vardır ve bu melege rūhu ʿl-emīn dađı dirler ve bunuñ tařviri
- 3-mađdūr-ı beřer degüldür ve cümle melāikeden biri **isrāfil** dūr ki hađ teʿālā hazretinüñ
- 4-emrini ğayra ol iriřdürür ve cesedlere ervāhu ol nefh ider ve řūr anuñ
- 5-elindedür ki boynuz gibidür ve bu borı ağzı gibi ağzı vardır ammā ʿarzi
- 6-beyne ʿs-semāʿi ve ʿl-ʿarzdur ve řurunuñ çoğ delükleri vardır ve her bir delüginde
- 7-elli biñ cān girmüřdir ve isrāfil ol řūrı hāzırlamüřdir ve ʿarř cānibine
- 8-nazar etmiřdir qačan emr ola tā nefh idem diyü muntazırdır řürünü üç kerre üfürse
- 9-gerekdir nefha-i ülāda cemīʿ yerde ve göklerde olanlar ħavf etseler gerekdir nitekim
- 10-ĥāliq-ı ʿālem buyurur
- 11- ⁴⁰ ve nefha-i řāniyede cemīʿ mađlūkāta mevte irse gerekdir
- 12-nitekim buyurur
- 13- ⁴¹ ve nefha-i řāliřede cemīʿ si ĥayāt bulsa gerekdir nitekim ayet-i řāniye
- 14- ʿađabince buyurur ⁴² ve isrāfilüñ dört
- 15-qanadı vardur biri maşrıqdadır biri mağribdedir ve birini döşemişdir
- 16-gökden yere varınca ve birini yüzüne perde itmişdir hağ teʿālā ʿazametinden ve başı
- 17-ʿarř altındadır ve iki ayakları yedinci yerden aşağadır ve levĥ-i mağfüz
- 18-ki cevher-i rūĥānīdir anuñ önüñdedir qačan hađ teʿālā bir nesne-i icād etmek
- 19-istese qaleme emr ider ki anı levĥ-i mağfüzde yazar isrāfil ol emri görüp

⁴⁰ Neml, 87

⁴¹ Neml, 187

⁴² Zümer, 68

73b

- 1-mikâile erişdürür ve anuñ melâikeden bir niçe a' vâni vardır nefh-i rûh
- 2-iderler ve ilkâ-i kuvvet eylerler hayvânâta ve nebâtâta ve ma' deniyyâte ve cümle-i
- 3-melâikeden biri **cebrâil** dür ki aña emînü'l-vaħy dirler ve hâzin-i ĩuds
- 4-dirler ve rûhu'l-emîn dirler nitekim ĩaĩ te'âlâ buyurur
- 5 ve rûhu'l-ĩuds dirler ve nâmûs-ı ekber dirler ve ĩavus-ı
- 6-melâike dirler ve ĩazret-i ĩaĩ anuñ dili ile yüz dört kitâb inzâl
- 7-eyledi on ũuħuf âdem 'aleyhi's-selâm üzre ve elli ũuħuf ũit 'a.m
- 8-üzre ve otuz ũuħuf idris 'aleyhi's-selâm üzre ve on ũuħuf ibrahîm
- 9-'aleyhi's-selâm üzre ve tevrâtı mûsâ üzre ve zebûrı dâvûd üzre
- 10-ve incîli 'îsâ üzre ve furĩânı ĩâtemü'l-enbiyâ muħammed resûlullâh ũallallâhu
- 11-'aleyhi ve sellem üzre ve ĩaĩ te'âlâ cebrâil ĩaĩĩında buyurur
- 12 ⁴³ ve anuñ ĩuvveti ũöyledür ki altı pâre ũeħristân
- 13-ĩavm-i lûĩı ĩanadlarınıñ bir yûki ile ĩameri arzdan ĩaldırıp âsmâna ĩarîb
- 14-altı ki melâikenüñ tesbîħin ĩavm-i lûĩı işidüp anlarıñ ĩurûsleri ve
- 15-kelbleri âvâzını melâike işidip andan ũoñra başın ařaĩa eyledi ve
- 16-uĩmaĩda ũol deñlü ĩuvveti vardur ki nemrûd ibrahîm 'aleyhi's-selâmı
- 17-oda atdıĩda ĩazreti ĩaĩ cebrâile yetiş diyüp maĩâmından ĩarfetü'l-ayn
- 18-iĩinde ibrahîm 'aleyhi's-selâm oda atmadan indi ve yûsuf 'aleyhi's-selâm
- 19-ĩarındařları ĩuyuya atdıĩda ĩaĩ te'âlâ aña yetiş diyüp maĩâmından 'alel-

⁴³ Tekvir, 20

74a

- 1- fevr indi yūsuf ʿ aleyhi ʿs-selām uyu dibine inmeden iriřdi ve mūsā
- 2-ʿ aleyhi ʿs-selām firʿ avun önünde cevāhir olan tebsiye meyl idicek a
- 3-azreti aa yetiş diyüp fi ʿl-āl irişüp anadı ile ol cānibe perde
- 4-ılıp mūsā ʿ aleyhi ʿs-selām or tebsisine meyl eyledi ve āvāzınun uvveti
- 5-şol mertebededür ki şemüd avmine bir kerre āvāz idüp bunca bi kimse
- 6-helāk oldular ve azret-i a atında mertebesi böyledir ki sāir melāikeye
- 7-dehşet geldikde anun idrāki ber-arārdur aberde vārid olmuşdur ki allāh
- 8-te ʿ ālā aan vahy ile tekellüm eylese ehl-i semāvat ehl-i semāvat bir şalşala işidirler
- 9-gūyiyā zencir mermer üzerine dūřer gibi cümle ehl-i semāvat bayılurlar attā
- 10-cebrāil anlara gelüp ifāat bulup ne didi rabbiüz diyü su ʿāl idüp cebrāil
- 11-daı a didi diyüp anlar daı nidā idüp ela ela dirler **ve bilgil ki**
- 12-cebrāili altı yüz anadı vardır ve maāmı kürsidedir ve bunlardan
- 13-ayri iki anadı daı vardır anları amaz illā bir avmi helāki iün
- 14-aar ve bunun a ʿ vānı vardır müvekillerdür ʿ āleme bunları řānındandır uvvet-i
- 15-azabiyye ve ayret ihdāř etmek insānda ve sāir ayvānda def ʿ -i şer ve zarar
- 16-iün ve aberde vārid olmuşdur ki resülullāh ʿ aleyhi ʿs-selām cebrāil ʿ aleyhi ʿs-selām
- 17-didi dilerin ki seni görem kendü şüretide baa kendüi aşl şüretide göster
- 18-cebrāil daı va ʿ de eyledi ki baı ʿ de göstere leyle-i amrāda ya ʿ ni ay aydını
- 19-olan gicede resüllulāh ʿ aleyhi ʿs-selām anda geldi anı gördi ve ikāyet

74b

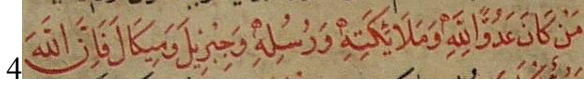
- 1-idip dir idi cebrâil cümle âfâkı sedd itmiş idi resûlullh ‘aleyhi ’s-selâm andan
- 2-mağşî ‘aleyh oldı ya‘ ni bayıldı çün ifâkat buldı cebrâili gerü evellki şüretine
- 3-‘ avdet etmiş buldı ve resûlullâh şallallâhi ‘aleyhi ve sellem didi ben zan itmez idim
- 4-ħakķ te‘ âlâ maħlûkâtında bunuñ gibi cebrâil didi nice olur idi isrâfili
- 5-göreydiñ ki ‘ arş omuzundadır ve iki ayakları aşığa yerden aşığadır ve ol
- 6-ħazret-i ħakķuñ ‘ azametinden geçilür ħatta sırça yavrusı kadar olur ve cümle
- 7-melâikeden biri **mikâildür** ki cemi‘ ħâlķıñ rızķına müvekkildir ecsâd için
- 8-ve ‘ ilm-i ħikmete müvekkildir ervâħ için nitekim ħayât-ı ebdân ğıdâ ile olur buncılayın
- 9-ħayât-ı nefis ħikmet ve ma‘ rifet ile olur ve mekân-ı mikâil yedinci gökde dördünci
- 10-mescür üzerindedir ve anuñ kanadınıñ ‘ adedin ve ħâkim olduğı melâikenüñ
- 11-miķdârın allâh te‘ âlâ ħazretinden ğayrı kimse bilmez ve eger ağzın açsa cümle
- 12-semâvât bir ħardal dânesi kadar olur insan ağzına nisbet ve eger nûrı
- 13-ile yerlere ve göklere tecellî eylese cümlesi yanar idi ve anuñ a‘ vâni vardır
- 14-ki anlaruñ şânındadır kuvvet-i kıyâm virmek ‘ anâşıra ve müvellidâta ve erişdürmege
- 15-her nesne ğâyetinde ve ol cümledendir erzâķ **ħikâyet** ‘ ömer rağiyallâhu ‘ anhu yaħudîleriñ
- 16-ders evlerine girdi anlardan cebrâil su’âl kıldı didiler ol bizim düşmanımızdır
- 17-muħammedi muṭṭali‘ kıılır bizim esrârımıza ve ol ħısf ve ‘ azâb melegidir ve mikâil
- 18-o ħarlık ve ħarlık melegidir ve ‘ ömer rağiyallâhu anhu didi bunlarıñ ħatında menzilesi
- 19-nicedir didiler cebrâil sağ cânibinde ve mikâil şol cânibindedir ve

75a

1-ikisinin ortasında ‘ adâvet vardır ‘ ömer rağıallâhu anhu didi eger anlar siziñ

2-didigiñiz gibi ise anlar ‘ adū degüllerdir ve sizler merkeblerden ekfersiz ‘ ömer rađıyallâhu anhu

3-resūllullâh ‘ aleyhi ’s-selâm hazretine gelmeden bu âyet-i kerîme nâzil oldı

4

5 ⁴⁴ ve cümle melâikeden biri ‘ azrâil dir bu bir melekdir ki hareketi

6-teskîn ve kıabz-ı ervâh için müvekkildür ve anuñ maqâmı aşığa gögdür ve başı

7-semâ-ı ‘ ulyâdadır ve ayakları yedi kıat yerden aşığadır ve yüzi levh-i maḥfûza

8-muqâbildir ve cemî‘ arz anuñ nazarındadır bir tebsi içü gibi nitekim bir kimesne

9-ḥa‘âmı tebsi içinden ne yerden dilerse almağa kıadir olur ‘ azrâil daḥı

10-ne yerden emr olursa kıabz ider ve levh-i maḥfuздan her kimsenüñ ecelin bilür

11-vaqt olıcaq rûḥunu kıabz ider ya bizzat yâ a‘ vâni hikâyet ibrahîm ‘ a.m

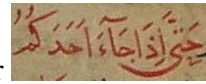
12-‘ azrâile didi bir kimsenüñ maşrıqda eceli irse ve bir kimsenüñ mağribde

13-ececi irse ve bir vilâyetde ḥa‘ ün ve bir vilâyetde kıtâl olsa bunların rûḥunu

14-bir anda nice kıabz idersen ‘ azrâil didi ervâḥı da‘ vet ideriz ḥaḥ te‘ âlâ

15-izni ile gelüp iki barmağım ortasında ḥazır olurlar yâḥūd her birine bir

16-melek musallaḥ olur a‘ vânimdan ḥaḥ te‘ âlâ buyurur

17 ⁴⁵ resūlden murâd ‘ azrâil ve a‘ vânidır hikâyet

18-süleymân ‘ aleyhi ’s-selâm diledi ki ‘ azrâili göre kendünüñ aşl şüretinde

19-nâgâḥ ‘ azrâil görnüp süleymân bî-ḥuş olup ‘ azrâil didi ya zeyyi

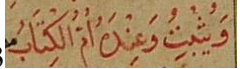
⁴⁴ Bakara, 98

⁴⁵ En’am, 61

75b

- 1-süleymān beni görmek ister aña kuvvet vir beni görmege pes ‘azrāile vahy
- 2-oldı ki elin süleymān sīnesi üzre kıoya öyle idüp süleymān
- 3-kendüye gelüp ‘azrāili kendü aşl şūretinde görüp didi ya ‘azrāil
- 4-cemī‘ melekler senūñ gibi midir ‘azrāil didi benim ayağım bir melek ayağı üzredir
- 5-ki anuñ ayağı benim ayağımdan çok aşğa ve başı benim başımdan çok yukarudır
- 6-ve ben şimdi heybet ile görünmedim beni göreydiñ kāfirler rūhın kabz etdigim
- 7-vaqtın ne şūretdeyiz **hikāyet** her pençşenbe gün ‘azrāil süleymān ‘aleyhi’s-selām
- 8-ziyāretine gelür idi süleymān ‘aleyhi’s-selām andan su’āl eyledi niçün nāsıñ
- 9-aḥvālinde tesviye etmezsen kimūñ rūhın oğlancık iken ve kimiñde rūhın
- 10-yigit iken ve kimiñ pīrlige erişcek ve kimiñ pīr-i fānī olıcağ kabz idersin
- 11-‘azrāil didi şa‘bān ayınuñ nışfı gicesi baña varağlar virler ki anlarda
- 12-nice kimseleriñ esāmisi yazılmışdır ki ol yıl içinde rūhları kabz
- 13-olunsa gerekdir yāḥūd levḥ-i maḥfūzda öyle şebt olunur ammā ‘amel-i tevḥidiñ
- 14-rūhlarıñ sağ elim ile kabz idüp nūrdan hırkaya şarup a‘lā-yı ‘illiyiñe
- 15-irişdürürüm ve ehl-i şirkin şol elim ile kabz idüp hırka-i kaṭrana şarup
- 16-ve anı siccīne erişdürürüm **hikāyet** a‘miş rivāyet etmiş ki ‘azrāil süleymān
- 17-‘aleyhi’s-selām ḥazretinde idi ve bir şahış ol meclisde ḥazır idi
- 18-‘azrāil aña diğkat ile nazar kıldı çün ‘azrāil gitdi ol kimse didi
- 19-yā nebīyallāh bu kimdür süleymān didi ‘azrāildir ol şahış didi yā nebīyallāh

76a

- 1-baňa çok nazār kıldı kórķarın ki baňa kaçd ide yele emr kıl tā beni aksāyı
- 2-bilād-ı hinde ilte öyle eyledi andan şöıra ‘azrāil süleymān ‘aleyhi’s-selām
- 3-ķatında hāzır olup süleymān dimiş benim celislerümden diķķat ve ğazab
- 4-ile bir kimseye nazār etmiřsin ‘azrāil didi baňa zamān-ı ķarībde anuñ rüħun
- 5-hindde ķabz etmek emr olunmuş idi anı bunda görüp ta‘accüb etmiş idim vaķt
- 6-olıcaķ hindde bulup rüħunı anda ķabz etdim **hikāyet** ‘azrāil dāvud ‘aleyhi
- 7-’s-selām huzūrunda idi iki kimse du‘āya gelüp ‘azrāil birisi
- 8-iķün bunuñ ‘ömri yedi gün ķaldı diyü dāvud peygāmbere hāber virip çok
- 9-müddetdenşöıra dāvud ‘aleyhi’s-selām kimse şıħķatde görüp ‘azrāilden
- 10-su’āl idüp cevāb virip didi ki senüñ ķatıñdan gidicek bir faķır
- 11-şāliħe şadaķa idüp haķ te‘ālā aña yigirmi yıl ‘ömr virdi pes bundan
- 12- fehvāsı zāhir oldı
- 13- mazmūnı bāhir oldı imām faħr-ı rāzi rahmetüllāh
- 14-dimiş bu āyetde iki ķavl vardır biri oldur ki ‘ām ola her nesneye nitekim
- 15-zāhir-ı lafz anı iķtizā ider öyle rızķa ve ecele ve sa‘ādete ve şeķāvete
- 16-ve imāna ve küfre ‘ām olur ve ķavl-i şānī oldur ki hāř ola ba‘zı nesneye
- 17-ammā zāhir ‘umūmdır **ve melāikeden** ba‘zı kürriyündür bunlar řol meleklerdür
- 18-ki bu ķarārda melāike muķarribün diyü zıkr olınmuşlardur bunlar ‘ākilferdür hāzire-i
- 19- ķudsinde allāh te‘ālādan ğayriye iltifātları yoķdur **kitāblarda** her bir semānıñ

76b

1-meleklerin yazmışlardır melâike-i felek-i evvel bakar şüretindedir ve melâike-i felek-i

2-şānī tavşancıl şüretindedür ve melâike-i felek-i sâlis kerkes şüretindedir ve

3-melâike-i felek-i râbi at şüretindedir ve melâike-i felek-i hâmis hüriler şüretindedir

4-ve melâike-i felek-i sâdis oğlanlar şüretindedür ve melâike-i felek-i sâbi âdemden

5-erenler şüretindedir ve felek-i sabi' den yukarı melâike vardır ki ba' zı ba' zını

6-bilmez keşretlerinden ve hazret-i haqka tesbih iderler lugat-i muhtelifle ile **ve melâike**

7-den ba' zı kirâmen kâtibîndür ki bunlara hafaza dahı dirler haq te' âlâ buyurur

8- ⁴⁶ haq te' âlâ bunları vaşf

9-eyledi evvelâ hâfizîn demek ile a' mâl-i ' ibâdı hıfz etdikleri için

10-dahı vaşf eyledi kirâmen demek ile allâh te' âlâ katında mükerrerrem oldukları

11-içün tâ' atında had ve sa' y etdikleri sebab ile dahı vaşf eyledi kâtibîn

12-demek ile a' mâl-i ' ibâdı yazdıkları için dahı vaşf eyledi ' âlem

13-olmaları ile ef' al-i ' ibâde zîrâ kitâbetleri zan ile degüldir yaqîn ile

14-dir ve bunlarıñ ' ilmi ya maşşûş ola ef' al-i cevârihe ya 'âm ola ef' al-i

15-külûbe bile ef' âl-i külûbi bildikleri böyledir ki hayr niyet-i rāyiha-i tayyîbe ile

16-bilürler ve şer niyyeti rāyiha-i kerîhe ile bilürler ve bu hafaza melekler ba' zılar

17-katında ikidir biri sağ tarafında hayrın yazar biri şol tarafında şerrin

18-yazar ve sağda olan melek şolda olan melek üzre hâkimdir ve ba' zılar

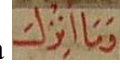
19-katında dördür ikisi gündüz bile olur ve ikisi gece bile olur

⁴⁶ İnfitar, 11-12

77a

- 1-bir melek dahı vardır ol herkez münfek olmaz anuñ ile beersş olur kaçan bir
- 2-müselmān vefāt etse haq te'ālā ol meleklerle emr iderki kulumuñ kabri
- 3-üzerinde duruñ anuñçün kıyāmete dek tesbīh ve tehlīl kıluñ **ve melāike**
- 4-den ba'zına mu' aqkabāt dirler berekāt ile nāzil olurlar ve ervāh ve a' māl
- 5-benī ādem ile şu'ūd kılurlar **ve melāikeden** ba'zı münker ve nekirdür kendüler qara
- 6-ve gözleri gök heybetlü meleklerdir kabre dāhil olurlar meyyite su'āl kılurlar
- 7-**ve melāikeden** ba'zı seyyāhundur ki ehl-i zikri ve mecālis ' ibādeti arayup
- 8-hāzır olurlar **ve melāikeden** ba'zı hārūt ve mārūtdu bunlaruñ
- 9-kışşasında meşhūr budur ki iki zāhid melekler idi melāike ādem ' a.m
- 10-' işyānı için tā'n idüp haq te'ālā ādemde nefis ve hevā ve vesvese-i
- 11-şeytāniyye olduğıçün ' isyan etdi diyü ' özr beyān eyleyüp ve anlar elzem
- 12-içün hārut ve mārut şuret-i beşerde kılunup bunlarda tabī' at-i beşeriyye
- 13-vaz' olunup bunlar zühre-nām bir ' avrete ta' arruz idüp bu anları şehvet
- 14-ve ma' şiyete tahriž ve tahrik eyleyüp andañsoñra zühre anlardan o kendüñi
- 15-sihr sebebi ile semāya şu'ud idüp anlar ' azab-ı aḥretiñ şiddetin bildikleri
- 16-ecelden idris ' aleyhi 's-selām huzūrunda kışşaların zikr eyleyüp
- 17-ḫāleb idüp haq te'ālā tarafından bunlar ' azāb-ı dünyā ile gazāb-ı aḥret ortasında
- 18-taḫyīr olunup bunlar ' azāb-ı dünyāyı ihtiyār kıldılar bābil vilāyetinde bir kıyuda
- 19-ayaqlarından zencir ile aşılmışlardur kıyām-ı kıyāmete dek böyle mu' azziblerdir

1-bu kıssa ba' zı *müfessirin* kavlinde haq te' alā hazretinüñ kelâmında

2- ⁴⁷ âyetinüñ tefsirinde böyle zikr olunmuştır

3- ammâ ehl-i taḥkîk-i aşhâb tefsîrden bunu qabûl etmemişdir **ve melâikeden** ba' zı

4-müvekkilledür ıslâh-ı kâinât ve bunlardan def' -i fesâd için ve kâinâtdan herbir

5-ferde melâikeden bir niçesi haq te' alā emri ile müvekkilledir meşelâ gîdâ gîdâ

6-olmaz bir niçe melek 'amel etmeyince ve ekl iden kimesneden cezâ olmaz bir niçe melâike

7-'amel olmayınca imdi bir melek gîdâyı civâr-ı lahme ve 'uzma cezb ider zîrâ cemâddır

8- be-nefse hareket etmez ve bir melek anda emsâliñ ider tâ ki ḥarâret anda 'amel

9-ider ve bir melek şûret-i dem giderür ve bir melek fâzili defḥ ider ve bir melek

10- lahm ve 'âzimi ve 'urûkı temyîz ider aña lâyıq olan ile ve bir melek yapışdırır

11-şûret-i 'azim kesb ideni 'azime ve şûret-i lahm kesb ideni lahm ve bir melek miqdâr-ı

12-ri' âyet ider yapışdırmakda tâ ki degirmi olan 'uzvun degirmiligi ve yaşşı olanuñ

13-yaşşılığı ve mücevvef olanuñ mücevvefliği bâṭıl olmaya zîrâ eger gîdâdan her 'uzv

14-münâsib olan şeklinden ğayrı zâid nesne zemm olunsa şûret müteğayyir olup

15-aqce olur idi imdi gîdânuñ raqîki göz қаpaқlarına ve şâfisi göz bebegiñe

16- *ve ğalîzi oyluqlara* ve şulbi 'uzma mutṭaşıl olur qadr ve şekl riâyeti ile pes

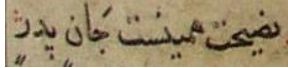
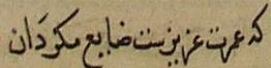
17-her 'uzv münâsib olan şekli ile neşv ü nemâ bulur ba' zı 'uzv şabî iken olduğı

18-üzere qalup ba' zı 'uzv kebîr olup bi-endam olmaz imdi bu deñlü

19-melekler saña müvekkilledir tedbîriñe meşğüllerdir ḥâlbuki sen bunlardan bî-ḥabersin

⁴⁷ Bakara, 102

78a

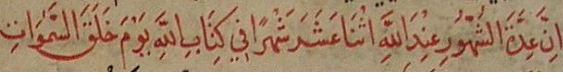
- 1-pes hâl-i kâinât böyledir hiçbir nesne yokdur ki aña bir *melek ya* bir niçe melek
- 2- müvekkil olmaya *en-naẓarü 's-şâlis 'aşar* ki zamâdadur bunda bir kaç faşl vardır
- 3-*faşl-ı evvel* ki haqîkat zamâdadır bilgil ki bunda beş mezheb vardır evvelki
- 4-oldur ki ba'zı kudemâ-i hükemâ katında zamân cevher-i mücerreddir ikinci oldur ki zamân
- 5-nefs-i felek-i a'zamdur üçüncü oldur ki zamân nefsi hareket felek-i a'zamdur dördüncü
- 6-oldur ki zamân miqdâr-ı hareket felek-i a'zamdur beşinci oldur ki zamân mühtidir
- 7-ma'lûmdur ki anuñ ile taqđir olunur mütehadid mübhem meşelâ kaçan denilse zeyd ne
- 8-vaqt geldi denlür gün toğduğı vaqt kaçan muhatâb bilse vaqt tulû'ı
- 9-şemsi ve meşhûr olan mezheb-i râbi' dir ki aristonuñ ve aşhâbınuñ
- 10-muhtâridir ki zamân miqdâr-ı hareket felek-i a'zamdır ve bu ya'ni zamân-ı münkasım
- 11-olur qarılara ve qarılar münkasım olur senelere ve seneler münkasım olur haftelere
- 12-ve hafteler münkasım olur eyyâma ve leyâliye ve eyyâm ve leyâli münkasım olur
- 13-sâ'ate ve sa'at münkasım olur ana te ve zamân re's-i mâl-ı insândur ki
- 14-anuñ ile kesb olunur her sa'âdet *beyt* *
- 15- * ve bu ya'ni zamân-ı muzaḥḥal olur şey'ân fe-şey'ân
- 16-ya'ni azacığ azacığ gider ammâ nazar etseñ az ve katda çok gitmiş bulursan
- 17-ve zamânuñ senüñ 'ömrüñdir ve 'ömrüñ meçhûldir senüñ katında ve ma'lûmdur 'indallâh-ı
- 18-te'âlâ pes müddet-i 'ömr bir mesâfe gibidür ki muttaşıl anı kat' idüp gitmekdesin
- 19-bir an qarârıñ yokdır ve her yel bir günlük menzildir ve her ay bir konağlık yerdir

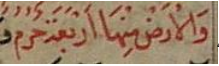
78b

1-ve her hafte bir fersengdir ve her gün bir mıldir ve her nefis bir ādemdir ve her anda

2-bir nefis gider ammā *yetircek* nihāyetine varlur her ne deñlü ba'īd ise dağı ve ıarn

3-seksen yıla ya otuz yıla dirler ve sene on iki aydur nitekim haı te'ālā buyurur

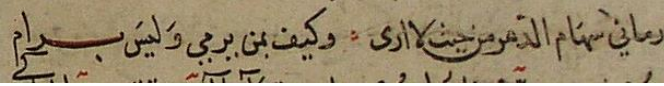
4-

5- ⁴⁸ ve ' arab ıatında sene üç yüz elli dört gündir imdi bir

6-ay otuz bir ay yigirmi ıokuz olur ve Şehr iki hilāl ortasında olan zamāna

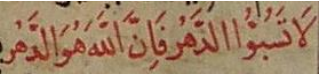
7-dirler ve yevm ve leyl dađı beyān olunsa gerekdir ve hūkamā zu' m iderler ki mūcib-i

8-ıavādiŐ evza' -i felekdir anuñıün dāima eflakden Őikāyet iderler Şi' r

9-

10-ıün Őeri' at-i muıammediye zuııur idüp ıavādiŐ ıazā-i İlähī ve taıdıir-i haı ile itdügi

11-ma' lüm oldı ıavādiŐi ğayra isnād menııi olup resūllullāh ' aleyhi 's-selām buyurdı

12- pes hālıı-ı dehr ve mutasarıııf-ı Şehr oldur rubā' i

13 nıı ü bed kim muttaŐııııdır her beşer . Őādi ve ğamla dağı her ııayr u Şer

14-anı sen ıerııa havāle eyleme . ıünki ol serkeŐtedür senden beter

15-*faŐl-ı Őāni* yevm-i ' aref-i āmid ıulū' -ı Őems ile ğurūb-u Őems ortasında olan zamāna

16-dirler ve ' aref Őer' ide ıulū' -i fecr ile ğurūb-ı Őems ortasında olan zamāna dirler

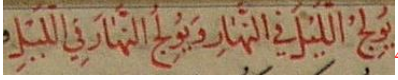
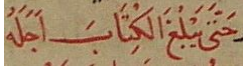
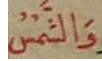
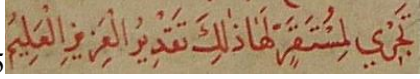
17-ve leyl-i ğurūb ile ıulū' ortasında olan zamāna dirler ıulū' da ıavlin üzre

18-ve mecmū' -ı leyl ü nehār yigirmi dört sā' at olur artııı ve eksük olmaz felek-i a' ıam

19-devrini temām etmek i' tibārı ile ğāh ğün uzar ğāh ğice uzar nitekim haı te'ālā

⁴⁸ Tevere, 36

79a

- 1-buyurur ⁴⁹ ve her biri ki biri uzasa
- 2-biri kışalur ve gice ve gündüzün uzunluğı ve kışalığı eđālim ih̄tilāfı ile
- 3-muhtelif olur meşelā ba' zı vilāyetde gāyetde aqşar olan tokuz sâ' at olur
- 4-ve ba' zı vilāyetde yedi sâ' at olur ve günün gāyet uzunluğı ve gicenün
- 5-gāyet kışşalığı haziran ayınuñ on yedisindedür ki şems-i cevzā bir cenk āhirine
- 6-varur ki yayıñ evvelidir andanşoñra gün kısalmağa ve gice uzanmağa başlar
- 7-tā ki eylülün on sekizine varur ki ah̄ir sünbüleye irer gice ve gündüz bize bir
- 8-olur ki her biri on iki sâ' at olur ve buña i' tidāl-i ħarīfi dirler andan
- 9-şoñra gice gündüzden ziyāde olur ve gicenün gāyet uzunluğı ve günün
- 10-gāyet kışşalığı kānun-ı evveliñ on yedisindedir ve bu kışıñ evvelidür andan
- 11-şoñra gice kışalmağda ve gündüz uzanmağda olur tā azaruñ on altısına dek
- 12-çün şems āh̄ir ħūta irer gice ve gündüz berāber olur her biri on iki sâ' at
- 13-olur buña i' tidāl dirler ve evvelki gibi gündüz uzanmağda ve gice kışalmağda
- 14-olur pes kıyāmete dek böyle olur
- 15 ⁵⁰ ve bilgil ki gice ve gündüz
- 16-ve kıtaların fuşül-ı erba' aya teşbīh etmişlerdür şabaĥ namāz zamānı bahar gibidir
- 17-nışf-ı nehār-ı şayf gider aĥşam zamānı güz gibidir nışf -ı leyl şitā gibidür
- 18-va ĥaĥ te' ālā ĥazretinün luţfundandır ki gice ve gündüz ĥālĥ eyledi zīrā insāna
- 19-ĥareket zarūridir ma' āşı içün ve ĥareket ile yorulmađda muĥarrerdir öyleye nevm

⁴⁹ Al-i İmran, 27

⁵⁰ Yasin, 38

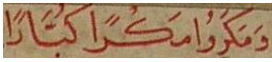

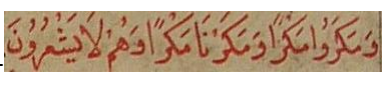
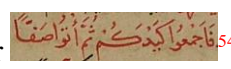

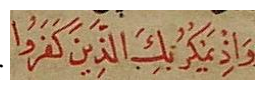
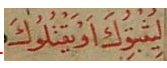
79b

- 1-gerekdir istirāhat için pes hazret-i haḡ celle ve ‘alā ma‘āşnuñ hareketi için bir
- 2-vaḡt ya‘ni gündüz ve istirahatı için bir vaḡt ya‘ni gice ta‘yin eyledi eger
- 3-böyle olmayadı ahvāl-i insan ‘āyetde ‘asr üzre olur idi **faşl-ı**
- 4-**şālise** ki fezāil-i eyyāmdadır ve eyyāmuñ havāşındadır çün eşref-i eyyām
- 5-cum‘a günüdür anuñ ile ibtidā idelüm **yevmü’l-cum‘a** bu güne cum‘a diyü
- 6-ād virildi zīrā yevm-i ictimā‘ dur şalāt için yāḡud haḡ te‘ālā ‘ālem-i ḡalḡdan
- 7-fāriḡ olup cemī‘ maḡlūḡat olduḡıçündür ve cum‘a gün yevm-i millet-i ḡanifiyyedir
- 8-ve seyyidü’l-eyyāmdır ve ‘ıydü’l-mü‘minīndir ve ḡaccü’l-mesākīn ve yevm-i sa‘ddır
- 9-‘ibādet ve ḡaleb-i ḡācet için ve yevm ve şalat ve ziyāretdir ve yevm-i nikāhdır
- 10-nitekim ādem ‘aleyhi’s-selām ḡavvāyı ve süleymān ‘aleyhi efdālü’s- şalāvāt belḡısı
- 11-ve yūsuf āleyhi’s-şalāt ve’s-selām züleyḡāyı ve mūsā ‘aleyhi’s-selām şafūrāyı
- 12-ve ḡātem‘ül-enbiyā muḡammed resūlullāḡ şallallāḡu ‘aleyhi ve sellem ḡadīce ve ‘āişe cum‘a
- 13-güni nikāḡlandı ve ādem ‘aleyhi’s-selām cum‘a günü ḡalḡ olındı ya‘ni oña
- 14-nefḡ-i rūḡ ol gün oldu ve cennete cum‘a gün girdi ve cennetden cum‘a gün
- 15-çıkdı ve tevbesi cum‘a gün ḡabul olındı ve ruḡı cum‘a gün ḡabz
- 16-olındı ve cum‘a gün şur urulup ḡıyāmet ḡopsa gerekdür ve resūlullāḡ
- 17- ‘aleyhi’s-selām buyurur cum‘a güninde efdāl ḡıḡbir gün üzre gün ḡoḡmaz
- 18-ve cum‘a güninde bir vaḡt vārdur ki ānda elbette du‘ā müstecāb olur ve
- 19-ḡaberde vārid olmuşdur cum‘a güninde ve cum‘a gicesinde vefāt idene

80a

- 1-‘ azāb-ı kabr olmaz ve cum‘ a gün tırnağ kesen kimse belādan emīn olur ammā faķīr
- 2-olur ba‘ zılar dirler ğanī olur **hikāyet** aṣmeī dimiṣ emire ‘l-mü‘ minīn
- 3-hārūnu ‘r- reṣīd naẓarına vardım cum‘ a güninde gördüm tırnağı keser baña didi
- 4-yā aṣmeī cum‘ a gün tırnağ kesmek sünnedir hem faķr giderir ben didim yā emire ‘l-müminīn
- 5-faķrden sen ķorķar mısın didi faķrdan benden artuķ kim ķorķar **ve bilgil ki** cum‘ a
- 6-gün sefere çıķmak eyü degüldür meger cum‘ a namāzdan soñra ola ve evvel bid‘ at ki
- 7-islāmda hādīṣ oldu cum‘ aya giç varmaķ oldu zīrā ibtidā-i islāmda
- 8-ṣabaḥ namāzın cum‘ ada kılup ānda ħalup cum‘ a namāzın kılmayınca çıķmazlar idi
- 9-ve haberde vārid olmuṣdur ki melekler cum‘ a namāzına müdāvemet iden kimesne
- 10-tefahḥuṣ iderler ķünkü gelmemiṣ ola ḥaķ te‘ ālā ḥazretine du‘ ā idüp dirler ilāhī
- 11-felān ķuluñ cum‘ a namāzına gelmedi eger faķr iķün ħaldı ise sen anı ğanī
- 12-ķıl ve eger din iķün gelmedi ise sen anuñ dinini edā eyle ve eger maraḥ iķün
- 13-gelmedi ise sen aña ṣıḥḥat vir ve eger ihmāl idüp gelmedise göñlüne
- 14-ḥalāvet-i bādet ilkā eyle **yevmü ‘s-sebt** lafz-ı sebt maṣdardır ta‘ zım ma‘ nasına
- 15-buña sebt dirler yehūdiler dirler ta‘ zım eylediğiķün ya zarb ‘ unķ ma‘ nāsınadır
- 16-buña sebt dirler eyyām bunda münķatı olduğiķün ya sebt sübātdandır sübāt
- 17-nevme ve istirāḥata dirler buña sebt dirler yehudiler dirler bunda istirāḥat
- 18-etdiğiķün bu gün ‘ıydü ‘l-yehūddır yevm-i mekrdir zīrā altı peyğambere ol günde
- 19-mekr olmuṣdur biri nūḥ ‘ aleyhi ‘s-selām ki ķavmi aña mekr-i ‘ aẓīm etdiler nitekim ḥaķ te‘ ālā

80b

- 1-buyurur ⁵¹ biri yūsuf ‘aleyhi ’s-selām qarındaşları
- 2-anuñcün mekr etdiler nitekim hâzret-i haq buyurur ⁵² biri şâlih
- 3- ‘aleyhi ’s-selām ki qavminden iştirâ ānuñ helâki içün mekr etdiler haq celle ve ‘ala buyurur
- 4- ⁵³ biri musâ ‘aleyhi ’s-selām ki qavmi
- 5-mekr ve sihr etdiler nitekim hâzret-i hüdâ buyurur ⁵⁴
- 6-biri isâ ‘a.m yehudiler anuñ haqqındadır diyü hileler etdiler nitekim haq te‘âlâ
- 7-buyurur ⁵⁵ biri hâtemü ’l-enbiyâ resûlullâh
- 8-şallallahu ‘aleyhi ve sellem ki saña dir qureyş dâru ’n-nadaqada ānuñ içün mekre
- 9-ittifâk etdiler nitekim hâzret-i rabbü ’l-‘izze buyurur
- 10- ve sebt günde hurma ağacının yemişini dirseler sebt
- 11-gün hurma ağacı budansa gelecek yıl yemiş virmez ve sebt gün tırnaq kesmek
- 12-barşaqda maraz olmağa yetiştürür müsâ ‘aleyhi ’s-selām haq te‘âlâ emri ile
- 13-ben-i isrâile emr eyledi ki haftede bir gün ‘ibâdet içün fâriğ olup
- 14-eşgal-i dünyâyı terk ideler anlar sebt gün ihtiyâr idüp didiler bu ol
- 15-gündür ki allâh te‘âlâ yerleri ve gökleri yaratmaqdan fâriğ olup ol gün
- 16-‘amel üzre olmadı biz dağı bu gün ‘amel etmemek gerek pes kendü sözleri ile
- 17-ol gün anlara ‘amel haram oldı ve dirler ki her iş sebt gün başlana gelecek
- 18-sebt güne dek işlenür ve didiler bu gün hiç nesne virmemek gerek ve mal
- 19-harc etmemek gerek ammâ ehl-i selâm yehūdilerin hilâfına ol gün ‘amele başlarlar

⁵¹ Nuh, 22

⁵² Yusuf, 89

⁵³ Naml, 50

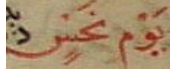
⁵⁴ Taha, 64

⁵⁵ Al-i İmran, 54

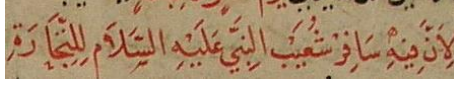
81b

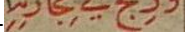
1-münācāta ol gün vardı ve idrīs ‘aleyhi ’s-selām bu gün semāya su‘ūd eyledi

2-ve ol gün sefer mübarekdir enes bin mālīk raḍiyallahu ‘anhu demiş resūllullāh ‘aleyhi ’s-selām

3-su’āl olındı yevmü’l işneynden didi didiler nice sene

4-yā resūllullāh didi

5- aḥmed bin ḥanbel müsnedinde ibn-i abbās raḍiyallahudan böyle irād

6-eyledi yevmü’l-şelaşe haḳ te‘ālā bu gün tağları ve ḥayvānları yaratdı ve her

7-zaḥmet bu gün yaradıldı ve bu gün eyüdir ḳan dökme ve ḥacāmat etmek ve

8-dār ve icmāl ki ḥavvā ol gün ḥayz gördü ve ḳābil hābili ol gün ḳatı

9-eyledi enes bin mālīk raḍiyallahu ‘anhu demiş resūllullāh ‘aleyhi ’s-selām su’āl

10-olındı yevmü’l-şelāsedden didi didiler nice nice sene yā resūllallah

11-didi ve cürçis zekeriyyā ve yaḥyā

12- ‘aleyhi ’s-selām bu günde şehīd oldılar ve saḥre-i fir‘avun ol günde ḳatı olındılar

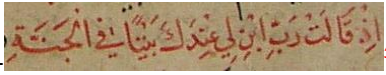
13-şol vaḳitte ki didiler ve āsiye binti mezāḥim

14-zevce-i fir‘avundur bu günde ḳatı kılındı şol vaḳitte ki fir‘avun gizlüce

15-müslime idügin bildi ve ol ḥıynde ol daḥı cevār-ı raḥmanda olmaḳ için

16-du‘ā ḳıldı nitekim haḳ te‘ālā buyurur

17- ⁵⁷ ve buḳra ben-i isrāil bu günde

18-zebḥ olındı ve bu günde ḥāl-i nefis işlāḥ eylemek meşelā ev süpürmek

19- ve ḳaftan yumaḳ ve ālet ve esbāb oñātılmaḳ ve eyüdir ol günde ‘uḳūd

⁵⁷ Tahrim, 11

82a

1-ve sükûn-ı beyt ve her kim bu günde tırnak kesse guşşadan kurtulmaz yevmü 'l-erba'ā

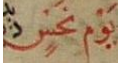
2-bu gün úalîlü 'l-ḥayrdur ḥaḳ te'ālā ırmaqları ve ağaçları ol gün yarattı

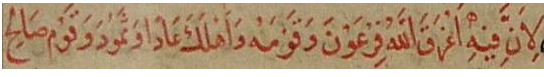
3-anuñiçün ḥammām ve ot içmek mübarekdir ve yevm-i naḥsdır 'evc bin 'unk ve fir' avun

4-ve ḳavmi ve nemrūd ve ḳavm-i 'ād ve şeddād ve ḳārun ve ḳavm-i hūd ve ḳavm-i şālih ve

5-ḳavm-i lūt ol gün helāk oldılar ve āyın āḥir çeḥārşenbesi gāyetde

6-naḥsdur enes bin mālīk raḍiyallahu 'anhu dimiş resūlullāḥ 'aleyhi 's-selām

7-su 'āl olındı yevmü 'l-erba'ādan didi didiler nice sene yā resūlallah

8- didi

9-ḥikāyet olunur ki selef-i şālihinden birisi bir dostuna didi yārın gel

10-teferrüce gidelim ol kimse didi yarın çeḥārşenbedir naḥsdır ol kişi

11-didi yūnus ol gün toğmadı ol dost didi anuñçün yeri balıḳ

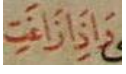
12-ḳarnı olmadı ol kişi didi yūsuf ol gün toğmadı ol dost

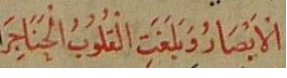
13-didi anuñçün esir olup yeri zindān olmadı ol kişi didi ibrahīm

14- 'aleyhi 's-selāma vahy ol gün gelmedi mi ol dost didi nemrūd mancınıḳa

15-ḳoyup oda atmadı mı ol kişi didi resūlullāḥ 'aleyhişşalatü ve 's-selam

16-yevm-i aḥrābda nice kāfırlere gālib olmadı mı ol dost aña dek çok raḥmet

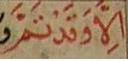
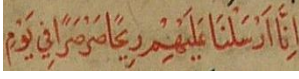
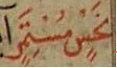
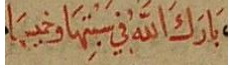
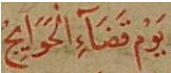
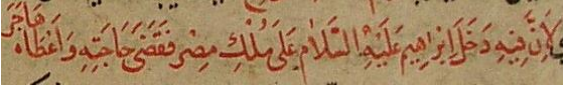
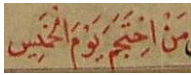
17-çekmedi mi ve ḥāl-i aşḥāb ḥaḳ te'ālā beyān etdiği gibi olmadı mı

18- ⁵⁸ ammā ta'lim-i 'ulūm ve bāḳī a'māl-i ḥayr içün

19-mübārekdir ki ḥaberde vārid olmuşdur

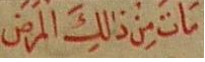
⁵⁸ Ahzab, 10

82b

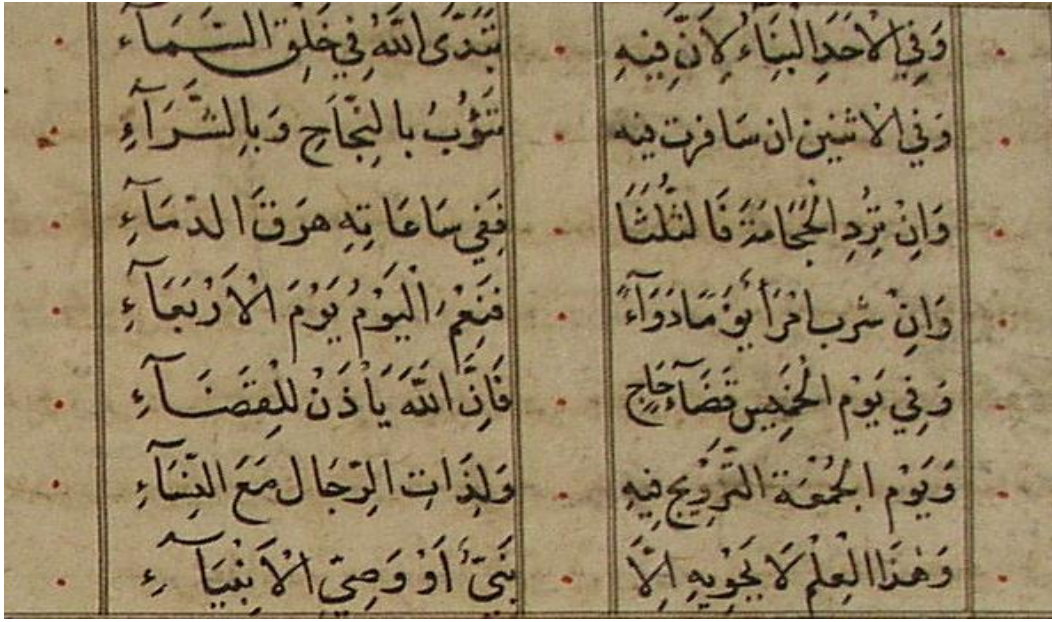
- 1- ve taḥkīk budur ki çeḥarşenbe gün naḥs olmak müfsidleriñ
- 2-ekşerine nazardur ba' zı müfessirīñ
- 3- ⁵⁹ āyetinde dimişlerdir naḥs olan āyīñ aḥir çeḥarşenbesidir
- 4-ol daḥı ekşer müfsidleredür görmez misin hūda ve bāki müselmanlara ve ba' zı
- 5-müfsidlere naḥs olmadı ve niḥūset bemaşiyatallahdur bi'l-icāb degüldür **yevm**
- 6-ü'l-**ḥamīs** mübārek gündür resūlallah 'aleyhi 's-selām sefere pencşenbe gün
- 7-gider idi ve eyyām esbu' zıkr idüp dir idi
- 8-enes bin mālik raḍiyallahu 'anhu dimiş resulūllah 'aleyhi 's-selām su'āl olındı
- 9-yevmü'l-ḥamīsen didi didiler nice sene yā resulallah
- 10-didi
- 11-ve ḥaḳ te'ālā nūrı ve nārı ve cenneti ve çeḥennemi ve vaḥşi ḥayvānları ol gün
- 12-yaratdı pes nūrı ve cenneti isteyüp ve sāir ḥaceti isteyecek gündür ve
- 13-yevm-i fetḥdür resūlullāh 'aleyhi 's-selām mekke bu gün fetḥ eyledi ve mūsā 'a.m
- 14-mışırı ol gün fetḥ eyledi ve yūsuf 'aleyhi 's-selām bu gün tahta oturdı
- 15-ve ya'ḳūb yūsuf ile ol gün buluşdı ve ismāil bu gün toğdı
- 16-ve her kim ol gün tırnaḳ kesse şifā bula ammā bu gün ḥacāmat eyü degüldür
- 17-**ḥikāyet** ḥamedūn bin ismāil dimiş bir gün mu'taşım ḥalīfeye vardım rivāyet
- 18-eyledi me' mūndan reşidden mehdīden manşurdan babasından dedesinden
- 19-ibn-i 'abbāsdan ki resūlallāh 'aleyhi 's-selām buyurmuş

⁵⁹ Kamer, 19

83a

- 1- ya' ni her kimki hacamat eylese pençsenbe gün ve haste
- 2-olsa ol marazdan vefat ider ittifaq bir nice müddetden soñra pençsenbe
- 3-gün gerü vardum gördüm hacamat etmiş gāyet melül oldum didi yā hamedün
- 4-ol hadişi tezekkür etdiñ gibi ki ben saña rivāyet etmiş idim didim beli yā emire'l-müminin
- 5-didi vallah tā hacamat eylemeyince hātırıma gelmedi ki bu gün pençsenbe idügi
- 6-hamedün dir ki ol günüñ aḥşamı haste oldu ol marazdan vefat etdi
- 7-ve **bilgi ki** ba'zı 'ulemā dimiş haq te'ālā semāvātı ve arzı yevmü'l-eḥadda halk eylemiş
- 8-kimki binā etmek dilerse ol gün ibtidā eylesün ve haq te'ālā şemsi ve kameri yevm
- 9-ü'l-işneynde halk eylemiş ve bunlaruñ hāli seyr ü seferdir kimki seyr ve sefer
- 10-dilerse ol gün sefer eylesün ve haq te'ālā hayvānātı ve behāyimi yevmü's-şelāşede
- 11-halk eylemiş ve anlarıñ zebḥini ḥalāl eylemiş kimki hacamat dilerse ol gün
- 12-hacamat eylesün ki irāqa-i dem günidir haq te'ālā harları ve neḥārları yevm
- 13-ü'l erbā'āda halk idüp ve şarabını ḥalāl kıldı kimki şerāb devā dilerse
- 14-ol gün şurb eylesün ve haq te'ālā cenneti ve nārı yevmü'l-ḥāmīsde halk eyledi
- 15-ve nāsı muḥtac kıldı duḥul-ı cennete ve nārdan necāta imdi kimki ḥacet
- 16-dilerse ol gün dilesün ve haq te'ālā ādem ile ḥavvāyı yevmü'l-cum'āda
- 17-tezvīc eylemiş kimki 'aḳd-i nikāh dilerse ol günde eylesün ki mübārek ola
- 18-'ali bin ḥalib raḍiyallahu 'anhu nazm ile dimiş **kıta**

8-**ve bilgil ki** gice ve gündüz evkâtınuñ esâmisi vardır ânı dañı beyân idelüm

9-şubh zâhir olduğı vaqte **fece** dirler ândanşoñraya **sâbah** dirler ândanşoñraya

10-**ğadât** dirler ândanşoñraya **bükre** dirler ândanşoñraya **zuha** dirler ândanşoñraya

11-**zahve** dirler ândanşoñraya **hâcire** dirler ândanşoñraya **zuhr** dirler ândanşoñraya

12-**revâh** dirler ândanşoñraya **mesâ** dirler ândanşoñraya **‘asr** dirler ândanşoñraya

13-**asile** dirler ândanşoñraya **‘isâ** -i ulâ dirler ândanşoñra **‘isâ-i ahire** dirler

14-**ve bilgil ki** eyyâmıñ ve leyyaliyenüñ şerifeleri vardır anları dañı beyân idelim ammâ

15-eyyâmüñ şerifeleri bunlardır ki zıkr olunur muharremüñ evvel günü zîrâ yıl

16-evvelidür ve onıncı günü ki aña **‘aşurâ** dirler bunuñ fazlında eñâdiyet vârid

17-olmuşdur ve rebîü’l evvelüñ on ikisi ki mevlüd –i nebîdir **‘a.m** ve recebüñ evvel

18-günü ki evvel eşher-i haramdır ve nısf-ı receb ve yigirmi altısı ve şa‘banüñ on

19-beşi ve ramadānuñ on yedisi ve yigirmi biri ve yigirmi üç ve yigirmi yedisi

84a

1-ve ʿıyd-ı fıtr günü ve eyyām-ı maʿlūmāt yaʿni zilhicce ğurresinden ʿıyd-ı azhāya

2-dek ve ʿıyd-ı azhā ve her haftenuñ dūşenbesi ve pencşenbesi ve cumʿası

3-**ammā** leyālinuñ şerifeleri bunlardur muharremuñ evvel gicesi ve şaʿbanuñ

4-nışf gicesi ve ʿaşure gicesi ve recebuñ evvel gicesi ve nışf gicesi

5-ve yigirmi yedinci gicesi ve şaʿbanuñ nışfı gicesi ve ramadānuñ yigirmi

6-biri ve yirmi üçü ve yigirmi beşi ve yigirmi yedisi ve yigirmi toközü giceleri

7-ve ʿıyd-ı fıtr gicesi ve ʿıyd-ı azhā gicesi ve bunuñ gibi eyyām-ı şerife ve leyāli

8-fāzılada meʿāsiden ictināb ve tātāta teveccüh ve taleb-i hācet ki

9-mevāsım-i hayırdır **faşl-ı rabiʿ** ki ʿarab aylarındadır bilgil ki eşnāf insān meşelā

10-ʿarab ve rüm ve fars ve úbt ve türk ve hind ve zenc şehüri muhtelif

11-esāmi ile tesmiye iderler likin meşhür olan şehür-ı ʿarab ve rüm ve farsdır

12-biz dağı beyāni bu üç sınıfa ihtişār idüp şehür-ı ʿarabi ve bu faslda

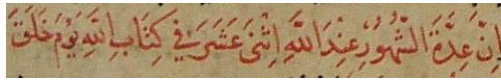
13-beyān idelim **şehr** ʿarab katında iki hilāl ortasında olan zemāna dirler

14-nitekim yukarıda dağı işāret olındı ve bu yaʿni şehr gāh otuz gün

15-gāh yigirmi toköz gün olur öyleye sene-i ʿarab üç yüz elli dört gün

16-olur zīrā bu müddetde on iki kere şems ile kameriñ ictimāʿi olur hazret-i

17-ħağ buyurur

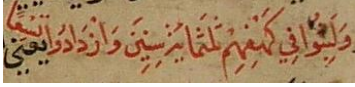

18- ⁶⁰ ve bu dört şehr-i ħaramiñ biri ferddür yaʿni

19-receb ve üçü serddür yaʿni zulkāʿde ve zilhicce ve muharrem ve bunlar ħaram

⁶⁰ Tevbe, 36

84b

- 1-olmağın ma' nāsı ziyāde hürmetleri olmağdır allah te' ālā katında ya' ni t̄ā' at
- 2-bu aylarda keşirü 'ş-şevābdur ve ma' şiyet keşirü 'l- iķābdır dağı hürmet-i kıtāl
- 3-bu aylarda şer' i ibrahim ve ismā' ildir ve bu aylara cāhiliyyetde dağı hürmet iderler idi
- 4- arab bu aylarda gönderlerinin demürün çıkarırlar ' adāveti ve huşūmeti terk
- 5- iderler idi ve hāyıf olanlar bu āylarda emīn olurlar idi hatta ' arabdan
- 6-birisi babasınıñ yā qarındaşınıñ kātlini bu āylarda görse ta' arruz etmezdi
- 7-ve zıkr etdigimiz tafşılden ma' lūm oldu ki sene-i ' arab kameriyye ve sene-i
- 8- acem şemsiyyedir ki şems felegi üç yüz altmış beş ve rub' günde seyr ider
- 9-ve tefāvüt ikisinin ortasında her yüz yılda üç yıl olur haķ te' ālā
- 10-buyurur ⁶¹ ya' ni aşhab-ı kehf ol mağarada
- 11-üç yüz yıl eğlendiler ve toķuz yıl arturdılar ol sene-i kameriyye ile sene-i
- 12-şemsiyye tefāvütüdür **ve bilgil ki** şehir-i ' arab ve anuñ esāmisi ve ' aded-i eyyāmı
- 13-böyledür **muħarrem** lam⁶² **şafar** kaķ⁶³ **rebī' ü'l-evvel** lam⁶⁴ **rebī' ü'l-aħir** kaķ **cemādiye 'l-evvel** lam **cemādiye 'l-aħir**
- 14-kaķ **receb** lam **şā' ban** kaķ **ramağan** lam **şevval** kaķ **zulkā' de** lam **zülhicce**
- 15-kaķ **min ba' d** her birinüñ vech-i tesmiyelerin ve bāķi aħvālin beyān idelim
- 16-**muħarrem** şehir -i mübārekdür buña anuñün muħarrem didiler ki útāl bu āyda ħarām
- 17-idi zīrā eşher-i ħaram yeridir bunuñ evvel günü mülūk-ı ' arab katında
- 18- nevrüz günü gibi idi ki ' ıyş ve ' işret idip ħil' at virirler idi ve
- 19-ibtidā-i sene ' arab katında budur ' acem katında nevrüzdur ve dirler ki muħarremün

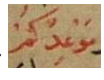
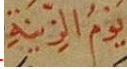
⁶¹ Kehf, 25

⁶² 30

⁶³ 29

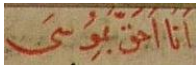
⁶⁴ 30

85a

- 1-evvel gününde yūnus ‘aleyhi ’s-selām balık ƙarnından ƙıƙdı ba‘ zıları yedinci
- 2- gününde dirler ve ba‘ zılar zulƙa‘ denūñ on dördinde idi didiler
- 3-ve ƙaƙ te‘ ālā ‘ arşı ve firdevsi ve mikāili ve isrāfili ve cebrāili bunuñ
- 4-yedinci gününde ƙalk eyledi ve idrīs ‘aleyhi ’s-selām bunuñ yedinci gününde
- 5-semāya ‘ urūc etdi ve ƙavm-i lūť yedinci gününde helāk oldı ve muħarremūñ
- 6-onuncı gününe ki ‘ āşūrā dirler cümle millet ta‘ zım iderler idi ve tevbe-i ādem
- 7- ‘aleyhi ’s-selām ol günde ƙabūl oldı ve nūħ ‘aleyhi ’s-selām gemisi cūdī
- 8-ťāğımuñ üstünde bu günde ƙarar eyledi ve mevlid-i ibrahim ve mūsā ‘aleyhiss
- 9-selām ol gün idi ve nār-ı ibrahim ‘aleyhi ’s-selām berd-i selām oldı
- 10-ve bařı-ı ya‘ ūb ol günde bařır oldı ve yūsuf ‘aleyhi ’s-selām
- 11-bu günde ƙuyudan ħālāř buldı ve melik sūleymān ‘aleyhi ’s-selāma ol günde
- 12-‘ avdet ƙıldı ki ħātem eline girdi ve yūnus ‘ a.m ƙavminde ‘ azāb bu günde
- 13-getürildi ve eyyūb ‘aleyhi ’s-selāmdan maraž ol günde def‘ oldı
- 14-ve zekeriyyā ‘aleyhi ’s-selām bu günde şaleb oldıçün du‘ ā idüp du‘ āsı
- 15-müstecāb olup yaħyā ‘aleyhi ’s-selām virildi ve mūsā ‘aleyhi ’s-selām ol
- 16-günde sāħrirlere ğālebe ƙıldı nitekim ƙaƙ te‘ ālā ħıƙāyet ider
- 17- ⁶⁵ ve resūlullāh ‘aleyhi ’s-selām çün medineye geldi yehūdileri
- 18-gördi bu gün řāim olurlar sebebin şordı dirler ol gündür ki
- 19-fir‘ avun ğarƙ oldı mūsā ‘aleyhi ’s-selām necāt buldı resūl ‘aleyhi ’s-selām

⁶⁵ Taha, 59

85b

1-buyurdu pes resüllullâh ‘aleyhişşalatü ve ’s-selâm

2-ve aşhâb-ı rıdvânallâh ‘aleyhim ecma‘ in bu güne şavm ile ta‘ zım etdiler şavm-ı

3-ramadân farz olmazdan evvel ol gün şâim olmağ farz idi tâ şol

4-vağta dek ki imâm hüseyin rağiyallahu ‘anhu bu günde katl olındı şî‘a mezhebinde

5-olanlar ol günü yevm ‘azâ idüp nuha nevhâ ve bukâya meşğül oldılar ve ehl-i

6-sünnet dirler kim ki ol günde sürme isti‘ mâl etse bir yıla dek gözi

7-ağrımaya ve muharremüñ on altıncı günü tahvîl-i kıble oldı ve on yedinci

8-gün aşhâb-ı fil mekkeye hadem-i ka‘ be için gelüp hazret-i rabbü’l beyt-i

9-ıayr havâle idüp helâk eyledi şafer bu ism ya şıfırdan ola kesir-i

10-şad ile hâlî olmağ ma‘ nâsına pes bu aya şafer didiler mekke hâlî oldığıçün

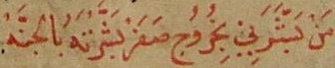
11-ehlinden kıtâle gıtdikleri için ya çanağları hâlî oldığıçün lebenden

12-ya elleri hâlî oldığıçün maldan ve ğanimetden terk-i úttâl etdikleriçün

13-muharremde ya bu ay kendüsi hâlî oldığıçün tahrîmden yahûd bu ism-i şafretten

14-ola zîrâ bu aya ism virüldigi vağt vibâ olup yüzleri şaru olmuş

15-idi ve ekser nâs bu ayda sâkin olmağı evlâ gördiler resüllullâh dimiş

16- ya‘ ni her kimki baña muştuluk ide şaferüñ

17-ğurücü ile ben aña muştuluk ideyin cennet ile ve şafer ayınuñ yigirmi dördünde

18-resüllullâh ‘aleyhi’s-selâm ve ebü bekr rağiyallahu ‘anhu ğara girüp medineye

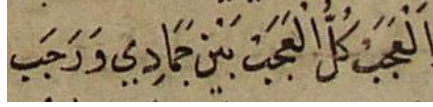
19-hicret etdiler ve şaferüñ evvelinde imâm hüseyin başını dımışka getürdiler

86a

- 1-ben-i ümmiye ol gün bayram etdiler ve yigirmi yedisinde yezid yanına iletdiler
- 2-ve şî'a ol güne reddü'l-kerîme didiler ve bu hâdişenüñ yigirmi üçünde hilâfet
- 3-‘abbâsilere intikâl eyledi mervâniler helâk olup seffaḥ hilâfete culûs
- 4-etdi **rebi‘ü'l-evvel** buña rebi‘ül evvel didiler nâsuñ evvelâ irtibâi ya‘ni
- 5-iḳâmeti oldığıçün maḳâmlarında bu ayda ve bu mübarek aydur resûlullâh
- 6-‘aleyhi’s-selâm bu ayuñ on ikinci gicesi dünyaya geldi ve bu iki sekizinci
- 7-günü medine-i münevvere gelüp maḳâm idindi ve bu ayuñ onıncı gününde ḥadiceye
- 8-nikâḥlanmış idi ve bu ayuñ on üçüncü gün muḥtâr şaúfi imâm ḥuseyn rağı
- 9-ḳâtillerinden intikâm aldı **rabi‘ü'l-aḥir** buña rabi‘ü’l- aḥir didiler nâsuñ
- 10-şâniyâ irtibâ‘ı bu ayda olduğuçün ve bu ayuñ on dördüncü gün namaz farz
- 11-oldı ve bu ayuñ yigirmi birinde ğazâyı zatür-riúâ‘ oldı ve bu ayuñ
- 12-evvelinde ḥaccâc bin yûsuf mekke-i muḥâşıra idüp mancınıḳ ile şehre nefit
- 13-bırağup ka‘beyi yaḳup tekrâr binâ etdi şimdiki binâ ḥaccâc bin yûsufuñdur
- 14-**cemâdiye’l-evvel** zamm-ı cim ve fetḥ-i dal ile cemdden zamm-ı cim ile mekân-ı şulb
- 15-ve mürtefi‘ ma‘nâsına zîrâ buña ism virildiği vaḳt evvel havâ ıssı olup
- 16-emegine şalâbetde ve irtifâ‘ da olduğu zamân idi yâ cemden ola fetḥ-i
- 17-cim ile buña ism virildiği vaḳt evvel şu tonduğı zamân idi evvelâ
- 18-ve bu ayuñ sekizinde ‘ali rağiyallahu ‘anhu toğmuşdur ve bu ayuñ on beşinde
- 19-âḥirete intikâl ḳılmışdur ve bu ayuñ on beşinde ve vaúâ‘-i cemel dedikleri cenk

86b

- 1-vākī' olmuşdur **cemādiye'l āhir** buña cemādiye'l āhir didikleri ya s̄aniyā şedde
- 2-ḥarāretten şalābet arz oldığıçündür ya s̄aniyā şu tondağı içündür
- 3-bu iki ism gāh şayfa-i tezkīr ile isti' māl olunur gāh cemādiye'l evveli ve cemādi
- 4-ye'l āhiri dirler şayfa-i te' niş ile bu āyuñ evvelinde resūlullāh 'aleyhi 's-selām
- 5-ḥazretine cebrāil nāzil olup ibtidā-i vaḥy oldı ve bu ayuñ altıncı gününde
- 6-' amr raḍiyallāhu ' anhu ḥazretine ḥilāfet muḥarrer oldı ve bu ayuñ tókuzuncı gününü
- 7-ca' fer-i şādık raḍiyallāhu ' anhu dünyaya gelmişdür ve bu ayuñ on dördüncü günü
- 8-mūsā kāzım raḍiyallāhu ' anhu tögmişdür ve bu ayuñ on beşinci gün 'abdullāh bin
- 9-zübeyr ka' be-i yıḳup ' āişe-i şiddıḳadan istediği ḥadiş-i şerīf ile ' amel
- 10-idüp ḳavā' id-i ibrahim 'aleyhi 's-selām üzre 'azm etmişdür āhir yapıp
- 11-ḥaccāc bin yūsuf anuñ yapıduğı yıḳup kendüyi şulb etmişdür ve bu
- 12-anuñ yigirmüncü gün fāḫimatü 'z-zehra dünyaya gelmişdür ḥavādiş-i 'acibe bu ayda

- 13-olduğıçün didiler **receb** buña
- 14-receb dirler ' arab buña tercīb ya' ni ta' zīm etdikleri için yāḥud kıtaldan
- 15-kesildikleri için ki erceb-i aḳta' dimekdür ve lafz-ı receb lafz-ı muḍar-ı
- 16-muzāf olup receb-i muḍar dirler ki muḍar bir ūabīlenüñ ismidür anlar bu
- 17-aya ta' zīm etdikleri için anlara izāfet iderler ve bunu aşamm ile şıfatlanup
- 18-recebü'l-aşamm dirler zīrā anda şavt müstağbiş ve ḥareket-i şalāḥ işidilmez
- 19-yāḥūd bu ayda günahlara müsāmaḥa olunur nitekim dirler uzünü'l-kerīm ' an

87a

1-faḥṣā-i ṣāmmā-i ve aña aṣīb daḥı dirler zīrā bu ayda zaḥmet ṣab olunup ʿibād

2-üzerinde dökülür ya ya günāhlar ṣāḥibinden dōklür ve bu ay mübārek aydur

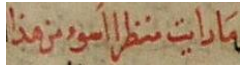
3-ki duʿā bu ayda müstecāb olur ve ʿibādetüñ bu āyda ṣevābı keṣīr olur ve zamān-ı

4-cāhiliyyetde mazlūm olan zalīmine bed-duʿa etmekte ṣabr ider idi tā ki receb

5-ayı gelüp bu ayda bed-duʿa idüp duʿası müstecāb olur idi **hikāyet**

6-ʿabdullāh bin ʿabbās dimiş emire'l mü'minīn ʿömer raḍiyallahu ʿanha öñünden bir kimse geçdi

7-ki aʿmā ve aʿrec idi yalnız gitmege kādır degil bir kimse anı yedip anuñ muüāvemeti

8-ile gider idi ʿömer raḍiyallahu ʿanha didi ol meclisde

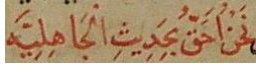
9-ḥāzır olanlardan bir kimse didi bunu bilmez misin ey emirü'l mü'minīn ʿömer raḍiyallahu ʿanha

10-didi bilmezsin ol kimse didi bu ibn-i zanʿā-i selemdür buña ʿayās-ı sellemi duʿa

11-eyledi anuñçün böyle oldu ʿömer raḍiyallahu ʿanha emr eyledi ʿayās-ı sellemi getürdiler

12-çün geldi ʿömer raḍiyallahu ʿanha didi ḥaber vir baña ibn-i sanʿā aḥvālinden ʿayās

13-didi ol cāhiliyyet kelāmı idi islām anı fesh eyledi ʿömer raḍiyallahu anha

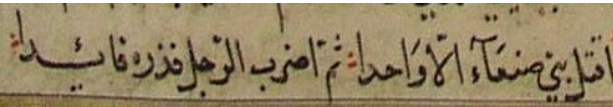
14-dimiş pes ʿayās didi ey emire'l mü'minīn sanʿa

15-oğulları on qarındaṣ idiler ben anlaruñ ibn-i ʿammı idim benim qarındaṣlarımdan

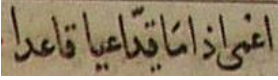
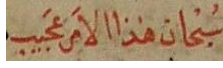
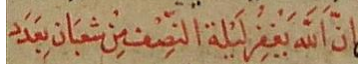
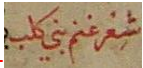
16-biri vefāt etdi sanʿā oğulları benden aḳvā idiler benim mal mevrūsümü zūlm

17-ile aldılar ben anlara yemin virdim allāha ve qarābete ve civāra hiç fāide etmedi

18-ṣabr etdim tā ki receb ayı geldi el ḳaldırdım duʿa idüp didim allāhım duʿāmuñ

19-duʿā -ı cahidā

87b

- 1- lācerem toquzu bir yılda biri biri ardına helāk
- 2- oldı biri qaldı görirem şöylekim gördük güc ile yedüp alup giderler
- 3- ‘ amr rađiyallāhu ‘ anha didi ve nuḥ ‘ aleyhi ’s-selām gemi yapup
- 4- receb ayınuñ yedinci gününde tennürundan şu çıkup onıncı gün gemiye bindi ve anuñ
- 5- yigirmi yedinci gicesi resūllullāh ‘ aleyhi ’s-selām semāvata ‘ urūc etdi ki leyle-i
- 6- mi‘ rāc oldı ve gündüzde resūllullāh ‘ aleyhi ’s-selām ehl-i mekkeye semavātta
- 7- gördigi ‘ acāibi ḥikāyet eyler idi ve ol gün cebrāil gelüp izḥār-ı da‘ vet
- 8- eyle deyü vaḥy teblīg eyledi andanşoñra resūllullāh ‘ aleyhi ’s-selām fāş ve fāhiş
- 9- da‘ vet-i dīn ider oldı ve bu aya şehṛullāh dirler **şa‘ bān** buña şa‘ bān didiler
- 10- kaba yılıñ bunda teşa‘ ub ya‘ ni tefriḫ için bu ay mübarekdür her ‘ amele ve bu ayuñ
- 11- üçüncü günü ḥüseyn rađiyallāhu ‘ anḥ dünyāya geldi ve bunuñ dördüncü gününde
- 12- ḥasan rađiyallāhu ‘ anhu dünyāya geldi ve on beşinci gicesi berāt namāzı kıldı
- 13- ve ol gice ḥaḳ te‘ ālā ḥalkuñ bir yıla dek rızqun ve ecelin meleklere yazdurur
- 14- anuñçün ol giceye leyletū‘ s-şāk daḥı dirler ve ḥalkuñ bedeninde olan
- 15- kıllar ‘ adedince ‘ āşilere mağfired ider ve ‘ āişe rađiyallāhu ‘ anha rivāyet ider ki
- 16- resūllullāh ‘ aleyhi ’s-selām dimiş
- 17- bu ḳabīlenüñ ḡamı taḥşiş biz-zıkr olundu zīrā anlaruñ
- 18- ḡamı sār ḳaba yıldan çok idi ve bu ayuñ on altıncı günü taḥvīl-i ḳıble oldı
- 19- ḳuds-i şerīfden ka‘ be-i mu‘azzamaya ve bu aya şehṛ-i nebī dirler **ramazān** buña ramazān

88a

1-didiler zīrā buña ism virildiği vaqıtde ramz-ı hār ya‘ ni şiddetde hārāret var idi

2-yāhūd deve küçigi ramz idüp ya‘ ni hār-ı şemsden zılle firār ider idi bu ay

3-mübārek aydur ki bunda ceḥennem qapuları qapanup cennet qapuları açılır ve şeyātīn

4-zincirlenür ve bunuñ üçinci günü ibrahim ‘aleyhi ‘s-selāma şuhuf nāzil oldu

5-ve bu ayuñ dördüncü günü ya yigirmi birinci gicesi ki qadr gicesi idi qur‘ ān-ı

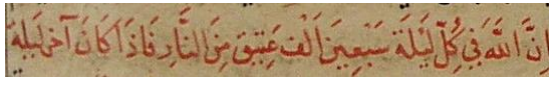
6-‘ azim levḥ-i maḥfūzdan semā-i dünyāya indi ve bunuñ yedinci günü müsāya tevat

7-ındi ve bu ayuñ on sekizinci günü ‘isāya incil indi ve bunuñ yigirmi yedinci

8-günü bedr gāzāsı oldu ve bu ayuñ on toquzuncü günü mekke fetḥ olındı ve

9-bunuñ āḥirinde ḥaḳ te‘ ālā çoḳ ‘āşileri ceḥennemden āzād ider anuñcün buña şehr-i

10-ümmet dirler ibn-i ‘abbas raḍiyallāhu ‘anhdan rivāyet olunur ki resūlullāh ‘aleyhi ‘s-selām

11-dimiş

12- ca‘ fer-i şādıḳ

13-raḍiyallāhu ‘anh dimiş ramazān gürresinde şübhe olsa geḗen yılañ ramazānınuñ

14-beşinci günü gurre-i ramazān olur amma bu ḥuşuş ekşerīdir ki küllī degüldür **şevvāl**

15-buña şevvāl denildi zīrā ol vaqıtde deve şevelān ya‘ ni def‘ ider idi quyruḡını

16-bunuñ evvel günü ‘ıyd-ı fıtrdur aña yevmü’l-raḥmet dirler ve bu günde ḥaḳ te‘ ālā zenbūre

17-vaḡy eyledi ‘asel eylemege nitekim buyurur

18- ⁶⁶ ve bu ayuñ dördüncü günü resūlullāh

19-‘aleyhi ‘s-selām necrān naşārīsine mübāhele idelim ya‘ ni and içişelim ki her kim ki

⁶⁶ Nahl, 68

88b

1-yalan ise haq te'ala ana la net idup helak ve azab ide diyu nasari

2-mubahileden imtina eylediler ve bunu on yedinci guni uhud gazasi olup

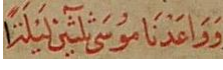
3-hazret-i hamza radiyallahu anh şehid oldi ve bu ayu yigirmi ikisinden ahirine dek

4-eyyam-ı nehasetdür kavm-i ad reyh-i şarşar ile helak oldilar zilka de böyle ad

5-virildi nas ku ud etdikleri için kıtaldan zira muttaşıl olan eşher-i haremün

6-evvelidir ve bunu evvel güninde musa aleyhi s-selam haq te'ala ile va de eyledi

7-ki otuz gün şaim ola ki hazret-i haq celle ve ala ana tevir inzal ide

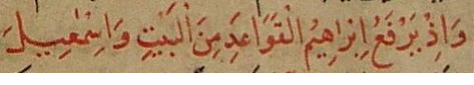
8-nitekim buyurur ammā musā aleyhi s-selām misvāk-i isti māl

9-idup ağınuñ koqısı za il olup haq te'ala ol gün dağı emr eyledi nitekim

10-buyurur bu ayu dördüncü günü aşhāb-ı kehf

11-makaraya girdiler ve bunu beşinci günü ibrahim aleyh bünyadına şürü idup

12-oğlı isma il aleyhi s-selām mu āvenet ider idi nitekim rabbü l-beyt buyurur

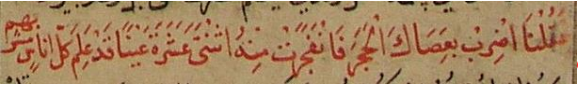
13- buñ yedinci günü

14-fir avun kavmi ile musa aleyhi s-selām ardınca şuya girüp garq oldi

15-ve bu ayu sekizinde musa aleyhi s-selām kavmi için şu taleb idup haq te'ala

16-taş aşı ile zarb etmek emr idup ol dağı taş zarb eyleyüp bir

17-taşdan on iki çeşme zahir oldi nitekim hazret-i haq celle ve ala buyurur

18-

19-ve bunu on dördüncü günü yunus aleyhi s-selām balık karından çıktı bir rivayetde

⁶⁷ Araf, 142

⁶⁸ Bakara, 127

⁶⁹ Bakara, 60

89a

1-böyledür nitekim yukarıda beyân olunmuşdur **zi'l-ḥicce** böyle ad virildi zîrâ

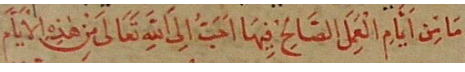
2-şâhib-i ḥacdur bunda ḥac kılnur bu ayuñ evvel güninde ‘âli raḍiyallahu ‘anh fâṭıma

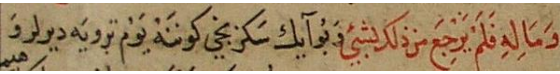
3-nikâḥlandı ve ibrahim ‘a.m bu ayuñ evvelinde ka‘be binâsını temâm idüp onuncı

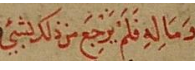
4-gün ka‘beyi ṭavâf eylediler ve bu ayuñ evvelinden onuncı gününe dek olan toḫuz

5-gün ki eyyâm-ı ma‘lûmat dirler eḥibb-i eyyâmdur ḥaḫ te‘âlâya nitekim ‘abdullâh ibn-i

6-‘abbâs raḍiyallâhu ‘anh revâyet ider resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm ḥazretinden ki buyurmuş

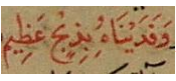
7- aşḥâb didiler

8-

9- ve bu ayuñ sekizinci gününe yevm-i terviye dirler ve

10-toḫuzuncı gününe yevm-i ‘arefe dirler ve onuncı gününe yevm-i ‘ıyd-ı azḥâ dirler ki ibrahim

11-‘aleyhi’s-selâm oḡlı ismâ‘il ‘aleyhi’s-selâmı ḫurbân etmek isteyüp ḥaḫ te‘âlâ cennetden

12-ḫoç ḫurban gönderdi nitekim buyurur ⁷⁰ ve ‘ıyd-ı azḥâdan soñra

13-üç güne eyyâm-ı teṣrîḫ dirler ve on altıncı dâvud peygamber ‘aleyhi’s-selâm tevbesi

14-ḫabûl oldı ve bu ayuñ yigirmi sekizinci gün ‘âli raḍiyallâhu ‘anh ḫilâfete muḫarrer kılnıdı

15-**faşl-ı ḥâmis** rûm aylarındadır **bilgi ki** târiḫi rûm târiḫi maḫbûldür ki

16-iskender bin feylekûs-ı rûmî zamânında kılnmışdur ve sene-i şemsiye bunuñ ile

17-zabṭ olunur ki üç yüz altmış biş gün ve bir günüñ rabi‘ ya‘ni dört baḫışde

18-bir baḫışdür bu kesrden dört yılda bir gün ḥâşıl olur ki ol yıl üç yüz

19-altmış altı gün olur ve ol yıla kebîse yılı dirler ve ol güne kebîse

⁷⁰ Saffat, 107

89b

- 1-güni dirler ve bu ayların adları . āzār . ve nisan . ve eyyār . va ḥaziran .
- 2-ve temmūz . ve āb . ve eylül . ve teṣrīn-i evvel . ve teṣrīn-i ṣānī . ve kānūn-ı evvel .
- 3-ve kānūn-ı ṣānī . ve ṣubāt . dır bunların dördü otuz gündür ki anlar
- 4-teṣrīn-i ṣānī . ve nisān . ve ḥazīrān . ve eylül . dır yedisi otuz bir gündür
- 5-ki . ol teṣrīn-i evvel . ve kānūn-i evvel . kānūn-i ṣānī . ve āzār . ve eyyār .
- 6-ve āb . ve temmūz . dur ve biri ki ṣubāt dır yigirmi sekiz ve rub^ç gündür anuñçün
- 7-dördüncü yıl kebīse i^ç tibārī ile yigirmi toḡuz gün olur **ve bilgil ki** bu ṣeḥūr-i
- 8-rūmīyye muḥtelifetü³l-^ç aded oldukları aña binādur ki çün sene-i ṣemsiyye
- 9-^ç itibārī iledür ṣemsūn burclarda ḥareketi muḥtelifdür pes ^çaded-i eyyām ṣeḥūr-i mezkūre
- 10-daḡı muḥtelif olur **ve bilgil ki** on iki burc berāberdür ṣemsūn bunlarda ḥareketi
- 11-mütefavit olduḡı mesāfelerinin iḥtilāfindan degüldür belke uca ve ḥazīz
- 12-nazardur . burc-u ḥamelde . ve ṣevrde . ve sereṡānda . ve esedde . ve sūnbülede .
- 13-otuz birer gün seyr idüp ḡat^ç -ı mesāfe ider . cevzāda otuz bir ba^ç zılar
- 14-ḡatında otuz iki gün seyr ider . ^ç aḡrebde . ve ḡavṣda . ve cedyde . ve delvde .
- 15-ve ḡūtda . otuzar gün seyr ider . mīzānda yigirmi toḡuz gün ve rub^ç yevm
- 16-seyr ider dördüncü yılda kebīse ^ç itibārī ile otuz gün seyr ider ve
- 17-**ve bilgil ki** sūryāniler ibtidā-i sāli teṣrīn-i evvelden i^ç tibār etdiler zīrā ol ayuñ
- 18-evvel günü ibtidā-i salṡanat iskender-i zūlkarneyn idi **ammā** fuṣūl-ı erba^ç a ^ç itibārī
- 19-ile taḡrīr olunmaḡ fehme aḡreb olduḡuçün bu faḡīr öyle tertīb etmek

90a

- 1-ihtiyār etdim hem tārihi rūm hisābınca daḥı faşl-ı erba‘a zāhir olur imdi
- 2-bilgil ki faşl-ı rabi‘ bu üç aydur ki zıkr olunur āzar bu ilk yaz ayıdır
- 3-bu aya yunanca martis⁷¹ dirler otuz bir gündür bunuñ evvel günü çeker ki kırbunca
- 4-çıkar dördinci günü āhir eyyām bir berd-i ‘ acüz mūsā ‘ aleyhi ‘s-selāmdur
- 5-yedisinde muḥālif yeller ese ve toğuzuncı güninde kırlağuc gelür ve on birinci
- 6-gününde ḥamsin temām olur ve on ikinci gün āfitāb ḥamel burcuna varur turur
- 7-olup gice ve gündüz berāber olup her biri on iki sâ‘ at olur ve faşd
- 8-ve ḥacāmat zamānı olur ve on altıncı gününde dölenceç kırlağuc aşikāre
- 9-olur ve on yedisinde yılanuñ gözi açlup ininden çıkmağa başlar
- 10-ve on sekizinci günü nevrüz-ı ‘ acem ve yigirminci günü taḥvīl-i zühre be-ḥaml olur
- 11-ve maḥzūr-ı mūsā ‘ aleyhi ‘s-selāmdur ve yigirmi beşinci günü meryem ḥāmile oldığı
- 12-gündür ki cebrāil ‘ aleyhi ‘s-selām anuñ yeñinden üfürüp yüklü olmuşdur
- 13-ve yigirmi yedinci günü evvel şarab-ı suhl ve yigirmi sekizinci günü şeref-i zühredür
- 14-otuzuncı günü şeref-i āfitābdur nīsān bu orta yaz ayıdır bu aya
- 15-yunanca ebrālis⁷² dirler otuz gündür bunuñ üçüncü günü maḥzūr-ı mūsā a.m
- 16-dır yedinci günü yağmur yağmazsa ‘ alāmet-i қаḥḥdur onıncı günü yevm-i vefāt-ı
- 17-ādem ‘ aleyhi ‘s-selāmdur on birinde ‘ ıyd-ı naşārīdir on ikinci günü gün
- 18-on üç sâ‘ at ve gice on bir sâ‘ at olur āfitāb şevr burcuna varur
- 19-ve on altıncı günü bey‘ -i yūsuf ‘ aleyhi ‘s-selāmdur on altıncı ve on yedinci

⁷¹ ‘ avām mār̄t dirler

⁷² ‘ avām ibril dirler

90b

1-ve on sekizinci gün havâ soğuk olur yigirminci gün maḥzūr-ı müsâ ‘aleyhi ’s-selâm

2-yigirmi ikinci günü ḥurdād-ı mäh-ı ḳadĩmdür ki ḳudsĩler ḥesābınca soñ bahār ayıdır

3-yigirmi üçüncü günü ḥızr ve ilyās gündür bu güne naşārĩ ayāyorgi dirler **eyyār**

4-bu soñ yaz ayıdır bu aya yunanca mähıys dirler otuz bir gündür bunuñ

5-ikinci günü ‘ıyd-ı se‘ ālibdir yedisinde ‘ıydü ’ş-şalĩbdür altıncı günü vefāt-ı

6-eyyüb ‘aleyhi ’s-selāmdur ve maḥzūr-ı müsâ ‘aleyhi ’s-selāmdur anuñçün dimişlerdür

7- sekizinci günü daḥı maḥzūr-ı müsâ ‘aleyhisselāmdur

8-on birinci günü ‘orüc-ı ‘ısā ‘aleyhi ’s-selāmdur ve bünyād-ı ḳonşantıniyyedür on

9-üçüncü günü āfitāb cevzā burcuna varur gün on dört buçuk sâ‘ at gice

10-çoğuz buçuk sâ‘ at olur on altısında şabā yeli esmege başlar ve zıkr-i seferin

11-zamānı olur on yedinci günü ibtidā-i germādır yigirmisinde zıkr bulunur

12-ve yigirmi ikinci günü vefāt-ı ḳonşantındır ve yigirmi ikinci gün ülker çoğar

13-ve yigirmi üçüncü gün ağaçlardan şu eksülür ve yigirmi altıncı gün imtizāc

14-faşlundır ve yigirmi çoğuzıncı gün münāzara-i āfitābdur ‘uṭārid ile yehūdĩler

15-‘ıyd idüp senetü ’l-ḳıymete diyü ta‘ zĩm iderler çün faşl-ı bahar şuḥūr-ı rümiyye

16-ḥisābınca bu üç aydır ki zıkr olındı faşlını beyān idelüm

17-imdi faşl-ı **şayf** bu üç aydır ki zıkr olunur **ḥazĩrān** bu ilk yay ayıdır

18-*bu aya* yunānce sartelvis dirler otuz gündür bunuñ üçü ve sekizi

19-maḥzūr-ı müsâ ‘aleyhi ’s-selām on birinde ḥalĩfe-i nevrüzĩdir bağdādda on

91a

- 1-üçüncü günü gün on biş sâ' at ve gice tokuz sâ' at olur bu günden
- 2-gün döner âfitâb seretân burcuna varur yay faşlı girer bu vaqitte inqılâb-ı
- 3-şayfî dirler ve on sekizinde nîl taşar kalan şular eksülür ve yigirminci gün mevlid-i
- 4-ilyâs 'aleyhi 's-selâmdur ve yigirmi birinci gün bir dâd-ı mâh-ı qadîmdür ki qudsîler
- 5-şisâbınca orta yay ayıdur yigirmi ikisinde vaqt-ı haşad olur yigirmi
- 6-üçünde ıssı yeller eser ' arab sam yeli dirler yigirmi dördünde nîl bulanur ve yigirmi
- 7-beşinci gün mevlid-i yaħya 'aleyhdür ve semûm yelleri esmege başlar elli bir güne dek
- 8-yigirmi altıncı gün yevm-i vefât-ı dâvud 'aleyhi 's-selâmdur yigirmi sekizinci riħ-i bevâriħ-i
- 9-âhiridür yigirmi tokuzuncı günü yevm-i vefât-ı süleymân 'aleyhi 's-selâmdur **temmüz**
- 10-bu orta yay ayıdur bu aya yunancâ terştis⁷³ dirler otuz bir gündür
- 11-bunuñ evâilinde şî' râ yıldızı doğar ve ikinci günü naħsdır altıncı günü
- 12-maħzûr-ı musâdur ve yedinci günü deñiz bulanur on birinci gün taħvîl-i ' uťarid
- 13-ba seddür on beşinci gün gün on dört buçuq sâ' at olur âfitâb
- 14-esed burcuna varur ve yigirminci gün deñiz bulanur ve maħzur-ı mûsâ 'aleyhi 's-selâmdur
- 15-ve yigirmi üçüncü gün baħûrdur ki tokuz gündür **âb** bu şoñ yay ayıdur
- 16-bu aya yunânca a' ustûs dirler otuz bir gündür ıssıler müħkem olur bunuñ
- 17-evvel günü nîl taşmağa başlar ve yevm-i vefât-ı meryemdür bunuñ ucı sa' ddu
- 18-ve dördü maħzur-ı mûsâ 'aleyhi 's-selâmdur âltısında deñiz bulanur *ve ol*
- 19-'ıydü 't-tecellî dur yaħudiler qatında ve on biri maħzur musa 'aleyhi 's-selâmdur

⁷³ nâm-ı diger ebûyus

91b

- 1-on üçinde gün on üç buçuk sā' at ve gice on buçuk sā' at olur
- 2-āfitāb sünbüle burcuna varur ve deñiz bulanur on yedisi āhīr 'ıydı 't-tecellīdür
- 3-ve on sekizinde rīḥ-i bevāric eser ve enār irşür ve on toközuncı gün necāt-ı
- 4-nūḥdur ve yigirmisinde ıssı sākin olur ve yigirmi üçinde imtizāc-ı faşlın
- 5-ve fütūr-ı sermādur ya' ni ıssılar za' īf olmağa başlar yigirmi beşinde deñiz seferi
- 6-eyü degüldür ve olvaḳtde yemişler kemālin bulur ve yigirmi āltısında göz ağrısı
- 7-zāhīr olur ve yigirmi sekizi yevm-i vefāt-ı yaḥya 'aleyhi 's-selāmdur çün faşl
- 8-şayf-ı şuḥur-ı rūmiyye ḥisabınca bu üç aydur ki zıkr olundı min ba' d zārīf
- 9- faşlını beyān idelüm faşl-ı zārīf bu üç āydur ki zıkr olunur eylül bu
- 10-ilk güz aydur bu aya yunanca estüris⁷⁴ dirler otuz gündür bu ayuñ
- 11-evvel günü ve üçinci günü maḥzūr-ı mūsā 'aleyhi 's-selāmdur ve dördinci günü
- 12-'ıyd-ı ilyās 'aleyhi 's-selāmdur sekizinci günü mevlid-i meryem ve babasınūñ ve anasınūñ
- 13-ma' ān vefāt etdügi gündür ve on ikisinde nīl karar bulur havā mu' tedil
- 14-olup müşīl içmek cāiz olur ve on dördinde 'ıydu 'ş-şalībdür ve kefere
- 15-ḥācın göge atup göge ağdı dirler ve bu günde deñiz bulanur ve on beşinde
- 16-gice ve gündüz berāber olur ya' ni tahrīri on iki sā' at olur ve āfitāb mīzān
- 17-burcuna varur ve on sekizinci günü evvel rebī' -i 'acemdür ve toközunda taḥvil-i zühre
- 18-be-' aḳreb ve yigirminci güninde budaḳdan şu rucū' idüp göklere iner
- 19-yigirmi birinci gün soğuḳlar muḥkem olmağa başlar yigirmi ikisinde deñiz bulanur

⁷⁴ nām-ı diger setüris

92a

- 1-ve yigirmi üçüncü gün yahya ʿaleyhi ʿs-selām ana raḥmine düşdigi gündür
- 2-**teşrîn-i evvel** bu orta güz ayıdır bu aya yunanca aḥturis⁷⁵ dirler otuz
- 3-bir gündür bunuñ evvel günü ve ikinci günü naḥsdur ammā bāʿ d-ı şabā esmege başlar
- 4-ve üçüncü günü ʿıyd deyrü ʿl-ḥāliddir ve onıncı maḥzūr-ı mūsā ʿaleyhi ʿs-selām
- 5-dur ve on ikinci günü deñiz bulañur ve beşinci gün ʿıydü ʿl-ḫumāme naşārī
- 6-şöyle ʿitikād iderler ki ol gün gökden od iner ḫandilleri yaḫar
- 7-yedinci günü ʿıyd-ı tebārikdir ve otda ismāil ʿaleyhi ʿs-selām için
- 8-ḫurbāñ geldi ve on birinci gün aşḫāb-ı fil mekke ḫurbünde helāk oldu
- 9-ve on dördüncü gün gün on bir sâʿat ve gice on üç sâʿat
- 10-olur āfitāb ʿaḫreb burcuna varur ve deñizler mevce gelür ve on beşinde
- 11-etrāk ḫoyuna ḫoç ḫatarlar ve ḫurmayı keserler ve ol günde ağacı keseler
- 12-çürimez ve on sekizinde nıl şuyı çekilür ve yigirminci gün maḥzūr-ı mūsā
- 13- ʿaleyhi ʿs-selāmdur ve yigirmi birinde ehl-i mısır ekin ekmege başlar ve rüm vilāyetinde
- 14-şoğuklar düşmege başlar ve yigirmi altısı yevm-i vefāt-ı rüstem bin rüstem bin
- 15-ḫamzadur ve otuzıncı gün ḫarınca yer altına girür ve ḫırlağuç ve dülengeç
- 16-ve ḫartal ḫışlaya gider **teşrîn-i şānī** bu şoñ güz ayıdır bu aya
- 17-yunanca şumudiyus⁷⁶ dirler otuz gündür bunuñ evvel günü yevm-i ḫurūc-ı
- 18-nūḫ ʿaleyhi ʿs-selāmdur sefineden ammā maḥzūr-ı mūsā ʿaleyhi ʿs-selāmdur
- 19-ve yağmur yağmağa başlar dördüncü gün ḡayetde naḥsdır ve beşinde ḫaşerāt

⁷⁵ nām-ı diger ektüris

⁷⁶ nam-ı diger şumuriyus yunuris

92b

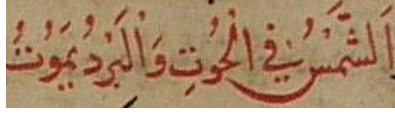
- 1-arz yer altında karar ider ve altısı sa' ddir ve yedisinde şāmda zeytun
- 2-direrler ve sekizinde şular şoğulmağa başlar ve deñiz bulanur ve on üçünde
- 3-kesilen ağac çürimez ve bu gün on sā' at ve gice on dört sā' at
- 4-olur āfitāb kavş burcuna varur on beşinci günü maḥzūr-ı mūsā 'aleyhi
- 5-'s-selāmdur ve on āltıncı günü ibtidā-i berddür ve on yedisi ibtidāi şavm-ı milād
- 6-dur ki kırk gündür ve yigirmisinde kemigi olmayan ḥayvānlar siñek ve böcek ve örümcek
- 7-gibi kırılmağa başlarlar ve yigirmi ikisinde gice mā-i bārid içmekden nehy olunur
- 8-yigirmi dördüncü gün imtizāc faşındur çün faşl-ı zarīf şuḥūr-ı rūmiyye
- 9-ḥisābınca bu üç aydur ki zıkr olındı min ba' de's- şitā faşlını beyān idelüm
- 10-imdi faşl-ı şitā bu üç aydur ki zıkr olunur **kānūn-ı evvel** bu ilk kış
- 11-ayıdur bu aya yunanca dikezyus dirler otuz bir gündür altısında deñiz
- 12-bulanur ve yedinci günü sa' ddir ve sekizinci günü çarışık gündür ammā toközüncü
- 13-ve on birinci günü maḥzūr-ı mūsā 'aleyhi's-selāmdur ve on ikinci gicesi şeb-i yeldādır beyt
- 14-egerçikim şeb-i yeldā gelür her yılda bir gice . senūñ zülfinūñ ey dilber bir ayda iki yıldadır
- 15-hücre-i dilde ki her gice ḥayalūñ giceler * şeb-i yeldā görnür gözlerime ol giceler
- 16-ve on ikinci günü evvel erba' indür ya' ni zemherīdür ki gün döner gün toğar
- 17-sā' at gice on biş sā' at olur ve āfitāb cedy burcuna varur ve on
- 18-üçüncü gün nīl nihāyetin bulur ve on sekizinci günü yevm-i vefāt-ı dānyāl
- 19-'aleyhi's-selāmdur ve andan şoñra sığratın yimekten ve gice uyanup şu

93a

- 1-içmekden ve hacāmatdan nehy olunur ve yigirmi beşinci gün mīlād-ı 'īsā 'aleyhi's-selāmdur
- 2-ve yigirmi tođuncu gice ablara aıđ omayalar cinnīler usar ba' zılar dimiřlerdūr
- 3-bu kelā mı ' avām teđzīr iun dimiřlerdūr ta iđtirāz ideler ve illā zarar-ı rutūbet
- 4-ve būrūdet havādandur kānūn-ı řānī bu orta ıř ayıdur bu aya yunanca
- 5-niyāres dirler otuz bir gūndūr bu ayuñ evvel gicesi yıl bařıdur ve evvel
- 6-gūni yađmur gūnidūr ve āna alkandes dirler ve ol zamānda deñiz bulanur
- 7-ve ikinci ve on dōrdinci gūni mađzūr-ı mūsā 'aleyhi's-selāmdur ve altıncı gicesi
- 8-sābe gicesidūr kafirler od yaarlar ve altıncı gūni sa' ddir ve yedinci gūnine
- 9-kāfirler ferte dirler ve bu gūn iinde bir sā' at vardur ki o sā' atde cemī'
- 10-acı ve tuzlu řular tatlı olur dirler anuñcūn kāfirler ol zamānda hūcların
- 11-řuya bırađurlar önünde řavmū'l- ğidārī ve on ikinci gūni gūn on
- 12-sā' at gice on dōrt sā' at olur va āfitāb delv burcuna varur ve şedde
- 13-berd olur ve on altıncı gūni tađvīl-i ' uđāriddūr hūta ve yigirminci gūni
- 14-erba' in temām olur ve yigirmi birinci gūni ibtidā-i hamsindūr ve yigirmi beřinci
- 15-gūn hayvānāt ictimā' isterler řubāđ bu řoñ ıř ayıdur bu aya yunanca
- 16-felivāris dirler yigirmi sekiz ve rub' gūndūr dōrt yıda bir gūn ziyāde olup
- 17-yigirmi tođuz gūn olur nitekim yuaruda dađı beyān olunmuřdur yedinci gūni
- 18-havāya cemre dūřer āna cemre-i ūlā dirler tođuzuncı gūni sa' ddir on birinci
- 19-gūni nađsdur ve on ikisinde arınca ıar ve yire hāreket ider ve on ūinde

93b

- 1-ağaclara şu yürür ve kurbaga aşkara olur ve kabail ki aña öyle yeli dirler
- 2-eser ve on dördinde şavm-ı naşarîdir ve şuya cemre düşer ki aña cemre-i şaniye
- 3-dirler ve on beşinde hıyar ve kavun ekülür ve vahşi cânverler toğar ve kuşlar
- 4-ötmege başlar ve keçi doğar ve gül fidanı dikilür ve bağ yapraklanur ve otlar
- 5-biter ve on yedinci gün gün on bir sâ' at ve gice on üç sâ' at olur
- 6- ve âfitâb hüt burcuna varur ve şitanuñ şiddeti za' if olur nitekim ' arab

- 7-dir ve on sekizinde laqlağ gelür ve on
- 8-toğuzunda kıble yeli eser ve yigirmisinde cânvercıklar yer yüzine çıkmaga başlar
- 9-gerü maḥzūr-ı mūsā 'aleyhi 's-selāmdur ve yirmi birinde imtizac faşlındur
- 10-ve arza cemre düşer ki aña cemre-i şalişe dirler cemre i' tibārinuñ aşlı budur ki
- 11-' arablaruñ üç ḥaymesi olur kara adlu yörükler gibi biri ḡayetde büyük olur
- 12-develeri ve atları ve şıgırları anda olur ve biri andan küçücek ki koyunları
- 13-ve keçileri anda olur ve biri andan kiçücek ki kendüler ' iyālleri ile anda
- 14-olurlar ve her bir evde od yaqarlar ısıtmaq için qaçan ki şubatuñ yedisi
- 15-ola büyük tavarları evden şahraya çıkarlar pes evden birisi sākıt olur
- 16-bir cemre sākıt oldu dirler çün şubatuñ bir haftası daḡı ola küçücek
- 17-tavarların daḡı şahraya çıkarlar ikinci ve vasaṭ o daḡı sākıt olur ve bir cemre
- 18-daḡı sākıt oldu dirler bir هفته daḡı geçecek kendüler oldukları evlerinde
- 19-daḡı od yaqarlar cembrāt sākıt oldu dirler ve şubatuñ yigirmi beşinde riyāḥ

94a

- 1-levākı eser ki ağaçları yapraqlandırur ve yirmi altısı berdü 'l- 'acūzuñ evvelidür ki
- 2-dört gün daħı āzardan alur bu eyyāmda havada artacaq bürüdet olup şitā
- 3-bunuñ ile ĥatm olur nitekim çıraq şöyümelü olsa bir iki kere ziyāde şu 'le
- 4-virip andan şöıra şöyinür yay āħirinde daħı böyledür bir kaç gün muħkem
- 5-estiler olup andan şöıra ıssınuñ şevreti geçer bundan ma 'lüm oldu ki
- 6-bu ĥāller tabi 'at-ı havā muħtezāsıdur ve bu eyyāma berd-ü 'acüz didikleri anuñçündür
- 7-ki ĥaķ te 'ālā kavm-i 'ādi ki ümmet-i hüddur riħ-i şarşar ile helāk eyledi
- 8-anlardan bir qarıcaķ ĥalup her yıl bu eyyāmda kavm 'ād için matem idüp ağlar etdi
- 9-yaħud 'ād kavmi içinde bir fālcı qarı var idi ol kavme ĥaber virip şubat
- 10-āħirinde ġāyetde şoġuķ olsa gerekdir tavarlar geri şaħrade ĥumuñ ki helāk
- 11-olur dimiş idi ol t̄āyife anuñ sözine i 'tibār etmeyüp nāgeħān didiġü
- 12-olup anuñ için buña berd-ü 'acüz deyü ād virildi **bilgi ki** ' arab kavmi devlet
- 13-islām zuħurundan evvel tevāriħ-i muħtelife ittiħāz iderleridi resülullāh 'a.m
- 14-meb 'uş olup niçe müddet mekke-i mükerrerede durup āndan medine-i münevvereye
- 15-hicret eyleyüp gerü aşħāb ve i 'rab her yele ānda vāķı ' olan ĥādişe ile
- 16-tesmiye idüp ol ve cümle tariħi i 'tibār iderler idi çün ' amr ĥilāfeti
- 17-olup kibar şaħābeden bir cemā 'at anuñ ĥatında cem ' olup didiler bu vechle
- 18-tariħ zābı müte 'arrir belki müte 'azzurdur bir tārīħ muħarrer ihtiyār olınmaķ lazımdur
- 19-tā emr soñuñ ve secālet anuñ ile mazbūṭ ola ' amr rađiyallahu ' anha bunlaruñ

94b

- 1-rāyīnī şavab görüp mübde-i târihi resûlullâh ‘aleyhi ’s-selâm hicret etdügi
- 2-yılıñ muharremiñi kıldılar ve ol yılda ğurre-i muharrem be hasebü ’l-hisâb pencşenbe idi
- 3-öyleye ibtidâ-i sene muharrem ve ğurre-i muharrem pencşenbedür didiler nıfs-ı hicret yıl başı
- 4-i‘ tibâr kılinmadı ki rabiü ’l evveliñ yigirminci günü idi lâcerem şehûr-ı ‘arabuñ
- 5-ibtidâsı muharrem olup intihası zi ’l hacce oldu ammâ târih-i şehûr-i rümiyye
- 6-teşrin-i evvel evvelinden i‘ tibâr olındı ki iskenderüñ ibtidâi sâltanatıdur
- 7-nitekim yukarıda beyân kıldıñ ammâ târih-i fars yezid cerid nam pâdişahıñ
- 8-sâltanatdan i‘ tibâr kıldıñ zîrâ diyâr-ı fars ehlinñ ‘âdeti böyle idi ki
- 9-her padişah-ı a‘ zam ki tahta cülus ide târihi anuñ zamân cülüsundan i‘ tibâr
- 10-idüp âniñ ismi ile tesmiye iderler idi çün nevbet sâltanat yezidcerid
- 11-bin şehriyar bin kesriye geldi târihi anuñ ismi ile i‘ tibâr etdiler çünki
- 12-anuñ devleti ‘osman bin ‘affân rağı allâhu ‘anha zamânında temâm oldu târih-i fars
- 13-anuñ ismi ile bâki kaldı ki ibtidâsı seşenbe gündür ki yigirmi ikisi idi
- 14-rebiül evveliñ hicret-i nebeviyenüñ on birinci yılında **bilgil ki** sene-i şemsiyye ‘ibâretdür
- 15-şol müddetden ki şems kendü hareket hâşşası ile ki mağibden maşriqadur on
- 16-iki birinci kat‘ ide ve bu üç yüz altmış biş gün ve rabi‘ yevm olur ve şehûr
- 17-şemsi ‘ibâretdür şol müddetdenkim şems her bir burcı kat‘ ide pes sene-i
- 18-şemsiyye mürekkebdür şehûr şemsiyyeden nitekim sene-i kameriyye mürekkebdür şehûr
- 19-kameriyyeden ve çün zabt kesürde taqassür oldu ise ba‘ zı nâs ya‘ ni ehl-i

95a

- 1-fars ānı i' tibārdan iskāṭ idüp eyyām-ı sene-i şemsiyye üç yüz āltmış
- 2-biş gündür didiler öyleye her āyı otuz gün i' tibār idüp āḫir māh ayında
- 3-biş gün daḫı ziyāde eyleyüp ol günlere eyyām-ı mustariḳa dirler çün şeḫūr-ı
- 4- arab ve rüm ma' lüm olup va ba' zı muḳāddemāt zıkr olındı ise men ba' de 'ş-şeḫūr
- 5-fars tafşılına şuru' idelüm imdi faşlı-ı sādīs ki fars āylarındadır çün
- 6-ehl-i diyār-ı farsıñ ḳademesi kūsufa i' tibār etmediler lācerem kebīse i' tibārın daḫı
- 7-ḳılmadılar pes bunlar sene-i şemsiyye zıbtı için on iki ay vaz' eylediler ki esāmīsı
- 8-bunlardır . fervardin . erdiḫaşat . ḫurdad . miḫr . murded . şeḫr yevr .
- 9-tayr . aban . azar . dey . behman . isfendarmūd . bunlaruñ her birini
- 10-otuz gün dutup mecmu'ı üç yüz āltmış gün olup ve aban ayınuñ
- 11-āḫirinde biş gün daḫı arturdılar nitekim şimdi zıkr olındı pes üç
- 12-yüz altmış biş gün oldı ve ol rub'ı yevmi i' tibār etdiler tā yüz yigirmi
- 13-yıla dek ve yüz yigirminci yıl bir āy arturdılar aña bī-ḫayzek diyü ād virdiler
- 14-ol ayı temām biram etdiler ol yıl on üç ay oldı ammā tāriḫ-i celāl
- 15-ehl-i ya' ni sulṭān celālū 'l-devlet melikşāḫ selçūkī zamānında olan ḫakimeler
- 16-ve müneccimler cem' olup bu zıkr olan ayları kebise ile i' tibār eylediler ferverdın
- 17-ayınuñ evvelini nevrūzdur dirler öyleye üç ay bahār faşlı oldı ki
- 18-ferverdın . vāridbahşet . ve ḫardāddur . ve üç ay yay faşlı oldı ki
- 19-mihr . ve mürded . ve şeḫriyār . dur ve üç ay güz faşlı oldı ki

95b

1-yeter . ve aban . ve āzar . dur ve üç āy kış faşlı oldu ki di . ve behmen .

2-ve isfendermūd . dur ve bu tārihe tārihi celāli ve melekī dirler ve eyyām-ı mıstırıkānuñ

3-ādaları bunlardır ki zıkr ounur . ehnūd . eşnūd . isfendimuz . ve hašte .

4-heştiviş . ve **bilgil ki** hezāyı otuz gün i' tibār olunup dört hefte den

5-mürekkeb olmağ mülāhaza olunmayup her bir gün ism-i maḥşūş ile tesmiye olunmuşdur

6-ki ol ismler bunlardır 1 hürmüz 2 behmen 3 erd-i behişt 4 şehir-i yevr 5 isfendārmud

7-6 ḥardād 7 merdād 8 dibādır 9 āzar 10 aban 11 ḥur 12 mah 13 yeter 14

8-kevş 15 dimhir 16 miḥr 17 serviş 18 daş 19 ferverdīn 20 beḥram 21 rām

9-22 bād 23 dibdīn 24 dīn 25 urd 26 işnād 27 āsmān 28 zāmīn

10-29 mār-ı isfender 30 enirān ve bilgil ki bu günlerden şol günün ismi ki

11-ayın ismine muvāfiq olā ol günü bayram iderler idi meşelā behmen ayınun

12-ikinci günü . ve erd-i behişt ayınun üçüncü günü . ve şehir-i yevr ayınun dördüncü

13-günü . ve ḥardād ayınun altıncı günü . ve merdād ayınun yedinci günü . ve

14-day ayınun sekizinci günü . va āzar ayınun toḫuzīndi günü . ve āban ayınun

15-onuncü günü . ve yeter ayınun on üçüncü günü . ve day ayınun on beşinci

16-günü . ve mihr ayınun on altıncü günü . ve ferverdīn ayınun on toḫızıncı

17-günü . ve day ayınun yigirmi üçüncü günü **ve bilgil ki** ol eyyāmdan her birine

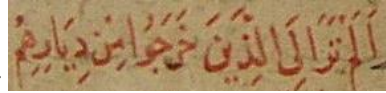
18-ism vaz' idüp ta' yīn etdikleri her gün için ma' lūlleri ve melbūtları

19-ve meşmūmları var idi müte' ayyīn olmak için etmişler idi ve günün ismi

96a

- 1-āyñ ismine muvāfiq olan eyyāmda bayram etdikleri umūr-ı dünyāya ve umūr-ı
- 2-dünyevīyye için idi umūr-ı dünyevīyye pādişāhlarıñ idi ki sürūr-ı nefis hāşıl
- 3-idüp hālqdan hayr du‘ ā alup ve medḥ ve şenā istimā‘ ideler ammā umūr-ı dīniyye
- 4-arban din için idi ki añda ‘ ibādet idüp hayr ve sa‘ adet āhiret
- 5-taḥşīl ideler **ve bilgil ki** bu on iki āyñ her birini tafzīl idüp ve a‘ yādın
- 6-zıkr idelüm ta ki her birinüñ ‘ ālü’-nefer idi aḥvāli ma‘ lüm ola **ferverdin**
- 7-yılıñ evvel āyıdır ve bunuñ evvel günü nevrūzdu ki senenüñ evvelidür
- 8-ve dirler ki ḥaḫ te‘ ālā bu günde hareket-i eflāki iḥdāş eyledi **ḥikāyet**
- 9-‘ abdullāh bin ‘ abbas raḍiyallahu ‘ anha dimiş bu günde resūlullāh ‘ aleyhi ‘s-selām
- 10-ḥazretine armağan virildi gümüş cam ki içinde ḥelvā var idi didi
- 11-nedür bu cevāb virdiler ki ḥaliq‘ u ‘l-server didi nedür evvel didiler ‘ ıyd-ı
- 12-‘ azīmidür farsuñ didi bu ol gündür ki ḥaḫ te‘ ālā iḥyā eyledi şol
- 13-ḳavmi ki çıkdılar ānlar diyarlarından ki niçe biñ idiler mevtden ya‘ ni tã‘ undan
- 14-ḥazar idüp ḥaḫ te‘ ālā ānlara ölüñ didi öldüler andanşoñra gerü iḥyā

15-eyledi nitekim sūre-i baḳarada ḥaber virir

16- ⁷⁷ bunlar vāsiḫ tarafında

- 17-dāvirdān didikleri şehriñ ḳumu idi **ve bilgil ki** bu ayuñ evvel günüñde adı
- 18-hürmüzden ba‘ zılar bunu esmā‘ ullāhdan dirler ve şöyle dirler ki bu günde
- 19-ehl-i arza sa‘ ādet taḳsīm olunur her kim ki bu günde şabāḥdan söz

⁷⁷ Bakara, 243

96b

- 1-söylemez sözin bir miqdār şeker ekl eylese ve zeytun yağı ile edhān eylese
- 2-ol yıl içinde belādan emīn ola ve bugün şabāhdan vāқи' olan hāl-i
- 3-ḥasene ile tefe 'ül iderler idi meşelā pādişāh şabāhdan ҡalkup bir maḥbūb-1
- 4-ḡulām görse ki bir ata süvār olmuş elinde bir toğan var şād olur idi
- 5-ve bu ayıñ on toқuzıncı günü bayram iderler ikisinüñ nāmı muvāfiқ oldıḡıçün
- 6-ve ol bayrama 'ıyd-1 fūrūrdicān dirler mülük-i fars ol ayı ki temām-1
- 7-bayrām iderler idi anı biş ҡısm iderleridi ҡısm-1 evvelde pādişāh 'avām
- 8-'ün-nās için oturup anlara in'ām ve iḥsān iderler idi ve ҡısm-1 şānīde
- 9-anlardan eşraf olanlar ya' ni ketḡudālar var erbāb-1 büyüd olanlar için oturup
- 10-anlara ikrām ve in'ām ider idi ҡısm-1 şālisde 'uzmā-yı nās için oturup
- 11-anlara iḥsān ve in'ām ider idi ve ҡısm-1 rābi' aқrabası ve ehl-i beyti için
- 12-oturup anlara ikrām ve in'ām ider idi ve ҡısm-1 ḡāmisde ḡāşşā kendü
- 13-evladı için oturup añlara enva' i iḥsān idüp ve bi'l-cümle bu biş ҡısmda
- 14-her tayfaya müsteḡaқ olduklarına göre in'ām ve ikrām ider idi bunlaruñ
- 15-ri' ayetinden fāriḡ olduḡdanşoñra kendü müsāhibleri ile cem' olup 'işret
- 16-ider idi **erd-i behişt** orta yaz ayı dur avvel günü mübārekdür üçinci
- 17-günü bayramdur zirā ayıñ esmine muvāfiқdur ve dirler lafz-1 erd-i behişt
- 18-bir feriştenüñ ismidür ki ḡaқ te'ālā anı nāra ve nūra müvekkil eylemişdür ve anıñ
- 19-' ameli ḡastelerden marazı gidermekdür ḡurdād bunuñ altıncı günü bayrāmdur

97a

- 1-zirā ayıñ nāmına muṭābıķdur ve bu bayrama ʿıyd-ı ḥurdādkāñ dirler ve dirler ki
- 2-ḥurdād bir feriştenüñ ismidür ki terbit-i nebātāt ve eṣcār ve taḥīr-i mübāh için
- 3-müvekkildür ve bu ay ṣoñ yaz ayıdur **müḥr** ilk yay ayıdur bunuñ on altıncı
- 4-güni ʿıyd-ı ʿazīmdür ki aña miḥr-i cāñ dirler ol gün feridün ṣahḥākī ğālib
- 5-oldı **mürdād** orta yay ayıdur bunuñ yedinci bayramdur ki aña ʿıyd-ı mürdādkāñ
- 6-dirler **ṣehriyür** ṣoñ yay ayıdur bunuñ dördüncü günü bayrāmdur ki aña
- 7-ʿıyd-ı ṣehriyar ḳāñ dirler **tiz** ilk güz ayıdur bunuñ on üçüncü günü
- 8-bayramdur ki aña ʿıyd-ı tizgan dirler bu günü ğāyetde mübarek ʿad etdiler zirā
- 9-efrāsiyābçün bilād-ı irāna müstevli oldı menuçehr ṭaberistānda ḥasāra
- 10-girüp ol gün ortalarında ṣulḥ olup bilād-i irānı minüçehre virdi
- 11-**aban** orta güz ayıdur bunuñ onıncı günü bayramdur ki aña ıyd-ı abānkāñ
- 12-dirler bunuñ āḥirinde olan biṣ güne fervercāñ dirler bu günlerde ṭaʿām
- 13-biṣürürler ḳabr-i ḳurbunde ḳarbında yüksek yerde ḳorlar ve dirler idi meyyitleriñ ruḥları
- 14-ṣevāb ve ʿiḳāb yerlerinden çıkarlar bu ṭaʿāmlardan nıṣf iderler ve evlerinde
- 15-mersin buḥūr iderler meyyitler bunuñ ḳoḳısından raḥat olup dirler idi
- 16-**azar** ṣoñ güz ayıdur bunuñ ṭoḳızıncı günü bayramdur ki aña ʿıyd-ı āzar-ı
- 17-çēšn dirler ve bu gün oda ısınurlar ve ateṣ-ḥāneler ziyāret iderler ve
- 18-ḳurbānların āteṣ ḥānelere gönderirler idi ve umūr-ı ʿālemi ve mesāliḥ-i cihānı
- 19-meṣveret iderler idi ve bu ayıñ evvel günü degüp küsec günidür bir köse

97b

1-kimseye hār yemekler yedirirler ve müsehhin şerbetleri içürürler ve bedenini edviye ile

2-ṭilā iderler ve bir hımāra bindirirler ve eline bir mürevveḥa virirler durmaz mürevveḥa ile

3-havāyı tahrik idüp el-hārü 'l-hār diyüp ıssıden şikāyet ider hālķ gülüşürler

4-ve eviñ üzerine şu seperler ve qar ve buz atarlar bedeni mülevvet olur ve kendüde

5-balcık getürür her kim ki nesne virmezse anuñ kaftānını balcık ile mülevves

6-ider idi ol kösenüñ neslinden bir niçe yıllar bu 'ādet cāri olup

7-bir pādişāh ol kösec üzeri ne kesm eyleyüp mal va' z etdi kösecüñ

8-hāşılı aña vefa etmeyüp ferāgat eyledi ve dirler bu günde şābahdan tekellüm etmek

9-sözün eyü ek/ idüp turunc қоқlayan kimse temām senede mes' ud olur

10-**dey** ilk kış ayıdur bunuñ sekizinci günü bayram ve on beşinci günü ve yigirmi

11-üçinci günü bayrām günleridür bunuñ evvel gününde pādişāh tahtdan inüp

12-aķ kaftān giyüp aķ döşek üstünde oturup қаpuçıları ve çavuşları

13-giderüp her kim dilerse pādişāh önüne varup köylüler ve ekinciler gelüp

14-pādişāh bunlar ile müşāvere қılıp ben dağı sizüñ biriñüzün ' imāret-i dünya

15-ya' ni dünya ma' mūr olmaķ bezek iledür ve ' imāret-i dünyaya ' adl gerekdür ve

16-' adle siyāset gerekdür siz ol hıdmetde ve ben bu hıdmetde olayın dir idise

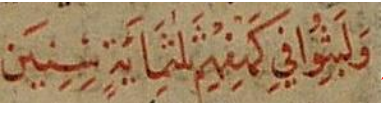
17-**behmen** orta kış āyıdur bunuñ ikinci günü bayramdur ki aña behmence dirler

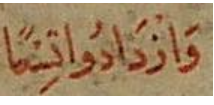
18-dürlü dürlü ni' metler bişürürler idi behmen serh ve behmen sepīd қатарlar idi

19-ve cem' i ehl-i hārf cem' olup birbirini teftiş idüp pīr u piş şoruşurlar idi

98a

- 1-ve beḥmen bir ferīṣtenūñ ismidür ki müvekkildür behāyime **isfendermend** ōñ kıŝ
- 2-aydur ve bu lafz bir ferīṣtenūñ ismidür ki müvekkildür zemīne didiler ve ehl-i
- 3-farsuñ ‘ıydlarında ehl-i küfūr rusūmı olduğıçün çok tafşīl-i münāsib gözlemeyüp
- 4-bu miqdārıla iktifā olındı **faşl-ı sabi**‘ ki sene aylarındadır **bilgil ki**
- 5-yıl ‘ arab ve rüm ve ‘ acem kıatında on iki aydur ammā ‘ arab yılı kıameriyedür bir
- 6-ay otuz bir ay yigirmi tokuz gün ḥesābı üzre üçyüz elli dört gündür
- 7-ve rüm ve ‘ acem yılı ŝemsiyyedür anuñçün üçyüz altmış gündür kesri daḥı
- 8-vardur o öyleye tefāvüt her yüz yılda üç yıldur ḥaḳ kelāmında

9- ⁷⁸ didügi rüm ḥesābı ile mümkindür

- 10- didügi ‘ arab ḥesābı ile dimekdür yukarıda daḥı işāret
- 11-olınmuşdur sene-i ŝemsiyyenūñ evveli ŝems-i müsāmat olduğıdur nokta
- 12-i‘ tidāl rebī‘ iyye āndan ōñra ḥareket ider ŝimāl tā ki yetiŝür gāyetine āndan
- 13-ōñra rücū‘ ider rebī‘ i bu i‘ tibār ile her sene münkıasım olur dört kısma
- 14-ve her kısma bir faşl diyü tesmiye olunur ve ḥaḳ te‘ ālā nıñ kemāl lafzındandır
- 15-ki her faşla iki keyfiyyet virdi biri māḳabline muvāfiḳ biri māba‘ dine
- 16-ta ki intikāl-i tedric ile ola eger ŝāyf-ı ŝitādan ōñra def‘ aten vāḥideten
- 17-olaydı taḡyīr-i ‘ aẓīme mu‘ dī olur idi bedenlerde imdi kıaçan şems
- 18-müsāmat olsa nokta-i ḥamle-i rebī‘ olup arz ithāz ider zinetini ve zamāna
- 19-i‘ tidāl-i rebī‘ dirler ki gece ve gündüz berāber olur lācerem ol zamānda

⁷⁸ Kehf, 25

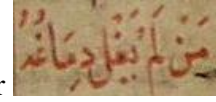
98b

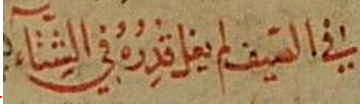
- 1-i' tidāl hāşıl olup hava hoş olup laţif yiller esüp qarlar eriyüp şular
- 2-revāna olup ırmaqlar ziyāde olup çeşmelerde şular vāfir olup nebātāt
- 3-zuḥūr idüp ruṭūbet ağaçların köklerinden budaklarına yürüyüp ağaclar
- 4-yapraqlanup ve çiçeklenüp ve bâkî çiçekler zāhir olup rüy-i zemīn sebz olup
- 5-nebātadan ve i' tidāl-i havādan ve ḥayvānat tazelenür yavrılar ve ḥayvānlarıñ
- 6-memelerinde süd çok olur ve kuşlar yavrılar ve behāyim yer yüzine tağılurlar
- 7-ve ' ıyş-ı ehl-i zamān hoş olup ādemde feraḥ zāhir olup rüy-i zemīn
- 8-āraste olup dünya şol genc cāriyeye döner ki kendüyi tezyīn etmiş
- 9-ola nazarlara çün şems āḥir cevzāya irer bey' temām olur ve çün noқта-i
- 10-serātene ire sayf olur ki aña inqılāb şayfi firler gün ğayetde tavīl
- 11-ve gice ğayetde qaşır olmağda olup ıssı muḥkem olup nebātāt ve ḥayvānat
- 12-kuvvetlenmekde olup meyveler irişüp ḥububāt qurıyup ruṭūbetler eksilüp
- 13-yedenler kavī olup ḥayvānat semüz olup ni' metler vāfir olup ıssı yeller esüp
- 14-ırmaqlar ve çeşmeler quruyup ve ekinler irişüp nebātāt qurıyup vaqt-i
- 15-ḥaşad irişüp insāna ve sāir ḥayvān keşret-i ' ıyşda olup zīnet-i
- 16-dünya kemālin bulup dünya bir ' arūsa döner ki kemāline irmiş ola ve çün şems
- 17-aḥir sünbüleye bevārih-i şayf temām olur ve çün noқта-i mizāna ire aña i' tidāl-i
- 18-zarīfi dirler ki gerü gice ve gündüz berāber olur ammā havā rebī' de olanuñ
- 19-' aksi olur meşelā rebī' de nebātāt ve eşcār zuḥurda olup zarīf

99a

- 1-gelicek bunlar dübülere olup yapraklar dökülmekte olup hava bārid olup
- 2-şimāl yelleri esüp şular kıllimde ve envā' i nebātāt fāni olmağda ve yemişler
- 3-munqatı' olmağda halk hūbūbātı cem' etmekde ve rūy-i zemīn hareketden hāli
- 4-olmağda ve haşerāt-ı arz yer altına girmekde ve tayūr ıssı havālu vilāyetlere
- 5-gitmekde olup ve halk kalīn kaftanlar ve ğalīz görkler giymekde olup
- 6-dünyanuñ şekli müteğayyūr olup bir orta yaşlu hātuna döner ki gencligi
- 7-dönüp kurımağda yüz dutmuş ola ve çün şems āhir kavsa ire zarīf temām
- 8-olur ve çok nokta-i cedye ire aña inğlab-ı şatvi dirler ki gice ğayetde
- 9-tavīl ve gündüz ğayetde kaşır olup gün uzamağda başlar ve fellāhlar ' amelden
- 10-fāriğ olup ekl ve şürbde ve büyütda sākin olmağda olurlar nitekim şayf

11-zamān-ı müşekkat idi şitā zamān-ı ferağatdur ' arab dirler

12- pes soğuk muhkem olup hava haşin ve ağaclar

13- üryān ve otlar fāni olup hayvānāt sākin olup ruṭūbet ziyāde

14-olup ' ālem karañu bulutlar müctemi' olup hayvānāt sākin şular bārid

15-olup ba' zı hayvāncıklar kırılıp dünya şol qarıya döner ki eceli qarīb

16-olmuş ola tā şems hūta varıncaya dek hāl-i dünyā böyle olup çün

17-āhirine vara kış temām olup ve çün hamle ire gerü şemāyine ' avdet

18-ider hāl minvāl-i sābık üzre olur

. faşl-ı

19-şāmīn ki senelere müte' allık olan ' acāibdedür **bilgi ki** ba' zı hükemā dimiş

99b

1-ħaķ te' āla her biñ yılda bir peygamber gönderdi mu' cizāt-ı ġarībe ile dīn-i ġaķ

2-izħār ve kelime-i tevħīdi i' la iħūn ķālīlūñ ġarzı bu degüldür ki her biñ yıl

3-başında bir peygamber gele belke ġarzdı budur ki biñ yıl iħinde bir peygamber

4-bulunur ve imdi evvelki biñde ebū Őir ādem Őalavātullāħ ' aleyhi 's-selāms idi

5-ve ikinci biñde nuħ-ı nebīyallāħ ' aleyhi 'ŐŐalātü vesselām idi ve üçüncü biñde

6-ibrāhim ġalīlullāħ ' aleyhi 'ŐŐalāvātullāħ idi ve dördüncü biñde mūsā kelīmullāħ

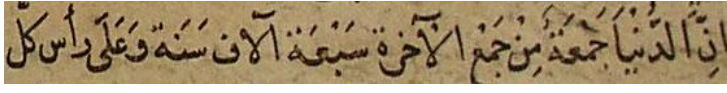
7-Őalāvātullāħ ' aleyh idi ve beşinci biñde süleymān bin dāvūd ' aleyħumüsselām

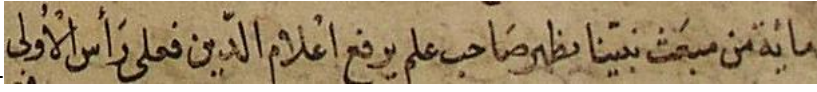
8-idi ve altıncı biñde ' ĩsā rūħullāħ ' aleyhi 'ŐŐalāvātullāħ idi ve yedinci

9-biñde ġatemü'l-enbiyā muħammed resüllullāħ Şallallahu ' aleyhi ve sellem idi ki nübüvvet

10-anuñ ile ġatem olup ve el'an dūnya anuñ ile nihāyet bulur ve sa' id bin

11-cebir rağiyallahu ' anħ ' abdullāħ bin ' abbās rađiyallāħu ' anhumādan rivāyet ider ki

12-dimiş

13-

14-' amr bin ' abdü'l ġariz ġuddusü'l-allāħu sırrāhu aziz ve ' ālā Őāniye muħammed bin idrisü'l el-Őāfi fī

15-rađiyāllahu ' anħa ve ' ālā ŐāliŐe aħmed bin Őerif ġuddusü'l-allāħu sırrāhu ve ' ālā'l-erba' a abu bekr

16-bin Őayyibü'l-bāķilāni ve ' ala ġāmse abu muħammed ġazāli ve ' ale'l-sādise abu

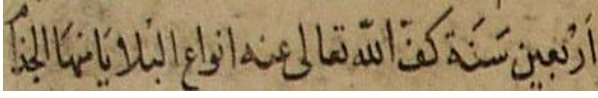
17-' abdullāħ muħammed bin ' ömer er-rāzi rađiyāllahu ' anħa ya' ni dūnyānuñ ' ömri āħiret hefte

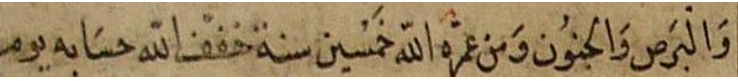
18-lerinden bir heftedür ki yedi biñ yıldur daħı resüllullāħ ' aleyhi 's-selām

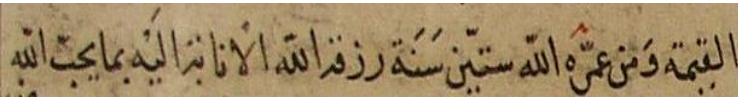
19-ba' Őetden Őoñra her yüz yılda bir Őāħib-i ' ālem-i zāħir olur ki dīn sancaķların

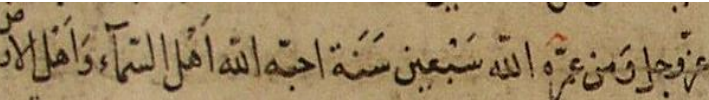
100a

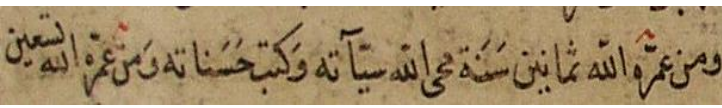
- 1-қалдурur evvelki yüz başında ‘ amr bin ‘ abdu’l ġarīz idi ikinci yüz başında
- 2-imām šāfi idi üçinci yüz başında aḥmed bin šerīḥ idi dördinci yüz
- 3- başında ebu bekr elbāklānī idi beşinci yüz başında imām ġazālī idi
- 4-altıncı yüz başında imām muḥammed rāzī idi va‘n enes bin mālīk raḍiyāllahu

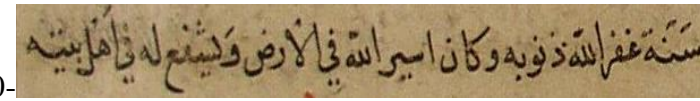
5-‘ anha min ‘ emrullāh

6-

7-

8-

9-

10-

- 11-enesden mervīdūr ki şol kimseye ki ḥaḳ te‘ ālā ‘ emr vire kırk yıl andan men‘
- 12-ider envai‘ belāları ol belāludan biri cüzām biri barş biri cenūndur
- 13-şol kimseye ki ḥaḳ te‘ ālā ‘ ömr vire elli yıl taḥfīf ider ḥesabını yevm-i ḳıyāmetde
- 14-şol kimseye ki ḥaḳ te‘ ālā ‘ ömr vire āltmış yıl añā me‘īs iner kendü rücū‘ı
- 15-kendü diledüġi şol kimseye ki ḥaḳ te‘ ālā ‘ ömr vire yetmiş yıl anı sevdürür
- 16-ehl-i semāya ve ehl-i arza şol kimseye ki ‘ ömr vire seksen yıl maḥv ider
- 17-allāh te‘ ālā anuñ ġünāhların ve kitābet ider ḥayratın şol kimseye ki ‘ ömr vire
- 18-ṭoḳsan yıl allah te‘ ālā yarlıġar anuñ ġünāhların va ḥaḳ te‘ ālā esīri olur
- 19-arzda ve anuñ şefā‘ ati ḳabūl olunur ehl-i beytden ve bilgil ki ḥükemā dirler

100b

- 1-mürür-ı sinin ile deveran-ı eflak ile havadis-i acibe alemd e zahir olur
- 2-ki hayvanat-ı acibetu'l-sekl mütevellid olur ve havalarıñ ihtilafi ile ma'den-i
- 3-garibe ve eşcar ve nebata-t-ı acibe hadis olur ve gah harab ma'mur ve ma'mur
- 4-harab olur ve bahr ber ber bahr olup ve düz yer tag ve tag düz yer olur hak budur

5-ki bunlar olur ammā emr-i ilāhī ile olur ⁷⁹ dehri

6 hikāyet beni israil içinde bir salih

- 7-civan var idi hıızır aleyhi's-selām aña buluşup muşahabet ider idi ol
- 8-zamanuñ padişahi ol cevānı getürüp didi çün hıızır senüñ yanuña gele
- 9-anı benüm yanıma getür valla seni katl iderim cevān getürmek ve va'd eyledi
- 10-çün padişah katından çıkdı bu halde mütefekkir oldı ittifak hıızır aleyhi's-selām
- 11-anuñ katına gelüp ol cevan aña padişahımız sizi görmege talibdür şöyle
- 12-ki buluşmayasız beni katl ider didi hıızır aleyhi's-selām gel imdi varalum didi
- 13-çün padişah yanına vardı padişah didi hıızır sen misin hıızır a.m bel didi
- 14-padişah didi baña haber vir dünyada gördüğün gayetde acib nesneden hıızır a.m
- 15-didi çok acāib gördüm ammā şimdi hātırıma geleni eydeyin ki bir kerre bir
- 16-diyāra sefer etdim bir azim şehir gördüm ol şehirde çok adamlar var ve ali binālar
- 17-var ol şehir halkından bir kimseye didim bu şehri kim bünyād eyledi ol kimse didi
- 18-bu kadim şehrdür bilmezem kim binā eyledi ve babalarımız dağı bilmezler idi andan sonra
- 19-beş yüz yıl göçüp gerü anda uğradım ol şehrden hiç eşer kalmamış bir kişi gördüm

⁷⁹ En'am, 96

101a

- 1-anda ot biçer didim bu şehir kaçan harap oldu didi evvelden böyledür ben didim bunda
- 2-bir şehir var idi didi biz bilmezüz babalarımızdan dağı işitmedük andan bişyüz
- 3-yıldan şöra uğradım gördüm deñiz olmuş avcılar andan balık dutarlar ben didim
- 4-bu yer ne vaqt deñiz oldu didiler evvelden bura deñizdür didim bundan evvel
- 5-çayır idi didiler biz görmedük ve babalarımızdan dağı işitmedük andan bişyüz
- 6-yıldan şöra uğradım gördüm kurı yer olmuş bir kişi gördüm anda ot biçer
- 7-didim bura kaçan kurı yer oldu didi evvelden böyledür ben didim bundan
- 8-evvel deñiz idi didi biz görmedük ve babalarımızdan dağı işitmedük andan
- 9-bişyüz yıldan şöra anda uğradım gördüm mişelik olmuş avcılar
- 10-ğayvânlar şikâr iderler ben didim bu ne vaqt mişelik oldu didiler
- 11-evvelden böyledür ben didim evvel bura çayır idi didiler biz bilmeziz babalarımızdan
- 12-dağı işitmedük andan bişyüz yıldan şöra uğradım bir şehir gördüm evvelkiden
- 13-yeg ‘ imâret etmişler ol şehir ehline şordum bu şehir kaçan binâ olındı
- 14-didiler şehir kadimdür nevaqt binâ olındığın bilmeziz babalarımızdan dağı işitmedük
- 15-ğızır ‘ aleyhi ’s-selâm didi ey pâdişâ bu dürlü dürlü şüretde gördüğim
- 16-senün bu şehründür bunda tahta oturmuş ħâkimsin imdi fikr kııl ki ‘ âlem-i
- 17-muğâl tegayyür ve dârü’l-feraddur darü’l-ğarar degüldür darü’l-ğarar dârü’l-ağiretdür
- 18-ol pâdişâh didi ben dilerin ki salğanatı terk idüp senün ile musâğabet
- 19-idem ħızır ‘ aleyhi ’s-selâm didi benüm ile muşâğabet idemezsin ammâ bu cevân ile

101b

- 1-muşāḥabet kıl ki ol seni ḥayra erişdürür **ve bilgil ki** seneler ‘ acāibindendür bu ki
- 2-bir şahış dünyaya geldükdenşoñra her yıl belke her ay şekli mütebeddil olup dürlü
- 3-dürlü şüretlere girer **ḥikāyet** bir pīr ayīneye nazar idüp dir imiş bu ayīneye
- 4-nazar iden şahş beni niçe şüretde görmüşdür fi ‘l-vāқи‘ bir ādem pīr olıncaya dek
- 5-razi‘ görlür tıfil görlür şabi görlür merāhiq görlür bāliğ görlür cevān görlür
- 6-gehl görlür pir görlür ve bu senelerin her birisinde belke her bir ayında bir dürlü
- 7-hayāt üzre olur mürür-ı eyyām ve güver-i... a‘ vām ādemı bir niçe şürete şoşar ve
- 8-bu tebeddül ve tağayyür insana maḥşüş degüldür belke cümle ḥayvānātda ve cemī‘
nebātātda
- 9-ḥāl böyledür ve bu ḥuşuş ḳati zāhirdür ammā insān ḡafletinden kendü kendüden
- 10-fıkr idemez lakin .tenciye. olıcaḳ mütenebbih. olur ki bu ḳadar tebeddülātđan şoñra
aḫirete

- 15-ve ruhbānlar ki niçe yıllar deyrlerde sākin olup riyāzāt ile tecrübe idüp
- 16-‘ ālemün devrini on ikiye baḥş idüp ve her on iki yıla bir devr diyüp her
- 17-yılı bir ḥayvāna maḥsüb ḳılıp ve her bir yıla ol cevānıñ ḫabi‘ ve ḥuyı ḥasebince aña
- 18-isnād idüp ve ol yıl içinde mevlīd olan velediñ aḫlāḳım beyān etdü ba‘ zılar
- 19-bu ‘ ilmi danyāl peygāmbere nisbet etdiler ve on iki yılın evveli sāl-i müşdur

102a

TABLO

- 1-evvelki seneye ki sāl-1 mūş dirler çün sāl-1 mūş gele ol yıl ekşer emīnlik
- 2-ve hūşak ile geçer ve ol yıl içinde yağmur ve ruḫbet çok olur ve ucuzluk
- 3-olup meyve vāfir olur ammā ḳan dökülmek vāḳi^ç olup pādişāhlara ğam u ğuşşā
- 4-irşür ve ḳış uzak olup ve mūş ğalebe idüp zarar erişdürür ve ol
- 5-yıl pādişāhdan hazır etmek ulıdur ve her mevlūd ki bu yılñ evvelinde vücūda
- 6-gelür be-gāyet zīrek ve marīz olur ammā aña bir ḳatında sözi maḳbūl olur
- 7-ve vasaḫ-1 şālda toğan^ç ālem ve merdāne ve hūb revī olup ammā bed gerdār
- 8-olur ve ahir sālda toğan lecūc ve kezzāb ve bed hūy ve ğamnāk olur ikinci
- 9-seneye ki sāl-1 kāv dirler çün sāl-1 kāv gele ol yıl zahmet ve maraz çok
- 10-olur ve ḳış muḫkem olur ve ekşer^ç ālemde ḫarb ve āşüb olur ammā tızcek
- 11-defi^ç olur ve pādişāhlara zahmet irer ve yağmurlar çok yağar ve güz ni^ç metlū
- 12-vāfir olur ve ḫālīḳ ḫayrata maīl olur ve cenk ḫaşar ve ḳan dökülmek
- 13-vāḳi^ç olur ve dört ayaklu cānverlar saçlarına ziyān olur ve her mevlūd

102b

- 1-ki bu yılıñ evvelinde toğar aħrebin ve mesālih nāsda say‘ keşir idici olur ve
- 2-vasať sālda toğan ħub rūy ve şāhib-i devlet olup keşirü’l ‘ adūv olup
- 3-ve āħir sālda doğan muttaşıl ġamm-nāk olur ve üçinci seneye ki sāl-ı pelnak
- 4-dirler çün sāl-ı pelnāk gele ġaşb ve intiķam ve mevt-i devāb ħalk ortasında
- 5-ta‘ aşşub ve ‘ adāvet çok olup yay faşlı mümted olup zemin-i irāndan hevāric-i
- 6-ħurūc idüp ve pādişāhlar birbiri ile ħālef irşüp ve ‘ aħdlerin bozup
- 7-ve tağlarda zelzele olup ve yırtıcı cānverlar vafir olup ve ba‘ zı diyārda
- 8-ķan dökülmek ve fitne vāķi‘ olup zürü‘ a āfet irer **ve her** mevlūd ki
- 9-bu yılıñ evvelinde toğar zirek ve bahadır ve bülend himmet ve ħüb rūy ve eyü
- 10-sözlü olur ve vasať-ı sālda toğan ħüb şüret ve şikār-ı dost ve keşir
- 11-ü’l-rızķ olur ve āħir sālda toğan kāhil ve bed tab‘ olur ve dördüncü seneye
- 12-ki sāl-ı **ħergüş dirler** çün sāl-ı ħergüş gele ni‘ met ve meyve çok olur
- 13-ve ba‘ zı şehirlerde mevt ve tã‘un ekber vakı‘ olur ve kış ħoşluk ile geçer
- 14-ve güz evveli şoğuk olur ve baharda ve yay faşlında cenūb-ı mağribde
- 15-teşvīş vāķi‘ olur ve tolu çok yağar ve aracif ħaberler çok söylenür **ve her**
- 16-mevlūd ki bu yılıñ evvelinde toğar müste‘ cil ve bī vefā olup şādıķu’l-ķavl
- 17-olmaz ve vasať-ı sālda toğan şirin zebān olur ve āħir sālda toğan
- 18-keşirü’l-ķelām ve bī nef‘ olur beşinci seneye **sāl-ı nehenk** dirler çün sāl
- 19-nehenk gele cenk ve çapmak çok olur ve bazen ve bir bārān berf yağar ve āğaclara

103a

- 1-şoğukdan āfet irer ve kış muhkem olur ve buğday ve arpa vāfir olup tarı
- 2-az olur **ve her** mevlūd ki bu yılñ evvelinde toğar bed tabi^ç olup ve kılı tizcek
- 3-ağarır ve vasaṭ sālda toğan bed halk ve bed sīret olup bir yerde karar etmez
- 4-ve āhir sālda toğan bed hu ve bī-şerm olur erkek olursa muhannes dişi
- 5-ehl-i olursa lāğ ehli olur altıncı seneye ki **sāl-1 mār** dirler çün sāl-1
- 6-mār gele yıl kuraqlık ve kurı olup meyve az olup ve kış muhkem olur
- 7-ve halkda havf ve tā^ç ün olup ve tā^ç am ucuz olur ve çibanlar ve cerāhatler
- 8-çok olup yılan adamı çok şoğar **ve her** mevlūd ki bu yılñ evvelinde toğar
- 9-sukūti ġālib olup ve zihni hūb olup ve halim ve ehl-i teenni olup ammā
- 10-halkdan nef^ç i az olur ve vasaṭ-1 sālda toğan bir tabi^ç ve kindār olur ve āhir
- 11-sālda toğan kabihü^ç l-kelam ve bed^ç ahd olur ve yedinci seneye ki **sāl-1 eseb**
- 12-dirler çün sāl-1 eseb gele türkistān tarafında cenk ve kan dökülmek olur
- 13-ve kış muhkem olur ve hayvānlar helāk olur ve meyvelere āfet irer velikin
- 14-güz ekini eyü olur ve mevt aña bir çok vāki^ç olur ve bahār şoğuk olur
- 15-**ve her** mevlūd ki bu yılñ evvelinde toğar marazlu olur ammā sözi sulṭān
- 16-ḳatında maḳbūl olur ve vasaṭ-1 sālda toğan^ç ālim ve merdāne ve hūb rūy
- 17-olur ve āhir sālda toğan bed tab^ç ve ġam-nāk olup^ç ömri şiddet ile geçer
- 18-ve sekizinci seneye ki **sāl-1 kūsūf** dirler çün sāl-1 kūsūfunda gele ḳatı yıl olup
- 19-hastalık çok olur ve kış muhkem olur ve zürü^ç a āfet irer ve halk çok

103b

- 1-ḥayret iderler ve ḥavf ve fitne olur ve ḳavi yağmurlar yağar ve pādişāhlara
- 2-zaḥmet irer ve her mevlūd ki bu yılıñ evvelinde toġar dost yüzlü güzel
- 3-şüretlü ve vāfir rızqlı ve ḥalkā iyilik ve ʿālim olur ammā ʿilminden
- 4-kendüye nefʿ olmaz ve vasaṭ-ı sālda toġan ḥüb şüretlü ve nīk sīretlü
- 5-olur ve āḥir sālda toġan çıbañ olup ammā marız ve keşirü ʿl-ʿ ömr olur
- 6-toḳızıncı seneye ki sāl-ı meymūn dirler çün sāl-ı meymūn gele yıl ḳuraqlık olur
- 7-ve ḥastalık çok olur ve atda ve devede ḥastalık ziyāde olur hırsız
- 8-ziyān-ı kesih çok olur ve ölüm az olur ve pādişāhlar birbiri ile cenk
- 9-iderler ve ḳış muḥkem olup tizcek gelür ve reʿāya ḥavf ve zulmde olur ve her
- 10-mevlūd ki bu yılıñ evvelinde toġar ʿālem olup latife gūy ve nīk rüy
- 11-ve ḥoş ḥüy olur ve vasaṭ-ı sālda doġan ḥasud olur ve āḥir sālda toġan
- 12-bed ṭabiʿ vefā olur onıncı seneye ki sāl-ı murġ dirler çün sāl-ı murġ
- 13-gele şarb yıl olur zirḫlar bahālu olur ve ḳış soġuġ olur ve yüklü
- 14-ʿavretlere āfet irer ve her mevlūd ki bu yılıñ evvelinde toġar zeyrek olur
- 15-ammā rızqı az olur ve kesbi zāyiʿ olup nesne cemʿ idemez ve vasaṭ-ı sālda
- 16-toġan müfsid virmez ʿamellü ve keşirü ʿl-ʿ adūv olur ve āḥir sālda toġan dostluġ
- 17-idici ve şefḳatlü olur on birinci seneye sāl-ı sāk dirler çün
- 18-sāl-ı sak gele yıl ḳuraqlık olur ve meyve çok olur ve ḥayvānlarda
- 19-ḥastalık olup ve yollar ḥarāmilik olup ve ḳanlar dökülmek çok olur

104a

- 1-ve kış uzun olur ve havf ve fitne ve harb olur **ve her** mevlūd ki yılın
- 2-evvelinde toğar bed tab' ve münāfiķ olur ve vasaṭ-ı sālda toğan bahadır olur
- 3-ve āhır sālda toğan cāhil olur ammā heybetlü ve vefādar olur on ikinci
- 4-seneye ki **sāl-ı hūk** dirler çün sāl-ı hūk gele ol sālda kız çok toğar
- 5-ve ulularda hastalık çok olur ve at vāfir olur ve ğille āfet irer
- 6-ve arpa az olur sār ni' met çok olur ve kış uzun olur ve pādīşāhlar
- 7-ortasında halef olur ve baş ağrısı çok olur ve hırsızlar ziyāde olur
- 8-ve koyun çok helāk olur ve maşrıķ zemīnde halka tefriķa düşüp
- 9-yerlerinden intikāl iderler ve hāl-i re' āya perişān olur **ve her** mevlūd ki bu
- 10-yılın evvelinde toğar nādān olur ammā *kendüyi cümleden* dānā şanur
- 11-ve bed girdār olup ve ğayra nef' olmayup her ne iderse kendü için ider
- 12-ve vasaṭ-ı sālda toğan bahadır ve ehl cenk olur ve āhır sālda toğan bed tabi'
- 13-ve havaperest olur bilgil ki ' acāib senin dindar ba' zı havādiş ki ay on
- 14-iki burcuñ her birinde bulunduğı ' itibār nice bir nesneye delālet ider bunları
- 15-ħükemā tecrübelerinde bulup kitāblarında yazup halk anları öğrenmege rağbet
- 16-etmişler ve ħükemā her nesneyi öğrenmekden ' ār itmezler egerçe ol
- 17-nesne birāzcık nesne ise dağı nitekim bukrāṭ ħakīmden
- 18-menķūldur ki dimiş pīr -i zīn gördüm bir şan' at eger nūr idi aña
- 19-didiler yaşlu қarı olasun utanmazmısın ki bu şan' atı öğrenürsin

104b

1-ol arı didi bilmemekden utandugum bundan ziyade

2-dür ve ol havadis ahkamu ile bu cedvelde zıkr olunur

TABLO

105a

105b

106a

106b

107a

107b

108a

108b

109a

TABLO

109b

TABLO

1-bilgil ki   ac ib sin indend r ba  zı eyy m-ı Őeħrde faşd-ı z r ve ba  zı eyy m-ı

2-Őeħrde nefi  olmak res lull h   aleyhi  s-sel m vaŐiyyetid r diy  nakl olunur

3-evvel  faşd-ı z r olan eyy mı bey n id p anu  cedvelin zikr idelim ki def  -i zarar
ehemd r

TABLO

4-Ő niye n fi  olan eyy mı bey n id p anu  cedvelin zikr

5-idel m ki bu g nlerde faşd n fi  d r ve all hu a  lem   l- ħaħ k t   l-ħ l

TABLO

6-amm  ayı  on biŐinde ve otuzunda faşd etmemek gerekd r ki biri

7-yevm intik s ve biri yevm-i muħaħdur ve bilgil ki   ac ibesind r ħ kem nu 

110a

- 1-ta' bir-i beyānda zıkr etdikleri kaçan bir kimse dilese ki bir niyyet için düşe
- 2-yata gerekdür ki ati' tok olmaya ve ati' ac olmaya ve ati' şuşamış olmaya
- 3-ve sağ tarafı üzre yata ve t ahir ola bu şer aıtı ri'  ayet id p d şe
- 4-yatsa ang  g n angı gice g r rse bu cedvele naz r id p h km n ma' l m
- 5-idene ki otuz h ned r ' aded-i eyy m-ı Şehr i' tib r  ile

TABLO

110b

TABLO

1-**ve bilgil ki** ta'birüñ bir i' tibārı dağı vardır anı bozar cevher-i hekim nūş-i revāñ

2-^ç adl için telif eylemüştür ol i' tibār budur ki düşde gördiği

3-nesnenüñ evvel harfin ma' lüm eydene meselâ kendüyi namâz kılar görse

111a

1-şalavatîñ evvel Һarfin ala ki şaddur ve'l-Һaşıl her nesne ki görür anuñ

2-arabî luğat üzre evvel Һarfin alup bu cedvelin ol Һarfi bulup

3-ol saıırda ne Һükm yazıldı ise andan düşünüñ ta' birin bile

TABLO

111b

TABLO

1-ve **bilgil ki** ta'bir münāsebeti ile fāl daḥı zıkr idelüm tā ki bu kitabımız baḥr-ı
‘ummān

2-gibi cümle buḥūrı cem' olup ve her dürr-i kirāğa bunda buluna imdi

3-ma' lüm olsun kim fīzāgūris hekīm bir şekl-i ğarīb icād eylemişdür ki yunān

4-pādişāhları anı ğayetde ğariz ve muḥterem dutarlar idi ve tacları altında

5-getürüp a' zamet ve heybetleri ziyāde olur idi ve bu otuz altı ḥāne

6-bir ceddveldür her bir ḥānede erḳām-ı hindiyye ile bir 'aded ḳonmuşdur ki bir ḥānede

7-ḳonan bir ḥānede daḥı ḳonmuşdur ve her ḍāla'-ı ṭavlı ve 'arzıan ḥisāb olınsa

112a

1-yüz on birdür ki cümle altı yüz altmış altıdır ve bu cedvel ile ‘āmili böyle

2-dür ki kaçan bir kimsenün hāceti olsa ya o kendü bir ‘amel-i ‘azīm vāқи‘ olsa

3-bunu etmek ile etmemek ortasında tereddüd olsa bu şekli o güne götürüp

4-gözlerün yumup şehādet barmağını bunuñ üzerine qoya andan soñra

5-gözni açup nazar ide eger bir barmağı surhla yazlur raqam üzerine vāқи‘ olursa

6-ki zevcdür ol işe şuru‘ eyleye ve eger barmağı qara ile yazılan üzerine

7-vāқи‘ olursa ki ferddür ol işe şurū‘ etmeye eger zarūret olursa

8-ol raqamuñ ‘adedi qadar eyyām şabr idüp andan soñra şurū‘ ide

1	32	32	3	35	6
3	8	27	28	30	7
6	22	10	12	11	23
19	17	21	22	13	12
10	62	16	9	18	25
31	2	2	33	29	35

9-ve **bilgil ki** bu fāl dañi vardur ki ehl-i ca‘ ferden den menkūldur ve bu oldur ki yüz

10-otuz iki ħarf bir dairede yazılmışdur kaçan bir kimsenün niyyeti olsa anı

11-tezekkür idüp bir fātiħa oquyup ve bir kerre bu daire içinde olan āyeti oqıyup

12-andan soñra tereddüdsüz hemān elini ol dāirede olan ħarfleriñ birisi

112b

- 1-üzerinde koyup ol harfiñ altında olan harfden şayup altıncı harfi
- 2-bir kâğidâ yazup andan sonra anuñ altında olan harflerden şayup gerü
- 3-altıncı harfi yazup bu uslub üzre dâire temâm ide ki barmağı ile ol
- 4-başduğı harfde ahir olsa gerekdir meger şaymağda haṭā etmiş ola ve cümle
- 5-yazılan hurūf yigirmi iki olur anlara nazār idüp ya evvelinden veya ortasından
- 6-bir ‘ arabī terkīb ibtidāsı zāhir olsa gerekdir anuñ ma‘ nāsın mülāḥaza idüp
- 7-anuñ ile ‘ amel eylemek gerekdir

TABLO

113a

- 1-ve bilgil ki fāl aqsāmındandır ğālib ve maġlub hesabı ki hekim aristatis
- 2-iskender yunanı için te' li etdügi kitab-ı siyasetde yazmışdur iskender
- 3-bunuñ ile ' amel idüp pâdişâhları helâk ve zebün ider idi her vilâyete
- 4-teveccüh kaçd eylese kendü ismini ve ol vilâyetiñ pâdişâhı ismini hesab ider
- 5-idi kendüyi bu hesabda ğālib añlayıcağ kendüsi bizzât varur idi ve eger
- 6-ol vilâyetiñ pâdişâhı bu hesabda ğālib eglese kendüsi bizzât varmıyup
- 7-beglerinden kimiñ ismini ol pâdişâhıñ ismine bu hesabda ğālib bulsa
- 8-anı ser ' asker idüp gönderür idi ve bu hesabıñ tārīki budur ki iki şahşıñ
- 9-ismi cemil hesabı ile hesab olunup toğuz toğuz tārīh kılınup her bir ismden
- 10-ya toğuz ya toğuzdan eksik kalsa gerekdür pes cedvele nazâr idüp hükmüni
- 11-ma' lüm idene meşelâ bir ismden üç ve bir ismden sekiz kalsa cedvele nazâr
- 12-idüp göre ki sekiz ğālib ve üç maġlubdur pes hükm ide ki sekiz kalan ismiñ
- 13-şacı ğālib olup üç kalan ismüñ şacı maġlûb olur ba' zılar ismde
- 14-mu' teber olan evvel vaz' olunandır didiler ve ba' zılar ismden ve lağabdan
- 15-ve künâtdan kaçkı ile meşhûr ise mu' teber olan şehir olandır didiler ve kaçan
- 16-iki şahşıñ ismlerinden kalan berâber olsa kaçkı küçücek ise anuñ galebesine
- 17-hükm olunur ba' zılar büyük olanuñ galebesine hükm olunur didiler va ba' zılar
- 18-hiç birisi ğālib olmaz belke ikisinüñ mâbeyninde şâlih olunur didiler ve eger
- 19-biri şâhib-i seyf ve biri şâhib-i kalem olsa şâhib-i seyf olanuñ galebesine

113b

1-ḥüküm olunur didiler ve bu ḥisāb muḥārebelerde ve meḥāsimelelerde ve bunuñ emşālinde

2-mu‘teberdür ġāfil olunmaya ki pādişāhlarıñ mübecciri ve ḥükemā ve fazlānuñ maḳbūldur

TABLO

3-ve bu cedvel ile ‘āmil olanlar dirler ki ādem ‘aleyhi ‘s-selām zamānından bir ve ġālib

4-ve maġlūb olanları ḥesab kılsıñ bu cedveli şahih bulursan zīrā vaḥy-i ilāhī

5-ile vaz‘ olınuşdur ve bu ḥāl-i ḥavaşş ‘adāddendür ki anı fişāġuris ḥekim

6-zıkr etmişdür meşelā **ḳābil** isminden sekizdür ki ġālib oldı **habīl**

7-isminden ḳalan üçdür ki maġlub oldı **ibrahim** isminden ḳalan altı dur ki

8-ġālib oldı **nemrūd** isminden ḳalan üçdür ki maġlūb oldı **mūsā** isminden

9-ḳalan sekizdür ki ġālib oldı **fır‘ avun** isminden ḳalan bir dür ki maġlūb oldı

10-**dāvud** isminden ḳalan altıdur ki ġālib oldı **cālūt** isminden ḳalan bişdür

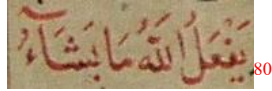
11-ki maġlūb oldı **mūsā** isminden ḳalan sekizdür ki ġālib oldı **ḳārūn**

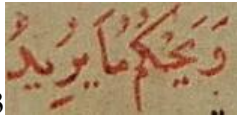
12-isminden altıdur ki maġlūb oldı ‘**ālī** isminden ḳalan iki dür ki

114a

- 1-ğālib oldu **mu'āviye** isminden kalan altı dur ki mağlub oldu **vaḥṣī** isminden
- 2-kalan toḳuzdur ki ġālib oldu **ḥamza** isminden kalan altıdur ki mağlub oldu
- 3-**abdū'l-raḥim** bin mülcem isminden kalan toḳūzdur ki ġālib oldu **āli** isminden kalan
- 4-iki dūr ki mağlub oldu **timūr** isminden kalan sekizdür ki ġalibe oldu **bāyriḍ**
- 5-isminden kalan yedidür ki mağlūb oldu ḥaḳ budur ki bu cedvele yazılan
- 6-ḥükm-i ekṣerīdür küllī degüldür görmez misin ki **aḥmed** isminden kalan sekizdür **selīm**
- 7-isminden kalan biş dūr bu cedvel muḳtaḏāsınca sulṭān aḥmed ġālib olup
- 8-sulṭān selim mağlūb olmaḳ gerek idi bunuñ 'aksi oldu pes ma' lūm
- 9-oldı ki bu ḥükm külli degüldür ve bu cedveliñ aḥkāmına i' tibār-ı ṭālī' mevlūd
- 10-olmayacaḳdur ammā ṭālī'-i mevlūd ma' lūm olıcaḳ i' tibār añadur buña degüldür ba' zı
- 11-mevādde teḥallūf ṭālī' mevlūddan olmaḳ muḥtemeldür ve bu zıkr itdükler ḥükemā raġmıncadur

12-ammā ehl-i sünnet ḳatında tasarruf ḥaḳ te' ālā ḥazretiñdedür ki

13 ve **bilgi** ki fālū' ḳasemgendür cedveli müveddet ve 'adāvet

- 14-ḳaçan bilmek dilesiñ iki kimseniñ ortasında dostluḳ mı olur düşmanıñ
- 15-mı olur ve bunlar ne keyfiyet ile olsa gerekdür her birisi ḳaḅı ism ile meşḥūr
- 16-ise isimlerün ḥisāb-ı cümle ile irü irü ḥesāb idesin andan ṣoñra
- 17-toḳuz toḳuz tariḥ idesin ya toḳuz ḳalır ya toḳuzdan eksik ḳalır ḳaḅı
- 18-ismden ziyāde ḳalursa anı ṣaġ cānibden i' tibār idüp ḳaḅı ismnden
- 19-az ḳalursa anı ṣol ṭarafdan i' tibār idüp ḳaḅı ḥānede eksi müşterek

⁸⁰ İbrahim, 27

⁸¹ Maide, 1

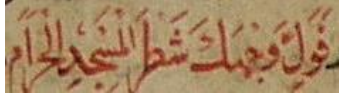
114b

- 1-vāķi^c olup cem^c olursa ol hānede yazılan anuñ ĥakimidür andan ma^c lūm
- 2-idenesin meşelā bir şahşuñ adı ĥızır ve bir şahşıñ adı ilyās olsa
- 3-ĥızır isminden ĥalan yedidür ve ilyās isminden ĥalan üçdür imdi şāğ cānibde
- 4-yazılan yedi berāberinden şayasın dördinci hāne şol tarafda vāķi^c olan
- 5-üçüñ berāberindedür öyleye yedi ile üç ol dur daĥı hānede müşterek
- 6-vāķi^c olup cem^c olurlar anda yazılan ĥük-m-i te^c accübāñ ve ... lafzlarıdır
- 7-pes bilürsen ki bu ikisi birbiri ile sevişirler ve ayruşurlar muĥabbetleri
- 8-dāimā degüldür ve şūret-i cedvel budur
- 9-bilgil ki

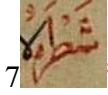
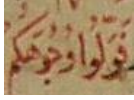
TABLO

115a

- 1-olur anuñçün dimişlerdür **beyt** fāl-ı remmāle i' timād etme * lāfdur albi i' tiad etme
- 2-ammā ol fāl resminde olan ūret ki andan emr-i dīn maşūd ola ayrlu fāldur
- 3-ve ma' lūmdur ki rŭkn-i a' am erkān-ı islāmdan alavāt amisdŭr ki ' imādŭddīndŭr ve
- 4-bu daı ma' lūmdur ki alavāt mebnīdŭr erkāna ve erāie ve cŭmle erāi alavātdan

5-biri istibāl abledŭr nitekim rabb' ũl beyt buyurur ⁸²ve her kii

6-her ne yerde ise mescid-i arāma teveccŭh lāzımdur nitekim rabbŭ'l-ībād buyurur

- 7 ⁸³lā-cerem ŭkemā-i islāmiyŭn cŭmle vech arzıñ ıblesiñ ta' yīn iŭn bir dāire
- 8-yazup kevārib-i evābet ile cihet-i ıble-i beyān etdiler ta her vilāyetiñ ehli anuñ ile ıblelerin
- 9-tei idŭp iāmet-i alavāt ideler ve ūret-i dā'ire ma' uda budur ki resm olunmadur

TABLO

⁸² Bakara, 114

⁸³ Bakara, 144

115b

1-**ve bilgil ki** filâhete müte‘allik gibi ba‘zı aḥkâm beyân idelüm ki ḳudemâ-i müneccimîn

2-ba‘zı kitâblarında yazmışlar ve demişlerdür ki yağmur güzden oraḳ zamânına dek

3-ma‘lüm degüldür eger dilersen ki yağmur ḳanḳı ayda yaḳmacaḳın bilesin gerekdür ki

4-temmuzuñ on sekizinci gicesinden yigrimi bişinci gicesine dek şenbe ile

5-tecrübe idesin ki her bir gice bir aya delâlet ider tecrübenüñ keyfiyyeti budur ki

6-bir miḳdar penbe bir taş ile ḳartasın ve iḥtişamdan şoñra ḳâm üstüne ḳoyasın

7-erteye dek devre şabaḳ gün ḳoḳmadan ol şenbe alup ol taş ile

8-ḳartasın eger penbe aña berâber gelürse evvelki ayda yağmur yağmaz eger penbe âḳar

9-gelürse anuñ âḳarlıḳınca yağmur yağar pes her gicenüñ penbesi ile her bir ikisi

10-‘ale ḳt-tertib ḳâli ma‘lüm olur **ve bilgil ki** yağmur için bir ‘alâmet daḳı demişlerdür

11-ki aḳustosuñ on sekizinci gününde ikindüden şoñra aḳşama dek güñ

12-yüzüne naḳar olına eger bulur görlürse orta güz ayında yağmur yağmayup

13-güz ekinleri eyü olmaya ve eger ikindüden yatsuya dek bulut olursa

14-orta güz ayınuñ önünde yağmur ola ve eger nişf-ı leylide bulut olursa

15-orta güzüñ ortasında yağmur yaḳa ve eger ikindüden irteye dek bulut

16-olursa orta güz ayı temâm yağmur ola ve eger bulut ḳalıñ olursa

17-yaḳmur çok yaḳa ve eger bulut yufta olursa yağmur az çok yaḳa ve eger

18-bulut gök yüzün temâm ḳaplırsa orta güz ayı temâm yağmur yaḳa ve eger

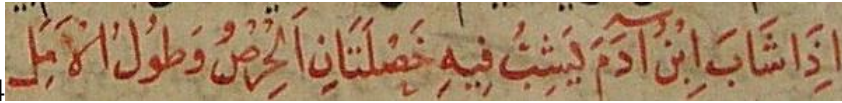
19-bulut pâre pâre olursa yağmur dike dike yaḳa **imdi bilgil ki** aḳustosuñ

116a

- 1-zıkr etdigimiz on sekizinci günü orta ayınun yağmuruna delâlet
- 2-ider nitekim tafşîl etdik ve on tokuzuncı gün bulut ahvâli şoñ güz
- 3-ayınun yağmuruna delâlet ider ve yigirmi birinzi günü orta kış ayınun
- 4-yağmuruna delâlet ider ve yigirmi ikinci günü şoñ kış ayınun yağmuruna
- 5-delâlet ider ve yigirmi üçüncü günü ilk yaz ayınun yağmur ayınun yağmuruna delâlet ider
- 6-ve yigirmi dördüncü günü orta yaz ayınun yağmuruna delâlet ider andanşoñra
- 7-orağ zamânı olur yağmurda hacet olmaz belke ekşer ekinlere nazâr yağmaduğı
- 8-yegdür **ve bilgil ki** ħubûbâtdan gelecek yıl kankısı eyü olacağın bilmek dileseñ gerekdir
- 9-ki büyük tağarı birez ters ile çarışmış toprak ile toldurasın temmuzun
- 10-evvel güninde her dânededen ayruca irüce irüce ekesin ve şu viresin gündüz
- 11-taşra gün olduğı yere çıkarasın aĥşâm uruş altına getüresin bu ayın
- 12-on altıncı gününe dek böyle idesin ve on yedinci gice o içine
- 13-ķomayup tām üstüne koyasın tâ ki yılduzlar nûrı doğuna şabağ göresin
- 14-ķanğısı hoş bitmiş ve ķanğısı şoluğ bitmiş ve ķanğısı şaru bitmişdür gelecek
- 15-yıl ol şoluğ ve şaru biten eyü bitmez ve ol eyü biten o ve eger ol gice
- 16-bulut olursa bir açıklık giceye teĥîr idesin ammâ taĥıllar çürük
- 17-ve şu dökmüş olmamağ gerekdir tâ ki tecrübe şaĥiĥ ola **ve bilgil ki** ‘acâib sinîndendür
- 18-sen insanun iĥtilâfı te ‘şîr-i kevâkib-i seb‘ a-i şeyyâre ile imdi veled-i dünyâya
- 19-geldikdenşoñra aña ķamer mutaşarrıf olur dört yıla dek zîrâ beden-i mevlüd ol

116b

- 1-zamânında raḡb ve seri' ü '-nümûvv olur ve ekṣer ġidâsı mâ-i olur dört yıldan
- 2-şoñra añâ ' uṭârid mutaṣarrıf olur on yıla dek öyleye mevlûd kıoyı olur
- 3-feḡm-i ' ulûm ve şanâi' ve kendüde zâhir olur isti' dâd-ı te' ellüm ve mütebeyyîn olur anda
- 4-aşul aḡlâḡ ve ḡavaşş-ı a' mâl ki anlardan ḡâdiş olur ta' lîm ve edeb bu ḡükmüne
- 5-binâdur oġlancıkları dört yaşındanşoñra ḡocaya ve üstâda virmek
- 6-çün on dört yâş temâm ide añâ mutaṣarrıf olur zühre sekiz yıla dek
- 7-pes mücâri-i meni ḡarekete başlar ve ' ıyş ve ' işrete meyl ve ' aşk ve muḡabbete teveccüh
- 8-ve cimâ' ve inzâl-i meni etmek ister andanşoñra añâ şems mutaṣarrıf olur on ṡokuz
- 9-yıla dek öyleye müstevliye olur i' mâle ve ḡadre olur ef' ale ve işḡâl
- 10-ider zilletden ' izzete ve lu' bdan vaḡâra ve sefâhatden şıyânet-i nefse andan
- 11-şoñra oña mutasarrıf olur mirriḡ on biş yıla dek pes zâhir olur hamr-ı
- 12-ma' aş ve fikr-i mâl ve ḡırş ve ṡül-ı emel iḡâṡat mizâcın feḡm idüp
- 13-mâl mühîm olmasın fikr ider nitekim resûlullâḡ ' aleyhişşalâtü vesselâm buyurur

14

- 15-andan şoñra añâ mutaṣarrıf olur müşteri on iki yıla dek pes fâriġ olur
- 16-ekṣer a' mâl şâḡadan ḡüsn-i ḡâle ve zıkr-i cemile ṡâleb ve iktisâb-ı şevâba
- 17-râġıb olur andan şoñra añâ zuḡâl mutaṣarrıf olur âḡir ' ömre dek öyleye
- 18-bedenine ârz olur bürüdet ve kesel-i buṡḡ ḡareket ve sür' at iḡâṡa ve faḡr
- 19-ve **bilgil ki** zamân-ı velâdetde ḡanġı kevkeb sa' âdete muḡârîn bulunursa ol kevkebiñ

117a

- 1-zamān-ı boynında mevlūduñ devleti ve mālī ve şevketi zāhir olur anuñçün ba' zı
- 2-nāsuñ devleti civān iken ve ba' zınuñ devleti kahl iken ve ba' zınuñ devleti
- 3-pīr iken zāhir olur ve ba' zınuñ qablū 'l-mevt zāil olup ve ba' zınuñ mevt
- 4-ile hatm olur ve hikāyet hıızr 'aleyhi 's-selāmdan bir niçe leṭāif istimā'
- 5-etdük min ba' de 'l-kelām muşannıfa şürū' idüp ol taqrīb ile daḥı niçe
- 6-nefāis zıkr idelüm **el-maḳālatü 's- 'sāniyye fi 's-süfliyyāt** süfliyyātdan murād eflākden
- 7-aşağa olanlardur pes ' anāşıra ve mevālid-i şelase ve ra' da ve berqa ve hāleye ve
- 8-ḳavs-i ḳuzaha ve riḥe ve sāir kāināt-ı cevde ḥādiş olanlarıñ cümlesine
- 9-ve her ' anāşırda ḥādiş olanlara ' amiddür ve bunda nazār bir niçe emrdedir
- 10-**en-nazarü 'l-evvel** ' anāşırdadur bunda iki faşl vardır **faşl-ı evvel**
- 11-ḥaḳiḳat ' anāşırdadur **bilgil ki** ' unsur-ı asl dimekdür öyleye ' anāşır-ı uşul
- 12-dimek olur bunlar daḥı dördür biri nārdur ki ḥārr-ı yābisdür biri
- 13-havādur ki ḥārr-ı raṭbdur biri mādır ki bārid-i raṭbdur biri türābdur ki
- 14-bārid-i yabisdür bu dört nesneye ' anāşır didiler mevālid-i şalişin ya' ni nebātatiñ
- 15-ve ma' denün ve ḥayvānātın uşulı oldıkları için ve bunlara erkān
- 16-daḥı dirler eczā-i mürekkebāt oldukları i' tibār ile ve istiḳsāt daḥı
- 17-dirler mürekkebātın anlardan kırkıncı i' tibāri ile ' anāşır didikleri anlara
- 18-iḥtilālī i' tibāri iledür ' anāşır dört idüğine vech-i ḥaşr budur yā
- 19-ḥafif-i muṭlak ola ol nārdur yā ḥafif-i muzāf ola evvel havādur

117b

1-ya saķıl-i muṭlaķ ola ol turābdur saķıl-i muzāf ola ol mādur ve küre-i

2-narıñ mekānı küre havānıñ muḥaddebi ve felek ķameriñ muķa‘‘arıdır ve küre havānuñ

3-mekānı küre-i mānuñ müddeti ve küre-i nāriñ muķa‘‘arıdır ve küre-i mānuñ mekānı küre-i

4-arzıñ muḥaddebi ve küre-i havanuñ muķa‘‘arıdır **ve bilgil** ki ḥaķ te‘ālā ‘anāşır erba‘adan

5-her birini iki keyfiyyet ile muttaşif kılmışdur ki her biri iki keyfiyyet ile muttaşif

6-ķurbünde olan ‘anāşıra bir keyfiyyetde muvāfiķ ve bir keyfiyyetde muḥālifdür muvāfaķat

7-i‘tibāri ile birbirinüñ civārındadır muḥālefet i‘tibāri birbirine ķarışmaz pes nār

8-ve havā birbirinüñ civārındadır zīrā ikisi daķı ḥārdur ve hava ve mā birbirinüñ

9-civārındadır zīrā ikisi daķı raṭbdur ve mā ve tūrāb birbirinüñ civārındadır

10-zīrā ikisi daķı bāridir ammā nār-ı yābis ve havā raṭbdur birbirine ķarışmaz ve havā

11-ḥār mā bāridir birbirine ķarışmaz ve mā raṭb arz-ı yābidir birbirine ķarışmaz ve ḥāzret-i

12-ḥaķķıñ ḥikmeti bunu iķtizā eyledi ki ḥafif-i muṭlaķı felege aķreb ve saķıl-i muṭlaķı

13-felekden ib‘ad ve havā ve mānıñ daķı ḥıffet izāfiye ile aḥf olanı felek

14-cānibinde ve eşķāl olanı arz ṭarafında ola **faşl-ı şānı** ‘anāşıruñ ba‘zınıñ

15-ba‘zına inķilābındadır **bilgil** ki ḥükemā dirler ‘anāşır bir heyülādır ammā şüretleri

16-muḥtelifdür lā-cerem birbirine munķālib olurlar **ammā** şol inķilāb ki mā ile

17-arz ortasındadır bu oldur ki muḥaccer olur ki āzarbeycānda bir çeşme

18-varður ki ol vilāyetüñ ḥalkı kerih ķālibi ķālib iderler ol şuyı ķālibe

19-dökerler ṭaş olur ve damağında bir çeşme vardur içseler şudur getürseler

118a

- 1-taş olur ve baħr mā olur nitekim ehl-i ekser taşı ezüp Şu iderler **ammā**
- 2-Şol inķılāb ki havā ile mā ortasındadır bu oldur ki tağlar başlarında
- 3-kāh kāh bürüdet sebebi ile hava seħāb māřara münķalib olup yağmur yağar ve bir meŐrebe
- 4-içine buz yağar şosalar taŐrasında olan hava māya munķalib olup meŐrebe
- 5-tirilmiş gibi olur mā havaya munķalib olduğu ĥod zāhirdür kaçan bir țaraf içinde
- 6-olan Şuyı şaynatsalar ya Şems ĥarāreti erse havāyı olup havāya
- 7-munķalib olup gider **ammā** Şol inķılāb ki nār ile havā ortasındadır havā
- 8-nār olur kaçan demürce körüėinüñ delüğin dıķasalar ve muttaşıl körükleseler
- 9-içinde olan havā ĥarāretle nār olup körüği yağar ve ıssı yerlerde esen yel havā
- 10-iken nār muħarāēe olur ve nār havaya munķalib olduğu çerağda zāhirdür ki çeraėıñ
- 11-fitili nār Őeffāfe ile müŐte‘ il iken yuķaru çıķdıķça havā ile maħlüt olup eczā-i
- 12-duħāniyye ile iħtilāřından şara zıll olup nār-ı şabi‘ atından çıķup havā olur
- 13-**el‘ nazarül-Őānī** küre-i nārdadır bunda daħı iki faşl vardır **faşl-ı evvel**
- 14-ħaķıķat-i nārdadır **bilgil** ki nār-ı cerem basitdür ki anuñ levni yoķdur anuñçün görünmez
- 15-görmez misin demürce körüėinüñ delüği dıķanup ve vāfir körüklense gör ki
- 16-yağar ammā nār görünmez ve felek şamer muķa‘‘ arında olan nār görünmez ve eger levni olup
- 17-görünse ‘ālem-i eflākiñ rüyetine māni‘ olur idi ve yerde bizüm şullandığımız
- 18-nār görünmez ve ki basit olup hava ile maħlüt olduğuçündür taş şıl bārī te‘ ālā
- 19-ħazretinüñ kemāl-i keremine ki küre-i nārı felek řameriñ muķa‘ arında kıldı tā ki ĥarāreti

118b

1-aña şu' ud iden duhān ġālizi iħrāk ide ve buhār-ı müte' affini laṭif kıla tā ki

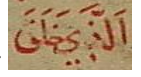
2- 'ālem-i cev ebedī şāfi ve şeffāf ola ve andan beru küre-i zemheri yeri halk eyledi

3-tā anuñ bürüdeti nārīñ harāretinüñ şiddeti def' idüp hayvānāta ve nebātāta

4-zarar olmaya **haḳ te' ālā** hazretinüñ ' acāib şun' undandur ki çakmak taşı ile

5-demür zūlmānı ve keşfi iken anlardan nār çıkar ki nurānī ve laṭīfdür **vehāzret-i**

6-ħaḳḳıñ ġarāibi şun' undandur ki şecere-i hıızırdan nār çıkar nitekim buyurur

7- ⁸⁴ iki ağac vardır ki birine merh

8-birine ' afār dirler birbirine süretmek ile nār hādiş olur ' abdullāh bin ' abbās

9-raḳıyallahu ' anha dimiş hiçbir ağac yokdur ki anda nār olmaya illā ' unnāb ağacında

10-yokdur anuñçün qaşşārlar toḳmağın andan iderler **ve haḳ te' ālā** hazretinüñ ' acāib

11-ḳudretindendür ki beni isrāil içinde ḳurbanları ḳabul olmağın ' alameti

12-ol idi ki semādan nār-ı beyzā iner idi ḳurbanı ekl eyler idi ol nār

13-nār-ı rızā idi **ve haḳ te' ālā** kemāl-i ḳudretinden nāre bir ḳuvvet vermiş ki cümle ecsāmı

14-ḳaḫr ider ve her nesne-i fāni ider ve biriñ taşı toprak ve kirec eyler ve demüri

15-ve polādı nerm ider ve meşāliḫ-i nāsa lāzımdur **mışra'**

16-niçe ḫāmī ider puḫte niçe sayruyı zāğ etmiş **ve hāzret-i haḳ** celle ve ' ala nār-ı cehennemden

17-bunu eşir idüp ve misāfirlere zād sefer ḳılmış ki ta' āmdan ḫālī olan yerlerde

18-çakmak çakup od yakup def' -i ta' ām peydā iderler nitekim buyurur

19- ⁸⁵ ve ' acāib-i şun' -ı

⁸⁴ Yasin, 80

⁸⁵ Vakıa, 73

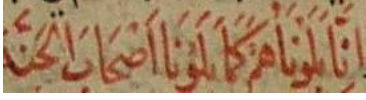
119a

1-ilāhīdendür ki bir rücül-i sālihūñ bostānı var idi meyve dircek zamānında

2-fuķarāya tenbīh idüp ihzār ider idi evraķdan dökülen ve yel ķapdıđı

3-ve basātdan taŗra dūŗen fuķaranuñ olup ve tekrār ‘aŗr ķıķarur idi ol

4-ŗālih kimse vefāt idüp oğulları ĥaset idüp fuķarādan maĥfī gice varup

5-yatmıŗ buldular nitekim ĥaķ te‘ālā buyurur el-āyet

6-ŗarāib ŗun‘-ı ĥaķdandır yıldurum ki bir cism-i ŗađīrdür ammā keyfiyyet nār ile mütekeyyif

7-olup ķanđı cisme rāst gelürse yaķar ve ŗarāib ķudret-i ĥaķdandır ki bir diyarda

8-gice iķinde od yalayır idi develer ürküp ķaķarlar idi ve gāhi ekinlerin

9-yaķar idi ammā gündüzün duĥān görmürdi ĥaķ te‘ālā ĥālid bin sinānī sefer

10-ķıluپ gönderdi ol peyđamber bu ķuyu ķazıp ol nārı anda defn etdi

11-va ĥalk anı gördiler faŗl-ı ŗānī ŗeĥāblerde ve yıldız atlamaķdadur bilgil

12-ki ĥükemā dirler arzdan duĥān taŗā‘ud idüp ya‘ni yuķaruya ķıķsa ve

13-taŗā‘udundan küre-i zemherīrden göķüp küre-i nāra vāŗıl olsa yanar eger ol

14-duĥān arŗa muttaŗıl degül ise ve laťif ise küllīsi yanup yalınlandıķdan

15-ŗoñra nār ŗefāfeye münķālib olur öyleye ĥiss-i baŗardan fevt olur ya‘ni

16-görünmez olup küre-i nāra ķarıŗup ŗöyindi zan olunur ammā ĥaķīķatda ŗöyinmiŗ

17-degüldür belke ĥaķīķat nāra münķālib olmuŗdur ŗeĥāb didikleri budur egerķe

18-zāhira yıldız atluپ ŗöyindi gibi görmür ve eger ol duĥān galīz ise

19-yalınlandıķdan ŗoñra ĥılzeti miķdārı bāķī ķalır öyleye ķoyar ķuyruķlu yıldız gibi

119b

1-görnür ve gâhi kıvılcık ve kara ejderhâdur boynuzlu cânver ve top ve direk ve korkunc

2-nesneler şüretinde görünür ‘ avâm kıyruqlu yıldız toğdı ve gök yüzinde

3-‘ alâmet-i kıyâmet belürdi didikleri budur ve eger ol taşâ‘ ud iden duğân-ı

4-arza muttaşıl ise yukaru ucu küre-i nârdan yanup yalıñlanup andan yalıñlanı

5-yalıñlanı arza iner nitekim bir mum söyünse ve bunuñ duğânı yukaruda bir âhir

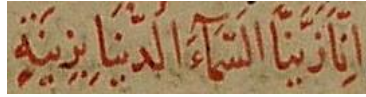
6-mumuñ şu‘ lesine irişse ol duğân yukarudan yana yana inüp

7-aşagıda söyünmiş mum gerü yanar ve bu duğan ki küre-i nârdan yana yana iner mevâzi‘ -i

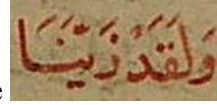
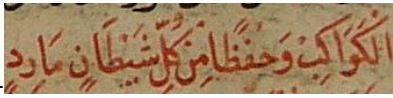
8-nüzülden yana râst gelürse yakar ve buña harîk dirler ‘ avamıñ büyük

9-tağlara od düşdi bir niçe gün yandı didikleri bundandır eger su‘âl

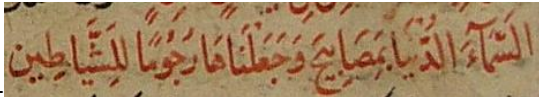
10-olunursa hağ te‘âlâ sûre-i şaffâtda

11-⁸⁶ ve sûre-i mülkde

12-⁸⁷ buyurur ve ehl-i tefsîr

13-beyân etmişlerdür ki murâd-ı rücüm olandan kevâkib kendüsi degüldür ve illâ kevâkib

14-eksilmek gerek idi belke kevâkibden kığılcım gibi atılan nesnelerdür imdi bundan

15-eglenür ki şehâb kevâkibden atılandır bu hükemâdan nađl etdiđiñ degüldür biz

16-ideriz iki kavlı ortasında münâfât yokdur kıurân-ı ‘ azîm nâtığ olduğı

17-şıdđ-ı mağz-ı hükemâ zıkr etdikleri olmağ dağı muğtemeldür nihâyet şeyâtına

18-ıard için olan kevâkibden atılan ola hükemâ zıkr etdüği olmaya eger su‘âl

19-olunursa şehâb resülullâh ‘aleyhi’s-selâm velâdetinden şöñra olup

⁸⁶ Saffat, 6

⁸⁷ Mülk, 5

120a

- 1-şeyāṭīn semāya ‘urūcdan men’ olındı dirler öyleye duḥān küre-i nāre
- 2-irişüp yanmaḳdan olur didükki muḥālifdür **biz** iderüz ol ḳavl şaḥīḥ olduḡı
- 3-taḳdīrce anuñ ma’ nāsı şehābiñ ṭard-ı şeyṭān için olması resūlullāh ‘aleyhis-
- 4-selām velādetden şoñra olunmuşdur dimekdür yā şol şehāb ki kevākibden atılır
- 5-ol şoñra olmuşdur dimekdür öyleye duḥān küre-i nāre irşüp yanmaḳdan olan
- 6-şehābiñ evvelinden vuḳūr’ ma māni’ degüldür **en-nazarü’s-sālis** küre-i havādudur ve bunda
- 7-bir niçe faşl vardır **faşl-ı evvel** ḥaḳīḳat havādudur **bilgi** ki havā cürm-i basitdür
- 8-şeffāf ya’ ni rengi yoḳdur ve küre-i havanuñ muḥaddebi küre-i nāriñ muḳa‘‘arına mümāsdır
- 9-ve muḳa‘‘arı küre-i māniñ muḥaddebine mümāsdur ve havā ḳaçan müteḥarrik olsa yel olur
- 10-imdi havā yeldür sākin ve yel havādur müteḥarrik **ve hükemā** dirler semā ile arz ortasında
- 11-olan havā üç kısmdur **kısm-ı evvel** felek ḳamer muttaşıldur anuñ ile ‘ale’t-tevālī
- 12-deverādadur devām deverānı ve sür‘at ḥareketi için nār olmuşdur va ḡāyet
- 13-ḥarāretdür felekden aşıḡa olduḡça ḥareketi batırıñ olup ve ḥarāreti aḳl
- 14-olur ve ḥarāreti aḳl olduḡça bürüdet ḡālib olup zemherir olur pes
- 15-kısm-ı şānī ṭabaḳa-i zemheririyedür ammā üçüncü kısım oldur ki şemsüñ ve sāir kevākibiñ
- 16-şu‘āi saṭḥ-ı arza doḳunup andan yuḳaruda mün‘akis olup mu‘tedil
- 17-olur eger öyle olmasa arza mümās olan hava ziyāde ebred olur idi
- 18-nitekim ḳutb-ı şimāli altında olan havā ziyāde ebreddür ve ol vilāyetde altı
- 19-ayı ‘alet-tevālī gice olur şems oradan ba‘id olduḡçün öyleye anda havā

120b

- 1-bārid olup şuları toñmuşdur ve gedūret zūlmet ziyādedür ve anda
- 2-ḥayvānāt dirilmez ve nebātāt bitmez ve bilgil ki ekşer küre-i nesimūñ irtifā' i altı biñ
- 3-zērā' dur ve ḡāyetde a' lā olan tağ ol miqdāra irişmez ve havāda inķilābāt
- 4-çok olur meşelā nūr ve zūlmet ve baḥar ve zevbe' a ya' ni kışrağa ve duḥān ve ıssı
- 5-ve şoğuk ve hāle kıavs-i kızah ve bulut ve ra' d ve berķ ve yıldırım ve yağmur ve
- 6-zabāb ya' ni tuman ve dal ya' nī çi ve şaķī' kırağı ve kar ve tolu ve şehāb
- 7-ve kıuyruķlu yıldız zīrā bunlarıñ ba' zı küre-i eşirde olur nitekim beyān olındı
- 8-ve ba' zı küre-i zemherirde ve küre-i tesmiyede olur faşl-ı şānī şehabda ve matardadır
- 9-bilgil ki hükemā dirler çün táb āfitāb şulara doķuna anlardan eczā-i laṭife kıalkar
- 10-ki aña nacar dirler ve çün táb āfitāb yere doķuna andan eczā-i laṭife
- 11-kıalkar ki aña duḥān dirler çün bunlar mürtefi' olup taşā' ud kıalsalar şundan
- 12-ḥālī degüldür ki ya küre-i zemherire ve aşl olalar ya olmayalar eger ol baḥār ve duḥān
- 13-küre-i zemherire ve aşıl olup anda şoğuk kıavī degül ise kıalunlanup toñup
- 14-seḥāb olur ve andan kıatarat nāzil olur nitekim ḥümām içinden baḥar kıalkup
- 15-kıubbesine varup anda bürüdetden kıatarat nāzil olur imdi ol şehābdan
- 16-nāzil-i kıatarat matardur ve eger küre-i zemherirde berd kıavī olsa eger şehabda
- 17-teşīri ol kıatarat şehāb içinde iken olursa kar olur eger berdün
- 18-teşīri ol kıatarat-ı şehābdan ayrıldıķdanşoñra olursa tolu olur ve eger
- 19-ebḥire ve edhine taşā' ud idüp küre-i zemherire irmezse eger keşīr ise andan

121a

- 1-dahı şehāb-ı māṭar ḥādīs olur eger ḳalīl ise arza mülāşık olup durur
- 2- zabāb ya‘ nī ṭuman didikleri oldur ve eger ol ebḥire ḳalīle daḳīka olup
- 3-andan eczā-i māiye-i ğayr-ı müneccimde nāzile olursa ṭal ya‘ ni şebnem didikleri
- 4-oldur ve eger eczā-i māiyye nāzil olursa şaḳi‘ ya‘ ni ḳarġu didikleri
- 5-oldur bunun ṭalla nisbeti şacuñ maṭara nisbeti gider **ve bilgil ki** kāhi şehāb ḥādīs
- 6-olur havānuñ inḳıbāzından berd-i şedīd sebebi ile ve imām rāzī demiş eşyā
- 7-mezkūre ekşer yā tekāsüf baḥārdan ḥādīs olur kāhi ḳillet ile tekāsüf havadan
- 8-ḥādīs olur **ve haḳ te‘ ālā** ḥazretinüñ kemāl-i laṭīfindendür ki her yıl yağmur yağdurur
- 9-ve yelleri bulutlar üzerine musallaṭ ḳılmışdur ve bulutları her ṭarafa sürer her yere
- 10-yağmur irişdürür tā ki sebab-i ḥayat bilād ve ‘ ibad olur ve ehl-i tecrübe demişlerdür
- 11-ki her mevzu‘ ki deñizden kırık günlük yol ba‘ id olsa anda yağmur yağmaz
- 12-nebātāt bitmez ve ḥayvānāt olmaz ammā esaḥ budur ki bu ḳavl küllī degüldür **faşl-ı sālīs**
- 13-yellerdedür **bilgil ki** ḥükemā dirler yılıñ ḥudūşı temevvüc-i havādandur ki havā cihet-i
- 14-muḥtelifeye müteḥarrik olup yıl olur zīrā havā ve mā iki sākin deñizlerdür ḳaçan
- 15-ḥareket etseler yel ve mevc olurlar lakin eczā-i mā şaḳīletül-ḥareket imdi edḥıme
- 16-ḳaçan şu‘ ūd idüp ṭabaḳa-i bāride ve aşıl olsa yā ḥarāreti sākin ola ya olsa
- 17-olursa mütekāşif olup nüzül ider ya‘ ni şehāb şaḳıl olup ve bürüdet
- 18-sebebi ile şiddet-i tekāsüfünden ciḥet şüfle māil olur öyleye havā mütemevvic olup
- 19-müteḥarrik olur ki ol riḥdir yā ḥarāreti sākin olmayup küre-i nāre taşā‘ ud ide

121b

- 1-ki ol müteḥarrıkdür ḥareket-i felek ile öyleye anı ḥareket devriyyedür ider esfele
- 2-öyleye anuñ sebebi ile havā mütemevvic olup müteḥarrık olup rīḥ olur ya şehāb
- 3-benefse rīḥ olur benefse olduğuçün ḥareket ile öyleye eczāsı müteḥallil olur
- 4-eṣna-i ḥareketi öyleye hava müteḥarrık olur ki ol rīḥdür yā şehāba mülakı̄ olan
- 5-havā mütemevvic olur ciḥet-i süfle şehābıñ indifā' ı katında ve bu temevvic sirāyet ider
- 6-samt indifā' ında olan havāya öyleye ol semtde hava müteḥarrık olup rīḥ
- 7-olur yaḥud şehāb mündefi' olur bir cānibden cānib āḥire ve anuñ indifā' ı
- 8-ḥareket-i havāyı icāb ider bundandır yel bir taraıdan eserken dönüp bir taraı daḥı
- 9-esmek yaḥud hava kendüsi Őşer öyleye civārında olan havāyı ḥayzından
- 10-sürüp taḥrık ider yaḥud duḥān kendüsi nüzül ider süflı̄ sebebi ile öyle
- 11-semt nüzülünde havāyı def' ider şehāb def' etdüğü gibi öyleye havā müteḥarrık
- 12-olur **ve bilgil kiriyāḥ** 'acāibedendür қаşurğa ve bunuñ ekşer tevellüdi şol yellerdendür
- 13-ki rücū' ider tabaқа-i bārideden muşadif olur saḥābe ki anı devr etdirür
- 14-lā-cerem ol hayat üzre ezer ve kah şu 'āl etdüğü yer müdevver olur öyleye
- 15-anuñ hububi ol ḥāl üzre қалur қıvırcık saç gibi ki anuñ sebebi kāḥı̄
- 16-... mesām olur ve қаşurğa kāḥ olur iki birbirine muḥālif esen yeliñ bir
- 17-birine şanaşduğundan olur ki ikisi birbirinüñ hubūbuna māni' olup bir
- 18-müstedır yel ḥādiş olur mināre gibi gāḥı̄ bir gemiye rāst gelüp anı қaldurur
- 19-ve devr etdirir gāḥı̄ bir pāre bulut қаşurğa içinde bulunup bir ejderhā gibi

122a

1-görnür **ve riyāh** acıbedendür sümüm dedikleri ki rih-i muharriqadır gāh olur anda

2-yalıñ görnür od yalkı gibi ve bu ya' ni semüm ya bağıyye-i madde-i şehābudur yāhūd
yel

3-ıssı yerlere mürūr idüp andan harāret-i şedīd kesb ider **ve bilgil ki** yel iki kısmdur

4-biri rahmet yelidir biri ' azāb yelüdür ve her bir kısım dört kısmdur rahmet yelinüñ

5-aqsāmı **1** ruhādur **2** neşürdur **3** nāşerātdur **4** mübeşşirātdur ve ' azab yelinüñ

6-aqsāmı **1** şāğıfdur **2** ' aşafdur. bu ikisi deñizde olurlar **3** ' aqımdür

7-**4**şarşardur. bu ikisi qaruda olurlar **ve bilgil ki** yelleriñ aşulı dördür

8-biri **şimāl** dür anuñ muhibbi ya' nı esdigi yer yedi girden mağrib şemse ve üçinciye

9-dekdür biri **cenūb** dur ki anuñ muhabbi sehilden maşriq şemse ve varıncaya dek

10-dür biri **şabā** dur ki anuñ muhibbi yeddi girden maşriq āfitāba varıncaya dek

11-biri **debūr** dur ki anuñ muhibbi suhilden mağrib şemse varıncaya dekdür

12-**ammā şimāl** barid yābis zīrā bir memleketden eser ki geniş ol vilāyet üzerinden

13-göçmez ve ol iklimde qarlar ve yağmurlar ve buzlar çok olur ve ol memleketde

14-deñizler yokdur şahrālar ve tağlar çokdur anuñcün bārid yābis olur ve cenūb

15-yelinden berk eser zirā tar dereler ve tağlar arasında uğrar zīrā şimāl tarafında

16-tağlar çokdur tar yerlerden çıkup geldigüçün hiddet kesb ider lüleden ağan

17-şu gibi ammā bedeni şahīh eyler ve dimāga kuvvet virir ve rengi şāfī eyler ve havāsı

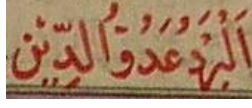
18-şahīh kıılır ve şehveti harekete götürür ve hükemā dirler bu vilāyetde ki şimāl ve
cenūb

19-çok esse hayvānāt çok doğar velākin şimāl yeli çok esse ekşer hayvānātuñ

122b

1-neslini erkek ider ʿ arab ŧimāl yelin mezmūm iderler ol sebebden ki bulutları

2-sürer yağmur yağdurup bereket indirmez ve ŧoğuk getirüp bürüdet verir

3-ʿ arab ʧāifesi ŧoğuk hağğında hicran okıyup sevmezler

MİNYATÜR

4-**ammā cenūb** hār-ı raṭbdur zīrā haṭ-ı istivādan gelür ve ol vilāyetde ıssı

5-ziyāde olur zīrā iki kerre güneş anuñüzerinden geçer ve dāimā andan baʿ id

6-olmaz hem ol memleketde deñiz çoğdur la-cerem hem hār hem raṭbdur bedeni yumuŧağ

7-ve süst ider ve ādemi kāhil eyler ve hava ıssı ağar eyler huŧuŧā semiʿ ve baŧarı

8-gend eyler ve ekŧer yağmur yağdurur ve kaçan bir vilāyetde çoğ esse ol memleketde

9-doğan evlādın ekŧeri diŧi ve ʿ acāibdendür ki kaçan ıssı ŧu üzerine

10-esse ŧoğuk ider ve ŧoğuk ŧu üzerine esse ıssı eyler ŧimāl

11-yelinde bu hal yoğdur ve ʿ arab ʧāifesi cenūb yelini mağmūd ve memdūh dutarlar

12-ol sebebden ki bulut ıparıp yağmur yağdurur ve dirler ki levāğıh-ı cenūbdandır

123a

1-ve levākīḥ şol yellere dirler ki ağacları yükli eyleye ya' ni ağaclarıñ çiçekli

2-altından yemişlerin dutdura ḥaḳ budur ki bu her diyārda cenūb yeline maḥşūş

3-degüldür ba' z diyārda cenūb yeli mezmūmdur mażar olduğuçün şüret bed cenūb budur

MİNYATÜR

4-ammā şabā i' tidāle qarībdür gündüzüñ evvelinde eser şoğukluğa māil olur

5-zīrā şoğuk yerlere doḳunup bürüdet kesb ider ammā zamān-ı bürüdeti

6-ḳalīldur zīrā a' ḳabince gün doğup şu' ā' şems ardınca olup ḳızdırup

7-mu' tedil ider ve baḥre ve berre irşüp ol ciḥetden daḥı i' tidāl kesb ider

8-ve bu seḥer eser nesīmdür ki ādeme ḥoş gelür ve uyḳu getürür ve bīmārı raḥat

9-eyler ve ğamnāki mesrūr eyler ve cümle ḥavāssa muvāfiḳdur anuñçün şā' irler bunu medḥ ideler

123b

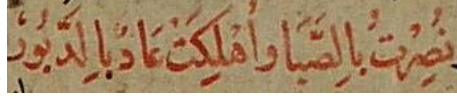
MİNYATÜR

1-**ammā zebūr** şabāya muhalıfdür zīrā ekşer gündüzüñ āhirinde eser ve geniş ol

2-vaqt ğurūba qarīb olur anuñçün ħarāret kesb ider ve her hışlet ki şabāda

3-vardur zebūr anuñ zıddıdır buña naşşdur ve resūlullāh ʿ aleyhi ʾs-selām

4-ħazretinüñ qulı ki buyurmuşdur

5-ve cemīʿ yelleriñ fāideleri budur ki şavtları işitdürürler ve қоқuları yetiştürürler

6-ve gemileri deñizlerde yüridürler ve bulutları sürerler ħācib olan yerlere

7-yağmur yağdururlar gāh sebab-i luḫf gāh sebab-i қаħr olurlar *

MİNYATÜR

124a

- 1-faşl-ı rābi^ʿ ra^ʿ d ve berḳdür ya^ʿ ni gün görölmek ve Şimşek yalamakdadur
- 2-bilgil ki ḥükemā dirler çün tāb āfitāb deñize dokuna andan eczā-i māiyye ḳalkar
- 3-ki aña baḥar dirler cem^ʿ -i encüre ve çün tāb āfitāb arza doḳuna andan
- 4-eczā-i tarabiyye ḳalkar ki aña duḥān dirler cemi^ʿ edḥine imdi ḳaçan encüre ve
- 5- edḥine ḳarıŐup māen taŐa^ʿ ud etseler tā küre-i zemherire irseler encüre
- 6-tekāsüf sebebi ile seḥāb olup edḥine seḥāb ortasında müteḥabis olup
- 7-ḳalsa andan Őoñra ol edḥine ḥareket ider yā^ʿ ulve ḥarāreti bāḳi olduḳün
- 8-yā sifle eczā -i arzıyye müctemi^ʿ olup Őāḳil ḥabiyyeye^ʿ avdet etdigiçün ḥarāreti
- 9-zāil olmaḳ ile ve eczā-i havāiyye andan munfaşıl olmaḳ ile beher taḳdīr ya^ʿ ni
- 10-gerek yukaruya ḥareket etsün gerek aŐaḳaya ḥareket etsün seḥābı yırtar
- 11-Şiddet ile andan āvāz peydā olur ki ra^ʿ d oldur ve eger duḥān ile seḥāb
- 12-ortasında muḥkem sürtüŐmek vāḳi^ʿ olursa andan nār zāhir olur
- 13-çaḳmaḳ taşı ile demüründen zāhir olduḳı gibi eger laḥif ise tizcek
- 14-söyinür ki berḳ oldur ve eger anda eczā-i arzıyye dühniyye ve kibritiyye olup
- 15-nār anları dutarsa ol eczā bir cism olup yana yana izine rāst
- 16-gelürse yaḳar yıḳar Őā^ʿ iḳa ya^ʿ ni yıldırım oldur eger su^ʿāl olunursa
- 17-niçün bunlar ya^ʿ ni ra^ʿ d ve berḳ Őā^ʿ iḳa ekşer yazda olur ḳıŐda olmaz
- 18-biz eyderüz zīrā encāruñ ve duḥanuñ ve eczā-i arzıyye dühniyyenüñ ve eczā-i
- 19-arzıyye-i kebriyyetiyenüñ Şu^ʿ ũdı Şemsün teŐirinden ve arzuñ yubüsetinden

124b

1-dur bu sebebler ekşer yazın bulunur kışın bulunmaz meger kışın ziyāde kuraklık olmuş

2-ola ve ra' d ve berķ soğuk vilāyetlerde olmaz zīrā soğuk duḡānı def' idüp

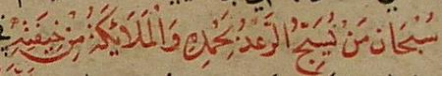
3- münce mid kılıp şuya munķālib ider **ve bilgil ki** yıldırımıñ ḡāşiyetidir ki kıpunuñ

4-demürin eridür ağacın yakmaz ve kīse içinde altını ve gümüşi eridür kīseye

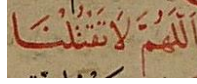
5-zarar etmez **ḡikāyet** bir oğlancıḡuñ baldırlarına doḡunup iki ayakların düşürür

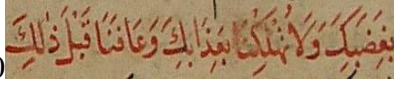
6-ammā kın çıkmamış yıldırımıñ ḡarāreti taḡulduḡı için **ve bilgil ki** ra' d ve berķ

7-olduḡı manada kişi bu du' ayı oḡusa aña yıldırım doḡunmaya du' ā budur

8- kaçan ra' d muḡkem olsa

9-resūlullāḡ 'aleyhi 's-selām du' ā idüp dir idi

10- ve yıldurumuñ ḡāşiyetidir

11-şuya girmek ile tizcek söyünmez belke şü ḡayvānların büryān ider ve yıldurumuñ

12-ḡāşiyetidir ki taḡları ve taşları pāre pāre ider ekşer cüssesi kücücek

13-olur ammā kuvveti büyükdür ḡāḡi cüssesi büyük daḡı vāḡi' olur **ḡikāyet**

14-şeyḡ ebū 'ali bin sīnā rivāyet eylemiş ki cüranda bir büyük demür

15-pāresi düşmüş ki iki yüz elli tümen imiş bir divara yakup andan şıçrayup

16-yire batup ḡalk yeri kazup sulḡān maḡmūd bunu işidüp cürcān āmīrine ādem

17-gönderüp taleb eylemiş āḡırlıḡından naḡl idemiyüp çok zaḡmet ile bir pāresin

18-ķoparıp gönderdiler andan kılıç düzmek istiyüp istediler zaḡmet çeküp

19-ķılıc eylemek müyesser olmamış şeyḡ ebū 'ali dimiş cümlesi dārū dānesi gibi birbirine

125a

- 1-berk yapışmuş idi ve **bilgil ki** ra' d ve berķ mā' en ḥādiş olurlar ammā berķ 'alel-
- 2-fevr görmür zīrā eş' ā' -1 başar esra' dur lākin ra' d şoñra işidülür zīrā şavtuñ
- 3-vuşūli temevvūc-i havā iledür pes yapça yapça gelür görmez misin ķazar tokmak
- 4-ile bizi ursa irakdan đarbını def' i görürsen zīrā eş' ā' -1 başar esra' dur
- 5-temevvūc-i havādan ammā đarbuñ āvāzını gic işidürsen **ve bilgil ki** berķ çok olsa
- 6-andan şoñra çok yağmur yağar zīrā ekşer berķ seḥabıñ tekeşşüfündendür kaçan
- 7-seḥāb mütekeşşif olup ķalkınsa içinde şular maḥbūs olup şoñra yol
- 8-bulıcaķ çok yağar nitekim bir yerde şuyı şalıvirmeseler şoñra şalıviricek
- 9-ziyāde aķar şuncalayın ki bir kimse kendüyi đahkdan men' eylese añsızın ķahķaha
- 10-ider **faşl-ı ḥāmis** hālede ve ķavs-i ķuzahda ya' ni ay ağıllanmaķda ve elegimsağmalda
- 11-dur **bilgil ki** halenüñ sebebi budur ki kaçan ğayetde yufķa seḥāb vāki' olsa
- 12-anda olan eczā-i māiyye-i şāğire ki şefāfe olup birbirine müteķāribe
- 13-olalar ammā birbirine muttaşıl olmayalar her biri küçücek ayna gibi olur pes bunlar
- 14-şerm ile ķamer ortasında vāki' olur kaçan ādem nazar eylese cirm-i ķamere şuā' -1
- 15-maḥrūti ya' ni nūr-1 başar ki gözdeki ruḥūbeti cālidiyyeden çıķup ol eczā-i
- 16-māiyyeye uğrayup andan göçüp cirm-i ķamere vāşıl olur ol eczā-i māiyye
- 17-bir dāire gibi olduğıçün şuā' -1 maḥrūti anlardan cirm-i ķamere vāşıl olduķda
- 18-her bir dānesi bir mirāt-1 şāğir gibi olduğıçün her biri ķameriñ şavnı gösterip
- 19-şeklini göstermez zīrā mirāt küçücek olıcaķ şekl göstermez levn gösterir

125b

- 1-öyleye kamer bir nürdan dâirenün içinde vâki^ç olmuş gibi görünür **eger** su'âl
- 2-olunursa kamerün öniñde vâki^ç olan eczâ-i mâiyyenün mirât-ı şağīrleri gibi
- 3-olup levn-i kameri göstermez **biz** eyderüz şî'â'ı koyı olup nür-i kamere muqâbil
- 4-olduğičün ol eczâ-i mâiyye iki nürün ortasında vâki^ç olup aşl
- 5-ğaylûleti olmaz havâ-i şâfi gibi olur ammâ kamere muqâbil olmayan eczâ-i mâiyye iki
- 6-nür ortasında olmayup nev^ç a ğaylûleti olup levn-i kameri gösterür **ve bilgil ki** kaçan
- 7-şaft-ı mezkûre üzre iki şehab vâki^ç olsa birbirinün üzerinde iki hâle
- 8-görnür aşagada olan büyük görünür bize aqreb olduğičün ve ba^ç zı
- 9-kimse ben yedi hâle gördüm birbiri üzre dimiş ve hâle şems önünde
- 10-dağı vâki^ç olur ammâ ğayetde nâdirdür ve ekşer vâki^ç olıcağ kavş gibi görünür
- 11-temâm dâire görünmez gâh gâh kamerde dağı kavş gibi hâle görünür temâm dâire görünmez
- 12-**eger** su'âl olunursa hâle didikleri ve kavş-ı kuzah didikleri şehâb gibi
- 13-emr-i muğakkağ mıdur yoğsa ğayâl midür **biz** eyderüz bu iğtilâfi meseledür ammâ eşahğ
- 14-oldur ki emr-i muğakkağ degüldür belke ğayâldür zîrâ ol eczâyı mâiyye merâyâyı
- 15-şagīre müşâbesindedür mirâtda şûret-i mürtesem olmaz belke şîâ'ı başar mirâta
- 16-doğunup andan meriyye mün^ç akis olur anuñçün mirâtın bir tarafa dağı döndürseler
- 17-bir ğayrı şûreti görünür **eger** su'âl olunursa hâle niçün kızıla mâil nurâni
- 18-renk görünmez belke gök gibi görünür **biz** eyderüz âyine ne renkde olsa şîâ'ı
- 19-başaruñ in^ç ikâsında mer^çî olan nesne-i âyinenün rengi ile mülevven görünür

126a

- 1-meşelâ bir kimse kızıl şırçaya nazar eylese şūreti kızıla mâil görnür ve gök
- 2-şırçaya nazar eylese şūreti göge mâil görnür nūr imdi eczâ-i mâiyye gök
- 3-rengine mâil olduğıçün nūr kâmeri gök gibi gösterüp şariḥ nūrânî göstermez

MİNYATÜR

- 4-çün hâle nice idügin mufaşşal bildüñ ise şimden gerü kav-s-i kızaḥ tafşîlin
- 5-dahı zıkr idelüm bir ve cümle ki ketb-i ḥakimiyye müṭâla‘ asından müstağnî olasın
- 6-imdi **ve bilgil ki** bunuñ sebebi dahı şehâb-ı raḳîḳ vâḳi‘ olup anda eczâ-i
- 7-mâiyye şeffâfe birbirine muttaşıl olmayup her biri küçicek âyine gibi olup
- 8-ve şems muḳabîl-i vâḳi‘ olup meşelâ şems maşrıḳ cānibinde olup ol mağrib
- 9-cānibinde ola ya şems mağrib cānibinde olup ol maşrıḳ cānibinde ola tā ki
- 10-şuâ‘ -ı başar andan mün‘ akis ola ve ol eczâ-i mâiyye bir cism-i keşifiñ önünde
- 11-olmaḳ gerek tağ ya şehâb mazlūm gibi zîrâ ecsâm şefâfiñ ardında bir cism
- 12-ğalîz olsa şîâ‘ ı başar andan nüfūz idüp in‘ ikās bulunmaz nitekim âyinenüñ

126b

- 1-arķasında ķare Őır olmasa Őuā[¢]-1 baŐar andan gōķūp gitdūgiķūn Őūret gōstermez
- 2-ve bu eczā-i māiyyenūñ vuķū[¢]1 Őems ufķ-u semāya ķarīb olıcaķ ķavs-1 ķuzah gōrnūr
- 3-zīrā Őems mūrtefi[¢] olsa in[¢] ikāsınuñ ģarāreti ziyāde olup ve eczā-i māiyye
- 4-leťāfeti iķūn ol ģarāret ile havāya munķālib olur ve bu eczā-i māiyye bir ve cūmle
- 5-vāķi[¢] olmaķ gerek ki degirmi ola tā ki Őemsden bir ģaťģ-1 mūstaķīm ķekūlūp oñ
- 6-eczādan birine gelūp ba[¢] de devr etdūrūlūr olsa pergār gibi her birinūñ ūzerine
- 7-vāķi[¢] ola ve Őōyle gerek ki ol eczā-i māiyyeden zāviye-i in[¢] ikās ki mūsāvīdūr
- 8-zāviye-i Őu[¢] ā[¢] a ol ģaťģ-1 mūstaķīm muģīť olduđı zāviyenūñ ūzerine vāķi[¢]
- 9-ola pes ķaķan eczā-i māiyye bu veķhile vāķi[¢] olsa insan aña mūtevecciģ olup
- 10-nazar idecek Őuā[¢]-1 baŐar ol eczādan Őemse mūn[¢] akis olup her biri zu[¢]-i Őemsi
- 11-gōsterūp Őeklini gōstermez nitelim hālede beyān olındı ūyleye ol eczādan
- 12ba[¢] zı dāire miķdārı gōrnūr ve bunuñ levni yedi belke sekiz gōrnūr ol kim
- 13-Őemse ķarīb dūr ķızıl olur andan aŐađa olan Őarūdūr andan aŐađa olan
- 14-erguvānīdūr andan aŐađa olan Őarudūr ki mūrekkebdūr Őaru ile erguvānīden
- 15-andan aŐađa olan benefŐģi andan aŐađa olan fıstıķīdūr andan aŐađa
- 16-olan yeŐildūr ekŐer evķātda ūķ levn gōrnūr ve iģtilāf-ı elvān Őemse ķarīb
- 17-ve bu[¢] d[¢] itibāri iledūr ya[¢] ni Őemse ķarīb olan eczādan in[¢] ikās ķızıl
- 18-gōsterūr eb[¢] ad olan yeŐil gōsterūr ... iģtilāf-ı elvān eczā-i Őēģabīñ ve eczā-i
- 19-māiyyenūñ vāridinde olan cism-i kaŐıfīñ elvānıñ iģtilāfı ve iģtilāťı iledūr

127a

1-**hikāyet** şeyh ebū ʿali bin sīnā demiş ben ʿammāda ʿavs-ı kuzah gördüm bu kelâmın

2-beyânında demişler zâhir budur ki zû-i semî ʿammam câmlarına düşüp anlar mülevven olduğıçün

3-in ʿikās divāra düşmüş ola anı ebū ʿali ʿavs-ı kuzah şanmış ola ammā ebū ʿaliye

4-bu maḳûle ḥaṭa-i fâhiş isnād etmek ḥaṭa-i fâhişdür zâhir budur ki eski ʿammamın

5-ḳare divāri önünde teşāʿ id iden buḥārdan eczā-i mâiyye hayāt-ı mezkûre

6-üzre vâḳiʿ olup muḳābelesinde şemʿ olup şuʿāʿ-ı başar ol

7-eczā-i mâiyyeden nūr-ı şemʿ a münʿakis olup anuñ levnin göstermişdür

TABLO

8-ve bilgil ki ʿavs-ı kuzah ekşer faşl-ı bahārda ve ḥazānda zâhir olur ve ḳaçan âdem bir

127b

- 1-tağ üstünde olsa aşağıda ovada kavş-ı kuzah olsa yukarıdan aşağı cemi' i
- 2-şeklini görür hikāyet şeyh ebū 'ālī dimiş tūs ile bāverd ortasında bir yüce tağ
- 3-vardur ben anuñ üzerinde idüm şems t̄ālī' idi benüm ile arz üstünde bir bulut
- 4-var idi nazar eyledüm benüm ile arz ortasında bir temām dāire gördüm kavş-ı kuzah
- 5-levni ile pes inmege şurū' eyledüm indikce dāire küçecek oldu çün ol
- 6-sehāba berāber indüm maḥv oldu ve bilgil ki ba' zılar zu' m eylemiş ki bunuñ gibi ḥavādişüñ
- 7-ḥudūşinde sebep bu zıkr degüldür belke ittişālāt-ı felekiyye ve kuvā-yi ruḥāniyyedür
- 8-ki bunuñ gibi eşyanuñ vücudun iktizā ider öyleye hale ve kavş-ı kuzah ḥayālet
- 9-ḫabīlinden olmaz ammā imām dimiş bu kelām bizüm zıkr etdigümüz münāfi degüldür zīrā
- 10-şihḫat ve marāz gāhi esbāb-ı 'anāşiriyyeye müstenid olur gāhi ittişālāt-ı felekiyye
- 11-ve te'şirāt-ı nefsanıyyeye müstenid olur lakin bu ba' zılarıñ kelāmını te'kīd ider
- 12-aşhāb-ı tecārüb müşāhede etdikleri ki bu ḥavādişüñ emşāli kaināt cevde
- 13-ḫādiş olmak delālet ider ba' zı umūruñ vuḳū' una arza eger bunlar mevcūdāt
- 14-olup müstenid olmasalar ittişālāt-ı felekiyyeye bu istidlāl-i şaḫīḫ ve
- 15-müstemir olmaz idi ve aşhāb tecārib hale ḥuşuşunda dimişlerdür hāle
- 16-yel olmayacak olur ve kaçan hāle her tarafından bozursa açıklıga delālet ider ve
- 17-eger hāle olduğı sehāb-ı raḫīḫ kalkınsa yağmura delālet ider ve eger bir
- 18-cānibinden bozursa ol cānibinden yel esmege delālet ider ve aşhāb-ı
- 19-tecārüb kavş-ı kuzah ḥuşuşunda dimişlerdür kavş-ı kuzah maşrık

128a

1-cānibinden ya mağrib cānibinde vāqī^ç olsa qamer burclarından

2-birinci burcda vāqī^ç olursa bir hükme delālet ider bu şūrettedür

TABLO

3-en-naazarü 'r-rābi^ç mādudur ve bunda dahı bir kaç faşl vardır **faşl-ı evvel**

4-ḥaḳīḳat mādudur **bilgi ki** mā cirm-i basit kūrīdür ve ṭabi^ç i bārid-i raṭbdur

5-anuñ mekānı küre-i havādan aşığa ve küre-i arzdan yuqarudur ve küre-i mā-i ṣaḥīḥül-

6-istidāre degüldür zīrā tazārīs arz-ı mürtefi^ç olup küre-i mādan yuqaru

128b

1-çıkılmışdur hayvānāt berre maḥāl olmak için ammā ol tazāris arz-ı girīt-i

2-māya māni' degüldür bu zıkr etdigimiz aḥkāmūñ beyānı yuḡaruda geçmişdür ḡarībēn ve

3-ba'iden ve 'anāşır birbirini muḥiṭdür lakin mā cemi' arzı muḥiṭ degüldür ve mānuñ giritine

4-delīl budur ki ḡaçan rākib seḡne bir ṡaḡa ḡarīb olsa evvel anuñ ḡallesin görür

5-andan şoñra tedi' ile aşāḡasın görür ve ḡaruda olan daḡı evvel seḡnenüñ

6-direginüñ ucın ve yelkenin görür andan şoñra tedi' ile aşāḡasın görür

7- **ve ḡazret-i ḡaḡ** māyı iki ḡısm ḡaḡ eyledi bir ḡısmı ṡatlu ve bir ḡısmı ṡuzlu **eger**

8-su 'āl olunursa bir ḡısm daḡı vardur anı niçün zıkr etmedüñ ki ol ḡısm

9-acı şudur **biz** eyderüz acı şı ṡabī' ātda ve fāidede ṡatlu şı gibi devr

10-öyleye ol ḡısmda daḡıldür başḡa bir ḡısm degüldür **eger** su 'āl olunursa

11-ṡuzlu şı neden ṡuzlu oldı **biz** eyderüz çoraḡ ve şur ve ḡarāret-i şemsden

12-müteḡarriḡ olan yerlerde olduḡıçün ol yerlerden melūhat kesb eyledi **eger**

13-su 'āl olunursa şı iki ḡısm ḡaḡ olunmaḡıñ ḡikmeti nedür ve büyük şular

14-meşela deñizler ṡuzlu olmaḡın menfa'ati nedür **biz** eyderüz böyle ḡaḡ olunmaḡda

15-menāfi' vardur ki ol menāfi' in ba'zı yerinde bulunmaz ba'zı yerinde bulunur

16-cümle menāfi' her birinde bulunmaz ve deñizler ki çok şulardur menāfi' -i 'azīmesi

17-varıur her birin beyān idelüm tā ki ḡaḡ te'ālā ḡazretinüñ ḡikmetlerinden ba'zını

18-ma' lüm idinüp ḡāṡırın sükün bula ve her birinüñ menāfi' ni müṡaḡil müṡaḡil

19-zıkr idelüm ta ki imtiyāz ḡaşıl ola ammā ṡatlu şunuñ menāfi' nden biri

129a

1-budur ki sitt-i zārūrīyyeden biri budur ki beḳā-i ḫayat bunsuz olmaz su 'āl

2-olunursa ba' zı nās şu içmez ba-vücūd ki ḫayātı bāḳi olur eyderüz

3-şunuñ ' aynı şāfi içmezse anuñ ile ğayriden terkīb olunanı içer hoşāblar

4-ve şerbetler ve ayranlar gibi ve tatlu şunuñ menāfi' inden birisi budur ki nebātāt

5-bunsuz bitmez ve biri budur ki ḫayvānāt bunsuz ḫayat bulmaz ğidā-i insan nebātattan

6-ve ḫayvānātdandır eger tatlu su olmasa ḫayāt-ı insān belke insān olmaz idi

7-nitekim ḫaḳ te' āla buyurur ⁸⁸ ve tatlu şunuñ menāfi' inden

8-biri budur ki ta' ām keylūs bulduḳdan soñra şu içilse ta' āmı hażm

9-ider **ve biri** budur ki ğidāları ve devāları tar menfezlere nüfūz etdürür **ve biri**

10-budur ki bedeni ve libāsı ve sāir esbābı pāk ider kendünüñ bulaşıqlığı

11-daḫı yoḳdur sāir māyi' āt ve tuzlu şu böyle degüldür **ve biri** budur ki ' uzvdan

12-ḳan aḳsa anuñ üzerine çoḳ tatlu şu dökme ile ḳan aḳmaz olur

13-**ve biri** budur ki tatlu şuyı fātir olduğı ḫalde ya' ni ılıcaḳ iken' uzv-ı

14-marīz üzerine yapça yapça dökseler şıḫhat virür **ve biri** budur ki tatlu

15-şuyı fātir iken içseler balğımı laṭif ider **ve biri** budur ki tatlu nesnei

16-tatlu şuya ıslatsalar lezzetin şorup kendüye cezb idüp ol

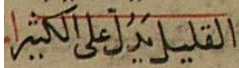
17-lezzet ile mütekeyyif olur ve biri budur ki bir nesne aña ḳarışdırılsa anuñ

18-levni ve taḳ' ımı ḳabül ider gāḫ şeker gāḫ sirke gāḫ şüd gāḫ ḫamra olur ve bi'l-cümle

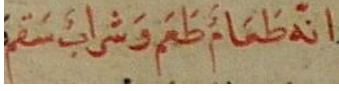
19-cemī' elvānı ve ta' ūmı ḳabül ider ki şaruya ḳarışup şaru olur

⁸⁸ Enbiya, 30

129b

- 1-ve gāh kıızıla qarışup kızıl olur ve tatluya qarışup tatlu olur ve acıya
- 2-qarışup acı olur ammā kendünün levni ve ta'âmı yoğdur ve tatlu şunuñ
- 3-bunlardan ğayri menāfi' çođdur bir miđdār beyān olındı numūne olmađ için
- 4-ki ammā tuzlu şunuñ menāfi' inden biri budur ki deñiz
- 5-suyı tuzlu olmayup tatlu olaydı bir zemān durmağ ile koçar idi
- 6-zirā tatlu şunuñ şānındandır durmağ ile müte' affin olmağ pes deñizler şuyı
- 7-koğsa hava anuñ koğusun eţraf-ı 'āleme perākende idüp sebab-i tã'un olur
- 8-idi öyleye hayvānātuñ helākine müeddī olur idi lā-cerem hikmet-i ilāhī
- 9-bunu iktizā eyledi ki deñiz şuyı tuzlu ola ta ki bu fesād olmaya ve biri budur
- 10-ki deñizlerde ' azim cüsseler hayvānlar olur ve anlara ecel irüp helāk olurlar
- 11-tuzlu şunuñ hāşşiyetidür ki cīfeleri koğutmaz eger deñizler şuyı tuzlu
- 12-olmayaydı murdār koğular 'āleme münteşir olup insan müteezzi olup belke
- 13-taaffün sebebi ile ta'un hādiş olurdu pes deñiz şuyı tuzlu oldu
- 14-tā ki bu fesādlar olmaya ve birisi budur ki deñiz şuyı tuzlu olduđıñ anda lülü
- 15-ve ' anber ve sāir deñizde olan nesnelere hādiş olur ' acāib-i buhūr zikr olunduđı
- 16-maħalde tafşil olunsa gerekdür ve biri budur ki tuzlu şunuñ hāşşiyetidür
- 17-tatlu şuyı maħv ve ifnā eylemek eger deñiz şuyı tuzlu olmasa ve aña qarışan
- 18-tatlu şuları ifnā eylemek bu deñlü irmağlar deñizlere qarışup yevmen fivmā
- 19-deñizlerün şuyı artup cümle vech arzı şu ihāta idüp hayvānāt berre-i

130a

- 1-ma'āş müyesser olmaz idi **ve biri** budur ki kıara balçıkda olan tuzlu şular
- 2-emrāz-ı müşkileye şifa olur ki ol balçığa girüp şihhat bulurlar ve zemzem
- 3-şuyı dahı şūr olduğıçün emrāz-ı keşireye devā olur ki haberde zemzem
- 4-ħaqqında vārid olmuşdur ve tecrübe olunmuşdur ki
- 5-zemzem ac olanı tıoyurur ve mārız olana şihhat virir **ve biri** budur ki deñiz şuyı
- 6-tuzlu olduğıçün deñiz kıurbinde şūr yerlerde mimleha ħādiş olup eyü tuzlar
- 7-ħāşıl olur **ve ħaķ te'ālā** deñizler şuyın çok eyledi ta ki anlardan baħārāt-ı
- 8-keşire teşā'üd idüp havā nem-nāk olup tekāşüf ve bürüdet sebebi ile seħāblar
- 9-ħādiş olup her yere mațar nāzil olup berekāt-ı arz ħāşıl ola **ve 'acāib-i**
- 10-şun'ı ilāhīdendür ki her maț'um ve her meşrüb taħşile ve 'amele muħtacdur ki ekl
- 11-ve şürb oluna ammā şu hiç 'amele muħtac degüldür ve keşirü'r-ihtiyāc iken her yerde
- 12-bulunur meşela ırmaqlarda ve çeşmelerde ve eşmelerde ve göllerde ve kıuyularda ve yağmur
- 13-nāzil olup seylerde anuñçün dimişlerdür **mışra'** ni'etinüñ müħim aylaķdur *
- 14-**ve ġarāib-i** şanāi' ħaķdandur ki deñizden buħar kıaķup bürüdet ile seħab olup
- 15-ve yel ol seħābı sürüp tuzluğı gidüp tatlı şular yağmur olur
- 16-**ve ħazret-i** ħaķ celle ve 'ālā küre-i havāyı dolap şekl idüp bulutları dolap kıoğası
- 17-gibi eyleyüp deñizlerden şuyı kıaldurup bostān-ı 'ālemi şulandurup envā'ı nebātı
- 18-peydā ider ve şularuñ faızlasın çuķurlarda ve mağaralarda cem' idüp
- 19-'abād ve devāb andan intifā' iderler **ve 'acāib-i** şan'at ħaķdandur şularuñ

130b

- 1-ba' zını yer içdügi ve ba' zını havāya münkālīb olup ve ba' zını deñizlerüñ
- 2-ıuzlu Şuyı maħv etdügi ve illā insan ve bāķi berde olan ĥayvān ġarķ
- 3-olur idi **ve bilgil ki** Őularuñ gerek ıatlısı gerek ıuzlusı menāfi' -i keşire-i
- 4-cāmi' dir nitekim ba' zı beyān olundu ammā bu dār-ı dūnya maħalli ġün ve fesād olduġıçün
- 5-menāfi' olanuñ mazarrı daħı vardır eyle olsa Őularuñ mazarrın daħı
- 6-zıkr idelüm ta ki zārārundan iħtirāz idesin **ammā** ıatlı Őunuñ bir niçe zārarı
- 7-varður **biri** budur ki Őadra ve öyken aŐĥābı seddeye ziyān ider **ve biri**
- 8-budur ki Şuyı çok içmek Őeħveti süst idüp kıvāmı za'ıf eyler **ve biri**
- 9-budur ki ĥammāmdan çıkdıkdan Őoñra ve kātı ĥareket etdikdeñŐoñra ve ġice uyandıkdan
- 10-Őoñra çok Şu içmek ve yaz ġünlerinde ısıcak Şular içmek istiskā getirür
- 11-**ve biri** budur ki ısıcak Şuyı çok içmek ma' dei süst ider ve damaġa
- 12-zarar ider **ve biri** budur ki ısıcak içmek zihni gevden ve idrāki za'ıf eyler
- 13-**ve biri** budur ki cerayānı muħkem olduġıçün ādemi toparlayup ġarķ ider ve biri
- 14-budur ki çok yaġmur yaġsa ekseren seyl olup vilāyeti ĥarāb ider
- 15-**ħikāyet-i** erbā' ve hamsin ve Őitte mieye senesinde vilāyet-i Őamdan bir nāhiyede
- 16-' azim seyl olup bir oġlancıġı beŐigi ile alup ġidüp beŐigi bir aġac
- 17-budaġına irilŐüp anda aŐlu ġalup sāir nās ġarķ olup ol nāhiye
- 18-ħalkından ol oġlancıkdan ġayrı bir kimse ĥālaŐ olmamış pes ıatlı
- 19-Őunuñ bu maķūle acı zarar fāħiŐ ve mazarrat-ı 'āmmesi vardur ne' uzu billāh men zārara

131a

MİNYATÜR

- 1-**ve biri** budur ki bir kimsenün yaresi olsa şu dökse zarar ider **beyt**
- 2-şun lebünden yaralu bağruma didüm yare şu . ol tabib-i cān u dil didi ki sevmez yāre şu
- 3-**ve biri** budur ki her kimki şuyı çok içse göbeline şüddur gözi kararur
- 4-ve beñzi şararur **ammā** tuzlu şunuñ dağı bir niçe zararı vardur **biri** budur
- 5-ki damağı terṭīb idüp nisyān getürür **ve biri** budur ki havāyı ğalīz ider
- 6-**ve biri** budur ki mısra³-ı şeybdür ādemi tīzcek pīr ider **ve biri** budur ki esbābı
- 7-küflendürüp tīzcek eskidir **ve biri** budur ki me^c külātı tağyīr eyleyüp tīzcek
- 8-ifsād ider **ve biri** budur ki deñiz seferi ğayetde ḥaṭarludur **beyt**
- 9- ey dürr gerān-māya gözümnden sefer etme . deryā seferinün çü bilürsen ḥaṭırı var
- 10-**faşl-ı sānī** baḥr-ı ḥādiş olmağdadur arzuñ bir cānibinde ya^c ni şu cemī^c
- 11-arzı iḥāṭa etmeyüp deñiz cānibinde vāқи^c olup bir cānibi açup ḳala **bilgil ki**

131b

- 1-ħaķ te'āla ħazretinũn 'acāib-i ŧun' undandur ŧu açılmaķ ba'zı arzuñ ve cihandan
- 2-eger böyle olmasa emr-i ṭabīi böyle iķtizā iderdi ki ŧu cemī' arzı ihāṭa
- 3-idüp arz ŧu ortasında yımırda ŧarusı gibi olup ŧu yımırdanuñ
- 4-ađı gibi olaydı öyleye olsa niżām-i ħüsn ve ħikmet 'acībe bāṭıl olurdu ya'ni
- 5-ħayvānāt bir olmaz ve nebātāt bitmez idi öyleye tedbīr-i ilāhī iķtizā eyledi
- 6-ki merkez-i ŧems merkez-i arzuñ muħālifi ola ta ki ŧems devr idüp arzuñ
- 7-bir cānibine ħarībe ve bir cānibine baīd olup ŧems ħarībe olduğı cānibũn
- 8-ŧuyı ħazdurup teħcir ide ve ŧunuñ ŧanīdür münceżib olmaķ ħarn cānibe
- 9-ve ŧol cānib ki ŧems aña ħarībedür cenūbdur ve ol cānib ki ŧems andan baīdedir
- 10-ŧimāldür öyleye cenūb cānibi 'azīm baħrler oldu ŧular aña mütecezzeb olduđıħın
- 11-ve ŧimāl ħurı oldu eger su'āl olunursa ŧimāl tarafında dağı deñizler vardur
- 12-biz eyderüz ŧimāl cānibinde olan deñizler cenūb cānibinde olan deñizlere
- 13-niŧbet ħālic ya'ni deñiz ħulađını ve körfezcikler ħadardır eger su'āl olunursa
- 14-yuħaruda arzdan tazāris zāhir olmuŧdur dimiŧ idük bunda ŧu
- 15-bir ṭarafa çekülüp yerũn ba'zı açıldı dirsen öyleye iki ħul birbirine muħālifdür
- 16-biz eyderüz iki kelām iki mezhebe nazardur yaħūd ħavl-i evvelde müsāmaħa vardur
- 17-murād-ı ŧu bir cānibe aķmaķ ile tezāris zāhir oldu dimekdür ŧu kendü
- 18-ṭab'ı üzre dururken arzdan tezāris zāhir oldu demek degüldür
- 19-vallahü a'lām ħaķīķat-ı ħāl ve ŧunuñ gah gah irtifā'ı olur bunuñ sebebi

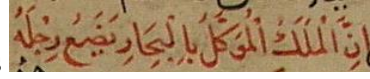
132a

- 1-oldur ki şems kaçan te'şîr eylese şuda şu laţif olup mütemellil olup havā
- 2-gibi şişüp dağı vāsi'-i mekān iktizā idüp öyleye eczāsı birbirinden
- 3-def' iderler ciĥāt-ı ĥamse ya' ni şarka ve ġarba ve şimāle ve cenūba ve fevka öyleye
- 4-vakţ-i vāĥidde deñiz sāĥillerinde muĥtelif yeller olur ve deñizüñ ortası yüce
- 5-olur anuñçün deñizüñ etrafında yel ve mevc eksük olmaz ammā ortasında
- 6-çendān olmaz ve ĥavaşş-ı ĥamerde baĥrleruñ cezr ve meddi iştirāden ve icmāle deñiz olunmuşdı
- 7-burada aşālet ve tafşīlen zıkr idelüm ki ba' zı buĥūr ki anda cezr ve med
- 8-vāķi' olur anuñ tafsīlin temām ma' lüm idene sen ki sebebi ĥafī olan esrārdan
- 9-dur imdi bilgil ki deñizlerüñ dibinde seyr nacāķ ve berk taġlar ve taşlar vardur
- 10-kaçan ĥamerüñ nūrı deñize te'şîr idüp ol taġlara ve taşlara doġunup
- 11-andan mün' akis olup deñiz kızup şuyı laţif ve ıssı olup müteĥalĥil olur
- 12-ĥamerüñ nūrı mādām ki artmaġda ola deñizde leţafet ve müteĥalĥil ziyāde olur
- 13-lā-cerem şuyı artar ve taşar med budur ve çün ay eksilmege başlaya bu taġlarda
- 14-ve taşlarda bürüdet olup ve deñiz şuları ġalīz ve bārid olur lā-cerem
- 15-deñiz şuları çekülüp eksilür ki cezr budur pes ayuñ evvelinden on beşine dek
- 16-meddür ve on beşinden şoñra cezrdür ve heyecān-ı buĥūr ya' ni deñizlerüñ ĥarekete
- 17-gelmesi iĥlātuñ ebdānda heyecānı gibidür nitekim görürsün demi ve şafrāsı
- 18-ve balġımını ve sevdāsı olan kimsenüñ ġāĥī ĥālĥı ĥareket ider ġāĥī azcık azcık
- 19-sākin sākin olur baĥrlaruñ dağı maddesi vardur ĥuvvet bulıcaķ ĥareket ider

132b

1-andan şoñra sâkin olur ve resûlullâh ‘aleyhi ‘şşâlavat vesselâm medd ve cezr

2-aḥvâlin ‘ibâret-i laṭîfe ile beyân kılmış

3- بِالْبَحْرِ فَيَكُونُ سِنَّهُ ذَلِكَ الْمَدْمُ يَرْجِعُ فَيَكُونُ سِنَّهُ بِالْبَحْرِ

ḥükemâ ḥavâdiş-i esbâb zâhir-i

4-cüziyye isnâd ederler ammâ ehl-i şer‘ müsebbibü ’l-esbâb emrine ve aña menûṭ olan

5-meleklere isnâd iderler **ḥikâyet** muḥammed bin zekeriyya dimiş imâm ‘abdu’ gaffâr-ı şâmiye

6-su ’âl eyleyüp didim baḥr-ı a‘ zâmda medd ve cezr olur mı didi yılda iki kerre olur

7-iki kezden artuḡ olmaz biri bahâr evvelinde biri güz evvelinde olur nitekim

8-beni âdemün bu iki faşl-ı evvelinde aḥlâṭı ḥareket eyler baḥr-i muḥîṭün daḡı bu iki

9-faşl-ı evvelinde müvâdi ḥareket ider pes altı ay şuyı artar ve altı ay eksilür

10-**çünkü** küre-i mânuñ aḥvâlinde ve şularuñ aḥkâmından niçe nefâis ve ġarâib

11-istimâ‘ etdüñ ise şimden gerü hayât-ı biḡarı ve anlarda olan ‘acâibi

12-zıkr idelüm ta ki baḥr-i muḥîṭ gibi ‘âlemi muḥîṭ ola **faşl-ı şâliş** ki biḡar-ı seb‘ adadır

13-**bilgil** ki biḡar-ı seb‘ anuñ a‘ zâmı **baḥr-ı muḥîṭ** dür cümle deryalar buña nisbet delîller

14-gibidür ve ḥükemâ bu baḡre luġat-i yunanca oġyânüs dirler ka‘ bü ’l-aḡbâr dimiş

15-ḡazret-i ḡaḡ celle ve ‘âlâ yedi deñiz ḡaḡk eylemişdür evveli muḥîṭdür ki arz-ı muḥîṭdür

16-bunda cezîreler vardur ki anlaruñ ‘adedin bilmez illâ ḡaḡ te‘ âlâ ve bu cezîrelerün

17-ba‘ zı ma‘ mürdür ya‘ ni maḡluġatı vardur ve ba‘ zı ḡarâbdur ba‘ zılar yigirmi dört

18-biñ cezîre vardur on iki biñi ma‘ mür ve on iki biñi ḡarâbdur didiler

19-ve bunlardan üç cezîre vardur ki anlara ḡâldât dirler her birinde bir mîl

133a

- 1-binā olunmuşdur ki yüz arşun şameti vardur her mīl üzerinde bir şūret
- 2-düzmüşlerdür bağırdan ve ol şūretlerūñ biri şarudur biri yeşildür biri
- 3-şaradır ve her biri iki eli ile ardına işāret ider ya' ni benüm ardında ayruş
- 4-yol yoğıdur kimki bundan tecāvüz iderse ğarş olur ve bu mīlleri sūs-i ekber
- 5-düzmüşdür ki evlād-ı taħmūriş ben dīv benddendür ve ba' zılar zeval-menārū 'l-ħamīri
- 6-yapmışdır didiler ki āfitāb perest idi ve bu deñizde mercān ağacı biter şu
- 7-içinde iken yumuşağıdur ve özdeki yeşildür kesilüp şudan çıkıcağı kızıl
- 8-mercān olur ve ebū reyħān dimiş ol deñiz ki bilād-i mağribdedür ve endülüs
- 9-şehrleri ki anuñ kenārındadır baħr-ı muħiṭdür ve hiç kimi anuñ içerüsüne girmez kenārına
- 10-yağın yerlerde sefer olunur ve bunuñ öte sāhiliñ ve anda ne vardur kimse
- 11-bilmez ve ol kışsa ki iskender zemānında vāki' oldı diyü hikāyet olunur
- 12-zāhir budur ki kışsa-i mevzu' adur aslu yoğıdur ve kışsa budur ki iskender
- 13-baħr-i muħiṭūñ kenārına ve varıcağı istedi ki baħr-i muħiṭūñ öte cānibin bile bir kağırğa
- 14-düzdürdi iki yıllık azıq ile mağribden yaña gönderdi bir haş reis ile
- 15-ve yetmiş iki dil bilür ādemler kōmışdu ve ol kağırğa halkı bir mīl gitdiler
- 16-deñizden ğayri nesne görmediler dönmek zamānı olıcağı ba' zı ba' zına didi
- 17-bir ay dağı gidelüm ola ki bir haşer bilürüz pādişāhımız kağında yüzümüz ağı ola
- 18-nihāyet dönüşde azıqdan az az ekl idevüz ta ki vefā ide didiler pes bir
- 19-miğdar dağı gidüp bir kağırğa görüp karşı varup buluşup ammā birbirinde

133b

- 1-dilini bilmediler bunlar ol gemiye bir ' avret virüp ve ol gemiden bir er alup
- 2-döndiler iskendere ol eri armağan getürdiler ol ere bir ' avret virdiler
- 3-andan bir oğlan oldu hem atası dilin hem anası dilin bilür idi oğlana
- 4-emr itdiler babasına şordu ol kişı didi bizüm pâdişahımız bize emr eyledi
- 5-ki bir yıl deñiz üzre gezüp görevüz ki bu deñizden berüde âdem var mıdur
- 6-çün gitdük zamân ile size uğraduğ ve gerü şordılar siziñ pâdişahıñız
- 7-nice pâdişâhdır ol kişı didi bizüm pâdişahımız iskenderden büyük ve anuñ
- 8-mülki bunuñ mülkinden çokdur **ve bilgil ki** bu ya' ni baħr-ı muħiṭ-i mağrib diyârından taraf
- 9- şimâle çekülür andan berü bir dil çıkar ki yunâniler aña nebṭiṣ dirler ve bu dolanup
- 10-koştantıniyye hişârına uğrar ki anda tar olur ta ki baħr-ı şâma vâki'
- 11-olur şimâl cânibine çekülüp arz-ı şikâliye berâberine varur çün arz-ı
- 12- bulğara qarîb ola bir büyük dil çıkar şikâliye şimâlinde ve ol dile baħr
- 13-ve renk dirler andan dönüvirer maşriğ cânibine anuñ kenârı ile terk-i
- 14-nehâyetine dek çok yerler vardur ve bilinmez tağlar ve ħarâb yerler vardur pes
- 15-ol vilâyetden ve memleket ya ye'cüc ħurbünden maşriğ tarafına varur ve andan bir
- 16-dil çıkar ki her ne mevzu' a berâber olursa anuñ ismi ile tesmiye olunur
- 17-evvelâ aña şin deñizi dirler ve andan çekülür ħiṭây vilâyetinde hindistâna
- 18-varur ol vağt aña baħr-i hind dirler pes andan iki mua' zzam diller ayrulur birine
- 19-baħr-i fâris ve birine baħr-i ħuzzüm dirler andanşoñra bir deñize erişür ki aña

134a

1-‘ğavrlar hiçbir diyârda olmaz ve bunların cimâ‘nuñ lezzeti bir ğayri âdemde bulunmaz

2-ve bu belâhi ceziresinüñ toprağı misk gibi қоқar ve şuyı baldan tatlıdur

3-ve anda envâ‘i meyve var ve anda vaқ vaқ ağacı olur yel esdükçe vaқ vaқ

4-âvâzı işidülür ve ol diyârnuñ ehli andan bir nesne ekilüp taţayur iderler

5-ve bu baһr-i çinüñ cezâyirindendir ceziretü’l benân anda bir kavm vardır çıplaқ levnleri

6-aқ anların hüsn ve cemâli var tağ başlarında olurlar âdem etin yerler andan

7-öte iki büyük aţa vardır anlarda bir dürlü kavm vardır ki cisimleri büyük

8-ve saçlar kıvrıcık ve yüzleri uzun қademleri bir arşun bunlar âdem etin yerler

MİNYATÜR

9-ve bu baһr-i çinüñ cezâyirindendir cezire-i **turân** bu bir büyük aţadur anda

10-gergedân olur ve anda bir nev‘-i meymün olur cüssesi büyük himâr gibi

11-ve bunda daһı kâfur ağacı olur ve rivâyet iderler ki iskenderüñ gemisi

134b

1-bu aþaya vardı þaşra ıkup gezdiler anda bir avm gördiler bedenleri

2-âdem bedeni gibi ammâ başları yırtıcı cânverler başları gibi ba' zı erkek ve ba' zı

3-dişi bunların Őüretinden bu añlanur idi ki âdem etin yeyeler idi

4-ammâ âdem etin yemezler belke âdemden açarlar ve aştı iderler idi

MİNYATÜR

5-ve bu baħr-i ċinde temevvüc ziyâde olıcağ ırca âdemler zâhir olur bunları dört

6-ğuş gemiye ıkarlar ammâ zarar etmezler ve bu deñizde nürdan uşlar vardur âdemün

7-gözi anlara nağar etmege doyamaz ve bu deñizde olur dabbetü 'l-mesk her yıl

8-şudan bir vağt- ma' lûmda ıkar şayd iderler âhuya beñzer cânverdür boğazlarlar

9-göbegiñde an müncemid olmuşdur ammâ anda râyihası olmaz ġayrı vilâyete altıcek

10-zâhir olur ve bu deñizün ba' zı cezîrelerinde bir nev' -i ġayvân olur başları

11-ve yüzleri müte' addid ve büyük egri dişler var ve iki anadları var

12-uçarlar cânvrelereñ etin yemezler deñiz cânvreleri etin yerler

135a

- 1-baħr-i berber dirler va andan çekülür tarınca varur ve ol deñizde hergiz gemi yürümez
- 2-zîrâ anda ħaţar-ı ‘azîm vardur pes bu baħr-ı muħîţ-i çîn vilâyetin dolanur ve hind iklîmini
- 3-dolanur ve cenüb memleketinden geçer ve ħabl-i kamer ki nîl-i mısır nehr andan çıkar anı dolanur
- 4-ve andan karalar memleketin ve ħabeş vilâyetin ve endülüs memleketin dolanup mağrib
- 5-ve baħr-i muħîţüñ cezâyir-i ma‘ mûresi çoğdur nitekim yukaruda zıkr olındı ve bunlar
- 6-miğdarda mütefavitdir ba‘ zı yigirmi fersengdür ba‘ zı daħı ziyâdedür biñ
- 7fersenge varıncaya dek ve baħr-i muħîţüñ cezâyir-i ma‘ mûresinüñ meşhûrlarındandır
- 8-cezîre-i vağ vağ ve bu lafz ya‘ ni vağ vağ bir dürlü ağacın adıdur ki
- 9-yüz zera‘ miğdar boyı olur yaprağı kalkan gibi yaşşı ve jenkarî renk
- 10-olur ve ol yapraklarıñ âdem başı gibi başı ve gözleri ve burnı
- 11-ve kulağları olur kaçan yel esse budakları egilür balduruna
- 12-iner vağ vağ âvâzı kıpar nitekim esdi dimiş **nażm**

- 15-ve ol vilâyetüñ ħalkı bu âvâzdan bir nesne añılup teţayyür iderler ve baħr-i
- 16-muħîţüñ cezâyir-i ma‘ mûre-i meşhûresindendür cezîre-i râyih ve cezîre-i şikâliyye
- 17-ve cezîre-i kıbrıs ve cezîre-i sâs ve cezîre-i rodos ve cezîre-i zenc ve cezîre-i
- 18-sağtîrî ve cezîre-i serendîb ve cezîre-i reyĥân ve cezîre-i seylân ve bu tefâşilden

135b

1-bu zāhir oldı ki baħr-i muħiṭ bir baħr-i a‘ zımdür ki eṭrāf-ı ‘ ālemdede olan baħur

2-anuñ körfezleri meşābesinde dür ammā baħr-i ħūr muttaşıl degüldür baħr-i muħiṭe ve
bu

3-bir degirmi deñizdür eger bir kişi istese ki cem‘ i civārın dolana ķādir olur

4-hiç nesne mani‘ olmaz ve bu deñize baħr-i ħān deñizi dirler ve dīlem deñizi dirler
şekl-i deñizdir

MİNYATÜR

5-ve **bilgi** ki baħr-i muħiṭ beyānında zıkr etdigimiz tefāşil vāķi‘ -i ħāle nisbet-i icmāldür

6-çünkü bu ķadar beyān olındı şimden gerü ‘ acāiben daħı zıkr idelüm ki kitāb-ı

7-aħbārü’ l zemānda zıkr olunmuşdur iblis iblis la‘ inüñ taħtı anuñ üzerindedür

136a

- 1-ve ‘afārit-i cin ve sāir şeyātin anı ihāta etmişlerdir ve iblīs bunları
- 2-izlāl-ı nāsa ve sāir fesādete gönderür ve anuñ zindānı vardur cezīrede
- 3-kimki kendüye muhālefet eylese cinden ve şeyātinde anda habs ider
- 4-ve anda hāzret-i süleymān ‘aleyhis-selāmuñ heykeli vardur cesed-i şerifī
- 5-dağı andadır ve maḳāmı bir ḳaşr ‘acībdür bir cezīrede ve bir yer vardur anda
- 6-od yalıñı ḳalkar yüz elli zera‘ ve anda uzun balıklar vardur her biri
- 7-bir şūret-i ‘acībde muhtelifāt-ı illā şikāl ve bu baḫr-i muḫīṭüñ içinde
- 8-şehir vardur gāh gāh ḫalkı şu üzerinde görünür ve gāh gāh belürsüz
- 9-olur gāhī ḳāl‘alar ve taḡlar şūretinde ‘acīb ve muḫīb şūretler deñiz
- 10-yüzünde görnür ve gāhī görünmez olur ve hiç kimse bilmez ki neden böyle
- 11-dür ve anlar ne ḫalkdur **baḫr-i şin** ‘icmāldur yay-i çin muḫīṭe maşriḳ tarafından
- 12-deñizi dirler bu bir baḫr-i ‘azimdür muttaşıldur baḫr-i muḫīṭe maşriḳ tarafından
- 13-baḫr ḳulzūme varur baḫr-i muḫīṭden soñra bundan a‘zam deñiz yoḡdur ve buña baḫr-i
- 14-elher-gend dağı dirler ve bu keşirü’l mevc ‘azimü’l-ıztırāb ve ba‘idü’l-umḡdur ve
- 15-baḫriler dirler cemī‘ medd ve cezr baḫr-i elher-gend ve aña muttaşıl olandur baḫr-i
- 16-fārs gibi ve anda girdāb vardur ki anda varan gemi çıkamaz ve ebu reyḫān
- 17-dimiş baḫr-i çin ḳaçan heyecān etmelü olsa anı bilürler şundan ki bir
- 18-degirmi balıḡ vardur şu dibinden üzerine ḳalkar pes gemiciler limānlara anlara
- 19-ve cezirelere varup demür bıraḡup ḳarar iderler ḳaçan sākin olmalı olsa

136b

- 1-andan bir nev' i aq kuş vardır ki deñizde yumurdlar ol Şu üzerine
- 2-ķonar pes gemiciler sefere ıķarlar ve bu in deñizinden bir dil ıķar ki aña baħr-i aħzar
- 3-dirler fars deñizi ve ayale ve baŐre deñizi budur pes hind memleketinũ
- 4-ķurbından geer ve vilāyet-i mekrān ve kermān ve farsa uğrar ve eyāleye
- 5-varur ' ibādan ķarında dokunur pes andan dōner cenũb cānĩbinden baħrına
- 6-ve arz-ı yemāmeya ve ' ammāniye ve arz-ı Őevre uğrar ve bunuñ devri
- 7-dōrt yũz fersaħdur ve bu deñizde iki tağ vardır anlara kũseyr ve gũveyr
- 8-dirler ğayetde ğaħırnāk yerlerdũr ve az gemi buralardan selāmet
- 9-geir ve deñũzũn derinliği seksen ķuladur ve in deñizi
- 10-baħr-i berddũr ve bunuñ yeli ķa' rinden zuhũr ider ve Şuyı daħı sāĩr
- 11-deñizler Şuyı gibi degũldũr unki baħr-i in aħvālınden ba' zı tafşil
- 12-zıkr olındı min-ba' d bunuñ daħı ' acāibin zıkr idelũm imdi
- 13-bilgil ki bu deñizde ' acāib okdur cũmleden biri oldur ki andan
- 14-aq kuşlar olur deñizde yımırdlar deñizde ıķarurlar aŐla ķara yer
- 15-bilmezler ve bu deñizde ok aŐalar vardır ' adeden allah te' ālā bilũr ve
- 16-anda olan ba' zı aŐalar ķurbinde incũ ıķar ammā incũsi Şeker renk
- 17-olur ve anda bir bũyũk aŐa vardır aña cezĩre-i dirler
- 18-tağlarında altun biter ağaclar gibi ve bu aÇada ni' met vāfirdir ve bunda
- 19-misk siānı olur kedi gibi gōbeęinde a' lā misk olur

137a

1-noştaları var ve şuyruşları kāk şuyruğı ve etleri ekşi deve eti gibi

MİNYATÜR

2-ve anda bir şağ *vardır ki* büyük yılanları olur fil ve şu şığırı yударlar

MİNYATÜR

3-ve anlara bir dürlü gül olur kızıl ve şaru ve gök ve bunlardan ğayri levnler

4-ile anlardan cem^c idüp destmāle şoyup ğayri vilāyete alup gitmek

5-isteseler bitmez ammā destmāl yanar ve anda büyük ağaclar olur ki gölgesinde

6-yüz kiři oturur řaçan yuřarusundan delseler řu çıkar řöker kāfūr olur

137b

1-ve dibinden delsele şü çıkar semi' olur ve anda bir şınıf âdem olur

2-cemi' a' zâsı sâir benî âdem gibi ammâ burunları at burnı gibi yarılmış

MİNYATÜR

3-ve anda bir kavm vardır şü içinde sâkin olurlar kaçan deñiz talazlansa

4-gice içinde görünürler zengiler gibi ve gemiye çıkarlar ammâ deñiz sâkin olsa

5-görünmezler ve gündüzün görünmezler ve anda balıklar olur kabuğlar gibi kaçan deñiz

6-talazı bunları kenâra atsa şü gidüp karada kıalsalar nış gün

7-miğdâr-ı zamân kıarnı üzre yatup muğtarib olup andanşoñra kıanadı

8-bitüp kıuş olup uçarlar ve anda baqmüsiye dirler bir şehir vardır kı

9-aña kıoştanşiniyye-i ulı dirler anuñ kıarbinde deñiz içinde bir kılise vardır

10-yılda bir gün şü içilür halk anda ziyârete varup nizarların isterler çün

11- aşr zemânı ola şular artmağa başlar halk dağı kıaçarlar şü gelüp o rat

12-tâ gelicek yel ol gün gelinceye dek kılise şü altında kıalur ve anda

138a

MİNYATÜR

1-ve bu çin deñizinde balıklar olur üç yüz ra' adden uzun gemi zararından

2-ħavf olunur kaçan gemiye yakın gelse çağırırlar ve tahta kaçarlar ve çalgı çalarlar
bunuñ

3-gibi āvāz işidüp bekleyüp kaçsun gemiye zarar etmesün diyü ve bu deñizde
kapluğalar

4-olur her birinüñ degirmiligi yigirmi arşun ve her biri biñ yımırldar

MİNYATÜR

5-ve bu çin deñizinde bir balık vardur şeylān dirler qarada iki gün diri

6-durur andan şoñra ölür kaçan çölmege kapağ ile örtsele

7-bişer ammā ağızı açık olsa od ešrā idecek cānlanup şıçrar kaçar bir delüğe

138b

1-girer gizlenür gelincek didikleri cânver gibi ve bu kez de bir nev' i balık olur

2-işam dirler yüzi hınzır yüzi gibi pullar yerine kılları var bir tabağası

3-it ve bir tabağası yağ bu dolfin degül gayri balıkdur

MİNYATÜR

4-ve bu deñizde bir dürlü yengeç vardur qaraya çıkıcağ haber olup hayvānat andan

5-zā'il olur kehhāller anı saħk iderler kehl eczāsındandur ve bu deñizde dahı

6-incü bulunur ve deñizde girdablar vardur varan gemi çıkar döner döner durur

7-içinde olan ādemlerüñ zahīresi ve şuyı tükenüp helāk olurlar

8-**hikāyet** bir tācir dimiş çīn deryāsında bir gemide idük nāgāh bir muħkem yel

9-esdi gemi yolundan çıkıdı bu geminüñ bir istiridyesi var idi ammā

10-a' mā olmuş idi ve çok urğanlar almış idi yoldaşları aña ta' n idüp

11-ticāret olunur nesneyi almak gerek idi dirler idi çün yel bizüm gemimüzi

12-yolından çıkıardı ol a' mā gemi yoldaşlarına muttaşıl dir idi ne görürsün

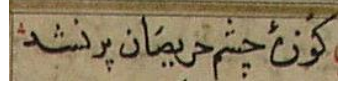
13-bunlar deñiz yüzinde ne görürler ise haber virürler idi ta şuña dek

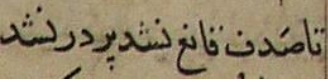
139a

- 1-ḥayvān görse anuñ ağızına girüp aña ğidā olur ve anda bir dürlü balıķ
- 2-olur gice qarayaya çıkar otlar ve burnı delüklerinden od çıkar etrafın yaķar
- 3-yanmış yeri görenler bilürler ki gice ol balıķ buraları otlamışdur ğarāib-i
- 4-şun^c ı ilāhīdendür ki deñiz şuyı onuñ odun söndürmez ve bu baħr-i fārsuñ
- 5-cezāyir-i meřhūresindendür cezīre-i ḥārk andadur muḥammed bin ḥanīfiyyenüñ
- 6-ķabri nās anı ziyāret iderler ve anda incü çıkıcaķ yer vardur baħrīler dirler
- 7-incü şol deñizde olur ki aña tatlu şular döküle pes çün bahār irişe
- 8-yeller çok eser ve mevcler ķalkar yel baħr-i muḥitüñ nemlerün getirür ki
- 9-varđur jīveye beñzer bulařıķ pes ol nemālar şadef içine düşerler
- 10-şadef anı yudar ve dutar raḥm nuḥfe-i dutduğı gibi ğāhi şadefe büyük
- 11-ķatre düşüp řahmedāna incü olur gahi bir şadefe çok nem düşer ḥarda
- 12-incüler olur ekşer vāķi^c ola böyledür ve şol şadefler ki anda nemler ve ķatreler
- 13-vāķi^c olur her ğün iki kerre deñize deñiz dibinden üstüne çıkar ta ki řimāl yeli ve şems
- 14-ḥarāreti doķuna lā-cerem bir kerre ğün tođduķdan řoñra ve bir kerre ğün dolanmazdan
- 15-öñdin çıkarlar ammā vasaḥ-ı neharda şu üstüne çıķmazlar zīrā řemsüñ
- 16-şiddet-i ḥarāreti ve baħruñ muḥkem ḥarāreti incüyi ifsād ider ve şadef şu üstüne
- 17-çıkıcaķ ağızın açar řimāl yeli ve şems ḥarāreti içine girüp pes eşer řimāden ve
- 18-ḥarāret-i şemsden incü ḥadıř olur *nitekim raḥmde* ḥadıř olur ve eger
- 19-řadefüñ içi deñiz şuyından ḥalī *ise incüsi řāfi* ve laḥif olur

139b

1-nitekim h azret-i mevl n  dimiş mesnev 

2- * amm  Őadef n incisi deňiz Őuyı ile

3-m l  olsa inc n n rengi Şaruya m l olur ve  un Şadef i inde

4-h diŐ olan inc  tem m ola Şadef berk yere varur baħrinde ve halk mevsimini

5-bil rler ol zem nda h z r olurlar ğavv Ő Çalup Őadefleri  ıkarur tem m

6-vaħtinde  ıkarırsa inc si b y k ve Ő f  olur ve eger vaħtinden evvel

7-ya vaħtinden Őoħra  ıkarırsa inc s n n levni tağyir olur ve Őadef n haŐiyyeti

8-hafaħana nef dir ki andan zehk r id p get rse kav  l-kalb olur ve

9-anı yakup ba de ğ s l id p ve   asele h lt id p g ze  ekse g z

10-ağrısına f ide ider ve g z n kapağın yufka eyler ve g z n ağın gider r

11-ve baŐara cil  vir r ve bir kimseye k duz gel p ıŐırsa Şadef i inde

12-olan etini anuŐ  zerine vaŐ etse zararın def ider dirler

M NYAT R

140a

1-ve bu fârs deñizinde girdâb vardır ki girdâb üç deñizde olur ğayr

2-yere olmaz biri fârs deñizidür biri hind deñizidür biri ç̄in deñizüdü

MİNYATÜR

3-ve cezâyir-i baħr-i fârsuñ meşhûrlarından cezâire-i **caşk** dır bunuñ ğalkı ğara

4-yerde nice cenk iderler ide deñizde daħı öyle cenk iderler şabaħdan

5-aħşama dek şuda kılc ile cenk etmege ğâdirlerdür şöyle rivâyet

6-olunur ki hind pâdişâhlarından biri bir ağır pâdişaha gemiler ile cariyeler

7-göndermiş ittifağ gemilerden biri bu cezâireye düşüp cariyeler teferrüc

8-içün taşraya çıkup bunları cin ğapup anlara cima^ç eyleyüp bu cezâirenüñ

9-ğumı anlardan toğmış anuñçün anlara olan cimâ^ç un lezzeti ğayrda bulunmaz

10-ve cezâyir-i baħr-i fârsuñ meşhûrlarındandır cezâire-i **kendülâvî**^ç ummâniler

11-zıkr etmişdür ki ğayr bu baħruñ dibinde biter penbe ğaruda bitdügi gibi deñiz

12-anı kenâra bırağur ğah ölü

140b

- 1-gemiciler çengel ile kenāra çıkarup kıarnın yarup ʿ anberin alurlar ve bunda
- 2-bir dürlü balık vardır kânūn-ı şāniyenūñ on üçüncü gününde şu üzerine
- 3-gelüp deñiz ıztırāb ider ta gelicek yıl ol vaqte dek
- 4-ve bir dürlü balık dağı vardır şu üzerine çıkup deñiz sākin olur
- 5-ve bunda bir dürlü balık dağı olur ki aña vester dirler zengistān
- 6-vilāyetinden başra şuyuna gelür ğayetde tatlu balıkdur ol vaqt ki
- 7-zengistānda bulunur başrada bulunmaz ol vaqt ki başrada bulunur
- 8-zengistānda bulunmaz bu nev ʿ i balık kıarağuc kıuşuna beñzer ki yazın bir
- 9-vilāyetde kışın bir vilāyetde olur ve bir balık dağı vardır aña ʿ anber
- 10-dirler anı haq te ʿ ālā resūlullāh zemānında kıaruya kııkardı resūlullāh
- 11-ʿ aleyhi ʾs-selāmuñ bir miqdār ʿ askeri ki yedi yüz ādem idi anuñ
- 12-etinden bir niçe gün ekl etdiler ve buña ʿ anber dirler ʿ anber ekl etdigiçün
- 13-ve ʿ acāib-i şun ʿ -ı ilāhidendür ki bu ʿ anber nām balık üzre bir balık havāle
- 14-olup baħr-i zūlmātdan kıaçup baħr-i aħzere düşer ve kıaçup
- 15-bir ğaylice geyüp dönüp gidemez ğalk gemiler ile gelüp pāreleyüp
- 16-kıarnından ʿ anber kııkarurlar ve bir balık dağı vardır ki kūsec dirler
- 17-zararlı balıkdur iki arşundan uzun olur ādem dişleri
- 18-gibi dişleri olur ammā ğayetde tizdür ki diş ile
- 19-ğayvānı şöyle keser ki kıılıc ile öyle kesilmez

141a

MİNYATÜR

1-ve bir cânver vardır ki aña deñiz eşirdür hâsî dirler hurma ağacı gibidür

2-ve gözleri kırmızıdır kendüsi girye-i manzar ve dişler

3-gönder demüri gibidür hiçbir cânver buña karşı duramaz küsec

4-dedikleri zararlı balık dağı bundan kaçır

MİNYATÜR

5- ve bir dürlü balık vardır yeşil renklü fil hortumu gibi hortumu vardır ammâ

6-iki tarafı destere gibi dişi her hayvânı ki urşa helâk ider

141b

MİNYATÜR

1-ve bir dürlü balık vardır degirmi kıyruğı üç arşun olur ve kıyruğınun

2-ortasında bir kemük var kılıcdan keskindür kanğı cânveri urursa

3-iki päre ider ağızı karnında ve burnunun delügi arkasında ve ferici vardır

MİNYATÜR

4-bilgi ki seyyahlar ve mellâhlar şöyle revâyet iderler ki hind vilâyetinden ‘acâib

5-ıuşuşan cezîrelerinde ğarâib çokdur ve ‘acâib-i şun’ -ı ilâhî ve ğarâib halk

6-ıakka nihayet yokdur imdi bu meçşisi bir hikâyet-i ‘acîbe ile yâd idelüm ki

7-ışfañan şehrinden bir kişi hikâyet etmiş ki medyün olup terk-i *diyâr*

142a

- 1-etdüm kendüm ittifaḫ gemiye sevār olup baḥr-i fārsde giderken gemimüz girdāba
- 2-düşdi gemimüzde çok bazargānlar var idi re 'ise didiler hiç
- 3-bundan ḥālāşa çare var mıdır re 'is didi eger biriñiz cānımı sizüñ için
- 4-fedā iderse ḥālāş mümkündür ben didim eger benüm borcımı edā idüp virüp
- 5-ve ıṣfaḥānda olan evlādıma in'ām iderseñiz ben cānımı sizüñ için
- 6-fedā ideyin didim ol gemide ıṣfaḥāndan çok bazargānlar var idi muḥkem
- 7-yemin etdiler ki cümle düyünımı edā ideler ve evlādımı temām ri'āyet eyleyeler re 'is
- 8-didim ne buyurursañiz ben iderüz reis didi yüze yüze şol cezīreye
- 9-var anda üç gün üç gice ṭabl çal pes gemi ḥalkı baña azıḳ virdiler ve elüme
- 10 bir ṭabl alup yüze yüze ol aṭaya vardum anda ṭabl çalmağa meşḡul
- 11- oldum ve ol re 'is evvelden girdāba düşen gemilerün helāk olan
- 12-ādemlerün pāreledüp urḡanlara baḡladup deñize şaldurup ve büyük balıḳlar
- 13-anları yutmuş bir ṭabl çalduḡça gemi ḥarekete gelüp ben çalduḡça gemi uzaḳ gidüp
- 14-ta ki gemi görünmez oldu gitdi ve ol cezīrede gezdüm bir büyük ağac
- 15-gördüm deñiz cānverleri ḳorḳusundan ol ağaca çıḳdum pes aḡşam yaḳın
- 16-olıcaḳ bir heybetlü āvāz işitdüm nāḡāḡ gördüm bir büyük aḳ ḳuş gelüp
- 17-ol ağaca ḳondı andan daḡı ḡavf idüp yapraḳ içinde gizlendüm şabaḡ
- 18-olup ḳanadların silküp uçup gitdi ol gün aṭada gezdüm yemege
- 19-yemiş buldum ḡıyletten ümid kesdim aḡşam gerü ol ağaca çıḳdum ḳuş yine

142b

- 1-gelüp anda ҡondı ben aña yaqın vardum beni incitmedi şabaḥ yine ҡanadın
- 2-silküp uçup gitdi aḥşam gerü gelüp ҡondı ben bi-tekellüf anuñ yanına
- 3-varдум anuñ ile me'nūs oldum üçinci gün şabaḥ oldı ҡuş yine
- 4-ҡanadın silküp uçmalu olıcaḥ kendü kendüme didüm bunda ac ölmekden
- 5-ise şu ҡuşuñ ayağına yapışmaq yegdür ümiddür ki beni bir selāmet yerine ilete
- 6-pes iki elim ile ҡuşuñ ayağına muḥkem yapışdum havaya ııııdı ben gāh gāh
- 7-aşağı baḥar idüm deñiz görnür idi ziyāde elem çekdüm diledüm ki ҡuşuñ
- 8-ayağı elimden şalıvirem girü şabr ve ğayret itdüm ҡatı çok zaḥmet çekdüm
- 9-ḳaba ҡuşluk oldı aşağı baḥdıḳca deñiz görür idüm deñizden ğayrı nesne
- 10-görünmez idi öyleyedenşoñra olıcaḥ deñiz üzerinden geııdıḳ ıara yer
- 11-berāberine geldik andanşoñra ıuş yap yap aşağı meyl idüp beni
- 12-köyler ve ādemler görnür yere yaqın indirüp āḫirini bir şaman yığını üzre
- 13-ıoyup kendüsi uçup gidüp ādemler bu ḫali görüp benüm yanına cem'
- 14-olup ve beni begleri yanına atup ve benüm lisanım bilür ādem bulup aḫvālüm
- 15-şordılar sergüzeştım ḫikāyet etdüm te' accüb etdiler ve ta' ām getürdiler ekl etdüm
- 16-ve ol beg baña in' ām etdi bir ıaç gün anda oldum bir gün deñiz kenārına
- 17-seyre vardum deñizden bir gemi gelür gördüm ol girdāba düşüp
- 18-benüm ḫabl ıalmam sebebi ile ḫālāş olan gemidür pes bāzargānlarını gördiler
- 19-segirdüp yanına geldiler benüm ile muşāfaḫa idüp aḫvālüm şordılar ḫikāyet

143a

1-eyledüm bunlar dağı te' accüb idüp Şükr eyledüler ve baña çok ni' met virüp ikrām ile

2-ıŐfađāna getürdiler deynim edā idüp hoş olup Őeđrümde karar itdüm

MİNYATÜR

3-bađrü'l-đulzum bu dađı bađr-i hindden bir büyük budađdur bir birü đabeŐ cānib cenūbunda

4-ve bilād-ı đarb đaraf-ı đarbinde ve bilād-ı yemen cānib Őarđında vāđi' dūr ve đulzum bir Őeđrūñ

5-ismidūr ki ol deñizūñ kenārındadır anuñ ile meŐđūr olmuŐdur ve bir rivāyetde

6-fir' avun ve ' askeri bu deñizde đarđ olmuŐdur ve bu bir bulanıđ heybetlü deñizdūr

7-bu deñiz ile yemen vilāyetinūñ ortasında bir memleket var idi ve ol memleket ile

8-deñiz ortasında bir đađ var idi đabeŐ pādiŐāhlarından biri ol đađı kesüp

143b

- 1-ol deñizden Şu ağıdup ol memleketi ğarđ idüp serđadd-i yemene vardı ve bu
- 2-deñiz bađr-i hind bađr fārs ve zenc ortasındadır ve bu deñizüñ ekşer taşları
- 3-mıđnātısdur anuñçün gemilerüñ mığı ağacdandır ve anda bir dürlü balık olur
- 4-şayd idüp đurudurlar ağ penbe gibi olur ba´ de egirürler iplik olur ve doğurlar
- 5-bez olur ve andan đaftān dikerler ol đaftāna semekīn dirler semekden đāşıl
- 6-olduğıçün ve bu deñizde dağı çok ağalar vardır ekşerinde kimse olmaz ve yol
- 7-uđramaz ma´ lūm olanların beyān idelūm ki cümle der biri *cezīre-i tārān* dur ki
- 8-eyleye đarībdür ve bu cezīrenüñ đuli altı mīldür ve bunda *đavm* vardır
- 9-ki anlara benū ađdān dirler bunlaruñ ta´ āmı balıđdur *zīrā´ anda ekin* olmaz
- 10-ve đayvānāt bulunmaz ve tatlu su olmaz ve anlaruñ *evleri pārenüp* kenāra atılan
- 11-gemi ağaclarından ve tağtalarındandır bunlar tatlu şuyı *ve ekmeği* anda gelen gemicilerden
- 12-dilenürler ve anda bir tağ vardır ol đarafđan muğkem yel eser deñizi iki necş ider
- 13-gemileri döndürür ve anuñ ortasında vāđı´ olan gemi az selāmet ile đurtulur
- 14-ve dirler ki fir´ avun ve ´ askeri ğarđ olduđı yer budur ve cezāyir-i ma´ lūmeden biri
- 15-cezīre-i *sāmri* dūr bu ađada bir đavm vardır sāmīler dirler buzađu başına đaparlar
- 16-ammā kimseye ziyān etmezler ve biri cezīre-i *cessāma* dur ve *cessāma* bir đayvāndur ki
- 17-ađbār teccüs idüp deccāle đaber virür şa´ bi-i fāđma-i bint-i đaysdan rivāyet ider
- 18-ki resūlullāh ´ aleyhi ´s-selām bir ğün aşđābı cem´ idür anlara đutbe okuyup
- 19-didi sizi rağbet içün ve rehbet içün cem´ etmedüm belke temīmdārı baña đaber

144a

- 1-virdi ki anuñ kavminden bir cemā' at köze teveccüh etmişler muhkem yel anları bir
- 2-cezireye altmış ki anda bir hayvān görmeseler aña dimişler sen kimsen ol
- 3-dimiş ben cessesāyin pes aña dimişler imdi haber vire bize ol dimiş haber isterseñiz
- 4-şol eve gerek ki anda olan şahs size müştakdur bunlar içerüye girüp
- 5-bir demür ile berkitmiş kimse görmüşler ol bunlara kangı ümmetden ve kangı vilāyetden
- 6-idiklerin şorup bunlar dağı cevāb virüp andan soñra şaberiyye deñizin ve 'ummān
- 7-deñizin ve 'aynza' rı şorup bunlar dağı şuları kemākendür diyü cevāb
- 8-virüp ol dağı anlaruñ şuyı kırsa gerekdür anlaruñ şuyı kırucağ ben
- 9-kıddan kırtulup kırk günde arz-ı ma' müreye ayağım başup her yeri görüp
- 10-'ālemi devr etsem gerek illā mekke ve medineye degül **bilgil ki** baħr-ıkulzumda seyr-i baħarda olan
- 11-hayvānlar vardır ki sāir baħarda yoğdur cümleden biri ol semekdür ki anda kaftan
- 12-olur ki aña semkīn dirler ve bunuñ 'acāibinden dūr ki bunda bir balığ
- 13-vardır uzunluğı ikiyüz arşun miğdārı olur gāhi gemiye
- 14-yağın gelüp kıyruğı ile urup ğarğ ider gemiciler andan ziyāde
- 15-ğavf iderler gemiye yağın gelmek tevehhüm etseler tabl çalup
- 16-tahta kağup feryādlar iderler ta ki ürküp gemiden ırağ gidüp
- 17-zarar etmeye ve anda bir dürlü balığ olur yigirmi arşun miğdārı
- 18-uzunluğı olur başı ve kıyruğı balığ ve balığ kıyruğı gibidür
- 19-ammā arğası kağlubaga arğası gibi yumrı ve muhkemdür

144b

MİNYATÜR

1-ve anda bir balık olur başından ğayrı a‘ zāsı balık a‘ zāsı gibidür

2-ammā başı şığır başı gibi dūr ki buña deñiz şığırđ dirler

MİNYATÜR

3-ve anda bir dürlü balık vardur ki dişleri kelb dişi gibidür buña deñiz kelbi dirler

MİNAYATÜR

145a

1-ve anda bir dürlü balık vardır qara havānları gibi toğurur ve yavruların emzirür

MİNYATÜR

2-ve anda bir dürlü balık olur ki uzunluğı bir buçuq qarış dur iki başı var her başı

MİNYATÜR

3-ve anda bir dürlü balık olur ki cümle a' zāsı balık gibidür başı baykuş başı gibidür

MİNYATÜR

4-baḥrū 'l-zenc bu hemān hind deñizidür bilād-ı zenc bunuñ cenūbunda süheyl altında

145b

- 1-ve şandal ve sac ve gönder kamışı bunuñ aşalarında olur ve ʿ anber bunuñ
- 2- sâhilinde çok bulunur gâh olur ki tağ kadar ʿ anber bulunur ve bu deñizüñ
- 3-açalarından biri cezîre muhterik dür bu ařa deñizüñ öte cânibine mâil olup
- 4-cânib-i şimâlden iʿ bdâ olmağın aña bu diyardan az gemi varur hikâyet bir tâcir
- 5-dimiş bu deñizde gemimüz ğarķ olup ben bir tahta üzre vâķiʿ olup mevc
- 6-beni bu cezîreye iletdi anda çok beni âdem var bir zamânda oldum dillerin
- 7-öğrenüp anlar ile meʿ nūs oldum niçe müddetden soñra meger ufukdan bir yıldız
- 8-řuluʿ eylemiş ol ařanuñ halkı ağlaşurlar ben didüm niçün ağlarsız baña
- 9-ol yıldızı gösterüp didiler bu yıldız otuz yılda bir kere toğar kaçan bu ařanuñ
- 10-semt-i reʿisine vara bu açada yanmağa ķâbil var ise yanup kül olur
- 11-pes gemiler yapıdurup oddan zarar olıcaķ esbâbların taşımğa başlayup ol
- 12-yıldız semt-i reʿise ķarîb olıcaķ anlar ve cümle esbâb ile gemilere girüp
- 13-gitdük bir niçe müddetden soñra ki ol yıldızuñ semt-i reʿisden zâʿil olduğun

146a

1-añladılar gerü geldiler pes gelüp bir açada olan cem' evler ve ağaclar yanmış kül

2-olmuş halk gerü yapmağa başladılar ben gemi bulup ol yerden gitdüm ve bu deñizüñ

3-açalarından biri cezire **zavzâ** dür bu açta zenc memleketine qarîbdür bu açta

4-bir şehir vardur aq mermerden ki anda ben-i adem yoqdur ammâ bazarlarında ve
kerbân

5-saraylarında ve evlerinde gavğa söz gelecti işidülür ve gice ile çerâklar yanar

6-ve her kimki ol şehri seyretmege varsa zarar etmezler ve ol açta tatlu

7-şular bınarlar vardur ki anlardan kefür koqusı gelür ve bu açta büyük

8-taş vardur ki dâim depesinde od yanar anuñ açrafında bir dürlü ilâca

9-yılan olur kara kara beñlü munaqqış kâmiş gibi ol yılanı dutup dur derisin yüzüp

10-döşek düzerler sil marazı olan kimse ol döşek üstüne yatsa

11-şihhat bulur ve ol yılanuñ yağından bedene sürseler kuvvet ve neşâ ve şehvet

12-ziyâde olur ve ol döşek ba'zı pâdişâhlar hazinesinde bulunur dirler

MİNYATÜR

146b

1-ve bu deñizüñ açalarından biri cezire-i 'ivar dur bu bir büyük aşadur ařaclaruñ

2-ekşeri 'ivaddur hikāyet ya' k̄ub bin ishāq' el-serac kitābü 'l aħbārü 'l-zemānında

3-dimiş rūmiye ehlinden bir kimse gördüm haber viridi ki bu deñizde gemimiz paralanup

4-bu cezireye düşdüm anda bir kavm gördüm boyunları bir arşun ve ekşeri bir gözlü

5-bunlardan bir cemā' at beni dutdular pādişāhlarına iletdiler pādişāhları benüm için ħabs emr

6-eyledi beni bir kafes gibi yere k̄odılar bozup çıkdum bir tercümān bulup baña şordılar ki

7-bu açada gezdüm dürlü dürlü yemişlerden yer idüm ve bunlaruñ dilin dağı

8-öğrendüm nāgāh bir gün ortalarında bir ıztırāb oldu su 'āl etdüm

9-didiler bizüm bir tāife düşmanımız vardur yılda bir kere bu aşaya gelür

10-bir kavm ile cenk iderler şimdi gelicek zamānları oldu ve ekşerinizüñ

11-gözi çıkdığı anlardan didiler nāgāh gördüm çok saķa kuşu geldiler

12-bu aşaya k̄ondılar ve aşaya yüridiler ařanuñ ħalkı cenge meşgöl

13-oldılar ben elime bir büyük aģac alup bu kuşlardan bir niçesin

14-helāk etdüm bākisi kaçdılar bu ħalk gelüp benüm elüm öpdiler

15-ve beni ħuş dutdılar didiler ki eger senüñ böyle *pehlüvān*

16-idigüñ bilsüñ saña böyle zaĥmet *idüp ħabs* etmez idük

17-pes anlara oķ ve yay düzvirüp o *oķ atmaķ* öğretdüm

18-baña çok mal virüp re'āyet etdiler vallahu ā' lām

147a

MİNYATÜR

- 1-ve bu hikāyetüñ şihhatine delīl budur ki aristāfālis dimiş ğarānık ħorāsān
- 2-diyārından bir yerde her yıl cem⁶ olup andan uçarlar nīl mısr ħurbinde bir ħavm
- 3-ile cenk iderler anlaruñ daħı kāmety kışşacıkdur ve bu deñizüñ ațalarından
- 4-biri cezīre-i seksār dur bu bir büyük ațadur bunda bir ħavm vardur bedenleri
- 5-ādem gibi ve yüzleri kelb gibi ve bunlar ādem bulıcaķ semridüp etin yerler

MİNYATÜR

- 6-ve bu ațada bir ħavm vardur ki ayaklarunuñ kemigi yoķdur bunlara ħayış ayaklu
- 7-dirler hikāyet yaķub bin isħaķü⁷-sirāc dimiş rümīyyede bir şahş gördüm

147b

- 1-yüzünde çok ırnağ yaraları var şordum ki bu nedir didi bu deñizde gemi ile
- 2-gider idük yel bizi bir cezireye ilette anda bir kavm gördük yüzleri
- 3-kelb yüzi ve bedenleri ve bedenleri âdem teni gibi anlardan birisi ‘aşâ ile gelüp bizi
- 4-sürüp *bir eve ilette ki anda* âdem başı kemikleri ve sâir bir a‘ za-i insan
- 5-kemikleri var bildük ki bunlar âdem yiyicilerdir ve ol evde bir haste âdem var
- 6-ve bize çok yemekler ve yemişler getürdiler ol haste kişi baña didi bunlar sizi
- 7-anuñün beslerler ki semiresiz semeriñizi yerler pes ben bu haberi işüdüp ta‘âmı
- 8-az yer idüm ve yoldaşlarumdan semerini yediler hemân ben ol haste kişi kaldı
- 9-ol haste kimse baña didi bunların üç gün bayramı olur taşra giderler
- 10-benüm hod kaçmağa kudretüm yokdur eger necât isterseñ kaç ammâ ma‘lumuñ olsunkim
- 11-bunlar katı yükrekdir ve âdem kokuşu duyarlar ve izin bilürler imdi bunlar
- 12-saña yetişmelü olurlar ise felân ağacın altına varasın ki bunlar anuñ
- 13-altına varamazlar kırtulursun didi pes ben kaçdum gündüz gizlenüp gice
- 14-gider idüm evlerine gelüp beni bulmayup ardıma düşüp irşüp ben
- 15-ol ağac altına varup anlar benden *ferâğat* idüp dönüp gidüp pes ben
- 16-ol cezirede gezer idüm bir gün ağaçlar *gördüm ki anda dürlü* dürlü yemişlerden
- 17-var ve ağac altında âdemler gördüm güzel şüretleri var anların yanına
- 18-varup oturdum ne ben anların sözün añların ne anlar benüm sözüm añlarlar nâgâh
- 19-anlardan birisi baña yakın gelüp elin omuzumda koyup hemân boynuma binüp

148a

1-andan sonra ol kayış ayakların baña dolaşdurup beni kaldırdı ben anı

2-düşürmek ister idim ol tırnakları ile benüm yüzüm tırmalayup beni musahhar ve mağlup

3-eyledi şol bir kimse merkübini mağlub etdiği gibi pes ben ağaclar altında anı

4-gezdürür idüm yemiş kıparup kendü yer ve yoldaşlarına virür idi bir ağac budağı

5-gözüne doğunup kör olup ve ol ağaclarda üzüm çubuğı görüp

6-üzümnden kıparup bir çukur taşda muqaddem etdüm ta aña dek hamr oldu

7-ve aña virdüm içdi mest olup ayağı boşanup anı bu yanımda

8-bırağıp kırtuldum yüzümde yaralar andandur

MİNYATÜR

9-bu deñizün ' acāibindendür ki bunda dürlü balık vardur ki çuşede tağa

10-beñzer ve üçyüz arşun uzunı vardur başından kıyruğına dek arqası

148b

- 1-bıçku gibidür aña menşâr dirler ve dişleri kara ābnūs gibidür her dişinün
- 2-uzunı iki arşundur ve başı katında iki büyük dişi vardur her biriñde
- 3-uzunı on arşundur biri sağ cānibinde ve biri şol cānibinedür önüne
- 4-gelen cānveri iki dişi ile urur helāk ider ve ol dişler ile şuyı
- 5-đarb idüp heybetlü āvāz işidülür ve gāhi ağzı ile ve burnı ile şu
- 6-püfķürür şu havāya çıkar andanşoñra yağmur gibi ıraķ yerlere dökülür ve ol balıķ
- 7-şuda giderken taşra çıkup mināre gibi görmür kaçan bir gemi görse
- 8-bir kere dişlerin gemiye sürer nedeñlü büyük gemi ise dahı pāreler gemiciler
- 9-bu balıķ gemi ķurbuna gelmek añlasalar tabl çalup tahta ķakup ũrkdürürler

MİNYATÜR

- 10-ve bu deñizde bir dürlü büyük balıķ vardur ki aña bal dirler uzunı dört yüz
- 11-arşundur bişyüz arşuna dek olur ve iki ķanadı vardur her bir ķanadı
- 12-bir büyük belgin gibidür ve başın şudan çıkarup şuyı püfķürüp şu bir
- 13-ok atım yer ķadar havāya saçar ve ķanadların açup gemiye bir ķanadın urup

149b

- 1-helāk olduğdan Őnra bir pādiŐāh zāhir oldu mışra   askeri helāk
- 2-olup za ʾif olduğı icālden r m pādiŐāhı m lk-i mışra  amağ id p
- 3-ve ol mışır pādiŐāhı ehl-i fikr idi bağr-i muğı den mağrib cānibinine yaddurup
- 4-Şu ağıdup  ok Şehrleri Şuya baŐdurup mışır ile r m ortasında
- 5-māni  olup bir cānibi m selmānlar bir  arafı naŐāri oldu ve ol araya cem 
- 6-  ʾl-bağr n dirler ki bağr-i r m ile bağr-i mağrib buluŐduđı yerd r ol boğazu 
- 7-  arzı  c fersağ ve  ulı yigirmi biş fersağdur ve ol de izde cezr ve medd
- 8-olur her g nde iki kerre ve her gicede iki kerre z rā Şems  ulu  idecek
- 9-bağr-i mağrib coŐa gel p  aŐra Őām de izine d k l r   n Şems zevāl
- 10-ire Őām de izi  aŐra bağr-i mağribe d k l r pes   n Şems gur b ide yine
- 11-mağrib de izi coŐa gel p  aŐra Őām de izine d k l r ve nışf-ı leylide
- 12-  aks olur ve bu de izde olan cezireler n   acāibi olan cezirelerinde
- 13-beyān idel m ki biri cezire-i **mecmu  u  ʾl-bağreyn** d r bunda bir mu  azzam binā vardur mināre
- 14-gibi y ced r kırimtağ sır nāk  aŐdan yapılmıŐdur  apısı yok ve i i
- 15-muşammet ve  ulı y z zerā  dan ziyāded r hi  dem r āleti āna kār etmez
- 16-ve  zerinde bir ādem d z p bir libāsa ŐarmıŐlar Őanasın altundandur
- 17-Şağ eli ile de ize iŐāret ider gāliba iŐāreti budur ki burada de iz
- 18-yok idi def  -i Şems i  n yer kesil p Şu ağıdulup de iz oldu pes
- 19-pādiŐāhlara lāzımdur ki  ıfz re āya ve def  -i   edā i  n tedb r-i  av  id p

150a

1-şacib işlere ikdâm ideler ve ol minâre gibi binâ bülend olduğu bülend-i himmetligi

2-beyândur ve böyle seng-hârâdan ve sirr-i nacâğdan binâ kılındığı taşradan çatlamağa

3-ve bozulmağa kıabil olmağ içündür ve muşammet olup kapısı olduğu içerüsünde

4-dahı çatlamağa kıabil olmamağ içündür ve ğaliba ol altun gibi libâs giyen ol

5-deryâyı kesen pâdişâhuñ şûretidür ve kendünüñ eşerinüñ beğasını isteyüp

6-böyle etdürmişdür ve dirler ki bu tılsumdur ki bu boğazı kesen etdirmüşdür baħr-ı mezalimden

7-anda yağı gelmek için bu dahı temâm uluv-himmetdendür ki kıyâm-ı kıyâmete dek şiyânet-i re'âya

MİNYATÜR

150b

- 1-ve biri cezîre **tenis** dür bu aṭa baḥr-i rûmda qaruya qarîbdür ve anda çok şehirler
- 2-ve köyler vardur ve ol cezîrenün ' acâibindendür ki bir dürlü balık gelür bir niçe
- 3-gün avlarlar andanşoñra bir nev' i daḥı gelür andan daḥı bir niçe gün avlarlar andan
- 4-şoñra bir nev' i balık daḥı gelür yüz otuzdan ziyâde nev' i balık şâîrler her bir
- 5-nev' ün bir dürlü adı vardur ba' zılar kuşlar bu kadar nev' i gelür ammâ balık seksen
- 6-sekiz nev' i bulunur didiler ve bu cezîrenün hâşşâsıdur anda pire gibi siñek
- 7-gibi müzî hayvân olmaz ve anda çok kimse vardur ' ulemâdan ve şulḥâdan ve anda
- 8-bahâlu kabây-ı buḡalemün bulunur ve biri cezîre-i **şıḡalye** dür bu bir büyük aṭadur
- 9-çok şehirleri vardur ve envâ' i ḥalkı insandan ve ğayrdan dürlü dürlü
- 10-yemişlerden çokdur ve bu aṭada bir taĝ vardur ki aña merkân dirler gice
- 11-üzerinde vâfir ateş ve gündüz çokluk tütün görnür ve bu cezîreye kimse
- 12-yaḡın varımaz ve bundan ḡor gibi nesne şuya iner şuya inicek delik delik
- 13-taş olur şuya batmaz ayak taşu düzüp memleket memleket andan isterler
- 14-ve biri cezîre-i **nevm** dür baḥr-i rûmdadur aĝaçların meyvesi ve çiçeĝi çokdur
- 15-kimki bunlardan ḡoḡsa fi'l-ḡâl uyur ta andan ḡaldurup gemiye iletmeyince
- 16-uyanamaz ve biri cezîre-i **kinyase** dür ebū ḡâmid dimiş ol cezîre üzerinde
- 17-bir taĝ vardur ve ol taĝ üzerinde bir kilîse vardur taşdan yonulmuş
- 18-ve ol kilîse üzerinde bir ḡaya vardur ve ol ḡaya üzerinde bir ḡarĝa vardur
- 19-ki önünde bir baḥr vardur ve ol kilîse muḡâbelesinde bir mescid vardur ḡalk

151a

- 1-aña ziyārete varurlar ve dirler ki ol mescidde du‘ā müstecāb olur ve ol
- 2-kilīse ehline vācib etmişlerdür ki her müselmān ki anda gele bunlar anı zıyāfet
- 3-ideler ve onuk bir gelse ara pencereden baını ierüye oup bir kerre āvāz
- 4-ider iki onuk gelse iki kerre āvā ider ve ‘l-āıl onuk ‘aded nice artar
- 5-keiler bundan onuk ne adar bilürler aña göre ta‘ām ıarlar ve
- 6-ol kilīse ehli dirler dāimā ol ara anda olur ne ekl etdigün ve
- 7-andan geldügin kimse bilmez vallāhu ā‘ lam

MİNYATÜR

151b

1-ve biri cezîre **řāl'** a dur ebū ħāmid demiř bu cezîrede koyun çok olur ve anlar

2-ziyâde semüz olurlar semüzlüklerinden ve keşretlerinden âdemden kaçamazlar ve anda

3-varan gemi ehli nedeñlü isterse koyundan dutup alurlar ve anda şol deñlü

4-çokdur ki gemiler anda varsalar cümlesi koyun yükletseler koyun eksildiği

5-añlanmazve anda koyundan ğayri nesne olmaz

MİNYATÜR

6-**faşl-ı rabî'** ki ħayvānāt başradur **bilgil** ki bu faşlda deñizlerde olan

7-ħayvānāt keyf-i mā-ittifāk zıkr olunur ol ħayvānātdan **biri** şol balıkdur

8-ki 'abdu'l-raħman bin harūnu'l-mağribî demiř mağrib deñizinde bir yere varduđ ki aña

9-birişün dirler bizüm ile bir ğulām şaklı var idi ki anuñ eyle balığ

10-oltası var idi anı deñize atıp balığ dutuldu bir şarış uzunluğı

11-var şağ kulađınuñ ardından yazılmış ve eñsesinde

12- ve şol kulađınuñ ardında yazılmış ve bu

152a

1-balık erkekler atasına yakın yerde olur dirler

MİNYATÜR

2-ve biri oldur ki ebū hāmid dimiş baħr-i rūmda çekilüp bir tağ arķası açılup

3-ol açılan yerde bir niçe nārenc gördüm ke-ennehu şimdi ağacından koparılmışdur

4-ben zann eyledüm ki gemilerden düşmüşdür diledüm ki birin alam gördüm ki nārenc

5-degül taşa yapışmış bir ĥayvāndur koparmağa ķādir olmadum ve bıçaķ ile kesmek

6-diledüm gördüm ne başı var ve ne gözi var ve ağızı taşa yapışduğı

7-yerde imiş etegim aña dolayup kuvvetüm ile çekdüm ağızından şu çıķdı tükürük

8-gibi ammā ķatı kıızıl idi pes ferāgat etdüm ağızın açup ĥareket idüp teneffüs

9-eylerdi ve biri budur ki řaħib-i tuħfe dimiş baħr-i mağribde bir kuş vardır aña

10-me‘mūr dirler gemiciler anı mübārek ‘ad iderler kaçan gemi bir muħavvef yere
ķarīb olsa

11-ya bir zararlı ĥayvān olsa ol kuş geminün öñünce uçar gāħ ķalkar gāħ iner

12-ke-ennehu iřāret ider ki ĥařar vardır ĥazır idün pes gemiciler bu kuřuñ iřāretin

13-añlayup yıraķdan ĥāzırlayup intibāħ üzre olup dāimā başiret şarf iderler

152b

MİNYATÜR

- 1-ve biri şol hayvāndur ki aña şeyhu ʿl-yehūd dirler yüzi insan gibi aq
- 2-ve şakalı var aq bedeni qurbağa gibi ve tüyi var şıgır tüyi gibi ve cüşsesi
- 3-buzağı kadar buña anuñcün şeyhu ʿl-yehūd dirler sebt gicesi qaruya çıkar
- 4-ol gice ve ertesi sebt gün taşrada durur ta gün gurūb idinceye dek
- 5-çün gün gurūb idüp yekşenbe gicesi ola qurbağa gibi deñize atlur
- 6-ve anuñ derisi nıkrīs aqrısı olan ayağ üzre qonulsa fi ʿl-ḥal ve cemi^c sākin olur

MİNYATÜR

153a

- 1-ve biri oldur ki bir dürlü balık olur bir yanı yok bu ol balık neslindendir
- 2-ki mūsā ve yūşā‘ aleyhi’s-selām ol vaqt ki deñiz kenārında giderler idi
- 3-bir balıġuñ bir yanını başından kıuyruġuna dek yediler andan şoñra ol balık
- 4-dirlüp deñize gitdi pes anuñ neslinden şimdi bulunur uzunluġı bir arşundur
- 5-ziyādedür ve eyni bir kıarışdur bir cānibi kemük ve dikenı ve oñurka cānibi
- 6-incedür ya ile şārılmışdur ve bir kıarafı temām balıġun bir yanı gibi dört
- 7-görnür ol kıarafından nazar iden bütün balık şanur çün anı dutalar
- 8-aña berr-i tuhfe isterler ve yehūdiler şatun alup kıorıdılar ırak vilāyetlere
- 9-armaġan virirler

MİNYATÜR

- 10-ve biri budur ki bir dürlü balık olur aña bigāl dirler ebū hāmıd dimiş mecmu‘ -i
- 11-ü’l-bahrinde bir balık gördüm taġ gibi cüşselü āvāzın işıtdüm ġayetde çirkin
- 12-ve kıorķunc ve āvāzınuñ *heybetinden az olur* ki ādemüñ yüregi yaralı ve anuñ

153b

1-hareketinden deñiz şuyı harekete gelüp ızdırab olup ğarķ olavuz diyü

2-ħavf etdük baħrîler didiler bu bir balıķdur buña bigâl dirler bir büyük balıķ

3-buña rast gelüp bunı yemek ister andan kaçan feryād ider baħr-i zulumâtdan

4-çıkup mecmu' ü'l-baħrine girer büyük balıķ anda girmege şıgmaz döner bu ħâlâş olur

MİNYATÜR

5-ve biri ol ħayvândur ki bulġarı gibidür ne başı var ve ne gözi var

6-ve ne aġzı var ve anuñ içinde bir nesne var mu' allaķ baķar saķķar gibi ve anuñ

7-ortasında şuġrâ gibi od var çün anı şikâr ideler muħkem hareket ider ve anuñ

8-eṫrâfi ħara olur mürekkebe gibi zan iderün ki ol ħara anuñ odundandır kaçan aġa

9-dutulsa eṫrafi ħab ħara olup ħalur her ne deñlü yusalar zâ' il olmaz ve andan alup

10-mürekkebe iderler ġayetde â' lâ mürekkebe olur ki herġiz muħkem olmaz hem ħara

hem berraķdur

MİNYATÜR

154a

1-**ve biri** şol balıkdur ki aña kırlağuc dirler şekilde anuñ gibidür iki kanadlıdur

2-arçası qaradur şudan çıkar havada uçar ve deñize inüp biner

MİNYATÜR

3-**ve biri** budur ki bir balıq olur aña mināre dirler ki mināre gibi uzun ve yoğun

4-olur şudan çıkup kendüyi gemiye urup fi'l-ḥāl ğarq ider ve çün

5-gemi ḥalkı anı yakın gelmiş añlasalar taş ve tabl ve borı çalup ve tahta

6-kaçup anı ürkütmege say' iderler nitekim ba' zı büyük balıqlarda böyle

7-etdiklerin zıkr etmişüzdür **ve biri** ol büyük balıkdur ki kaçan şu eksilse

8-balçık üzre qalır altı sâ' ate dek muzdarib olur dükeni dükeni derisi

9-soyulur derisi altında iki kanadları vardır ol kanadlar zāhir olur

10-pes uçar deñize gider **ve biri** şol balıkdur ki pare pare iderler çömlege koyarlar

11-bişürürler ol muttaşıl hareket ider gah olur çömlege düşürür temām bişince

12-sākin olmaz ve eti laṭīfdür **ve biri** ol büyük balıkdur ki uzunluğı yüz

13-zera' dan artuqdur dişleri vardır fil dişi gibi balıq dişi diyü

14-şatduqları gibi oldur andan bıçaq ve ḥançer şacı düzerler kendüde dürlü

154b

1-dürlü naqışlar zâhir olur ve bu kıatı berk ve levni güzel nesnedür ammâ ğayetde

2-şakîlü 'l- vezindür kıalanı gibi hikâyet selâm tercümân dimiş

الواقى بالله

3-didikleri hâlîfe düşünde görmiş ki sedd-i iskender yıkılmış pes ol hâlîfe-i

4-selâm tercümânı görmege göndermiş ol tarafda bir kaç gün muķim olmuş

5-hikâyet idüp dir ki ol diyâruñ halkı bir balık şikâr eyleyüp kıulağın

6-delüp urğan daķup kenâra çekdiler anuñ kıulağı içinde bir câriye

7-feryâd idüp iki elleri ile yüzüne yabuşup ve saçların yolup hicâb

8-etdigin izħar idüp ve ħaķ te'âlâ anuñ göbeginden dizine varıncaya dek

9-bir aķ perde halk eylemiş ince bez gibi halk anı dutdular ammâ çok sağ olmayup öldi

MİNYATÜR

10-ve biri oldur ki deñizde ejderhâ olur ki deñiz cânverlerin incidir ħaķ

11-te'âlâ bir bulut gönderür ki anı deñiz dibinden kıaldurur ki bir kıara büyük balık gibi

155a

1-cüŧŧesi vardur ve levni berķ urur ķün ķuyruđı *bir ağaca ya* bir bināya doķunsa

2-ķarab ider ve nefesi her neye irüşse yanar ve ol bulut anı ķaldurup yecūc

3-ve me'cūc olduğı vilāyete bırağur ki anlaruñ ğıdāsı olur ki her biri

4-bıķaķ getürüp kesüp zaķire ve ğıdā edinürler biri dağı gelinceye dek

MİNYATÜR

5-ve biri ŧol ħayvān baķridür ki tafşılı bir ħikāyete mebnīdür **ħikāyet** budur ki

6-türk ķavmi irān zemine gelürler ğāret iderler idi ' acem pādişāhları bu

7-ħuŧuşundan ziyāde bī-ħuzūrlar idi ķün müddet-i sālţanat nūŧirevāna geldi

8-diledi ki irān zemin ile onlaruñ ortasında sedd-i binā ide bir mübārek

9-sā' atde bināya ibtidā eyleyüp on ikinci çok yıl ' askeri ile binā üzerinde

10-olup sedd-i bāb āle'l-bāb temām idüp binādan fāriğ oluncaķ nihāyetinde

11-şād olup ve anda binā üstünde taĥt ķurup anuñ üzerinde ħaķ te'ālā

12-şād olup ve anda binā üstünde taĥt ķurup anuñ üzerindenn

13-ħamd ve ŧenā alup didi ki yā rabb illā rebāb ķün baña tevfiķ eyledüñ

155b

1-ki bunuñ gibi sedd-i ‘azım bina etdim baña ‘ināyet kııl ki şābit olā diyüp ba‘ de

2-secde-i şükr eyleyüp andan şoñra ben şimdi rāhat oldım diyü ister ihtā için

3-uykuya varup nüş-i revān uykuda iken nāgāh deñizden bir hayvān ‘acībü ’l-şekl

4-zāhir öldi ki cüşsesi ufkı sedd eyledi nüş-i revānuñ ‘askeri cem‘ i olup

5-okların gezleyüp ol hayvānı gözleyüp helāk etmek ‘azm eyleyüp

6-nüş-i revān uykudan uyanup nedür bu gāvga diyü su ’āl eyleyüp aña bu hayvānı

7-gösterdiler nüş-i revān didi selām silāhıñız terk idüñ biz on iki buçuğ yıl

8-meskenimiz terk idüp bunuñ gibi ‘azm-i binā etdük hağ te‘ ālā bizüm üzerimize

9-hayvān-ı muhallāk musallağ eylemez pes ‘asker silāhların qodılar ol hayvān nüş-i
revānuñ

10-tahtı qarībe gelüp didi ey pādişah bu deryāda sākin olanlaruñ biri

11-ben bu seddi yeddi kerre binā etdiler gerü harāb oldı şimdi buña vahy oldı

12-ki sen bunu binā idüp etdigüñ binā baqi olsa gerekdür bunu didikden

13-şoñra gözlerinden gāib oldı kimse bilmedi ki havāya mı uçdı ya

14-yere mi geçdi ya deñize mi atladı ya cine mi qatıldı

MİNYATÜR

156a

- 1-ve **bilgil ki** hayvānāt evi iki kısmdur bir kısmı oldur ki anlaruñ ögini bu kadar
- 2-balıklar gibi anlar ma' āş etmezler illā şuda ve bir kısmı oldur ki anlaruñ ögini
- 3-vardur kurbağa gibi bunlar hem şuda ma' āş iderler hem havāda m' āş iderler
- 4-ve şuda ma' āş idenüñ istinşāk-ı havā ile teneffüs etmege hāceti yoğdur
- 5-şaruda ma' āş idenüñ istinşāk-ı havā ile teneffüs etmege hāceti vardur ögini
- 6-şuda ve hābs nefes ile helāk olur ve şu hayvānlaruñ şuyı yoğdur ögini
- 7-olmaduğı için ve hağ te' ālā şu hayvānlaruñ ṭabi' atında hāreṭ kodı
- 8-şu anlaruñ hāreṭin def' etmek ile hayāt üzre olurlar eger şudan
- 9-ayru olsalar helāk olurlar zirā ṭabi' atlaruñ hāreṭi kendülere
- 10-te 'şir ider ve bārid-i havā istinşāk etmek ile helāk olmak olur ammā
- 11-nādirdür ve hikmet-i ilāhiyye iktizā eyledi ki her hayvānuñ kendüye münāsib
- 12-a' zāsı ve munfāşılı olur ve her hayvānuñ kendü bedenine müteşekkil a' zāsı
- 13-ola kendünüñ hıfzına münāsib derisi ve ṭarafı ola şu hayvānlarında
- 14-birbirine doğuşmuş çok olduğuçün anlarıñ ṭarafı şadefden ve kemikden
- 15-eyledi ya pul pul zerre gibi libās geydirdi ve ba' zını kanadlu ve kıyruğlu
- 16-halk eyledi ki anuñ ile şuda yüzerler kıuş havāda uçduğı gibi
- 17-ve ba' zını ayaklu halk eyledi anuñ *ile* yüzerler ve bunlaruñ ba' zını
- 18-eکل ve ba' zını mākül eyledi ki ba' zını ba' zını ekl ider ve mā' kuli ziyāde
- 19-eyledi ta ki nesli munṭaṭi' olmaya ve ekl olanlarıñ ma' āşında

156b

- 1-mazāyıkā olmaya haq te'ālā hazretinūñ hikmetine nihāyet yoqdur pes
- 2-şimden gerü hayvānāt ayı hurūf tehecci tertibi üzre zıkr idelüm ve her
- 3-birinūñ havaşşını beyān idelüm ba'zınuñ zıkrı tekrār vāki' olursa
- 4-ale't-tekrār hasen kabīlindendür **arnebū'l-bahr** ya'ni deñiz tavşan bu bir hayvāndur
- 5-ki başı tavşan başı gibidür bedeni balıq bedeni gibidür şeyh ebū'ali bin
- 6-sinā dimiş bu bir hayvāndur ki eczāsı ortasında aşnān yaprağı gibi nesne
- 7-vardur kelefī ve bahaqi gibidür ve başını yıkarlar ramādī kıl bitürür dāū'l-şā'ib
- 8-olan kimsede huşūşān ayu yağı ile isti'māl oluna ve kaçan bunuñ
- 9-ile zımād kıılinsa kıılı giderür ve göze cilā virür kaçan anuñ ile zımād
- 10-kıılinsa ya iktiḥāl olunsa ammā bu zühredür zīrā katl ider öñiñi yaralamāq
- 11-ile ve ebū'ālīden ğayrı tabībler dimişler kurası dişe cilā virür

MİNYATÜR

157a

- 1-ve her deñiz cānveri şayd olunmağ mümkindür illā bu balığ şayd olunmağā kabīl
- 2-degüldür ziyāde büyüklüğünden ve anuñ havāşşındandır ki kendüyi qaraya
- 3-bırağup etinden alunup iki birbiri ile ‘ adāveti olan kimseler anuñ
- 4-etinden bir yerde yise ‘ adāvetleri şadaqate döner ortalarında temām-ı
- 5-ülfet hāşıl olur ğayetde büyük olduğıçün taşvir olunmadı
- 6-**insānū** ¹**-māi** adı dur ki beni ādeme beñzer farkı budur ki bunuñ kıyruğı
- 7-vardur rivāyet olunur şām deñizinde ba‘ zı evķātında şudan çıkar
- 8-bu karına dek insan şüretinde bir hayvān ağ şakalı var aña şeyhū ¹-baħr
- 9-dirler bir kaç gün şu üzere durur gerü şuya batar nās anı göricek
- 10-birbirine beşāret iderler ki ucuzluğ ‘ alāmetidür hikāyet bir pādīşāh
- 11-bunlardan bir erkegin dutup götirdiler söyler sözi añlamaz ol pādīşāh
- 12-aña bir ‘ avretü çiftlendirdi ikisinden bir oğlan hāşıl olup
- 13-ikisinüñ bile dilin bilür idi ol oğlāna didiler babañ *bizüm içün*
- 14-ne söyler oğlan didi ki babam dir ğayrı hayvānlaruñ kıyruğı kıçında
- 15-bu kavmiñ kıyruğı yüzünde **bağarū** ¹**-māi** şu bağarı bir hayvāndur ki şudan
- 16-çıkār otluğ içün ve ‘ anber anuñ tersidür **beyt**

17-

- 18-ve ekşer nās anuñ üzerinedür ki ‘ anber deñiz dibinde biter deñize talazlanıcak
- 19-anı dışarıya atar ve dirler ki çeşmeden çıkup ağar neft gibi ve ‘ anberüñ

157b

- 1-ḥavāşşındandır ki anı götürseler baş ağrısın giderür ve dimağa faide
- 2-eyler ve ḥavāsı şaḥīḥ ve şāfī ider ve gönli ferah eyler ve kuvvet-i kalb virür şaḥīḥ
- 3-budur ki deñiz dibinde biter otdur ve ʿūduñ eyüsi oldur ki berk ola ve
- 4-şuya yete **yal** bir nevi ʿ büyük balıkdur baḥr-ı zenc beyānında bunuñ tafşilini
- 5-meşrūḥ yazdık bunda menfaʿati beyān idelüm ki beynisi yağdur çerağ yağı
- 6-iderler ve anuñ ile gemi yağlarlar **timsaḥ** bir cānverdür gelū gibi ve büyük
- 7-ağzı vardır ve yüz dişi vardır altmış dişi yukarı çenesindedür ve
- 8-kırk dişi aşağı çenesindedür kaçan nesne çinese dişleri birbirine
- 9-geçer ve her iki dişinüñ ortasında küçücek dişleri vardır şınmakda
- 10-üst çenesin debredür gayri ḥayvānlar alt çenesin çenesin depredür ve arçası
- 11-kurbağa arçası gibidür ve aña demür kār eylemez ve dört ayaklıdur ve uzun
- 12-kuyruğı vardır ve iki arşun başı vardır ve sekiz arşun kıaddi vardır
- 13-ve uzun dili ve bıçkı şekli vardır ve kaçan birbirine kırılmağ dileseler dişisi
- 14-çalık koyun yatup erkegi üstüne çıkup cimāʿ etdikden sonra erkegi anı
- 15-döndürür eger döndürme şöyle kalur kalkmaz helāk olur ve kuş gibi
- 16-yımirdlar yımirdası misk gibi koçar ve arçası bütün kemikdür anda ön ...
- 17-yoğdur anuñün bükülmege kâdir degüldür ve kaçan terslese ağzından tersler
- 18-kaçan dişlerinüñ arasında nesne kalsa andan kurd ḥādiş olur ol vaqt
- 19-şudan çıkar güneşe karşı ağzını açar ḥaḳ teʿālā bir kuş yaratmışdur kırlağuca

158a

- 1-beñzer ve ol uřuñ depesinde bir süri kemük var ve ol uç
- 2-gelür ağızına girer ol urdları devşirür ve çün timsāha aşd ider
- 3-bir  adū olursa ol uř öter timsāh andan mütenebbih olup řuya
- 4-açar ve uç timsāhın dişlerin pāk etdikdenřoñra gāh olur timsāh
- 5-anı yemek ister ağızın yumar ta ki yuda ve ol uřuñ depesinde olan
- 6-kemük timsāhın yukarı çeñesine batar timsāh ağızın açar ve uç andan
- 7-uçar gider ve timsāh nilde çok olur ve nehr-i sindde dağı olur ve şu
- 8-kenārına yakın yerde ādem veyā hayvān görse şu içinde gizlüce gelüp
- 9-kenārda muhteñ olup fırsat gözleyüp şudan ıķup tezcek irşüp
- 10-řikār ider ve altmış kerre cimā ider ve altmış cimā ve altmış yaş
- 11-yaşar ve bununı havāřındandır bir kişinün gözi ağırsa
- 12-eger şağ gözi ise anuñ şağ gözün ve eger şol gözi ise
- 13-anuñ şol gözün gözi üstüne asa osa şıhhat bula
- 14-ve kemigün getürse cimā  koyı olur ve anuñ çükünü masrū
- 15-olan kimsenün etegi altına tütsi etseler şara  zāil olur ve
- 16-timsāh yağını aşar dağı yere sürseler ve cān sākın ider ve anuñ
- 17-odin göze çekseler göze düşen ağı giderür ve zebli dağı yoyuladır
- 18-ve anuñ derisinden bir pāresin uçak altına bağlasalar
- 19-hiçbir uç anı yıkmıyup ol cümleye ğalib olur

158b

MİNYATÜR

- 1-**yetin** ejderdür bu bir hayvandır gayetde korkunc ve cüssesi büyük ve kendüsi
- 2-uzun ve başı büyük ve gözleri yalabık ve ağızı geñ ve karnı bol her ne
- 3-bulursa yudar ve hayvânlar andan kaçarlardı ve çün hareket ide deñiz talazlanur ‘ amr
- 4-baña ni dimiş ejder aşılarda yilândur karu cânverlerin yer ta büyür ejder olur
- 5-andan sonra haq te‘âlâ aña bir mâlik gönderür anı getürüp deñize birağurr deñiz
- 6-cânverlerin yer dağı ziyâde büyür haq te‘âlâ bir melek dağı gönderür anı deñizden
- 7-çıkarup ye‘cüc ve me‘cüc vilâyetine birağur anlarıñ ğıdası olur bir kişi
- 8-hikâyet etmiş ki ejder gördüm bir mevzi‘de düşmüş uzunluğı iki fersah
- 9-kadar var ve levni kaplan levni gibi alça ve üstü pul pul balık cüssesi
- 10-gibi ve iki büyük kanadı var balık kanadı gibi ve başı var bir depe gibi
- 12-âdem başına beñzer ve iki kulağı var âdem kulağı gibi ve iki büyük gözleri var

159a

1-her biri bir büyük müdevvir havz gibi ve burnundan altı ejder zâhir olmuş her

2-birinüñ boynüñ uzunluğı yigirmi arşun ve her birinüñ başı ejder başı gibi idi

MİNYATÜR

3-ve bunüñ havâşşındandır yağı yılân ve ejder şokdığı yere sürülse nef

4-olur ve etni her kim yerse anda ‘ azîm şecâ‘ at peydâ olur ve bir er kişi anüñ

5-yağını alt cimâ‘ ina sürse cimâ‘ da er ve ‘ avret haddenden ziyâde lezzet

6-bulur **cirâ** kesri cim ve râ ile yılân balığıdır ve bu yılân ile balığ cimâ‘

7-etdiginden mütevellid olur ve bu kesegeni helâk etmekte kediden kavîdir

8-kaçan gice kesegen şu içmege şu kenârına gelse cirâ şu içinde pinhân

9-olup ağzını kinâra getürür şuya gelen kesegeni yudar ve bu hayvân

10-şer‘ân kısmetdendir helâldür kütüb-i fürü‘ da mezkûrdur

159b

MİNYATÜR

- 1-bunuñ havāşşındandır anuñ etin temren ve diken batup almış  uzv üzre
- 2-osalar ıkarır ve etin yemek āvāzı hūb eyler ve bir kimse marāzdan ifākat
- 3-bulup neks olmak itimālin virseler bunuñ etin ekl eylerse neks olmaz
- 4-ve bunuñ eti cimā a uvvet virür ve bunuñ odını dīvāne olmuş at burnına
- 5-osalar marāzı zā 'il olur ba zılar mecnūn olmuş ādeme daı nef dūr dirler
- 6-**hālkā** zamm ha ve sūkūn lām ile yılān balıı gibidūr ammā um altında olur evvel
- 7-nehārda ve aır nehārda tařra ıkar ıdā talebi iūn gāhi gice ıkar ve gāhi
- 8-řuya girer ve bunu boazlasalar an ıkar ve kemūgi yumuřa olur ekl olunur
- 9-lami ile ve bunuñ hāřřiyyeti budur ki etin ekl iden  avret semürür

MİNYATÜR

160a

- 1-delfin bu bir mübârek balıkdur kaçan bir kimse deñize düşmüş olsa anı arķasına
- 2-alup kenâra çıkarur gâhi ğark olana kıyruğın şunar ol anuñ kıyruğına
- 3-yapışup ğalâş olur ve bunuñ taşviri kevâkib beyânında geçmişdür
- 4-rūvibeyân kum balığı didikleridür bunuñ ğavaşşındandur ki anuñ etni bir ‘ uzv
- 5-üzerinde kıosalar ki aña temren ya diken batup kıalmış olsa çıkar ve eger
- 6-anuñ etni kıara neĦud ile bişirüp kıarnında kıurd olan ekl eylese içini
- 7-pâk idüp kıuvvet-i cimâ‘ ın ziyâde idüp kııvâm virür ve bunuñ ödi ğül şuyı
- 8-ile kıarışdurulup başa tılâ kıılınsa şakıķaya ya‘ ni yarım baş ağrısına fâide ider
- 9-ra‘âda feth ra ve teşdîr-i ‘ ayn ile bir sınıf balıkdur ekşer mışır deñizinde bulunur
- 10-cüşşesi küçücek dür ğayetde muĦaddirdür ve ğâşşiyeti budur ki kaçan ağa dutulsa
- 11-avcı ditrereyüp elinde olıcaķ ziyâde bir bürüdetden avcılar bunu bilürler hemân
- 12-orgânı mıĦa ya bir ağaca bağlarlar ta ol balıķ ölinceye dek öldükden
- 13-şoñra ol ğâşşiyet zâ‘il olur hind tabîbleri bunu ziyâde ğarâreti olan
- 14-marâzlarda isti‘ mâl iderler ve bunuñ pâresin ‘ avret getürse eri
- 15-andan ayrılmaz ve eger er getürse ‘ avretı andan ayrılmaz ve ğayri ‘ avretler daĦı muĦabbet
- 16-iderler ve bu balıķ diri iken başı ağrıyan kimsenüñ kıulağını yanına getürseler
- 17-veca‘ı def‘ olur ve ba‘zılar bunuñ derisinden taķıye etseler başı ağrıyan
- 18-kimse geysel def‘ olur ammâ câlyinūs bu kıulu kıabül eyler zâmur bir sınıf
- 19-balıkdur ekşer hind ve çin deñizinde olur mübârek ğayvândur gemiciler anı

160b

- 1-mübârek ‘add iderler ve anuñ ile tefe‘ül iderler kaçan ağa düşse aña tağrız
- 2-etmezler ve geminüñ öñince kulağuz gemi gibidür ve eger bir büyük balık gemiye kaçd eylese
- 3-bu anuñ kulağına girüp dimāğın ekl ider ta ol büyük balık bunuñ eleminden
- 4-başın taşu urup kendüyi nemrüd gibi helāk ider bu balık andan şöra
- 5-anuñ kulağından çıkar **sefinās** bir sınıf balıkdur beytü’l-muqaddes nāhīyesinden
- 6-çok olur şeyh ebū ‘ali bin sinād dimiş bunuñ deryasınıñ ramādı hayvānuñ
- 7-gözüne kōtilsa ağın yā zeyl eyler **seretān** yengeçdür ki başı yokdur gözi arķasında
- 8-dur ağzı gögsündedür sekiz ayağı vardır yanın yanın gider her yıl yedi kere
- 9-derisinden çıkar bir hayvāndur ki baħrīdür ve berrīdür ve bunuñ ininüñ iki
- 10-menfezi vardır biri şu cānibine biri kuru tarafına çün deryāsından çıkā
- 11-za’īf olur pes şu tarafına olan menfezni dutar ta deñiz cānverleri gelüp
- 12-za’īfi ve ‘aczi hālinde zarar etmezler ve karu cānibine olan menfezni açar
- 13-ta havā ol taraftan dāħil olup andan kuvvet hāşıl ide çün kavī
- 14-olup evvelki hālne gele şu cānibine olan menfezni açar ve taleb-i ma‘āş
- 15-ider ve bunu yemiş virmez ağaca asa kōsalar vāfir yemiş virür ve anı yayup
- 16-temren ve diken biten yere ursalar çıkar kaçan bir ādemi yılān ve ‘akreb şoksa
- 17-bunuñ etin bişirüp ol yere ursalar nāfi‘ olur ve kaçan şuda olmuş
- 18-ve çalık koyın ölmüş bulunsa ol bulan kişi kendüde getürse āfet-i
- 19-semāviyyeden emīn ola ve bunuñ etni bişürüp kuduz talayan kimsenüñ

161a

- 1-yarasına ursalar hoş ola ve kaçan göze ak düşse bunu yakup
- 2-sürme gibi göze çekseler def olur ve bunun gözlerin götüren kimse eyü
- 3-düşler görer ve ayakların götüren kimesneye hatar bir zarar etmez ve bunu yakup
- 4-şu ile içseler kuduz nef olur ve bunun ramâdi dahı temren
- 5-ve dikenini yere kónsa çıkarur şeyh ebü 'âlî dimiş bunun eti sîl marazına mübtelâ
- 6-olanlara nef dür ve gözünü uyar kimsenün üzerinde bağlasalar eyü düşler
- 7-görer ve bunun dikenini hammai rub dutan kimsenün etegi altına yedi kerre tütüsi
- 8-kılsınsa şihhat bulur ve ayağını hınâ olana bağlasalar mâdem ki anuñ
- 9-iledür def olur ve bunun taşviri kevâkib beyân olındığı yerde yazılmışdur
- 10-sakınkür timsâh neslidür kaçan timsâh karuda yımırdılsa zamândan sonra
- 11-çıkarsa eger çıkan yavru şuya giderse timsâh olur eger kuruda kalursa
- 12-sakınkur olur ve kaçan bir âdemi ırsırsa ol âdem kendü tükürür gibi ol 'uzv
- 13-üzerine sürüp yusa ki dahı sakınkur varup şuya girmeden böyle
- 14-eylese sakınkür ölür ol âdem şihhat bulur ve eger sakınkür şuya girdikten
- 15-sonra böyle eylese âdem ölür sakınkür şihhatde kalur ve bunun eti yağı
- 16-cimâ' a muharrikdür huşuşâ başınıñ eti gayetde muqavvî ve cüşsesi büyüdükçe
- 17-etinün hâşşiyeti aqvî olur ve yağının takvîyeti ziyâdedür tâbir-i mertebede
- 18-ki âlet sâkin olmaz meger mercimek şorbasın içe ve kaçan bunu yakup sahk
- 19-idüp hamîr eyleyüp yüze sürseler nemşi ve kelfâyı def ider ve diş

161b

1-cilā virür ve hayvānlar gözüne qosalar beyāzı giderür ve bunuñ ile

2-iktiḥāl etseler gözde olan nāḥne maraznı zā' il ider

MİNYATÜR

3-sülḥafāt qaplubagadur bu bir hayvāndur hem baḥrī hem berrīdür ammā baḥrīsī

4-ḡayetde büyük olur arqasını deñizden taşra çıkarup durur ḥattā gemi

5-ehlleri anı aḡa şanurlar ḥikāyet bir kişi ḥikāyet ider ki deñiz ortasında bir

6-aḡa gördük yeşil otları var anda çıkup ol otları qazdıq od

7-yaqup harnı qoyup ta'ām bişürmege meşḡul olduk nagāh aḡa ḥarekete

8-geldi gemiciler tezcek gemiye girdik aḡa degül qaplubaga imiş od ḥarāretinden

9-iztirāb etdi didiler harnılıḡı elimiz ile dutup hemān gemiye girdik

10-ol aḡa şandıḡımız şuya yatup nā-bedīd oldı ve qaçan qaplubaga yımırdılasa

11-ḡayrı cānverler gibi yımırdası üzre oturup yavru çıkarmaz zirā qabuḡı

12-berk ve qalıñdur ol māni' dür ḥarāretüñ vuşuluna belke yımırdasınuñ

13-qarşusına çöküp diqqat nazār ider ḥaq te'ālā yımırda içinde

14-yavru ḡalk ider ve ḡahi qaplubaga yılānuñ quyruḡın dişi ile ısırır

162a

- 1-ve başnı kabı içine çeker ve kıyruğını çeyner . hayye dahı kendüyi .
- 2-ıablubanun arıasına ura ura ölü . ve kaçan yılānı ekl
- 3-eylese şa' teri biter bir miđdār ki ğāile hayye def' ola . řakīm-i
- 4-beynās ki řāhib-i kitāb-ı havāřđdur . dir ki şablubağa bir mekanda rütbesi
- 5-üzerine şonulsa ol mekānda şovukdan vāķi' olmaya ve şablu
- 6-bađanuñ gözi ağrulu göz üzerine bağlansa ağrısı gide ve a' zā-i
- 7-insandan her ' uzv ki veci' a ola řablubađanuñ ol ' uzvunuñ mişlini
- 8-ol veci' a olan ' uzv üzerine bağlansa veci' a zā'il ola ve eger eřrāfi
- 9-mıķrisli ayak üzerine bağlansa menfa' at bula şağda ise şablubanun
- 10-şağ ayağını ve şolunda ise şol ayağını üzerinde şonulsa ve cem' -i zā'il
- 11-ve eger şanı bir kimesne şoltuğı ve şasığı kılların yoldukdan řoñra iki üç
- 12-kerre sürse ebeden üzerinde kı bitmeye ' avret taifesinde teşiri aķvādur
- 13-ve kara şablubağasınun odı revāk bal ile şarışdurup göze çekilse
- 14-göze şu inmegi ve göze beyāz düşmegi ve gözün kıdretni men' eylemeye
- 15-ve ğunāk marağı için şerbe řalaĥiyyeti vardur ve řablubađanuñ odı marağun
- 16-burnı deligine aķıdılsa nef' virür ve eger arıasınun kabı iĥza olup
- 17-bir çömlök üzerine şonulsa ebeden kıynamaya ve yımırıasınun sarusını
- 18-üç mişkal miđdārı ředīd öksürüğe mübtelā olan kışi süd ile
- 19-içse nef' vire **semāris** balık şınıfındandır ve meřĥürdur řeyĥ-i re'is didi ki

162b

- 1-ol balığın başını yakup külini yaraların üzerine sürseler giderür
- 2-ve sigil üzerine sürseler sigili kıparur balık şımından bir ' azım
- 3-balıkdur eşnâf-ı balık ğâyet çokdur . ve her şımıfıñ ismi hâşşı vardır bu nev' i
- 4-eşnafı tefâveti beyni sâir hayvânât eşnâfı tefâveti beyninden artıkdur .
- 5-zîrâ ba' ze semâk vardır ki tarîf evveli ve ahîri görünmez . ba' zı tüccar .
- 6-hikâyet idüp didiler ki deryada bir büyük balık bizi dört
- 7-ay miqdârı ve evimizden alıkdı kıyruğı nihâyetine irince didiler
- 8-ve ba' zı semâk dahı vardır ki ğâyet küçükdür bir tarafı görülmez
- 9-küçüklüğünden ötri . ve her balık ki tatlu şuda hâşıl ola eti
- 10-hoş ve lâtifdür ve balığın çiftlendiğini görenler didiler ki erkek
- 11-balık dişisinin yanına geldi yeñi vaqt erkegi kıyruğunu dişisinin
- 12-kıyruğına ve dişisi dahı erkeknün kıyruğına sürüp ol
- 13-hâletde iksisinin ferci biri birine mülâkî olduĝda döner .
- 14-ve kaçan yımırta lamağ ve kıatı olsa şıĝa yuftacak yere gelüp bir çuğur
- 15-içine yımırta layup ve balçuğ ile ol yımırta larını örter ol çuğurda
- 16-yavrıları hâşıl olur . bālînâsı hakîm hıvaşş-ı hayvânât kitabında
- 17-ider taze balığın hâşşasındandır ki bir mest veyâhüd serhoş
- 18-kimesne taze balığı kıoğulsa serhoşluğı zâ'il olup ' aklı gele .
- 19-şeyhü'l-re'is didi ki balık eti göz yaşına nef' ola ve balığı ' asel ile yemek

163a

- 1-gözi rüşen ider ve ğayrılar dimiş balık eti kuvvet-i cimâ' ziyâde ider ve âdemi
- 2-semüz eyler ve odı ile nef idür hanâka içmek ile ve üfürmek ile
- 3-**şebüt** yayın balık didikleri dür başra deñizinde ve dielede çok olur
- 4-eti ğayetde laţif olur tulu arşun ve ' arzı dört barmaq olur çün
- 5-bulalık ağa düşe hâlâş olmayacağın bile illâ şıçramak ile gerüye döner
- 6-bir gönder boyı kadar yer andan şoñra şıçrar ğâh olur on arşun miqdârı
- 7-yer havâya şıçrar ağı pâreleyüp çıkar münâfi sâir balıklar gibidür **şifteyn**
- 8-ĥayvân-ı baĥrîdur ' acîbü'l-şekl ve bedeni ilacdur ve yılan gibi kıyruğı
- 9-vardur ve deve başı gibi başı ve alını vardur ve bunuñ derisi
- 10-ağrıyan dişe sürseler ağrısın fi'l-ĥâl teskîn idüp def' eyler

MİNYATÜR

- 11-şayr *küçücek balıkdur ehl-i şâm bu* ism ile tesmiye iderler ve bunu ebkâme ile
- 12-ķaynadurlar anuñ ile mażmaza ider şol kimse ki anuñ kıalyı ĥabîş ola

163b

- 1-**dıfda'** kurbagadur ki hem hayvân-ı baħrîdür hem hayvân-ı berridür fâsîd şularda
- 2-ħâdiş olur ve anadan doğar çün zâhir ola şu içinde bağırsak gibi
- 3-kara kıl gibi olur andan üç günden sonra elleri ve ayakları biter ba' zılar
- 4-dirler bulutdan yağmur ile bile yağar tafşîl ve taħkiķ budur ki cimâ' dan
- 5-olmak var ve cimâ' sız olmak var cima' ile olan kurdada yımirdalar şuda ma' âş
- 6-ider cima' sız olan durur şularda yazda ve güzde olur bunuñ
- 7-taħmîni yel havâya kaldurup yağmur ile yağup def' ħaķ te' âlâ ħalk idüp
- 8-bulutdan kurbaga yağdı zann olunur ve kurbaga kemügi olmayan hayvânlardandur
- 9-şeyh re'is dimiş kaçan bir yıl ' adetden ziyâde kurbaga çok olsa ol
- 10-yıl vîbâ vaķa' olur ve kurbaga gice çok öter ammâ kaçan ateş görse
- 11-ötmez ve kurbaganuñ ışığa çekesin şuda olmasa ötemez anuñçün
- 12-şudan taşra olan ötmez ve yeşil ve gök kurbaga zehrdür kaçan anı
- 13-âdeme yedirseler mizâcını fâsîd ider ve karnını . şişürür. ve istiskâl getürür
- 14-ammâ kaçan anı sikâl üzerinde koyup sürtseler zâ' il olur ve eger kurbagayı
- 15-yarup yılan soğduğı yere kosalar nef' olur muħkem ve kurbagayı hiç
- 16-bir hayvân yemez illâ arslan yer ve eger kurbagayı dutan kimse
- 17-bağlasalar şıĥhat bulur ve eger meyşe kurbagasın bir kimseye yedirseler
- 18-rengi kara olup ve gözleri kararur ve ağzı koķar ve ' aķlı muĥbiķ olur
- 19-ve gönli bulanur ve başı döner eger selâmet ile kırtulsa dişleri dökülür

164a

- 1-kaçan bunu bir kaynar çömlek üstüne koysalar taşmaz ve bunu başından
- 2-ķuyruđına varıncaya iki pāre eyleseler bir şehvet-i cimā' olan kösenüñ
- 3-' avreti aña nazar etse ol andan zā'il olur ve bilesin hekim dimiş
- 4-eger ķurbađa dilini etmek içinde bir serķa zann etdikleri müttehim kimseye
- 5-yediresler uğurluğa iķrār ide eger bir uyar ' avret üstüne ķosalar
- 6-gündüz etdiği işleri söyleye ve eger anuñ etrāfını ķamış ile yaķsalar
- 7-ramādi ile ķayli bulunan yere tılā etseler anda ķıl bitmeye kaçan bir taş
- 8-şu üzerinde baş aşığa ķosalar ķurbađalar ötmez ve bağırsak pārelerin pāk
- 9-idüp ve üfürüp yel ile tıldurup iki tarafın bağlayup şu üzerine
- 10-bir bir bıraķsalar ķurbađalar bunları yılanlar şanup ötmeğe ķorķalar hükemā
- 11-bunu tedbīr eyleyüp tecrube etmişlerdür

MİNYATÜR

- 12-**tāvus** ebū hāmid dimiş baña bir kimse haber virdi harun el' reşid neslinden

164b

- 1-didi ki baħr-i hindũn kenārında bir řāvus gördüm deñizden çıkmıř kūruda olan
- 2-řāvusdan güzel ve andan büyük kendüye nazar idüp ve şanadların açup
- 3-ve kıuyruğına nazar eyleyüp bir sâ‘ at zamān kendü cemālim temāřa idüp andan
- 4-řoñra deñize řālup tesbīħ etdi ammā tesbīħinden zehl etdik çat‘i iħsas
- 5-řāvus idi ki anuñ nazirin görmedük ‘ālak feth-i ‘ ayn ve lām ile sülükdür
- 6-ki şularda mütevellid olur çün řabībler bir ‘ uzvdan şan çıkarmalu olsalar
- 7-sülüği ol ‘ uzva yakın iletirler ki yapşup andan şanı emer ve çün
- 8-ferāđat ettirmek dileseler tuzlu şu dökerler fi‘l-ħāl ferāđat idüp
- 9-düşer kaçan bunuñ meyyitini kırıdup od üzerine kıoyup tütsi etseler
- 10-evde olan sivri siñek ve pire ve bunlarıñ emşali helāk olurlar
- 11-kaçan bunu řiře içine kıosalar anda helāk olsa andan řoñra saħķ
- 12-idüp ve bir yerden kııl bulup anuñ ile tıla etseler anda kııl bitmez ğıtā
- 13-bir sınıfdur şadeflü ĥayvānlardan hind vilāyetinde olur durur sulardaki
- 14-ol şular nārdeyn ya‘ ni sünbül bitürür ola ve ‘ arz-ı bābilde daħı bulunur
- 15-a‘ acīb ĥayvānatdandır anuñ evi vardır şadefden ve derisi ğayetde yufķadır
- 16-başı ve iki kıulağı ve iki gözi ve ağzı vardır kaçan o ne görse ādem
- 17-anı şadef şanur çün andan çıkup yerde yürüye evini bile sürer
- 18-kokusu ğayetde gökçekdür zırā sünbül ekl ider ve anuñ ile buħūr etseler
- 19-řar‘ a fāide ider ve anuñ ramādi dişlere sürseler cilālandurur ve od

165a

- 1-yaşmış ʿ uzv üzerinde bunuñ ramādi eklese ziyāde fāide ider **farsü ʿl-mā**
- 2-şaruda olan at gibi dür ammā bunuñ yeyi ve kıyruğı andan çok ve üzerinde
- 3-ve levni aḥsendür ve tırnağı şıgır tırnağı gibi çataldur ḥımārdan büyük atdan
- 4-küçücekdür gāh olur deñizden çıkar yund bulıcağ aña eşer bir tay ḥāşıl olur
- 5-ğayetde güzel **ḥikāyet** şeyḥ ebū ʿl-kāsm aña kürekān dirler bir kerre şu kenārına
konmuş
- 6-kendüsi ile yund var imiş şudan bir kara yağız erkek at çıkmış ki aqça gibi
- 7-yer yer aq noqtaları var bunuñ yunduna aşup andan bir tay ḥāşıl olmuş
- 8-ki babasına beñzer ğayetde güzel gerü ol vaqt olıcağ şeyḥ ebū ʿl-kāsm anda
- 9-gelmiş ol yund ve tayı bile imiş bu ümide gelmiş ki gerü ol at şudan
- 10-çıqup yunda aşup bir tay daḥı ḥāşıl ola ol at gerü şudan çıkar
- 11-ol tay koqulıyup andan soñra şuya atlıp tayı daḥı ardında şuya
- 12-atılıp gitmiş ol şeyḥ her vaqt ol yere yund ile gelür imiş anuñçün şeyḥ
- 13- ebū ʿl-kāsm körekān dimişler ve ehl-i mışr anuñ ayağı izin ne yerde görseler
- 14-nıl oraya dek taşacağın bilürler ammā ḥavā-i eczāsı budur ki anuñ
- 15-dişi qarın ağırsına nefʿ ide kim qarın ağırsına bunuñ dişi götürse
- 16-fi ʿl-ḥāl zā ʿil olur ve kemükleri iḥrāq olunup kendünün iç yağına ḥalt
- 17-olunup yağı kılınsa sereṭān marazın redd idüp zā ʿil eyler ve bunuñ ḥāyesin
- 18-şurıdup saḥıq idüp cānver şoqduğı kimse içürülse şıḥḥat ḥāşıl olur
- 19-ve derisi bir qaranuñ ortasında defn olınsa anda āfetden nesne

165b

1-vāki^c olmaya ve derisi iħrāk olunup verem üzerine vaz^c olunsa sākin

2-idüp def^c eyler

MİNYATÜR

3-**ķāṭūs** bir büyük balık dur gemi pāreler gemiciler anuñ yakın geldigin añlıcaķ

4-^c avretleruñ hayz bezini gemiye aşarlar ol balık andan kaçar **ķıṭā** bir büyük

5-balıķdur bir mertebededür ki anuñ kemigini köpri idüp üzerinden geçerler

6-ve bunuñ yağı bir şaṭılā iderler zā³il olur **ķunduz** bir hayvāndur berre ve

7-baħri büyük ırmaķlarda olur evinuñ iki ķapusu vardır biri şuya

8-biri ķaruya kaçan bir tarafından zarar ħavf olsa bir tarafından çıkar ve kendünuñ evini

9-^c ālī ider ve dişisinüñ andan aşığa ve evlādıñ şağ cānibinde ve

10-kendüye ħıdmet idenleriñ aşığada olur ħıdāsı balık ve ķoyun

11-ağacıdur bāzargānlar ħādım olanuñ derisin maħdum olandan fark iderler

12-zīrā ħādım olanlar ķayın ağacı ekl iderler derisinüñ tüyleri dökülür aña

13-sürünmek ile maħdūm olanlar balık ekl iderler anlaruñ tavsı temām ve ħūb

166a

1-olur ve bunuñ hāyasına cūdebīd-i setr dīrler zenc-i şıbyāna nef' dūr bir

2-ħabbesin ısıcaķ cūlāb ile iicek daħı nef' dūr fulce ve ķulveye ve nesne

3-reyāħ-ı ğalīzaya ve ķıtāl-ı ķarħalara ve ra' Őeye ve teŐennūce ve ħazere

4-ve ħayvānāt Őokmağa ve ħurūc-ı veledе ve meŐimeye ammā ķoķusu kerīħdir

MİNYATÜR

5-**ķanfuzu'l-mā** Őu kirbisi dimekdūr bunuñ muķaddemi ķara yer kirpisi gibidūr
muaħħarı

6-balıķ gibidūr cūŐŐesi ' azımdūr bir nice Őığır ķadar vardur ve levni ķaradur ve

7-eti ħoŐ ta' āmdur derisi saħķ olunup tıla ķılınsa cerbe nef' dūr ve eger

8-aķ tūcdan tılblik dūzūp bunuñ derisin aña geūrūp alsalar ol

9-tılblik āvāzından hevām ve ħaŐerāt-ı arz ķaarlar belke helāk olurlar

MİNYATÜR

166b

- 1-**ku**fi bir şımf balıkdur başında bir sivri keskin kemük vardur gemiciler
- 2-dirler kaçan bu balık acıkça bir büyük hayvānuñ öñüne varur ta ki ol hayvān
- 3-bunu yudar andan şoñra başında olan keskin kemük ile ol hayvānāt
- 4-içün pāre pāre idüp helāk eyleyüp qarnını ayırup çıkar ol hayvānuñ
- 5-etini ğidā idinür ve andan ğayri niçe hayvānlar bile yerleri kaçan deñizde aña
- 6-bir kimse qaşd eylese bu anı ol kemük ile urup helāk ider
- 7-ve gāhi gemiye ol kemügi urup pārelenüp içinde olalar ğarq olup
- 8-ğidā idinür ve gemiciler gemiye bunuñ derisin qaplarlar zīrā ol kemük anı kesmez

MİNYATÜR

- 9-kelbü 'l-māi bir *hayvān-ı meşhūrdur elleri kışsa* ayakları uzun başı
- 10-aşağa gibidür ve bu *kendü bedeni* balçığa buña timsāh balçıq
- 11-şanup yakın gelüp ve bu anuñ içine girüp helāk
- 12-idüp ve qarnını yarup *taşra* çıkar *ba'zılar cündebīd-i* setr bu hayvānuñ
- 13-hāyasıdur didiler erkeginüñ derisi görk olmaz dışisinüñ derisi

167a

- 1-eyükrek olur erkeknüñ hāyasından ğayrısı itfa' olmaz şayyādlar
- 2-bunu dutıcağ hāyasın çıkarup kendüni şalivirürler kaçan ağa bir dağı düşse
- 3-şayyād gelecek arçası üzre yatup ayakların kaldurup hāyası yok
- 4-idügin gösterir ammā havāşş-ı eczāsı budur ki damağı ile iktiḥāl kılnsa
- 5-zulmet-i ' ayn def' olur ödünñ mercimek miḳdārı zehr-i kıtāldur ve kimki
- 6-anuñ iç yağından kendü ile getirürse timsāḥdan aña zarar olmaz ebü ' ālī
- 7-dimiş hāyası ḥayvānāt ışırdığına nef' dür rehī şıbyān için mücerreddür
- 8-ve derisinden cūrāb idüp niḳrīs marāz olan kimse küçicek marāz zālī olur

MİNYATÜR

- 9-**kūsec** bir sınıf *balıkdur ki baḥr-i fārs beyānında tafşīl ve taşvīr* olunmuşdur
- 10-ekşer başra ḳurbinde olur bunuñ *içinde yağ olur ki aña çekr dirler*
- 11-gice şikār olunsa yağ vāfir bulunur gündüz şikār olunsa bulunmaz
- 12-**en-nazarü 'l-ḥamis** ki küre-ī arzdadur bunda dağı bir kaç faşıl vardur **faşl-ı**
- 13-**evvel** ki ḥaḳīḳat arzda cism-i basīṭ-i kürīdür **bilgi ki**

167b

- 1-ṭabi' atı bārid yübūs ve müteḥarrikdür vasaṭa ki vasaṭ-ı semāda sekinedür
- 2-ve bir kişi her ne cānibe gitse başi semāyadur ve nişf-ı semāyı görür meşelā
- 3-cānib maşrıqdan mağrib ṭarafına ḥareket etse sākin iken ne miqdār yer görürse
- 4-ḥareket etdikce ol ḳadar gönrür zīrā nedeñlü yer görünmez olursa ol
- 5-deñlü yer zāhir olup gönrür olur her on ṭoḳuz fersahda bir derece zāhir
- 6-olur ba' zılar yer düpdüzdür dirler ya' ni ciḥet-i erba' a çekilmişdür ki biri
- 7-maşrıḳ biri mağrib biri cenüb biri şimāldür ve ba' zılar ḳalkān gibidür
- 8-göbegi yuḳarudur mecmu'ını şü ḳaplamuşdur didiler ve ba' zılar ṭabl gibidür ve ba' zılar
- 9-nişf-ı dāire gibidür didiler şaṭḥı budur ki cirm-i arz küridür ve merkez-i eflākdür
- 10-ve şunuñ içindedür yımırde şarusı gibi ağı içinde zīrā ḥükemā
- 11-ḥusūf-ı vāḥidi i' tibār idüp anı muḥtelüf illā ve ḳat'ı buldular bilād-ı
- 12-şarḳıyyede ve ğarbiyyede meşelā bir yerde evvel leylde görünür ve bir yerde
- 13-nişf-ı leylide görünür imdi eger ḳamerün ṭulū'ı ve ğurūbı vaḳt-i vāḥidde
- 14-olsa cem' i mekānda nisbet ḥusūf-ı muḥtelif olmaz idi kūsūf daḥı
- 15-böyledür eger arz küri' olsa böyle muḥtelif olmaz idi **faşl-ı**
- 16-**şāni** ki hayāt arzdadur **bilgil ki** faşl-ı evvelde bundan ba' zı aḥkām
- 17-zıkr olındı ḥaḳıḳat-ı arz münāsebeti ile bunda aşāleten baḳıyye
- 18-aḥkām zıkr idelüm ki arz-ı vasaṭ felekde sākinedür ve fişāğurs
- 19-ḥakīm aşḥābı dimişler arz kendüsi döner felek ve kevākeb sākinlerdür

168a

- 1-anları devrāñ ider gördüğümüz bunuñ deverānındandır bu kavli ibtāl etmişlerdür
- 2-şunuñ ile ki eger bir gögercin hareket-i arz olan cānibe şālıvirilse lāzım gelür
- 3-idi ki maqşuduna irişmeye zīrā seyr-i arz gögercin seyrinden asrī^ç dür pes şahīḥ-i
- 4-zī^ç muqrātis kavlidir ki arz sākīnedür havāda temām-ı vasaḥ felekdedür ve
- 5-felek anı her cānibinden cezb ider mıknāḥ demüri cezb etdüğü gibi
- 6-anuñçün temām ortadadır ve ba^ç zılar didi ki felek laḥīfdür arz keşfīdür
- 7-ol bunu cezb etmez belke def^ç ve redd ider her cānibden anuñçün çāk ortadadır
- 8-ki felegün bu^ç dı cem^ç i ciḥet arzā nisbet mütesāvidür ba^ç zı ciḥet ba^ç zınından
- 9-esfāl olup felege nisbeti mütefāvit degüldür nitekim ^ç ilm-i hendeseden ḥaberdār
- 10-olmayanlarıñ ba^ç zı buña zāhb olmuşlardır pes ḥab^ç -ı arz ve seḥen olmaḥ
- 11-iḳtizā ider cem^ç ciḥetden ve ḥikmet-i ilāhīyye şöyle iḳtizā eyledi ki arz bārid
- 12-ve yābīs ola ta anuñ arḥası muḥarrer ḥayvānāt olmağa ve baḥını tevīd-i ma^ç dan
- 13-ve nebātātā kabīl ola pes arz bu ḥab^ç üzere olduğı altun olmaḥdan enfi^ç dür
- 14-zīrā eger altun olsa şimdiki münāfi^ç andan ḥāşıl olmaz idi ve şu arz
- 15-muḥītdür illā bir miḥdār yer şudan taşradur şöyle yımırde gibi ki şuya
- 16-kōsañ ekşeririn şu ihāta ider illā azcık degül ve ol miḥdār ki şudan
- 17-taşradur ḥurı yer oldur ki ḥaḥlar ve şaḥralar ve dereler ve maḥaralar ve
- 18-ırmakları ve deñiz ḥulakları ve şeḥrler ve köyler andandır ve yerde bir ḥarış
- 19-miḥdārı yer bu ḥadar ki anda ya nebātāt ya ḥayvān ya ma^ç den olmaya ve arz

168b

1-müteşābihü 'l-eczādur şemsün anda te' şiri ve ma'arun aña nuzūli ve yelleriñ anda

2-esmesi sebebi ile anda eşer zuhūr ider ve her bu' a mütehaşşısdur bir hāşiyete ki

3-ğayride bulunmaz meşelā ba' zı ahcārdan cevāhir-i nefise mütevellid olur yaqut ve zeberced

4-gibi ve kara üzli toprakdan envā' i nebātāt ve ağaclar ve anlardan yemişler hāşıl olur

5-ve çoraq yerlerden tozlar hādiş olur insan dağı toprakdan ma'hluk olduğıçün

6-haқиқatde bir iken eşerde muhtelifdür nitekim görürsen ki ba' zı ' ālim ba' zı

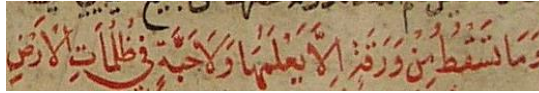
7-' abid ba' zı bir san' atda māhir ve ba' zı bir ağır şa' atda hāzaqdur ' ālemiñ nāsa

8-nefi' vardur bir kat du' a ve ' icād ile ve ehl şan' atun şan' atı ile **bilgil ki**

9-arzūñ haқиқati ve hayātı beyānında bu deñlü zıkr etdigimiz icmāl ve ' ālem-i beşer i haṭa

10-etdigi miqdārdur tafşil ' ilm-i allāhdadur ki hāzret-i haq cemī' eşyāyı muhītdür

11-nitekim buyurur

12- ⁸⁹ ve esrār hikmet-i ilāhiyye bī-haddür çün

13-zıkr etdigimiz kelām-ı imāliyyeden bir şemse bildik ise eger tevfiq-i ilāhī refiḫ olur ise

14-bāb-ı hikmet ḫalbiñe açılıp nūr girer ilāhi hāṭır ki tecelli ider **faşl-ı şāliş**

15-ki miqdār-i cirm arzdadur **bilgil ki** ebū 'l-reyhān dimiş ṭavl-ı arz iki biñ

16-yüz altmış üç fersaḫ ve şāliş fersaḫdur ve devri altı biñ sekiz yüz fersaḫ

17-dur öyle arzūñ saṭḫınuñ hāricden on dört biñ kez biñ dağı

18-yedi yüz kırk dört biñ dağı iki yüz kırk iki fersaḫ ve ḫamis fersaḫdur ve

19-mühendisler dirler kaçan arzūñ bu yüzni ḫazup delseler ol yüzine çıkar

⁸⁹ En'am, 59

169a

- 1-meşelâ kaçan arz-ı farsî dilese arz-ı çine çıkar ve emirü 'l-mü' minin māmūr ḥālîfe
- 2-zamânında mesâhet arz i' tibâr olındı irtifa' -ı kûṭb ile pes felekden her
- 3-derecenüñ nişfi elli altı mîl ve şâliş mîl oldu ve baṭlamyus diledi ki arzuñ
- 4-büyükliği mikdârdur ma' lûm idene anı şemsün ṭulu' ı ve ğurûbı i' tibârı
- 5-ile yigirmi dört kısım eyledi ve sâ' ât-ı şatviyye ki on bişdür anı yigirmi
- 6-dört ' adede ḍarb eyledi ki üçyüz altmış oldu ve ḥükemâ dimişlerdür
- 7-her derecenüñ ḥaşşası yigirmi iki fersaḥ olur öyleye dâire-i arz cânibine ḡarîb
- 8-fersaḥdur **faşl-ı râbi'** ki arzuñ rabi' lerindedür **bilgil ki** ḥükemâ arz üzerinde bi't-ḥaṭ
- 9-farz eylediler ki arz iki pâre eyledi her biri ol bir aḥire musâvi ki birine ḥûb
- 10-ve birine şimâl dirler ve ol ḥaṭṭa dâire-i mu' adillü 'l-nehâr ve ḥaṭṭ-ı istivâ dirler
- 11-bir ḥaṭṭ daḥı farz eylediler ḥaṭṭ-ı dâire-i mu' adil anuñ vasaṭında ki mürûr ider maşrıḡ
- 12-ve mağrib ṭarafına anuñçün buña ḥaṭṭ maşrıḡ ve mağrib didiler pes dünya dört
- 13-naḥseyñ oldu iki şimâlî iki cenûbi pes bir rub' -ı şimâliye ki şudan
- 14-ṭaşradur rabi' i meskun dirler ve üç rub' -ı şu altındadır kibaḥr-i muḥîṭ kaplamışdur
- 15-ve bu rub' -ı meskûnuñ cemî' si ma' mûr degüldür belke ba' zı ma' mûrdur zîrâ bu
- 16-rub' içinde deñizler ve ṭağlar ve berreler ve ḥarâb beyâbanlar vardur ve bir ṭarafı
- 17-ki cenûba yaḡındur ğayet ıssıdan nebâtât bitmez ve ḥayvânât olmaz ve bir ṭarafı
- 18-ki ğayet şimâldür ziyâde şoğukdan nebâtât ve ḥayvânât olmaz **bilgil ki**
- 19-ki zıkr etdigimiz aḥkâm ve küre-i arz vasaṭ-ı havâda mu' allak durduğı ḥükemâ
ḡavlincedür

169b

1-ammā ʿabdullāh bin ʿabbās raḍiyallahu ʿanḥümādan mervīdūr ki dimiř ḥaḳ teʿālā arzı öküź

2-üzerinde vazʿ eylemiřdür ve öküź balıḳ üzerindedür ve balıḳ řu içindedür ve řu tař

3-üzerindedür ve taş ferişte arḳasındadır ve ol ferişte yel üstündedür yaʿni havāda muʿallaḳdur

MİNYATÜR

170a

- 1-faşl-ı hāmīs ki eḳālīm-i arzdadır **bilgi** ki rub^ʿ-ı meskūni maşrıḳdan
- 2-mağribe yedi kısım etmişlerdür her bir kısma bir iḳlīm dimişlerdir gūyiyā bir sebātdur
- 3-ki düşmişdir maşrıḳdan mağribe bu eḳālīm-i seb^ʿ anuñ ṭavlı maşrıḳdan mağribedür
- 4-ve ʿ arzı cenūbdan şimāledür ammā bu eḳālīmüñ ṭavlı ve ʿ arzı muhtelifdür ğayetde
- 5-ṭavıl ve ʿ arız olan eḳālīm-i evveldir ki anuñ ṭulı maşrıḳdan mağribe üç biñ
- 6-fersaḥdır ʿ arzı cenūbdan şimāle yüz elli fersaḥdır ve ğayetde ḳaşır olan
- 7-iḳlīm-i sābi^ʿ dür anuñ ṭulı maşrıḳdan mağribe biñ biş yüz fersaḥdır ve ʿ arzı
- 8-yetmiş fersaḥdır ve bākī eḳālīm ki bunlaruñ ortasındadır ṭulde ve ʿ arzda
- 9-muhteliflerdür ve rub^ʿ-ı meskūnı eḳālīm-i seb^ʿaya taḳsīm-i ḥaḳīḳī degüldir belke emr-i
- 10-vaż^ʿ idir ki rub^ʿ-ı meskūtı gezen pādişāhlar vaż^ʿ etmişlerdür ta ki ḥudūd-ı
- 11-memāliki anuñ ile ma^ʿlūm ideneler ol pādişāhlar feridūn ve iskender
- 12-ve erdşir-i bābekdir **ve bilgi** ki evvelā ba^ʿzı muḳaddemāt-ı nāfi^ʿ a zıkr idüp andan soñra
- 13-eḳālīmüñ her birini ʿ ālī vechü't-tafşıl zıkr idelüm ta ki bu kitāba nażar idüp cümle
- 14-eḳālīm-i şehirleri ve nehrleri ve baḫrları ve ʿ acāibi ile temāşa etmiş olasın
- 15-muḳaddime-i ulā ulduz ki dünyā ʿ ibāretdür nīliñ ḳamerūñ altısından ve bunuñ
- 16-ma^ʿmūr olanı yüz yıllıḳ mesāfedür bunuñ mesāfesi ye'cūc
- 17-ve me'cūcündür ki anlar evlād-ı ya'feş bin nūḥ ʿ aleyhi's-selāmdandır işfaḥāna
- 18-kitābda tafşıl ḳılınsa gerekdür ve on dört yıllıḳ mesāfesi ḳaralar gider
- 19-ki anlar evlād-ı sām bin nuḥ a.m.dandır bunlar bir niçe şımıf ve bir niçe ḳabiledir

170b

- 1-anların vilāyeti mağrib vilāyetine münteḥī olur ve altı yıllık mesāfe sāir
- 2-memālik ehlinūndür ve ba' zı mühendisler dimiş arz ma' müre ḥaṭṭ-i istivādan berü
- 3-altmış dört derecedür felek derecātı ile bāk̄isi ḥarābdur ' imāret ve zirā' at
- 4-ve ḥayvānāt yoḡdur yā ḡayet ḥarāretten yā ḡayet bürüdetden zirā iḡlīm evvel ve ṣānī
- 5-ve ba' zı ṣālīs ısıdur iḡlīm-i sābi' ḡayetde ōḡuḡdur bāk̄isi mu' tedildir
- 6-muḡaddime-i ṣānīye oldur ki ḥaḡ te' ālā insanı bir vechle ḥaḡ eylemişdir ki
- 7-sāir ḥayvānāt gibi yalnız ma' āṣ etmege ḡādir degüldür belke bir niçesi bir
- 8-yerde cem' olmaḡ zarūrīdür ki ṡa' ām ve libās ictimā' ile ḥāṣıl olur
- 9-görmez misin ki ekṣer ṡa' ām zirā' ate mevḡūfdur ve zirā' at ālāte mevḡūfdur
- 10-ve ālāt neccār mevḡūfdur ve neccār demürkiye mevḡūfdur ve ekṣer libās ḥarrāṣe
- 11-mevḡūfdur ve ḥallece mevḡūfdur ve ḡazzāle mevḡūfdur ve cellāhe mevḡūfdur ve
- 12- ḥayyāṡa mevḡūfdur ve bir kiṣi bu deñlü zāyi' işlemege ḡadar degüldür ve insān
- 13-açıḡ yerlerde ' ale't-tevālī olmaḡ müyesser degüldür pes köyler ve ōḡrler binā olup
- 14-nās-ı müctemi' olmaḡa ḡācet olup lā-cerem mülük-ı māziyye ōḡrler binā etmek
- 15-istüyüp ḡükemālara müracā' at eyleyüp anlar daḡı eṣref-i emākini iḡtiyār
- 16-idüp anda binālar idüp pes eṣref-i emkenehde sākin olanların mizācları
- 17-ṣaḡīḡ ü ' aḡlları müstaḡīmdir ammā anlar ki vaḡīm havālu yerlerde ḡarār itdiler
- 18-anlar da sū-i mizāc ve iḡtilāl ' aḡl ve iḡtilāf aḡlāḡ-ı zāhirdür
- 18- muḡaddime-i ṣālise oldur ki ḡükemā dimüşlerdür ve arz iḡün dört nāḡiye vardur

171a

- 1-şark ve ğarb ve cenūb ve şimāldür her birinūn eṭrāfi mezmūmdur ya şiddet-i
- 2-ḥarāretten ya farṭ-ı bürüdetden pes şālih olan arzın kālīlidir
- 3-meşelā iḳlīm-i şālišiñ evsaṭı ve iḳlīm-i rābi^ʿ ve iḳlīm-i ḥāmis eyüdüdür ammā bunlardan
- 4-ğayrınıñ ehli mu^ʿazzablardur ke-ennehu bunlar ıssı cehennemde ya şoğuk cehennemdedürler
- 5-muḳaddime-i rābi^ʿ a oldur ki ḥükemā dimişlerdür mesākin-i ḥārre mesāmi
- 6-tevsī^ʿ ider ve ḳūvā-yi irḥā ider ve ḥarāret-i ğariziyyeye za^ʿ f virür ve rūḥı
- 7-taḥlīl ider öyleye anda sākın olanlarıñ bedenleri müteḥalḥal olur ḳālbleri
- 8-ḥāif olur ve ḳuvāları za^ʿ if olur hazımları za^ʿ if olduğıçün
- 9-ammā mesākin-i bāride bedenleri berk ider mesāmi^ḥ sedd ider ḥarārete ğariziyyeye
- 10-ḳuvvet virür anda sākın olanlarıñ bedenleri berk olup kendülerde
- 11-şecā^ʿ at ve ḳuvālarında cevdet olur hazımları ceyyid olduğıçün ammā mesākin-i
- 12-raṭbuñ havāları ḳātī ıssı olmaz anda sākın olanlar i^ʿ tidāle ḳarīb
- 13-olup derileri yumşak ve ḳabul-u keyfiyete anlarda sür^ʿ at olup ḳuvā
- 14-larında kesl olur ammā mesākin-i yābise mesāmi^ḥ sedd ider ve ebdānı araḳḳ
- 15-eyler anda sākın olanlarıñ dimāğları yābis ve ḳuvāları ḥārre olur ammā
- 16-mesākin-i ḥacriyyenūñ havāsı yazda ıssı kışda şoğuk olup ehliniñ
- 17-bedenleri berk olup anlarda sū-i ḥalk ve tekebbür ve ūmūr-ı istiḳlāl
- 18-ve ṭab^ʿ larında şecā^ʿ at olur muḳaddime-i ḥāmise oldur ki cemi^ʿ ma^ʿdeniyyāt ve cümle
- 19-nebātāt ve envā^ʿ-ı ḥayvānāt her yerde olmaz ammā ma^ʿdeniyyāt meşelā altun

171b

1-olmaz illā şol yerde olur ki kumlı şahrālar ve yumşaq tağlar ola ve gümüş ve

2-bakır ve kālāy ve demür olmaz illā şol yerde olur ki yumşaq topraq ile

3-taşlar ola ve kibrīt olmaz illā arāzī-i nāriyyede olur ve jīve olmaz

4-illā arāzī-i mā'iyede olur ve tuz olmaz illā coraq yerlerde olur ve şāb ve

5-şırça olmaz illā türāb-ı şarfda olur ve kaṭrān ve neft olmaz illā yağlı yerde olur

6-**ammā nebātāt** meşelā ḥurmā ve mūz bitmez illā bilād-ı ḥārrede biter buncelayın turunc

7-ve nārenc ve enār ve līmūn ġāyeti bunlara şidde-i ḥarāret gerekmez ve ceviz ve bādām

8-ve fıstıq bitmez illā bilād-ı bāridede biter ve kāmış bitmez illā berk yerlerde ve ḥālī

9-beriyyelerde biter ve karanfil bitmez illā hind cezīrelerinde biter hinditān kuzı

10-ve bebr ve zencebīl bitmez illā hind diyārında biter ve sāc ve abnūs bitmez illā yemen vilāyetinde

11-biter **ammā ḥayvānāt** meşelā fil hindde olur ve anda olıcaq 'ömri ġayr vilāyetde

12-olandan ziyāde olur ve dişi anda uzun olur ve zürrāfa olmaz illā ḥabeş

13-vilāyetinde olur ve cāmūs bilād-ı ḥārrede ve şulara qarīb yerlerde toğar

14-ve sincāb ve semūr ve āhū-yı misk olmaz illā bilād-ı şarḳiyye şimāliyyede olur

15- ve çākar ve toğān ve tavşancıl toğmaz illā tağlarda ve yüksek yerlerde toğar

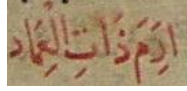
16-ve deve kuşu ve kıṭā didikleri kuş yımırdlamaz illā şahrālarda ve ördek ve bākı

17-şu kuşları yımırdlamaz illā ırmaqlar kenārında ve göl yanlarında ve aṭalar içinde

18-ve fāḥte ve serçe yumurdlamaz illā ma'mūr yerlerde ve bülbül yımırdlamaz illā bostānlarda

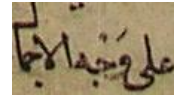
19-ve keklik yımırdlamaz illā tağlarda bu zıkr etdiklerimizün ḥilāfı olmaq nādirdür

172a

- 1-çün muḳaddemāt-ı mezkûre ma' lûm oldı min ba' d eḳālīm-i seb' anuñ
- 2-her birini ' ale't-tertib zıkr idelüm ve her birinde olan amākini ḥurûf-ı teheccî
- 3-tertibî üzre beyân eyleyelüm **ıḳlīm-i evvel** bu ıḳlīm zuḥāl ḥükmündedür bu ıḳlīmüñ
- 4-ibtidāsı ḥaṭṭ-ı istivādandır ve bu ıḳlīmüñ evvelinde nıṣf-ı nehār zılli gice ve
- 5-gündüz berāber olıcaḳ bir ḳademden ziyāde olur ve āḫirinde nıṣf-ı nehār-ı zılli
- 6-iki ḳadem ve üç ḥams ḳadem olur ve bunuñ başı aḳşā-yı maşrıḳda bilād-ı çin
- 7-dendir andan mürûr ider cezīre-i serendībe ve baḫr kenārından ve cenûb-ı hinden
- 8-baḫrı ḳaṭ' idüp cezīre-i ' araba varır baḫr-ı ḳulzümü ḳaṭ' idüp bilād-ı ḥabeşe
- 9-varır ve nıl-i mışrı ve arz-ı yemeni ḳaṭ' idüp baḫr-i maḡribe varur bunuñ
- 10-vasaṭındadır arz-ı şan' ā ve ḥazarmût ve bunuñ kenārında cenûb-ı cānibinde
- 11-vāḳı' olur arz-ı ' aden bunuñ bir kenārında şimāl ṭarafında olur tehāma
- 12-ki ḳarīb mekkedir bunuñ ibtidāsında ṭul-i nehār on iki buçuk sâ' at olur
- 13-vasaṭında on üç sâ' at olur āḫirinde on üç sâ' at ve rub' sâ' at
- 14-olur **çünki** ıḳlīm-i evvelüñ ba' z aḫvālî zıkr olundu ise min ba' d ıḳlīmüñ
- 15-şehrlerini ḥurûf-ı teheccî tertibî üzre zıkr idelüm bu şehr
- 16-şan' ā ile ḥazaermût ortasındadır bunu şeddād binā etmişdir ve rivāyet
- 16- olunur ki şeddād bin ' ād cebbārlardan idi vaḳtā ki cenneti ḥaḳ te' ālā anda
- 18-şālih ḳullarına iḫzār itdüğünü istimā' etdi ise aña ḳaşd idüp
- 19-ben daḫı arzda bir şehr bünyād ideyin ki cennet mānendi olsun diyüp

172b

- 1-ol hıdmet için yüz vekıl naşb idüp her vekılün taht-ı hükümetinde
- 2-bîn kimse var idi bunlara emr eyledi ki arz-ı yemende efzal-i emâkin ihtiyâr
- 3-olunup bu mu'azzam şehr binâ kılna lâ-cerem altundan ve gümüşden kerîcler etdürüp
- 4-ve cevâhir ile muraşşâ' kıldurup çardağlar binâ etdürdi ki ba'zı ba'zınun
- 5-fevķinde idi ve direkleri zebercedden ve cez' dan idi ve kırķ fersah yerden
- 6-yer altından ırmağlar aķıdup ol şehrde yer üzere zâhir olup şoķağlarında
- 7-cârî idi ve ol ırmağların kenârını altun ile şıvatdı ve taşlarını
- 8-enna' cevâhir kıldı ve ırmağ kenârında altundan ağaçlar etdürüp ve yemişlerin
- 9-cevâhirden kıldı ve şehrün uzunluğı on iki fersah ve ' arzı dağı aña qarîb
- 10-idi üç yüz yıl buña şarf-ı mâl kıldı ve kendünün ' ömri tokuz yüz yıl
- 11-idi ve kendüsi bir kaşr-ı ' âlî binâ etdürdi ki cümle kuşur üzerine müşerref
- 12-idi ve olarun irtifâ' ı üç yüz zerâ' idi ve ol şehrün toprağını
- 13-miskden ve za' ferândan etdürdi haķ te' âlâ aña hüd peygâmbri gönderüp
- 14-dîne da' vet idüp kabûl etmeyüp tuğyândan mütemâdî olup hüd peygâmbri
- 15-anı ' azâb-ı allâh ile tağvîf ider idi çün binâ temâm oldu kendüsi
- 16-üç yüz bîn ' asker ile anda idüp bir merhale yer kalıcaķ semâ tarafından
- 17-bir şayha işidilüp kendüsi ve cemî' kaħhârlar ve cümle bennâlar helâk olup
- 18-haķ te' âlâ ol şehri ihfâ idüp aña kimsene girmede illâ mu'âviye zamânında
- 19-bir recül girdi ki aña ' abdullâh bin kılâbe dirler idi anuñ

173a

- 1-kışsası budur ki şan'āndan devesin aramağa ıkup ittifağ ol şehre
- 2-varup andan ba' z cevāhir alup řām diyārına teveccūh ılup mu' āviye
- 3-ħuzūruna gelüp alduđı cevāhiri gösterüp řul-i zamān ile mütēgayyir olmuř
- 4-ol şehrde gördüklerin ħaber virüp mu' āviye ka' bü'l-aĥbārı da' vet idüp
- 5-andan bu ħuřuř suāl idüp ol dağı ħađ te' ālā řurānda zıkr itdügi
- 6-irem zāt oldur anı ředdād bin ' ād binā etmişdir diyüp ve āna kimse
- 7-görmese gerekdir illā bir kişi ki ol kişi şu şekillü şu şekillü olsa gerekdir
- 8-diyüp ol didiği şekl ' abdullāh bin ılābenüñ şekli olup mu' āviye
- 9-tařdık eyledi **bilādü't-teber** bu diyār bilād-ı sūdāndır mađrib vilāyetinüñ
- 10-cenüb cānibindedür bu bilāduñ ħarrı ředīddir bunuñ ħalkı gündüzün
- 11-yer altında serdāblarda olurlar ve altun bu diyārda um içinde biter bizim
- 12-diyārımızda yerde hevīc bitdiği gibi ve bu diyāruñ ħalkı gün şoğdığı zamānda
- 13-ıkarlar altunı yer altından ıkarırlar ve bu diyāruñ řa' āmı dārū ve
- 14-bögrülcedir ve libāsları ħayvānlar derisidir ve ekşer libāsları aplān derisi
- 15-dür aplān ol diyārda ok olur ve ol diyārdan berū gelmek ziyāde
- 16-müşküldür zirā ıssı şusuz beriyeler vardır ırbalarda olan şular havāya
- 17-münħalib olup pes gelüp ıkanlar şu ħīle ile ıkarlar ki ba' z develerine
- 18-yük yüklenmeyüp ol develeri ziyāde şusuz oyup āndan řoñra vāfir
- 19-şu iüp andan yola girip sür' at ile giderler ırbalarında şuları

173b

- 1-çalıcak ol develeri bir bir boğazlayup içlerinde olan ruḡbātı yalayup
- 2-isti' cāl ile gidüp bir şuya daḡı gelinceye dek böyle idüp anda gerü
- 3-ķırbalarından ḡoldurup develerin şulandırup bu vechle sür' at idüp gelürler
- 4-bilādü'l-ḡabeşe bu diyāruñ şimāl cānibi ḡālīc cenüb ḡarafı ḡara yerdir
- 5-şark cānibi zenc iḡlīmıdır ' arab ḡarafı ḡuncadır ve bu diyāruñ ḡarrı şedīddir
- 6-ḡalkūñ levni ḡara olduḡı iḡtirākdandır ve ekşer ehl-i naşarīdir müselmān
- 7-ol vilāyetde ḡāyetde azdır be ḡabeşe memleketi ḡavīl ve ' arīzdir ammā ma' mūrı
- 8-ḡalīldir ırmaḡları oyulup yaḡmur az yaḡduḡı içün ve ḡa' āmları ekşer
- 9-buḡdāy ve dārūdur ve mūz ve üzüm ve enār ve daḡı olur ve libāsları deriler
- 10-ve penbedir ve anda ḡayvānāt-ı ' acībe olur fīl ve zurrefā gibi ve bunlarıñ
- 11-merkūbları baḡardır aña añarı uyan ile binerler ḡayrı diyārda ata bindikleri
- 12-gibi ve anda vaḡşī fīller çok olur anları şayd iderler ammā zurrāfa deveden
- 13-ve sırtlāndan ve baḡar-ı vaḡşīden mütevellid olur ki başı deve başıdur
- 14- boynızı şıḡır boynızı gibi ve dişeri şıır dişi gibidür ve derisi
- 15-ḡaplān derisi gibidür ve ayakları erkek deve ayakları gibidür ve ḡırnaḡları
- 16-şıḡır ḡırnaḡları gibidür ve ḡuyruḡı āhū ḡuyruḡı gibidür ve boynı ziyāde
- 17-uzundur ve ön ayakları uzun ve ḡıç ayakları ḡışadur ve zurrefā
- 18-nuñ tevellüdi neden idügi ve ba' z ḡavāşşı ve taşvīri aşaḡada ḡayvānāt
- 19-beyān olunduḡı maḡalde zıkr olursa gerekdir bilādü'z-zenc çün te'līf-i

174a

- 1-kitāb bu maḥalde vāṣıl oldı ve ehl-i dillere mu‘ ārif-i mezkūre ḥāşıl
- 2-oldı kitāb-ı mezbūruñ te’līfine bā‘ iş olan ve toḥm-ı mu‘ ārifi
- 3-mezāri‘ alupda ḥāriş olan şāhibü’s-sa‘ ādetü’l-‘ ubā ḥāzret
- 4-sultān muştafā be-tadīr-i ilāhī mazḥar-ı ahr-ı pādişāhī vāı‘ olup
- 5-bu neşīmen-i ālāmdan irtiḥāl ve ve mā dāru’s-selāma intiāl eyleyüp
- 6-ḥācesi olan surūri faır bu emrde dilgīr olup te’līfine yine
- 7-mürāgabet ılup itāb itmām ılınup bu ikisine ḥayr du‘ ā olunmaq iin
- 8-mācerāya işāret olundı bunlara du‘ ā-i ḥayr
- 9-idene allāh te‘ ālā raḥmet eylesün
- 10-vaı‘ u’l-ferāg mine’t-te’līf
- 11-fī şehr-i zi’l-a‘ de
- 12-lisenetü sittīn ve tis‘ a mie